

491.827
S774

SAL

ISSN 0353-8257
UDK 808.61/.62-087

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК

LIII

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

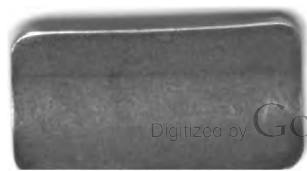
Уређивачки одбор

*Др Недељко Богдановић, др Милан Драгичевић, др Александар Младеновић,
др Мирослав Николић, др Драгољуб Пејровић,
др Асим Пецо, др Слободан Ремейић, др Драго Ђујић*

Главни уредник

АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ

БЕОГРАД
2006

58M

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LIII

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
AUG 02 2007

5824

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LIII

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
AUG 02 2007

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
et
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE
L'ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

RECUEIL
DE DIALECTOLOGIE
SERBE

LIII

TRAITÉS ET MATÉRIAUX

Comité de rédaction

*Dr Nedeljko Bogdanović, dr Drago Ćupić, dr Milan Dragičević,
dr Aleksandar Mladenović, dr Miroslav Nikolić, dr Asim Peco,
dr Dragoljub Petrović, dr Slobodan Remetić*

Rédacteur en chef

ALEKSANDAR MLADENVIĆ

BELGRADE
2006

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
LIII

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

*Др Недељко Богдановић, др Милан Драгичевић, др Александар Младеновић,
др Мирослав Николић, др Драгољуб Пејровић,
др Асим Пецо, др Слободан Ремејихић, др Драго Ђујић*

Главни уредник

АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ

БЕОГРАД
2006

Секретар часописа
др Слободан Реметић

У финансирању ове књиге учествовало је
Министарство за науку, технологије и развој Републике Србије

Издају
Српска академија наука и уметности, Београд, Кнез-Михаилова 35
и
Институт за српски језик САНУ, Београд, Ђуре Јакшића 9

Израда програма и компјутерска припрема за штампу:
Давор Палчић
palcic@eunet.yu

Штампа:
ЧИГОЈА ШТАМПА
Београд, Студентски трг 13
chigoja@eunet.yu
www.chigoja.co.yu

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

80

СРПСКИ дијалектолошки зборник — Recueil de dialectologie serbe / главни уредник Александар Младеновић. — 1905, књ. 1-. — Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1905 — (Београд : Чигоја). — 24 см.

Годишње

ISSN 0353-8257 = Српски дијалектолошки зборник

COBISS.SR-ID 18167554

САДРЖАЈ

	Стр.
Драган Павлица: Творба именица у говору Срба југоисточне Лике	1—187
Драгана Радовановић: Морфолошке особености говора средње Колубаре	189—374
Милета Букумирић: Терминологија куће и покућства у северној Метохији	375—548

ДРАГАН ПАВЛИЦА
ТВОРБА ИМЕНИЦА
У ГОВОРУ СРБА ЈУГОИСТОЧНЕ ЛИКЕ

Мајци Кати и оцу Николи

Овај рад је делимично прерађена докторска дисертација која је одбрањена на Филозофском факултету у Новом Саду, у јуну 1996. године, пред комисијом у саставу: академик, проф. др Павле Ивић, проф. др Александар Младеновић и проф. др Драгољуб Петровић.

Члановима комисије најсрдачније захваљујем на сарадњи, помоћи и подршци. Осећам се поносним што сам био њихов студент.

Са дубоким поштовањем сећам се професора Павла Ивића. Имао сам велико задовољство и привилегију да ми он буде ментор. На исти начин сећам се и свог пријатеља Светозара Стијовић, који ме је, као искусни лексикограф, радо саветовао, нарочито у делу рада који се односи на ономастику.

На моралној подршци и дружењу срдачно захваљујем колегама: др Слободану Реметићу, др Срети Танасићу, др Николи Рамићу, др Мирославу Николићу и др Милану Драгичевићу, који је највише допринео у коначној припреми рада за штампање.

САДРЖАЈ

УВОД	5
Сврха овог рада	5
Територија и границе истраживања	6
Досадашња испитивања овога говора	7
О пореклу становништва	9
Рад на терену и метод прикупљања грађе	10
Примењена методологија	11
I. ИМЕНИЦЕ СУБЈЕКТИВНЕ ОЦЕНЕ	13
1. Именице са деминутивним значењем	13
2. Именице са хипокористичким значењем	22
3. Именице са деминутивно-хипокористичким значењем	25
4. Именице са аугментативним значењем	26
5. Именице са пејоративним значењем	28
II. АПСТРАКТНЕ ИМЕНИЦЕ	34
1. Именице које значе процес вршења реалне глаголске радње	34
2. Именице које значе процес неке психолошке радње	37
3. Именице које значе процес, односно стање условљено тим процесом	38
4. Именице које значе резултат вршења глаголске радње, њен акт, стање или расположење	38
5. Апстрактне именице које значе појам неке особине	41
III. ИМЕНИЦЕ КОЈЕ ЗНАЧЕ ВРШИОЦА НЕКЕ ГЛАГОЛСКЕ РАДЊЕ ИЛИ АКЦИЈЕ (NOMINA AGENTIS)	46
1. Именице које значе обичног вршиоца, или извршиоца глаголске радње	46
2. Именице које значе вршиоца радње који се истиче неком својом особином или квалификацијом	52
3. Именице које значе професију или имаоца занимања	54
IV. ИМЕНИЦЕ КОЈЕ ЗНАЧЕ НОСИОЦА НЕКЕ ДОМИНАНТНЕ ОСОБИНЕ (NOMINA ATTRIBUTI)	60
V. ИМЕНИЦЕ КОЈЕ ОЗНАЧАВАЈУ РАЗНА ОРУЂА, СПРАВЕ, ПРЕДМЕТЕ И СЛ. (NOMINA INSTRUMENTI)	71
1. Именице које значе средство за вршење глаголске радње	71
2. Именице које значе предмете	76
3. Именице које значе разне предмете и сл. и у општем делу имају именицу, глагол или придев	77
4. Именице које значе разне предмете који су изгубили деминутивно значење	86

VI. ИМЕНА МЕСТА (NOMINA LOCI)	88
1. Именице које значе зграду, просторију, простор уопште где се нешто налази	88
2. Именице које значе место где нешто расте, односно на коме се налазе предмети исте врсте	96
3. Именице које значе место на коме је било оно што се казује основном именицом	97
VII. ЕТНИЦИ	99
VIII. ЗБИРНЕ ИМЕНИЦЕ (NOMINA COLLECTIVA)	104
1. Именице које значе бића	104
2. Именице које значе предмете	107
IX. НАЗИВИ И ИМЕНА ЖИВОТИЊА	109
1. Домаће животиње	109
1.1. Називи и имена паса	109
1.2. Називи и имена коња	111
1.3. Називи и имена рогате стоке	112
1.4. Називи младунчади	116
1.5. Називи и имена живинс	116
2. Друге животиње	117
2.1. Називи птица	117
2.2. Инсекти, дивљач, водоземци и гмизавци	119
X. НАЗИВИ ЗА БИЉКЕ	122
XI. АНТРОПОНИМИ	124
А) Имена	124
1. Мушка имена	124
2. Женска имена	132
Б) Презимена	135
1. Презимена која у основи имају лично име	136
2. Презимена према надимку	138
3. Презимена којима се истиче родбинска веза	138
4. Презимена која су у вези са биљним светом	138
5. Презимена која су у вези са животињским светом	139
6. Презимена која значе нека телесна обележја или делове тела	139
7. Презимена којима се истичу особине или неки телесни недостаци	139
8. Презимена која значе неки друштвени положај	140
9. Презимена која означавају неки предмет духовне или материјалне културе	140
10. Презимена према пореклу (етнонимима и етници)	140
11. Презимена према занимању	141
12. Презимена од назива за ознаку природних појава	141
13. Сложена презимена	141
ЗАКЉУЧАК	143
РЕГИСТАР РЕЧИ	146
РЕГИСТАР СУФИКСА	175
МЕСТА И ЊИХОВЕ СКРАЋЕНИЦЕ	177
СКРАЋЕНИЦЕ ПУБЛИКАЦИЈА	178
ЛИТЕРАТУРА	178
РЕЗЮМЕ	186

УВОД

Сврха овог рада

У нашој дијалектолошкој науци има велики број радова у којима се налазе драгоцени подаци о фонетским, морфолошким, синтаксичким и другим особинама појединих говора односно дијалеката српског језика. Истраживачи су, међутим, дуго неоправдано запостављали питање творбе речи и дијалекатске лексике. Тако је у појединим радовима тек на по неколико страна дато нешто из лексичке или фразеолошке грађе, док је у већини њих овај проблем заобиђен. Јасно је, међутим, да проучавање творбе речи и лексике знатно доприноси бољем познавању једног говора, и то са више аспеката. Презентује се, пре свега, одређени лексички фонд, а јасније се могу сагледати и друге језичке појаве — фонетске, морфолошке, синтаксичке и акценатске. Боље се схвата лексичко-семантичка обојеност говора, као и његово духовно богатство, што је у дубокој вези са нашим књижевним језиком, који је и настао на врелима народних говора. Док се у појединим словенским језицима у дијалекатској лексикографији и лексикологији далеко одмакло¹, ми смо тек последњих година у овом правцу забележили значајније резултате². Посебно ваља истаћи да је овим лингвистичким дисциплинама посвећена пажња и на посебним научним скуповима, после којих су објављени зборници радова.³ Општи закључак учесника поменутих скупова да дијалектолози у свом

¹ У лексиколошком истраживању народних говора највише је урађено у руском језику, у којем се већ одавно развија синхронијска дијалекатска лексикологија као посебна грана русистике. Издат је велики број дијалектолошких речника руског језика међу којима је и тезаурус руских народних говора — Речник руских народних говора. Исп. Светлана В. Зајцева, Т. С. Коготкова, *Русская дијалектна лексикологија*, Зборник за филологију и лингвистику, XXIV/2 (у даљем тексту: ЗФЛМС), Нови Сад, 1981, 177–180.

² Дуго је код нас једини дијалекатски речник било двотомно дело Г. Елезовића — *Речник косовско-мешохијског дијалекта* (СДЗб, књ. IV и VI, 1932, 1936), док сада српска дијалектолошка лексикографија има више драгоцених речника, као што су, на пример: *Речник народног говора у Црној Раци* Миодрага Марковића (СДЗб, XXXII, 1986, и XXIX, 1993), *Речник шимочког говора* Јакше Динића (СДЗб XXXIV, 1988, XXXVI, 1990, и XXXVIII, 1992), *Речник радимског говора* Мила Томића (СДЗб XXXV, 1989), *Из лексике Васојевића* Раде Стијовић (СДЗб XXXVI, 1990), *Речник лесковачког говора* Б. Митровића (Лесковац, 1984), *Речник њиројског говора* Новице Живковића (Пирот, 1987), *Речник бачких Буњеваца* Марка Пеића и Грге Бачлије (Нови Сад — Суботица, 1990) и друга значајна остварења из области ове лингвистичке дисциплине.

³ Лексикографија и лексикологија, Београд — Нови Сад, 1982; Лексикографија и лексикологија. Зборник радова, Нови Сад — Београд, 1984; Лексикографија и лексикологија, Сарајево, 1988.

истраживању више пажње треба да посвете питањима дијалекатске лексикологије и лексикографије, а такође и творбе речи, наравно — у оквирима лингвистичке географије.

Овај рад представља управо такав покушај. У њему желим да, са синхронског аспекта, начнем обраду творбе речи у штокавскојекавском говору Срба југоисточне Лике и да уједно нашој дијалекатској лексици понудим оно што могу — скроман прилог лексичке грађе, овог пута само именице. Тиме би се појаснила слика и о говору личких јекаваца, о ком већ имамо неколико радова, али без творбе речи и шире лексичке грађе.⁴ Потреба за тим је утолико већа што су ови предели у најновијем хрватском пустошењу доживели праву катастрофу и што се тренутно не зна даља судбина овога дела Срба. Личка села су, и иначе, одвајкада била изложена бројним миграцијама, које су временом бивале све израженије. Илуструју то и подаци да је Лика 1900. године имала 193.460 становника, а 1981. само 90.336.⁵ Српско становништво се исељавало и после 1981. године, да би тај процес био довршен масовним изгоном Срба у овом последњем рату. Од заборавља, дакле, треба сачувати оно што се може, мада се у томе већ поприлично касни.⁶

Не сматрам да ће се овим радом назначени циљ постићи у потпуности. Први би посао, наиме, био израда опширног диференцијалног речника, који би могао уследити и касније. Међутим, израду једног таквог дела пратиће две тешкоће: прва, што правих узора за рад овакве врсте готово и нема, и друга — што ће се, због потреба евентуалне допуне и провере грађе за тај речник, све теже долазити до расељених информатора. Важност посла у овим посебним приликама, међутим, налаже почетак, а верујем да и сакупљена грађа — ако ништа друго — даје добру основу за израду једног свеобухватнијег лексикографског дела.

Територија и границе истраживања

Грађа за овај рад сакупљана је у југоисточној Лици, односно на подручју које захватају општине Кореница, Доњи Лапац и Грачац. Крај је у време мог теренског рада (од 1985. године надаље) био претежно настањен српским становништвом⁷, које је говорило штокавскојекавским говором (херцеговачко-крајишког) дијалекта⁸.

У кореничким селима интензивнија истраживања спровео сам у Пољицу, Комићу, Ондићу, Висућу, Јошанима, Средњој Гори, Курјаку, Мекињару, Бунићу, Бјелопољу, Личком Петровом Селу, Плитвичком Љесковцу, а мања у Клапавица-

⁴ Уп. радове Б. Ластавице (нап. 9), Д. Павлица (нап. 10 и 11), М. Драгичевића (нап. 12 и 13), С. Георгијевића (нап. 14) и Љ. Наранчић (нап. 15).

⁵ В. Kesić, G. Luković i V. Stipetić, u: *Kretanje stanovništva i životnih događaja u Lici od 1857. do 1971. godine*, Lika u prošlosti i sadašnjosti, Zbor. 5, Historijski arhiv u Karlovcu, Karlovac 1973, 498.

⁶ Уп. Драгољуб Петровић, *Српскохрватска дијалекатска лексикографија*, Књижевне новине, Београд, XXXVI/1985, број 700–701 (15. децембар), 40.

⁷ У селу Подлапачи (опш. Кореница) и на подручју Ловинца (опш. Грачац) живе Хрвати, чији говор нисам истраживао.

⁸ Исп. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*, Нови Сад, 1956, стр. 131 (у даљем тексту: Дијалектологија).

ма, Ребићу, Мутилићу, Пишаћу, Шаламунићу, Пећанима, Ћуић-Крчевини, Калебовцу и Михаљевцу. У околини Доњег Лапца највише сам боравио у Днопољу, Кругама, Дољанима, Мишљеновцу, Суваји, Нетеци и Купирову, а на грачачком подручју у Брувну, Мазину, Рудопољу, Томингају, Дерингају, Штикади, Великој Попини, Кијанима и Плочи. Доста грађе сакупио сам и у три поменућа општинска центра, чији се говор не разликује од говора испитиваних сеоских средина.

Досадашња испитивања овога говора

О говору Срба југоисточне Лике има неколико радова, који пружају основне информације о његовим општим особинама. Ту је, пре свега, „Коренички говор“ Б. Ластавице⁹, у коме су дате прве научне информације о фонетским и морфолошким особинама штокавскојекавског говора Коренице. У прилогу тог рада аутор је дао и нешто лексичког материјала. Како је тај рад писан давно, а у међувремену дуго није писано о личким штокавскојекавским говорима, он је све до новијег времена био главни извор научних информације о њима. Скроман прилог познавању говора крбавског краја дао је и аутор ових редова у радовима „Акцентски систем у говору села Пољица у Лици“¹⁰ и „О говору околине Удбине“¹¹. У првом је покушао приказати акценат свих категорија речу у говору једног села с подручја Коренице, а у другом је дао основне податке о фонетским, морфолошким и синтаксичким особинама говора околине Удбине. Лексика и творба речи нису обрађиване у овим радовима.

Подручје југоисточне Лике обухваћено је и радовима М. Драгичевића „Рефлекси јата у данашњим личким говорима“ (са доста података о овом проблему)¹² и „Говор личких јекаваца“ (с обимним информацијама о особинама говора, али без обраде творбе речи и шире лексичке грађе)¹³. Међутим, леп прилог лексикографског материјала овај аутор доноси у свом раду „О неким именима деминутивно-hipokoristične i augmentativno-pejorativne kategorije u današnjim ličkim govorima“¹⁴.

Лексичких прилога нема ни у другим радовима о личким јекавским говорима, као што су нпр. „Јат (ѐ) у говору Личког Поља“ С. Георгијевића¹⁵ и „Фонетске и морфолошке особине говора села Дољана у Лици“ Љ. Наранчић¹⁶, али ни у онима о чакавским и икавским, од којих, пре свега, ваља поменути следеће: „О говору личких ђакаваса (okolina Отоџца)“ П. Ивића¹⁷, „Rad na proučavanju ђакав-

⁹ В. Lastavica, *Korenički govor*, Nastavni vjesnik, knj. XIV, Zagreb, 1905–1906, 752–765 (у даљем тексту: Кореница).

¹⁰ Прилози проучавању језика (Издаје Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду) (у даљем тексту: Прилози), књ. 7, Нови Сад, 1971, 69–103 (у даљем тексту: Пољице).

¹¹ СДЗб, књ. XXX, Београд, 1984, 357–424 (у даљем тексту: Удбина).

¹² СДЗб, књ. XXVI, Београд, 1980, 147–232 + карта.

¹³ СДЗб, књ. XXXII, Београд, 1986, 7–241 (у даљем тексту: Јекавци).

¹⁴ Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci, br. 6, Rijeka, 1984, 173–182.

¹⁵ Јужнословенски филолог, књ. XIX, Београд, 1951–1952, 133–149 (у даљем тексту: ЈФ).

¹⁶ Прилози, књ. 11, Н. Сад, 1975, 107–137 (у даљем тексту: Дољани).

¹⁷ ЗФЛМС, књ. VII, Нови Сад, 1964, 127–139.

skoga govora u Brinju i okolici“ Б. Финке и С. Павешиа¹⁸, „Osobine bunjevačkog govora u Lici“ М. Јапунчића¹⁹ и „Fonološki opis govora Трновца“ М. Лончарића²⁰.

Од лексикографских ваља поменути два вредна рада Р. М. Грујића: „Plemenski rječnik Ličko-krbavske županije“²¹, у ком аутор „по службеним подацима из 1915. године“ даје списак презимена по абecedном реду, број кућа и места у којима постоје та презимена и „Топографски рјечник госпичкога котара“, у коме је дат исцрпан попис села насловљенога подручја. О значају оваквих радова можда најбоље говори последња реченица из Грујићевог увода у првом делу: „Колико би данас нама олакшан посао био, на проучавању прошлости и садашњости народне, да имамо сличне рјечнике, бар из времена прије и послје Турака у овим крајевима“²².

О сродним говорима у суседству личких јакаваца имамо такође богату грађу. Доноси је, пре свега, позната монографија проф. Д. Петровића „Говор Баније и Кордуна“²³, која садржи и прилог из лексике и фразеологије, затим рад Б. Финке „Štokavski ijekavski govori u Gorskom kotaru“²⁴, као и реферат В. Барац-Грум и В. Зечевић „Tvorbа prezimena u Gorskom kotaru“²⁵, у којем се, творбеном анализом, доказује да та презимена имају типичну штокавску основу.

Веома богату ономастичку грађу из говора северне Далмације обрадио је, с аспекта творбе речи, Живко Бјелановић у радовима „Imena stanovnika mjesta Bukovice“²⁶, „Novoštokavski modeli tvorbe u onomastičkom leksiku sjeverne Dalmacije“²⁷, „Tvorbа hipokoristika sufiksалне форме u jekavskom govoru sjeverne Dalmacije“²⁸, „Struktura antroponimskih varijanti na -(č)ina“²⁹, „Fonološke varijacije i varijante u antroponimiji“³⁰, „Prozodijske varijante u antroponimiji“³¹, „Antroponimija Bukovice“³² и „Rječnik antroponima Bukovice“³³. Ови Бјелановићеви радови драгоцен су извор података из области творбе антропонима у Буковици, и северној Далмацији, и веома користан узор другим истраживачима.

На истоку се испитивани говор граничи са западнобосанским ијекавским говорима, о којима је опсежну студију дао М. Дешић³⁴. У овој студији, међутим,

¹⁸ Rasprave Instituta za jezik, Zagreb, 1968, 5–44.

¹⁹ Nastavni vjesnik, knj. XX, sv. 4, Zagreb, 1911, 266–273.

²⁰ Posebna izdanja ANU BiH, knj. LV, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 9, Sarajevo, 1981; М. Лончарић, Трновца (OLA 33), 361–365.

²¹ Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XXI, Zagreb, 1917 (у даљем тексту: Зборник).

²² Зборник, књ. XXII, Загреб, 1917.

²³ Нови Сад — Загреб, 1978.

²⁴ ЗФЛМС, књ. XX/1, Н. Сад, 1977, 145–172.

²⁵ Четврта jugoslovenska onomastična konferenca, 1981, 217–224.

²⁶ Čakavski sabor, Split, 1978 (у даљем тексту: Буковица).

²⁷ Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 7, Zagreb, 1985, 37–49.

²⁸ Onomastica jugoslavica, бр. 10, Загреб, 1982, 7–15.

²⁹ ЗФЛМС, XXVII–XXVIII, Н. Сад, 1984–1985, 85–94.

³⁰ Onomastica jugoslavica, бр. 9, Загреб, 1982, 175–187.

³¹ Filologija II, Zagreb 1982–1983, 381–391.

³² Književni krug, Split 1988.

³³ Ономастолошки прилози, књ. X, Београд, 1989, 175–363.

³⁴ СДЗБ, књ. XXI, Београд, 1976.

није обухвећана творба речи, а, осим изворних текстова, у њој нема ни посебних лексичких прилога. Овде, свакако, ваља поменути и веома значајну студију Д. Петровића „О говору Змијања“, такође без творбе речи и лексичког одељка.³⁵

О пореклу становништва

Подручје југоисточне Лике било је у време мојих испитивања настањено претежно српским становништвом³⁶, чији су преци, према историјским изворима³⁷, овамо дошли у првој половини XVI века. Довели су их Турци да им обрађују земљу и да их хране. Наиме, 1527. године, након што су заузели и последње крајеве западне Босне, Турци су упали у Крбаву и освојили Удбину, Мрсињ, Пишаћ и Комић, а убрзо су заузели и многа друга места по Лици.³⁸ Већ 1528. године Ибрахим-паша утврди своју столицу на Удбини „те завлада у име султаново Крбавом и Ликом“³⁹. Сав хрватски народ из Крбаве побегао је испред Турака, а како Турци нису хтели сами обрађивати земљу — довели су Србе „из Потарја, од Пиве и Лима који су већ били постепено допрли на Грахово, у Унац и друге крајеве, са источне стране Динаре“.⁴⁰ Ти досељеници имали су, у ствари, двојаку намену: да хране Турке и да их чувају од напада са подручја под млетачком и хабзбуршком влашћу.

Нема података о томе колико се српског становништва доселило на ово подручје и у која све места у њему, али се зна да је оно било бројно, као и то да Турцима није било превише покорно, па се чешће и борило против тих својих господара.⁴¹ Зато су се многи Срби пресељавали у Крајину око Оточца и Бриња. Кад су, међутим, Турци 1683. године поражени код Беча, у Крбави и Лици, северној Далмацији и Крајини, као и у свим нашим крајевима у којим су они владали, започела је жестока борба да се они протерају. Тако су после 160 година, Карловачким миром 1699. године, односно Свиштовским миром 1791, сви крајеви југоисточне Лике били ослобођени од Турака.⁴² Том борбом руководио је карловачки генерал гроф Херберштајн, коме се покорило све православно становништво Лике и из чијих ће редова Хабзбуршка монархија касније регрутовати сталне крајишнике. После одласка Турака остало је много пустих крајева, које је гене-

³⁵ ЗФЛМС: XIV/1, Н. Сад 1971, 171–232; XIV/2, Н. Сад 1971, 171–198 (II); XV/1, Н. Сад 1972, 139–176 (III); XV/2, Н. Сад 1972, 151–211 + карта (IV).

³⁶ Према Попису из 1981. године у општинама Д. Лапац, Грачац и Кореница било је укупно 32.571 становника, од тога Срба 24.750, Хрвата 4.508, Југословена 2.886 и 427 осталих (*Popis stanovništva, домаћинства и станова 1981 — становништво по општинама и заједницама општина — документација* 501), Загреб, 1982.

³⁷ Исп. М. Грбић, *Карловачко владичанство, књ. I*, Карловац, 1891, 16 (у даљем тексту: Владичанство).

³⁸ М. Грбић, Владичанство, 16.

³⁹ М. Грбић, Владичанство, 16.

⁴⁰ Исп. S. Pavičić, *Seobe и naselja у Lici*, Zbornik, књ. 41, Загреб, 1962, 197 (у даљем тексту: Сеобе). Исп. и А. Ивић, *Миграције Срба у Хрватској током 16, 17. и 18. столећа*, Српски етнографски зборник, књ. XXVIII, Суботица, 1923.

⁴¹ Исп. С. Марковић, *Сеобе Срба у земље аустријских ћесара и њихове борбе за ојштанак, књ. I*, Сарајево, 1927, 10 (у даљем тексту: Сеобе Срба).

⁴² Исп. *Историја народа Југославије, књ. II*, Београд, 1960, 777.

рал Херберштајн настојао да што пре насели православним живљем из оних крајева где му је већ било претесно.⁴³ Тако су се у југоисточну Лику доселили Срби из Далмације, Бриња и Оточча, као и из других крајева који су били под Турцима. Српске избеглице које су с кореничког подручја у ратовању 1685. године биле одселиле у Крајину (Брлог, Дабар и Косињ) сада су се вратиле, али са још доста породица које су се тамо населиле одраније.⁴⁴ Са крајишког подручја су и скоро сви нови досељеници на територији Коренице (околина Удбине и Плитвица). На грачачко подручје су се населили Срби из северне Далмације, а на лапачку територију, која данас обухвата и подручје Срба, поред Срба из Далмације, као и из раније ослобођених делова Лике, доселили су се Срби из Купреса, Грахова и Кнешпоља.⁴⁵ Тиме је, углавном, завршено насељавање Срба у ове крајеве, у којима су они од тада па до наших дана чинили већину становништва. Новог већег досељавања није било, али су позната мања прелажења у Далмацију, Босну и обрнуто. Под утицајем нових друштвено-политичких и економских прилика, међутим, већ од XVIII века, а нарочито у првој половини XIX века, почела је нова појава, супротна првој — расељавање, по чему је Лика на првом месту међу свим нашим крајевима.⁴⁶

Као што смо навели, Срби су се у ове крајеве доселили из два правца: из северне Далмације и из западне Босне.⁴⁷ То су, међутим, само два пута једне исте, динарске струје, која су само привремено била раздвојена, да би након исвесног времена „из западне Босне од Гламоча и Унца и из Далмације са горњег тока реке Цетине кренула једна од првих миграција према Хрватској и зауставила се у Жумберку“.⁴⁸ Стога је разумљиво што у говору личких јекаваца нема разлике. Они се, као што добро рече Павичић, „могу разликовати једино по времену када су у Лику доселили и колико су се по њој раширили“.⁴⁹

Рад на терену и метод прикупљања грађе

Истраживање лексике на терену специфичан је посао у односу на истраживање општих особина говора, како по методу рада тако и у техници обраде материјала. У прикупљању опште дијалекатске грађе истраживач се може користити и магнетофоном, док за лексиколога то није сврсисходно, јер би требало много више времена и труда да се из снимљеног материјала издвоји минималан број оних речи које истраживача интересују, поготову ако се ради о њиховој творби. Будући да за обраду лексике нема ни квестинара (мада су нека лексичка питања дата у оквиру општих дијалекатских упитника⁵⁰), преостало ми је једино да сачи-

⁴³ Исп. Марковић, Сеобе Срба, 40.

⁴⁴ Исп. Павичић, Сеобе, 198.

⁴⁵ Исп. М. Грбић, Владичанство, 74; С. Марковић, Сеобе Срба, 42.

⁴⁶ Исп. Павичић, Сеобе, 263.

⁴⁷ В. П. Ивић, *Српски народ и његов језик (шемајска картиа миграције у XV и XVIII в.)*, 331 (у даљем тексту: Српски народ).

⁴⁸ Цвијић, *Насеља и њорекло становништва*, књ. XII, Београд, 1922, 7.

⁴⁹ Павичић, Сеобе, 260.

⁵⁰ Најкомплетнији је Упитник за Српскохрватски/Хрватскосрпски дијалектолошки атлас, који је израдио Међуакадемијски одбор за дијалектолошке атласе при САНУ.

ним списак основних суфикса, који сам даље проширивао на терену, и да према њему бележим речи, као и њихов контекст. Речи сам, затим, класификовао и обрађивао према семантичким категоријама.

У прикупљању грађе служио сам се Белићевим принципом да истраживач на терену треба да говори дијалектом који истражује и уверио се да је то веома корисно, највише зато што се тако постиже добар и присан контакт са информаторима, па се лакше долази до жељених података.⁵¹

До информатора сам долазио релативно лако — ређе захваљујући личној познанству (у неким кореничким селима), а најчешће преко просветних радника, наставника српског језика и учитеља, међу којима је доста мојих пријатеља и другова из учитељске школе у Госпићу. Највећи број мојих информатора била су лица између 60 и 80 година (најчешће жене), углавном неписмена или полуписмена, која су у тим крајевима рођена и стално живела, која нису путовала у друге крајеве, или су путовала врло ретко, и, наравно, која немају говорних мана. Информатори су били веома срдачни и гостопримљиви, што је у складу са познатом личком традицијом.⁵² Са свима сам успоставио присан контакт и трудио се да што боље чујем и запишем сваку потребну реч. Веома се радо сећам свих, а нарочито оних са којима сам провео највише времена, а то су Зорка Ћурчић и Миќа Момчиловић из Комића, Јелка Миќковић и Неда Драча из Пољица, Илија Узелац из Ондића, Миље Лончар из Клапавица, Мања Ђукић из Курјака, Миље Момчиловић из Ребића, Савка Влатковић и Миќа Радаковић из Јошана, Ката Банић из Мекињара, Ката Петковић из Плоче, Смиља и Миље Гућеша из Брувна, Томо Раствовић из Томингаја, Јела Раствовић из Горњег Срба и Дане Куга из Лапца. И неки млађи информатори су ми помогли да добијем што више грађе, коју сам, обавезно, проверавао и код старијих људи, поготову оне податке који би ми се на било који начин учинили сумњивим.

У истраживањима ми је помогло и то што потичем из краја у ком сам грађу сакупљао, па сам се познавањем свог родног говора могао користити у критичком посматрању његових аутентичних особина према књижевном језику или било ком другом „спољњем утицају“.

Примењена методологија

Творба речи, као што се зна, најчешће се излаже на два основна начина: (1) азбучним, односно абecedним редом суфикса и (2) према творбеном значењу. У нашим познатим граматицама и у Белићевој књизи о грађењу речи полази се од поделе на појединачне суфиксе, при чему се истовремено даје и значење.⁵³ У таквој обради долази до изражаја творбена вишезначност појединачних суфикса, тј. њихова полисемантичност, док је у обради по творбеном значењу видљива

⁵¹ А. Белић, *Мисли о прикупљању дијалекатског материјала*, ЈФ VI, 1–10, упућене Б. Куртенеу.

⁵² О етно-психолошким карактеристикама Личана в. код Цвијића, *Балканско југоистрво и јужнословенске земље*, књ. II, 400–404.

⁵³ Т. Марећ, *Граmatика хрватскога или српскога књижевног језика*, 304–368 (у даљем тексту: Граmatика); М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, 472–567 (у даљем тексту: Српскохрватски); Вrabec–Hraste–Živković, *Граmatика хрватског српског језика*, 158–186 (у даљем тексту: ГБХЖ).

творбена истозначност различитих суфикса, односно њихова творбена синонимичност. Тако се добијају семантичке категорије, тј. низови творбених узорака међусобно повезаних истим творбеним значењем.⁵⁴ За овај начин рада одлучио сам се и ја, сматрајући да је тако дата грађа прегледнија и лакша за анализу: боље се види заступљеност суфикса у појединим семантичким категоријама и њихова продуктивност, лакше се анализира стање у говору у односу на стање у књижевном језику, итд.

Семантичке категорије сам изложио овим редом: именице субјективне оцене; апстрактне именице; именице које значе вршиоца неке глаголске радње или акције; именице које значе носиоца неке доминантне особине; именице које означавају разна оруђа, справе, предмете и сл.; имена места; етници; збирне именице; називи и имена животиња; називи биљака; антропоними. Свака категорија дели се на мање групе, чија је грађа изложена по родовима и, у оквиру њих, по азбучном реду суфикса, а све то по основном творбеном обрасцу „општи део (основа) + суфикс“, односно према творбеном моделу (типу) „именски општи део, глаголски општи део, придевски општи део + суфикс“.⁵⁵

Заступљена су сва три начина творбе: суфиксални, који је уједно и основни начин творбе речи у српском језику⁵⁶, префиксално-суфиксални и сложено-суфиксални.

Питање семантике речи разматрано је у овом раду само у случајевима кад се значење изведенице разликује од њеног стандардног значења или кад је у питању реч које нема у нашем књижевном језику. Што се тих питања тиче, наиме, у овом говору, у односу на књижевни језик, анализирана лексика дели се на три врсте: (1) речи које имају стандардно значење, (2) речи чије се значење разликује од стандардног и (3) речи којих нема у књижевном језику. Све разматране речи дају се, иначе, у регистру на крају рада.

⁵⁴ На овај начин изложена је грађа у *Priručnoj gramatici hrvatskoga književnog jezika* (grupa autora, Zagreb 1979), а и у раду Олге Ристић, *Лексичко-семантичке одлике творбе именица у неких српских и хрватских романсијачарских јесника* (ЈФ, књ. XXVIII, св. 1–2, 3–4, Београд, 1969–1970).

⁵⁵ У руској творбеној теорији не помиње се творбени образац, али се наводе творбени модел и творбени тип у истом значењу.

Исп. М. Анчић-Обрадовић, *Теорија творбе riječi i njena problematika*, 48 (у даљем тексту: Теорија творбе).

⁵⁶ S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb, 1986 (у даљем тексту: Творба).

I. ИМЕНИЦЕ СУБЈЕКТИВНЕ ОЦЕНЕ

1. Именице са деминутивним значењем

Ове се именице граде суфиксима: *-(а)к* (*-āp(a)к*, *-āīī(a)к*, *-ēn(a)к*, *-ēr(a)к*, *-ēљ(a)к*, *-ēч(a)к*, *-īћ(a)к*, *-līћ(a)к*, *-īч(a)к*, *-yљ(a)к*), *-ић*, *-ић*, *-чић*, *-ица* — за мушки род; *-ица*, *-ице* — за женски род; *-це* (*-āнце*, *-ешце*), *-че* — за средњи род. Продуктиван је суфикс *-(а)к*, док су остали суфикси који се њиме завршавају слабо продуктивни. Продуктивни су и суфикси *-ић* и *-чић*, као и *-ица* у женском роду. Сви се ови суфикси додају на именичке основе.

а) Мушки род

Именице које значе нешто мало, мање од оног што значи основна реч.

Суфикс *-(а)к*⁵⁷

Ово је веома продуктиван суфикс у творби именица мушког рода у овом говору, а нарочито деминутива. Тако је и у књижевном језику.⁵⁸ Са суфиксом *-(а)к* забележио сам ове примере:

гласак (Пољ, О, СГ, Р, Мут, ДБ), *дашак* (Ком, О, СГ; ни *дашка* вјетра — Пољ), *жбунак* (Ф, ВП, Мут, В, О, Пољ; иза *жбунка* — Ком), *ждрачак* = зрачак (Пољ, Ком, ЛПС, Бр, О; *нѐмā јѓш* ни *ждрачка* — Пољ; *провиријѓ ждрачак* иза *облāкā* — Пољ), *класак* (Пољ, О, Бр, Ком; *избијѓ пѓ некī класак* — Ру), *колушак* (Пољ, У, Мут; *правѓм колушке дѓма* — О), *лейшрак* (ВП, Р, Бр, ПЈ, Кр, Дн; *ѐно лейшрка* — Пољ), исто и: *лејшрак* (Пољ, О, В, Ј, СГ, Т; *вѓдѓ лејшрка* — Мут; *шāренī лейшрак* — Пољ), *лишак* (Ф, ВП, В, Мут, О, Пољ; *узми лишак* — Т), *мрачак* (*вāтā се мрāчак* — У), *обручак* (ЛПС, В, М, Ј, Т, СГ; *набī обрчак* — ЛПС, В, М, Ј, Т, СГ), *облачак* (Пољ, О, СГ, Р, Мут, ДБ; *ниђе облачка* — Клап), *шрсшѐнак* (О, В, Ј, Клап; *мѓтни шрсшѐнак* — Бр), *шрушак* (О, Пољ, ВП, Бр; *удри је шрушком* — Пл), *смјешак* (*вѓди ти се смјешак* испод нуса — Пољ), *шрашшрак*⁵⁹ (Пољ, О, СГ, Б, В, ЛПС, ВП, ПЈ; *нѓ меш прес шрашшрка* уљѓвати воду — Ком), *цвјѓшак* (ЛПС, В, М,

⁵⁷ У овом суфиксу *а* води порекло од полугласника. Исп. Стевановић, Српскохрватски, 495; Белић: „Наставак *(а)к* одговара староме ѓк или ѓк“, Грађење речи, 80.

⁵⁸ „Ово је, пре свега, био *а*, у многим случајевима, и даље остао деминутивни наставак.“ — Стевановић, Српскохрватски, 495; исп. и: Бабић, Творба, 81; Маретић, Граматика, 307; Белић, Грађење речи, 80.

⁵⁹ *шрашшр* 'левак'.

Ј, Т, СГ; љѣпа *цвјѣшка* — Мут), *часак* (О, Клап, ВП; сѧмо едан *часак* — Р; нѧ чекај ни *часка* — Мут).

У овом говору у творби деминутива суфиксом *-(а)к* завршавају се ови сложени суфикси⁶⁰: *-ār(a)к*, *-āīī(a)к*, *-ēn(a)к*, *-ēљ(a)к*, *-ēr(a)к*, *-ēч(a)к*, *-īћ(a)к*, *-лїћ(a)к*, *-чїћ(a)к*, *-їч(a)к* и *-љљ(a)к*.

-ār(a)к: *шумáрак* (Пољ, Ком, О, В, Миш; видїш ли га крòз унāј *шумáрак* — К).

-āīī(a)к: *жєрáшак* 'комадић жара' (Пољ, Ком; тў ме òпекá *жєрáшак* — О).

-ēn(a)к: *бусѣнак* (Пољ, СГ, Б; òстá тѣк пò ко(ј)ї *бусѣнак* — Клап).

-ēr(a)к: *кућѣрак* (К, О, ВП, Б; жївимо ў том *кућѣрку* јòш òд рата — Пољ), *чуїѣрак* (Клап, ВП, Т; нѧ видїш о *чуїѣрка* — У).

-ēљ(a)к: *брдѣљак* (Ком, О, В, СГ, Кр; про *брдѣљка* — Пољ), *грмѣљак* (Пољ, В, Ј; покòси унѧ *грмѣљке* — СГ); *вршѣљак* (ѧно ї [коња] у *вршѣљку* — Пољ), *їушѣљак* (ЛПС, ЋК, Ф, Пећ; сѧмо тї ѧј *їушѣљком* — М).

-ēч(a)к: *грмѣчак* (О, В, Т, Б; код унòк *грмѣчка* — Ком), *грумѣчак* (њѣсом òђе ўзò ни *грумѣчка* зѣмљѧ — О), *камѣчак* (Клап, Б, Ру, Пољ; наслáжи *камѣчáкá* — Кр), *їламѣчак* (ЛПС, Ф, Р, Б, Ј, Мут; јòш зѣру па нѧмá ни *їламѣчка* — СГ; ўтрнò се и унāј *їламѣчак* — О).

*-īћ(a)к*⁶¹: *а(в)уїшїћак* (У, Лап, Маз, Ј, Дн; їмáш већ трї *а(в)уїшїћка* — Лап), *зидїћак* (ЛПС, Ф, Ј, Т; ѧј про *зидїћка* — Б), *їзвadiјò зубїћак* (У), *їверїћак* (Пољ, Ком, О, У; накупи *їверїћáкá* — У), *ка(ј)ишїћак* (Ком, Пољ, О; притѣгни га *ка(ј)ишїћком* — СГ), *ковѣжїћак* (О, В, Б, Пољ, К; свѧ држим ў том *ковѣжїћку* — Ку), *лѣзи га у крѣвшїћак* (Пл), *крїололїћак* (ЛПС, Ф, Ј, Т; їзвadi тò ис *крїололїћка* — Ком), *кунчїћак* (О, Клап, Б, Маз, Ос; провуди *кунчїћак* — У), *кумадїћак* (БП, Бр, ДБ, В; ни *кумадїћка* крўва — Ком), *злáтнї ланчїћак* — Пољ), *убѣри лисшїћак* (Т), *лунчїћак* (У, Лап, Пољ, Ком, До; зáвати је [воду] *лунчїћком* — К), *мустїшїћак* (О, Мут, Ј, Б; држи га зá рўку про *мустїшїћка* — Су), *нукшїћак* (У, Лап, Б, Бр; òд-режи му [дјетету] *нукшїћке* — Ј), *нусїћак* (Пољ, Ком, О, СГ, Пл, К), *нужшїћак* (Клап, Р, Б, ЛПС, СГ, Ј, В, Т; пòрезá се *нужшїћком* — Бр), *ормарїћак* (ЛПС, Ф, Ј, Т; ѧно га на *ормарїћку* — У), *їушїћак* (Пољ, О, Ком; држи се *їушїћка* — Клап); *їшљчїћак* (Б, ДБ, Ф, Ј, Пољ; за пїљáње трѣбá пѧт *їшљчїћáкá* — О), *рошчїћак* (Пољ, О, В, Б, ДБ, Ј; провїријò му [телету] *рошчїћак* — Ком), *рушчїћак* (Пољ, У, Лап; òтари га *рушчїћком* — Кр), *сїололїћак* (О, В, Бр, СГ; сјѣди за *сїололїћак* — Пољ), *їрашїурїћак* (О, Клап, Ф; нѧмòј забòравити *їрашїурїћка* — Пољ), *цимерїћак*⁶² (Пољ, Ком, Т, Ј; обїљѣжи га *цимерїћком* — Т; блáго смїје сѧмо до унїјѧ *цимерїћáкá* — О), *шїаркешїћак*⁶³ (Пољ, ВП, Р, Бр; нѧк се їгрá са *шїаркешїћком* — У).

Ту су и именице које значе нешто живо: *врѣшчїћак* (Пољ, О, Мут, Р, СГ; ѧно *врѣшчїћка* — Т), *волїћак* (О, Клап, Ру; òтѣлчла *волїћка* — Ком), *зѣчїћак*, *јунчїћак* (Том, Дер, Пл), *јарчїћак*, *лисччїћак* (ѧднòм сам нáшá трї *лисччїћка* — Мут), *мум-*

⁶⁰ У књижевном језику Бабић наводи чак 15 таквих суфикса, Творба, 86–87.

⁶¹ Овај суфикс је и најфреквентнији. Додавањем суфикса *-(а)к* на други деминутивни суфикс *-ић* појачава се деминутивност. Тако се, заправо, граде деминутиви од деминутива. В. Стевановић, Српскохрватски, 474.

⁶² *цимер* 'камен којим се означава забран'.

⁶³ *шїаркеш* 'шпорет'.

чићак (У, Пољ, Ф, ЛПС, Ка, Ми; вѣлкѡг ли мумчићка — Миш), *мравићак*, *овнићак*, *ѡариичићак* (Пољ, О, Ки, Том, Дер; окѡт^ала ѡариичићка — Клап), *ѡдѣ ки ѡужсићак* (Ком), *јѣдеш ко црвићак* — Кр), *чоечићак* (У, Ф, Би, Ј, Т; вѡдѣ маѡок чоечићка — Кр).

У ову групу именица спадају и изведенице које значе дрвѣће, с тим што су творене не нешто другачији начин, јер се суфикс *-(а)к* додаје на пуну основу са *-ић*. У овом говору, наиме, обично се каже: *брѣсићић*, *грабић*, *дрѣнић* и сл.,⁶⁴ што значи да је код тих именица суфикс *-ић* изгубио деминутивно значење, па га добија тек додавањем суфикса *-ак*. Тако је, дакле: *брѣсићићак* (Пољ, О, Ком, Не, Су; ѡма доста *брѣсићићка* — Ј), *злогићак*, *грабићак* (Том, Пољ, Дер, Гр), *дрѣнићак*, *јаворићак*, *јасенићак* (Пл, СГ, К, М; нарасли су *дрѣнићци* и *јасенићци* — О), *кленићак*, *расићићак* (У, Гр, Маз, Бр, Ру).

-лић(а)к: *врѣлићићак* (Пољ, ВП, Р, Бр, В, Маз; накуп^ај кумпјѣра у *врѣлићку* — Пољ).

-чић(а)к: *врѣчићићак* 'мали врх' (У; види се *врѣчићићак* — Пољ), *каменчићак* (Том, Дер, Ки), *окрајчићак* 'мали окрајак, ливадица' (СГ, К; мур^а се покѡс^ати ѡнај *окрајчићак* — О).

-ѡи(а)к: *кра(ј)ићак* (Ј, В, Пољ, О; вѡри ти *кра(ј)ићак* ѡплетњака — Ком), *собичак* (У, Кор, В; нѣмам ни свѡк *собичка* — Ом).

-ѡљ(а)к: У примерима са суфиксом *-ѡљ(а)к*, у овом говору и у нашем књижевном језику, уместо задњонепчаног сугласника на крају општег дела имамо предњонепчани сугласник испред самогласника који није могао утицати на ту промену. Проф. Стевановић (Српскохрватски, 496) претпоставља, стога, да је *-ѡљ* нека врста инфикса између општег дела и наставка *-(а)к*, испред кога се редовно мења претходни задњонепчани сугласник на завршетку општег дела, без обзира на то што *а* у овом суфиксу води порекло од једног гласа задњег *а* не предњег реда⁶⁵.

Са суфиксом *-ѡљ(а)к* имам ове примере: *брежуљак* (ѣно ѡ [оваца] ѡза ѡнок *брежуљка* — Пољ), *мумчуљак* (зѡвн^адѣ ми ѡнок *мумчуљка* — У), *чоечуљак* (Р, Мут, СГ, ЛПС, П; вѡдѣ *чоечуљка* како се пренѣмуг^а — Не).

Суфикс *-ић*⁶⁶

Овај се суфикс додаје на именичке генитивне основе, при чему код основа које се завршавају сугласницима *к, г, х, ц*, тј. на њиховом творбеном шаву, настају гласовне промене које се врше по правилима књижевног језика.⁶⁷ У овом говору, као и у књижевном језику, веома је продуктиван у творби именица које значе млада бића⁶⁸, али се сусреће и код творбе оних које означавају предмете, појмове и сл.

⁶⁴ То констатује и Драгичевић, Јскавци, 44.

⁶⁵ О томе в. и Наш језик, књ. X, стр. 126 и 127.

⁶⁶ *-ић* (< *it'ь*), Бошковић, *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, ЈФ, XV, 4 (у даљем тексту: *Развитак суфикса*).

⁶⁷ Исп. Бабић, *Творба*, 163–173.

⁶⁸ Суфикс *-ић* је, иначе, један од најпродуктивнијих суфикса за творбу именица које значе млада бића у српскохрватском језику, в. Матијашевић, *Синтактиурално-семантичка компоненти катего-*

вѣжслић (ВП, Р, Миш, Ф, Мут; набавијо сам два *вѣжслића* балканца — О), *врѣйчић* (У, Ј, В, Дн; највише је *врѣйчићā* испот крова — Пољ), *вучић* (Пољ, СГ, К, М; извела *вучиће* — Ком; сигурно има *вучићā* — Пољ), *дија́чић* (Пољ, Ком, У, Ј; све мање *дија́чићā* — Ј), *дје́шлчћ* (У, В, Б, Пећ, П; ријетко се ђпазе и *дје́шлччи* — У), *крѣкћ* ки *ждра́лић* — Пољ), *ждре́йчић* (Не, Ку, Бр, Кр, В, Ј; окот^нла *ждре́йчића* — Ки), *зе́чић* (Ком, Пољ, Бј, ПЛЈ; окоти обично по два *зе́чића* — Пл), *ја́рчић* (окотила *козицу* и *ја́рчића* — Ру), *ју́нчић* (Ком, Не, Су, Том; продāј *ју́нчиће* — О), *леј-и́ирић* (Бј, Ф, ДН, Дољ; појавили се први *леји́ирићи* — У), такође и: *леју́рић* (Пољ, Ком, Клап, Том; ёно *леју́рића* — Пл), *мага́рчић* (у Јошану ш наћи *мага́рчићā* — М), *мишић* (Пећ, Ј, Б, ДБ; тражи *мишићā* — О), *мулчић* (Ј, ЛПС, ДБ; бџме на-раста *мулчић* — В), *му́мчић* (ми́лй бџе, лепа *му́мчића* — Не), *овнчћ* (Ки, Ј, Ш; овок ћу *овнчћа* оставити за праза — Пољ), пропјева *ијевчић* (Мут), *иујовчић* 'младунче пупавца' (Пољ, О, Ком, К), *шкоба́љић* 'мали пуноглавац' (пуна локва *шкоба́љићā* — Мут), *шѣенчић* почџ гун^нти (Пољ);

баџиклчћ (Ком, О, Пољ, К, СГ; знаш ли гун^нти *баџиклчћ* — О), доваде ми *брусчћ* (Клап), треба ми едан *блџчић* (У), ал вијџри *барја́чић* (Кор), *брчић* (У, В, К, Кр; смију ти се *брчићи* — Пољ), усадијџ сам *бџрић* (Гр), тџ е ма́лй *вџзчћ* каквијџ има (Ру), слџмићемо му *вра́йчћ* (Ком), *грџчић* (О, Клап, Бр; ёно й под *грџчићима* — О), ўзми јџш едан *грџздић* (У), *зи́дић* (Ф, Бј, ЛПС, ЋК; ај прескачи про *зи́дића* — Пољ), *и́верић* (ал врџају *и́верићи* — Бр), нџмџј брати *класчћа* (Ј), *кљу́нчћ* (О, Р, В; ви́де му *кљу́нчћа* коћикни е — Пољ), извади *кљу́чић* (О), *кола́чић* (О, В, Кр, Маз, Гр; на ти *кола́чићā* — Ј), *ко́шлчћ* (варим је [паленту] у *ко́шлчћу* — Ком), заџштри *ко́чић* (СГ), ци́љајмо у унај *кру́жић* (Бр), ўзми *кума́дчћ* кру́ва (О), *ка(ј)ишић* (Ки, ВП, Ком, Дер; штџ си урадијџ от *ка(ј)ишића* — Пољ), сјџди на *ковџезић* (Пољ), *косјџрић* (Пољ, Ком, О, Клап; нџ идџм никут прес *косјџрића* — К), натрпāј им пўн *кои́чћ* (Пољ), ко́ ти је кўпнйџ *ланчић* (Ф), *ли́стийчћ* (Ф, ПЛЈ, ЛПС; нџма ни еднџк *ли́стийчћа* — Ка), пробу́шијџ нам се *мију́рић* (О), *на́мачић* (Пољ, Ком, О, К, СГ; џш ми насадити џвај *на́мачић* — К), *ну́жић* (Су, Ом, Бр, Клап; штџ ти је било од *ну́жића* — Ком), *ну́ктийчћ* (Миш, Ос, Не, Су; ви́де коћикни му е *ну́ктийчћ* — Пољ), отари *ну́счћ* (Миш), *обла́чић* (Су, Ом, СГ, К; ниће *обла́чића* — Клап), *ојанчић* (Бр, Же, Том; ёсу ти ци́јели *ојанчићи* — Пољ), наћерāј јџј [каблици] јџш едан *обрўчић* (У), *џресчћ* (Пољ, Ком, СГ, К, О; ёно га под *џресчћом* — Клап), *џкрајчић* (О, СГ, Пл; нек јањци бўдў на *џкрајчићу* — Пољ), *ја́нчћ* (Бр, Же, Том; покупи те све *ја́нчће* — У), *и́ињурић* (ВП, Шт, Том; нџма ми ўнок *и́ињурића* — Ком), *и́иљчић* (Пољ, Ком, Миш, Су; наћи *и́иљчићā*, пā ћемо се пи́љати — О), ви́ри крос *и́енџерић* (Пл), *и́џклойчић* (Ком, О, Клап; покџлопи га *и́џклойчићом* — В), *и́ласийчћ* (О, Клап, Не, Су; нџмам бџме ви́шџ не *и́ласийчћа* сијџена — Пољ), ај прескџчи унај *и́лџийчћ* (К), *и́рсийчћ* (Пољ, Ру, Бр; покајидџ ми *и́рсийчће* — К), ўзми *и́ру́ийчћ* (Пољ), ма́лй ти је тај *ра́жњић* (Пл), *рука́вић* (Ком, СГ; заврати *рука́виће*, врућо ти је — О), *снўйчћ* (Дољ, Миш, Ком, О; увџжи је [пшеницу] у *снўйчће* — Ј), *сврџдљчћ* (СС, Б, Ш; прџво проврџи *сврџдљчћом* — У), *срџийчћ*, *и́ру́йчић*

рије рода именица које означавају млада бића — у руском и срџскохрвајшском језику (у даљем тексту: Именице за млада бића), Научни састанак слависта у Вукове дане, 7, Београд, 1981, 206 (у даљем тексту: Научни састанак).

(Пољ, О, Клап, Том; еси да пилати *шрүйчиће* — Ру), *шавијол^чћ* 'уокрасна кухињска крпа' (Пољ, Ком, СГ, Р; ка си то навезла толико *шавијол^чћа* — Пољ), *ћүйић* (нема више масти у *ћүйићу* — Ком), провѣријо му [пјевчићу] *уџорић* (О), направи *узл^чћ* да ти се не одвѣже (СГ), оста е само по ко(ј)и *узљенчић* (Пећ), *убѣри цвјейић* (Мут), *чавлић* (Су, СС, Ка, Ф; имаши ли *чавлића* — Ком), *ујвјек нуси чеш^чћ* и *огледалце* (Пољ), *шйаркейић* (Р, ВП, Пољ, О; сјѣди иза *шйаркейића* — Ком), *видѣ како накривијо шешурић* (К), *шйайић* (У, В, Клап; што се њеси бранијо *шйайићом* — Пољ), *вјейрић* (Ком, Кр, Дн, В; почо пувати некав *вјейрић* — О), *глас^чћ* (О, Р, Ш, ДБ, Пећ; чүеш ли му *глас^чћа* — В).

Са овим суфиксом има и неколико изведеница од именица женског рода на -а које значе сасвим малу младунчад, али се знатно чешће такве именице граде суфиксом -ица. Забележио сам: *врѣн^чћ* (пуно гвѣздо *врѣнића* — Пољ), *гүйичић* (имаи и *гүйичића* и *йайчића* — О), *күн^чћ*, *лас^чћ* (ти је мали ки мйшић — Ком), *шврѣчић* (видѣ *шврѣчића* — В).

Са суфиксом -ић имам само: *стйוליћ* (Ом, Гр, Том, Маз, Пољ, Кр; узми са *стйолића* — О).

Суфикс -чић

За суфикс -чић проф. Стевановић каже да је то варијанта суфикса -ић⁶⁹, односно да је то у ствари суфикс -ић додат на основу именица које се завршавају сугласницима *к*, *ц* и *ч*. У почетку се додавао на друге деминутивне наставке, -ак и -ац, а кад су они изгубили деминутивну семантичку нијансу и преузели хипокористичко значење, на нову деминутивну основу додаван је суфикс -ић, који се све више осећао као наставак за деминуцију. Тиме се повећао број именица са основом на *ч*, па је тако и наставак -чић постао фреквентнији.⁷⁰ Стјепан Бабић, међутим, истиче да је питање суфикса -чић изразито дијахрониско питање, што за савремену творбу није нарочито важно. Важна је у ствари расподела суфикса -ић и -чић.⁷¹

За суфикс -чић наводим следеће примере: *гаврѣнчић* (*гаврѣнчиће* никет њѣсом наша у гвѣзду — Пољ), *голүйчић* (има пуно *голүйчића* — У), *лейшйирчић* (изашли *лейшйирчићи* — У) и *лейурчић* (навал^чли нүћни *лейурчићи* — Мут), *сүнчић* (У, Лап, О, Клап, Том, Ки; ал имаши лѣпа *сүнчића* — Пољ), *ћукчић* (чүеш ли *ћукчића* — Клап), *шкобаљчић* (от *шкобаљчића* постанѣ жаба — Ј).

Као што се и види, већина изведеница суфиксом -чић има своје дублете изведене суфиксом -ић. У семантичком смислу, међутим, нема разлике. Тако је и у књижевном језику. У вези са тим Бабић истиче да су значења изведеница са суфиксом -чић „биљежена [...] једнако као и изведеница са -ић [...] па за њих вриједи оно исто што је речено за значење изведеница са -ић“⁷². Суфикс -чић се у овом говору, дакле, према суфиксу -ић не разликује квалитативно, већ само квантитативно. Тако исто значе *лейшйирчић* и *лейшйирчић*, *голүйић* и *голүйчић* и сл. Интере-

⁶⁹ Деминутиви на -ић (и -чић), 10.

⁷⁰ Исп. Стевановић, Српскохрватски, 543.

⁷¹ Бабић, Творба, 174.

⁷² В. Бабић, Творба, 175.

сантно је, међутим, да квалитативна разлика између ова два суфикса постоји у говору Босанске Крајине.⁷³

Остали примери значе ситније предмете, ствари, делове тела и сл., као што су: *виџиљчић* (Пољ, О, В, ВП, ЛПС; најбољи су пртени *виџиљчићи* — Ф), *ексџерчић* (нађиде ми *ексџерчића* — У), *ивџерчић* (Мут, В, Ј, СГ; покупи и љушчице и *ивџерчиће* — Пољ), *камџенчић* (Су, О, Не, Ос, Б; узми ситније *камџенчића* — Мут), *нараста му кљџнчић* (Ј), *казџнчић* (нџсим је у *казџнчићу* — В), *џрешчић* (Пољ, Ком, О, Зак, Кр, Дн, Пл; што су тако маљи *џрешчићи* — Бр), *џбрешчић* (Пољ, Мут, Ј, Р, К, Ш; али су му се зацрљџнџли *џбрешчићи* — П), *џостави џђе џдан џенџерчић* (Ком), *џошчић* (Мут, М, П, Пећ; провџрили му већ *џошчићи* — Пољ), *џрунчић* (О, Клап, Том, Дер; ни џднок *џрунчића* — Ки), *џворчић* 'крестица' (џош не виђе трџструка *џворчића* — СГ), *џламенчић* (СГ, К, Т, Р, ДБ; џтруће ти се и тај *џламенчић* — Пољ).

Суфикс *-ица*⁷⁴

а) Мушки род

Са овим суфиксом имам само *џџкица* (: *џџко*) 'мали пас' (Пољ, Ком, СГ, Клап, Не, Маз, Гр, ЛПС; џклџ ти овај *џџкица* — О) и, у истом значењу, *ћџнџица* (: *ћџно*) (Бр, Ј, В, Б, Пољ, Ком, Ру; нџмџ стџти на *ћџнџицу* — У). Обе ове именице могу имати и хипокористичку нијансу значења.

б) Женски род

Велика већина именица женског рода са деминутивним значењем у овом говору, као и у књижевном језику⁷⁵, изведена је суфиксом *-ица*. Њим се творе следећи семантички типови.

1.1. Именице које означавају лица

баџица (Пољ, Ком, СГ, Пл; згџрила се *баџица* — Бр), *жџнџица* (Ком, О, СГ; нџвиђо маџе *жџнџице* — Бр), *џјевоџица* (У, Т, Б; чџја си ти *џјевоџица* — ДБ), *удџвичица* (ДБ), *удџвачица*, *џн(у)чица* (Клап, Маз, Том, Ки; џлда тџ имџш *џн(у)чицу* — Дн), *џџрица* (ЛПС, Ф, Ка, Не; џџ су *џџрице* — Ком).

1.2. Именице које означавају животиње

бџвица (Пољ, Ком, Том; виђи, мџрда имџ нека *бџвица* — Ос), *врџнџица* (О, Ј, Б; волиџ би џватити кџј *врџнџицу* — П), *џнџ е гџлџчица* (Ј), *гџшчица* (Ком, Ки, Маз; кџлко имџш *гџшчица* — Т), *гџшџерицица*⁷⁶ (Пољ, Клап, О, Пл, К; излазе *гџшџерицице* — СГ), *џнџ е сџгурно гџлџбичица* (К), *жџбица* (Пећ, Не, Дн; не ваља се гџћи *жџбице* — Мут), *какџџ џнџ живџџињџица* (Кр), *ел тџ зми(џ)ица џтрџвна* (Маз), *је-*

⁷³ V. Раупов, *O deminutivima*, Jezik, 4–5, Zagreb, 1971–1972, 157.

⁷⁴ *-ица* (≤ *i-ka*), *џсь* (≤ *џсь*), Бошковић, Развитак суфикса, 4.

⁷⁵ „И од сваке се такве именице овим наставком може направити џен деминутив ...“, Стевановић, Српскохрватски, 551; Маретић: „Наставак је овај веома обичан у именица умањена значења“, Граматика, 325; Бабић: „Суфикс *-ица* један је од најплоднијих именичких суфикса“, Творба, 135.

⁷⁶ Ово није хипердеминутив, јер у овом говору *гџшџерица* није деминутив. Никад се, наиме, не говори *гџшџер*, него је обично: *гџшџерица*.

рѣбичица (У, Лап, В; пуно е жито *јерѣбичица* — Пољ), *јунчица* (Пл, Ф, Бј; оставићу ову *јунчицу* — Ки), *кокица* (Пољ, О; имам таку и *кокицу* и *пјевчића* — Клап), *колка* е то *квѣчкица* (Том), *кобилца* (О, В, Т; окотла е *кобилцу* — Пољ), *ђе ти је крмачица* (Ј), *корњачица* (видијо сом едну *корњачицу* — Б), *крештиалчица* 'мала креја' (ел то перце од *крештиалчице* — Пољ), *ку(ј)ица* (Су, Ос, ВП; не би ти да *ку(ј)ицу* за ништа — Ком), *куница* (Ком, Пл, СГ; уватијо сом је [куницу] на туљак — Т), *лаџчица* (Же, ЛПС, ПЈ), *лаџавичица* (ЊК, ЛПС, ВП; пун је подром *лаџавичица* — П), *лисчица* (Не, Ос, Ку; ћера *лисчицу* — Шт), *мачица*⁷⁷ (О, Пољ, Клап, Ки; колко има *мачица* — Дер), и *мачкица* (В, Ј, О, Ком, Ки), *мазгица* (Ј, Б, СС), *магаричица* (Ј, Б, СС; окотила е *магаричицу* — М), *мувица* (Пољ, О, Не; оћерајде те *мувице* са крува — Ком), *овчица* (ел објенила *овчицу* ил *овнћа* — О), *ја(ш)чица* (Не, Ос, Вр; есу се излѣгле *ја(ш)чице* — ВП), *јрасчица* (ову ћу *јрасчицу* за божић — П), *рибица* (немој ватати мале *рибице* — Ј), *срнча* (К, Ћ, Миш; приптомијо сам је, *срнчу* — У), *каква уно шичица* (Дољ), ја мислим да уно била *чайљца* (Пољ), *челца* (Пољ, О, К, До; уна леже мале *челце* — О), *шврачица* (О, Пољ, Ком, Т, Р, Ш, ВП; сигурно у њему [гнезду] има *шврачица* — ЛПС).

1.3. Именице које означавају биљке

бјелачица 'мала шљива белача' (Пољ, О, К; обери те *бјелачице* — В), *виде* *ђе нјкла брѣкињца* (Пољ), *брѣквица* (усади ту *брѣквицу* — О), *буквица* (немој сјећи те *буквице* — К), *вишињца* (немаш ли коју *вишињу* — Кор), *воћкица* (имаш баш доста *воћкица* — СГ), то е *глогњинца* (О), *дрѣњинца* (Дољ, Не, Су; на овој су све неке мале *дрѣњинце* — Пољ), *зѣбичица* (нека те *зѣбичице* нек расте — Пољ), *јагодича* (О, В, Ј, ДБ; на ти *јагодица* — Б), *јагљчица* 'мали цвет јаглике'⁷⁸ (Пољ, Ком, Не, Су; што се лијепо жути *јагљчица* — Пољ), ал вијори *јасчица* (Ком), *кайулца* (Пољ, О, У, Лап, Бр; ај начупај *кайулце* — Су), није се примила *кајсица* (ЛПС), *куйинца* (Пољ, Р, О; има и црније и црљеније *куйиница* — Клап), *крушчица* (П, Пећ, Ј, М; има ову дивније *крушчица* — Мут), *кумунца* (Пољ, Ком, О, Ки; сварићу *кумунца* — Ру), *лијица* (СГ, Т, О, Ћ; под *лијицама* — Пољ), *љубичица*⁷⁹ (Ком, Неб, Клап; коћикне су *љубичице* — Пољ), *магривица* (ајмо на *магривице* — О), *облѣвла се мукинца* (Пољ), *рашѣљчица* (Пољ, Ком; не ваљају те *рашѣљчице* — О), *расте салѣица* (Пољ), *шрњинца* (набери ми *шрњиница* — Ком), *нарѣсла шрѣшњца* (Т), *шљивица* (О, Су; осјѣци ту *шљивицу*, па усади другу — У).

1.4. Именице које означавају ствари

аљинца (Пољ, Ком, Р, Бр; обуцидѣ *аљинцу* — СГ), *бумбица* (Ко, Пољ, О, Клап; ки *бумбице*), *бѣчица* (нали пуно *бѣчицу* — У), *брѣвица* (што вѣси узо *брѣвицу* — Лап), *бѣлца* (дај да ти отарем те *бѣлце* — Б), *бѣчица* (О, Том, Дер; пуне су ми *бѣчице* ракије — В), *барачица* (спавају у унијем *барачицама* — Мут), *брунчица* 'звонце' (П, Пољ, Миш; тога што нуси *брунчицу* — Р), *вијѣчица* (види у *вијѣчицама* — Бр), *врѣшица* (О, Клап, Ф, В; стрпај све у *врѣшицу* — У), *вучица* 'мала вучи-

⁷⁷ Могуће да је овај облик настао овако: *мачкица* > *маччица* > *мачица*?

⁷⁸ Основни облик је *јаглика*.

⁷⁹ Основни облик је *љубица*.

ја' (уљи из *вучице* — Пољ), *грѣдѣца* (Пољ, О, Клап, Бр; *ѣсу то јѣлове грѣдѣце* — Маз), *дѹжица* (Пољ, Пл, СГ; *мѹрајѹ ти дѹжице бити ѣднѣке* — Ком), *длѣчица* (пѣчѣле му нѣцати *длѣчице* — Т), *трѣбѣ ми ѣдна дѣщица* (Ћ), *дрѣжалѣца* (узми за *дрѣжалѣцу* — В), *жѣруљѣца*, *жѣлѣца* (ка се наљѹти ѣскочѣи му *жѣлѣца* на чѣлу — Мут), *жлѣчица* (узми *жлѣчицѣм* — ДБ), *здѣлѣца* (Ос, Не, Су; *надрѣбѣи пѹну здѣлѣциу и јѣдн* — Пољ), *ѣглѣца* (Ком, СГ, Пл; *увѹцидѣ ми у ѣглѣцу* — Ос), *кѣкљѣца* 'халѣница' (Пољ, У, Ј, Клап; *кѹпила сам ти кѣкљѣцу* — Маз), *какѣ ти е то кѹтѣица* (До), *качица* (*ѣмѣ ѹ качици* — Кр), *пѣшто кѣшуљѣца* (Лап), *нарѣсла му кѣсѣца* (Ру), *крѣица* (Ф, Б, ЛПС; *нѣк се ѣгра крѣициами* — Пољ), *кѹћица* (ЛПС, Пл, ЋК; *нѣка га ѹ кућици* — Не), *кѣлибица* (*ѣно га [пса] ѣ лежѣи у кѣлибици* — О), *кѣицица* (Пољ, О, Клап, Б; *накѹпи кѣицица* — Том), *кѣвица* 'четкица' (Ф, Бј, ЛПС, Пољ; *ако нѣмѣш кѣвице*, узми крѣпу — О), *кѹмушѣца* (Дн, Кр, В; *натрѣпѣ тѣјѣ кѹмушѣца* — Пољ), *кѹкица* (*дѣјеси је [кабаницу] на кѹкицу* — Ј), *кѣрѣжѣца* (*не вѣлѣѣ, ѣмѣ сѣла кѣрѣжѣца* — В), *кѣбанѣчица* (узми *кѣбанѣчицу*, *кѣша ѣе* — Кор), *кѣлѣчица* (О, Пољ, В; *на кѣјѹ ш мѣтнѣти кѣлѣчицу* — Т), *кѣшлѣчица* 'чаурица' (Клап, Б, Ш, Р; *ел ѣвѣ кѣшлѣчица* от *пиштѣѣла* — СГ), *лѹлѣца* (Клап, Бр; *нѣ вадѣ лѹлѣцу из ѹстѣ* — Маз), *лѣицица* (У, Ј; *е да сом јѣ ѣмѣ такѹ лѣицицу* — К), *лѹћѣрѣдица* (*нѣмѣј забѣравити ѹтрнѣти лѹћѣрѣдицу* — Т), *лѣдѣчица*⁸⁰ (*штѣ ти стѣјѣ ѹ тѣј лѣдѣчици* — У), *лѹшѣчица* (*накѹпи лѹшѣцица* за *пѣдѣјару* — Пољ), *тѣ е ѣградѣца* бѣме ѣдѣвно (Ш), *ѣаделѣца* 'шерпица' (Пл, Ки, Том; *дѣј му ис ѣаделѣце* — Ш), *ѣѣленѣца* (*ѣпѣри му тѣ ѣѣленѣце* — Лап), *ѣдлѣца* 'мала пола' (*ѣвѣ су кѹмпјѣри дѣбри за ѣдлѣце* — Пољ), *ѣѣицица* 'штѣклица' (*трѣбѣ тѹ прибити ѣдну ѣѣицицу* — У), *јѣш се пѣзнѣ рѣнѣца* (К), *сѣкирица* (Ком, Пољ, Лап, У; *нѣмѣј истѹпити сѣкирицу* — Не), *сѣрѣлѣца* (*ѣј пѣѣди сѣрѣлѣцом* — ЛПС), *сѣвѣицица* (*принѣси сѣвѣицицу* — ЋК), *ѣштар ки сѣблѣца* (Ф), *сѣрѹжѣца* (*затѣври сѣрѹжѣцу* — У), *сѣсѣца* (*анат.*) (*пѣзнајѹ јѣј се сѣсѣце* — Кор), *слѣнѣчица* 'сламчица' (О, Т, Шт; *пѣ на слѣнѣцицу* — Ом), *скрѣицица* (узми *кѣјѹ скрѣицицу* сѣра — Маз), *сѣрѹчица* 'огрѣлица' (Пољ, Ком, О, К; *ѣл ти је лѣпа сѣрѹчица* — СГ), *сѣдѣлѣчица* (*нѣк јѣде за сѣвѣјѣм сѣдѣлѣчицѣм* — О), *шѣѣчица* (*ѣси то вѣћ испѣсѣ ѣѣѣчицу* — Кор), *шѣвѣица* *ти вѣшѣ нѣ вѣлѣѣ* (СГ), *шѣѣлѣца* (*вѣћѣи ти је клѣс нѣк шѣѣлѣца* — Пољ), *шѹбарица* 'шѹбарица' (Ки, Шт, О; *нѣје ми лѣдено кад ѣмѣм шѹбарицу* — Ком), *циглѣца* (*цилѣјѹ се циглѣциами* — Пољ), *циѣлѣца* (*да му вѣдѣм циѣлѣце* — О), *чѣраицица* (*дѣјѣде чѣраицице* — У), *шѣлѣчица* (*ѣмѣш ли шѣлѣчицу кѣвѣ* — Пољ), *шѣјѣделѣца* 'посѹдица из кѣје лѣчу пси' (*уљи му у шѣјѣделѣцу нѣк лѣчѣ* — Ком), *шѣшѹлѣца* 'кутиѣица' (*дѣј ми ѣдну шѣшѹлѣцу* — Ком).

Има неких именица чија је веза са значењем „мален“ нешто слабије видљива, па се деминутивност остварује такође на посебан начин. Тако *сланинѣца* (Ј, Т, В, Б, Бр, Ш, ЛПС) не значи 'мала сланина' него 'танка сланина', *рѣсѣца* је 'слаба роса', *кѣицица* значи 'слаба киша, ситна киша', *лѣѣицица* је 'слаба летина' (Пољ, О, Ком, Р, Бр), *жѣлѣца* значи 'танка жила', а може да буде дуга или кратка, *кѣѣжѣца* је 'танка кѣига', тако и: *чѣиѣнѣчица*, *шѣѣкица*; *жѣѣчица* је 'танка жица', *кѣжѣца* значи 'танка кожа' (О, В, Б, ДБ, Пл, М), *ѣсѣирица* 'оштар ножић' (*прѣрежи ѣсѣирицѣм* — Пољ).

⁸⁰ Исп. нем. *die Lade*, Klaić, *Rječnik stranih riječi* (у даљем тексту: РЈСР).

У овом говору има деминутива који значе нешто што и основна реч, јер се основна именица ретко употребљава или се разлика у значењу изгубила. То су, дакле, именице које имају деминутивни облик, али не и значење: *чараица* је летња чарапа, мушка и женска, *ма(ј)ица* значи поткошуљу, *чиџмица* је женска чизма; тако и *бобица* (трава), *жсеравица* (жар); *оснувица* је основа за ткање (О, Ком, В, Р, Бр, ВП), али се говори и *оснува* (Пољ, СГ, К, Мут).

У ову групу спада и изведеница *бó(ј)ица* (оловка), која се много више употребљава у овом, основном, значењу него у деминутивном⁸¹ (Пољ, О, Ком, СГ, Мут; узми ми *бó(ј)ице* — Ј).

Множински суфикс *-ице*⁸²

Са овим суфиксом имам следеће примере: *виљце* (Ф, Бј, Бр; нe мерем пуно нусти на вако малијем *виљцима* — Пољ), обуци му [детету] *гаџице*⁸³ (У), *грабљџице* 'мање металне грабље којим се крчи ливада' (О, К, Ки, Шт; понеси две *грабљџице* да окрчимо окрајак — О), *гуслице* (У, Лап), знаш ли свирати на *диџлице* (Ком), метни нешто и у јањеће *јаџлице* (Пољ), ај зеру свирај на *шамбурице* (Клап), *шкљџице* (Пољ, Ком, Маз, Ки; припни се на *шкљџице* — Шт; довати га са *шкљџица* — Ј). Као што се види, сви примери припадају категорији именица *pluralia tantum*.

Деминутиви деминутива

И у овом говору имамо оваквих образовања, нарочито суфиксом *-ица*⁸⁴: *бравичица* (Пољ, О; за кувер ти требају мале *бравичице* — Пл), *брџкињичица* (ѐво едне мале *брџкињичице* — В), колика ти је то *брадичица* (У), *грџдичица* (премале су ти ове *грџдичице* — О), *главичица*⁸⁵ (чувај му *главичицу*, донеси *главичицу* лука — Пољ), *здрџџица* (наједи у ту малу *здрџџицу* — О), *јамичица* (пролазе [мрави] кроз ту *јамичицу* — Мут), *кајичица* (метни му *кајичицу* — Ј), *куџицица* (чувај ја то у мујој *куџицици* — Кор), *лџквичица* (немџ ту да, има *лџквичица* — Гр), што ће ти тако мала *паделџица* (СГ), малта ми је ова *сџбичица* (Кор), *шџрбичица* за украс (Лап), *шџивичица* (мурамо расадити ове *шџивичице* — В).

б) Средњи род

Суфикс *-це*

У овом говору суфиксом *-це* образују се ове именице са деминутивним значењем⁸⁶: *врџце* (К, Мут, Ком, Пољ; нустимо [воду] с *врџца* — О), *звунце* (Ј, Не,

⁸¹ В. и Raguž, *Boja i njezine izvedenice u terminologiji*, Jezik, br. 1, Zagreb, 1982, 1-7.

⁸² „Лик *-ице* је заправо суфикс *-ица* који долази само у множини, као што *-иц-* у *куџица* долази у једнини и множини“ (Бабић, Творба, 146).

⁸³ Ова изведеница, међутим, често нема деминутивно значење, јер је обично синоним за појам „кратке гаће“.

⁸⁴ Исп. Бабић, Творба, 146; Маретић, Граматика, 327.

⁸⁵ Осим ове, Маретић наводи још само три умањенице које значе ствари. „Има неколико ријечи које су двапут умањене наставком *-ица*“, Граматика, 325.

⁸⁶ У књижевном језику основно значење суфикса *-це* је деминутивно. Исп. Babić, *Sustav u tvorbi hrvatskih umanjenica*, Slavistička revija, Letnik 20/1972, 26 (у даљем тексту: *Умањенице*).

Маз, Пљ, Ка), *зрнце* (Клап, Пољ, Пл, Ш, П; нѐмāм ни *зрнца* — Бј), Пòгледāј се у *огледāлце* (Пољ), Прљево е *сѣлце* от чѣтрѣ кѹће (О).

Основно деминутивно значење у овом говору могу имати и именице са сложеним суфиксом *-ишце*, које значе млада бића, с тим што, зависно од контекста, и он, као и други деривати суфикса *-це* (*-анце*, *-ишце*), може бити и хипокористичко обележје. То су: *иисāмце*, *дјѣтѣишце*, *ждрѣбѣишце* (Пољ, Бр, Ки, Том, Дер), *напитāј тō јāвѣишце* (Пољ), *јāрѣишце* (О, Ј), *јѹнѣишце*, *кр̄мѣишце*, *иѹлѣишце* (Ком, Маз, Не, Ку, Кр, Дн), *ѹзō сам нѣкво ир̄асѣишце* (Ј).

Суфикс *-че*

Овим суфиксом овде се могу градити само деминутиви од именица које означавају млада бића, као: *зѹишце* (*зѹишичићи*) (Пољ, Ком, Ср, У, Кр, Дољ), *мāче* (*мāчићи*), *иāче* (*иāчићи*) (Пл, Пољ, Кр, Дољ, ЛПС, Ш), *иѹче* (*иѹчићи*) (Гр, Ки, Бр, О)⁸⁷. Међутим, ни овде ове именице обично не представљају праве деминутиве, него напросто називе за поменута млада бића⁸⁸. Деминутиви који се граде од именица које означавају предмете не граде се у овом говору суфиксом *-че*, чиме се овај говор разликује од неких екавских штокавских говора, нпр. левачког, у којем је „овим наставком у принципу могуће градити деминутиве скоро од свих именица, па и од личних имена оба рода“.⁸⁹

С обзиром на ову велику разлику у продуктивности суфикса *-че* у српским дијалектима, не можемо да овај суфикс истичемо као типично обележје српског језика, како на то упућује Бабић.⁹⁰

2. Именице са хипокористичким значењем

Ове именице којима се изражава осећање љубави, пажње, нежности или задовољства према ономе што значи основна реч, у овом говору образују се суфиксима — за мушки род: *-(а)к*, *-ан*, *-(а)ц*, *-ин* (*-ашин*, *-јашин*), *-ина*, *-е*, *-ица*, *-јо*, *-ко*, *-ле*, *-џ*; — за женски род: *-а*, *-ица*, *-ка*; — за средњи род: *-це* (*-ишце*, *-ѣнце*, *-ишце*), *-че*. Продуктивни су суфикс *-ак* за мушки род, суфикс *-ица* за мушки и женски род, а слабије су продуктивни суфикс *-ан* и суфикс *-це* са својим дериватима за средњи род, док остали нису продуктивни.

У општем делу ових изведеница обично стоји именица, а ређе и придев.

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

синак (ѣво мѹга мѣлōга *сѣнка* — Пољ), *цѣјѣшак* (нā ти *цѣјѣшак* — У; помириши зѣру *цѣјѣшак* — Ком).

⁸⁷ Суфикс *-че* почео се јављати у неким речима које су имале наставак *-(а)к*, *-ка*, *-ко*, *-(а)ц* и добиле *-е* од *а*, а значиле деминутиве, а онда се осамосталио као деминутивни наставак за средњи род (Белић, Грађење речи, 142–143).

⁸⁸ Исп. и Матијашевић, Именице за млада бића, 206, и Бабић, Умањенице, 24.

⁸⁹ Симић, Левачки, 491.

⁹⁰ Исп. Р. Маројевић, С. Бабић — *Творба ријечи у хрватском књижевном језику*, ЈФ, XLII, Београд, 1987, 245–246.

Суфикс *-ан/-ан*

брајан 'девер' (Ком, О; *ѐво ми мѹг брајана* — Пољ); *кѹман* (У, Ј, В, Пл, Р; *дѹбро ми дѹшѹ, кѹмане мѹј* — Клап).

Именица *брајан* изведена је од именице *брајо*, која значи исто.

Суфикс *-(а)ц*⁹¹

брајцац (Ј, К, М; *тѹ си мѹј брајцац* — ВП), *крѹшац* (У, Кор; *ѹзми вакѹ лије-пѹк крѹшац* — Пољ).

Постоје и два сложена суфикса која се завршавају на *-ин*: *-ашин* и *-јашин*.

-ашин: *кумашин* (Р, М, Б; *ѐво ми кумашина, сјѐди ми, мѹј кумашине* — ВП);

-јашин: *ѹријашин* (Пољ, Клап, Б, ДБ, Мут; *мѹли мѹј ѹријашине* — Кр).

Именица *ѹријашин* образована је од скрећене основе.

Суфикс *-е*

Овим се суфиксом твори хипокористик *ѹѹбре*, од скраћене основе, према *ѹѹбраштим*, као и *ѹѹбро* (в. напред суфикс *-ѹ*) (*штѹ ми те нѐмѹ, ѹѹбре мѹј* — Ком).

Именице *ѹѹбре* и *ѹѹбро* деклинирају се као мушка имена на *-е* и *-ѹ*, као *Ми-ле* и *Ђуро*.

Суфикс *-ица*

брајица (Б, Ш; *ѹјде да те брајица понесѐ* — Ј), *дјѐдѹца* (*ѐво нам нѹпог дјѐ-дѹце* — О), *стирикица* (*ѹди зѐру стирикици* — Маз), *купијѹ ми га ѹѹѹица* (Кор), *ћи-ћица* 'стриц' (*ѐно нам ћићицѐ* — Пољ, Ком), *ѹјкица* (*дѹј ѹјкици нек те пољѹби* — Ком).

Суфикс *-јо*

Овај се суфикс јавља само у хипокористику *ѹѹјо* (К, Пољ, Ком, Кр), изведе-ном од скрећене основе именице *ѹѹѹа*.

Суфикс *-ко*

ѹѹјко 'отац' (*дѹј ми, ѹѹјко* — Ком), *ћѹко* 'отац' (*ѹди кот свѹга ћѹкѐ* — Пољ). Именица *ѹѹјко* изведена је од хипокористика *ѹѹјо*, а *ћѹко* од *ћѹћа*, дакле од скраћене основе.

Суфикс *-ле*

брајле 'брат' (Р, П, СГ; *ѹјмо, брајле, кѹћи* — О). Основа је такође скраћена.

Суфикс *-ѹ*

брајѹ (Пољ, Том, Дер, Ки; *дѹ ми је брајѹ* — Ком), *ѹѹбро* (*рѐци ми, ѹѹбро, мѹј* — Маз), *ѹѹѹѹ* (Пољ, В, Ру).

б) Женски род

Суфикс *-а*

ѹѹѹа (Клап, Бр; *нико нѐмѹ вакѐ ѹѹѹѹ кѹ јѹ* — Ом).

⁹¹ (а)ц < ѹцѹ (Белић, Грађење речи, 127).

Суфикс *-ина*

Са овим суфиксом имам само један пример, са придевом у општем делу: *сѣјарина* (Ће си ми, *сѣјарино* мѹја — Пољ; ајде, *сѣјарино*, да дивѣнимо — Ком).

Због овог суфикса, именица *сѣјарина* је граматички у женском роду, а значењски припада природном мушком роду и благо је хипокористички обојена.

Суфикс *-ја*

сѣја (Маз, Не, Ну, Дн; ајде својој *сѣји* — Ком).

Суфикс *-ка*

сѣка (У, Кор, Ком; покажи ми, *сѣко*), *снѣјка* (Клап, О, В, Ш; сѣд имам *снѣјку* — Пољ).

Суфикс *-ица*

бѣкица (Пољ, О, Кр, Бр), *вѣдѣица* (Пољ, Ком, Р, Б, П, У; ош *вѣдѣице* — Ком), *главица* (О, В, Клап, Б; мѹје мѣлѣ *главице* — Клап), *гѣдинѣица* (прошлѣ му [детету] већ три *гѣдинѣице* — О), *жѣнѣица* (Пољ, О, Бр, В, Клап; љѣпѣ ли *жѣнѣице* — Ком), *зѣмљѣица* (О, В, Пољ; имам тѣ зѣру *зѣмљѣице* — В), *зѣувица* (Мут, Маз, Пољ, Пећ), *зѣрица* (вѣлим се дѣгнѣти прије *зѣрице* — Пољ), *јѣвица* (ије зѣру *јѣвице* — О), *кѣвица* (Пољ, О, Ком; имам ли зѣру *кѣвице* — Бр), *кајганѣица* (О, Т), *кѣсѣица* (Ком, ДБ, Дољ, Пећ; како му е љѣпа *кѣсѣица* — Пећ), *кѣшѣица* (ЛПС, ПЉ, ДБ, Ј), *кѣћица* (Кр, Маз, М, О, Ј; своја *кѣћица*, своја *слобѣдѣица* — У), *кѣмица* (Р, Клап, Пољ, Ком, О), *мајкица*⁹² (мѣлѣ мѹѣ *мајкице* — Пољ), *нѣћѣица* (ѣдва чѣкам свѣту *нѣћѣицу* — Пољ), *млѣдѣица* (: млѣда, 'девојка која се удаје') (баш љѣпа *млѣдѣица* — У), *рѣкѣица*⁹³ (држи ме ѣвѣ *рѣкѣица* — Пољ), *свѣкрѣица*, *сѣсѣтрица*, *сѣкица* (Маз, ВП, Бр, Р, Ком), *снѣшица* (Пољ, У, О, Т, Р) и *снѣ(ј)ица* (Пољ, Ком, Р, К), *срѣћица* мѹја мѣлѣ (Ком), *сѣзѣица* (Ј, Пећ, Б, Р; отѣри му тѣ *сѣзѣице* — Ј), *шѣицица*, *шѣрѣвица* (ај по *шѣрѣвици* — Пољ), *шѣшѣица* (дѣшла ми *шѣшѣица* — Ком), *шѣн(у)чица* (Пољ, Р, Клап, Бр; имам двѣје љѣпе *шѣн(у)чице* — О), *шѣнѣица* (дѣшла нам *шѣнѣица* — У), *чѣлѣица* (рѣје ми се *чѣлѣице* — О), *шѣшѣице*⁹⁴ (мѣлѣ мѹѣ *шѣшѣице* — Пољ).

Овим суфиксом означава се и нешто апстрактно⁹⁵: *дѣшѣица* (Пољ, О, Клап), *жѣлѣица* (*жѣлѣицо* мѹја — Клап), *зѣбѣица* (ВП, Р, Бр; тѣ мѹ е баш љѣја *зѣбѣица* — Ј), *нѣслѣдѣица*, *свѣдѣица* (баш љѣја *свѣдѣица* била — У), *слобѣдѣица*, *срѣћица*

⁹² У умањеницама које означавају родбинске односе претеже хипокористичко значење, без обзира на то да ли је основна именица хипокористик или не. V. S. Babić, *Izvedenice sufiksom -ica od ime-ničkih osnova*, Језик, 4–5, 115 (у даљем тексту: Изведенице).

⁹³ У хипокористике се могу сврстати и оне именице које се творе од основа од којих се значење умањености не може остварити или нема правог смисла, али се остварују различите нијансе осећајних значења. Такве су нпр. именице које означавају јело и пиће, исп. Бабић, Изведенице, 115.

⁹⁴ Суфикс *-ица* у творби хипокористика и деминутива веома је продуктиван и у словеначком језику, исп. *šakica*, *požica* — *nogica*, *ročica* — *rokica*, *deščica* — *deskica*, *dlačica* — *dlakica*, *hruščica* — *hruščica* (Топорошч, *Конѣрасѣивни поглед на шворбу речи срѣскохрѣвѣйског и словеначког језика*, Научни састанак, 7, Београд, 1981, 172).

⁹⁵ Од апстрактних појмова не могу се изводити све именице субјективне оцене, нпр. аугментативи за чију творбу постоји више ограничења. Исп. Чампар, *Ограничења у шворби и ушѣреби именичких аугментатива у руском и срѣскохрѣвѣйском језику*, Годишњак, 215–219.

(Кр, Лап, *срѣћницо* рођенā — Ком), као и појам збира: *дјечица* (У, Лап, Ј, В; мѹе мѹлѣ *дјечицѣ* — Б).

б) Средњи род

Суфикс *-це*

грлице (замутāј му [детету] *грлице* — У), *крилице* (Ш, Т, Ф; чувај му *крилице* — Пољ), *чѣлице* (отари му знѹј са *чѣлица* — Ком).

У творби именица овог значења, у овом говору, суфиксом *-це* завршавају се и три сложена суфикса:

-*ашце*: *грлашце*⁹⁶ (Пољ, Ком, СГ), *сѹнашце* мѹе (О);

-*ѣнце*: *магарѣнце* (љѣпа *магарѣнцеѣта* — У), ѿл се титра *ѣлѣнце* (Ком);

-*ѣшце*: *дјѣшѣшце* мѹлѣ мѹе (У), мѹло *ѣлѣшце* (Пољ).

Суфикс *-че*

Са суфиксом *-че* следећи хипокористици у општем делу имају придев: *сѹроче* (штѣ ље, *сѹроче*, сѹмо е — Ј; трѣба помѹћи тѣм *сѹрочѣѣш* — Ј), *јадничѣ* јаднѣ (Пољ), тѣ си ми *јѣдинѣ* (Ком).

У све три именице основа је окрњена (фонетски или морфолошки).

3. Именице са деминутивно-хипокористичким значењем

Као и у књижевном језику, и у овом говору постоје именице које осим деминутивног значења имају и неку хипокористичку нијансу. Будући да се та значења изражавају деминутивним облицима, није увек једноставно одредити границу између деминутива и хипокористика. Једини меродаван критеријум за то је, као што знамо, говорна ситуација, којом сам се и ја руководио приликом издвајања ове грађе у засебну семантичку категорију.

У овом говору именице са деминутивно-хипокористичким значењем граде се суфиксима — за мушки род: *-(а)к*, *-ић*, *-чић*; — за женски род: *-ица*; — за средњи род: *-це* (*-анѣ*, *-ашѣ*, *-ѣшѣ*, *-ѣнѣ*) и *-че*.

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

Именице са овим суфиксом поделио сам на (1) оне које значе нешто мало а што у одређеним ситуацијама изазива емоционалне асоцијације: *лицѣшак* (промулијѣ се љѣкој *лицѣшак* — Ком), *ѣвјѣшак* (штѣ е лијѣп *ѣвјѣшак* ѣзашѣ — Пољ) и (2) оне које значе нешто слабо, тихо: *анђѣлак* (миран ки *анђѣлак* — Дн; видѣ мѹга *анђѣлка* — Миш), *ладѣк* (сјѣди ѣје у *ладѣку* — О).

Суфикс *-ић*

Веома је продуктиван у именицама које означавају деминутиве, али врло често те именице, кад означавају нешто лепо, младо, добро, са наглашеним епитетом, могу добити и деминутивно-хипокористичку нијансу значења: *врѣнчић*

⁹⁶ Изведенице са *-ашѣ* имају изразито осећајно значење (Бабић, Умањ-сенице, 26).

'коњ' (што имаш дѡбрѡк *врѡнчиѡа* — О), *дичѡчиѡ* (љѣпа *дичѡчиѡа* — Ј), *зубиѡ* (мѡга мѡлѡга *зубиѡа*, *расте му зубиѡ* — ЛПС), *како имѡ лиѡеп нѡсиѡ* (Ј).

Суфикс *-чиѡ*

анђѡлчиѡ (ун ми је ки *анђѡлчиѡ* — Р), *ѡбрешчиѡ* (што вѡлим унѡ њѡгове дѡбелѡ *ѡбрешчиѡе* — Пољ; *зацрљѡенијѡ му се ѡбрешчиѡ* — Ф).

б) Женски род

Суфикс *-ица*

Овај је суфикс, као и у књижевном језику⁹⁷, у овом говору заступљен и у творби именица са деминутивно-хипокористичким значењем, у којима се, дакле, не може елиминисати једна или друга семантичка нијанса. Као што нпр. *кућица* може значити „мала кућа“, али и „драга, мила кућица“, тако и друге изведенице могу бити у сличном семантичком односу. Навешћу само неке од тих именица, у контексту који сам забележио на терену: *дјѡчица* (гледѡј [чувај] *тѡ дјѡчицу* — У), *сјѡ(ј)иш се ки звјѡздѡица* (Ком), *кайица* (метни му *кайицу* — О), *кѡћица*, најглавнијѡ имати нешто *кѡћице* (Пољ), *ѡвчица* (ћѡ ти је унѡ *ѡвчица* — М), *нѡжѡица* (стѡ е на *нѡжѡице* — Ш; *како матлијѡ нѡжѡицама* — Пољ), *рѡчица* (дѡјде ми *рѡчицу* — Бр; *прѡжи рѡчице* — О).

в) Средњи род

Од именица са овим значењем познате су само оне са суфиксом *-це*, односно његовим дериватима *-анце*, *-ишце*, *-еишце*, *-енце*. То је, поред слабо плодног суфикса *-це*⁹⁸, једини суфикс за творбу именица са деминутивним и хипокористичким значењем у овом говору. Примери: *ознѡ(ј)ило му се чѡлце* (О), *мјѡстѡанце* (вѡлим свѡѡ *мјѡстѡанце* — Ј; *тѡ мѡѡ мјѡстѡанце* — Пољ), *миран је ки јѡњѡеишце* (У), *што лѡпо ѡрѡсеишце* (Ком), *мѡлѡ мѡѡ магарѡѡнце* (пре.) (М).

Суфикс *-це*

мезѡмче 'јагѡе или нека друга домања животиња која је размажена' (Не, Су, ВП; *лагодѡ се ки мезѡмче* — У; *мѡлѡ мѡѡ мезѡмче* — Ф).

4. Именице са аугментативним значењем

У говору Срба југоисточне Лике ове именице, које значе нешто велико и снажно, нешто што је у великом броју или у великој количини, изводе се суфиксом: *-ѡнда* — за мушки род; *-ина* (*-ѡишина*, *-ѡрина*, *-урина*, *-усина*, *-ушина*, *-уишина*) — за женски род. Веома је продуктиван суфикс *-ина*, а доста су продуктивни и сложени суфикси *-ѡишина*, *-ѡрина*, *-урина*, док су други слабо продуктивни.

⁹⁷ Исп. Маретић, Граматика, 325–327; Стевановић, Српскохрватски, 551–554; Бабић, Творба, 135–146.

⁹⁸ У другим семантичким категоријама *-це* је продуктиван суфикс, а продуктиван је и у књижевном језику (исп. Стевановић, Српскохрватски, 560; Бабић, Творба, 118).

јака ли је та *жакљетина* — У), *змијетина* (чувај се, немој стати на какву *змијетину* — Ру), зато трѣба велика *излетина* (Том), *јаметина* (У, Ј; баџи то у *јаметину* да не смрди — Ђ), што ће ти та *кајетина* на глави (Пољ), *канџијетина* (О, В, Не; ако те опалим овом *канџијетинџом* — Миш), *квочкјетина* (насадила сам уну *квочкјетину* — О), велика ти је та *кикљетина* (Пољ), *ћетина* *кобилетина* (Ком), *клијетина* (Б), *кошуљетина* (Б, Ш, Т, Р; свуци ту *кошуљетину* — Мут), *клујетина* (сједи на ту *клујетину* — Не), то е већ велика *кравјетина* (О), *кријетина* (Пл, Пољ; дајде ми ту *кријетину* — Ком), *крушчјетина* (трѣба ђсјећи ту *крушчјетину* — Пољ; отпилај и ту *крушчјетину* — Ком), *кућетина* (што ће му толика *кућетина* — У; ка си направијо толику *кућетину* — Кор), *кујетина* (О, Пољ, Бр; што држиш ту *кујетину* — Клап), *локвјетина* (пресушила *локвјетина* — Пољ; мурали би ишчистити уну *локвјетину* — Ком), *лулетина* (баџи ту *лулетину* из уста већ ђднџом — О), *љушчјетина* (Пољ, Ком; те *љушчјетине* дџбро гџре — У), дџшла нечија *мачкјетина* (Клап), *колика* му е *нужјетина* (К), ваља ли ти јџш уна *јушчјетина* (Мут), *ручјетина* (Ком, Пољ, О; кат стџгнџе *ручјетинџом* ки кљџштима — К), нуш ки *сабљјетина* (Пољ), што се скјушила толика *свјјетина* (У), ђл ти тџшка та *џорбјетина* (Кор), *џијелјетина* (нажуљале ме *џијелјетине* — Ком), *џија* уно *џурјетина* (Пољ), *џарайјетина* (што ће ми воликџе *џарайјетине* — У), *џашјетина* (џш ђву пуну *џашјетину* — Гр), *џизмјетина* (Т, Ш; не мерем вишџе ићи у тијџм *џизмјетинами* — СГ);

-*ерина*: Са овим суфиксом забележио сам само *зуберина* (Пољ, Ком, Ф; не пџре џикет уне *зуберине* — У) — са именицом мушког рода на -*џ* у општем делу, *мувјерина* (убиџде уну *мувјерину* — Пољ) — са именицом женског рода на -*а* у општем делу;

-*урина* — са именицом женског рода на -*а* у општем делу: *брадурина* (О, В, Клап; што не обрјјеш ту *брадурину* — Том), *кожурина* (Ј, Ш, Т; разапни уну *кожурину* да се ђсушји — Р), *нужурина* (Дер, Ом, Шт, Пољ; опџри те *нужурине* — СГ), *џичурина* (К, Пл, ЛПС; пџдоше *џичурине* брање — Ј). Са именицом женског рода на сугласник забележио сам само: *кошчурина* (О, Не, Бр; дај му [псу] тјјџе *кошчурина*);

-*усина*: *волусина* (ВП, Р, Б, Пољ; џл *волусина* буцају — О), *куњусина* (што џеш с тијџм *куњусина* — Маз), *овнусина* (О, В, Ј, Ком; муреш јџшти на тој *овнусина* — М);

-*ушина*: *овнушина* ки теле (Пољ), *орлушина* (Клап, Бр, Том; та *орлушина* муре нушти јџње — Пољ), *џрбушина* (ал је ђбјесијџ *џрбушине* — Лап) — са именицом мушког рода у општем делу;

-*уштина*: то е ђгромна *баруштина* (Ј), *магљуштина* (Мут, Су, Дн; не јидџе се по толикој *магљуштини* — Маз; нејди у ту *магљуштину*, забџсаћеш — СС) — са именицом женског рода на -*а* у општем делу.

5. Именице са пејоративним значењем

Изводе се суфиксима — за мушки род: -(*а*)к, -ан, -(*а*)џ, -аш, -џља (-кеља), -ја, -џк, -џв, -џња, -џ, -џић, -џо, -џо; за женски род: -џа, -џина (-џина, -џерина, -џесина, -џетина, -џурина, -џускарина), -џња, -џура, -џураџа, -џурџа; за средњи род: -џо. Продуктивни су: -џина, -џетина, -џурина, затим -џић, -џо, док су други мање продуктивни

или нису продуктивни. Пејоративност проистиче некад из основе, а некад из наставка. Међу њима могу се разликовати:

5.1. Именице које значе нешто ружно и представљају погрдне називе

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

За овај суфикс имам само једну потврду у префиксално-суфиксалној творби, са творбеном основом од предлога и именице: *йодреѝак* 'малена и ружна жена' (виде *йодреѝка* — Пољ; *каквā е, ки йодреѝак* — Пољ).

Суфикс *-ан*

— са именицом у општем делу:

букван (*букване* едан — Пољ; *нє меш тї буквану доказивати* — Дољ), *шїкван* (*таквѝг шїквана јѝш нє виђо* — У);

— са придевом у општем делу:

кврган 'приглуп, субленаст човек' (*с кврганом се свї спрдају* — О), *йрдлан* (: прдласт 'неуредан, прљав') (*нєш вальда йђи ки йрдлан* — К; *налик на йрдлана* — Пољ), *роглан* 'роглав, разрок човек' (О, У, К; *како се роглан крївї* — Б);

— са глаголом у општем делу:

блебешан, геган, зјакан (*єси виђијѝ унога мута зјакана* — Ком; *кѝ зна љє зјакан* — К), *закеран* (*нємāм мїра ѝ тог закєрана* — Клап), *лајрдан* (*мучи, лајрдане* — Ку), *ландран* (В), *нєђе наклāйан да прєстанє* (Ј), *кѝликї је унāј йреклайан* (ВП), *шїуцан* (*єно шїуцана* — У), *шрāскан* (*дѝклє ш тї шрāскане трāскати* — У), *шмїуцан* (*ђє си бїјѝ, шмїуцане* — Гр).

Суфикс *-(а)ц*

За овај суфикс имам пример са глаголским придевом трпним у општем делу: *йроклєшц* (Пољ, Том, Ки, Ком, Кр; *є, йроклєшцу нєкет дѝста* — О; *нємѝј тражѝти от йроклєшца* — Пл).

Суфикс *-āш*

— са придевом у општем делу:

будāлāш (: *будāласт*) (Ј, У; *āјде, нємѝј бїти будāлāш* — Маз; *будāлāшу будāластї* — Ком);

— у префиксално-суфиксалној творби:

йодреѝāш 'полтрон, улизица' (*нє би нїкет бїјѝ такав йодреѝāш* — Кор; *нєк нāђє другѝк за йодреѝāша* — У), *йрезмүзгāш* *си прāвї* (Гр).

Суфикс *-еља*

— са придевом у општем делу:

мркеља (*видє унок мркељє како се црнї* — Шт), *йркеља* 'мален, слаб и неуредан човек' (*видє јаднѝк йркељє* — У; *штѝ се тї јављāш, йркеља мāлї* — О).

На *-еља* се завршава и његов дериват *-кеља*: *стїаркеља* (У, Б, ЛПС; *штѝ љє јѝј унāј стїаркеља* — В; *нє дā се стїаркеља* — У).

Суфикс *-ja*

У овој семантичкој групи овај суфикс учествује у сложено-суфиксалној творби, са осномом која је сложена од именице и глагола: *крвџија* 'онај који често туче и малтретира некога' (нè мерем више издурати с унијем *крвџијом* — Пољ; *уби ме крвџија* — Ј).

Суфикс *-ик*

Такође учествује у сложено-суфиксалној творби, са осномом сложеном од именице и придева: *крвожџник* 'непријатељ, кољач' (били су *крвожџници* и све *побили* — Ком).

Са овим суфиксом имам примере и из префиксално-суфиксалне творбе, какви су нпр.: *ирезаконик* 'силеција' (Ком, СГ, Ф; *тужи га, ирезаконика* — У), *ирездушник* 'немилосрдан човек' (è, колики је *ирездушник* — Пољ), *ирезобразник* (*ирезобразниче*, *презобразни* — Ком, СГ, Не); — од предлога и придева: *загуљеник* 'тврдоглав човек' (ал си некав *загуљеник* — У).

Суфикс *-џв*

— са глаголом у општем делу:

зврндџв (кџ ће *зврндџва* *у*ват*ти — У), *ландрџв* 'онај који при ходу прави велике кораке' (није лако *ићи* с унијем *ландрџвом* — О).

Суфикс *-оња*

— са глаголом у општем делу:

бердокоња (: бердокати, викати) (бердо́чи, бердо́чи, *бердокоњо* — У; *како* не би чуво *бердокоњу* — М; *ка се бердокоња* *распара* — кџ га не би чуво — Пољ).

Суфикс *-џ*

Са овим суфиксом имам потврде сложено-суфиксалне творбе са сложеницама у основи састављеним од глагола и именице: *врџигус* 'жена која при ходу врти гузицом' (Р, Ком, О; *виде врџигуза* како се *наперила* — Пољ), исто и: *врџирџи* (Пољ, Ј, Б, У), затим од именице и глагола: *вјејройџр* 'онај који је неозбиљан, неповерљив, лажљив' (У, Лап, Гр; *види се да è вјејройџр* — Мут); те од придева и именице: *иасџглав* 'непристојан и агресиван дечак, крадљивац' (чувај *тџ* от *унок иасџглава* — Ком).

Имам неколико примера и префиксално-суфиксалне творбе: *изроџи* (У, Кр, В; *пџста è пра̀ви изроџи* — Бј), слично и: *џдроџи* (Пољ, Пл, СГ), *неџџек*¹⁰² (М, Б, Ш).

б) Женски род

Суфикс *-ача*

Забележен је само један пример: *лаџача* 'алапача' (У, Клап, Бр; не *слушај унџ лаџачу* — Ру; *знаш да немеш са лаџачџм* *изаћи на крај* — Пољ).

¹⁰² По своме етимолошком пореклу привативни предметак *не* је индоевропски и заступљен је у свим индоевропским језицима. У српском је у творбеном смислу, у односу на друге словенске језике, такође добро заступљен (Дабић, *Привативни префикси не- и без- у словенским језицима*, Књижевни језик, бр. 4, Сарајево, 1984, 191–198).

Ова именица образована је од скраћене основе.

Суфикс *-ина*

— са именицом у општем делу:

будалџина (не зна *будалџина* што диванџ — Пољ), *лажџе скошџина* (У), *шруџина* (прен.), 'лењчина' (ваља се ки *шруџина* — Кор);

— са глаголом у општем делу:

мрџина (: мрџинити се, 'лењчарити') (У, О, Лап, В; *мрџино* лијена — Ј; *лежџи* ки *мрџина* — Пољ);

— са глаголским придевом у општем делу:

крџина (прен.) 'лењчина' (вуче се ки *крџина* — Пољ), *одрџина* (*одрџино* една — Ком).

Са овим суфиксом бележим и сложеницу *вуџбаџина*¹⁰³ (О, В, П, Т, Лап, Гр; *плџиџе* ми *вуџбаџине* — У; *удри* *вуџбаџину* — Ј).

У овој творби суфиксом *-ина* завршавају се следећи суфикси:

-чина: — са придевом у општем делу: *бџина* (Пољ, СГ, Пљ, Гр, Ср; *бџино* бџнаста — Ком), *љџина* (Лап, Дољ, Кр, Б, ДБ, П, Пећ; *накџе љџине* још не виђо — В);

-џина: — са именицом у општем делу: *маџина* (ај кот своџ *маџине* — Ком);

-џина: — са именицама у општем делу: *маџина* (што те *маџина* — О);

-џина: — са именицом у општем делу: *будалџина* (и *џ* је ка и другџ *будалџине* — О), *главџина* (смакни *тџ* *главџину* — Ј), *нуџџина* (к себи *нуџџине* — Пољ), *ручџина* (ал матлџџа *ручџинами* — Мут), *женџина* (не слушај *женџине* — Гр; *кџ* би *џ* посла са *женџинами* — У), *курвџина* (нема веџ *курвџине* од *џ* — Ј; знам ја *курвџину* — В), *кучкџина* 'зла жена' (чувај се *тџ* *кучкџине* — ЛПС; не знаш *тџ* што *тџ* *кучкџина* мислџ — Б), *лаџина* (Лап, Дољ, Пећ, Пољ, Гр, Ј, О; *таџ* *лаџину* не би *џ* *наџ* — Кор).

Суфикс *-урина*

урина: — са именицом у општем делу која означава делове тела: *браџурина* (обрџ *тџ* *браџурина* — Ми), *главџурина* (урџи *мало* *тџ* *главџурина* — Кор), *ка* *тџ* је брџе *нарасла* *косџурина* (Гр), *нуџурина* (не мере *то* на *џ* *нуџурина* — В), *ручџурина* (*ка* *те* *џ* *ручџуринами* — Пољ).

Ове именице, у ствари, најчешће имају аугментативно-пејоративно значење.

-ускарџина: — са именицом у општем делу: *баџускарџина* (*наџ* *си* на *баџускарџину* — Гр).

Суфикс *-иња*

— са трпним придевом у општем делу — забележио сам само: *џроклџиња* 'врло себична особа' (мучи, *џроклџиња* — Ком; *џроклџиња* *ниџ* *дџ* — Пољ).

¹⁰³ То је облик императивне сложенице, о којима више в. код Стевановића (Наш језик, н. с., књ. VIII, 6-18).

Суфикс *-ура*

— са именицом у општем делу: *бра̀дура* (на̀расла ти *бра̀дура* — Пољ; уреди т̃у *бра̀дуру* — У);

— са придевом у општем делу: *га̀дура* (не знаш ти *ка̀кв̃а̀ у̀на̀ га̀дура* — О; шу̀ти, *га̀дуру*).

Суфикс *-урача*

— са именицом у општем делу: *жен̃ѝурача* (шт̃о м̃е за ѐдну *жен̃ѝурачу* — Гр).

Суфикс *-урда*

— са именицом у општем делу: *гла̀вурда* (ко̀лику̀ има̀ш *гла̀вурду* — Гр; ви́де му *гла̀вурде* ка ма̀л¹⁰⁴ — Ком), *ну̀журда* (мла̀ти *ну̀журдами* ки ку̀њус̀на — Пољ; па̀зи да те не дернѐ у̀но̀м *ну̀журдо̀м* — В).

в) Средњи род

Суфикс *-ло*

Овај типични суфикс српског језика¹⁰⁴ заступљен је и у овом говору и доста је продуктиван. Већина именица које се њиме завршавају, у мојој грађи, има пејоративну нијансу значења, која проистиче или из самог значења основног глагола или због честог понављања радње коју тај глагол означава. Тако се ова семантичка група добро уклапа у Белићеву тврдњу да именице са суфиксом *-ло* означавају сталног или претераног вршиоца радње са пејоративном нијансом.¹⁰⁵

Све су ове именице са глаголом у општем делу: *ба̀зало*, *ба̀љезгало* (нек *ба̀љезгало* ба̀љезг̃а — У), *бен̃еџало*, не слушај то *блеб̃еџало* (Кор), *брб̃јало*, *бр̃ундало* (не ч̃уем ништа о тог *бр̃ундала* — Ј), *бубало* 'ђак који буба, учи напамет' (ђ̃еш *бубала* на̀учити — Гр), *г̃егало*, *гун̃јало*, *зак̃ерало* (Пољ, Ком), *заму̀цкивало*, пра̀во̀ си *зану̀вјеџало* (О), ко̀ зна̀ ку̀ ће *звр̀дало* (Пољ), шт̃о то̀лко̀ ви́чеш, *зѝјало* ѐдно (Пл), смр̀диш ки *кѐњало* (О), а̀јде, њ̃еси *кѐњкало* (Пољ), *ландрало* (ви́де *ландрала* — Маз), м̃учи, *ла̀јрдало* (Пољ), *лу̀јеџало*, м̃увало (Ш, П, Пећ), ба̀ш си пра̀во̀ *нак̀ла̀јјало* (Пољ), њ̃у̀шкало (не меш *њ̃у̀шкалу* ништа са̀крити — В), *ок̀љевало* (ко̀ ће то̀г *ок̀љевала* ишчекати — Ком), на̀лик си на *ѝла̀шило*¹⁰⁶ (Мут), *йо̀ш̃у̀цало*, *ѝрек̀ла̀јјало* (Клап, О, Пољ), *ѝрскало* (не раз̃умијем ти ја̀ то̀ *ѝрскало* ништа — К), *ѝу̀вало*, *сѝрдало* ѐдно (Р), ки *стѝр̃а̀шило* ѐ (У), *ѝра̀скало* (еси ч̃у̀во *ѝра̀скала* шт̃о ди́ва̀ни — Р), *ѝра̀бу̀њало*, *ѝор̀докало*, ки нѐкво *ѝр̀чкало* (Кор), *ѝр̀чка̀рало*, *ѝуж̃а̀кало*, *ѝу̀њало* (ко̀ ће *ѝу̀њала* ишчекати — Р), *чан̀грѝзало* (Кр, Не, Су), *чѐйр̀кало*, док се *чма̀вало* проб̃уд̃и (Ђ).

¹⁰⁴ Суфикс *-ло* немају други словенски језици, Милица Бабић, *Nomina agentis изведена суфиксом -ло*, Наш језик, н. с., књ. XVI, св. 1–2, Београд, 1967, 85.

¹⁰⁵ Белић, Наш језик, књ. IV, 227–229.

¹⁰⁶ Именице *ѝла̀шило* и *стѝр̃а̀шило* забележене су и као *nomina instrumenti*. Стевановић каже да су се *nomina agentis* и развиле из *nomina instrumenti* променом унутрашњег значења (Српскохрватски, 491).

5.2. Именице које означавају нешто мизерно, или се њима изражава ироничан став

По облику, ове именице су, углавном, деминутиви. Граде се најчешће додавањем суфикса *-чић* на неке именичке основе, чиме се добија стилски негативно обојено значење. Тако са ироничном и потцењивачком конотацијом имамо:

йекàрчић, месàрчић (У, Ј, Б, В), *шр̀гòвчић, шо̀фèрчић* (Пољ, Ј, Т, Р, Ф). Није, дакле, реч о малим вршиоцима основне радње, него се жели истаћи негативан став према њима. Овакав творбени начин карактеристичан је и за наш књижевни језик и за народне говоре готово без ограничења.¹⁰⁷ У говору југоисточне Лике веома се често употребљавају такви пејоративи, али, ипак, најчешће за изражавањe негативног става у изговору антропонима (в. одељак о антропонимима код суфикса *-ица, -ић* и *-чић*).

Осим поменутих суфикса у грађењу оваквих изведеница учествују и суфикси *-jo* (са придевом у општем делу): *гòљo* 'сиромах' (У, Б, Ј; нeмã вeћòг *гòљe* — В) и *-ко* (са придевом у општем делу): *ш̀р̀бушкo* 'трбушасто дете' (Пољ, Ком; eно *ш̀р̀бушкa* ðе се вãлã — О).

¹⁰⁷ Тако није, нпр., у руском језику, који није близак народним говорима као српски, па су за сличну творбу творбене могућности ограничене (в. Чампар, нав. дело, 215–219).

II. АПСТРАКТНЕ ИМЕНИЦЕ

Добар део лексике у мојој грађи чине апстрактне именице. Изводе се од све три врсте основа: глаголских, придевских и именичких и карактеристичних суфикса. Означавају разне појмове: процесе глаголских радњи, особине, разна стања, расположења и осећања, који су у вези са основном речју. Понекад им се значења укрштају и преплићу, па није увек лако прецизно утврдити њихову семантичку границу. Тако нпр. *младоси*, *стариости*, *дјетинство* значе и особину и стање, али и појам времена. Зато сам се при разврставању грађе у одређене значењске групе руководио целокупним значењем речи у датом контексту и покушао их сврстати на: именице које значе процес вршења реалне глаголске радње; именице које значе процес неке психолошке радње; именице које значе стање условљено тим процесом; именице које значе резултат или чин глаголске радње, као и именице које значе појам особине или имаоца неке особине, укључујући ту и неке друге значењске елементе — ставове, поступак и сл.

1. Именице које значе процес вршења реалне глаголске радње казане основним глаголом

Творе се суфиксима — за мушки род: *-ај*, *-(а)њ*, *-еж*, *-ш*; — за женски род: *-ба* (*-идба*), *-ва* (*-шва*, *-ишва*, *-лава*, *-њава*), *-ина* (*-јевина*, *-љавина*), *-ка*, *-ња*; — за средњи род: *-је*, *-ње*. Суфикси *-ај*, *-еж* и *-ва* нису продуктивни, док остали јесу.

а) Мушки род

Суфикс *-ај*

вајај (слушали смо *вајаје* цјело̑к ра̑та — У), још зѐру и го̑тов *вршај* (Пољ), *дркшај* (Пољ, Ком, О), ел го̑тов *исрашај* (Кор), врати̑о се у *смршај* да̑на (Ком).

Суфикс *-(а)њ*

шунань (Ком, У, Ј, Маз; то̑ е ку̑њски̑ *ишунань* — Р), *шунань* 'шупштање' (К, Пољ; ка̑ав се чу̑е *шунань* — О). Обе су основе скраћене.

Суфикс *-еж*

грабеш (СГ, К, Ш, Ћ, Р; пола̑ко, ка̑ав је *грабеш* — ЛПС), *дрчјемеш* (У, Ј, В; увати̑о ме не̑кав *дрјемеш* — Т), *крјеш* (Пољ, Клап; *крјеш* бо̑ме ку̑ћу држи̑ — Кор), *лавеш* (не̑ мере се спа̑вати̑ о̑ тог *лавеша* — У), *меџеш* (О, В, Р; а̑јмо̑ ис тог *меџеша* — Ј), о̑тка̑т те на̑па̑ *сврбеш* (Ком), *шрјеш* (Дер, Гр, Н; до̑ста ми је *шрјеша* — Кр).

Суфикс -*ø*

Са овим суфиксом има неколико именица изведених од глагола, обично префиксалних: *тò* е *дòчек* (У), *избор* (Пољ), *лети*, погодио га у *лети* (Пољ), *мук*, *муком замукá*, *дабòгдá* (О), *òд*, познам га по *òду* (Ком), *рãзговòр* (У), *шрк*, лети бр-*жè шркòм* (Т), *пòчò уиис* (О), *òђè* добро за *узòј* блага (Ј).

б) Женски род

Суфикс -*ба*

бòрба (У, Пољ, Ком, Ру, Пећ; никет *бòрби* краја — СГ), *гòзба* (Клап, О; била *вèлика гòзба*, *направиò* е *вèлику гòзбу* — ВП), не *пумáжè* ми *мулба* ни *жáлба* (Пољ), *журба*, никет *стигн^ити ò тè журбè* (Клап), *нагодба* (Бр, Пољ; ош *нагодбу* — Миш), *иòгодба* (нећу ни *нагодбè* ни *иòгодбè* — Пољ), ел *гòтова диòба* (СУ, Т). На -*ба* се завршава и суфикс -*идба*: *жèн^идба* (У, Пољ; примичè се *жèн^идба* — Пл), *иòсидба* па *удаја* (Лап).

Суфикс -*ва*

врèва 'галама' (стòй *врèва* о дјецè — М).

На -*ва* се завршавају и следећа три суфикса:

-*шва*: још зèру и гòтова *жèшва* (Пољ), *стигн^иће тèбе мýја клèшва* (Су), неће ти *помући мул^ишва* (Мут), бòме, каква ти је *сјèшва* така ће ти бити и *жèшва* (Т);

-*шава*: *грмшава* (вишè *грмшавè* него *кйшè* — О), кад је *пòчèла лумшава*, сви смо се *прèпали* (Маз);

-*шава*: òће ли се *стишати тá дèршава* (Миш), стáлно *нèкá јуршава* пò кући (Пећ), *чýла се кукшава* *мáм áмо* (О), *иуцшава* (У, В, Ј, Т; били смо се већ *навикли* на *иуцшаву* — ВП), кат *тáмо*, а *шуйшава* била от *пòтреса* (Ку).

Суфикс -*ина*

Овим суфиксом у овој творби завршавају се два суфикса: -*јевина* и -*лавина*.

-*јевина*: *иáљевина* (ал смрдí *иáљевина* — Ру; ништа не òстáе от *иáљевинè* — Бр);

-*лавина*: *грмлавина* (Маз, Р; òђе ти је бòме *јесèни чèсто грмлавина* — Т), *лумлавина* (У, О, Ру; сáмо *чýеш лумлавину* — М).

Суфикс -*ка*

иујáнка (: *пијанчити*) (Ј, В, О; ел *завршена иујáнка* — Клап), *ирёиурка* (Ћ, СГ, К, Пољ; *кáнда нè мугу прес ирёиуркè* — Ком), *исòвка* (нèмòј *запòчињати исòв-ку* — Лап), *тý* е *свиурка* до *зòрè* (Ср).

Суфикс -*ња*

каква е *тò вòзња* пò блату (Ј), *иòшња* (штò е бíло у *иòшњи*, òће ли се *уда-ти* — Клап), *пòчèла ирёишња* (Пећ), кад је *пòчèла грáдња* (ВП), *грдња* (*мураш из-дурати вèгову грдњу* — У), *ишња* *наврát* на *нус* (Пољ), *иријèшња* (О, В, Т, Ш; не *бојим* се *ја вèговè иријèшње* — П), *шèшња* (Клап, Бр, Пољ, О; òхемо *ићи* у *шèшњу* — В; *вòди* га [дете] у *шèшњу* — Кор; *враћају* се ис *шèшнè* — У).

в) Средњи род

Суфикс *-je*

— са трпним глаголским придевом у основи: *ар̄ање* (Пољ, О, Ком; *ѐдво смо се ослобод̄или њијева ар̄ања* — К), ел *пòчело брање* (Пољ), *прèкин̄ите ваљање* (О), *та̄ е кука за везивање крава̄* (Ком), *вра̄ћање* (Мут, О, Клап), *дòбар је [ланац] за ву̀чење влака̄* (Пл), *то̄ е за га̀шење* (У), *ка̄ ће бити гòтово гра̀ђење* (Ком), *да̀вање* (Миш, Маз, О; *нема више да̀вања ца̀бе никоме* — К), *да̄ј ми ну̀ш за дер̄ање* (У), *дѝзање* (*дѝзање* *гòре-дòље* — Пољ; *не волим р̄ано дѝзање* — Ком), *др̄жање* (Мут, О; *нема др̄жања* — Клап), *дра̀йање* (О, В, Мут; *нећемо дра̀йања* — К), ел *тѐшко ђе̄љање* (СГ, Ш, Ф, К, Т), *ђе̄лкање* (Пољ, Ком, Том, Дер; *ка̀ко ти не до̀са̀ди ђе̄лкање* — Клап), *жва̀кање* (Дн, Кр, Не; *у̀живам у жва̀кању* — Су), *жу̀лкање* 'једење', *зѝдање* (Т, Ш, Б, ДБ, Пећ; *има̀ш ли још пу̀но зѝдања* — Дољ), *до̀кле ће то̄ ја̀шење* (О), *казѝвање* (*а̀јмо зе́ру казѝвања да̀шкалиц̄а* — Пољ), *ѐси завр̀шила ку̀довање* (СГ), *кр̄шење* (О, Пољ, Клап), *ко̀шење* (Б, П, ЛПС; *има̀ још до̀ста ко̀шења* — ВП), *крва̀вљење*¹⁰⁸ 'губљење крви, крварење' (Пољ, Ку, Маз, Ки, Бр, Бј; *бѝло крва̀вљења, бòже са̀чува̄ј* — Ј), *ку̀йање* (*а̀јмо на ку̀йање* — У; *ѐсте бѝли на ку̀йању* — СГ), *не по̀маже̄ ту̀ ни кр̄иљење* (Кор), *дòбро ми до̀ђе крѐйање* (Лап), *ста̀лно га ту̀чем за то̄ ка̀љање* (Гр), *кла̀ње* (Том, Ом; *причека̄ј док по̀чне̄ кла̀ње* — Шт), *чу̀е се лу̀йање ма̀мце а̀мо* (Ком), *лѐмање* (Ј, В; *бу̀дѐ бо̀ме и лѐмања* — Кор), *то̄ е за лѐвање вареникѐ* (К), ел *ово̀ лѐпило за лѐйљење шла̀ука* (У), *ма̀кљање* 'тесање' (У, Ј, М, Клап; *свѐ за ма̀кљање* — Пољ), *мјѐшање* (Мут, М, О, У; *су̀ста сам од мјѐшања пр̄жинѐ* — Лап), *ѐси нау̀чијо и мну̀жење и д̄јелѐње* (Пољ), *ну̀шење* (ЛПС, Ми, Ф, Пл; *до̀ста е ну̀шења на себи* — Дољ), *њу̀њање* 'нунање' (Пољ, О, Ком), *ѐ, ово̀ ти је за окрѐшање* (СГ), *ора̀ње* (Т, Ф; *има̀ш ли још ко̀лко ора̀ња* — Бј), *нѝје на̀вик̄а на о̀стиљање* (У), *ѝјевање* (*зна̀ш ли у̀но̀ личкò ѝјевање* — Пл; *про̀мука̄ сам от ѝјевања* — У), *трѐба бо̀љи па̀ш за ѝресјеца̀ње дрва̄* (Кр), *то̄ е за ѝрваљење гòбел̄а за ко̀ла* (К), *ѝлаћање* (Т, Ш, Б, ДБ; *има̀ ли што̀ от ѝлаћања* — Пећ), *на̀мјести за ѝлјање* (У), *ѝрòшење* (Пољ, Ф, ЛПС; *ва̀ла бòгу па̀ не́ма више ѝрòшења* — СС), *ро̀вање* (О, Дољ; *свѐ то̀ од њѝјева ро̀вања* — Ј), *смрза̀вање* (Пољ, Пл, О; *до̀ста мѐни бѝло смрза̀вања у̀ рату* — Ком), *на̀прави нѐшто ту̀ за слѐвање водѐ* (Лап), *ђѐрање* (Ком, О, У, Ј, Т; *то̀ ти је од у̀нок ђѐрања* — Пољ), *ка̀жү да су у̀ставили ѝра̀жење* (У), *ова̀ј ми је ру̀бац дòбар за ѝрнење свјѐћѐ* (Пољ), *што̀ не волим увла̀чење у̀ иглу* (Ћ, К), *ѝјејање* (Мут, М, О; *сав сом се озну̀ијо̀ от ѝјејања дрва̄* — К).

Суфикс *-ње*

У овим именицама суфикс *-ње* додат је на основу непрелазних глагола. Будући да ти глаголи никад нису имали трпног придева, ове глаголске именице настале су по угледу на оне код којих се општи део подудара са обликом трпног

¹⁰⁸ У овом говору нисам чуо глагол *кварити* нити глаголску именицу *кварење*. По томе се ово моје запажање не би уклопило у слику Рјечника ЈАЗУ, према којој испада да су оба ова лика у западним крајевима обичнији од *кравити* и *крављење*. Исп. и Драгољуб Д. Јеремић, *Кравити, крављење; кварити, кварење*, Наш Језик, н. с., књ. X, Београд, 1960, 279–283.

придева одговарајућих прелазних глагола.¹⁰⁹ У српском језику, па, наравно, и у његовим дијалектима, глаголске именице могу се градити од свих прелазних односно несвршених глагола, а само од појединих непрелазних односно свршених глагола.¹¹⁰ У својој грађи имам забележене ове примере:

блѣјање (СС, ДБ, Ј; пукоше уши од *блѣјања* — Т), *грмљѣње*, *диванѣње* (Пољ, Пл, Ком, СГ; ел вам није доста *диванѣња* — Р), *дóклѣ ће твоје дјевóвање* (У), *жвѣждáње* (О, В, Пољ; доживљемо се *жвѣждáњем* — Клап), и *жвѣждукáње* (У, Мут, Ком; пòзнам те по *жвѣждукáњу* — Ру), *чўем звóнѣње* (Маз), *зўјање* (Бр, О, ВП, Том; по *зўјању* знаш оће ли рò(ј)ити — Дн), *јáдовáње* мўе (Пл), *койилáње* 'игра' (побједник сам у *койилáњу* — Пољ), *дóклѣ ћу слўшати твоје јáдикóвање* (Дољ), *крївáње* 'игра' (áјмо на *крївáње* — Пољ), *кўкáње* (У, Мут; òстави се *кўкáња* па рáди — Лап), *лáјање* не прѣстáе цијелу нўћ (Ка), *лáгáње* (Ком, СГ, Ф; дóстá мѣни твог *лáгáња* — Б), тò е тврдо за *лѣжáње* (Не), *лѣгáње* (У), *мљѣскáње* (Пољ, О; нѣмá за јелом *мљѣскáња* — Ком), *мўлѣње* 'брање листа' (Пољ, О, Ком, СГ, Пл; áјмо у *мўлѣње* — Бр), *òдáње* (Пољ, Бр, Маз, Ом; кáко те не зáболѣ нўге од *òдáња* — Ш), нáкупи шушња за *йáлѣње* вáтрѣ (Пољ), тў пòчињѣ *йўнирáње* Крбавѣ (П), *йишїáње* (Миш, Клап; знам по *йишїáњу* штò се збївá — Пољ), делѣко е тò *йушїòвáње*, мáјко мўја (Ком), стáлно *рѣжáње* па *рѣжáње* (У), *рикáње* (Ј, В; пòзнам свáкў [краву] по *рикáњу* — Н), *самўвáње* (СГ, К, Маз; дóста ти је бїло *самўвáња* — Пл), òдмá пòчињѣ *сиктїáње* (Ом), *сїћáње* (Ј, Т, Ш, ЛПС; дóста *сїћáња*, áј рáдити — Кор), кáко ти не дòјáдї *скáкáње* (Кор), *смїјáње* (ЛПС, Ф, Кор; цркле смо о *смїјáња* — Не), *шóбáње* (Пољ, О, Ком, Пл; áјмо сáде *шóбáња* — Ру), прѣкїнте *шрчáње* (Ком), ис пўнора се ўвјѣк чўе нѣкво *шўшњáње* (Ј), *ћубѣње* 'чучање' (убијо сом зѣца на *ћубѣњу* — В), *ўвáње* (У, Пољ, Ком, Ом, Маз; ништа од мўга силнòг *ўвáња* — Не), *цвјѣшáње* (У, Ј, П; нѣ прїшѣмо й [шљиве] у *цвјѣшáњу* рас чѣлá — В), *цимѣрáње* (Пољ, Ком, К, СГ, Пл; њѣси се вáлда зáборавїјò играти *цимѣрáња* — О; òвò кáмѣње дòбро за *цимѣрáње* — Пољ; кò е нáјболїй у *цимѣрáњу* — В), *цўрòвáње* (Пољ, О, В, Ј; е, нѣмá вїшѣ *цўрòвáња* кá си се ўдáла — Ј), чўеш ли *шїктїáње* крò зїт (К), *шврлáње* (Пољ, У, Кор, ЛПС), *шїлáње* (чѣсто се йгрáмо *шїлáња* — Пољ), *шкїлѣње* (Ком, Пољ, К, Пл; зáболѣће те òко о тòликòк *шкїлѣња* — Р), *шкрїлáње* 'бáцање шкрилá' ¹¹¹ (нáјболїй сам у *шкрїлáњу* — Пољ; првї си зáпòчò *шкрїлáње* — Ком), *шўшњáње* 'играње по шушњу' (Пољ, СГ, К; кад òпанѣ лїшѣ, бїће *шўшњáња* — Ком).

2. Именице које значе процес неке психолошке радње

У ову групу спадају именице средњег рода изведене суфиксом *-ње* и са глаголом у општем делу.

¹⁰⁹ Исп. Стевановић, Српскохрватски, 491.

¹¹⁰ О томе в. и: А. Белић, *О грађењу глаголских именица на -ње и -ће*, Наш језик, 1933, 262–268 (у даљем тексту: Глаголске именице), и П. Ђорђић, *Лешѣње или лешѣње*, Наш језик, год. I, Београд, 1933, 173.

¹¹¹ *шкрїлá* 'мали пљоснат камен'.

Суфикс *-ица*

— са придевским општим или синтагматским делом: *нѣвјерица* (нѣће раз *нѣвјерицѣ* — Бр), *недѣумица* (У, Лап, Гр; п̄а сом у *недѣумици* штѣ ђу рад̄ти — Ру), *немилица* (нѣће ми д̄ати од *немилицѣ* — Б), одуљила се *ѡв̄а неѡад̄ица* па свѣ ѡзгор̄и (О), *нерод̄ица* 'неродна година' (у Лици б̄удѣ *нерод̄ицѣ* — О; тѣшко се ѡз̄иђѣ у *нерод̄ици* — Ком), *ѡскуд̄ица* (*ѡскуд̄ица* ѣ б̄ила год̄инами — У; ж̄ивили смо у *ѡскуд̄ици* — Пољ).

Сложено-суфиксална творба

— сложена основа састављена је од прилога и глагола: *добродѡшл̄ица* (У, В, Ј; ѡм̄а е *добродѡшл̄ицу* к̄а н̄ико — Лап);
— од именице и глагола: *ж̄иш̄ѡрод̄ица* (О, У, М; милина о т̄акѣ *ж̄иш̄ѡрод̄ицѣ* — Б).

Суфикс *-ка*

— именице са глаголом у општем делу које значе резултат или чин рад̄е казане основним глаголом: *грѣшка* (О, У, ДБ), *дѡсјеѡка* (нѣ мере ѡн прѣз некѣ *дѡсјеѡкѣ* — Б), *з̄амјерка* (О, Ком, Клап, Пољ, Р), *ѡдгрѣшка* (Пољ, У, О).

Суфикс *-ња*

— именице са глаголом у општем делу које значе нека осећања или расположења исказана тим глаголом: *мржња* (не д̄ив̄анѣ раз *мржњѣ* — Пољ), ст̄ално м̄ука и *ѡш̄иња* (Мут), *сл̄уш̄иња* (У, Ј, Б, Пећ), тѣ е вѣлик̄а сп̄рд̄ња (Мут), *ш̄ѣжња* (Р, ВП, Б, Том, Дер), *с̄ирѣиња* (ст̄ално сам пот *с̄ирѣињѡм* раж̄ н̄и — Ком).

в) Средњи род

Суфикс *-ило*

— именице са придевом у општем делу које значе неко стање исказано тим придевом: *бјѣсн̄ило* (ЛПС, К, Р, О; трѣба се ч̄увати *бјѣсн̄ила* — Гр; ѡм̄а свѣ в̄ишѣ *бјѣсн̄ила* — Пл), ѡбузѣло ѣ нѣкво *бљѣд̄ило* (Лап), *ж̄уш̄ило* ѡспод ѡчиј̄у (Т), *луд̄ило* (У, Ј, Т; нѣ би ни у *луд̄илу* — Б), *рум̄ен̄ило* (Р, Бр, Маз; св̄а си у *рум̄ен̄илу* к̄анда си се нап̄удрала — Пољ), цјѣлѣ з̄имѣ с̄амо *с̄ивило* (У), *сл̄ѣйило* (Кор, ЛПС; нѣ д̄ај б̄ѡже *сл̄ѣйила* — Ка), к̄акво ли је ѡнѡ *црљен̄ило* н̄а небу (У).

Суфикс *-је*

— глаголске именице образоване преко трпног глаголског придева, а значе резултат глаголске рад̄е или њен чин. Ту резултативност добијају од свршених глагола, од којих се једино и могу градити:¹¹⁴ *доѡуш̄иѡење* (нѣ меш ѡи ако нѣм̄аш *доѡуш̄иѡења* — Шт), *искуш̄ење* (т̄акѣ смо б̄или у тѣшкѡм *искуш̄ењу* — Гр), *ѡѡрош̄иѡење* (У; њѣсу л̄ако дѡб̄или *ѡѡрош̄иѡење* — Б), *ѡслобођѣње* (ѣдво смо св̄и дѡчекали *ѡслобођѣње* — У; б̄или смо у бжежанији све до *ѡслобођѣња* — Пољ), к̄ашњѣ су дѡб̄или *ѡмилиѡање*, ал нѣ св̄и (Гр), *ѡнижѣње* (У, Б, ПЛ, ЛПС; м̄урали смо тр̄пнги св̄ако *ѡнижѣње* — Кор), *ѡриз̄нање* (Ј, Т, Кр, Дн; нѣм̄а ти вѣћѡк *ѡриз̄нања* од н̄а-

¹¹⁴ Белић, Глаголске именице, 265–268.

родно̄к ероја — Пољ), *сажалење* (имали смо *сажалења* за њи — Пољ), *стириљење* (изгубијо *стириљење* скрџс — Мут; не треба губити *стириљење* — Т), ти си ми мѹе главнѹ *ѡвање* (Ј), *ѡздање* (немам *ѡздања* у никога нек ѹ те — Пољ).

Суфикс -ње

— именице са несвршеним глаголом у општем делу које значе разна душевна стања или расположења: *вјерованье* било јако (У), *дуранье* (Пољ, Ј, О, Клап; било боме *дуранья* — О), пушти ти то *заувавање* (Ф), не вр^нједи ни *кајање* нити ништа (У), *радовање* мѹе (Пољ), *ириљење* (У, Ј), панти се *шугѡвање* (О).

5. Апстрактне именице које значе појам неке особине, подразумевајући и неко стање, поступак¹¹⁵, понашање и сл.

Ове се именице граде суфиксима — за мушки род: -*лук*; — за женски род: -*ина*, -*ѡси*, -*оба*, -*ѡша*, -*ѡћа*, -*ица*; за средњи род: -*је*, -*ство*. Није продуктиван суфикс -*оба*, слабо су продуктивни -*ѡша* и -*ѡћа*, док су остали продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс -лук

Са овим суфиксом турског порекла¹¹⁶, у овој семантичкој групи, имам ове примере — са придевом у општем делу: *јогунлук* (не прави *јогунлука* — Лап), то ти је данас прѡви *манѡлук* (У), *мамурлук* (К, Ј, Б, Миш, Том; не мерем се разбѹд^нти од *мамурлука* — Ј; ѡће *мамурлук* иза пиња — Ком), *немарлук* (Том, Дер, ВП, Миш; свѡ је то од *немарлука* — ДБ), не напушта те *несѡашлук* (В, Ј), *ѡганлук* (СГ, До, Не; не мере он от *ѡганлука* мирѡвати — Кор), *ѡрезобрѡзлук* (какав је то *ѡрезобрѡзлук* — Пољ; нема није тога *ѡрезобрѡзлука* — Пл), *ѡврѡичлук* (Клап, О, В; *ѡврѡичлуче* ѡдан — М). Такође, и оне са именицом у општем делу: стално ме ћѡра неки *баксузлук* (ЛПС), ѡћемо ли у *бећарлук* (У), *душманлук* (Ј, В, Т, Кр; што ћу од њијева *душманлука* — ПЉ), *кукавичлук* (О, Пољ, Мут; не трпим *кукавичлука* — СГ), *лојѡвлук* (У, В, Ј, Ш, Не; живѡ од *лојѡвука* — Миш), даћу ти ја твој *мангѹилук* (В), то е прѡви *ѡиганлук* (Пољ).

б) Женски род

Суфикс -ина

— са придевом у општем делу: код њега ти је велика *бисѡрина*, свѡ ѹн зна (Пољ), *велччина* (У, Ј, Кр; пѡзи на *велччину* — Кор), *вјешѡина* ти је то велика (Б), *вруѡина* (Том, Клап, Ср; црко од *вруѡинѡ* — Гр), *дебљина* (Пољ, О, В, Б, Т; што ћу од ѡве *дебљинѡ* — Р), *жесѡина* (Ј, В; смаћи ти тѹ свѡју *жесѡину* — Ом), то ти је мѹја *иѡрина* 'хитрина' (Мут), *јачина* (У, Гр, Кор; што мѡ брига за њѡгову *јачину*

¹¹⁵ Проф. Стевановић истиче да поступици и чине особину онога што их прави (исп. Српскохрватски, 515).

¹¹⁶ А. Белић у свом познатом делу Грађење речи (стр. 135) наводи да овај наставак потиче од тур. -*lek*, -*luk*, -*lik*, -*lik* и да се њиме образују апстрактне именице. В. и: Стевановић, Српскохрватски, 515; Маретић, Граматика, 349.

— Лап), *једрина* (Пл, Пољ; *видје једринѣ љ чоѣка* — СС), *мучнина* (Том, Клап; *имаш ли још мучнину* — Маз), *боље што е обљина* (Пољ), *ел добра округљина* (Ком), *ошћрина* (Кр, Дн, Том, Дер; *бојѣ се љнѣ његовѣ ошћринѣ* — У), *спасї овѣ свјежїна* (Гр), *сїарина* (ДБ, Мин, ПЉ; *на Удбини нѣмѣ сїаринѣ кад је на брду* (У), *ође ти је љвјѣк шїишїна* (О), *свѣ ми нѣква шїойљина* око срца (Пољ), *сад је то ѣдна цїелина* (В), *чврстїина* (В, Ј, ЛПС; *е, у војсци је богами чврстїина* — Ка);

— именице са скраћеном придевском основном а значе појам особине са елементом простора: *висїна* (О, Ком, У, Ј; *огишѣ љ висину* — Т), *вѣликѣ е то даљїна* (Миш), *нїје то нѣкѣ вѣликѣ дубїна* (У);

— именице са придевом у основи које значе особину са изгледом по боји: *бјелїна* (У, Ј, ВП; *свѣ е у бјелїни* — Мут), *ки небѣскѣ мудрїна* (Пољ), *шамнїна* (Гр, Шт), *црнїна* (О, Б, В, Ј; *нѣ вољїм нусѣти црнїну* — Б);

— именице са придевом или прилогом у општем делу које значе особину или стање са елементом времена: *нувїна* (О, В, К, Клап, Том; *сад је то ође нувїна ићи на муре* — Дер), *сїарина* (Маз, ВП, Миш; *то припадѣ сїаринами* — Пољ), *давнїна* (Ш, Не, Кр, Дољ; *то е јунаштво бїло ође о давнїна* — В).

Суфикс *-ошї*

— са придевом у општем делу: *благѣошї* (Ком, В; *љн се свѣ стїдї од благѣошї* — О), *прође њѣга та бојѣжљивѣошї* (У), *то е правѣ брїжљивѣошї* за дјѣцу (Ком), *брбљивѣошї* (Т, Б; *ка ће те проћи већ ѣднѣм та твоја брбљивѣост* — Клап), *брѣзбрижнѣошї* (Кор, СГ, Т, Ф; *такав је, стѣлно живї у брѣзбрижнѣошї* — Пољ), *брдѣовїшїошї* (Не, Дн, Лап; *Лїка ти је познѣта по брдѣовїшїошї* — Кр), *обузїма га бркатїошї* (Кор), *брзѣошїлїошї* (Ком, О; *упропѣстиће га та његова брзѣошїлїошї* — ЛПС), *рачунѣм ја на њѣзїну вјѣрнѣошї* (Том), *грабљивѣошї* (Ј; *нѣ вољїм га рас тѣ грабљивѣошї* — Ком), *грамзљивѣошї* (О, Ком, Клап, Маз; *нѣмѣ ни зѣрѣ грамзљивѣошї* — У), такође и: *грамзївѣошї* (Кор, Дн), *дарѣжљивѣошї* (ВП, Маз; *пучѣ о дарѣжљивѣошї* — Пољ), *дарѣовїшїошї* (*знам тѣ дарѣовїшїошї* — Кор; *имѣ пуно дарѣовїшїошї* па нек љчї — Лап), *дрѣскѣошї* (Ко, Миш, О; *видѣ тї дрѣскѣошї* — Гр), *ѣ, цїѣнїм, брѣте, њѣгову искренѣошї* највишѣ на свијѣту (Б), *кочѣошїлїошї* (Бр, Маз, Пољ, Ком; *смѣнї тѣ своју кочѣошїлїошї* — Пл), *јакѣошї, квргавѣошї* (Бр, Маз, Дољ), *лѣкавѣошї* (У, Лап, Гр, Ом; *о чїјѣ лѣкавѣошї дїванїш* — О), *љѣнѣошї* (Клап, Том, Ш, К; *нѣ мере макнѣти од лѣношї* — Шт), *љѣцкѣошї* на првѣм мјѣсту (Пољ), *спѣсила га бѣме његова мѣдрѣошї* (Ру), *мршавѣошї* (Б, ЛПС, Ф), *невјѣрнѣошї* (О, В, Ј; *пѣзнѣти су љни по невјѣрнѣошї* — СС), *пѣ е у немилѣошї* (Кор), *нѣ ваљѣ тѣлика немѣрнѣошї* (Пољ), *свѣ дїѣца вѣлѣ њѣжнѣошї* (Кр), *ѣдѣнѣошї, илѣшївѣошї, илѣмѣнїшїошї, иѣобѣжнѣошї* (Дн, Миш, В, Ј; *нѣ треба замјѣрити на иѣобѣжнѣошї* — Р), *иѣдлѣошї* (У, Кор), *спѣсиће га иѣкѣрнѣошї* (У), *како љвјѣ муре трпїти иѣонїзнѣошї* (Ј), *иѣквѣренѣошї* (Пољ, Гр, Лап), *ѣ најбѣољѣ е иѣравичнѣошї* (Пољ), *иѣрѣзглѣвѣошї* (*оклѣ му тѣлика иѣрѣзглѣвѣошї* — Пољ), *иѣрѣздушнѣошї* (*знам је ѣдувјѣк по иѣрѣздушнѣошї* — Пећ), *иѣрїсїѣошї* (СГ, К, Бј; *њѣзїној иѣрїсїѣошї нїје краја* — Ком), *иѣрѣзочнѣошї* (*ѣдавнѣо и свѣ знам по вѣликѣој иѣрѣзочнѣошї* — Пољ), *нѣ ваљѣ та иѣрѣзумнѣошї, каңда нѣма мѣзга* (Ком), *иѣрѣзгрѣшнѣошї* (Пољ, О, Пл; *испадѣ да нѣмѣ иѣрѣзгрѣшнѣошї* — Мут), *расїишнѣошї* *нѣ ваљѣ нїком* (Ком), *нѣ виђѣо такѣ рјѣчїишнѣошї*

мал штô е уна имā (Ру), тô е толика сличнôст ш њим да тô чûдо ёдно (Пољ), *швр-дôст* 'шкртост' (ё *шврдост*и — Кор), *смîренôст*, *сидрôст*, срамута е толика *сидрашивôст* (О), *шачнôст* (СГ, СС, Пл, Не), *шврдôглавôст* (Гр, У; штô ш ô тē свôе *шврдôглавôст*и — Пољ), от кôга си ўзô тû *шврдокôрнôст* (шкртост) (Ком), *ћудљивôст* (Су, Не, Миш, Ом; чûвај се ти његовê *ћудљивост*и — Ком), ма чò-ечнôстî није с нāми у питању (Пољ), и чòвјечнôстî (У, Б), *шкръшôст* мрзѝм кѝ врā-га (Ком);

— именице које значе особину и стање, подразумевајући и елеменат времена, са придевом и прилогом у основи: каква ће нам бити *будућнôст* кад је сāде вā-кô (Пл), *вјечнôст* (такô ми је цијелê *вјечност*и — Пољ), *младôст* (К, Р, Том, Дер, Бр; нêмā бôме вѝше *младост*и — Ком), ўват^{ла} *сидрôст* (Гр), *ипршлôст* (О, Ком, Пољ; бѝло е тешко у *ипршлост*и — Кор).

Префиксално-суфиксална творба

— именице које значе особину са елементом простора, образоване префиксално-суфиксалном творбом¹¹⁷: *брескрајнôст* (Пољ, У, Ј).

Суфикс -оба

— именице које значе појам особине, образоване од окрњене придевске основе: *грдôба* (У, Ј, Не, Су; видê *грдôбê* ёднê — Пољ; правā си *грдôба* — М), нѝкā-ко да изађê иж њега унā *злôба* (Пољ), каква *ругôба*, бôже сачувај (Ком), *шјескôба* (У, Ј, СД, ВП).

Суфикс -оша

— именице које значе појам особине, а у општем делу имају двојакe придевске основе: — са пуном основом су: *добрôша* (Пл, ЛПС, Миш; нê знā штô ће о *добрôшê* — Ф), *љейôша* (Т, Ш, Б, Ј; *љейôшо* мўја — Пољ), *ипросидôша* (1) 'једноставност' (тô е *ипросидôша* бôжијā рад^{ти}и — Пољ); (2) 'безобразлук' (кāко мўре тô дивāн^{ти} от *ипросидôшê* — У); — са окрњеном основом: *грôша*¹¹⁸ (грехота) (Пољ, СС, Б, Дн, Гр; кāко мўре од *грôшê* — О), вр^јеме *дивôша* бôжијā (О), *красôша* (Пољ, Ком, Пл), билā *сидраôша* тô глêдати (Пољ), кāко те није *срамуôша* (Б, ДБ).

Суфикс -оћа

— именице са придевом у основи, а значе особину и стање: *бљедôћа*, *вреднућа* (О, Пољ, Пл, Клап; нêмā *вреднућê* — нêмā ништа — Ком), òткāд мў е *глувôћа* (Дн), *јейшинућа* (У, Дољ, Миш, Кр, Маз, О; нêмā вѝшê никет *јейшинућê* — Пољ), *ладнућа* (Ф, Бј, Пољ; нê јди гô по толикôј *ладнући* — У), *лакôћа* (Бр, Том; тô јā ўрā-дѝм с *лакôћом* — Кор), *мирнућа* (О, Ком, Пољ, У, Б, Р, Мут, Р), *йунôћа* (нек зêру смāњѝ тû своју *йунôћу* — Гр), *ружнôћа* (Клап, Бр; кад је пудера нêмā *ружнôћê* —

¹¹⁷ Исп. Стевановић, *Детерминативне сложенце*, Српскохрватски, 409–415.

¹¹⁸ Судећи по облику, а не узимајући у обзир оно што ова именица значи, могло би се рећи да је у вѝној основи именица. Али, пошто она спада у један систем именица посталих од окрњене придевске основе, као што су *красôша* и *дивôша* (од *красан* и *диван*), проф. Стевановић (Српскохрватски, 541) тврди да је постала од придевског корена *гръх-*, одбацивањем придевског наставка, па сам је и ја сврстао међу именице са придевском основом.

У), *скујодоћа* (У, Пољ, Ком, СГ, Б; *кò* ће издурати *òвӯ скујодоћу* — Б), *слабоћа* (Бр, Том, Маз), *сьейодоћа* (Пољ, Пл, Бр, Том; *та му е сьейодоћа јòш из Омерикè* — Пољ), *судоћа*, *шјеснућа* (М, Мут, У), *шрудноћа* (О, У; *три мјесèца шрудноћè* — Кор).

Суфикс *-ица*

— именице које значе оцену неког поступка означеног придевом у општем делу: *кривица* (Пољ, О, Б, Пећ, Ј; *è*, *твоја е кривица* — Лап), *йравица* (Клап, У, Ј, Б, ДБ; *није по йравици* — Пољ; *нећемо нек йравицу* — О).

в) Средњи род

Суфикс *-је*

— именице са придевским општим делом које значе особину или стање: *вèсèље*, *здравље* (Клап, О, Ф, Бј; *свè* прошло у *здрављу* и *весèљу* — П), *изобилје* (Ком, СГ, Пл; *живило се у изобилју* — К), *нейошћèње* (*само нећу нейошћèња* — Мут), *имà* *травè дбиље* (Пољ), *тò е правò йошћèње диван'ти чèлү йистину* (Гр).

Сложено-суфиксална творба

— са сложеницом у основи која је састављена од две именице: *стйрайошћивоање* (Ком, Пл; *мүрā ис стйрайошћивоања* — Ком); — од именице и глагола: *кровоiproлиће* (У, Лап, Ј, Ком; *било великок кровiproлића* — Гр).

Суфикс *-ство*

— изведенице са именицом у општем делу које значе стање: *брàство* (У, В, Мут, ВП, Том; *трèбā живсти у брàству* — Кор), *госидство* (Том, ВП, Мут, Маз), такође и: *гòсидство* (Том, Пољ, Ком, К, СГ; *мйли бòже тòгā гòсидства* — О), *другàрство* (Клап, Ф, ПЈ, Дољ; *није вишè другàрства* нег у *војсци* — В), *күмство* *ти је ки брàство* (Пољ), *йобрайимство* *се код нас поштуе пуно* (Ком), *йријетельство* (Пољ, Ком, У, ДБ), *чланство* (У).

Овде спадају и именице које се завршавају на сугласник *к*, који се палатализује, тако да добијамо суфикс *-штво*. Међутим, као и у књижевном језику, то *ш* припада општем делу а не суфиксу¹¹⁹: *дјевојаштво* *мало траè* (Гр), *јүнаштво* (С, Клап, Кр, Ом), и *мүмаштво* *проћè за час* (Гр).

— именице изведене од придева: *богàство* (Пл, К, СГ, Б; *дà* ми је штò *здравља*, *нè* *трèбā* ми *другòг богàства* — Лап), *дјетийњство* (О, В, Ј, ПЈ; *сјèтим се и дјетийњства* — Бј), *достојанство* (У, Ј, Б, Ш; *нè* меш *живсти през достојанства* — Пл), *јединство*, *нèће* ти *помући твоè лукавство* (Шт), *йознàнство* (Кор, Кр, ЛПС), *срдòство* (Пољ, Бр, Маз, О, В; *òдàвно смо ми у срдòству* — Ј).

Сложено-суфиксална творба

— са сложеницом у основи која је састављена од именице и глагола: *злòчинство* (Бј, Клап, Лап, Бр; *било злòчинствā* — Бр);

¹¹⁹ Стевановић, Српскохрватски, 512.

— са сложеницом у основи која је састављена од прилога и придева: *самовољство* (Пећ, Кр; *кошта̄ ме живота̄ њезино самовољство* — В), и *самувољство* (Пољ, Ком, О, Пл);

— са сложеницом у основи састављеном од прилога и глагола: *доброчинство* се не забдравља̄ (Бј), *самоубиство* (Не, Лап, Бр; Маз; *ко̄ е лут урадџти самоубиство* — К).

Појам стања значе и именице са префиксалним придевима у основи, као што су: *незадовољство* (Ком, Пл, СГ; од *незадовољства* — Кр), *неспокојство* (*живило се у неспокојству* и *чуду* — Пољ). У крајњој линији у ову групу ушле би и именице *йобрайиство* и *йосестиримство* (Гр, Маз, Пл, СГ, Б, Не, Су), које означавају блиске међусобне односе.

III. ИМЕНИЦЕ КОЈЕ ЗНАЧЕ ВРШИОЦА НЕКЕ ГЛАГОЛСКЕ РАДЊЕ ИЛИ АКЦИЈЕ (NOMINA AGENTIS)

Будући да је реч о именицама које означавају вршиоца неке радње или акције, природно је да оне у свом општем делу имају глагол. Њиме се и именује та радња или акција. Међутим, с обзиром на значење основног глагола, у овој категорији има више различитих семантичких нијанси, према којима сам и гуписао своју грађу. Тако ће се у једној групи наћи именице које значе обичног вршиоца глаголске радње; у другој су именице које значе вршиоца радње, али који се у томе истиче и неком својом особином или квалификацијом, а у трећој су именице које значе професију или имаоца занимања.¹²⁰ Та значења, међутим, нису увек јасно одвојена; негде их је садржано више у једној именици, а негде се само додирују или укрштају. Ипак им је заједничка црта глаголска радња или акција, која постоји чак и онда кад им је у општем делу именица, као нпр. *одгоишељца*, *учишељца* и сл.

Као и обично, ову ћу грађу изложити по родовима и азбучном реду суфикса.

1. Именице које значе обичног вршиоца, или извршиоца, глаголске радње

Изводе се суфиксима — за мушки род: *-ар*, *-(а)ц*, *-(ј)оц*, *-еоц*), *-ач*, *-аш*, *-ик* (*-ник*), *-ја*, *-шељ*; — за женски род: *-ица* (*-лица*, *-чица*), *-ља* (*-иља*); — за средњи род: *-ло*. Продуктивни су: *-ар*, *-(а)ц*, *-оц*, *-ач*, *-ик*, *-ица*, *-лица* и *-ља*, док су остали слабо продуктивни или непродуктивни.

Све ове именице у општем делу имају глагол.

---

¹²⁰ Ову сам поделу извршио на основу теоретских разматрања А. Белића и М. Стевановића, који говоре о овој категорији речи, односно о суфиксима за њену творбу: А. Белић, *Грађење речи*, стр. 72, 75, 76, 83, 85, 89, 96, 97, 109, 114, 115, 120, 129, 132, 135, 138–140, 142–148; *О грађењу нових речи*, *Наш језик*, књ. IV, стр. 129–131, 161–165, 193–197, 225–232, 257–264; *Из живих речи*, *Наш језик*, књ. VI, стр. 177–201; М. Стевановић: *Српскохрватски*, стр. 485, 501, 505–507, 514, 515, 517, 522, 529, 531–536, 539, 540, 550–554, 557, 558, 561, 563; *Именице на -ло*, 180–190; *Nomina agentis*, 1–19; в. и студију С. Николић, *Nomina agentis у старословенском језику*, ЈФ, XXVII/1–2, Београд, 1966–1967, 1–84.

а) Мушки род

Суфикс *-ār*

*ārgeīār*¹²¹ 'радник који помаже зидару' (У, Ј, В, Клап; òш ми дóћи за *ārgeīāra* — Пољ; еси платијо *ārgeīāre* — У), *чувār* (Ј, Кор, Гр, Лап; мѣтн^нли су ме óђе за *чуvāra* — Гр).

Именица *ārgeīār* образована је од скраћене глаголске основе, према *арге-шоваши*.

Суфикс *-(a)ц*

бóрац (Пољ, У, Ј; бїјō е дóбар *бóрац* — Ком), *кòсац* (Пољ, Р, М, Т; мýраћу кўпити *кòсце* — СГ), *куйац* (У, Пољ, Ј; през нуvацā нѣмā *куйāцā* (посл.) — Ком), *лvац* (ЛПС, Ф, Ка, О, Клап; йма тўдā и *лvāцā* и *криволvāцā* — Бр), *йрѣлац* (О, Кр, Миш, В, Не, Су; тó пјѣвајў *йрѣлци* — Пољ), *йрòсац* (Ком, Пољ, Клап, Бр; били јој *йрòсци* — Том), *сїр^нјѣлац* (У, Ј, М, Пољ; нѣмā бōљбк *сїр^нјѣлца* — Пл).

Префиксално-суфиксална творба

Суфикс *-(a)ц* учествује и у префиксално-суфиксалној творби, са основном у општем делу састављеном од предлога и глагола: *йрѣкуйац* 'онај који препродаје стоку, шверцер' (*йрѣкуйāцā* е највишѣ из Далмāнције — У).

Ова творба није продуктивна.

Суфикс *-(j)оц*

Овде је суфикс *-(j)оц* постао од *-лац* преласком *л* у *о*, а затим се између вокала *и* и *о* појављује секундарно *ј*, које се у овом говору добро чује, нпр.: *кўйилац* > *кўйиоц* > *кўйи(j)оц*.

Иначе, суфикс *-л(a)ц* у значењу *nomina agentis* наши познати научници донекле различито посматрају. Тако Белић у „Грађењу речи“ (стр. 127) наводи да је *-л(a)ц* проширење суфикса *-(a)ц*, али га у истом делу (стр. 135) издваја као засебан суфикс и каже да је продуктиван наставак за извођење од глаголских основа. Т. Маретић (Граматика, 304, т. 3196) и М. Стевановић (Српскохрватски, 550, т. 620^е) сматрају, међутим, да су такве именице настале додавањем суфикса *-ац* на радни глаголски придев. У најновије време С. Бабић (Творба, 65) издваја *-лац* као засебан суфикс и тврди да увођење суфикса *-л(a)ц* поред *-(a)ц* има теоретског оправдања, јер се тиме проблем поједностављује: једно што суфикс *-л(a)ц* долази на инфинитивну основу, а *-(a)ц* на презентску, а друго, што је суфикс *-л(a)ц* продуктиван, а *-(a)ц* са глаголским основама веома слабо плодан.¹²²

У овом говору суфикс *-оц* је продуктиван, а именице образоване њиме имају ове ликове: *бјѣлијоц* 'онај који кречи' (Пољ, Ком, О; ес објѣлијō, *бјѣлијоче* — К), *брāнијоц* (Ј, Клап, У, СГ), *грāбијоц* (М, Мут, Клап, Миш; тражи *грāбијоце* да ти покупѣ тō сїјено — О), *грāдијоц* (У, Маз, Ру; трѣбā зā кућу сила *грāдијōцā* — Б), *крчијоц* 'онај који уређује ливаду' (Пољ, Маз, Том), *кўйијоц* (ЛПС, Ф, Бј, Ом, Кр; свāкѣ год^ннѣ кўпїмо *кўйијоце* — СГ), *мўлијоц* (Клап, Пољ, Пл, ЛПС, ПЈ), *нўси-*

¹²¹ Исп. грч.-тур. *ergátes* — *urgat*, Клајић, РјСР, 96.

¹²² Исп. Бабић, Творба, 65, т. 223 и 224.

јоу, *йáтијоу, йрáйтијоу* (Клап, Бр, О, У; нè трéбá ми *йрáйтијоуца* — ДБ), *рўшијоу* (Бр, Клап, Том), *кò е йўжијоу* (У).

На -оу се завршава и дериват овога суфикса -еоу, којим се гради именица *жéйтиеоу*: *жéйтиеоу* (Ком, Бр, ВП, ЛПС; дò сат смо стáлно кўпили *жéйтиеоце* — Том; *кòлко ти трéбá жéйтиеоца* — Пољ).

Сложено-суфиксална творба

Сложена основа састављена је од именице и глагола: *куњовóдац* (Т, Кр, Дољ; *бијò сам цијели рòк куњовóдац* — Пољ), *рукошвóрац* (Т, Б; *ка сñ такй рукошвóрац, нàправи ми кòла* — Ј).

Ова творба није продуктивна.

Суфикс -āч

Овај суфикс веома је продуктиван у творби ових именица.¹²³ За -āч имам следеће потврде: *бèрāч* (Миш, Кр, В, Бр, Пољ, Дољ; *придрўжи се берāчимa* — Клап), *дèрāч* (Пољ, СГ, ЛПС, Миш, Дољ, Не), *ћèрāч* (Пољ, Ком, О, Маз, Т, Б, Кр; *бўди ћèрāч, а јā ћу бјèжати* — К), *зўјāч* 'онај који се игра зује (зуке)' (Пољ, Ком, Пл, Маз, Ру, ЛПС, ПЉ; *кò е нāјбољй зўјāч* — О), *кòљāч* (Пољ, О, У, К, Бј, ЛПС), *кòйāч* (Ј, В, О, Клап, Пољ, Ком, Бр, Ру; *кòлко с ймала койāчā* — У), *лòйшāч* (ЛПС, Ф, Бј, Б, ДБ, Ш, Пољ, Пл, Ру, Бр; *èсте ли свй дòбри лòйшāчи* — Клап), *мјèњāч* (Мут, Пољ, Дољ, Т, Ком, Маз, У; *нāђи нèкòг мјèњāча, па га [коња] замјени* — О), *мјèрāч* (О; *òдрèђен си за мјèрāча* — У), *найāдāч* (Пољ, У, Том; *чўвāј се найāдāчā* — Шт), *нусāч* (У, Б, Ј, В; *ўзми нусāча нек ти òднесè* — Кор), *омèйāч* 'онај који се омеће', тј. баца „камена са рамена“ (О, Клап, В, Бр, Маз, Пољ; *èно се ометйāчи òмећу* — Кр), *ойскрбљивāч* (У, Ком, Пл; *нèмā зātò јер нèмā дòбрòк ойскрбљивāча* — У), *òрāч* (Пољ, Шт, Том, Гр; *трéбају и орāчи и койāчи* — Маз), *ошйимāч, йомāгāч, йойисивāч* (У, Ј, Мут; *ишла су пò двā йойисивāча скўпа* — Пл), *йрèдāч, йри-йовјèдāч* (Кор, Гр, Лап, Т; *вòлйм слўшати дòбрòк йриовјèдāча кад лијèпо припò-вјèдā* — Пољ), *йумāгāч* (Пољ, О, Ком, Пл) и *йомāгāч* (У, Кор, Лап; *трéбā ли вам йомāгāчā* — Миш), *рвāч, сазивāч* (састанка) (Мут, Пољ, Ру; *трéбā одрèд'ти нāјмањè двā сазивāча* — Ру), *вèсом знā да си такй свирāч* (Пољ), *сијāч* (Миш, Кр, Не, До, Дољ; *за дòбријèм сијāчом бòљè ће нйкн'ти жйтò* — Маз), *скāкāч* (Клап, Пољ, Маз, О), *вòлијò би бити дòбар скйјāч* (У), *мўрāш бити бòљй снабдјèвāч* (Кор), *свāкй узаймљивāч* поштèно трéбā и врат'ти (Ком), *цјèйāч дрвā* (Пољ, Ком, О, Кр; *за дò-брòк цјèйāча трéбā и дòбра сйкира* — СГ), *циљāч, чийāч* (У, Ј, Не, Кр).

Суфикс -āш

Иако није нарочито фреквентан, и овај је суфикс продуктиван, јер се њиме изводе и неке именице којих нема у књижевном језику (*влакāш, кривāш, шòљāш, цимèрāш*)¹²⁴.

¹²³ И у књижевном језику суфикс -āч спада „међу врло продуктивне (...) којима се од глаголских основа граде именице (Стевановић, Српскохрватски, 557).

¹²⁴ О овом суфиксу више в. код Бабића, *Tvorba imenica sufiksima na -aš*, Jezik, br. 2, Zagreb, 1980, 33–34 (у даљем тексту: Суфикс -аш).

Са глаголом у основи: *вла̀ка̃ш* (: влакати, 'вући') 'онај који вуче влаке' (Ком, Пољ, Бр, Клап; ђвут *влака̀ши* *вүкү* вла́ке — Маз), *карш̃аш* (У, Ј, Кор; т̃у се [у кафани] *сүпља̃јү* *карш̃аши* — Ј), *кири̃аш* (Мут, Пољ, Ј; *плати* *нѐкѡм* *кири̃аши* нек ти превезе — Кор), *крив̃аш* 'онај који се крива'¹²⁵ (О, Пољ, СГ, Том, Маз; *мү-*ре *играти* *кѡлко* *ѡш* *крив̃аша* — СГ; сва̀к̃и *крив̃аш* *игра* *за* *се* — Пољ), *кугла̃ш* (Пољ, Ком, О, В, Клап; *тѡ* е *за* *кугла̃ше* — Кор), *тоља̃ш* 'онај који се тоља'¹²⁶ (Пољ, Ком, О, В, Клап; *мүгү* *играти* *два* *и* *два* *тоља̃ша* — Ру), *цимер̃аш* 'онај који се цимера'¹²⁷ (Ком, СГ, К, Пл, Ру, О; *ај*, *цимер̃аши*, *да* *вид̃имо* *кѡ* *ће* *побједити* — Пољ); — са именицом у основи: *кѡчи̃аш* (У, Кр; ђвѡ е мјесто за *кѡчи̃аши* — В).

Суфикс *-ик* (*-ник*)

гѡвѡрник (Пољ, Ј, Не, Ру; *кѡ*(*ј*)*и* је *унѡ* *гѡвѡрник* — У); *замјеник* (штѡ од *замјеника*, *ђе* *ун* — Ср), *чи* је *ун* *йому̀ник* (У), *ес*^н *ти* *њијев* *зас̃туйник* (Кор), *йредводник* (У, Т, Лап, ЛПС), *сирѡводник* (Ком, Клап; *вѡд*^н*ла* *су* *га* *два* *сирѡводника* — Пољ).

Суфикс *-ја*

Суфикс *-ја* учествује у сложено-суфиксалној творби у изведеницама чија је сложена основа састављена од именице и глагола: *вѡдонуша* (Ф, Бј, ЛПС), *гласонуша* (Бр, Р, О), *дрвонуша* (О, Том, Дер, Ки, Клап), *дрвођеља*, *дрвосјеча* (Пољ, Бр; *вѡлим* *ићи* у *дрва* *само* з *дѡбријем* *дрвосјечѡм* — Ком), *кѡловођа* (У, Лап, Гр, Ј), *крмонуша* 'онај који носи крму' (О, Том, Дер, Ки, Пољ; *кѡлкѡ* *ш* *имати* *крмонуша* — Клап), *ййсмонуша*, *йдиштонуша* (У, Ј, В, Клап, Кр, Не; *ел* *бијѡ* *йдиштонуша* — У).

Суфикс *-шељ*

Овај суфикс у говору југоисточне Лике није продуктиван, а такође је и слабо фреквентан. Апсолутну превагу над њим има суфикс *-оц*. Тиме моја грађа подупире тврдњу проф. Стевановића који, за разлику од С. Бабића, истиче већу заступљеност суфикса *-лац* од суфикса *-шељ*.¹²⁸

За ову семантичку групу имам само: *град̃шељ*¹²⁹ (ѡсте *вр̃једни* *град̃шељи* — У; *питај* *град̃шеље* — У).

б) Женски род

Суфикс *-ица*

Као и у другим категоријама, и у овој је суфикс *-ица* продуктиван. Њиме се творе: *водарица* (У, Гр, Кор, Пољ, Ф; *кѡга* *ћете* за *водарицу* — Бј), *дрварица* (Пољ,

¹²⁵ *Крив̃ање* је игра слична хокеју, игра се на ледини.

¹²⁶ *Тољање* је игра клиса, клисање (*тоља* = машка).

¹²⁷ *Цимер̃ање* је игра која се изводи рушењем усправљеног камења (цимера).

¹²⁸ О томе је вођена и полемика између ова два научника (исп.: М. Стевановић, *Продуктивност неких наставака којима се граде nomina agentis*, 1–19; S. Babić, *Žigосani sufiks -telj*, *Jezik* X, 113–116; *Sportni sufiks -telj*, *Jezik*, XV, 69–76).

¹²⁹ Бројнију грађу са суфиксом *-шељ* в. код Бабића: *Tvorba imenica sufiksom -telj*, *Jezik*, XXI, 1, Загреб, 1973–1974, 6–2.

Ком, О; нѣмā ли дрѹгѣ дрвāрицѣ нек сāмо тī — Ру), чобанѣца (СГ, Су, Не, Маз, Ру, Бр; бѹди с чобанѣцама — Пољ).

Именице водāрица и дрвāрица могле би се дефинисати и тако као да им је у основи именица, тј. да је водарица она која носи воду, односно да је дрварица она која носи дрва. Али, пошто се глаголи водāриши и дрвāриши у овом говору често унутребљавају, нема сумње да су они и у основи ових изведеница.

Суфиксом *-ица* завршавају се и његова два деривата: *-лица* и *-чица*.

-лица: само: кѹйилѣца (О, Кр, Не, Су, До, Дољ, Маз; лāко ти је кад имāш три кѹйилѣце — Пољ; ёсте се умориле, ђ кѹйилѣце — О);

-чица: *везāчица* (Пољ, Не, Су, Том; *везāчице* вѣжѹ жїто — О), *којāчица*¹³⁰ (О, Маз, Не, Кр; не заѡстāј иза *којāчицā* — Пољ), *йерāчица* (Пољ, У, Кор, ЛПС; имā мјѣста за свѣ *йерāчице* — СГ), *йребирāчица* (Ком, О, Ј), *йумагāчица* (К, Пл, Кл; имāш ли јѡш *йумагāчицā* — Пољ), *сијāчица* (СГ, Пл; имā и жѣнā *сијāчицā* — Ком), *чијāчица* 'она која чија перје' (В, Ј, Миш, Дн, ВП; кāш кѹпити *чијāчице* — Бј).

Проф. Стевановић (Српскохрватски, 553) каже да су оваквим изведеницама у основи именице мушког рода што означавају носиоца звања или занимања или вршиоца радње. Будући да ја издвајам у засебну групу именице које значе обичног вршиоца од оних које значе носиоца звања или занимања (в. напред одељак III), сматрам да је прецизније рећи да су те именице изведене према глаголу чију радњу оне врше: *в е з а ч и ц а* је жена која веже снопове, на пример, а не жена везач, како бисмо је дефинисали кад би јој у основи била именица. Отуда се, реч *п р о ф е с о р и ц а* може дефинисати као жена професор, јер јој је у основи стварно именица, а осим тога и означава професију или имаоца занимања.

Суфикс *-ља*

У српском књижевном језику овај суфикс је продуктиван у творби именица које значе вршиоца радње. То констатују и Белић и Стевановић¹³¹, али и Смольскаја, која наводи да је *nomina agentis* једно од основних значења именица женског рода са суфиксом *-ља* и његовим дериватом *-иља*¹³². У том је значењу суфикс *-ља* продуктиван и у говору југоисточне Лике, из ког наводим ове именице: *бјелїља* 'жена која кречи' (Пољ, Ком, О, Клап; штѡ ће ми бољā бјелїља ђд мене — Том), *гаргашаља* (СГ, СС, Пл, Ком, Мут), *гребенаља* (Ком, У, О; помугле су ми јѡш двїје *гребенаље* — Пољ), и *гаргашаље* и *гребенаље* (Ј), *дѡ(ј)їља* (У, Б, Р, Т, ПЉ; *дѡ(ј)їље* нѣ смијѹ пѹшѣти раз дјѣце — Ком), *мѣља* (Ком, СГ, Ку, Р, Не; добра *мѣља* нїкат нѣ пролије варѣнику — Пољ), *йдродїља* (Ком, СГ, У, Гр; мѹрā се при-мїти *йдродїља* — Кор), *йрѣља* (У, Ј, Т, Ш; *йрѣље* се тākмиче кѡ ће прије — Пољ;

¹³⁰ Некс изведенице са *-чица* (*-ач + -ица*) имају двострука значења: жену или оруђе (*везачица*, *којачица* итд.) или жену и биљку (*йѣначица*). Та су значења, међутим, ван системске творбе, што би се могло отклонити ако би се искористила могућност системске опозиције: *именичка* — *придевка* основа, као што је искоришћена у паровима: *јахачица* „жена јахач“ — *јахаћица* „јахаћа животиња“ и сл. (в. Бабић, Творба, 139).

¹³¹ Белић, Грађење речи, 97: „То је *-ља* настало од наст. *-l + ѡја* (од старијег *ѡјl*)“; Стевановић, Српскохрватски, 517.

¹³² А. К. Смольская, *К истории суффикса -ља в сербскохорватском языке*, ЗФЛ, XXVI/1, Н. Сад, 1983, 83–89.

првā сом о свију *ѵрѣла̄* — СГ), лāкō бити *ѵрāла* кад је пōток (Ком), да њеси била *родѣла* (У), *стѵѵала* (: ступати) ’жена која ступа, тј. набија конопље’ (Пољ, Ком, О, Ру, Бр; *стѵѵале* се мјеђају една по една — Пл).

За суфикс *-ѵла* имам ове потврде: *вѣзѵла* (Пољ, Ку, Миш, Кр, Маз; свѣ тō од ѣднѣ *вѣзѵлѣ* — Пољ), *мѵзѵла* (Ком, Ру, Бј; па ш бити *мѵзѵла* — О; мѵре и мѵшко бити *мѵзѵла* — Ком), ѣси стѵгла, *ѵѣрѵла* (Мут), *ѵлѣѵѵла* (Клап, Б, Ф, Бј; кѵпѣ ли се јōш *ѵлѣѵѵѣ* ки рāнијѣ — Ком).

Именице *вѣзѵла*, *мѵзѵла*, *ѵѣрѵла* и *ѵлѣѵѵла* изведене су непосредно од корена *мѵз*, *ѵѣр*, *ѵлѣѵ*, *вѣз*.¹³³

в) Средњи род

Суфикс *-ло*

Овај суфикс је важан у творби оних именица које у српском језику значе вршиоца радње. Порекло води још из прасловенског језика, а имају га и други словенски језици.¹³⁴ О њему је у нашој стручној литератури више пута писано. Проф. Белић за њега каже да је он стари глаголски наставак који је обележавао радника,¹³⁵ а слично о њему пише и проф. Стевановић.¹³⁶ Најпотпуније га је, ипак, истражила Милица Бабић,¹³⁷ па би се закључци о њему укратко могли формулисати овако:

- а) творба *nomina agentis* на *-ло* особина је српског језика;
- б) у тој је творби суфикс *-ло* веома продуктиван;
- в) изведеница суфиксом *-ло* у значењу *nomina agentis* увек се изводе од имперфективних глагола;
- г) изведенице тако настале имају пејоративну нијансу значења.

Све те тврдње важе и за изведенице са суфиксом *-ло* у говору југоисточне Лике. Како сам већи број изведеница на *-ло* изложио у одељку о пејоративима, овде ћу дати свега неколико, које такође нису без пејоративног обележја: *дрѵјѣ-мало* (Пољ, О, Пл), *зајѣдало* (Кор, У, ПЉ; сāмо тѵ *зајѣдало* зајѣдāј — Пољ), *кашѵѵцало*, *лѵњало* (Бј, Ру), *ѵѵāнцало*, *ѵѵѵкало* (Ј, В, У), *рѵнѵшало* (Ком, Ку, Не, Кр; нашли мѣне *рѵнѵшала* да им рѵнтāм — К).

Пејоративна нијанса ових именица долази од глагола у основи, а не од суфикса *-ло* који је, у ствари, семантички празан.¹³⁸

¹³³ Исп. Маретић, Граматика, 350.

¹³⁴ Б. Ђорић, *Nomina agentis* на -лица с ѵособном нијансом значења, Књижевни језик 1, Сарајево, 1978, 25 (у даљем тексту: *N. agentis* на -лица).

¹³⁵ Белић, Грађење речи, 95.

¹³⁶ *Посѵѵанак и значење именица на -ло*, Наш језик, н. с., књ. I, св. 5–6, Београд, 1950, 181–190.

¹³⁷ *Nomina agentis* изведена суфиксом -ло, Наш језик, н. с., књ. XVI, св. 1–2, Београд, 1967, 84–92.

¹³⁸ Исп. Ђорић, *N. agentis* на -лица, 30.

2. Именице које значе вршиоца радње који се истиче неком својом особином или квалификацијом, наведеном у њеном општем делу

Границу између ових именица и оних које значе обичног вршиоца није сваки пут лако одредити пошто су им значења врло слична, или се мешају. При сврставању именица у ову семантичку групу руководио сам се тиме што овакав вршилац радње има неку особину или квалификацију коју немају обични вршиоци, тј. што врши радњу коју не могу, односно не знају сви да врше.

Граде се суфиксима: — за мушки род: *-ār, -(a)ц, -оц, -āч, -āш, -īк, -нīк*; — за женски род: *-киња, -лица, -чица*; — за мушки и женски род: *-ица (-лица)*. Нису продуктивни *-īк* и *-киња*, док су остали, мање или више, продуктивни. Све именице из ове групе у општем делу, такође, имају глагол.

а) Мушки род

Суфикс *-ār*

владār (Пољ, У, Кор, Лап; њесмо имали бољок *владāра* наđа њ — Ру; само су *владāри* свемућни — Пољ).

Суфикс *-(a)ц*

свīрац (У, Кор, Ј; добра ли *свīрца* — ЛПС), *сīпр'јелац* 'онај који добро гађа' (Пољ, О, Пл, СГ, К; треба се учити циљати од добријџ *сīпр'јелāцā* — Ком).

Именица *свīрац* стилски је обележена.

Сложено-суфиксна творба

— са сложеном основом која је састављена од придева и именице: *криво-ловāц* (буде и *криволòвāцā* — Пољ)

Суфикс *-(j)оц*

вал'иоц 'хвалисавац' (О, Пољ, Ком; знам ја такџ *вал'иоце* — Пл), *избавиоц* 'онај који је неком помогао, избегао га' (Ј, В; наши *избавиоци* — Пољ), *кудиоц* 'онај који воли да друге куди' (нџ мере се ни удати џ тијџ *кудиоцā* — СС), *рāниоц* (СГ, Не, Су, Дољ; *рāниоци* вишџ стигну урад'ти — Пољ), *рāниоц* 'војник који је једина мушка глава у кући, па због тога краће служи војни рок' (О, Пољ, Ру, Бр; *рāниоци* мање служџ — Т), *руководиоц* (У, Ј, Т, Ш; лако ти је *руководиоцима* — Гр; *руководиоци* само заповјџдају — У).

Суфикс *-āч*

И у овој семантичкој групи суфикс *-āч* је веома продуктиван и фреквантан: *вџџбāч* (такџ муту само најбољџ *вџџбāчи* — Лап), *измиш'љāч* 'онај који воли да измишља разне шале, шаљивција' (Ком, О; тџмџ *измиш'љāчу* цркн'ти џ смџја — Пољ), *игрāч* 'онај који добро игра, плесач' (Миш, Ј, Ком, ЛПС, Пољ, Ј, Т, Ш, У; сви су добри *игрāчи* — О), *оговарāч* (Миш, Лап, Маз; чувāј се *оговарāча* — У), *ијџвāч* (миљџ боже добра *ијџвāча* — Клап), *илџсāч, иливāч* (Гр, Бј; ако њџси ка џ другџ *илвāчи* нџ јди — Ј), *иодбāдāч* (прен.) 'онај који воли друге да подбада, да их задиркује, шаљивција' (Бр, Ру; нџ меш *иодбāдāчу* нек смџјати се — Пољ), *ионав'љāч* (от *ионав'љāча* нџкет дџбрџк д'чјака — Пољ), *и'рова'љивāч* 'крадљивац, обијач' (Лап, Ср, Ј; знаду се кџ(ј)и су *и'рова'љивāчи* — Кор), *исџвāч* (Пољ, Ком, Ј, Т, Ср; нџ-

мој се дружити с тијем *исова́чом* — У), елда с њи ти *иуши́ач* (Ј), *руга́ч* 'онај који воли да се руга' (Ком, О; тог *руга́ча* сви знаду — К), *сви́рач* (У, Мут), *скија́ч* 'онај који се добро скија' (Ком, У, Ј, Б, Т), *скиши́ач* (У, Ј, Кор; ти си ка њи други *скиши́ачи* — Пољ), *си́вајач* (У, ДБ, Пољ, Пећ; *си́вајачи* се не мугу наспавати — Гр).

Суфикс *-аи*

У овој групи именица имам само неколико изведеница суфиксом *-аи* — са глаголом у општем делу: *кумедиа́иш* (Ком, О, Ру, Бр; ала *кумедиа́иша* — К), *лакрдиа́иш*, *мудриа́иш* (У, Ј, В; знам ја тако *мудриа́ише* — Пољ), *шамбура́иш* 'онај који зна да свира на тамбури' (Пољ, Пећ, Клап, Ру; нема прела прес *шамбура́иша* — Бр).

Суфикс *-иќ*

У свом основном облику суфикс *-иќ* није продуктиван у творби ових именица, али извесну продуктивност добија у своме проширеном облику као суфикс *-ниќ*.

Са *-иќ* је у овој групи само: *одмеи́ниќ* 'онај који се одродио од своје фамилије' (позна се *одмеи́ниќ* — кад неће да дође — Мут; неш ваљда ки *одмеи́ниќ* — Пољ), а за *-ниќ* имам бројне потврде:

вје́рниќ (Пл, Гр; йду ли *вје́рници* у цркву — Шт), *доуи́ниќ* (: доуштити) (Ј, Ф, Кор; зна се какви су *доуи́ници* — ЛПС), велики је *за́водниќ* (Кор), *зайдо́врзниќ* 'онај који воли да заповрза, изазива свађу, свађалица' (одмакни се од *зайдо́врзника* — СГ), *за́ручниќ* (ВП, Миш, Дољ, Кр; познам *за́ручника* по ви́тци (бурми) — Пољ), *заши́и́и́ниќ* (ВП, Миш), *кле́вџи́ниќ* сваког мрзи (У), *освети́ниќ* (Клап, Миш, Том; зна се што се муре очекивати од *освети́ника* — Бр), *изи́ша* ка *и́дбједниќ* (Гр), *и́дврати́ниќ* (сви су ти *и́дврати́ници* богати, не бој се — Ј), *и́ресједниќ* (СГ, Пл, ЛПС; не мере се поче́ти прес *и́ресједника* — У), *и́реси́авниќ* (Гр, Кор), *у́н* је њијев *и́редводниќ* (Пољ), *и́рдва́лниќ* (есу казни́чи уне *и́рдва́лнике* — Кор), позна се *раи́ниќ* (Јап).

Све наведене именице имају глагол у општем делу.

б) Женски род

Суфикс *-киња*

У творби именица из ове семантичке групе, суфикс *-киња* није продуктиван у овом говору. Од примера имам само: *дојкиња* (Пољ, У, Ј; позна се која е *дојкиња* — Мут), *рди́киња* (Клап, Бр, ЛПС, ВП), *слу́шкиња* (Пољ, Пл, О, Ком; држали смо *слу́шкињу* — К; не меша њи ки *слу́шкиња* — Пољ; што није ка њи други *слу́шкиње* — О).

Ове су именице образоване од скраћених основа.

Суфикс *-лица*

Овде ћу навести оне именице на *-лица* које су, у ствари, еквиваленти именицама средњег рода на *-ло*. Будући да глаголи који су им у основи често имају пејоративну нијансу значења, и именице на *-лица* су, такође — мање или више — пејоративно обележене. У ову групу сам их, међутим, сврстао зато да би дошла до изражаја њихова особина која се огледа управо у глаголској радњи која се врши из навике, уз шалу и подсмех, радо и интензивно, тако да се пејоративност код њих често неутрализује и оне остају *nomina agentis* с посебним значењем. Све се могу односити и на мушке и на женске особе.

У овом говору то су следеће именице: *вр̑иш̑и̑ал̑ца* (ал *вр̑иш̑и̑ал̑це* др̑еч̑е — Пољ), *др̑јемал̑ца* (само др̑јем̑аш, *др̑јемал̑цо* — Пољ), *задиркивал̑ца*, *звр̑нда-л̑ца* (Ј, Б, ЛПС), *кашљ̑у̑чал̑ца*, *кек̑ет̑ал̑ца*, *клис̑ал̑ца* (Ком, К), *кр̑јеч̑ал̑ца*, *ку-њал̑ца* (ајде, пробуди се, *куњал̑ц̑о* — Р), *муљ̑акал̑ца* (: мул̑ти, тј. 'молити, тражити') (ова *муљ̑акал̑ца* ста̑лно нешто тра̑жи — Пољ), *мр̑мљ̑ал̑ца* (шт̑о б̑и с *мр-мљ̑ал̑ц̑ом* — Б), *муч̑ал̑ца* (: муч̑ати, тј. 'ћутати') (само муч̑иш ки не̑ка *муч̑ал̑ца* — О), *нага̑ђал̑ца* 'која нагађа, говори утаман' (та *нага̑ђал̑ца* не зна̑ ништа — Ком), *намиг̑ивал̑ца* (: намиг̑ивати) (Пољ, Ј, В), *не̑ћ̑ал̑ца*, не̑ би по̑слуша да си б̑ок (О), *окље̑вал̑ца* 'која оклева, не воли да ради' (*окље̑вал̑цо*, л̑ен̑а — Г), *иа̑н̑гр̑из̑ал̑ца* (ч̑е̑ка̑ј *иа̑н̑гр̑из̑ал̑цо*, умири се з̑еру — Пољ), *и̑ре̑йир̑ал̑ца* (*и̑ре̑йир̑ал̑ци* само да се пр̑епирати — Бј), *сан̑а̑тал̑ца*, *и̑е̑њ̑кал̑ца* (Бр), *уз̑ви̑јал̑ца* (Гр), *швр̑љ̑ал̑ца* (шт̑о се, *швр̑љ̑ал̑цо* е̑дна, не̑ см̑и̑р̑иш з̑еру у̑ кући — Ру), *шу̑њ̑ал̑ца* (Бр).

Могло би се рећи да је у овој творби суфикс *-лица* продуктиван. Како је у другим нашим говорима то не знамо, јер о томе немамо довољно лексичког материјала. У Рјечнику ЈАЗУ све изведениц на *-лица* су из Лике, из грађе Ј. Богдановића и В. Арсенијевића¹³⁹, па се може прихватити мишљење Б. Ћорића да је овај творбени тип углавном карактеристика личких говора¹⁴⁰. У сваком случају, било би занимљиво добити податке о њима и из других наших савремених говора.

Суфикс *-чица*

Суфикс *-чица* продуктиван је у творби ових именица. Њиме се творе: *баз̑а-чица* (Ј, В, Бр, Кр; не̑ш ми се дру̑ж̑ити з *баз̑а-чицами* — Пољ), *ски̑и̑а-чица* (Ј, Б, Кор; *ски̑и̑а-чицо* е̑дна — Ј), *си̑ава-чица* 'она која воли да спава, која пуно спава' (*си̑ава-чице* л̑ен̑е — Бј), *из̑ра-чица* (Гр), *е̑*, шт̑о е̑ добра *и̑лес̑а-чица* (Гр). Ове именице означавају само женска лица, са глаголом у општем делу.

Именице *баз̑а-чица*, *ски̑и̑а-чица* и *си̑ава-чица* стилски су обележене.

в) Мушки и женски род

Суфикс *-ица*

Од скрећене основе глагола улизивати (се) твори се *у̑ли̑з̑ица* (У, Ј; *у̑ли̑з̑ицо* е̑дна — Р), која је пејоративно обележена. У именици *из̑б̑егл̑ица* (Б, Ј, Клап, Маз; *амо* су б̑е̑ж̑але *из̑б̑егл̑ице* — Пољ; *и̑ ми̑ смо б̑и̑ли из̑б̑егл̑ице* — Ком; помагали смо *из̑б̑егл̑ицами* — Пл) суфикс *-ица* је додат на радни глаголски прилог.

У овој групи имам и један пример са варијантом *-лица*: *си̑ава-лица* (ал сте *си̑ава-лице* — О; *ди̑ште се, си̑ава-лице* — Ру).

3. Именице које значе професију или имаоца занимања

Изводе се суфиксима — за мушки род: *-ār (-jār)*, *-(a)ч*, *-оц*, *-āч*, *-āш*, *-ēr*, *-ија*, *-и̑к*, *-ни̑к*, *-и̑ија*, *-и̑е̑љ*, — за женски род: *-ица*, *-ница*. Знатио су продуктивни: *-ār*, *-āч* и *-ица*, док су други слабије продуктивни, или нису уопште продуктивни. За разлику од прве две групе, које у општем делу имају глагол, у овој групи осим глаголских има и именичких и придевских основа.

¹³⁹ В. Ћорић, *N. agentis* на *лица*, 26.

а) Мушки род

Суфикс *-ār*

Овај суфикс латинског порекла (*-arius*) у нашем је књижевном језику најпродуктивнији у грађењу именица мушког рода које значе професију или имаоца занимања¹⁴¹, а у том значењу веома је продуктиван и у овом говору.

Са именицом у општем делу наводим следеће именице: *ајошџекār* (Клап, Маз, Пл, У, Б; види код *ајошџекара* — Кор), исто и: *ајушџекār* (Пољ, О, Ком), *ајмār* 'мајстор који прави ајмове' (Пољ, Ком, Ј, ЛПС, Миш, Маз, Кр), *армичār* 'онај који убира армицу'¹⁴² (У, СГ, Ј, В, Пољ; кòлко с да *армичāру* — У), *банкār*, *бачвār* (У, Ј, ПЉ, О), рāдџм ки *болничār* (Кор), дòбрò дāнаске бџти *брāvār* (Ки, Шт, Кр), *вјетџренār* 'ветеринар' (Пољ, У, Ј, В; и *вјетџренāри* су дòктџри — Маз), *вòскār* (свјџе узми код *вòскāра* — У), *гòведār* (џсте нāпасли, *гòведāри* — Пољ), *дџмња-чār* (У, Лап; чџстџ га [димњак] *дџмњачāри* — Гр), *елџкџричār* (У, Лап, Миш, Дн, СГ; зā тò мџраш нāћи прāvòк *елџкџричāра* — Пољ), *жџџезничār* (У, Ј, Т; обадвā су *жџџезничāри* — Гр), *жџйчār* 'електричар' (У, Пољ, В, Ј, К, Мут, М; увџли сџ е [струју] *жџйчāри* сā Удбинџ — Ј), *злāйчār*, *зубār* (СГ, СС, Б, Не, Су, О), *кāйār* (имāмо ође и *кāйāра* — Кор), *кљџчār* 'мајстор који прави кљџчеве' (однџси кот *кљџчāра* нџк ти нāпрāvџ — Кор), *кòлār* (Пл, Миш, Мут, Р), *кòшлār* 'онај који пече раки-ју' (Ј, В, ПЉ, ЛПС, Ми, Бј, Маз; кòек си *кòшлāра* нāшā — Пољ), *кџзнār* (У), *кџно-йār* 'мајстор који прави конопе' (О, В; џси тò у̀зò от *кџнойāра* — У), *кџвār*, *кџно-бār* (У, Лап, Дн; *кџнобāри* дòбрò зārāђујџ — ПЉ), *кòжсār* 'онај који купује коже' (Пољ, Бр, Ј, В, Маз), *кòзār* (Миш, Кр, Ку, ВП, ЛПС; дā ми је нāћи дòбрòк *кòзāра* — М), *кожсунār* 'кожухар' (Пољ, Ком, О, СГ; билò прџје вџшџ *кожсунārā* — Клап), *крчмār* (Ј, Бј), *лџмār*, *лџгār* (У, Ј, В; е, нџкет су *лџгāри* билџи гòспòда — В), *лунчār* (узџла сам је [зделу] од *лунчāра* — Пољ), бџјò сам *мāшџичār* ође (У), *мџнчār*, *мџсār* (У, Лап, Ср; нџк изучџ за *мџсāра* — Мут), *млџнār* (Бр, Ру, Пољ, Клап; кòлко се дāе *млџнāру* — Гр), *мљџкār* 'онај који откупљује млеко' (О, В, Дн, ВП; дòлазџ мљџкāри с āвџтом — О), *нāднчār* (О, Пољ, Ком, Клап, Миш), *нџвинār*, *обуђār*¹⁴³ (У, О), *овчār*, *оџйџичār* (У), *илџгār* (О, Т, В), *йòсџолār* 'обуђар' (У, Кор, Пољ, Ј, В; изучџјò зā *йòсџолāра* — О), *йрњār* 'човек који купи по селу прџе и плађа их разним сџтницамā' (Ком, Пл, К; билò й је [йрњāра] изā рата, сād й нџмā — СГ), *йџшкār* (Ј, К, Пл, СГ, Ком; пџтāј *йџшкāра* бил тò мџтā пòправџти — Пољ), *йџлџйџичār* (Пољ, Ком, О, Клап), и *йолџйџичār*¹⁴⁴ (Лап, Миш, Кр, В; *йолџйџичāри* лāђџ — У), *сџйчār* 'мајстор који прави и поправља сџта' (Бј, Ки; нџмā вџшџ ни *сџйчārā* —

¹⁴⁰ Исто, 26.

¹⁴¹ Белић, Грађење речи, 114; Стевановић, Српскохрватски, 531; Р. Бошковић, *Нешџло о уоџйџреби нāшџавкa -ар у џедној грџпи речи*, Наш језик, књ. I, Београд, 1935, 205 (у дāљџм тексу: *Наставак -ар*).

¹⁴² *армица* = хармица (пџјачна такса), исп. мађ. *harminczad*, *Речник срџскохрватџског књџжесног и народног језика*, 1, 168 (у дāљџм тексу: РКНЈ).

¹⁴³ Чешџе је: *шџшџтер* (нем. *der Schuster*, Клајић, РјСР, 1314).

¹⁴⁴ Неке речи страног порекла које су се одомāћиле у нашем језику, кво *йолџйџичар*, *бошџиџичар*, *фџзџичар*, *мāшџемāшџичар* и др., имале су грчџи наставка *-икос*, односно лат. *-исис*, а суфикс *-ар* добџише су у нашем језику након шџто се крајџи *-ос* односно *-ис* изгубно (Р. Бошковић, *Наставак -ар*, 205–209).

Кор), *стїдл̄ар*¹⁴⁵ (У, О, Клап; бїл учїјѳ за *стїдл̄ара* — Ј; погѳди се са *стїдл̄аром* — Кор), *шр̄ав̄ар* (нѣм̄а дрѳгѳ нег ићи *шр̄ав̄ару* — Ком), *ѳжс̄ар*, *ѳр̄ар* (У, Ј, Кор, Лап), тѳ нѣ мере мал *ѳжл̄ар* (Кр), *ѳс̄тїар* (О, В, Ј, Б, Ш), *чѣл̄ар* (Пољ, О, Клап, Бр; ѳђе дѳлазѣ *чѣл̄ари* м̄ам и Слѳвѣнијѣ — Мут), *чѳв̄ар* (Пољ, У, О, Лап, В), *шїаркетїар* 'мајстор који прави шпаркете'¹⁴⁶ (Пољ, СГ, К, Пл; ѳвѣ е јѳш пр̄авнїѳ *шїаркетїар* из̄а рата — Ком).

Од варијанти са суфиксом *-ар* имам потврде само за суфикс *-јар*, који у творби ових именица није продуктиван¹⁴⁷.

-јар: *дїмњач̄ар* (У, Ј, Кор; зѳви *дїмњач̄ара* — У), *ѳїанч̄ар* (ѳнђе ѳѣ бїјѳ *ѳїанч̄ар*; нѣм̄а саде *ѳїанч̄ара* — Кор).

Са глаголом у општѣм делу: *вїд̄ар* 'онај који лечи травама' (У, О, Пољ; нѣм̄а ништа през *вїд̄ара* — У), *зид̄ар* (О, В, Ј, Пљ; ѣси наша *зид̄аре* — Пољ), *кѳв̄ар*, *љѣкар̄*¹⁴⁸ (Пољ, Ком, Т, Ру, Том), *їд̄кар* (О, Клап, Ср; ѳања му е *їд̄кар* — У), ѳпћинскї *їйс̄ар* (Кор), *шѣс̄ар* (Ј, Маз, Бј; ѳѣш наћи *шѣс̄аре* нег на пил̄ани — ЛПС), *чѳв̄ар* (У, Гр; пїт̄ај *чѳв̄ара* — Пољ).

Сложено-суфиксална творба

— са сложеном основном која је састављѣна од именице и глагола: *кѳїлокрїар* (О, В, Пољ, Клап), *ловѳчѳв̄ар* (Мут, В, СГ, К, О; имајѳ *ловѳчѳв̄ара* — В).

Ова творба није продуктивна.

Суфикс *-(а)ц*

Са глаголом у општѣм делу: *кѳїац* (У, Ј, Ком), *сѳдац* (У, Не, Кр, В), *шр̄говац* (О, Ком, Не, СГ, К; пѳнуди *шр̄гѳвїу*, мѳрда и ѳзмѣ — Пољ).

Сложено-суфиксална творба

За ову творбу имам потврде са основном сложеном од именице и глагола: *ваїшрѳгас̄ац*¹⁴⁹ (Не, Бр, Маз, Ку; имајѳ *ваїшрѳгас̄ацї* — Гр; ѳе нїје *ваїшрѳгас̄ацї* — Кор), *каменорѣзац* 'мајстор који прави споменике' (Ком, Пл, Не, Ку, Дољ, Кр, Гр; раде ѳ [споменике] *каменорѣсї* — СГ; наручїш кѳт *каменорѣсїа* — Пл). Иако ово нису типичне народне творбе, ове именице су у овом говору добро познате.

Ова творба није продуктивна.

Префиксално-суфиксална творба

За префиксално-суфиксалну творбу имам именицу *накуїац* 'трговац који откупљује стоку' (Пољ, Лап, Гр, Ом, Том; пѳндїљком дѳлазѣ *накуїацї* на плацу — У; бѳдѣ сїла *накуїацї* — Мут; мѳре се прѳдати *накуїацїма*). И ова књишка именица добро је позната и фреквентна у наведеном значењу.

Ова творба није продуктивна.

¹⁴⁵ Често је и: *шїшл̄ар*. Исп. нем. *der Tischler* 'столар' (Клајић, РјСР, 1355).

¹⁴⁶ *Шпаркетї* 'шпорет'. Исп. нем. *sparen + Herd* (Клајић, РјСР, 1303).

¹⁴⁷ На *-ар* иначе завршава 11 суфикса, Бабић (Суфикс *-ар*, 141).

¹⁴⁸ Чѣшѣ се говори: *дѳкїѳр* или *дѳкїѳр*.

¹⁴⁹ В. С. Бабић, *Творба именица суфиксима на -(а)ц*, Наш језик, н. с., XXIII/5, Београд, 1978, 182 (у даљѣм тексту: Суфикс *-(а)ц*).

Овде долази и суфикс *-оц*.

— са глаголом у општем делу: *в̀аријоц* (У, Лап, Кор; штò м̀ислиш, м̀уре ли му тò *в̀аријоц* зав̀арити — Бј; тò е једино за *в̀аријоца* — У).

Суфикс *-а̄ч*

Са глаголом у општем делу: *армѝра̄ч*, *брѝја̄ч*¹⁵⁰ (Ср, Ку, Кр, Том, Ј), *доб̀а-в̀ља̄ч* (ћè су т̀и *доб̀ав̀ља̄чи* — У), *èси т̀и дост̀ив̀ља̄ч* (Кор), *из̀д̀ав̀а̄ч* (са̀д а̀ј с о̀вòм ч̀е-ду̀лòм к *из̀д̀ав̀ачу* — Ј), *кòв̀а̄ч*, *кòй̀а̄ч*, *крòја̄ч*¹⁵¹ (У, Ј, Т), *лòж̄а̄ч*, *наб̀ав̀ља̄ч* (СГ, СС, Пл), *йойис̀ив̀а̄ч* (Миш, Дн, Ку; свè зн̀ам ј̀ер сам б̀ијò *йойис̀ив̀а̄ч* — Б), *йј̀ев̀а̄ч*, *йрòд̀а-в̀а̄ч* (Не, ВП, Ос), *йой̀кив̀а̄ч* (им̀ате ли у с̀елу *йой̀кив̀а̄ча* — О), *св̀ир̀а̄ч* (дòлазè и *св̀ир̀ачи* и *йј̀ев̀ачи*, к̀аткат — ДБ), *й̀руб̀а̄ч* (н̀ајлакш̀е у вòјсци *й̀руб̀ачу* — В).

Суфикс *-а̄ш*

Са именицом у општем делу: *арму̀ник̀а̄ш* (Пољ, Том, ГС, Бр, ВП), *бир̀ѝи-ја̄ш* (Ј, ЛПС, ПЉ, Бј; в̀ид̀и да н̀ије код *бир̀ѝија̄ша* — Кор), *èс и т̀и н̀еки г̀ај̀д̀а̄ш* (Ки), *динам̀ий̀а̄ш* (свè сом [мине] п̀алијò *ја̄* с јòш èд̀ним *динам̀ий̀а̄шом* — Пољ), *ша̀льг̀а̄ш* 'онај који нешто превози, превозник' (У, Ј), али је изразито стилски обележена.

Суфикс *-èр*

Са овим суфиксом — са именицом у општем делу — забележио сам једино изведеницу страног порекла — *мин̀èр* (Пољ, Ком, Шт, Бр; с̀амо смо н̀ајсигурн̀и одр̀еђени за *мин̀ере* — О), која потиче из француског језика.¹⁵²

Суфикс *-ија*

Са глаголом у општем делу: *с̀удија* (Бј, ВП, Миш; в̀ид̀и^неш т̀и кот *с̀удијè* — Пољ).

Суфикс *-ӣк*

Са овим суфиксом имам потврде које се по својој фонетској и акценатској структури подударају са именицама из књижевног језика.

Са придевским општим делом: *вòјник̀* (О, Бр, Ру; к̀а ћемо у *вòјнике* — Пољ), *р̀ад̀ник̀* (Пољ, Ком, О, Клап; л̀ако с̀аде бити *р̀ад̀ник̀* — Гр), *ша̀ј̀ник̀* (шкòла м̀ура̀ имати *ша̀ј̀ника* — У), *св̀ећеник̀*¹⁵³ (У, Б; тò су н̀ијеви *св̀ећеници* — ЛПС), *у̀ченик̀*¹⁵⁴ (Ком, Пл, СГ, Мут; н̀е смију *у̀ченици* бити презòбразни — О); — са глаголским општим делом: *ц̀арини́к̀* (У, Ком; у̀ Задру сом *ц̀арини́к̀* — Пољ).

Префиксално-суфиксална творба

Суфикс *-ни́к̀*

Са основом у општем делу која је састављена од предлога и глагола: *йò-двòр̀ни́к̀*¹⁵⁵ (О, Пољ, В, Ј, Б; па и н̀ема шкòлè прес *йòдвòр̀ника* — ЛПС).

¹⁵⁰ Чешће се употребљава: *брѝцо*.

¹⁵¹ Чешће је *шн̀ај̀дер*, према нем. *der Schneider* (Клап, РјСР, 1300).

¹⁵² Речник Матице српске, III, 374.

¹⁵³ Обично је *ид̀и*.

¹⁵⁴ Често је и *д̀ч̀ја̀к̀*.

¹⁵⁵ О префиксима *над-* и *под-* в. рад М. Радовић-Тешњ, *Именичка образовања с префиксима над- и под-*, Наш језик, XXVI (Нова серија), св. 4–5, Београд, 1985, 205–219.

Суфикс *-џија*

У овом говору суфикс *-џија* додаје се углавном на основе које воде порекло из турског језика, из којег и он потиче¹⁵⁶, али и на поједине наше основе, што потврђује његову извесну продуктивност.

Имам следеће примере:

— са именицом у општем делу: *дућанџија* (У, С, Пољ), *кавеџија* (Пољ, О, В, Ј; не излази от *кавеџије* — Кор), *меанџија* (У, Ком), *сајџија* (У, Лап, Гр), *сајуџија* (бијо и едан *сајуџија* — Гр), *имā едан сладоледџија* (У).

Суфикс *-ишељ*

У овом говору је мало именица са суфиксом *-ишељ* које значе професију или имаоца занимања. Забележио сам свега неколико, са глаголом у општем делу: *одгò(j)ишељ* (имаш ли *одгò(j)ишеља* или *одгò(j)итељ*цу — У), *равнаишељ* (доша за *равнаишеља* болнице — У).

Обе ове именице ушле су у овај говор у новије време из књижевног језика. Ту је још и именица *учишељ* (Пољ, Кр, Не, Су, ЋК, Маз), која, на жалост, више није у службеној употреби као појам који значи занимање.

Као што се види из изложене грађе, превагу над суфиксом *-ишељ* односе његови паралелни опоненти: *-аџ*, *-иџ* и *-оџ*.

б) Женски род

Суфикс *-ица*

И у овом је говору¹⁵⁷ суфикс *-ица* веома продуктиван и фреквентан кад се додаје на именице мушког рода које значе носиоца звања или занимања. Овде суфикс *-ица* има моциону функцију¹⁵⁸, а именице образоване на тај начин можемо звати и парне¹⁵⁹. Исп.: *гайџарица* (Пољ, О, Ком, Клап; долазе код *гайџарице* са свијет страниа — Мут), *дџкиџурица*, *зубџарица* (У, Ру, Бр, Гр), *ја сам и козџарица* и *крџварица*, *свџ сом* (Ком), *кројџица* (шијем кот *кројџице*, не купуџм ништа вако — Пољ), *крџмарица*, *куџарица*¹⁶⁰ (У, Ј), *кунобџарица* (зови *кунобџарицу* — Кор), *мљинарица* (Бр, Ру; бијо мљинар, а сад је ту *мљинарица* — Том), *мљџарица* (од *мљџарице* — В), *цјџџок сом живџота овџарица* (Пољ), *одгџишељџица*¹⁶¹ (У, Пољ, М, Мут; муре за *одгџишељџицу* — Пољ), *џастџирица*, *џџџарица* (У, Гр), *џисџарица* 'чиновни-

¹⁵⁶ Исп. Белић, Грађење речи, 143; Стевановић, Српскохрватски (турско -*џи*), 561.

¹⁵⁷ Исп. Маретић, Граматика, 325; Стевановић, Српскохрватски, 553; Бошковић, Развитак суфикса, 19.

¹⁵⁸ Исп. Б. Ђорић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*, Београд, 1982 (у даљем тексту: *Моциони суфикси*).

¹⁵⁹ Исп. Б. Марков, *Именице са значењем женског њола у српскохрватском језику*, Научни састанак, 7, Београд, 1981, 183. Марков у истом раду објашњава и појам *нејарних* именица, а то су, за разлику од парних именица, оне које по правилу имају посебан облик за обележавање лица мушког и женског пола, које, дакле, не образују пар, оне које имају само један облик, односно иста флексија служи за обележавање и једног и другог рода (183–187).

¹⁶⁰ В. и Б. Ђорић, *Женска бића*, 31–41.

¹⁶¹ Од основа на *-ишељ* у српскохрватском језику образују се многобројне речи из категорије именица, придева, глагола и прилога. Исп. С. Ристић, *Морфема -тељ — у комбинацији са другим суфиксним морфемима*, Наш језик, XXVI, књ. I, Београд, 1983, 6–24.

ца, дактилографиња' (Кор, Гр; јави се *йисарици* — Ср), *йјевачица*, *йдишарица*, еднa е њиева *йрѡфесурица* (Ј), *чѡбанчица*, *учишељчица* (Клап, Ру, Кр; ѡклѣ *учишељчица* — Пољ), бѡлѣ и *чистйачица* нег ништа (Том), *шњајдерица* (Пољ, О, Ком, СГ, К, М; изучилā за *шњајдерицу* — Клап).

Префиксално-суфиксална творба

Суфикс *-ница*

За ову творбу имам само: *йѡдворнчица* (ја сом ѡђе *йѡдворнчица* — Ј).

Из наведених примера види се да је добро развијена семантичка корелација у којима се женски род обележава посебним продуктивним наставцима за творбу речи.¹⁶²

¹⁶² О том проблему в. више код Св. Николића, *Облици имена: звања, занимања, дужности и шишула женских лица*, Наш језик, н. с., VI, св. 5–6, Београд 1954/55, 196–205.

IV. ИМЕНИЦЕ КОЈЕ ЗНАЧЕ НОСИОЦА НЕКЕ ДОМИНАНТНЕ ОСОБИНЕ (NOMINA ATTRIBUTI)

Ове именице, као што се из наслова може закључити, у свом општем делу имају неко придевско значење које се приписује њеном носиоцу. То је значење неке доминантне особине или квалификације које може бити казано придевском, именичком, заменичком, па и синтагматском основном, што упућује на њихов шири и разнолик семантички спектар значења. Могу да значе неке негативне особине, лоше навике и сл. (*лаживац*, *ијанџа*); могу бити у вези са спољашњим карактеристикама и изгледом (*црњака* 'изразито црномањаста девојка', *љедјојка* 'веома лепа женска особа'); могу значити неку карактерну црту (*веселјак*, *љенчина*); неку негативну особину (*злјивак*, *ирезобразник*); неку особину која је последица тешког или несрећног живота (*јадник*, *сирумјак*, *несрећница*); могу бити у вези са сличношћу, узајамном везом или неким међусобним односом (*имењак*, *заручница*) и др. Но, сва та и друга значења имају једну заједничку значењску црту — именоване носиоца неке доминантне особине. Ове ћу именице такође изложити по родовима и азбучном реду суфикса, чиме се постижу боља систематизација грађе и бољи преглед суфикса који у сваком творбеном типу могу да унесу и специфичну семантичку нијансу значења.¹⁶³

У основном делу ових именица најчешће је придев, али и именица, заменица, редни број, па и глагол, а у управном су суфикси — за мушки род: *-а̄к*, *-(а)к* (*-ја̄к*), *-а̄љ*, *-ан*, *-а̄н* (*-ијан*, *-ушан*), *-а̄р* (*-ја̄р*), *-(а)ц*, *-ац* (*-оц*), *-а̄ч*, *-а̄ш*, *-ељ*, *-ӣк* (*-ник*, *-еник*), *-ин*, *-им*, *-ӣћ*, *-ић*, *-ја*, *-лија* (*-ајлија*), *-ија*, *-џ*; — за женски род: *-ара*, *-ина*, *-има*, *-ица* (*-аилица*, *-оилица*), *-ја*, *-ка* (*-џка*); за мушки и женски род: *-ица*; за средњи род: *-ло*.

О продуктивности суфикса биће речи приликом говора о конкретној творби.

а) Мушки род

Суфикс *-а̄к*

У овој творби *-а̄к* се додаје на придевске, именичке и бројне основе.

— са именицом у општем делу: *живи ки иустинињак* (У, Лап);

¹⁶³ О томе више: М. А. Обрадовић, *Semantička i morfološka struktura imenica koje znače lica izvedenih pomoću sufiksa -ar*, Radovi, IV, Sarajevo, 1966–1967, 207–228 (у даљем тексту: Структура именица).

— са редним бројем у општем делу: *йрва̋к* (1) 'ђак првог разреда' (Ком, К, У, СГ; докле ш бити *йрва̋к* — Гр); (2) 'онај који је у нечему први, најбољи' (Пољ, Бј, Ф; *йрва̋к* је у свему — У); такође сам чуо и: *йрређа̋к*, *чейшврѣа̋к*, *йеша̋к* (Кор, ЛПС, Маз); саће бити *шестѣа̋к* (У), *седма̋к*, *осма̋к* (имам и *седма̋ка* и *осма̋ка* — Кор);

— са придевом у општем делу: *вјешѣа̋к* 'онај који је вешт, спретан' (Пољ, Пл, Т, Р; провај ти, ти си бољи *вјешѣа̋к* — Пл), *глуѣа̋к*¹⁶⁴, *луда̋к* (У, О, Клап, Ф; штò ће с тијем јаднијем *луда̋ком* — Пољ), дај мени, ја сом *љева̋к* (Пољ), *йросѣа̋к* (Пољ, У, Т, О; ајме *йросѣа̋ка*), штò си та̋ки *шуйа̋к* (У).

Суфикс *-(а)к*

Иде са глаголском основом у општем делу: *йòсинак* (: посинити) (вòлим *йòсѣнка* канда ми је рођени сѣн — У), али није продуктиван у овој творби.

Суфикс *-ја̋к*

Овај суфикс веома је продуктиван и фреквентан, а њиме се углавном образују именице од придевских основа:

— са придевским општим делом: *веселѣа̋к* (О, В, Ј, У; нѣма вѣћок *веселѣа̋ка* — Ћ), *дво̀лчѣа̋к* (Не, Миш, Пољ, Ком; мрзим *дво̀лчѣа̋ке* — О), *дешња̋к* (О, Ком, Ј; *дешња̋ци* су вјештѣ од *љева̋ка* — В), *до̀коња̋к* (У, О, В, Ј; све више *до̀коња̋ка* — Кор), велики је *занеселѣа̋к* (Клап, Пољ), *на̀родња̋к* 'онај који воли народну музику и песму' (дај свирај нешто за *на̀родња̋ке* — Ј), штò си та̋ки *немирња̋к* (Том), *несирелѣа̋к* (Ф, ПЉ, У; е, муј *несирелѣа̋че* — У), *објешелѣа̋к* (прен.) 'млитав, неспретан човек' (О, Ком, Кр; докле ш бити *објешелѣа̋к* — В), ма, ун је стварно *особелѣа̋к* (ВП), *йокварелѣа̋к* (Пл, Реб, К, ДБ, Б; нѣмòј узимати од *йокварелѣа̋ка* — Ш), *йошурчелѣа̋к* (О, Ком; билò сила *йошурчелѣа̋ка* — У), ун ти је *йошѣелѣа̋к* изнат свега (ЛПС), ун је *йреп̀ределѣа̋к* (У), а, тò ти је велики *с̀ебичѣа̋к* (Дер), *с̀еѣелѣа̋к* (У, О, Пољ, Дер, Маз; а, *с̀еѣелѣа̋че* — Том), *с̀мушелѣа̋к*, *с̀иручѣа̋к* (У, О, В, Ј; а, *с̀иручѣа̋к* ти је ун, муј брата — Пољ).

Сложено-суфиксална творба

Сложена основа састављена је од броја и именице: *едно̀годѣишѣа̋к*, *дво̀годѣишѣа̋к* (У, Ј, В), садѣ је *йро̀годѣишѣа̋к* (Гр), *йеш̀огодѣишѣа̋к* (Ком, Пољ), пошѣ сам у шко̀лу ки *седмо̀годѣишѣа̋к* (О), *два̀есѣй̀огодѣишѣа̋к* (Ру), још з̀еру па *с̀иогодѣишѣа̋к* (Кор).

Префиксално-суфиксална творба

йрескич̀елѣа̋к (прен.) (Ј, ДБ, Т, У; нѣ мере *йрескич̀елѣа̋к*, трѣба нѣко јач̀и — Гр).

Суфикс *-а̋љ*

Са суфиксом *-а̋љ* имам примере са придевским општим делом: *бòга̋љ* (О, Пољ, СГ, Пл, Ф; *бòга̋љ* сѣ и рòдијò — Маз), *глу̀ва̋љ* (Ком, О, Пл; ца̀бе ти је п̀итати *глу̀ва̋ља* — Кр), *гу̀ба̋љ* (прен.) 'крастав човек' (Клап, Пољ, У, СГ, Ј; срѣћòм нѣма̋ више *гу̀ба̋ља* — Пољ).

¹⁶⁴ Реч се може употребљавати и у улози минималног исказа неусловљеног контекстом (исп. Р. Снѣић, *Реч као лингвистичка јединица*, Књижевни језик, бр. 1, Сарајево, 1978, 23).

Суфикс *-ан*

Суфикс *-ан* ограничен је у овој творби. Забележио сам га у два примера са придевом у општем делу: *дебелан* 'дебело мушко дете' (У, Ј, В; *видѣ муга дебелана* — Ф), *цвѣѣшан* (: цвѣтаст) 'онај који има прамен беле косе' (Пл, У; *ѣно унок цвѣѣшана* — Ком). И у једном и у другом случају суфикс је додат на скраћену основу, а обе су именице благо стилски обојене.

Суфикс *-ān*

Ни овај суфикс није продуктиван у творби *nomina attributi*. Забележио сам га у изведеницама:

— са придевом у општем делу: *врагòлān* (од скр. основе) (Клап, О);

— са прилогом у општем делу: *гошòвān* (У, О, Ком; *а̀де, а̀де, гошòвāни, рāд^{те} нѣшто* — У).

У овој творби на *-ān* се завршавају *-ијān* и *-ушān*.

-ијān: *грубијān*¹⁶⁵ (Лап, У, В; *тукū га у̀ни грубијāни* — Кор) — с пејоративном нијансом значења;

-ушān: ел *òвò твòј илавушāн* (Пл), *слабушāн* (СГ, Пл, Ф; *бāш је слабушāн мāлї* — У). Обе су изведенице с благом хипокористичком нијансом значења.

Суфикс *-ār*

— са именицом у општем делу: *йāйучār* (прен.) 'човек који се боји жене' (У, Лап, Гр; *тāкї су ти йāйучāри свї* — Пл).

Суфикс *-jār*

— са именицом у општем делу: *јѣйичār* 'болесник од јетике, туберкулозе' (У, О, Клап; *нѣмā сāде јѣйичārā* — Пољ), *йāдавичār* (У, Ј, Кор, ЛПС) и *йāдовичār* (Пољ, Том, Гр, Бј, Ру, Ком, О), *нāјгорѣ бити йāнчār* кат се *тò догоди* (Лап), *сүшчār* (нѣ смијеш близо *сүшчārā* — О).

Префиксално-суфиксална творба

Основа је састављена од предлога и именице: *йрѣсйолчār* (У, ЛПС, Ком, Пољ; *нѣ знāм кāко ē бити йрѣсйолчār* — У; *трѣбало би запòсл^{ти} те йрѣсйолчāре* — Гр).

У овој творби на *-ār* се завршава и његов дериват *-ичār*.

Суфикс *-(a)ц*

У творби *nomina attributi* веома је фреквентан и продуктиван у овом говору. Додаје се придевским основама, а учествује и у сложено-суфиксалној творби. Исп.:

— са придевом у општем делу: *валисавац* (Ру, Ф, Бј, Б, Миш; *кāко лāжѣ валисавац* — Пољ), *грабѣжљивац* (Гр, Том), *грабљивац* (Кор, Ј, Не, Су; *нѣ меш доћи нā рѣт од грабљивацā* — Кор), *дрѣкавац* 'дете које стално дречи' (У, Мут; *у̀нāј мāлї дрѣкавац* стално *дрѣчї* — О), *ждрāкавац* 'онај који има неку ману у очима' (Пољ, О; *видї ли штò тāј ждрāкавац* — Ком), *једи́нац* *у̀ мāјке* (Клап), *кривац* 'онај који је за нешто крив' (Лап, Кор, Миш, У, Не; *есу нāшли кривца* — Кор), *крāдљивац*, *кү-*

¹⁶⁵ Нем. *der Grobian* (Ристић-Кангрга, Речник, 691).

дравац (ЋК, ВП, Маз; штò се не ошпишаш тѣ, кудрѣвче — Пољ), *лаживац* (Ј, В, Б, Су; шүти ти, *лаживче*, *лаживи* — Ком), *љенивац* (Гр, ВП, Ф, Б, У), тò е дјете *љуби-мац* нас свију (Кор), *мршвац* (Гр, ВП, Лап), велики си тѣ *мудрац* (Клап), *иујанац* (Су, Ку, Кр; штò ћу с *иујанцом* — Гр), *ирњавац* (Бр, Маз, СГ; саде нѣма *ирњаваца*, а некет смо били сви — Пољ), *рòглавац* (О, Пољ), *сврабљивац* (Ком, Пл; пѣри се, ел ти бòлѣ да постанѣш *сврабљивац* — Пољ), *пòста* е *слѣйац* јòш прије рѣта (Пољ), прѣвариће те *смүшљивац* (У), *сйѣрац* (Кор, ЋК, ЛПС; идѣ ки *сйѣрац* — Кор), *сйрѣнац* (Пл, СГ, К, Не, Су; највише *сйрѣнци* шпишају на муре — Пољ), *вѣсом* зна да си такѣ *сйрѣшивац* (Ком), *шѣйавац* (В, Ј), *ћѣлавац* (У, Ј; удѣла се за унок *ћѣлаваца* — Лап), и *ћѣловац* (Пољ, Ком, О; штò смѣта акò *ћѣловац* — К), *ћòравац* (Пољ, СГ, О), *чуйавац* (О, Клап, Ј; єдно вр'јеме па свѣ самѣ *чуйавци* — У), исто и: *чуйовац* (Пољ, Пл, Ком; ош бити ки уни *чуйовци* — Клап), *шѣљивац* (О, Клап, ВП; сви уни такѣ *шѣљивци* — Ку), *шугавац* (У, Ј).

Именице *грабежљивац*, *грабљивац*, *дрѣкавац*, *лаживац*, *љенивац*, *ирњавац*, *рòглавац*, *сврабљивац*, *слѣйац* и *смүшљивац* стилски су обојене.

— са трпним глаголским придевом у општем делу: *знанац* (У, Лап), идѣ ки некѣ *одријанац* (Клап).

Именица *одријанац* стилски је обележена.

Суфикс *-ац*

Долази са придевом у општем делу: *йòдлац* (Ј, В, Б, Р, Су; нѣко вѣјев нѣје *йòдлац* нег љн — Гр).

Именица *йòдлац* стилски је обележена.

Сложено-суфиксална творба

У овој творби суфикс *-(а)ц* додаје се на разне сложене основе:

— основа од сложеног придева: *брзону́жац* (нѣ мерем стигн'ти тог *брзону́шца* — Ком), *голдбрадац* (Ком, У), *голдглавац* (Дер, Ки, ВП, Р), *доброво́љац* (Маз, Миш, Клап, У; òбадвѣ су били *доброво́љци* — Лап), *йравослѣвац* (Маз, Не, Су, Кр, У, Лап; сѣмо су òје *йравослѣвци* — Гр), *шврдòглавац* (Б, Ш, Бј; ѡјме, *шврдòглѣваца* недòказанòк — Пољ), и *шврйòглавац*, *шврдòглавац* (Пољ, Ком), *шврдòкòжцац* (прен.) (У, Мут; нѣш *шврдòкòшца* лѣко насикирати — Б), *чуйòглавац* (Дер, Ки, ВП, Р; вòлим ја тѣ *чуйòглѣвце* — Маз) и *чуйòглавац* (Пољ, К, Ком).

Именице *шврдòглавац* и *чуйòглавац* благо су стилски обојене.

— сложена основа састављена је од прилога и глагола: *брзолòвац* 'ловац ко-ји брзо и добро гађа' (Ком, Пољ; ако нѣси *брзолòвац*, у шуми нѣш ништа убити — Клап), *лаковјѣрац* 'наивчина' (лѣко ти је прѣварити тог *лаковјѣрца*, ѡј мѣне — Пољ), *йусйòлòвац* 'ловац који није ништа уловио' (ћѣ си *йусйòлòвче* врѣједни — Пољ), штò си такѣ *радòзналац* (Лап), злò да нѣсом *сладоку́сац* (О);

— сложена основа састављена је од глагола као управног дела и објекта као његове допуне:¹⁶⁶ *властйòлòубац* (Бр, ВП), *женомрѣцац* (Пл, Гр), *славољòубац* (Пољ, Ком), свѣ зна кано *чудошвòрац* (Пољ).

¹⁶⁶ Исп. М. Стевановић, *Добунске (рекцијске) сложенице*, Српскохрватски, 411–415.

Суфикс *-оц* (<лац)

Такође учествује у сложено-суфиксалној творби. Сложена основа састављена је од прилога и глагола: *раноранијоц* (Б, Ш, ПЉ, Ф, Не; сâмо *раноранијоци* стигнѹ за рѹсѣ — Ком).

Суфикс *-а̄ч*

Није продуктиван у творби *nomina attributi*. Додаје се на глаголску основу, а учествује и у префиксално-суфиксалној творби: — са глаголом у општем делу: *йушач* (Ј, В, Клап, Не, Кр, Маз; сви су жѣстокѣ *йушачи* — Ком).

Од префиксално-суфиксалне творбе имам такође само један пример, супротног значења од *йушач*: *нейушач* (У, Клап, Лап, Б; бѹлѣ ти је сјѣд^дти крај *нейушача* нѣк крај *йушача* — Бр).

Овакве сложенице, као што је познато, нису у духу нашег језика, већ настају под утицајем неких других европских језика, нпр. нем. *Nichtraucher*, фр. *non-fumeur*.¹⁶⁷

Иако, дакле, књишка реч, изведеница *нейушач* у овом говору добро је позната.

Суфикс *-а̄ш*

У овој творби *-а̄ш* се додаје на именичке и придевске основе и продуктиван је у грађењу изведеница и од једних, и од других. Такође, учествује и у сложено-суфиксалној и префиксално-суфиксалној творби:

— са именицом у општем делу: *буњкераш* (У, Ј; ма̄ло кѹ(ј)й̄ од *буњкераша* ѹстанѣ жѣв — Пољ), *бумбаш* (Пољ, Ком; ка̄ смо ималн бумбе били смо *бумбаши*, а кад њѣсмо ѹндѣ њѣсмо — О), *винаш* 'онај који воли да пије вино' (ја̄ сам *винаш*, ал ѣ̄ тѣ си *ракѣјаш* — У), *влакаш* 'онај који путује влаком (возом) на посао или у школу' (из Грачаца су сви *влакаши* — Гр), *врѹниш* (фронташ) (Пл, СГ, Б, М, Мут; ѣ̄ си тѣ за̄ ме — *врѹнишаша* — Пећ), *кумѣјераш* 'онај који воли кромпире' (за *кумѣјераша* није важан крѹв нек кумпјери — Ком), ал се *ладаш* ладѣ (Кр), *лѹлаш* нѣ мере през лѹлѣ (Маз), *йойравкаш* 'ђак упућен на поправни испит' (У, Ј, Ком; имѣ сила *йойравкашѣ* — СГ), *робијаш* (Пољ, Ком, О, В; вид^дла сам *робијаше* ѣ̄ шећѹ ѹ крѹг — Пл), *риѣненаш* 'онај који има велика и јака леђа' (видѣ *риѣненаша*, ки кѹњ — Пољ), ѣ̄лда с^м ѣ̄ тѣ *шлакаш* (Кор), *шраѹмаш* (У), *ђуѹрѹаш* (прен.) 'пијаница' (*ђуѹрѹаши* не ѣ̄злазѣ из каванѣ — У), ел тѹ ѹнај *цвекераш* (Кор), *чѣраш* (Пољ, Пл, СГ; ѣ̄ме, нѣ дај ти бѹже да̄ си *чѣраш* — Лап), нѣ смѣјем, ја̄ сом *шећераш* (У);

— са придевом у општем делу: највећѣ ти је *богѣтиш* у Лици, сигѹрно (Ј), *довољаш* 'ђак који пролази са довољним успехом' (нѣ мереш ли вишѣ од *довољаша* — Пољ), тако и: *добраш*, није лѹшо (Ком), *одликаш* (Пл, СГ, Гр, У; није никет бѣјѹ ѣ̄спод *одликаша* — СГ).

Сложено-суфиксална творба

Суфикс *-а̄ш* у овој творби додаје се на следеће основе: — сложена основа састављена је од прилога и придева: *врлодобраш* (имѣ ли јѹш *врлодобрашѣ* — У); —

¹⁶⁷ В. С. Павчић, *Jezički savjetnik s gramatikom*, Zagreb, 1971, 401.

од броја и именице: *двометрѣаш* (Б, Ш, ПЉ; уз *двометрѣаша* је још мањѣ — Гр), *другоредѣаш* 'ученик који има слабих оцена' (и два *другоредѣаша* — Лап), *иетшоколунѣаш* (У, Ср; *иетшоколунѣаши* су свѣ и упропаст'мили — Гр); — од придева и именице: *црнокошуљѣаш* (и бјѣжи од њѣ [*црнокошуљѣаша*] ки од врага — Пољ).

Префиксално-суфиксална творба

У овој творби основа је састављена од предлога и именице: *ипреземљѣаш* (У, Ј; *ка су ипреземљѣаши* сирот'ња — Мут; *ѣ, ал ви ипреземљѣаши* не плаћате порес — Пољ).

Суфикс -ељ

У овој семантичкој групи суфикс -ељ заступљен је само у сложено-суфиксалној творби: *доброчиниѣиѣљ* (не смијеш заборавити своѣ *доброчиниѣиѣљу* — Пољ). Сложена основа је састављена од прилога и глагола.

Суфикс -ѣик

У говору југоисточне Лике овај је суфикс веома продуктиван и фреквентан у творби *nomina attributi*. Додаје се на придевске основе различитог образовања¹⁶⁸, а учествује и у сложено-суфиксалној творби:

— са придевом у општем делу: *бјѣднѣик* (У, Ј, В; дај *бјѣднѣику* — СС), *болѣснѣик* (Пољ, О, СГ), *гѣройѣднѣик* (Ј, В, Не, Су), *грѣшнѣик* си ти вел'ки (Лап), *дужнѣик* (ЛПС, ВП, ГС; свѣк зна мѣне ки *дужнѣика* — У), какав је уно *жалѣснѣик* — Гр), *злѣбнѣик* (О, Ком; *ѣ, што ћу са злѣбнѣиком* — Пољ), баш је *јаднѣик* *јаднѣи* (У), *јароснѣик*, *крѣјоснѣик* (У, Ј), њѣсом *милосрднѣик* нек волим помући (ПЉ), *мућнѣик* (Ј, В, Дн, До, Лап; знам ја те *мућнѣике* — Кр), *најѣаснѣик* (Клап, О, Бр; видѣ ти *најѣаснѣика* — Маз), *насилнѣик* (Б, Ф, Бј; *ѣдво смо ѣстали од насилнѣика* — Ј), *наслѣднѣик* (У, Кор; има нас три *наслѣднѣика* — Пољ), *нѣвјѣрнѣик* (Бр, Пољ, Ј; бјѣжи од *нѣвјѣрнѣика* — Ком), *нѣвољнѣик* (Бр, Маз, Ј; *нѣвољнѣиче* муј — В), *нѣсретнѣик* (В, Б, Р, ЋК; *нѣсретнѣици* су, па бѣк — Пл), *ѣшрѣвнѣик* ти е ун велѣки (Пољ), *ѣѣкоснѣик* (ГС, Ом; *је гѣѣ маќнѣш наћѣш некѣг ѣѣкоснѣика* — Дн), *ѣѣбожнѣик* (Мут, О; старѣ су скѣро свѣ *ѣѣбожнѣици* — Ком), *ѣткѣд је ун још ѣѣкѣјнѣик* (СГ), *ѣрѣведнѣик* (Пољ, Ком, К; *от ѣрѣведнѣика* увјѣк *ѣчѣкѣј* добро — СГ), *ѣрѣвѣѣнѣик* (Пл, Кор, У; дѣнусѣмо крѣѣ от *ѣрѣвѣѣнѣика* — Гр; има саде више *ѣрѣвѣѣнѣика* — Том), *ѣдвратнѣи* *рѣзвратнѣик* (Бр), *рѣсѣиѣнѣик* (Пољ, Ком, Бр, Ру; *дѣклѣ ш бити рѣсѣиѣнѣик* — Маз), *што ћу ка сом самоѣнѣик* (Ј), *ѣ, што си ти срѣшнѣик*, *увјѣк наћѣш* (У), *срднѣик* (У, Б; како да не знам своѣ *срднѣике* — ДБ), *углѣднѣик* (СГ), знам, Тѣсла бијѣ свјѣцки *умнѣик* (ЛПС), и тако сам поста *шѣѣѣнѣик* (Кор).

Именице *бјѣднѣик*, *жалѣснѣик*, *јаднѣик*, *ѣшрѣвнѣик*, *ѣѣкоснѣик*, *рѣзвратнѣик*, *шѣѣѣнѣик* стилски су обележене;

— изведенице од сложених придева префиксално-суфиксалне творбе: *насилнѣик* (У, Гр, Ћ, Р, Кор, ЛПС, Ф, О, Ср), *нѣѣјнѣик* (Пољ, Маз, Не, Ср, Ком; од свѣјѣ *нѣѣјнѣика* — Лап), *наслѣднѣик*, *нѣвјѣрнѣик*, *нѣдѣстѣѣјнѣик* (Кор), *што си така нѣзадо-*

¹⁶⁸ „Свиѣма овим именицама, и кад нису изведене од придева и преко придева, него и од именица и глагола — зајѣднички је придевски карактер значѣња и зато се оне с правом називају *nomina attributi*“ (М. Стевановић, Српскохрватски, 507).

вољник (Ку), нѣмарник (Кор, Гр, ЛПС, ВП; нѣмарниџима так̄о њ треба — Пољ), е њѣсом њи ја више нѣмућник (ВП), нѣоужѣљник (В, Миш), бијо си нѣираведник (У), нѣрадник¹⁶⁹ (Пл, СГ, К; нѣѣмо нѣрадника — У), нѣразумник (нѣ меш ти нѣразумнику утувити у главу — Кор), нѣсрејник (Ј, У, Гр), нѣсућеник (Пољ, Клап, Маз, Кор, Пољ, Ком, Т, Ш, Ом, Б, Шт), ирѣздушиник (Пољ, О, Клап), ирѣзазленик, ирѣзобразник (У, Ј, Пољ, Р, Б; пѣзнају се ирѣзобразниџи — У), ирѣскућник (Мут, Пећ, У, Пољ; ѡма још ирѣскућника — О), ирѣсмрѣтник, ирѣсрѣмник (О, Клап; брига ирѣсрѣмника — ВП), ирѣсѣидник (ирѣсѣидниџе, њије те стит — Ком), ирѣзочник 'безобразан и дрзак човек' (штѣш се надати от ирѣзочника — Пољ), ирѣзумник (О, Ком), ирѣзбожник (У, Мут, Ком; сви су ѡви млађи ирѣзбожниџи — ВП), ирѣземник 'човек ниског раста, али једар и јак' (О, В, Ј; ирѣземниџи се најбоље рѣвѣ — Пољ), рѣзговѣрник (Кор, Ј, Не).

Именице *насилник*, *нѣрадник*, *ирѣзобразник*, *ирѣсрѣмник*, *ирѣсѣидник*, *ирѣзочник* стилски су изразитије обележене;

— именице од придева сложено-суфиксалне творбе: *дангубник* (Пољ, О; *дангубниџе* — Ком), *доброћудник* (Клап, ВП), што би ти бијо чи *дѣшобрижник* (М), *нѣмѣј ми бити злѣслућник* (Шт), *знаѣиужѣљник* (Ом, Б; ај ти нешто сакри од *знаѣиужѣљника* — Ком), *злѣкобник*, *злонѣмјѣрник* (Пољ, Пл), *злѣшвѣрник* (Т, Ш), *злѣсрејник* (Б, Пољ), *злѣћудник* (Клап, Ј, ВП), *крѣвожѣдник* (Ком, Ј; упали крѣвожѣдниџи и побиили — М), *лаковјѣрник* 'наивчина' (ѣсом ти дивѣнијѣ о *лаковјѣрниџима* — Пољ), исто и: *лакоумник* (О, Клап, Пољ), јѣш си *мѣлодобник* (У), ѣ, што сом ти ја *мѣкоѣрник* (Кор), *ирѣвовјѣрник* (Гр, Кор, Пољ), исто и: *ирѣвослѣвник* (сѣмо *ирѣвослѣвниџи* — Пољ), са осѣмѣјст си вѣћ *ѣунољѣтник* (Р), *слабоумник* (мѣра му се [*слабоумнику*] помѣћи — Ру);

— са трпним глаголским придевом у општем делу: *брањеник*, *досељеник* (У, Р; мѣ смо ѡје *досељениџи* из Дѣлмѣнцијѣ — Ћ), *зѣњеник*, *заљубљеник* (Лап, Кр), ко јој је *изабраник* (Мут), *заробљеник* (ѡје су држали *заробљениџе* — У), пѣста е прѣви *изгубљеник* (Кор), *кажњеник* (Кор, ЛПС, Ф, ЋК; и одвели ме с друѣијѣм *кажњениџима* — Пољ), бѣш је *мѣченик* (У), *надареник* 'онај који је надарен, талентован'¹⁷⁰ *намјѣшѣтеник* (Гр), *насељеник* (ѡклѣ су ти *насељениџи* — М), *нѣкрѣшѣтеник* (више *нѣкрѣшѣтениџа* нек *крѣшѣтениџа* — У), *нѣзнаник*, *ѡдабрѣник* (Кор, Маз), зѣто што е бијѣ *ѡдбачѣник* од нѣрода (Пољ), колко добијѣ *ѡкривљеник* (У), и такѣ пѣста велики *ѡјаћеник* (ЛПС), *ѡйшѣуженик* (Не, Ср, Маз; тѣ сјѣдѣ *ѡйшѣужениџи* — Кор), *ѡсигураник* (У, Пољ; *ѡсигураниџи* ѡмају прѣсплатно — Ком), *ѡслобоћеник*, *ѡсућеник* (Пл, К, Кр), *ѡйшѣушѣтеник* (Гр), *ѡшѣтећеник* (Ј, В; *ѡшѣтећениџу* се бѣме мѣра платѣти — Су), *ѡлаћеник* (свѣ су тѣ бии *ѡлаћениџи* — Ру), *рањеник* (Пољ, Р, Маз, Том; вѣсмо њикако ћѣли ѡставити *рањениџе* — СС), *расѣушѣтеник* (1) 'развѣден човек' (жѣни се, дѣклѣ ш бити *расѣушѣтеник* — М); (2) 'онај који је распуштѣн' (ѡѣш вѣлда да бѣдѣш нѣпослѣшан ки нѣки *расѣушѣтеник* — У), *умировљѣник* (М, Ј, Б; бѣгами су *умировљѣниџи* нагрѣ(ј)исали — Кор), *усељеник*, *ушѣѡљѣтеник* (Маз, Ом, Гр, Не), *шѣишѣтеник* (Пољ, О, СГ; пѣзиш ли на *шѣишѣтениџа* — ГС).

¹⁶⁹ Могућност удруживѣва привативног префикса *не-* с имениџама је велика у српском и у друѣим словѣнским јѣзѣиџима. Уз имениџу тај префикс најчѣшће ѡзначава „недовољност, недостатност“ особина које чине њѣн семантиџки збир (в. Дабић, нав. дело, 195).

Сложено-суфиксална творба

У овој творби суфикс *-ӣк* заступљен је у облику својих деривата *-нӣк* и *-енӣк*.

-нӣк: — основа је састављена од прилога и глагола: *кр̄ивокл̄ейнӣк* (*кр̄иво-кл̄ейнӣке* ће покáрати бòк — Пољ);

-енӣк: — основа је састављена од прилога и глагола: *истӣомӣшљенӣк* (О, Клап; сви смо саде *истӣомӣшљенӣци* — Бр; лãкшп̄е ти је кад имãш неког *истӣомӣшљенӣка* — Ком).

Суфикс *-ин*

Nomina attributi са суфиксом *-ин* у овом говору је мало, што је и разумљиво кад се зна да је *-ин* суфикс којим се граде етници.¹⁷¹ Са придевским општим делом имам само: т̄и си бòме пòзнãт̄и *домãнин* (Мут), пòзнã се *ш̄уђин* (Пољ).

Суфикс *-им*

Овај суфикс учествује у префиксално-суфиксалној творби, за коју имам само: *йòбрай̄им* (В, Миш, Кр; ко нѐмã *йòбрай̄има*, нѐмã ни брãта — О).

Суфикс *-ӣћ*

У овој творби врло је редак, а није ни продуктиван. Додаје се на придев именици *млад̄ӣћ*¹⁷² (О, Пољ, Гр, Кор, Бр, Не, Су, Дољ; лãко вам је дòк сте *млад̄ӣћи* — Ком; ёно *ун̄ӣ млад̄ӣћи* — У).

Суфикс *-ӣћ* заступљен је и у сложено-суфиксалној творби, са основом од придева и именице: *й̄рãзнокесӣћ* (прен.) 'онај који никад нема новца, сиромãх' (Пољ, Ком, О; нãшã си да трãж̄иш от *й̄рãзнокес̄ћã* — СГ). Ова изведеница има пегоративну нијансу значења.

Суфикс *-ја*

Учествује у сложено-суфиксалној творби у којој је у првом делу сложене основе придев а у другом глагол: *младòжења* (О, В, Клап, Мут, Т; да зѐру сјѐдѐм код *младòжењѐ* — У; бòље бити *младòжења* нек *с̄йãрòжења* — Бр).

Суфикс *-лија*

У творби ових именица суфикс *-лија*¹⁷³ није продуктиван, а осим тога и мало је фреквентан. Имам само један пример са именицом у општем делу: *севдãлија* (У, Кор; вѐлик̄ӣ је *севдãлија* — Гр).

Извесну продуктивност показује, међутим, његов дериват *-ãлија*:

¹⁷⁰ М. А. Обрадовић каже да се образац творбе може предочити у виду разломка чији бројилац значи формулу за морфолошку структуру, а именилац формулу за семантичку структуру. Тако би образац творбе од именица *надареник*, нпр., изгледао овако: *надарен-ик* 'онај који је надарен' (В. *Izvedene imenice — I. Uključivanje značenja ili semantička kondenzacija*, Radovi, V, Sarajevo, 1968–1969, 244–245 — у даљем тексту: Укључивање значења).

¹⁷¹ О суфиксу *-ин* у творби етника в. Бабић, Творба, 203–215, и *Tvorba etnika i dijalekta i u hrvatskome književnom jeziku*, *Opomastica jugoslavica*, број 6, Загреб, 1976, 150 (у даљем тексту: Творба етника).

¹⁷² О настајању именица са значењем лица в. М. А. Обрадовић, Структура именица, 207–228.

¹⁷³ Суфикс *-лија* је из турског језика (Белић, Грађење речи, 76). Суфикс *-лија* је у ствари турски наставак *-li*, али како речи са њим не одговарају ни једном обичном типу именица српског језика, изједначиле су се с именицама на *-ија* (Стевановић, Српскохрватски, 508).

-ајлија: — са придевом у општем делу: *дугајлија* (У, Ј, В; нѐмōј бли́зо *дугајлијѐ* — Лап), *еси ти ђе нугајлија* (Бр); — са именицом у општем делу: *ђклѐ је унај бркајлија* (М), *курајлија* (Ј, В, Пољ, Бј, Не, Су), ал си *нугајлија* (Гр), *йарајлија* (СГ, К, Ј, ЛПС; свй су ти накупци вѐликѐ *йарајлије* — У), *ка те шчѐпа унај рукајлија* (Ком).

Све су ове именице, међутим, више или мање, стилски обележене.

Суфикс -џија

Иако се овим суфиксом од именица и глагола граде именице које значе *занимање*¹⁷⁴, у овом говору у активној су употреби и речи које се од именица изводе суфиксом -џија и значе *nomina attributi*: *дуванџија* 'онај који пуши' (У, Кор, Гр; како *дуванџије* нѐмају *цигарѐ* — Бр), нѐ треба бити *инаџија* (Пољ), *кавгаџија* (Б, Ј, Лап, Миш; најиће *ун* на некђг вѐћђк *кавгаџију* — ВП, није *кавгаџија* — Ком), *рачунџија* 'онај који све ради из рачуна' (Су, Не, Кр, В, Ки; е, нѐ меш лако прѐвати *рачунџију* — Пољ), *шеширџија* 'онај који стално носи шешир' (ѐј, ти *шеширџија*, *дђђ амо* — У; *питај унок шеширџије* — Гр). Све су ове именице, мање или више, стилски обележене.

Суфикс -ѻ

Са овим суфиксом имам један пример из сложено-суфиксалне творбе, а сложена основа састављена је од именице и глагола: *лађдолѐш* (прен.) 'ленчина' (нѐће *лађдолѐш* *сустати* — Ком).

б) Женски род

Суфикс -ара

Овај суфикс није продуктиван, нити фреквантан. У грађи се нашао свега један пример са придевом у општем делу: *йомђдара* 'помодара' (Пољ, У, Ј; *ђш да бђдѐш ки дрђгѐ йомђдаре* — О). Именица је стилски обележена.

Суфикс -ина

У овој творби суфикс -ина има сасвим ограничену употребу. Са именицом у општем делу је: *йошиѐњађчина* (Пољ, О, Клап, К, Р, ЛПС; *дивѐним с йошиѐњађчинђм* — Миш; *ун* ти је вѐликѐ *йошиѐњађчина* — Т).

Суфикс -има

Са овим суфиксом имам само пример за префиксално-суфиксалну творбу: *йђсесђрима* (Пољ, Ј, Б; е, *йђсесђримо* *мђја* — Су).

Суфикс -ица

И у творби *nomina attributi* суфикс -ица је продуктиван и добро заступљен. Учествује и у префиксално-суфиксалној творби. Са придевом или трпним придевом у општем делу: *бојађљивица* (Б, Маз, Пољ, У), *ђклѐ ти је вјѐренђца* (Мут), *досѐјѐљивица* (Кор, ЛПС), *ђалђснђца* (Ј, В; нѐмђј *ђалђснђцѐ* ништа *питађи* — Маз), *зђручнђца* (ЛПС, ВП; Маз, Не, Су), *зђбнђца* ти *мђре наудђти* и *тѐ* како

¹⁷⁴ Белић, Грађење речи, 143.

(Пољ), *лаживица* (од *лаживице* — Ком), *йакоснаца* (Кор, ЊК; *навалї* на *йакоснаца* — Пољ), *йдојнца* (Пл, Мут), *неће да се йркоснаца* *окане* (Пољ), *йроклетница* (Маз, О, Пољ), *не мере расийнца* *никет стєһи нїшта* (Ком), *самица*, *свєћница* (Ј, В, Кор), *сїа̀рица* (Пољ, О, К, П; *треба ми за унѹ мују сїа̀рицу* — Пећ), *тї си му сѹ-ђенца* (Ј), *ушо̀йленца* (Ј), *ки чаробница* (О).

Од придева префиксално-суфиксалне творбе навешћу именице: *невјерница* и *несрећница* (Ком, Пл, Б, Ш).

У овој творби суфикс *-ица* учествује и својим дериватима *-ашница* и *-ошница*:

-ашница: — са придевом у општем делу: *богаташница* (Гр, У; *гледај ти унѹ богаташницу* — Ј; *држи се богаташце* — Маз);

-ошница: — са придевом у општем делу: *љейошница* (У, Кор, Лап; *чија унѹ љейошница* — Гр);

— са именицом у општем делу: *логорашница* (*било нас је бѹме сїла логорашїца* — У), *одликашница* (: *одлика*, *'одличан успех'*) (*до сад је увјек бїла одликашница* — Ком; *ѹбадвїје су одликашце* — Пољ).

Суфикс *-ја*

Суфикс *-ја* у овој именичкој групи учествује у сложено-суфиксалној творби, а сложена основа састављена је од именице и глагола: *богумоља* *'побожна жена'* (*свє старє жєне су богумоље*, *младијє мањє* — Пољ).

Суфикс *-ка*

У овој творби суфикс *-ка* се додаје на придевске и именичке основе, а заступљен је и у сложено-суфиксалној творби: са придевом у општем делу су именице: *бїка*, изведена према придеву *бїјел*, од скраћене основе, а значи девојку изразито светле косе и белог тена (Пољ, Ком, СГ, К, О), а на сличан начин је изведена и именица *жѹјка* (према придеву *жут*), која значи девојку изразито жуте косе (У, Пољ, Ру, Маз; *љєпє жѹјкє* — Ком). Према придеву *црн* суфиксом *-ка* је изведена и именица *црњка* *'црномањаста девојка'* (Ру, Бр, Пољ, Ком, Гр, Кр, Ку; *нема љєпшє от правє црњкє* — О).

Са именицом у општем делу: *бѹгаљка* (Б, Бр, *не мере бѹгаљка ни ма̀кнѹти* — У), *єрѹјка* *'жена херој, храбра и издржљива жена'* (Пољ, Ком, Мут; *бїлѹ жєна єрѹјка* *увјє* — О; *из Лїкє има єрѹјка доста* — СГ), *љейошанка* (В, Мут, ЛПС; *видє унє љейошанкє* — К). Ова именица је због деривата *-ошанка* благо семантички обојена.

На *-ка* се завршава и његов дериват *-ѹјка*:

-ѹјка: — са придевом у општем делу: *љейѹјка* (са хипокористичком конотацијом) (Пољ, СГ, Т, Ф, Кр, Не, Су).

Сложено-суфиксална творба

У овој творби суфикс *-ка* додаје се на следеће основе: — основа од сложеног придева: *дѹбровѹлка* (*ишли смо скѹпа и добровѹлци и дѹбровѹлке* — Ком). Будући да се сложенице истога морфолошког састава могу протумачити на два начина, могли бисмо рећи да је овој изведеници основа састављена од придева и именице (: *добра воља*). За придевску основу одлучио сам се зато што сам је навео и у именици *дѹбровѹлац*, јер се суфикс *-(а)ц* у сложено-суфиксалној творби

додаје (1) на основе од сложених придева и (2) на основе у којима не постоји сло-
жени придев, а ако и постоји, има различито значење од оног што га има изведе-
ница са сложеницом у основи.¹⁷⁵

Суфикс *-ка* додат је и на основу састављену од именице и глагола: *бѡго-
мѡљка* 'жена која се моли богу, побожна жена' (Пољ, О, Клап, Т).

в) Мушки и женски род

Суфикс *-ица*

И у овој творби суфикс *-ица* је полисемантичан у изведеницама са приде-
вом у општем делу: *гладнѡца* (Пољ, Ку, Р, СГ; *коликѡ си гладнѡца* — Т; *нѣ мереш
се наѣсти, гладнѡцо* — У), *кѡкавица* 'плашљива особа' (СГ, Т, Б, ЛПС; *штѡ се бѡ-
јѡш, кѡкавицо* — Лап), *ѡѡјанѡца* (и *ѡна ѡ ѡн су ѡѡјанѡце* — Мут), *сирѡѡѡѡца* (Клап,
Ком, Маз, Том, Дер), *ѡл си ѡлашѡвица* (Пољ), *штѡ нѣ би, ѡѡсом јѡ сѡрашѡвица*
(Ком), *шкрѡѡѡца* (Р, М, Ј, Б; *ѡѡси трѡбѡ от шкрѡѡѡце ни тражѡти* — Пољ).

г) Средњи род

Суфикс *-ло*

У овој семантичкој групи суфикс *-ло* учествује у сложено-суфиксалној
творби, са основом састављеном од именице и глагола:¹⁷⁶ *злѡѡѡнѡѡило* (Пољ, О,
В, Б, Клап; *пѡзи се злѡѡнѡѡила* — Пл). Слушао сам и: *злѡѡѡѡѡило* (Кр, Не, Ку).

¹⁷⁵ Исп. Бабић, Суфикс *-(а)и*, 181.

¹⁷⁶ В. Стевановић, *Дојунске сложенице*, Српскохрватски, 411–415.

V. ИМЕНИЦЕ КОЈЕ ОЗНАЧАВАЈУ РАЗНА ОРУЂА, СПРАВЕ, ПРЕДМЕТЕ И СЛ. (NOMINA INSTRUMENTI)

Ове су именице систематизоване према општем значењу или неком заједничком именитељу њихове употребе, па ћемо их поделити у следеће групе: именице које значе средство за вршење глаголске радње, именице које значе разне предмете и именице које означавају мање, ситније предмете, али су изгубиле деминутивно значење.

1. Именице које значе средство за вршење глаголске радње

Творе се суфиксима: *-(а)к*, *-(а)њ*, *-āч*, *-(а)ц*, *-јац*, *-ø* — за мушки род; *-ача* (*-јача*, *-аљача*), *-ва*, *-ица* (*-ајица*, *-лица*, *-чица*), *-ка* (*-āљка*) — за женски и *-ло* за средњи род. Међу продуктивније спадају: *-āч*, *-(а)ц*, *-ица*, *-ка* и *-ло*, док су остали слабије продуктивни, или нису уопште продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

Са глаголом у општем делу:

ваљак (Ф, ЛПС, Маз, Миш, Кр, Т; најкашњѐ се *пováља ваљком* — Пољ), *држак* (Ком, СГ, К, Ј; узми сикиру за *држак* — Маз), *дубак* (ЛПС, Пољ, Ф, ДБ, Б; *нека̄ у дујку* — У), *љеџак*¹⁷⁷ (У, Мут; *имаш ли зѐру љејка* — Пољ), *шџачак*¹⁷⁸ 'колски точак' (О, Ком, Пољ; *сврнџе ти се шџачак* — Клап); (2) 'бицикл'¹⁷⁹ (Том, Пољ, Дер, Маз, Ком; *еси доша̄ на шџчку* — У).

Суфикс *-(а)њ*

Са глаголом у општем делу:

бубањ (Пољ, Бр, Том; *извади га из бубња* — О), *мѐтни зајџорањ* (Пољ), *иддујџорањ* (Пољ, Ком, СГ, Пл, К; *мура се подбџчити иддујџорњима* — У), *накџвањ* (Клап, Мут, Ф; *лупа̄ се по накџву* — Пољ), *шџцањ* (СГ, Пољ, Ки, Шт, Том, Дер; *згџечѐ се шџњом* — Ом).

¹⁷⁷ Ретко се употребљава (обично је: *љејило*).

¹⁷⁸ Точак је нешто што тече, што се окреће (Стевановић, Српскохрватски, 497).

¹⁷⁹ Често се, углавном од старијих људи, чује и: *баџкло*, као и: *баџклџн*.

Додавањем суфикса *-(a)њ* директно на корен настале су именице: *жрвањ*¹⁸⁰ (У, Лап, О, Маз, Не; није иша̄ ù мл^чн ко̄ има̄ *жрвањ* — Маз), *рајжањ* (У, Лап, Кр, Дољ, Ку, Маз; највише се пече̄ на *рајжњу* — Пл).

У овој творби суфикс *-(a)њ* заступљен је и у префиксално-суфиксалној творби, са основом која је састављена од предлога и именице у: *идднужањ* 'део таре којим се наизменично дижу и спуштају нити' (Пољ, Ру, П, Пећ, Маз; с *идднужњом* се мјењају нити — Ру).

Суфикс *-āč*

Са глаголом у општем делу:

бацач 'справа за бацање камена' (Пољ, Ком, О, Клап, К; даље се ба̄ци *бацачом* нек пра̄ћком — Ком), *бријач*¹⁸¹ (Пољ, Ј, У, В, Р; бријем се *бријачом* — Мут), *влакач* (ланац) (Пољ, Ком, К; обувати га *влакачом* — СГ), *зайињач* 'део гњата којим се затвара трбушна шупљина приликом печења на ражњу'¹⁸² (мѣгнѹ се ва̄је по̄ два̄ *зайиња́ча* на печеницу — Пољ), *омушач* (умота̄ј га тӣјем *омуша́чом* — Пољ), *иодуирач* (У; убаци *иодуирач* и неће никут — У), *иокривач*, *ипростирач* (Ком, Мут, М, П, Т, Б; саме смо тка̄ле и *иокриваче* и *ипростира́че* — О), *сјекач* (то̄ не̄ш не̄г *сјекачом* — У), *уиља́ч*¹⁸³ (У, Б, Ј; припа̄ли *уиља́чом* — Ком), *уији́ч* (У, Ј, В, Пољ; притисне̄ш *уији́чом* — О).

Суфикс *-(a)ц*

Са глаголом у општем делу:

клеџац (М, Пећ, Ј, П, Ф, Бј, Пољ; најбоље се навуче *клеџцом* — Клап), *ошџацац* 'обарач' (Пољ, Ком, О, К, СГ, Пл; држим га на *ошџа́нцу* — Маз).

На *-ац* се завршава и његов дериват *-јац*, за који имам потврду у именици *ирдобојац* (: пробости) (Кр, Не, Б, ЛПС, ПЉ, Ф; мурам га прво пробити *ирдобо́јцом* — У). У овој префиксално-суфиксалној творби, *-јац* је додат на окрњену основу глагола.

Суфикс *-ø*

Овај суфикс постоји у сложено-суфиксалној творби у којој је сложена основа састављена: — од прилога и глагола: *брзоја̄в* (О, Пољ, В, Ј, Б; слали смо *брзоја́ве* — ВП), *далеково̄ш* (тѣ су бандере о̄ *далеководо́да* — Мут); — од именице и глагола: *кишабр̄ан* (О, Ј, Пољ, Не; не̄ идѣ се бла̄гу прес *кишабр̄ана* — Б), и *кишобр̄ан* (Ком), *шрнуко̄й* (О, Дн, Не, Ј; најлакше̄ то̄ ископати *шрнуко́јом* — Т).

б) Женски род

Суфикс *-ача*

Са глаголом у општем делу: *дрљача* (Ј, М, Мут, Дер, ВП, Миш; прво се идѣ *бр̄аном* *п̄анд̄а дрљачо̄м* — Пољ), *кумињача* (Пољ, О, Ком, Пл; *кумињачо̄м* затво-

¹⁸⁰ *Жрвањ* је постало метатезом од *жрнав* и с променом гласа и у њ (исп. чешки *žetnov*, рус. *жерновъ*), Маретић, Граматика, 311.

¹⁸¹ Чешће се говори: *џштра*.

¹⁸² Именица *зайињач* није потврђена код Вука, а ни у РЈА, ни у РКНЈ.

¹⁸³ Обично је: *ва̄ерца̄к* (: нем. *das Feuerzeug*), исп. Дабац, Технички рјечник, 1389.

рѣм баџу — У; једино с *кумињачом* — Ј; није било огњишта брес *кумињаче* — Т), *куиљача* (Ком, Пл, Бр; млеко се кладе с *куиљачом* — К), *иракљача*¹⁸⁴ (Пл, СГ, К, Бр, Клап, Ком, Пољ; туче ки с *иракљачом* — У);

— са придевом у општем делу: *краљача* (крављача) (У, Ком, Ј, Кр, Миш, Не, До, ДБ; пуна *краљача* — Пољ; и овце муземо у *краљачу* исто ки краве — Ком).

Са суфиксом *-ача* имамо и његове деривате *-јача* и *-аљача*:

-јача: — са придевом у општем делу: *йарњача* 'локомотива' (Гр, Кор, Бр, Пл; још вџе с *йарњачом* — Шт; неће ни *йарњаче* још дуго — ВП);

-аљача: — са именицом у општем делу: *сѣйаљача*¹⁸⁵ (О, Мут, Пећ, Бј, Ф, О; метеш *сѣйаљачом* око по сата — Пољ).

Суфикс *-ва*

Суфиксу *-ва* у овој је творби фреквенција ограничена на само две потврде, али се додаје на две врсте основа: — са глаголом у општем делу је: *бриџва* (: бри-ти¹⁸⁶) (У, Ком, Пољ, Дн, До, Ср; сјече ки бритвом — Пољ; ... за оштрење бритве — Бр); — са именицом у општем делу: *брадџва* (У, Пољ, Ру, Том, Дер, Маз; лакшње ми је *брадџом*; узми *брадџу* — К). Проф. Стевановић (Српскохрватски, стр. 447) каже да је у овој именици основа неодређена, али ја бих покушао претпоставити да јој је у основи именица *брада*, како се у ствари зове издужени део секире који је код брадџе и знатно дужи.

Суфикс *-ица*

Као и у другим семаитичким категоријама, односно групама, у овом говору, суфикс *-ица* продуктиван је и у извођењу *nomina instrumenti*. Додаје се на придевске и именичне основе, а заступљен је и у префиксално-суфиксалној творби.

Са придевом у општем делу: *дуйица* (Пољ, Ком, Т, Р, Ш, ДБ, Ј; пуца сом из *дуйице* — Ру), *ситицица* 'сито за фино сијање брашна' (Пољ, Ком, О, Б, Дн, Не; *ситицица* ђ за крув а рашета за жито — Ру); — са именицом у општем делу: *колицица* (Ј, М, Ком; пржину довозим с *колицима* — Пољ), *кузџица* (: кузол)¹⁸⁷ (Ком, О, Пољ, Пл, К, СГ; ђл ти брус у *кузџици* — Маз), *сѣуицица* 'мишоловка' (Пољ, Ком, СГ, Пл; увати се [миш] на *сѣуицици* — Клап), *шџбалцица* (Ј, В, ЛПС, Пољ, Ком, Пл, Б, Ш, Ђ; привежи *шџбалцицу* — ДБ).

Префиксално-суфиксална творба

Потврђена је у: *йриколцица* (У, Кор, Т, Кр, Дн, Миш, Ку; доведџе пуно *йриколцицу* — О; стаће на *йриколцицу* — Мут) — основа је састављена од предлога и именице.

На суфикс *-ица* се у овој творби завршавају и његове варијанте *-ајица*, *-лицица* и *-чицица*:

-ајица: — са именицом у општем делу: *йушкџ(ј)ицица* 'пуцаљка' (Бр, Том, ВП, Ки, Р, Пл; е, што имџш *йушкџ(ј)ицицу* — ЛПС; имџш ли ти *йушкџ(ј)ицицу* — У), *сѣа-йџ(ј)ицица* (Пољ, О; полако мети, пребѣићеш *сѣа-йџ(ј)ицицу* — Том);

-лицица: — са глаголом у општем делу: *бушилицица* (О, Пољ, Не, Кр, Ком, Ј, Т; имџш ли *бушилицицу* — Маз), *вршилицица* (О, Ком, Мут, М, П; кџлџко е брџе врџџећи с *вршилициџом* — Пољ), *гладџицица* 'метални предмет којим се навлачи коса пре

општрења' (Пољ, Ком, СГ; исправи јој жицу *гладџилџом* — Бр), *гријалџа* (У, Кор, Дер; помугни се *гријалџом* — У), *дрџбилџа* (Мут, М, Пољ, У, О, Ф; то су све ураџли с *дрџбилџом* — Ј), *квџсилџа* (Не, Су, Ср, Ом, Том, Дер; прво *квџсилџом* пџндџ џпштриш — Пољ), ел ти *кџсилџа* нува (О), *крџнилџа* (Ком, Б, П, Пећ; нџмамо *крџнилџџ*, па мџрамо кумушати курузе с рџком — Клап), *куџилџа* (К, СГ, Пл; то ћу ја с *куџилџом* за час — Мут), *мазалџа* 'четкица којом се маже' (нџмџш ли кџкву *мазалџу* — О), *чџсийџилџа* (прџбџши двџ-три пџта *чџсийџилџом* — Пољ);

-чиџа: — са глаголом у општем делу: *виџџчиџа* (Ј, ДБ, П, Дн, Дољ, ВП; имџмо зџедничкџ *виџџчиџу* — Пољ), *сиџџчиџа* (Пољ, К, СГ, Пл; нџмџм за што џзџети *сиџџчиџџ* — О).

Суфикс -ка

Овај суфикс, пореклом од старог -џка, -џка,¹⁸⁸ у српском је језику, као и у овом говору, веома фреквентан и у већини семантичких категорија веома продуктиван.¹⁸⁹ Додаје се на глаголске и именичке основе, а учествује и у сложено-суфиксалној творби.

Са глаголом у општем делу: *звџчка* 'играчка' (Пољ, О, Клап; дај му [детету] *звџчку* нџк се забџла — Бр), *знџчка* (ВП, Ку; нџ ти *знџчку* — Пољ), *клџйка* (О, В, Не, Су, Бр; *клџйка* се мџћџ не џвна — Пољ; чџеш ли *клџйку* — Ком), *џраћка* (Пољ, Т, Ком; лџко направити *џраћку* — Клап), *реџейџирка* (пушка) (а ја за *реџейџирку* — У), то е нџква *склџйка* (О); — са именицом у општем делу: *џейџролџјка*¹⁹⁰ (свџ до лџни смо свџјетлџли *џейџролџјкама* — Ру).

Сложено-суфиксална творба

У овој творби -ка се додаје на основу састављену од броја и именице: *двџџиџџка*¹⁹¹ е лџвачкџ пушка а *еднџџиџџка* вџјничкџ (Пољ), имџ саџе и *џроџиџџка* (У); — од именице и глагола: *миџшолџвка*¹⁹² (нџће му *миџшолџвка* ништа — Р; само с *миџшолџком* — Пољ).

Од деривата на -ка је суфикс -џља који показује и знакове извесне продуктивности.

-џља: — са глаголом у општем делу: *гџгџџља* (Ком, О, Мут, В; џјмо се гџгџати на *гџгџџку* — Пољ), *закџчџџља* (дајде ми тџ *закџчџџку* — Ј), *џмџџџља* 'камен

¹⁸⁴ Код Вука је *џрашљача*, в. Д. Барјактаревић, *Из лексикологије, I, Пракњача, џерајка, џераљка, џерач*, Наш језик, књ. XI, св. 7-10, Београд, 1961, 260-262.

¹⁸⁵ Чешће је: *сџџџџ(џ)џа*.

¹⁸⁶ Стевановић, Српскохрватски, 476. У овом говору тај се глагол не употребљава, па је обично *бриџџџи (се)*.

¹⁸⁷ Стандардни облик је *кџзџ*, в. РМС, књ. III, 113.

¹⁸⁸ Белић, Грађење речи, 82.

¹⁸⁹ Суфикс -ка је веома продуктиван и у руском језику, в. Матијашевић, *Суфикс -ка у руском језику и његови еквиваленџи у српскохрватском језику*, Зборник Филолошког факултета у Приштини, VII, Приштина, 1970, 525.

¹⁹⁰ Чешће се употребљава: *лџмиџа*.

¹⁹¹ Чешће се употребљава: *џџилџа*.

¹⁹² Чешће се употребљава: *сџџџџџа*.

којим се омеће¹⁹³ (Дн, Кр, Том, Дер; нѣк нам овѣ бѣдѣ *омѣтѣа̄лка* — Пољ; ајмо се ометати овѣм *омѣтѣа̄лком* — О), *иисѣа̄лка* 'писалица' (О, Клап, Бр; имали смо плѣчицу и *иисѣа̄лку* — Мут; мјесто олѣвкѣ биле су *иисѣа̄лке* — К), *ишшѣа̄лка* (Пољ, СГ, К, Бј; сѣмо пѣшѣш љ тѣ *ишшѣа̄лку* — У), *свѣрѣа̄лка* 'свирала' (Пољ, Ком, О; ѡпта ти је тѣ *свѣрѣа̄лка* — Клап), *шшѣа̄лка* (Миш, Кр, Ом, Ср, ВП; љвати га [рубље] са *шшѣа̄лкама* — У), *шшѣа̄лка* (У, Мут, М, П; направи ми *шшѣа̄лку* — Пољ), такође и: *шшѣа̄лка* (Пољ, СГ, Пл, К; пѣхѣрај га *шшѣа̄лком* — Ком); — са именицом у општем делу: *шшѣа̄лка*¹⁹⁴ 'перница' (О, В, Ј, Не, Су, Ку; нѣсили смо љ шкѣлу плѣцицу, *шшѣа̄лку* и спѣжву — Пољ).

Суфикс -ѡ

С овим суфиксом имам потврда за сложено-суфиксалну творбу у којој је сложена основа састављена од: — именице и глагола: *рѣковѣш* (Ком, Пољ, Мут; вѣжѣмо е [пшеницу] у *рѣковѣши* па нѣ кола — Клап); сложенице састављене од двеју именица: *кѣломѣш* (Пољ, О, В, Клап, Бр; имѣ ли јѡш тѣ *кѣломѣши* — Р), такође и: *кѣломѣз* (Ј, Ком, Пољ, У).

Последње две именице представљају пример јукстапозитивних сложеница у српском језику. Ту спада и свака она сложеница у којој су оба саставна дела позајмљенице из једног страног језика, као што је нпр. из турског *дѣванкеса*, која се употребљава и у говору Срба југоисточне Лике (Пољ, Ру, Бр, Маз, У).¹⁹⁵

в) Средњи род

Суфикс -ло

Овај суфикс, који је добио широку примену у нашем језику,¹⁹⁶ веома је фреквентан и продуктиван и у овом говору, како, као што смо видели, у *nomina agentis*, тако и у *nomina instrumenti*, нарочито у творби од глаголских основа: *брѣ(ј)ило* [електрично]¹⁹⁷ (У, Кор, Ком; чѣтали су *брѣ(ј)ило* — У), *врѣшѣло* (Пољ, О, Ком, СГ; намутѣ се на *врѣшѣло* — Том), *жшѣло* 'фарба' (О, Ком, В; какво ти је тѣ *жшѣло* — Ј), *љѣило* (У, Ј, В; љвати га *љѣилом* — Ј), *мѣшѣло*¹⁹⁸ (нѣмѣ вѣшѣ *мѣшѣла* — О), тѣ је *мѣло* зѣ главу¹⁹⁹ (П), *мјѣрило* 'справа за мерење парцела' (О, В, Ј, Пољ, Том, Дер; нѣјбољѣ ѣзмјерити *мјѣрилом* — Ком), *мѣдрило* 'модра фарба' (Клап, В, Бр, Ру; ѡвѣрбѣј га у *мѣдрилу* — Пољ), *оглѣдало*²⁰⁰ (У, Кор, Гр, Бр; пѣгледај се какав си на *оглѣдалу* — Пољ), *огрѣбло* 'огребача' (Том, Дер, Ки, ШТ; кѣчине

¹⁹³ *омѣтѣши (се)*, бацати „камена с рамена“.

¹⁹⁴ Лик *шѣрајка*, који постоји у новозазарском крају, у овом говору се не чује, али је лик *шѣраљка* познат у разним крајевима схј. а налази се и у РЈА, док у ВРј нема ни једног ни другог. В. и Барјакта-ревић, нав. дело, 261.

¹⁹⁵ Исп. М. Сурдучки, *Именичке сложенице без сѣојног вокала у српскохрѣвѣшском језику*, Научни састанак, 7, 190. В. и студију Е. Барић, *Именичке сложенице непrefiksalne i nesufiksalne tvorbe*, Zagreb, 1980.

¹⁹⁶ Белић, Грађење речи, 95.

¹⁹⁷ М. А. Обрадовић, Укључивање значења, 253.

¹⁹⁸ Чешће се говори *шшѣла*.

¹⁹⁹ Обично се говори *шшѣ*.

²⁰⁰ Говори се и *шшѣло* (: нем. *der Spiegel*) (исп. Клајић, РЈСР, 1304).

се мугу уред^нти с^амо *огрѣблом* — Ком), *ил^ашило* (Пољ, Ком, Бр, Ру; да није *ил^а-шила* свѣ би п^озоб^але — О), *йо^ајачало* (О, В, Ј, Б; вид^ндѣ кр^ос *йо^ајачало* — П), *рав^н-ло* (како н^ем^аш *рав^н-ла* — У), *р^ало* (н^екет се *р^ало* *р^алом* — Пољ), *рач^унало* (Ком, О, Ки, Ом, Гр; какв^а е шк^ола през *рач^у-нала* — У), *р^ило* (н^ајбољѣ *р^илом* — Пољ), *с^тр^ашило* (О, В, Ки, Шт; не б^оѣ се *у*не [птице] *с^тр^а-шила* — Ру), *ц^јѣд^ло* (Пољ, О, Дољ, Не; н^а ти *ц^јѣд^ло* — Б), *ц^рљ^{ен}ло* (узми *ц^рљ^{ен}-ла* па га *о^варб^ај* — Пољ), *ц^рн^ч-ло* (н^ем^а ни *ц^рљ^{ен}-ла* ни *ц^рн^ч-ла* — Пољ), *ц^рш^ло* (Ком, Пл, СГ, К, В; *ц^рш^ло* р^еж^ѣ а л^емеш одбацуе *у* страну — О), *ш^ило* (О, Клап, Бр, Пећ, М; ки ш^устер бр^ѣ *ш^и-ла* — У), *ш^ий^ило* 'блања којом се прави удубљење' (Пољ, Ком, СГ, К, Мут; н^ем^ам *ш^и-й^и-ла*, а н^е меш пр^еж^ѣ њега — Клап), *ш^кр^ой^ило* (поквас^н га з^ѣру *ш^кр^ой^и-лом* — О).

2. Именице које значе предмете и које према начину образовања можемо поделити у две мање групе

2.1. Именице које у основи имају готов облик трпног придева и представљају предмете који су своје значење добили извршењем глаголске радње, односно предмете на којима је вршена радња.

Граде се суфиксима: *-(а)к* — за мушки род; *-ина, -ица* — за женски род; *-је* — за средњи род. Продуктивни су: *-(а)к, -ица* и *-је*, док је суфикс *-ина* слабо продуктиван.

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

т^о е м^уј *доб^ит^ак* (У), *дод^ат^ак* (Ком, СГ; *о*ст^а сом през *дод^а-т^ак* — Б), *зав^и-т^ак* (шт^о *и*м^аш *у* том *зав^и-т^ак*у — О), *о*ст^а ми још *заврш^е-т^ак* на ч^арапи (Пољ), т^о е т^ек^ар *зач^е-т^ак* (Ком), какав је т^о *най^и-т^ак* (Т).

б) Женски род

Суфикс *-ина*

ш^кан^чна (от какв^ѣ е т^о *ш^кан^ч-н^ѣ* — Ком; от св^иј^ѣ *ш^кан^ч-н^ин^а* најт^оплијѣ је с^ук^но — Пољ).

Суфикс *-ица*

в^ий^чца 'бурма' (Ком, Пољ, О, СГ, Пл, ВП; з^арука *й*д^ѣ с *в^ий^ч-ц^ом* — Клап), *оран^чца* (Пољ, Шт, ВП; на *оран^ч-ци* — Ом), *йеч^{ен}ч^{ца}* (У, Ф, Бј, До, Миш, Не, ВП; *о*др^ежи му з^ѣру от *йеч^{ен}ч^цѣ* — Пољ; ес *й*спек^а *йеч^{ен}ч^цу* — О), *йлет^шен^чца* (О, Пољ, Клап, СГ; *йлет^шен^ч-це* ј^ој д^о п^о л^ѣђ^а — Шт).

в) Средњи род

Суфикс *-је*

йеч^ѣње (Бр, Ру, Маз; ош з^ѣру *йеч^ѣ-ња* — Гр; ј^ањећ^ок *йеч^ѣ-ња* — У).

2.2. Именице које у општем делу имају глагол и значе предмете добијене вршењем те радње

Граде се суфиксима — за мушки род: *-ај, -јај, -љај, -(а)к, -ја^к*; за средњи род: *-йво*.

а) Мушки род

Суфикс *-āj*

з̄а̀лог̄āj (О, Клап, Т; н̄ӣ дв̄а̄ *з̄а̀лог̄ājа* — Ком).

Суфикс *-jāj*

ӣзраиш̄т̄iāj (Миш; й̄ма̄ н̄е̄ка̄в̄ *ӣзраиш̄т̄iāj*, к̄анд̄а̄ прӣшт̄ — Пољ).

Суфикс *-љāj*

з̄ав̄е̄ж̄љāj (шт̄о̄ тӣ је̄ ӯ т̄о̄м̄ *з̄ав̄е̄ж̄љājу* — Мут).

Суфикс *-(a)к*

— са глаголским придевом трпним у општем делу: *обм̄ӯш̄а̄к* (СГ, К; н̄е̄ма̄м̄ бра̄те̄ нӣ *обм̄ӯш̄а̄к* к̄ун̄ца̄ — Пољ), да̄ј̄ мӣ та̄ј̄ *ос̄т̄а̄ш̄а̄к* (Том).

Суфикс *-jāk*

— са глаголским придевом трпним у општем делу: *ӯй̄ле̄ш̄њ̄а̄к* (Миш, Маз, Ом, Шт, Дер, Том, Ком; св̄е̄ж̄ӣ [косе] *ӯй̄ле̄ш̄њ̄а̄ком* — Пољ).

б) Средњи род

Суфикс *-ivo*

Није продуктиван у овом говору:²⁰¹ *в̄а̀р̄ӣво* (Гр, Кор; по̄ете̄ т̄о̄ *в̄а̀р̄ӣво* — Ру), *в̄е̄з̄ӣво* (ош̄ й̄матӣ д̄о̄ста̄ *в̄е̄з̄ӣва* — У), *г̄о̀р̄ӣво* (н̄е̄ма̄ *г̄о̀р̄ӣва* — Лап), *г̄ра̄д̄ӣво* 'пре̄ђа̄ за̄ тка̄ње' (Ом, Маз, О; ес^н спр̄е̄мӣла̄ *г̄ра̄д̄ӣво* за̄ тка̄ње — Ком), к̄а̄к̄в̄о̄ тӣ је̄ т̄о̄ *ма̄з̄ӣво* (У), *ӣе̄ц̄ӣво* (У, Кор, Лап; й̄ма̄ лӣ ј̄о̄ш̄ *ӣе̄ц̄ӣва* — Гр), *ӣл̄е̄ш̄ӣво* (Пољ, СГ, Пл, ЋК, ЛПС; нӣје̄ ц̄ура̄ брес̄ *ӣл̄е̄ш̄ӣва* — Маз), к̄ат̄ сӣ на̄пре̄ла̄ тол̄к̄о̄ *ӣр̄е̄д̄ӣво* (Шт).

3. Именице које значе разне предмете и сл. и у општем делу имају именицу, глагол или придев

Образују се суфиксима *-(j)āj*, *-(a)к*, *-āk* (*-jāk*, *-љāk*, *-њāk*), *-ан*, *-(a)њ*, *-ār*, *-(a)ц*, *-ик* (*-нӣк*, *-чен̄ӣк*), *-лук*, *-ø* — за мушки род; *-ара*, *-ача* (*-јача*), *-ина* (*-евина*, *-јевина*, *-еӣина*, *-овина*, *-ош̄ина*), *-ине*, *-ица* (*-ница*), *-ка*, *-ика*, *-ија*, *-лија*, *-уша* — за женски род; *-анце*, *-ӣш̄ӣе* (*-лӣш̄ӣе*), *-ло* (*-ӣј̄ело*) — за средњи род. Боље су продуктивни: *-āk*, *-jāk*, *-ача*, *-ина*, *-еӣина*, *-ица*, *-ка*, *-ӣш̄ӣе* и *-лӣш̄ӣе*; слабије су продуктивни *-ār*, *-ик* и *-ара*, а нису продуктивни: *-љāk*, *-њāk*, *-лук*, *-ине*, *-лија*, *-ица*, *-уша*, *-ло*, *-ӣј̄ело*.

а) Мушки род

Суфикс *-(j)āj*

Суфикс *-(j)āj* учествује само у префиксално-суфиксалној творби — са основном од предлога и именице: *на̄в̄ӣљ̄āj* (Пољ, Маз, Клап, Ру; м̄ет̄нӣ јо̄ш̄ н̄е̄ко̄лико̄ *на̄в̄ӣљ̄ājа* — Мут).

²⁰¹ И у књижевном језику суфикс *-иво* веома је слабо продуктиван, Бабић, Творба, 269.

Суфикс *-(а)к*

Овај се суфикс додаје на глаголску основу, а учествује и у префиксално-суфиксалној творби.

Са глаголом у општем делу имам само: *мућак* (јаје) (Пољ, О, Ком, Клап, В, Ј, Б; ако дуго стоје, *буду мућци*; зна се, *мућак смрди* — К).

У префиксално-суфиксалној творби додаје се на две врсте основа — ону од префиксалних глагола: *заврашак* 'манжетна' (Пољ, Ком, Б, Кр, Дн; пантолуни се вѣсу ни шили през *заврашак* — Р), *окле* је тај *исјечак* (У), *одлума* (Пољ, О), *врцијо* *осјечак* (Ру), *метни* *идомешак* *надањ* (Ј), *окле* ти *иријесак* (Гр), *уџризак* (чи су то *уџрисци* *ође* — У), *уложак* 'батерија за цепну лампу' (Пољ, Пл, Клап, Бј; неће свјетли без *улошка* — Ком), *умешак* (нека *умешка* — Мут); и ону од предлога и именице: *навильак* (Не, Су, Ку, Дољ, Дн; ајмо нус'ти *навильке* — Пл), *окорак* 'даска која с једне стране има кору' (Пољ, О, Пл, СГ, К; то сам *направијо* од *окорак* — Ком), *йарожак* (Пољ, Ком, У, СГ, ВП; брклџа има *йарошке*, а стојина е преж њи — Ш), *окорейак*²⁰² 'месо или сланина око репа' (Пољ, Ком; ваља и *окорейак* — В), *идорейак* (Пољ, Ком, О, Р), *ириглавак* (К, СГ, Миш, Кр, Не, Дн, Пољ; *обуј ириглавке* — О; *топлије* у *ириглавцима* — Пољ).

Суфикс *-ак*

Са именицом у општем делу: *глежњак* (У, Ј, Ф, Бј; мурали смо нус'ти *глежњак* — Пољ), *шдрбак* 'ђачка торба' (О, Клап, Дн, Кр, Миш, ВП; имаш ли све у *шдрбаку* — Пољ);

— са придевом у општем делу: *бадњак* (У, Ј, В, Т; *нема* саде ни *Божиха* ни *бадњака* — О), *вучијак* 'сачма' (три патруна *вучијак* — Пољ), *зечијак* (1) 'сачма' (највише ми *треба зечијак* — Пољ); (2) 'измет' (све *зечијаци* по путу — Ком), *измет* значе и: *лисичјак* (СГ, К, О), *мачијак* (то смрде *мачијаци* — Пољ), *мишијак* (пун под *мишијак* — Ком), *йасијак* (Пољ, О, Клап; не меш проћи од *йасијак* — Мут), *йичијак* (падају *йичијаци* с *крџа* — Бр); али значи и сачму (*йичијаци* су најмањи — Пољ), *шелењак* (1) 'измет' (искидај те *шелењак* — О); (2) 'уже којим се веже теле' (Пољ, Клап, Ру, Бр; свежи га с *шелењак* — Мут).

У овој творби на *-ак* се завршавају и његова два деривата: *-јак* и *-њак*:

-јак: — са придевом у општем делу који се завршава на *н* или *л*,²⁰³ а заступљен је и у префиксално-суфиксалној творби.

бакрењак [котао] (У, О, Ј, В; овај ми је *бакрењак* за паленту — ЋК), *бубрежњак* (одрежи од *бубрежњака* — У), *гужњак* (М, ДБ, П; баџи *гужњак* — У), *димњак* (Ф, Ом, Шт, ВП; *кисне* кроз *димњак* — О), исто и: *димљак* (Пољ, Ком; *треба* *заклунти* *димљак* — Клап), *кућњак* 'зуб кутњак' (Клап, О, Дн, Б, Кр, Ком; *ничу* му *кућњаци* — Пољ), *медењак* [колач] (СГ, Ф, Ј; *знаш* ли *пећи* *медењак* — ЛПС), *мљечњак* [зуб] (Пољ, К, Мут, Ј, В; *дуњи* *мљечњаци* — Пл), тако и: *дчањак* (Мут, В, Ј; *кол'ки* су му *дчањаци*, *ки* у *вука* — Б), *ника* му и други *йарњак* (Ком), *йршњак* 'пуловер' (Клап, ВП, О, Шт, Бр, Дер; *наплет* се *доста* *йршњак* — Пољ),

²⁰² Реч није потврђена ни у Вукову Рјечнику.

²⁰³ Исп. Бабић, Творба, 92.

сребрења̋к [новац] (О, Ком, К, П; остало ми нешто *сребрења̋ка* — Ј), *сѣдѣља̋к* (Ком, СГ, Мут, Пољ, Клап; покри га *сѣдѣља̋ком* — Маз).

Префиксално-суфиксална творба

У овој творби *-ја̋к* се додаје на основу која је састављена од предлога и именице: *најришња̋к* 'напрстак' (О, СГ, Пл, Ком, Пољ; шијеш с *најришња̋ком* — Бр; неко метне и два *најришња̋ка* — У), *огрља̋к* (Пољ, Миш, Кр, Шт, Ком, ЛПС; док је малџ [теле] нуси *огрља̋к* — Клап), *јошкѣжња̋к* (чир) (Пољ, Ком, О, Клап, Б; уцају напасти *јошкѣжња̋ци* — К; види се ел *јошкѣжња̋к* — Пл);

-ња̋к: — са глаголом у општем делу: *рајишња̋к* 'ланац којим се рајтају (при-тежу) дрва' (Пољ, Ком, Ру, Клап, Бр, Маз, Гр; сад га [воз дрва] стегни *рајишња̋ком* и ајде — К);

— са именицом у општем делу само је: *лишња̋к* (не чека се зима през *лишња̋ка* — Пољ).

Суфикс *-ан*

Са именицом у општем делу — само: *крѣан* 'крпара' (Пољ, Маз, Миш, До, Ср; накупѣ се крѣа за *крѣане* — Пл; какав теѣик, само *крѣани* — Пољ).

Суфикс *-(а)њ*

Са глаголом у општем делу само су: *рѣжањ* (Ј, Пољ, В, ДБ; дај још едан *рѣжањ* — Ком), *свѣжањ* (У, Пољ, ЛПС, Бј; што е у том *свѣжњу* — Р; направи *свѣжањ* па нуси — Пољ), а обе су именице образоване од скрећених основа.

Суфикс *-ањ* додат је на корен у: *глѣжањ*²⁰⁴ (О, Клап, Пољ, Не, Ку; до *глѣжња* — Пл; око *глѣжња* — Ру).

Суфикс *-ар*

Са именицом у општем делу: *оѣушар* (опанак) (Пољ, О, Ком, Пл, К; није било цѣпѣла мал *оѣушар* — Ру; у *оѣушарима* и зими и лѣти — Пољ; обуѣш у *оѣушаре* и трѣе чараѣе — Ком).

Суфикс *-(а)ц*

Суфикс *-(а)ц* је веома продуктиван у овој творби. Додаје се на придевске и именичке основе, а заступљен је и у сложено-суфиксалној творби. Од придева различитог образовања имам ове примере: *брѣстѣовац* 'брестов колац' (Пољ, Клап, Бр, Ру; насјѣци *брѣстѣова̋ца̋* — О), тако и: *буковац* (ограда е од *букова̋ца̋* — Пољ), *глодовац* (О, Ј, В, Б, ЛПС; *глодѣвца* се ѣ враг бѣ(ј)ѣ — Лап), *дрѣновац* (О, Пл, Ом, Шт; ако те дернем ѣвијем *дрѣновцом* — Пољ), *дудовац* не ваља за ограду (Ком), *јабуковац* (*јабукѣвце* грѣта сјѣћи — Ком), *јавѣровац*, *јасѣновац* (пѣмјѣшај *јавѣрѣвце* и *јасѣнѣвце* — О), *јасиковац* (има и *јасикова̋ца̋* — Ком), тѣ е *клѣновац* (М), *лиѣовац* је пуно мѣк (Пољ), *крѣушковац* (колац и ликер) (Пољ, У, Ј), *растѣовац* (*растѣова̋ца̋* има колко ѣш — О), *ѣшѣрац* 'оштар колац' (Том, Клап, Бр, Маз; с тѣјем *ошѣрацима* — Пољ), *цѣѣлац* (доша сом по *цѣѣцу* скрѣс са Удбинѣ — Пољ);

²⁰⁴ Исп. Маретић, Граматика, 311.

— именице у чијој основи немамо одређене речи:²⁰⁵ *ка̄шанац* (Миш, Дн, Кр, Ом; закључај с *ка̄шанцом* — Пољ), *квасац* (Пољ, У, Ј, В; имаш ли зѐру *квасаца* — О), *кѡлац* (О, Клап; трѣба тѹ сила *кѡлаца* — Бр), *кѹнац* (Пољ, Ком, Пл, ЋК, ЛПС, ВП; прѣшш ми тѡ бѣјелѣјѣм *кѹнцом* — Ј), нѣмѡј забѡравити *ланац* (Шт), *лунац* (Пољ, Ком, Маз, Кр; прѣвѣ и *лунце* и пѣтѣакѣ — Ру), *чамац* (нѣ би се ни вѡзијѡ у *чамицу* — У; њѣсом *чамаца* нѣ видијѡ — Пл);

— са именицом у општем делу: *рѹбац* 'марама' (Ком, Пл, СГ, К; кѹш брез *рѹица* на ѡвѹ стѹдѣн — Пољ; ако нѣмаш ш чѣм, свѣжи *рѹицом* — Мут), *шрѹицац* (Ј, Ком, Не, Су, Миш, Ку; вѡзѣ *шрѹице* ѣс Корѣтѡ — Лап; *шрѹици* су за пилану — Ј).

Именице *рѹбац* и *шрѹицац* Скок је дао као облике деминутива на -ц, -ца и навео да су из Лике.²⁰⁶ Данас се, међутим, у овом говору та деминутивност уопште не осећа.

Сложено-суфиксална творба

У овој творби -(а)ц се додаје: — на основу састављену од придева и именице: *шврдѡкорац* (О, Ћ, Ш; нѣнемо тѣ *шврдѡкѡрце* — СГ; *шврдѡкѡрци* су за ватру — Пољ); — на основу састављену од броја и именице: *шестѡйѣрац* (топуз) (Пољ, Ј, Ком; кад га Мѡрко ланѣ *шестѡйѣрцом* — Ј). Ова је именица позната из народних песама и у том се контексту углавном и употребљава.

Суфикс -ѣк

Са именицом у општем делу: *сиѹменик* пѡлијѣм бѡрцима (У), такође и: *сиѡменик* (тѡ су *сиѡменици* нѡроднѣ ерѡја — Гр).

У овој творби на -ѣк се завршавају и: -нѣк и -ченик.

-нѣк: — са именицом у општем делу: *оглавнѣк* (Ру, Маз, Бр, Ом, Не; мѣтнѣ *оглавнѣке* на кѹѣе — Пољ; на *оглавнѣцима* су и жвѡље — О), *рѹчнѣк* (У, Гр, Лап; чѣстијѣм *ручнѣком* — Кор);

-ченик: — са именицом у општем делу: *руичѣнѣк* (Ком, Ку, Пл, ЛПС, ВП, Шт; док се сѡмо *руичѣници* извѣзѹ за свѡтове — Пољ; сѡме ткѡле *руичѣнѣке*, него штѡ — Бр; ѣмѡм јѡш ѣ сат дѡмѡћѣјѣ *руичѣнѣкѡ* — Клап).

Суфикс -лук

Са овим суфиксом имам само једну изведеницу, а о његовој продуктивности не може се ни говорити.

Са именицом турског порекла у општем делу: *чивѣлук*²⁰⁷.

Суфикс -ѡ

Са нултим суфиксом²⁰⁸ имам ове именице изведене од префиксалних глагола: штѡ ѣмо ѹзѣти за *зѡлок* (Пољ), *изѡвиѡ* (крштеница) (У, Гр, Лап), *ѣској* (Ј,

²⁰⁵ Исп. Стевановић, Српскохрватски, 547.

²⁰⁶ Р. Скок, *Етимолошки рјѣчник хрватскога или српског језика*, Загреб, 1971–1974, III, 163 (rùb) и 516 (trùp) — у даљем тексту: ЕРј.

²⁰⁷ Чешће се говори: *вјѣшалица*.

²⁰⁸ И. Грицкац сматра да би било пожељно наћи погоднији термин за ову врсту суфикса. Израз 'нулти суфикс' „не изгледа сасвим адекватан значевски“, а 'суфикс нула' „није погодан стилски“. О именицама типа налет, 101.

М), *набој* (1) 'барут и сачма у ловачком метку' (Пољ, Ком, Ј, Не); (2) 'пришт који настане од убода трна или нечег другог' (Пољ, Клап, Р, Маз; све су ми нуте биле у *набо(ј)има* — О), *намас* (Маз, Ки, Том), *намети* 'нанос снега' (бүдү *намети* до крова — Пл), *нанус* 'оно што нанесе вода' (Пољ, Ком), *нашйис*, *одрун зёмлѣ* (У), *огрџев* (од *огрџева* само дрва — Ком), *идвој*, *идлук* (неће нусе прес *идлуга* — Клап), *ирѣгий*, *ирибор* (Кр, Дн, Пољ), какав је *ирибус* ове године (У), *јкрас* (предмет), *јлок* (кòлко имаш *јлога* — Б), *јлов*, *јрош*, *усјев* (Пл, Ш, К, СГ).

Сложено-суфиксална творба

У овој творби *-ш* долази на различите основе:

— сложена основа састављена је од прилога и глагола у *самушок* 'оно што се слива са печенице' (Пољ, Ком, В, О, Су, Не; увати *самушока* — Мут; намажи ми крүва *самушоком* — Пољ);

— од именице и глагола: *јушокас* (од унок *јушокаса* на лијѣво — Мут);

— од придева и именице: *сладолѣш* (Том, Дер, У; ош *сладолѣда* — Кор; не ваља ти [јести] тòлики *сладолѣш* — Гр).

б) Женски род

Суфикс *-ара*

— са именицом у општем делу: *мувара* 'лепљива трака на коју се скупљају муве' (Ком, У; ва̀тамо њ [муве] с *муваром* — Пољ).

На *-ара* завршава и суфикс *-јара* у само једном примеру: *луџсара* 'посуда у коју се скупља пепео' (Пољ, Т, ЋК, Б; искрѣни лүк из *луџсарѣ* — Ком).

Ни једна од тих именица није потврђена у РЈА, ВРј, ни у РКНЈ.

Суфикс *-ача*

Са придевом у општем делу, које значе грану дотичног дрвета или ракију од њихова плода: *брѣштовача* (грана) (Р, М, Ј, У, Т; ўзми *брѣштовачу* — Пољ), *врбовача* (грана) се лако прѣвија (О), *грабовача* (грана) (накрши тијѣ *грабовача* за ватру — Ком), *дрѣновача* (1) (грана) (ал бо̀ли о *дрѣновачѣ* — У); (2) (ракија) (испечѣм сва̀кѣ годнѣ нешто *дрѣновачѣ* — Пољ), *дүдовача* (грана и ракија) (прòвај зѣру *дүдовачѣ* — Пл), *јасиковача* (грана), *клѣковача* (ракија), *крүшковача* (грана и ракија) (не пѣчѣмо ми *крүшковачѣ* — О), *љѣсковача* (грана) (Пољ, Ком; ўрежи *љѣсковачу* за блага — О), *магривача* (грана) кр̀та (Пољ), *раштовача* (грана) (од *раштовача* прав̀имо лишња̀ке — К), *шрѣшњовача* (грана и ракија) (мѣтнѣш трѣшње у ракију и ево ти *шрѣшњовачѣ* — Ј), *смүковача* (грана и ракија) (*смүковачу* пѣкү Далматинци — Гр), *шљивовача* (грана) (Ј, В, Ру); Шљивова ракија обавезно се назива: *шљивовица*.

На *-ача* се завршава и суфикс *-јача*, који се додаје на придевске основе које завршавају сугласником *н*, па се почетно *ј* овог суфикса са њим смењује по јотационим правилима.

-јача: *криѣњача* (лопта) (У, Ј, Маз, Гр, Кор; лòптали смо се само *криѣњачами* — Пољ; лако ти је направити *криѣњачу* — Ком), *шјемѣњача* (јòш му није отишла *шјемѣњача* з гла̀вѣ — О).

Суфикс *-ина*

Са придевом у општем делу, које значе месо, вуну или кожу животиња. Само сам забележио: *гòведина*, *ја̀рина* 'јагђећа вуна' (Пољ, О, Ком, У, Ј; мурам òпрати уно̀ зèру *ја̀ринè* — Ру), *мèждѹна* [кожа] ка̀ у вола (У). Изведенице као *зèчина*, *вѹчина*, које се иначе налазе у речницима, а значе кожу тих животиња, овде нисам чуо.

У творби именица које значе месо фреквентни су сложени суфикси *-евина* и *-ешина*:

-евина: *зѹишевина* (*зѹишевинè* саде нèмāмо — У), *зèчевина* (кад је сезòна *зèчевинè* бѹдè кòлко гòћ òш — Пољ; ал је лèпа *зèчевина* — Мут, Пољ), *кòкòшевина* (Б, Дер; *кòкòшевину* смо и сѹшили — Пољ), *шѹчевина* è нāјскупљā (Кор);

-ешина: *брāвешина*²⁰⁹ (У, Мут, П, ДБ; *брāвешинè* је нāјвише ѹвјèк било — Гр), *ја̀гѹешина* (Бр, Ру, Не, Су; што во̀лим пèченè *ја̀гѹешинè* — Пољ), *ја̀решина* (нèмā више òје ни *ја̀ради* ни *ја̀решинè* — К), *ја̀рчешина* ми смрдѹ (Ру), *кòзешина* (мѹреш ли *јèсти кòзешинè* — О), *к̀рмешина* (О, Ком, СГ; нèћè ни *к̀рмешинè* — У), *кѹ̀њешина* (è, да ѹ рату било и *кѹ̀њешинè* — Пољ), *òвнешина* (ко нè би ијò *òвнешинè* — Пољ), *òвчешина* (Бр, Маз, Гр; *òвчешину* вāримò сāмо с кѹпусом — Ком), *иāчешина*, *иāлешина* (Пољ, Кр, Не; имā *иāлешинè* а нèмā *иāчешинè* — Ср), *ѝрасешина* (*ѝрасешину* немо ка се òсѹши — У), *пòсѹпила ѝ свињешина* (Кор), *с̀рнешина* (би л *с̀рнешинè* — У).

Од осталих именица на *-ина* — са именицом у општем делу забележио сам: *лѹишина* (нèмòј пòести *лѹишинè* — Гр), *мјешина* (растèжи *мјешину* нек се сѹши — Ком), *видè* је ти вѝси *иāвчина* (Пољ), *иòстāишина* (свè смо сāми тка̀ли, и *иòстāишину* и òдјећу — Маз); — са глаголом у општем делу: *лòвина* (èл ти тò сва *лòвина* — Пољ), *крèиалина* (штò не закòпајѹ у̀ну *крèиалину* — О), *ѝскоишина* (... ма нѹкаквè *ѝскоишинè* — Гр); — са придевом у општем делу добивеним од именица које значе дрвеће, односно шуму или предмет од дотичног дрвета: *бāзгровина* (базговина) (Ком, О, К; тò е пушкà(ј)ища од *бāзгровинè* — Клап), *брèкињовина* (Пл, СГ, К, П; прљèни се ки *брèкињовина* — Пољ), *брèсѹовина* (мèтле од *брèсѹовинè* — О), *гòри* ки *бѹковина* (Ј), тò е *вишњовина* (У), *в̀рбовина* (О, Мут; нè ваљā *в̀рбовина* за тò — М), *г̀лòговина* (Пољ, Р, Бр; насјèци *г̀лòговинè* — Том), *грāбовина* (Ком, Пл, СГ; свè è тò под *грāбовинòм* — Ћ), *д̀удовина* (Ком, Не, Су; нѹје *д̀удовина* — Лап), *зòбиковина* е шѹпљā (Пољ), ваљā ли *ја̀блановина* (Ка), *ја̀буковина* (Пољ, Клап, Ј; кòрице од *ја̀буковинè* — В), *јавòровина* (нāјболè су тамбурице од *јавòровинè* — Маз), трèбā ми *јасèновина* за кола (Пл) и: *јесèновина* (Пољ, Ком, О; *јесèновина* дòбро гòри — Том), *јасиковина* (Пољ, Ру, Бр; мāло è òвудā *јасиковинè* — О), *јеловина* е сѹпа, муј брате (У), нѹје *к̀рушковина* за грађу (Пољ), мèко ки *лијовина* (Ком), *лèсковина* (Бр, Не, Кр; м̀уре бити и од *лèсковинè* — Пл), *òресовина* (Пољ, Ком, К, Б, ДБ; è, кад би било *òресовинè* — Ј), *мāгривовина* нè ваљā за в̀рага (Т), *м̀укињовина* (имāш *м̀укињовинè* у Врлèтуши — Пољ), *рāсѹовина* (У, Гр; ѹè си нāбавијò ту *рāсѹовину* — О), *слāдовина* (кад би имā *слāдовинè* бāрем за гòбелè — Пл), *ш̀рновина* (огрāди га *ш̀рновинòм* —

²⁰⁹ У овом говору *брав* значи овна или јарца, али не и свињу као што је у неким другим говорима српског језика; исп. РКНЈ, 2, 88.

О), *шљивовина* (укра́сијо га *шљивовинџ* — Ком); — са глаголским придевом у основи: *грушалџна* (Пољ, Не, Кр, Маз; дај им нек једу *грушалџне* — О), *киселџна* (ош зѣру *киселџне* — Ком), *сребренина* (џсталџ нешго *сребренине* — У).

Префиксално-суфиксална творба

У овој творби *-ина* се додаје на основе састављене од предлога и именице: *окџрејина* (не баџа се ни *окџрејина* — Ком), *идџрејина* (имџ још зѣру *идџрејине* — Пољ), *ипрејина* (растеџни *ипрејину*, нек се сѹшѹ — О), *идлејина* (дџбра за маџт (Р), *идлејина* се тџпи, а *идџрбушџна* сѹшѹ (К).

У творби именица на *-ина* које значе разне предмете заступљени су и сложени суфикси *-евина*, *-јевина*, *-овина* и *-ојина*:

-евина: — са глаголом у општем делу: *блањевина* 'облањат дрвени предмет' (У, Ј, Ком, О; зашто ће ти та *блањевина* — СГ), *рушевина* (нејди испџ тѣ *рушевинѣ* — Кор);

-јевина: — са глаголом у општем делу: *грањевина* (У, Лап, Р; шго не заврше тѹ *грањевину* — Ср), џсталџ само *јањевина* (У), *иљевина* (У, Кор, Ј; напуни га *иљевинџ* — В), *идшејина* (Пољ, Ком, О);

-овина: — са придевом у општем делу: *мџдовина* (*мџдовина* ѣ здрава за шгѹмак — Пољ; дџбрџ ѣ пити по зѣру *мџдовинѣ* — О);

-ојина: — са глаголом у општем делу: *блањојџна* 'струготина добивена блањавем' (Пл, СГ, Ф; мѹре се уна *блањојџна* налџжити — Кор), *бљувџојџина* (сѹв пѹт од *бљувџојџина* — У), *иљојџна* (Пољ, Ру, Маз, Р; немој ми баџити тѹ *иљојџну* — Ком), *иљувџојџна* (тџ су мѹвље *иљувџојџне* — Кор), *сѹруџојџна* (трѣбајѹ л^м ти тѣ *сѹруџојџне* — Ком), *црџкојџна* (баџи је же и другѣ *црџкојџне* — Пољ).

Сложено-суфиксална творба

Суфикс *-ина* додаје се на основу која је састављена од именице и глагола: *бувџсерина* (О, Ком, Пољ, Том; све су ти плаџе од *бувџсеринџ* — Ком), *мувџсерина* (У, О, Не; опѣри тѣ пенџере од *мувџсеринџ* — Пл), *каква* ти је тџ *нувојџворина* (Кор), ел тџ твоја *руџкојџворина* (Гр), све сама *црвојџчина* (Пољ).

Множински суфикс *-ине*

Са глаголом у општем делу: *џгризине* (Ком, СГ, Т, Б; шго ћу радѹти с тѹјѣм *џгризинами* — Пољ), *џсјевине* 'мекиње' (замѣти *џсјевинџ* прѣсаџима — Ру), *сѹирине* (Маз, Том ЛПС, Же; наљѹ *сѹиринџ* — Пољ).

Суфикс *-ица*

Са овим, иначе веома продуктивним суфиксом, наводим именице различитих образовања: — од именица: *брњџица* (Не, Дн, Дољ, Ом; мѹрамо им увѹћи *брњџице* — Пољ), *бѹквица* 'војничка књиџица' (Ком, Пл, ВП, Том; ес^м дџбијџ *бѹквицу* — ЛПС), *гранџица* снѹповџ (Клап, Бр, Ру, Ом; шѣнџицу и раш дѣђемо у *гранџице* — Пољ), *жџвица* (жаџка) (Ком, О, Ф, Т, Р, ПЉ; кад ѹедѣ, мѹраш џдма ѹзвалѹти *жџвицу* — Пољ), *иверица* (свѣ ѣ тџ од *ивериџѣ* — Ком), *каблџица* (Бр, Ру, Том, Дер; ѹљѹ свѣ у *каблџицу* — О), *кобанџица* (Ком, ЋК, К, Ми, О; загрѹни *кобанџицу* — Пл; не јди прес *кобанџиџѣ* на кишу — Пл), *краџунџица* (краџун) (Пољ, Пл, О, Ф, Б, ДБ; заљни *краџунџицу*

— *Ј*, *рачуница* (уџбеник) (нѣм̄ам *рачуница* — Ком), *сиџменца* (ел и џн нџсијоц *сиџменца* — Пољ), *сидолца*²¹⁰ (трпеза) (Пољ, Ком, Дер, Маз; сјѣди за *сидолцу* ки чѣек — О); — са глаголом у општем делу: *биљежница*²¹¹ (иџзвате *биљежнице* — Ком), *вјешалца* (У, О, Бр; мѣтни капџт на *вјешалцу* — Пл), *држалца* (Ру, Том, Дер; пребила ми се *држалца* — У), *мјеша(ј)ица* (Пољ, У, О, Пл; трѣба ми *мјеша(ј)ица* за палѣнту — Ком), *џрзалца* (најбоља е *џрзалца* ђд рога — Пољ); — са придевом у општем делу: *вошџанца* (свјѣтлџли смо с *вошџаницами* до прѣклани — Бр), *кџмовица* (У, О, Клап, Бр; дѡк је прѡв̄ам виџим да е *кџмовица* — Клап), *лојанца* (Том, Гр, Дер; чѣв̄ам *лојанцу* кад нѣстанѣ струје — О), *мастѣлца* 'свећа на маст' (лако за *мастѣлцу* кад им̄аш масти — Ру), *џрѣђица* (: предњи) 'каиш којим се притеже самар с предње стране' (О, Клап, Ру, Маз, Не; обѡвати се *џрѣђиѡм* — Пољ), *сл̄амница* (Маз, Ру, Су, ВП, ДН; сп̄авало се на *сл̄амницами* — Ком), *сѣвађица* (обѡуцидѣ *сѣвађицу* — У), *џјейанца* (У, Пл, ВП, ЛПС; им̄а ли још *џјейаница* — СГ), *шљивовица* (Гр, Кор, ВП; ѡш ли *шљивовице* — Ру); — са бројем у општем делу који означава карту: *двѣица* (баџи *двѣицу* — У), *џрица*²¹² (дај *џрицу* — Ком), *џѣица*, *шѣстица* (О, Бр, Маз, Гр, ВП), *седмица* ѣ у шџстеру најача (Бр), *ѡсмица* није пџна (Пољ).

У овој творби на *-ица* се завршава још само суфикс *-ница*:

-ница: — са придевом у општем делу: *кѡшница*²¹³ [за пчеле] (нѣм̄ам дѡста *кѡшница* — Пољ; знаш ли направити *кѡшницу* — Пл).

Суфикс *-ка*

Са именицом у општем делу: *џџишка* (Пољ, Пл; ал врцајѡ *џџишке* — Ј), *наилонка* (чарапа) (Ј, Ф, ВП; није било тије *наилонка* — Пољ), *рѣшејка* (навѡци тѡ *рѣшејку* — Кор), *рѡчка* (узми за *рѡчку* — У), *џијка* (У, О, Ком, Бр, Пољ, Ф; покрѣни га [камен] *џијка* — Пл); — са придевом у општем делу: *лимѣнка* (У, Ј, Кр, Миш; пџна ти је *лимѣнка* — Пољ), *џаклѣнка* (Пољ, Бј, Ру; им̄а ли у *џаклѣнки* — ШТ; донѣси пџну *џаклѣнку* — Маз); — са глаголским придевом трпним у општем делу: *џѣчѣнка* (било и јаѣеѣ и пр̄асеѣ *џѣчѣнке* — У; ѡш за Бѡжић *џѣчѣнку* — В); — са немотивисаним општим делом: *џрѣња*²¹⁴ 'кошница за пчеле' (Пољ, О, В, Пл, Б, СГ; лако ти је оплѣсти *џрѣњу* — Т; попр̄скај *џрѣњу* мѣдом, прѣје ѣе ѡћи — Пољ).

Од варијанти суфикса *-ка* у овој творби имам само *-ика*:

-ика: — са глаголским придевом трпним у општем делу: *варѣника* 'кувано млеко' (Пољ, Ком, Не, Су, Гр, Кор; варѣнѣ *варѣнике* — О). Једнако значи и некувано млеко.

Префиксално-суфиксална творба

Суфикс *-ка* је додат на основу састављѣну од предлога и именице: *ѡкољѣнка* (ѡш ми кѡпити *ѡкољѣнке* — Пољ; што нѣ идѣш у *ѡкољѣнками* — О).

²¹⁰ Столица на којој се седи је *канџриѡга* (тал. *kantrida*), в. Клајић, РјСР, 658.

²¹¹ Чѣѣ се говори: *џѣка* (грч. *theke*), в. Клајић, РјСР, 1333.

²¹² Реѣе се говори: *дѡјка* и *џрѡјка*.

²¹³ П. Скок: придев *кошњѣ* поименичен на *-ица*, ЕРј, II, Загреб, 1971–1974, 166 (кош²).

²¹⁴ Потврђѣно у Стулићѣву Рјечнику (в. РЈА, VIII, 714).

Суфикс *-ија*

И са овим суфиксом имам потврду само у: *канџија*²¹⁵ (Клап, Т, Р, Бр, Ф, Бј, Су, Не; нè идè кџијаш прес *канџијè* — Ј; швиџни га *канџијџм* — Пољ; нà ти *канџију* — У).

Суфикс *-лија*

Суфикс *-лија* у овом говору није продуктиван. Јавља се само у речи турског порекла: *вишеклија*²¹⁶ (У, Т, Пољ, Ј; намјести *вишеклију* — Пољ), и то чешће у множинском облику: *вишеклије* (Т, Пољ, Р, Бр, Бј, ЛПС; имам њ [метака] пуне *вишеклије* — Ком).

Суфикс *-уша*

Јавља се са глаголом у општем делу: *клејèйуша* (Пољ, Ф, Бј, Т; чини ми се да чџем *клејèйушу* — Ком), *кџмуша* (Пољ, О, Клап, Ру; ај да унесемо тџ *кџмушу* — Бр; дај кравама *кџмушè* — Пољ).

в) Средњи род

Суфикс *-анце*

Са придевом у општем делу: *бјеланце* (У, Ф, Бј, Б, Бр), *жуванце* 'жуманце' (Т, СГ, Пл, Р; вџлиш ли *жуванце* ил *бјеланце* — Пољ).

Маретић обе ове изведенице наводи као именице умањеног значење²¹⁷, али су оне у овом говору изгубиле деминутивно значење.

Суфикс *-иштие*

Са именицом у општем делу које значе насад за алатке: *виљиштие* (М, Мут, Р; ел ти добро *виљиштие* — Пољ), усјèци за *грџбљиштие* (Ком), *ђè си нашà кџиштие* (Клап), баш је згџдно за *кџсјèриштие* (Пољ), *крџмиштие* (О), *мџиичиштие* (Пољ, Бј, Ф, Ру; бџљè ти је вџџ *мџиичиштие* — Бр), прèбиеш такџ *рџгљиштие* (М), *сџкириштие* (У, Ј, В, Не, Кр; јџш ми вџеси направијџ *сџкириштиа* — Дн).

Сложено-суфиксална творба

Суфикс *-иштие* додат је на основу која је састављна од именице *џирн* и глагола *којати*: *џирнџкојиштие* 'насад за трнокоп' (Пољ, Кр, Бр, Бј, ЂК, ЛПС; ... за *џирнџкојиштие* — О).

На суфикс *-иштие* завршава се и његова варијанта *-лиштие*, за коју имам једну потврду: — са именицом у општем делу: *канџиљиштие* (Пољ, К, Ф, Су, ЛПС; најбољè ти је дрèново *канџиљиштие* — Ру; опàли га тијем *канџиљиштиом* — Пољ).

Суфикс *-ло*

Са глаголом у општем делу: *јèло*²¹⁸ (еси свàрила *јèло* — О), бџлџ јептџнијè *јèло* и *иџло* (Кор), *одјèло* (Не, Су, Ом, Дн, Ф; имà јептџнијè *одјèла* — У);

²¹⁵ Исп. тур. *katçı*, Шкаљић, Турцизми, 390.

²¹⁶ Према перс., тур. *fişekli*; исп. Вујаклија, Лексикон сџраних речи и израза, 1218 (у даљем тексту: Лексикон).

²¹⁷ Маретић, Граматика, 310.

²¹⁸ < *јèдло*, Маретић, Граматика, 349.

-*ијело*: *расијјело* (: распети), 'распеће' (Пољ, О, Ком, Мут, М, СГ, К; еси та̑мо ви̑дијѓ *расијјело* — Пољ; у нашијем црквама и нем̑а *расијјела* — О).

4. Именице које значе разне предмете који су изгубили деминутивно значење

Образују се суфиксима: *-(а)к*, *-ић*, *-(а)ц* — за мушки род; *-ица*, *-ка* — за женски род. Ниједан није продуктиван.

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

Са глаголом у општем делу: *ѓсјечак* 'одсечак' (Пољ, О, Ком, Пл; по̀купи те *ѓсјечке* — Клап); — са именицом у општем делу: *чл̑анак* (У, Кор, Ј, В; до̀шла ми до *чл̑анка* — Ћ), *чўнак* (У, Пољ, Клап, Ком, ВП; н̑е меш тк̑ати пр̑ес *чўнка* — Пољ).

Суфикс *-ић*

Са именицом у општем делу: *кол̑ачић* (уштипак) (Пољ, У, Ј, О, Пл, СГ, Клап; а̑ј п̑а ћемо пе̑ћи *кол̑ачића* — Ру), *лунчић* (Ком, О, Пољ, К, СГ, Пл, Ки; по̀ли ми из *лунчића* — Ка).

Суфикс *-(а)ц*

Са именицом у општем делу: *зубац* (Ј, М, Пољ, Бј, ЛПС; ва̀л̑е ми три *зубца* у грабљама — О), *језичац* 'клатно у звону' (Бр, Р, Клап, Пољ, О, К; бо̀ље п̑то д̑уљ̑и *језичац* — СГ); — са глаголом у општем делу: *кле̑ѓац* (Не, Су, Маз; му̀ра̑ш зна̑ти ту̑ћи *кле̑ѓцом*, јер му̀реш ко̀су покр̑арити — Пољ).

б) Женски род

Суфикс *-ица*

Са именицом у општем делу: *ба̀бица* (Ј, Не, Миш, ГС; за косу ти трѐба̑ и клѐпац и *ба̀бица* — Ру), прѐбила се̑ *вил̑ца* ѓт ко̀ла̑ (Пољ), *вун̑ица* (Клап, Пољ, У, Ј, Т; ел ти ма̀ја од *вун̑ице* — У), *ж̑еравица* (Пл, СГ, Ф, Ки, Том; у̀трни ту̑ *ж̑еравицу* — Пољ), *з̑ѓн̑ца* (: з̑ена [ока]) (У, Не, До, Миш, Ф; ви̑ди̑м му по *з̑ѓн̑цама* — Кор), и: *з̑ѓн̑ца* (Пољ, Ком), *ја̀бучица* (ко̀л̑к̑о му е испала *ја̀бучица* — Ком; ма̀ла̑ му *ја̀бучица* — Ки), *ѓчица* (за̀пни га [ланац] за̀ ту̑ дру̀г̑у̑ *ѓчицу* — Ком), *маши̑н̑ца* 'апарат за бријање' (Пољ, У, Ком, Том, Дер; бри̑јеш ли се̑ у̀стро̑м ил *маши̑н̑цо̑м* — Ј), *и̑л̑ѓица* [ђачка] (О, Ј, В, Т, Ш; ми̑ смо пѝсали са̀мо на *и̑л̑ѓицама* — Б), *ру̑чица* [од плуга или колица] (Пл, СГ, Ф, Ки; ва̀су ти ѓд̑на̑ке *ру̑чице* — Том), *ш̑орбица* 'ђачка торба' (В, Клап, О, Том, Бр; мѐтни *ш̑орбицу* на лѐђа и а̀јде — Пољ).

Суфикс *-ка*

Са именицом у општем делу која значи јединку издвојену из збира: *с̑ѓм̑ѓн̑ка*²¹⁹ (ако у̀сијеш *с̑ѓм̑ѓнку*, ни̑кн̑ће ти — Ј), *сл̑анка* (Пољ, Ком, О, Клап, Ф, Ки; по̀купе сва̑ку *сл̑анку* — Ру), *ш̑ра̑вка* (О, Ф, Бј, Б, Пе̑ћ; ни̑ће *ш̑ра̑вк̑е* — Пољ; сп̑р̑жила се̑ сва̑ка *ш̑ра̑вка* — Маз).

²¹⁹ Чешће се употребљава: *ши̑ѓца*.

Множински суфикс *-ице*

Са именицом у општем делу: *ша̀мбурице* (Пољ, О, Бр, Ф, Бј, ЛПС; ај зèру свѝрај на *ша̀мбурице* — Клап), *ушѝце* 'ушица' (алатки) (Ф, Не, До, ВП, Р, Бр; тјé-сне су *ушѝце* за тај на̀сат — Пољ; у̀дри *ушѝца̀ми* — Ком), *ча̀райице* 'танке чарапе' (О, Пољ, СГ, Пећ, Мут; есу то̀ кùпòвнè *ча̀райице* — Ј), *чѝзмице* 'женске чизме' (У, Кор, Ј, В, Бј; ко̀лко сѝ пла̀тѝла *чѝзмице* — Пољ; ош ѝ̀ћи у *чѝзмица̀ми* — М), *га̀ћице* (О; кùпили му *га̀ћице* — Пољ).

VI. ИМЕНА МЕСТА (NOMINA LOCI)

Будући да се у именичкој творби значење појма места разликује, зависно од тога где се нешто налази или где се врши глаголска радња, ову категорију именичких образовања поделио сам у три основне групе: именице које значе зграду или просторију, или простор уопште, где се нешто налази; затим именице које значе место где нешто расте, односно где се налазе предмети исте врсте и именице које значе место на којем је било оно што се казује основном именицом.

1. Именице које значе зграду, просторију, простор уопште где се нешто налази, где се нешто ради или где је смештено оно што је означено у општем делу изведенице

Граде се суфиксима — за мушки род: *-(a)к*, *-āк* (*-jāk*, *-њāk*), *-(a)ц*, *-īк* (*-нīк*, *-арнīк*), *-џ*; — за женски род: *-ана*, *-ара*, *-ārна*, *-ија* (*-арија*), *-ина*, *-ица* (*-ница*, *-ārница*, *-āчница*, *-āшница*, *-ушница*); — за средњи род: *-ишће* (*-лīшће*, *-нīшће* и *-енīшће*), *-ло*. Продуктивни су: *-āk*, *-(a)ц*, *-īк*, *-нīк*, *-ија*, *-ина*, *-ица* и *-īшће*, док су други слабо продуктивни или нису уопште продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс *-(a)к*

У овој творби *-(a)к* се додаје на неколико окрњених глаголских основа, а учествује и у префиксално-суфиксалној творби: *òбронак* 'место где се обронила земља' (Ком, Пл; низ *òбронак* — Пољ; код унок *òбрòнка* — Мут), *йрèградак* (Ком, Дер, Том, О; јавци се получе у *йрèградак* — Пољ; нућивају у *йрèграйку* — В), *йрīйторак* 'место где се лети притвара стока, тор' (Кр, Дн, В, СГ, Б, Пећ: љети и нућивају у *йрīйторку* — Пољ), *заклунак* 'место заклоњено од ветра' (буди у *заклунку* — Пољ, О).

У префиксално-суфиксалној творби *-(a)к* је додат на основу која је састављена од предлога и именице: *зайећак* (Ј, У, СГ, Ком, К, Пл; најволим сјед^нти у *зайећку* — Ком), *òкрајак* (ливада) (Пољ, Не, Су, Бр, Маз; на *òкрајцијè* — О; по *òкрајцима* — Р), *йрикрајак* (У, Мут, О; гледā ис *йрикрајка* — Ру), *йрòйланак* (Не, Су, Ку, В; на уном *йрòйланку* — Маз; кат се прòђè *йрòйланак* — Ком).

Суфикс *-а̄к*

Додаје се на именичке и придевске основе. Са именицом у општем делу су: *кòчāк*²²⁰ 'свиџац' (Пољ, Бр, Ј, Мут, Т, М, Не, Ф; стално су у *кочāку* — Ку; нè пуштају се [свиџе] ис *кочāка* — Пл); — са придевом у општем делу: *на̄ишā на зечи-њāк* (Ком), *змијењāк* (кат та̄мо *змијењāк*, ја се окамени — Пољ; у гричије су *змије-њāци* — Ј), *кòкошињāк* (У, Ј, В; сáме ӯђу у *кòкошињāк* — Пл), *мрāвињāк* (Пољ, О, У, В, ЛПС, Не; нè руши *мрāвињāка* — Клап), *òсчāк* (Б, Не, Дн, Су, Бр; бјежи од *òсчāка* — ЋК), *йрāсењāк* (Бр, Ј, Мут, Т, М, Не, Ф; ёно й [свиџа] у *йрāсењāку* — Пољ), *чельњāк* (У, Лап, Би, Кр, Том, ВП, Ком; имāм двā *чельњāка* — Пољ).

На *-а̄к* се завршавају и његове варијанте *-јāк* и *-њāк*:

-јāк: — са именицом у општем делу: *сй̄јєњāк* 'грич' (Пољ, Ком; вол̄е се вè-рати по *сй̄јєњāцијє* — О); — са придевом у општем делу: *йлићāк* (Мут, Ј, М; ла̄ко ш га ӯватчти у *йлићāку* — Ћ; по̄ барами су свè *йлићāци* — П);

-њāк: — са именицом у општем делу: *голубњāк* (Пољ, Ком, О; у *голубњāку* — Ру), *жāбњāк* (Пољ, Мут, Ј, Ком; свè сáмй̄ *жāбњāци* — К), *звјерњāк* 'зоолошки врт' (бй̄јò сом у Загребу у *звјерњāку* — Пл), *кр̄пиччњāк* (Пољ, Ком, О, СГ, Пл, К; свè пр̄еузè-ли *кр̄пиччњāци* — Ј), *кунчњāк*²²¹ (лэг̄у се у *кунчњāку* — У), *йєрадњāк* (Пл, У, Лап; др̄-жй̄м й̄ у *йєрадњāку* — П), *рибњāк* (П, Ј, Б, ДБ; нāватā й̄ [риба] ӯ *рибњāку* — Пећ), *йāшњāк* (иш̄пєрају се нā *йāшњāк* — О); — са придевом у општем делу: *вр̄ућњāк* 'спар-њāк'²²² (Пољ, Ком, Пл, СГ, Шт, Ом, Бр, Ру; вй̄дијò сом пун̄ *вр̄ућњāк* змијā — Клап).

Суфикс *-(а)ц*

Додаје се на именичке и придевске основе. Са именицом у општем делу су: *сви-њāц* (У, Ј, Б, Пољ, Ком, СГ; др̄жй̄м й̄ у *свињцу* — К); — са придевом у општем делу: *кò-кошињāц* (Пољ, Клап, Пл, К, Т; нèћè д' *йзађу ис кòкошињāца* — ЛПС), *тèчè низ брзāц* (Ј), *клāнāц*²²³ (Пољ, Клап, Пл, Ком; про *клāнца* — Пл), *сй̄рмāц*, *чувāј се низ сй̄рмāц* (Маз), *èдво се прòђє крос сй̄јєснац* (Бр), *чистйāц* (У, Бр, ВП; имā и *чистйāца* — Пољ).

Суфикс *-й̄к*

У овој творби суфикс *-й̄к* се додаје на именичке и глаголске основе. Са име-ницицом у општем делу су: *зв̄унй̄к* (Ј, Ком, Б; припò се на *зв̄унй̄к* — К), *сјеник ми је на òкрајку* (ЛПС); — са глаголом у општем делу: *видй̄к* (Пољ, Клап, В, Ј; дòбра *видй̄-ка* — Су), *унй̄чè врèпчй̄ зйм̄вунй̄к* (Мут), *зими се сākрију у зйм̄вунй̄к* (Пољ).

На *-й̄к* се завршавају и његови деривати *-ник* и *-арник*:

-ник: — са именицом у општем делу: *рāсодник* (Пољ, Ком, Т, Б; рāсāди рāсот из *рāсодникā* — О), такође и: *рāсадник* (у *рāсаднику* — В);

-арник: — са именицом у општем делу: *гòведārник* (Клап, Т, Ј; лèжè у *гòве-дārнику* — О), *голубārник* (У, Ј, В; имā сила *голубārникā* — Ком), *тјєсан им је кò-кòшārник* (Ј), *пун̄ й̄лччārник* (К).

²²⁰ Потврђено и у ВРј, 305.

²²¹ Ретко, обично је: *зечињāк*.

²²² Именицу *сй̄д̄рњāк* у овом значењу нисам чуо, али је обично у значењу спарна, врућа, загу-шљива просторија.

²²³ Прасл. *kolъсь* 'тесан пут између два брда', Скок, ЕРј, II, 88.

Суфикс -ø

Са овим суфиксом навешћу именице изведене од префиксалних глагола²²⁴, као што су: на *ддвaй рукѣ* (Пољ), *òћу д имам мјј ддвои* (У), *кòлики јој је [пушци] дд-мeй* (О), *òћѣ ддшòк* (Мут), *зàбран* 'простор где је забрањена паша' (дальє од *зàбрана* — О), *зàгун* 'место где се загони стока' (Пољ, О, Ком; *òћерāj и [краве] до зàгуна пà и* òстави — Бр), *àј у зàктун* (Пл), *изгун* 'пут којим се изгони стока од штале до пашњака' (Пољ, К, СГ, Ј), *ћѣ извор* (Гр), *ћѣ ће ти бити излас* (У), *тү е излив, излок* (што има у *излогу* — Кор), *трѣба єдан исууси* да се не прѣљєвà (Лап), *пàзи на унај нàгий* (Р), *унћѣ ддрун* (Пољ), *иддзиш* (не мере дальє от *иддзида* — Пољ), *иддлив* 'место где се подлила крв, ударено место на неком делу тела' (К, СГ, Пећ, Пољ, В; за *иддлив* је добро при-вити трѣшњов лист — Ком), *идшòкой* (нејди близо *идшòкойа* — Ру), *иунор* 'место где понире вода' (бацàмо и мам у *иунор* — Пољ), и *иднур* (Ј, Б), *мүраш нàши нєкав ир-к-лун* (Пољ), *ирчјелас* (Мут, Ј, Б; *àјмо про ирчјелазà* — П), *бàш имàте ддбар ирчлас* (У), *получи јàње у ирчшвор* (Бј), *òвò јој је ирчшòк* (ПЉ), *ирòгун* 'пут којим се прогони стока' (пàзи да се не сретү у *ирòгуну* — Пољ), *ирòкой*, *напраљен је ирòлас* (Маз), *ирò-иуси* (за воду) *широкй ирòсшòр* (У), *трѣба би ти вѣнй ирòшòк* (У), *штò ће воликй ирòрјей* (У), *ирòсјек, рàзмак* (јòш *рàзмака* — О), *убош* 'убодено место' (Пољ, Ком, К), *увир* (Ј), *узгон, узлеи* 'кратка узбрдица куда се устрчава' (àј прелети тàј *узлеи* — Пољ), *ел великй ујей* (У), *узмак* (не прави *вєликє узмаке* — Бј), *штò не идѣш на улас* (Гр), *видиш ли унај усјек* (Кр), *кàко ш ус тàј усшòн* (Р).

Сложено-суфиксална творба

Од примера сложено-суфиксалне творбе имам само: *иушòкмєш* (Пољ, ЛПС, ВП; *бијò од мене на иушòкмєш* — Пл).

б) Женски род

Суфикс -ана

У свим нашим познатијим граматикама (*Савремени српскохрватски језик* I, Стевановића, стр. 496–497; *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*, Т. Маретића, стр. 310, *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*, Брабец–Храсте–Живковић, стр. 169) овај се наставак третира као турски, постао од *-hane*. Поједини истраживачи се тиме баве и шире, као С. Жепић, који каже да је *-ана* настао од турске речи *-hane* = кућа, као други део сложенице, који је продро и у наш језик, односно његове дијалекте, у гласовном лику *-ана*, али је задржао своје значење: кућа или, у ширем смислу, затворени простор који је у некој вези са значењем основе... „Напосе је занимљиво што је суфикс *-ана* преузет из турског језика јер је посуђивање су-фикса рјеђе од посуђивања готових ријечи, особито ријечи техничког вокабулара из језика чији се припадници налазе на вишој културној разини или из језика који је наметнут силом“.²²⁵ Б. Марков је још прецизнији, па истиче: 1) да ли је *-hane* турски наставак; 2) да ли је то уопште наставак или нешто друго, и додаје да *-hane*

²²⁴ Исп. Грицкат, О именицама типа налет, 101–132.

²²⁵ *Izvedenice sa sufiksom za tvorbu mjesnih imenica*, Jezik, br. 4, Zagreb, 1970–1971, 105–114 (у дальем тексту: Месне именице).

у турским речницима фигурира као засебна реч која значи кућу, место где се живи, простор или сл., али се још чешће налази као други део многих сложеница, обично персијског и арапског а ређе турског порекла и да се у турској граматици не издваја као наставак. „Сама ријеч *-hane*, са своје стране, није турског поријекла, њу су Турци, као и много шта другог, позајмили из персијског језика па би било исправније рећи да *-ана* потиче од персијске ријечи *hānā*, која се преко турских ријечи, од којих су опет многе праве персијске, код нас осјећала и утврдила као наставак“.²²⁶

У овом говору суфиксом *-ана* творе се ове именице: — са именицом у општем делу: *баруџана* (срушили су *баруџану* *нама* иза рата — Кор), *дворана*²²⁷ (У, Лап; фискултурна *дворана* — Кор), *кавана* (У, Ј, М, Т, Кр, Ку; ајмо зеру у *кавану* — Гр), *кречана*²²⁸ (за *кречану* — Кор), *крузана* (кукурузана) (Пољ, Ком, СГ, К, Р, Мут, О; *има* *и* *пуна* *крузана* — Бр), такође и: *кукрузана* (Том, Дер, Бр, Ку; у *кукрузани* — Пољ), *меана* (не иде из *меане* — У), *циглана* (Кр, Ф, ЛПС, ПЈ; на *циглани* — Кор; *има* *саде* *откад* је *циглана* — Бј); — са глаголом у општем делу: *куглана* (Ј, Лап, Не, Ку; *пуна* *е* *куглана* — Кор), *иљана*²²⁹ (Ј, У; највише нас *ради* на *иљани* — В; довезоше с *иљане* — Ком), *стирељана* 'просторија у којој се гађа ваздушном пушком' (гађају у *стирељани* — Кор); *ирдекана* 'затвор' (Пољ, Ком, СГ; *бијо* у *ирдекани* — У). Последња именица је изразито стилски обојена.

Старог је постанка (из предтурског времена) и друкчије природе и акцента реч *иљана* (од *иље*): кад *изађу* на *иљану* (О).

Суфикс *-ара*

Од свих именица које се граде овим суфиксом неупоредиво је највише оних које означавају просторију, радноницу, оставу и сл.²³⁰ У овом говору *-ара* је у творби *potina loci* веома фреквентан суфикс и додаје се на именичке, придевске и глаголске основе, а заступљен је и у сложено-суфиксалној творби. Са именицом у општем делу су: *блџара* (кућа) (Пољ, Ком; е, да с *има* *блџару* — Ј), *брвнара*, *дашчара* (Ком, Пољ, СГ; ни *брвнаре* ни *дашчаре* — Клап), *воћара* (У, Бр; *немамо* ни *воћаре* — Ком), *гвожджара* (У, Лап, Гр; *мурам* *мамце* у *Грачац* у *гвожджару* — Ру), *дрвара* (У, Ј, Пећ, Б; *има* *и* [дрва] *пуна* *дрвара* — О), *кожара* е у Корјенци (У), *козара* (Ј, СГ, Ком; *исто* ми је и *овчара* и *козара* — Пољ), *месара* (У, Лап; *види* *има* ли у *месари* — Гр), *мљекара* (У, Ср, Гр; *взймо* га [млеко] на *мљекару* — О), *то* е *овчара* (Пољ), *ивара* (*ради* у *оточкој* *ивари* — М), *стирежжара* (Ј, Маз, Гр; кад

²²⁶ О наставцима *-ана*, *-лија*, *-лук* и *-чија*, стр. 153.

²²⁷ Према РЈА, ова реч, која се јавља „у писаца нашега времена“, начињена је „од *двор* и од перс. тур. *hane*, кућа“, док Марков (нав. дело 154) истиче да реч *дворана* постоји и у чешком језику, па се, пошто у овом језику нема суфикса *-ана* < *-hane*, може сматрати да је у њега ушла из српскохрватског језика.

²²⁸ Чешће се употребљава: *кљачина*.

²²⁹ „Будући да овакве именице могу бити и називи типа *potina agentis*, али нису престале означавати место, гледано лексички, овде је у питању регуларна полисемија“. Исп. М. Ивић, *О регуларној полисемији у лексиколошкој теорији и лексикографској пракси*, Зборник, Лексикологија и лексикографија, Београд, Нови Сад, 1982, 77.

²³⁰ Исп. Белић, *Грађење речи*, 115; Стевановић, *Српскохрватски*, 534.

ућем у *сїра̑жару*, нѣмā вāн цїјелу нѣћ — Ј), *ца̑клара*²³¹ (У, Ј, В, Пољ; изрежѹ ти уни у *ца̑клари* — Ком), *чар̑айара* (Б, М; на *чар̑айари* је јептгїнијѣ — Лап). Неки називи са суфиксом *-ара* стилски су обележени, као: *бу̑вара* 'прљава и запуштена кафана или друга просторија' (штѡш у тѡј *бу̑вари* — Ј), *сїра̑ћара*²³² [кућа] (кѡ ће жївсти у тѡј *сїра̑ћари* — Не), *шїенара* (кāнда сом у *шїенари* — О); — са придевом у општем делу: *їусїара* (В, Ј; нѣмā вїше нїког у тѡј *їусїари* — ЋК); — са глаголом у општем делу које нису стилски обележене: *вар̑бара* (У, Ј, В, Пољ; нѹси у *вар̑бару* и *ѡвар̑бај* кākо ѡш — Ком), *сїру̑гара* (Ј, Маз, Гр; мѹреш узѣти и на *сїру̑гари* — Гр), *сїшара* (Не, ГС, Су, Миш, Кр, Пољ; нѣмāм *сїшарѣ* за пршуте — У).

Сложено-суфиксална творба

Потврђена је именицом: *вуновла̑чара* (У, Лап, Ј, ЛПС; направили смо *вуновла̑чару* ѡдмā изā рата — У; нѹсїмо у *вуновла̑чару* — В; кād би је [вуну] сāма ишчешљала да нїје *вуновла̑чарѣ* — Пољ).

Од деривата суфикса *-ара* имам потврду само за *-јара*: *књїжара* (У, Кор, Лап; нѣмā у *књїжари* — Гр).

Суфикс *-арна*

Са именицом у општем делу само је: *слāстїичар̑на* (У, ЛПС, Лап; бїли смо у *слāстїичар̑ни* — Кор; сā су оје двїје *слāстїичар̑не* — Гр).

Суфикс *-ија*

Са глаголским општим делом: *їровāлија* (Пољ, Пл, К, СГ, Б; кот *їровāлијѣ* — Ком); — са немотивисаним општим делом: *авлија* (У, Ј, Т; ућерāј га у *авлију* — К), *бїрїија* (Кр, Дн, Не, Су, Ср; штѡш стāлно у *бїрїији* — У).

На *-ија* се завршава и сложени суфикс *-арија*:

-арија:²³³ — са именицом у општем делу: *бачвар̑ија* (Ј, У, М; їмā своју *бачвар̑ију* — В), *бравар̑ија* (У, Кор, Ком, Пл; еси глѣдā їмā ли у *бравар̑ији* — У), *крзнарија*, *лимарија* (Б, Гр, ВП; у *лимарији* — Гр), *сїѡлар̑ија* (Ј, В, Бј; нā бāнку у *сїѡлар̑ији* — Ј), *шумар̑ија* (Ј, Мут, О; мѹраш прво у *шумарији* узѣти пѡтврду — Ј).

Суфикс *-ина*

У значењу *nomina loci* суфикс *-ина* у овом говору има веома богату морфолошку базу јер се додаје на именичке, глаголске и придевске основе, а учествује у префиксално-суфиксалној и сложено-суфиксалној творби.

Са именицом у општем делу су: *кля̑чина* 'кречана' (О, Пољ, Клап, Мут, Маз; кѹћу сам направијѡ тѣ *кля̑чинѣ* — Бр), *дѡлчна* (Пл, СГ, Ј, Мут, Ки, Том; пāсу испо *дѡлчна* — Пољ), *кошарина* (Пољ, О, Ком, СГ, К, Пл; свā ми је крма у *кошари-*

²³¹ Ј. Матијашевић скреће пажњу на то да су и именице месног значења по својој секундарној употреби такође именице типа *nomina agentis*. Исп. *Из проблематике именица шїија nomina agentis*, ЈФ, XLII, 115.

²³² Морфема **сїраћ* или **сїраћ* не постоји као лексичка јединица па се ова изведеница може интeрпретирати само дијакронички, исп. Б. Марков, нав. дело, 229.

²³³ Овај је суфикс веома продуктиван у творби *nomina loci* у српском језику јер се њиме граде и нове именице које значе објекте мале привреде, као нпр. *питарија* и сл. Исп. Т. Жигић и И. Прибићевић, *Из проблематике именица с месним значењем*, 253–256.

ни — Дер), *иџина* (Пољ, Пећ; нè смије се у *иџину* — Ј), *иџрина* (Клап, Не, Су, Том; пушти ђвце на *иџрину* — О); — са глаголом у општем делу: *иџична* (ај с *иџичном* — Пољ), *иџклоишна* (пукотина) (Пољ, О, Клап, Ком, СГ; свè *иџклоишна* до *иџклоишнè* — Бј), такође и: *иџкоишна* (О, У, Лап, Миш; видј се *пòнека иџкоишна* — Дн), *ривина* (Пољ, Мут, О, Ком; вòлови избуцали *ривину* — Пољ), *развална* (О, Ком, СГ, Ћ; *пò тијè развална* — Пољ), *разошина* 'развршје' (: развр(х)шина → разошина) (Ру, Пољ; између унијè врòва у *разошинама* — Ком); — са придевом у општем делу: *чистишна* (држи се *чистишнè*, нè треба ићи кроз *намете* — Пољ).

Префиксално-суфиксалиа творба

Потврђена је у: *завејирина* (У, Лап, СГ; *кòлкò тòплијè у завејирини* — О) — са основном састављеном од предлога и именице. Ипак се чешће употребљава *заклунак*.

Сложено-суфиксална творба

Сложена основа састављена је од именице и глагола: *вјејирòмeишна* (Пољ, О, В, Т, Р; штò ш на *тòј вјејирòмeишни* — Ру; бјèжи с тè *вјејирòмeишнè* — Пољ), *вододèрина* (У, Ком; *направимо ми ђе вододèрину* — Мут); — од придева и именице: *дубодòлна* (Пољ, СГ, К, Ћ; *кòд нашè дубодòлнè* — Ком).

Суфикс -ица

У лексичком фонду говора Срба југоисточне Лике са значењем *potina loci* највише образовања је са суфиксом *-ица*, односно са његовим дериватима. Од творбене базе заступљене су придевске, глаголске и именичке основе, као и префиксално-суфиксални начин творбе. Са придевом у општем делу: *воденџца*²³⁴ (Бр, Том, Маз; *мèљемо у Брвну на воденџци* — Том), *иџавнџца*²³⁵ 'затвор' (Пољ, Ком, СГ, К; *па га баџи на дну у иџавнџцу* [из нар. песме] — Пољ); — са глаголским придевом трпним у општем делу: *оранџца* (Клап, О, Дер, Т; свè *оранџце* — Бј).

Префиксално-суфиксална творба

У примерима из ове творбе основа је састављена од предлога и именице: *низбрдџца* (Ком, СГ, Пл, ЋК; *мурам до њи низбрдџџом* — Ком), *иџвршџца* (иџдè се *иџвршџџè* — Ком), *узбрдџца* (лакшњè ићи *низбрдџџом* нег *узбрдџџом* — Пољ), *òкућнџца* (Ком, Не, Су; штò би да није *òвò òкућнџџè* — Пл), такође и: *òкòкућнџца* (Пољ, У, СГ, К; *покòсијò сом òкòкућнџцу* — Мут), *сџрамџуишџца* (ЛПС, ПЉ, Ф, Ки; ај *сџрамџуишџџом* — Пољ; *чиштијè ти је по сџрамџуишџци* — О), такође и: *сџранџуишџца* (К, СГ).

На *-ица* се завршавају и *-ница*, *-арница*, *-ачница*, *-ашница* и *-ушница*.

-ница: — са именицом у општем делу: *алајинџца* (У, Ф, ЛПС, Не; најбољè имати своју *алајинџцу* — Миш), *кòт спòменџка è и грòбнџца* *пàлијèм бòрџима* (У), *књиџжнџца* (У, Ср; *скупа су и књиџжнџца и иџиџрница* — Гр), *кòлнџца*²³⁶ (Пољ,

²³⁴ Ова би изведеница могла да се сврста и у групу са именицом у општем делу ако би је дефинисали као 'млин на воду', или 'млин који ради помоћу воде'. О трансформацији (преоблици) в. Приручна граматика, 225–228.

²³⁵ Реч позната из народних песама; ретко се чује. Обично је: *зашвор*.

²³⁶ Често се говори и: *сџша*.

Ком, О, К, Бр, Ру; да и гурнемо [кола] у *кóлнџу* — Не), *кòсѣѣрнџа* (премјестли су ође и *кòсѣѣрнџу* — У), *мѣснџа* (имам ја своје, нѣмурам у *мѣснџу* — О); — са именицом *potina agentis* у основи: *бербернџа* (радї у *бербернџи* — У), *ѣорїѣрнџа* (Ј, Маз, Бј; нѣмам што радїти у *ѣорїѣрнџи* — Ј); — са глаголом у општем делу: *гòвòрнџа* (Не, ГС, Ку; стаде за *гòвòрнџу* — Дер), *ѣушнџа* (Пољ, Ком, Ф, Бј; најбоље се òсуше у *ѣушнџи* — Не), *сòрїѣрнџа* (Ј, Маз; на *сòрїѣрнџи* ти је свѣ слòжено по класама — Гр), *суднџа* (увѣдоше га у *суднџу* — Ком); — са придевом у општем делу: *луднџа* (како е ки у *луднџи* — У); — са глаголом у општем делу: *кошанџа* 'ливада која се коси' (Не, Су, До, Пољ, Ком; пунò поље *кошанџе* — Клап);

-арнџа: Код већине ових именица имамо паралелна имена на *-ар*, која служе као модел помоћу кога се додавањем елемента *-нџа* формирају изведенице на *-арнџа*. Тако је што се тиче морфолошке стране, а семантичка значења су ипак мотивисана појмом у основи, што се лако види трансформацијом саме именице.

У овој значењској категорији суфикс *-арнџа* додаје се на именичке и глаголске основе. Од именичких основа су изведенице: *дрв̄арнџа* (Клап, О, В, Ј; свѣ сом стрп̄а у *дрв̄арнџу* — Пољ) и *луг̄арнџа* (Ј, Маз; б̄уде у *луг̄арнџи* и цијелу нѣђељу — В), а од глаголских: *коцк̄арнџа* (У, Лап, Бј; т̄ај им òтел служ̄и к̄а *коцк̄арнџа* — Кор), *ѣис̄арнџа* (Ком, ЛПС, Пл; рад̄ла е у с̄уцк̄ој *ѣис̄арнџи* — У), *с̄ѣр̄аж̄арнџа* (б̄їјò сом се смрз̄а у *с̄ѣр̄аж̄арнџи* — Ком), т̄у е и *ѣис̄арнџа* (Ј), *царин̄арнџа* (У, Пољ; ѣ Задру сом у *царин̄арнџи* — Ком).

Изведенице на *-арнџа*, међутим, могу се двојачко анализирати: у смислу творбе, где имамо *коцк̄арнџа* (: коцкар) и у смислу функције и односа значења, где имамо *коцк̄арнџа* (: коцкати (се), коцкање, коцка — глаголска радња). У морфолошком смислу *-ар* је проширење основе, а у смислу функције *-ар* је укључен у суфикс *-арнџа*, а доказ за то је што се њиме могу градити *potina loci* непосредно од назива предмета, ствари или од глаголске основе, а не од назива вршиоца радње на *-ар*;²³⁷

-ачнџа: — са именицом (*potina agentis* на *-ач*) у основи: *бриј̄ачнџа* (ЛПС, Ф, Пљ, Ф, Б; у *бриј̄ачнџи* — У), *кòв̄ачнџа* (Пољ, Ком, СГ; ѣш̄а у *кòв̄ачнџу* — Ј), *мјѣњ̄ачнџа* е у банки (У), *осмај̄рачнџа* (Клап, Бр, ПВ, Пољ; с ѣнѣ *осмај̄рачнџе* — Клап), *ѣк̄ачнџа* (Ср, Лап; им̄а и *ѣк̄ачнџа* и ш̄вајдер̄ај — Дн).

Као и код именица на *-арнџа*, и овде је реч само формално о деноминативима, али у функционалном смислу овде је изведеница на *-ачнџа* начелно у односу према глаголу, тако да су ово формално деноминативи а функционално девербативи;²³⁸

-аинџа: Са овим суфиксом имам две именице које се употребљавају у пренесеном значењу: *кар̄ѣ̄аинџа* [каже се за кафану у којој се стално карта] (òвò ти је постала пр̄ав̄а *кар̄ѣ̄аинџа* — У) и *рак̄ѣ̄аинџа* [такође кафана или сл. просторија у којој се пије] (штòш ѣ т̄òј смрд̄љив̄ој *рак̄ѣ̄аинџи* — Мут). Обе су именице стилски обележене.

²³⁷ Исп. Б. Марков, *Творба српскохрватских назива ѣословно смеиш̄ајних објеката са суфиксом -нџа*. Књажевност и језик, 3–4, Београд, 1970.

²³⁸ Исп. Б. Марков, нав. дело, 3–4.

-*ушница*: — са именицом у општем делу: *куњушница* (Ку, Не, Бр, Гр, Лап, У; смрдј ки у *куњушници* — Пољ).

в) Средњи род

Суфикс *-ишије*

А. Белић констатује да је још у словенској заједници суфикс *-ишије* имао функцију да означи место.²³⁹ Данас му је такође основно значење *nomina loci*, и у тој творби продуктиван је у савременом српском језику²⁴⁰, а и у овом говору, нарочито у вези са глаголским основама. Ипак ћу прво дати примере — са именицом у општем делу: *дворишије*²⁴¹ (Пољ, О, В, Клап; нек се *игра* у *дворишћу* — Ом), баџи га на *ђубришије*²⁴² (Пољ), *земљишије* (Ј, Ком, Том; слабо *рађа* на таком *земљишћу* — До), на *ђубру* е н *љуџишије* (Пољ), пуно *мрцинишије* *стрвџна* (Ком), *огњишије* (Миш, Кр, Дн, До, Ср, Не; печемо *крџ* пот *пеком* на *огњишћу* — Пл), *ође* саде *сајмишије* (У), сад је *сметлишије* иза *куће* (Ком), *закопа* сом га на *сирвинишије* (Пољ); — са глаголом у општем делу: *зб(ј)ишије* (Том, Дер, Пољ, Ком, Мут, Ј; док *угрије*, *овце* *бјеже* у *зб(ј)ишије* — Пл), *тџ* му е *леџишије* (Пољ), *лџишије* (ВП, Дн, Б, Кр, До; *база* по *лџишћу* — Ком), *нуђишије* (Маз, Пољ, В, ПЉ; *тџ* нам је *било* *нуђишије*), *иџлишије* (Клап, О, В, Ј; на *иџлишћу* се *свџ* *црњи* — Пољ), *иџсишије*²⁴³ (*имџ* *добрџ* *иџсишџа* — Пољ), *иландишије* (Пољ, Ком, Мут, О; *зара*-сло *иландишије* — Пољ; *виђо* га на *иландишћу* — Ком), *рџчишије* (У), *сџлишије* (Пољ, В; у *сџлишћу* су још *само* *двје* *куће* — Ком), *тџ* е *сјџдишије* (У), *склађишије* (Ј, В, Не, Су; Ми; *мџрам* *видџти* *имџ* ли на *склађишћу* — Ф), *сирџљишије* (Б, ЛПС; *нема* *ође* *сирџљишџа* — Лап), *сирџмишије* (у *сирџмишћу* — Том), *сидваришије* (У, Ј, Лап; *погледај* на *сидваришћу* — В), *идваришије* (Ру, Бр, Маз; *извџка* сом *и* [дрва] на *идваришџе* — Ком), *уџочишије* (Пл, СГ, Ф, Б; *имџ* ли су *код* *нас* *сигџрно* *уџочишије* — Маз);²⁴⁴ — са глаголским прилогом радним у општем делу: *избјеглишије* (Маз, Ср, Лап, Кор; *вишџ* смо *били* у *избјеглишћу* *нег* *ође* — Пољ).

Суфикс *-лишије*

Овај суфикс у савремену творбу уводи Бабић (Творба, 125), док га Маретић не издваја као засебан суфикс, већ за такве именице каже да су наставком *-ишије* изведене од основа активног партиципа (Граматица, 339). Стевановић само констатује да „именице на *-ишије* изведене од глагола значе место“ (Српскохрватски, 566). Белић га такође издваја као засебан наставак и каже да је настао спајењем наставка *-ло* именица које значе место на коме се радња врши, као: *бјељило* „место где се платно бели“, *скакало* „место где се скаче“ и сл. А додавањем на-

²³⁹ Грађсње речи, 148.

²⁴⁰ Бабић, Творба, 123.

²⁴¹ „Та је ријеч данас на творбеном рубу јер је семантичка веза са *дџвр* веома слаба ...“, Бабић, Творба, 124. У овом говору у том значењу исто се употребљава и: *прџтџуџа*.

²⁴² Знатно се чешће употребљава: *ђубар*.

²⁴³ Ретко, обично је: *иџлишџк*.

²⁴⁴ В. и О. Колман, *Још нешто о речима на -ишџе*, Наш језик, књ. II, 13–19.

ставка *-ишиџе* то је значење још више одвојено од наставка *-ло* који значи радника (*давало, сјавало* и сл.) (Грађење речи, 151).

У овом говору суфиксом *-лишиџе* именице се изводе само од инфинитивних основа, и то првенствено од свршених глагола четврте и пете врсте, ређе од шесте, а ретко од прве.

Примери су: *буџалишиџе* (Мут, Ј, Б; свѣкѧ брѣна им је *буџалишиџе* — Пољ), *крџилишиџе* (Ком, СГ, К; на *крџилишиџу* сом некѣт ѡрѧ — Клап), *куџалишиџе* (У, Дољ, Лап, Ком, СГ; *немѧмо куџалишиџа* мал ѹнѡ нѧ бара — Мут), *љѣшовалишиџе* (У, Ј, О, Т; били су у школскѡме *љѣшовалишиџу* ѹ Задру — Гр), *одмѧралишиџе* (кѧ-кѡ било у *одмѧралишиџу* — О), *омѣталишиџе* 'место где се омеѣе', тј. баца „камена с рамена“ (Пољ, О, Ком, Клап, Бр, Ру; на свѣкѡј лѣд'ни мѹре бити *омѣталишиџе* — Том), *ид(ј)илишиџе* (Мут, Дољ, СГ; нек идѹ [коњи] *ид(ј)илишиџу* — Пољ), *рад'лишиџе* (У, Б, Ј; сад је тѡ вѣликѡ *рад'лишиџе* — Кор), *рвалишиџе* (Пољ, Клап, Ком, Ру; вид'немо на *рвалишиџу* кѡ е јѧчѣй — Ј), *родилишиџе* (У, Кор, Гр; ел се врат'ла из *родилишиџа* — Ком), *рун'лишиџе* е ѹнѧ брѣна (Мут), ѡе нам је *сѧсѣјалишиџе* кад идѣмо ѹ школу (О), нѧ барѧми имѧ и *скакалишиџе*, па рунимо (Ј), *чѣкалишиџе* (Клап, Бр, Ру; сѧстаеѧмо се на *чѣкалишиџу* — Том), изиђи зѣру на *шејталишиџе* (У), *ѣорѡд'лишиџе* (У, Кор; ѡесом ни зѧла за *ѣорѡд'лишиџе* — Пољ).

Суфикс *-ло*

Са овим суфиксом мало је именица у овом говору које имају месно значење и он овде није продуктиван, као што није ни у књижевном језику.²⁴⁵ Имам, ипак, у материјалу неколико изведеница од глаголских основа: *лѣгло* (Пољ, Пл, К; нѧшѧ на *лѣглу* — Ком), *љѣгало* 'место где леже кокоши' (К, Клап, Маз, Ки, Кр; ѡтѧлѣ се припнѹ [кокоши] на *љѣгало* — О), *јѧњ'ло, кѡш'ло* (Пољ, Не, Ки, Бј), *мѹчило* 'место где се потапају конопље' (О, Ком, Ј, Б, Пећ; стѡјѣ у *мѹчилу* три неѣеље — Мут), *ид(ј)ило* (вратѣ се сѧме с *ид(ј)ила* — Пољ), *сѡл'ло* (ѡћерѧј ѣ на *сѡл'ло* — Пољ; неѣѣ ѡдѹ са *сѡлилѧ* — О).²⁴⁶

2. Именице које значе место где нешто расте, односно на коме се налазе предмети исте врсте

Граде се суфиксима — за мушки род: *-ѧк* (*-јѧк, -њѧк*), *-ѧр* (*-јѧр*), *-ѣк*. Добро су продуктивни: *-ѧк, -јѧк, -њѧк*, док су остали слабије продуктивни.

Суфикс *-ѧк*

Са именицом у општем делу: *брѣкињѧк* 'место где расту брекиње' (*Sorbus torminalis*) (Пољ, О, Клап; видѣ, колики ми је *брѣкињѧк* — Бр), свѣ преѹзѡ *грм'ѧк* (Пољ), *кунојѧк* се мѹрѧ нагну(ј)ити (Ком), *мѹкињѧк* 'место где расту мукиње' (*Sorbus aria*) (Пл, Пољ, О, Том, Дер, Шт; штѧ ѣ *мѹкињѧкѧ* — Ру), ако тѡ не крѣш, преѹзеѣ ти га *ѣр'њѧк* (СГ), *шиб'ѧк* (Ј, О, Б, Ф, Бј; пѡ тијѣм *шиб'ѧцима* — Маз).

²⁴⁵ Исп. Бабић, Творба, 259.

²⁴⁶ О именицама са суфиксом *-ло*, које између осталог значе и *попѣна loci*, в. и рад наше познате књижевнице И. Секулић, *Именице које се свршавају на -ло*, Наш језик, н. с., књ. I, св. 5–6, Београд, 1950, 178–179, а и М. Стевановић, *Посѣјанак и значење именица на -ло*, Наш језик, н. с., књ. I, св. 5–6, Београд, 1950, 181–190.

У овој творби на *-āk* се завршавају и суфикси *-jāk* и *-њāk*:

-jāk: — са именицом у општем делу: *кујињāk* (Пољ, О, СГ, Ф, Бј; по том *кујињāk* — Ком), *малњāk* (Пл, Не, Су, Ку; мало *е малњākā* окуда — Дн), *маслњāk* (*маслњākā* ође *нѐмā*, има и у Далманији *кòлко ђш* — Гр);

-њāk: — са именицом у општем делу: *брѣстињāk*, *буквињāk* (Мут, Ј, В, Не, Су; ође *вѣшѣ брѣстињākā* а *уномо буквињākā* — Пољ), *вођњāk* (Мут, В; *вакòг вођњākа нѐмā* далеко — Ј), *тò* е тај *врбњāk* (Мут), *глодињāk*, *гробињāk* (Клап, Р, Бр; *глодињākи* су највишѣ по брдијѣ — Маз), *дренњāk* (Ј, Т, Б, ЛПС, О, Ком; *како нѐ би било ракијѣ* о *то̀л̀кò дренњākā* — Пољ), *имā* и *мāли дудињāk* (Ком), *јабучњāk* (*јабучњākā* *мāнѣ* — Пл), *јаворињāk* (Не, Кр, Су), *видѣ кол̀кѣ* е *јагодњāk* (В), *јасѣнњāk*, *клѣнњāk* (*јасѣнњākи* и *клѣнњākи* су највишѣ *о̀кò кӯнā* — Пољ), *магривњāk* 'место где расту магриве'²⁴⁷ (Primus mahaleb) (Пољ, К, СГ, Пл, Том, Дер, Ф; *магривњākā* *имāш* у *пољу* — Ком), *рас̀тињāk* (Пољ, У, Не, Ср, СГ, Пл, К; *усјекā* *сом га* у *рас̀тињāk* — О), *сла̀дунњāk* (Ком, К, СГ; *сла̀дунњākā* *ш на̀и* у *Курјāk* — Мут), *цвѣтњāk* (В, Ј, Ком, Кр; *òкрајак кā цвѣтњāk* — Пољ).

Суфикс *-ār*

Са именицом у општем делу: *вођār*, *гљивār*, *грабār* (Ком, Пољ, О; *иза грабāра* — Клап), *тò* *ѣ* школски *јабучār* (Ј), *шѝрѣ* се *магривār* (Пољ, Ком).

Од његових варијанти у овој творби само је *-jār*:

— са именицом у општем делу: *кесѣњār* (У, Лап; *рјѣтки су кесѣњāри*, *мāло ѣ* је — У).

Суфикс *-iк*

Са именицом у општем делу: *борiк*, *брѣзiк* (О, Том, Дер; *до борiка* — Ки), *буквiк*, *јелiк* (Ср, Не, Кр; *чемѣр̀ница* *ѣ п̀уна јелiкā* и *буквiкā*, *свѣга* — Маз), *смуквiк* (Гр, Ом; *док прѣђѣш* *Велѣбит*, *угледāш смуквiке* — Гр).

3. Именице које значе место на коме је било оно што се казује основном именицом

То су именице средњег рода које се изводе суфиксима *-ишиѣ* (*-лишиѣ*, *-нишиѣ* и *-енишиѣ*): *òвò* ти је *бѝло вѣлико̀ бò(j)ишиѣ* (У), *пòзнā* се *јòш вāт̀ришиѣ* (Пољ), *гн̀у(j)ишиѣ*, *гра̀оришиѣ* (Пољ, Ком, О), *дј̀еиол̀нишиѣ* (О, Пољ, Клап; *угāрићу дј̀еиол̀нишиѣ* — Не), *òсталò сāмо згāришиѣ* (У), *истрј̀ебн кòйривишиѣ* (У), *њ̀егово* *ѣ* и *кумиј̀еришиѣ* и *к̀унољ̀ишиѣ* (Не), *т̀у му* је *куиусишиѣ* *стāлно* (О), *кук̀урузишиѣ* (Су, Кр, Маз, Ом; *нѣ* *идѣ* се *про кук̀урузишиѣ* — Том), *такође* и: *курузишиѣ* (Пољ, К, О), *кућишиѣ* (Не, Ср, Кр; *у кућишиѣ* — Пољ), *ланишиѣ* (Ком, О, СГ, Ћ, Б; *иза ланишиѣ* — О), *имā* *јòш м̀линишиѣ* (Мут), *тò* е *рѣишиѣ* (Ком), *имā* *ц̀рквѣишиѣ* ал *нѐмā* *ц̀рквѣ* (Мут), *иш̀енч̀ишиѣ* (О, В; *по иш̀енч̀ишиѣ* — Ј).

У овој творби потврђена су и три деривата овог суфикса, *-лишиѣ*, *-нишиѣ* и *-енишиѣ*:

-лишиѣ: — са именицом у општем делу: *вр̀и́лишиѣ* (*у вр̀и́лишиѣ* — Пољ);

²⁴⁷ Ређе се употребљава и: *раш̀г̀ља*.

-*нїишїе*: — са именицом у општем делу: *сїєменїшїе* 'место где су биле конопље' (Пољ, Ком). Употребљава се ређе, напореда с фреквентнијом именицом *кўноиљїшїе*;

-*енїишїе*: — са именицом у општем делу: *збєнїшїе*, *јєчменїшїе* (СГ, ПЛ, Б, ДБ), *їрдсенїшїа* (са *їрдсенїшїа* — Пољ).

VII. ЕТНИЦИ

Називом етник, као што је познато, означава се име становника или становнице неког насељеног места (ојконима), краја, земље, државе и континента, или особе која одатле потиче.²⁴⁸

О творби етника има доста радова у којима је та проблематика широко сагледана, а дате су и основне норме и правила које истраживачи треба да имају у виду.²⁴⁹

Имена становника села и заселака југоисточне Лике излажем, као и другу грађу, по родовима и суфиксима. Уз сваки етник наводим и име места према коме је изведен, и то без контекста — који за ову грађу није ни потребан.

Образују се суфиксима — за мушки род: *-(a)ц* (*-jān(a)ц*, *-āњ(a)ц*), *-ин* (*-анин*, *-јанин*, *-чанин*, *-арин*); — за женски род: *-ка* (*-āнка*, *-jāнка*, *-āњка*, *-чāнка*, *-āрка*), *-уша* и *-киња*. Продуктивни су: *-(a)ц* (*-jān(a)ц*), *-анин*, *-јанин*, *-чанин*, *-āнка*, *-jāнка*, *-чāнка* и *-уша*, док други нису продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс *-(a)ц*²⁵⁰

Бјелопољац (: Бјелопоље — Бј, Кор, Б, Ј, М), *Јошанац* (: Јошан; адм. Јошани — Ј, У, Б, ДБ, Кор, ЛПС, Пољ), *Мекињаџац* (: Мџињаџ²⁵¹ — М, Ј, У, Ком, О), *Мр-*

²⁴⁸ Исп. S. Babić, *Prezimana, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku*, Jezik, br. 5, Zagreb, 1975–1976, 139–144.

²⁴⁹ Навешћу само најзначајније: Р. Скок, *Tvorba imena stanovnika od imena zemaqa i oblasti*, Jezik, II, br. 3, Zagreb, 1953/54, 65–68; А. Пецо, *Језик наш свагдашњи*, Сарајево, 1969; Stjepan Babić, *Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskome književnom jeziku*, Onomastica jugoslavica, broj 6, Zagreb, 1976 (у даљем тексту: *Творба етника*); исти, *Prezimana, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku*, Jezik, XXIII, Zagreb, 1975/76, 139–144 (у даљем тексту: *Етници и ктетници*); М. Пешикан, *О грађењу имена сџановника у односу на имена земаља и месџа*, Наш језик, н. с., књ. IX, св. 5–6, Београд, 1958, 196–205 (у даљем тексту: *Имена становника*); Б. Њорић, *Еџник, кџеџник и норма* (уводом облика Козарчанин и козарачки), Наш језик, н. с., XXV, св. 2–3, 152–159; Ђ. Бјелановић, *Имена становника мјеста Буковце*, Ђакавски sabor, Split, 1978; S. Далмација, *Etnici i ktetici na području Kozare i Potkozarja*, Radovi II, Institut za jezik i kwiževnost u Sarajevu, Sarajevo, 1975, 113–140; Eugenija Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 1979, 248–250.

²⁵⁰ У српском књижевном језику суфикс *-(a)ц* је уз *-(j)анин* и *-ан(a)ц* основни продуктивни суфикс за грађење мушких имена становника, Пешикан, *Имена становника*, 200.

²⁵¹ По Павичићу, села *Јошан* и *Мекињаџ* добили су називе по келтским племенима *Јелишанима* и *Мекињанима*, Павичић, Сеобе, 80.

сињац (: Мрсѣњ — Кор, ЛПС, ЋК, Ка), *Пећанац* (: Пећани — Пећ, П, Пољ, У, Ј), *Рудопољац* (: Рудопоље — Ру, Б, Шт, Том, Дер; у неким селима — Пољ, Ком, О, Ј, К — овај топоним се изговара двочлано: *Рудо Поље*, па је и етник другачије наглашен и изговара се: *Рудопољац*, *Скочајац* (: Скочај — Ф, Бј, Кор).

Од двочланих топонима познат је етник *Средњугорац* (: Срѣдња Гора — СГ, К, Ком, Пл, Пољ, Пећ, Мут, У); ретко се чује и: *Средњугорац* (Лап, Дн, Кр).

У творби етника у говору југоисточне Лике на *-(а)ц* имамо и два сложена суфикса *-јан(а)ц* и *-ањ(а)ц*.

-јан(а)ц: *Броћанац* (: Бротиња — Бр, Ку, Ср, Дољ, Кр, Дн), образован од скраћене основе;

-ањ(а)ц: *Брувањац* (: Брувно — Бр, Гр, Маз, Пољ, Клап, У), такође од скраћене основе.²⁵²

Суфикс *-ин*

Са овим суфиксом само је: *Кијанџин* (: Кијани — Ки, Гр, ВП). Творба суфиксом *-ин* није продуктивна, али је продуктивна суфиксима *-анин*, *-јанин* и *-чанин*, са којима је и највише етника у овом говору.

Суфикс *-анин*

У овом говору највише је етника изведено управо овим суфиксом, као и његовом варијантом *-јанин*. По томе се овај говор уклапа у творбену структуру српског књиженог језика, јер су суфикси *-анин* и *-јанин* „у самом средишту суфиксалне творбе етника“.²⁵³ Са *-анин* су: *Бировчанџин* (: Бировача — Не, Кр, Дн, Дољ, Миш), *Бунџанин* (: Бунџ — Б, У, М, В, ЛПС, Р), *Бушевиџанин* (: Бушевић — ЛПС, Кор, М, Бу), *Висуџанин* (: Висџ — В, Ј, Пољ, У, Лап, Гр), *Вркашиџанин* (: Вркашић, адм. Фркашић²⁵⁴ — Ф, Бј, Кор, У, Пољ, Ком, Т), *Грабушиџанин* (: Грабушић — Кор, ЛПС, Б, ЋК), *Касаранџин* (: Касар — В, У, К, Ј), *Кумиџанин* (: Кумић, адм. Комић²⁵⁵ — К, Пољ, СГ, ПЛ, Ј, У, Кор), *Ластариџанин* (: Ластарић²⁵⁶ — О, Ком, В, Р, Ћ), *Мутишџанин* (: Мутилић — Мут, О, Клап, В, Пољ, У, Б), *Ондиџанин* (: Ондић — У, Ј, О, Бр; често се, међутим, говори, и то у најближој околини, и *Андиџанин* (: Андић — О, Пољ, Клап, Мут, Ћ, К, СГ), *Ќпалиџанин* (: Ќпалић²⁵⁷ — Ком, К, СГ, Пољ, Пл), *Паќлариџанин* (: Паќларић — Пољ, Ру, Гр, Бр, О), *Пишаџанин* (: Пишаћ — П, Пећ, Ј, М, СС, Б), *Плџчанин* (: Плџча — Пл, К, Ком, Пољ, СГ, У), *Рѣбиџанин* (: Рѣбић — Р, М, Мут, У, СГ, К, Пољ), *Тџлиџанин* (: Тџлић — Т, М, ДБ, Ф, Бј), *Ша-*

²⁵² Творба етника формантима на *-(а)ц* боље је развијена у штокавским говорима северне Далмације, исп. Ж. Bjelanović, *Novoštokavski modeli tvorbe i onomastičkom leksiku sjeverne Dalmacije*, Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb, 1985, 38–41 (у даљем тексту: *Модели творбе*), и *Fonološka i morfološka uvjetovanost tvorbe etnika sufiksom -anac*, Jezik, XXII, br. 3, Zagreb, 1974–1975.

²⁵³ Бабић, Творба етника, 157.

²⁵⁴ У вези са разликом између народних и службених имена в. S. Babić, *O razlikama između narodnih i službenih imena mjesta u SR Hrvatskoj*, Jezik, br. 3, Zagreb, 1983, 65–74.

²⁵⁵ Село *Кџмић* добило је назив према прасл. придеву *kom 'стрм, окомит', Скок, ЕРЈ, II, 131.

²⁵⁶ Ојконим који адм. припада Ондићу, а по предању, добио је назив према труском бегу *Ластог*, који је ту имао своје имање.

²⁵⁷ Назив је по презимену *Ќпалић*.

ламунџанџн (: Шаламунџ — Ш, Р, У, Пољ). С упрошћеним извођењем имамо ет-
ник *Грачанџн*²⁵⁸ (: Грачац — Гр, Шт, Бр, Ру, Пољ, Ком, Лап, Не, Су).

Од придевског дела синтагме творе се: *горњанџн* (: горњи крај) и *доњанџн* (:
доњи крај) — Ком, Ј, В, Пољ. Често се говори и: *дуњанџн* (Пољ, Пл, Ком).

Од вишечланих топонима грађен је: *Варошанџн* (: Тишмин Варош — В, Ј, У,
Р, Мут, М).

Често се наведени етници граде и првим делом овога сложеног суфикса, па
имамо: *Висуџан* (У, Мут, В), *Грабушиџан* (Б, Ш, Кор), *Кумиџан* (Пољ, Клап, О),
Рџбиџан (М, У, Ћ) и сл. Тако је, међутим, и у неким другим говорима, као нпр. у
Славонији и јужној Барањи.²⁵⁹ По томе би и говор Срба југоисточне Лике одуда-
рао од књижевног језика, у који не могу ући етници са суфиксом *-ан* уместо су-
фикса *-анин*.²⁶⁰

На *-ин* се у овој творби завршавају и суфикси *-јанин*, *-чанин*²⁶¹ и *-ар(ин)*.

-јанин: *Ајдровчанџн* (: Ајдровац — Лап, ЛПС, Кр), *Багунџчанџн* (: Багунџница
— Кр, Не, Су, Лап, Дн), *Беглчанџн* (: Беглуци²⁶² — Лап, Су, Не), *Боричевџанџн* (:
Боричевац — Бо, Ку, Лап, Ср), *Брџичанџн* (: Брџик — Су, Ср), *Брџовчанџн* (: Брџ-
зовац — Лап, Не, Миш, Ни, Дољ, У), *Ваганџчанџн* (: Ваганац — ЛПС, Пљ, ЋК, Бј,
Кор, Б), *Грабљанџн* (: Граб — Кор, Ф, Бј), *Дергужанџн* (: Дергуз — Лап, К, Дољ,
ЛПС), *Добрџселџанџн* (: Добрџсело — До, Лап, Ср, Не, Кр, Су, ВП), *Дрџжнџчанин*
(: Дрџжница — Кор, Ф, Бј, Ком, Ми, ЋК), *Заклојчанџн* (: Заклопац — За, Дољ, Ср,
Лап, Не, Су, ВП, Маз), *Језерчанџн* (: Језерце — Кор, Пљ, ЛПС), *Јеловчанџн* (: Јело-
вац — Кор, Ф, Бј), *Кџстџеновчанџн* (чешће: *Кџстџеновџан*) (: Кџстџеновац — Дољ,
Лап), *Кланџчанџн* (: Кланац²⁶³ — ЛПС, ЋК, Же), *Кружжанџн* (: Круже — Кр, Лап, Не,
Су, Миш, Дн, Ср), *Кунџовчанџн* (: Кунџовац — Ср, Ку, Не, Су, Кр, Лап, В), *Кунџиро-
вџанџн* (: Кунџирово — Ку, Ср, Лап, Миш, Не, Су), *Курјачанџн* (: Курјак²⁶⁴ — К, СГ,
Пољ, Пл, Ком, Ј), *Мазџанџн* (: Мазџин — Маз, Б, Гр, Кр, Лап, В, Пољ), *Небљушан-
нџн* (: Небљуси — Не, Кр, Лап, Ср), *Неџечанџн* (: Неџека — Не, Ср, Миш, Лап, Дн,
Дољ), *Омсџчанџн* (: Омсџица — Гр, Бр, Ом, Ру, Шт, Дер, Том), *Оравчанџн* (: Оравац
— Лап, Дн, Кр, В), *Пољичанџн* (: Пољиче — Пољ, Ком, У, Пл, СГ, В), *Сџлишџанџн*
(: Сџлишџте — Пољ, В, Ј, У), *Србљанџн* (: Срб — Ср, Ку, Лап, Кор, У, Ком), *Трновчан-
нџн* (: Трновац — Кор, Лап, Дн, У), *Ўдбиџанџн* (: Ўдбина — У, Ј, Лап, Гр, Ср, СГ,
К), *Цџеровчанџн* (: Цџеровац — Бр, Гр, Шт, Пољ, О, Клап, Ру), *Тџџлчанџн* (: Тџџ-
луџ²⁶⁵ — Ћ, Р, Пољ, Мут, У, Ј).

²⁵⁸ Основе на *-(а)џ* иначе се ретко скраћују, само кад за то постоје посебни гласовни разлози (Ба-
биџ, Творба, 204).

²⁵⁹ Исп. S. Sekereš, *O nekim slavonskim etnicima i kteticima*, Jezik, XXII, br. 5, Zagreb, 1974/75, 156.

²⁶⁰ Исп. Бабиџ, Етници и ктетници, 144.

²⁶¹ Сва три ова суфикса су у ствари сложени суфикси на *-ин*, али сам суфикс *-анин* у овом случају
издвојио као базни суфикс у творби етника.

²⁶² Исп. тур. *bejlik*, Клајиџ, РјСР, 151.

²⁶³ Исп. хрв.-кај. облик топонима *Клањеџ* у Загорју (њ > н из ген. пред. џ), Скок, ЕРј, II, 88.

²⁶⁴ Курјак је добио назив по *Куријаџу*, најмлађем потомку из племена Гусиџа, исп. Павичиџ, Се-
обе, 32.

²⁶⁵ Пер.-тур. (1) село, селиште; (2) кметско селиште, село или заселак на коме ага или бег имају своју
кулу или чардак < тур. *köylük* (*köy-lük*) < пер. *ку* „село“ + тур. суфикс *lük* (*-lik*); Шкаљиџ, Турцизми, 195.

Од сложених топонима имам следеће примере: *Дебелобрђанџн* (Дебелѡ Брдо — ДБ, Б, М, Ј), али се говори и: *Брђанџн* (Ш, П, Пећ, М), *Крчевљанџн* (: Ћуић Крчевина — ЋК, ПЉ, ЛПС, Ј, У, Б), *Дрђжанџн* (: Кумозечева Дрђга — В. и Мандић Дрђга — Ј),²⁶⁶ *Корјенџанџн* (: Корјенџа, адм. Кореница — Пољ, О, ТК, У, Гр, Лап, Б, Ј), *Лайчанџн* (: Доњѡ Лапац — Лап, У, Ку, Не, Кр), *Пѡйињанџн* (: Вѡликѡ и Мала Попина — ВП, Ку, Ср, Гр, Ру, Шт), *Пејросељанџн* (: Лићкѡ Петрово Сѡло²⁶⁷ — ЛПС, ЋК, Кор, Б, У), *Појочанџн*²⁶⁸ (: Доњѡ Бабин Пѡток — ЛПС, Кор, ПЉ).

-чанин: *Га(ј)инчанџн* (: Га(ј)ине — Ср, Лап, Миш, Не, Кр), *Дерингајчанџн* (: Дѡрингај — Дер, Том, Гр, Шт, Бр), *Днѡйѡљчанџн* (: Днѡпоље — Дн, Кр, Дољ, Не, Лап), чује се и: *Днѡйѡљчанџн* (В, Ј, У, Мут), *Дољанчанџн* (: Дољѡни — Дољ, Лап, Ку, У, Бр, Ср), *Жељавѡчанџн* (: Жељава — Же, ЛПС, Бј, Кор, У), *Долинчанџн* (: Долина), *Љубѡвчанџн* (: Љубовѡ — Кор, Ф, Б), *Прѡјѡбојчанџн* (: Пр(ѡ)јѡбој — ЛПС, Кор, ЋК, Ј, У), *Решетѡрчанџн* (: Рѡшетѡр — Же, Кор, Б, У), *Сѡвојчанџн* (: Сѡвоја, адм. Суваја — Дољ, Миш, Кр, Лап), *Тумингајчанџн* (: Тѡмингај, адм. Тѡмингај — Том, Дер, Бр, Шт, Гр, ВП, Ру).

-ар(ин): Овај суфикс ограничен је на само два примера: *Брдарин* (: Брдо — Пољ, О, Ком) и *Тучарин* (: Тѡк — Пољ). Чешће ови етници имају краће облике: *Брѡѡр* и *Тѡѡр* (К, Пољ, О, Бр, СГ).

б) Женски род

Будући да женска имена становника углавном стоје у утврђеном односу према мушким именима, према којима се односе као секундарна образовања,²⁶⁹ изложићу их по њиховим моционим паровима. При томе нећу наводити њихове изворе, јер су то иста места у којима су записани и етници мушког рода.

Суфикс -ка : -(а)џ

Јѡшѡнка, *Мекињѡрка*, *Мрсѡњка*, *Пећѡнка*, *Рѡдойѡљка* односно *Рудѡйѡљка*, *Скѡѡјајка*. Интересантно је, међутим, да суфикс -ка у овој творби угрожава суфикс -уша,²⁷⁰ тако да се уместо *Мекињѡрка* чешће чује: *Мекињѡруша* (Пољ, Ј, Ком, У, СГ, В), а такође и поред *Пећѡнка* и *Скѡѡјајка* чују се и ликови *Пећѡнуша* и *Скѡѡјајуша* (У, Кор, Б, ДБ, Пољ, Ком);

-јѡнка : јѡн(а)џ: *Брѡђѡнка*, образована од скраћене основе, као и њен корелатив — *Брѡђѡнаџ*;

-ѡњка : -ѡњ(а)џ: *Брувѡњка*, образована такође од скраћене основе, као и њен корелатив — *Брувѡњаџ*. И овде је суфикс -уша фреквентнији од суфикса -ѡњка, па се чешће чује лик *Брувѡњуша* (Пољ, О, Ру, СГ, Клап, Ком, К). У творби етника у говору Срба југоисточне Лике суфикс -уша није стилски обележен, већ је стилски

²⁶⁶ Ово је пример када се етници неутрализују; о неутрализацији в. код Бабића, Етници и ктетици.

²⁶⁷ У говору је најчешће: Петрово Сѡло.

²⁶⁸ У вези са творбом од сложених топонима Бабић каже да тамо где се не да нормално извести етник, треба у првом реду узети у обзир народни лик или употребити описни израз, иначе би „изашао необичан лик“ (Етници и ктетици, 144).

²⁶⁹ Исп. Пешикан, Имена становника, 202.

²⁷⁰ „Ретко је наставак -уша као неки моциони знак за именице ж. рода према именицама м. рода ...“ (Стевановић, Српскохрватски, 564).

неутралан, што би значило да он показује способност продуктивне творбе етника у овом говору.²⁷¹ У овом говору би се, дакле, ова творбена семантичност разликовала од књижевног језика, где важи правило да суфикси *-уша* и *-нуша* у њега не могу ући као стилски неутрални.²⁷²

Суфикс *-ка* : *-ин*

Само је: *Кијанка*. Међутим, највише је етника са сложеним суфиксима *-а̄нка*, *-ја̄нка* и *-ча̄нка*:²⁷³

-а̄нка : *-анин*: *Бунча̄нка*, *Бушевића̄нка*, *Висућа̄нка*, *Вркашића̄нка*, *Грабушића̄нка*, *Касара̄нка*, *Кумића̄нка*, *Ластарића̄нка*, *Мушића̄нка*, *Ондића̄нка* (и *Андића̄нка*), *Ојалћа̄нка*, *Пакларића̄нка*, *Пишаћа̄нка*, *Плоча̄нка*, *Рѣбића̄нка*, *Толћа̄нка*, *Шаламућа̄нка*, *Грача̄нка*, *Горња̄нка*, *Доња̄нка* (и *Дуња̄нка*), *Вароша̄нка*;

-ја̄нка : *-јанин*: *Ајдровча̄нка*, *Багунча̄нка*, *Беглуча̄нка*, *Борчевља̄нка*, *Брѣзча̄нка*, *Брѣзовча̄нка*, *Ваганча̄нка*, *Грабља̄нка*, *Дергужа̄нка*, *Дрѣжнча̄нка*, *Заклойча̄нка*, *Јеловча̄нка*, *Језерча̄нка*, *Кестеновча̄нка*, *Кланча̄нка*, *Кружа̄нка*, *Куновча̄нка*, *Куйировља̄нка*, *Курјача̄нка*, *Мазинча̄нка*, *Небуша̄нка*, *Нешеча̄нка*, *Омсча̄нка*, *Оравча̄нка*, *Полыча̄нка*, *Селишча̄нка*, *Србља̄нка*, *Трновча̄нка*, *Ћдбиња̄нка*, *Ћеровча̄нка*, *Ћојлуча̄нка*, *Дебелобрча̄нка* (и *Брча̄нка*), *Крчевља̄нка*, *Дрча̄нка*, *Корјенча̄нка*, *Лайча̄нка*, *Пойиња̄нка*, *Петросеља̄нка*, *Пошоча̄нка*;

-ча̄нка : *-чанин*: *Га(ј)инча̄нка*, *Дерингајча̄нка*, *Дндољча̄нка* (и *Днујољча̄нка*), *Дољанча̄нка*, *Жељевча̄нка*, *Долинча̄нка*, *Љубовча̄нка*, *Прча̄нка*, *Решечарча̄нка*, *Сувојча̄нка*, *Тумингајча̄нка*;

-арка : *-ар(ин)*: Адекватно својим корелативима мушког рода, са овим суфиксом су: *Брдарка* и *Тучарка*.

Суфикс *-киња*

У овом говору суфикс *-киња* не само што није продуктиван, него је и веома ограничен у употреби. Имам само две спорадичне потврде: *Висућкиња* (: *Висућ* — *Мут*, *У*) и *Језеркиња* (*Бј*). Оба лика су, међутим, благо стилски обележена, а неутрални су им ликови на *-ка*, односно *-а̄нка* и *-ја̄нка*. Из литературе се, међутим, види да је *-киња* некад био продуктиван суфикс у овом говору. Божо Ћорић²⁷⁴ наводи више примера, као *Јошанкиња* и др., које ја нисам чуо. Пошто су Ћорићеве примери узети из РЈА, што значи да су записани врло давно, може се закључити да је у творби женских етника у овом говору превагу над суфиксом *-киња* однео суфикс *-ка*, односно *-анка*.²⁷⁵

²⁷¹ Творбени тип на *-(к)уша* развијен је и у творби етника у северној Далмацији, исп. Бјелановић, *Модели творбе*, 38–42.

²⁷² Бабић, *Етници и ктетици*, 144.

²⁷³ Тако је и у руском језику, исп. Ј. Матијешевић, *Неки руски творбени типови и њихови српскохрватски еквиваленти*, *Живи језици*, књ. XII–XIII, Београд, 1970–1971, 15–23.

²⁷⁴ Моциони суфикси, 129.

²⁷⁵ Тако је и у другим народним говорима (исп. Бабић, *Творба етника*, 182).

VIII. ЗБИРНЕ ИМЕНИЦЕ (NOMINA COLLECTIVA)

Ову семантичку групу поделићу у две мање целине: именице које значе скуп, претежно младих, бића и именице које значе скуп предмета.

1. Именице које значе бића

Граде се суфиксима — за женски род: *-ād, -еж, -ија* (*-лија, -адија, -ардија, -арија, -чија, -јурлија, -урдија*), *-ина, -ја, -ња*; — за средњи род: *-сйво*. Продуктивни су: *-ād* и *-ија*, слабије је продуктиван суфикс *-сйво*, док су остали, мање-више, непродуктивни.

а) Женски род

Суфикс *-ād*

У овом говору суфикс *-ād* веома је продуктиван и фреквентан у колективним именицама које значе млада бића.²⁷⁶ Додаје се на именице, а учествује и у сложено-суфиксалној творби. Наводим следеће именице: *блїзнāйш* (Ј, М, Т, Клап; највише *блїзнāди* имā у козама — Пољ), имāш ли добру *вїжлāйш* (У), вїју ки *вўчāйш* (М), *гўшчāйш* (О, Ком, Ћ, СГ; имала сом ранијe и *гўшчāди* — Ру), *двїзāйш* (Том, Клап, ВП; нећу продавати *двїзāди* — Не), *жївāйш, ждрєбāйш* (Ком, Пољ, СГ, Пл; свāкe гoднe зарāдим од *ждрєбāди* — Пл), еси намирила *жївїнчāйш* (Пољ), *звјєрāйш* (О, В, Ј; чўвāј и [овце] о *звјєрāди* — Клап), *јўнāйш* (Б, Су, Ку, ЛПС, ВП; нек идў *јўнāйш* сāма — М), *кљўсāйш* (Пољ, К, Бр, Бј; дāјде *кљўсāдима* нек пoзоблў — Пл), *крмāйш* (О, Клап, Бр, Том, Р; кoлкo *крмāди* oвe гoднe — Мут), нeсaгнāтa *кўнчāйш* (Пољ), *лїсчāйш* (Мут, У, Ћ; нāшā би тāмо сїгўрно и *лїсчāди* и *вўчāди* — В), *мāгарāйш* (М, ДБ, Пећ, Ф; ... јoшaнскe *мāгарāди* — У), ... да се не бāцајў *мāчāйш* (Пољ), играјў се *мўлāйш*, бїћe кїшe (Ј), штo тo рāдe *мўмчāйш* (У), *oзїмчāйш* (Ком, О, Мут; од *oзїмчāди* — Пољ), јāднā *їāсїoрчāйш* (Кор), ал *їāчāйш* лeпo плївaјў (Пољ), *їāшчāйш* (Б, ЋК, ЛПС; брāнти се от *їāшчāди* — Том), *їллāйш* (Б, ЋК; штo дāeш *їллāдима* — О), *їрāсāйш* (Пољ, Кр, Су; имāте ли *їрāсāди* за клāње — П), *їєрāйш* (Ком, У, Ј, Мут; не држїм *їєрāди* — У), ки *свїнчāйш* (Пољ), *сїрoчāйш* (Ф, Лап, Миш; с ўнoм *сїрoчāди* — Ј), подāvили би свў *срнāйш* (Пољ), *Срїчāйш* (Пољ, Ј; бїло и *Срїчāди* — В), трєбā подo(ј)ити *шєлāйш* (Пољ), *їрзāйш*²⁷⁷ (Пољ, Ком, Ј, К; штo би

²⁷⁶ И у књижевном језику *-ād* је нарочито продуктиван суфикс у творби колективних именица које значе скуп младих бића, исп. Стевановић, Српскохрватски, 480.

²⁷⁷ *їрзе* 'јагње које се касно ојањило'; лат. *tardius*, касан, позан; Скок, ЕРј, II, 517.

с том *шрзѣди* — О), *Турајѣ* (добрo њграјѣ *Турајѣ* — Кор), нѣмoјте бѣти сѣде ки *Цѣганчѣи* (Пољ), чѣвѣ *ун(у)чѣи* (У), *шијурѣи*²⁷⁸ (Пољ, СГ, Ком, Клап; њѣсу *шијурѣи* за остаљање јер су *мѣлѣ* — Бр).

Префиксално-суфиксална творба

Сложена основа састављена је од прилога и именице: *ѡраунчѣи* (Ка, Миш, Дн; већ трoе *ѡраунчѣди* — В), *шукунчѣи* (: шукунче — Пољ, Ком; доживила е да имѣ и *шукунчѣд* — О).

Суфикс -еж/-ѣж

Ограничен је на свега неколико именица — са придевом у општем делу: *мѣдеш* (У, Гр; и нѣмѣ бѣш *мѣдешѣ* — Гр), *сѣареш* (У, О, Мут; oвудѣ ти је oстала сѣмо oвѣ јѣднѣ *сѣареш* — Ј), *шиљѣи*²⁷⁹ (Пољ, Ком, СГ, ЛПС; ѡе ти је унo *шиљѣѣи* — Пољ).

Суфикс -ија

У овој творби -ија се додаје на именичке и придевске основе. Са именицом у општем делу имамо именице којима се казује значење појединог скупа: *ајдѣчија* 'хајдуци' (Пољ, Ком, О; бѣло oђе бoгами пуно *ајдѣчијѣ* прије првoк рѣта — Бр), тo е нѣша *душмѣнија* (Пољ), *кашѣнија*²⁸⁰ (Пољ, Ком; мурѣли смо се ѡвјѣ крѣти от *кашѣнијѣ* — Клап), тo е бѣла унѣ *Мађѣрија* (У), *ѡандѣрија* (Ј, Мут, К, М, Ф; да те бoк сѣчѣвѣ *ѡандѣријѣ* — Пољ), *солдѣишија* (Клап, Бр; мурѣло се ѡиши у *солдѣишију* [служити војску] — Маз), ки *Цѣганѣија* (Ком), *чобѣнија* (О, Ком, Клап; кѣко сте, *чобѣнијo* — СГ), *ѡандѣрија* (Пољ, О, Ком, СГ; ѣко те ѡвѣти *ѡандѣрија* — гoтов си — Ру).

Oвде спадају и именице на -ија изведене од оних на -ѣд, које већ имају збирно значење:²⁸¹ *мумчѣдија* (У, О, Мут, Т, СГ; тѣко е тo, *мумчѣдијo* мурѣ — Лап), *Њемчѣдија* свѣ побѣла (У), *ѡашчѣдија* (Бр, Ру; ал *ѡашчѣдија* штѣкѣ — Пољ), *Србѣдија* (Ј, В, Б; имѣ јoш *Србѣдијѣ* тудѣ — В), *Турадија* ѣ јѣчѣ (У).

Са придевом у општем делу имам само: *невјѣрија* 'они који неког не воле, у које се нема поверења' (дoста ми је тѣ *невјѣријѣ*; ѡвјѣк су нам бѣли *невјѣрија* — Пољ) и *ѡогѣнија* 'група немирне деце' (Пољ, У, Ј; видѣ унѣ *ѡогѣнијѣ* — О).

У овој творби на -ија се завршавају и суфикси -лија, -ѣдија, -ѣрија, -ѣрија, -јурлија и -урдија. Ниједан није продуктиван.

-лија: — са глаголом у општем делу: *чѣкрљѣија* (: чѣкрљати)²⁸² 'група несташне деце, која галаме и забављају се' (Пољ, О, Бр, Маз, Гр, У, Ј; штo гѣлѣми *чѣкрљѣија* — Пољ; oклѣ тoликѣ *чѣкрљѣија* — К);

-ѣдија: — од основа именица или поименичених придева: свѣ нѣква *женскѣдија* (У; пуно *женскѣдијѣ* — Кор), *мушкѣдија* (Пољ, Гр, Маз; ѣјмо зѣпјѣвати,

²⁷⁸ *шијѣре* 'јѣгѣе од шиљѣгѣвице', од лат. *spurius* > тал. *spurio*, ванбрачни син (Скок, ЕРЈ, III, 411).

²⁷⁹ „Рѣјеч је јужнославенско-арбанаски лексем, без паралеле у осталим балканским јѣзѣцима. У арбанашким облицима варира у ненаглашеном слогу е — и: *shilék, shelek* „junges Lamm“ (Скок, ЕРЈ, III, 392).

²⁸⁰ *katana* 'војник'; реч је балканска, мађѣрског порекла (*katona*), Скок, ЕРЈ, II, 61.

²⁸¹ О томе више код Пѣце: Облици колективних именица на -ѣд.

²⁸² *чѣкрљѣиши* 'брљѣти, говорити којѣшта ... забављѣти се, чѣгрљѣти', РЈА, I, 925.

мушкàдијо — ВП). Обе ове именице су благо стилски обележене; — са глаголом у општем делу: *ијешàдија* (род војске) (Ј, В, Миш, Дољ, Лап; слúжијò сом у *ијешàдији* — Кр; нѐмà док нè прòђѐ *ијешàдија* — Пољ);

-*ардија*: — са придевом у општем делу: *балавàрдија* (У, Ј, Гр, Кор; һѐрāј ту *балавàрдију* — В; нѐмòј ми з *балавàрдијòм* — Пољ). Именица је стилски обележена;

-*арија*: — са именицом у општем делу: *каквā тò мангујàрија* (У; нѐћу һѐ се скúплā *мангујàрија* — Б), прòлази *шегрейàрија* (Гр; јòш мāло пà ш у *шегрейàрију* — Пољ); — са придевом у општем делу: *млађàрија* (Не, Су, Дољ, Кр; мāло кò òстāе од *млађàријѐ* — Ј; мāлò *млађàријѐ* — О; скúплā се *млађàрија* — У);

-*чија*: — са именицом у општем делу: *солдàчија* (О, Клап; њѐси смíјò о *солдàчијѐ* нíшга — Пољ). Ова изведеница је, међутим, стилски обележена и спорадично се чује (чешћи је лик *солдàијија*);

-*јурлија*: — са именицом у општем делу имам само: *дјечурлија* (Пољ, Мут, Ј; зòви *дјечурлију* — В; һѐ ùнò *дјечурлијѐ* — О);

-*урдија*: — са придевом у општем делу само је: *балавурдија* (Лап, М, Пољ; àјде, *балавурдијо* бāлавā — У). Именица је стилски обележена.

Суфикс *-ина*

Са именицом у општем делу: *дружчна* (имā е Шкúндрић своју *дружчну* — Ком), *цијелā скуйина* (Кор).

Суфикс *-ја*

Са именицом у општем делу — само: *браћна*²⁸³ (имā ñ сѐдмеро *браћѐ* — К; кад нѐмā међу *браћòм* слòге ... — Пољ).

Суфикс *-ња*

Са глаголом у општем делу само је *йрāиња* (Кр, Миш, Не; нѐ идѐ ùн прес *йрāињѐ* — Су; вāла ти, нѐ трѐбā мѐни *йрāињѐ* — Пољ).

б) Средњи род

Суфикс *-ство*²⁸⁴

Са именицом у општем делу су ове именице: *брàство* (У, Ј, М; свī смо кā ѐдно *брàство* — Пољ), àј у *друштво* (У; што њѐси у *друштвоу* — Ј), *кумство* 'кумова фамилија' (Пољ, Ком, Не, Су, Кр; припадā *кумствоу* — Пл; ... рѐд је òтићи *кумствоу* — К), *љуство* (... а за борбу трѐбалò *љуства* — Гр; изгíнāло силнò *љуство* брāнећи Лāпац — Лап), рвāцкò *илѐмство* (Кор), *йойумство* (од нāшок *йойумства* — У), *рāднiштво* (У), *свѐћенство* (У), *срйство*, знā га цијелò *чоечанство* (Пољ).

Основе именица *брàство* и *љуство* су дисимиловане; именица *йойумство* образована је од скраћене основе, а у именици *чоечанство* основа је проширена са *-ан-*.

²⁸³ *-ја* < ња, Маретић, Граматика, 340.

²⁸⁴ *-ство* < њство, Маретић, Граматика, 360.

2. Именице које значе предмете

Творе се суфиксима — за мушки род: *-ø*; — за женски род: *-āđ*, *-eж*, *-ја*, *-арија*, *-урија*; — за средњи род: *-је*. Највише је продуктиван суфикс *-је*, мање су продуктивни *-арија* и *-еж*, а други нису продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс *-ø*

Префиксално-суфиксална творба

Са овим суфиксима имамо само две именице: *накиџ* (Бр, Ј, Пољ, Ком, О, Бј, У, Пл; остало силног *накиџа* — Кор), *ирибор* (Пољ, Гр, Лап; то е сав *ирибор* — У).

б) Женски род

Суфикс *-āđ*

Са именицом у општем делу које су изведене од именица средњег рода на *-el-eiџа* и осим збира значе и множину предмета казаних основном именицом²⁸⁵ јесу: *бурџи* (Пољ, О, Пл, К, Ш; сва ми је ракија у *бурџије* — В), *добацидџе* ми *тџуџџи* (Пољ), *ћџџи* (Ком, Кр, Не, Су; више имамо биљаца нек *ћџџи* — Пољ).

Суфикс *-еж*

Овај је суфикс ограничен на свега неколико именица, али се додаје на именичке, глаголске и придевске основе. Са именицом у општем делу: *мрвеш* (окле толика *мрвеш* — Пољ); — са глаголским општим делом; *иалеш* 'оно што је паљено, што је остало од паљевине' (О, Ком, Пољ; ђсјећа се на *иалеш* — К); — са придевом у општем делу: све се претворило у *гњилеш* (Ком), *уваџла ирулеш* (О), не ваља правити ђ те *ирулешу* (У).

Суфикс *-ја*

Са глаголским општим делом: *граџа* (У, Ј, В, Т, Ш; градло би се да има *граџе* — Кр), *меџа* (Пољ, О, Пл, Ком; прасадима се највише направи *меџе* — Ком), *иреџа* (*иреџу* смо саме преле — Пољ).

У овој групи именица заступљени су и сложени суфикси на *-ија*: *-арија* и *-урија*:

-арија: — са придевом у општем делу: *тџу стџ(ј)и дрвенарија* (Ј), *сиџнарија* (џву *сиџнарију* — ВП; ништа доли *сиџнарије* — Бр);

-урија: — са именицом у општем делу: остала е само сама *гвожџурија* (У; треба искрчити џву силну *гвожџурију* — У).

в) Средњи род

Суфикс *-је*

У творби *nomina collectiva* у овом говору највише је лексике са суфиксом *-је*. Кад постоје услови, јотационе промене врше се по правилима књижевног језика²⁸⁶. Највише је изведеница од именица, а свега неколико је од глагола. Са

²⁸⁵ Тако је и у књижном језику (исп. Стевановић, Српскохрватски, 479).

²⁸⁶ Исп. Бабић, Творба, 130.

именицом у општем делу: ође расте *биље*²⁸⁷ (В), *боље* (В, Ј, О; има̄ њ [јагода] у *бољу* — У), ал мириши *босиље* (Пољ), *бријешће* (не види се од *бријешћа* — Пољ), ено га ђе туче *бусење* (Ком), Узми уно *звџе* (Пољ), *грање* (треба испресјецати *грања* за подјару — Пољ), *гребење* (О, СГ; рад^чло се з *гребењом* — Мут), покрило га [брдо] *грмље* (Ком), *грџе* ође не мере сазорити (У), *грумење* (зачепило се *грумењом* — Ј), *дрвџе* (Су, Миш, Кр; грота таквог *дрвџа* — Ом), *дрвље* (набацај тог *дрвља* да боље гори — Ком), смѣта ми *жбуње* (Пл), *зелење* (У, Кор; и *зелења* — Гр), *зрње* (Т, Ш, Б, Кр; бацѣ им [кокошима] *зрња* — Пољ), оклѣ толико̄ *ивѣрје* (ЛПС), *јасење* (иза унок *јасења* — Ћ), *камѣње* (набацали толико̄ *камѣња* — Дн), *кѣсѣње* (У, Кор; јѣр не би *кѣсѣња* — У), *класје* (О, Клап; зрѣло ѣ, види се по *класју* — Пољ), *кѣвље* (Пољ, О, Не; и *смѣља* и *кѣвља* — Лап), ѣво оштрѣм *коље* (Пољ), нек јѣдѣ [краве] то̄ *корјење* (Ј), *крѣмење* (Бр, Маз, Не, Су; јѣш *крѣмења* — Мут), гѣтовѣ е, опалѣ *лишће* (Кор), оштрѣ *ѣсје* (Ком), *ивѣрје* (У, Лап, Су; свѣ су кошунеле от *ивѣрја* — Ку), то̄ *иврамѣње* про ѣчијѣ (У), *иврсѣње* (У, Пољ, ВП; штѣ га̄ *иврсѣња*, много *иврсѣња* — Клап), *ивруће* (Ј, СГ, Пл; не прѣ *иврућа*, обѣи га — Ру), ђѣ би мѣга̄ кѣпити *ремѣње* (О), *рогѣвље* (У, Лап, Маз; највише̄ је тѣ срнеѣок *рогѣвља* — СГ), *смѣље* (Пољ), падајѣ ки *снѣвље* (Ј), *сѣјење* (Ком, Пољ; ка се припнѣш на уно̄ стјење свѣ мѣреш видѣти — Ру), кѣ ђе прѣти *сѣје* (Кор) (уместо *сѣје*, чѣше се каже: *сѣди*, горӣ *иврсѣје* (О), *иврње* (Ф, Бј, Кр, Мут; е да није *иврња* — Пољ), *ивруње* (Мут, Су, Не; има̄ *ивруња* — Пољ), кѣ би прѣша̄ крѣс то̄ толико̄ *ивбље* (Ру), нек идѣ у то̄ *ивкарје* (Ком), *ивѣрѣје* (неће̄ ун [зец] да избије ис *ивѣрѣја* — Маз); — са глаголом у општем делу: *рѣше* (ѣвлико̄ *рѣшћа* — Пољ), *смѣје* (за бацање *смѣња* — Кор).

²⁸⁷ У овој творби неке именице на -ка крате основу, а иза љ губи се ј, исп. Бабић, Творба, 131.

IX. НАЗИВИ И ИМЕНА ЖИВОТИЊА

У овом одељку навешћу опште зоолошке називе за поједине животињске врсте, као и имена којима се означавају њихове јединке. Као што је познато, имена животиња најчешће се одређују по боји њихове длаке или према некој другој спољашњој карактеристичној особини, што ове именице приближава или чак спаја са *nomina attributi*.

Ову категорију именица поделио сам, условно, у две мање групе: домаће животиње и дивље животиње, а њих на мање подгрупе. У оквиру прве групе посебно излажем имена појединих врста домаћих животиња, а у другој дајем посебно називе птица, а посебно називе дивљих животиња.

Као и до сада, грађу ћу изложити по родовима и суфиксима.

1. Домаће животиње

1.1. Називи и имена паса

Изводе се суфиксима: *-ијāk*, *-āp*, *-(a)ц*, *-ко*, *-о*, *-ōв* — за мушки род; *-арица*, *-ја*, *-ка* (*-āрка*) — за женски род; *-че* — за средњи род. Најпродуктивнији је *-ōв*, док су остали слабо продуктивни, или нису уопште продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс *-ијāk*

Са овим дериватом суфикса *-āk* имам само један пример — са именицом у општем делу: *вучијāk* 'пас који припада истоименој пасмини, али и сваки пас који по боји или величини личи на вука' (Пољ, Ка, Дн, Кр).

Суфикс *-āp*

Овај суфикс није продуктиван. Са именицом у општем делу потврђене су именице: *јāзовчāp* (Пољ, Ком, О, Ф, ЛПС, Б), али и: *јāзавчāp* (Клап, Бр, Том), *йрè-йелчāp* (О, Бр, ВП, Не), а често се говори и: *ийчāp* (Ку, Кр, Дн, Не).

Суфикс *-(a)ц*

Само: *ийèнац* (СГ, Пољ, Ком, У) — са именицом у општем делу. Суфикс није продуктиван.

Суфикс *-ко*

Суфикс *-ко* продуктиван је у овој творби и углавном има придев у општем делу: *бјелко*, *жџишко* (Ком, СГ, Пл, К, О), такође и: *жџишко* (Пољ, Клап, О, Дн), *лиско* (: лисаст) (Ком, Пољ, Ру, Бр, Маз, Ку), *мјурко* 'пас смеђоцрне боје' (Пољ, Мут, У), *сивко*, *црнко* (У, В, О, Пл), *шарко* (Пољ, Бј, Шт, Том, Дер).

Суфикс *-о*

Са суфиксом *-о* имам само један пример са именицом у општем делу, који је у ствари хипокористички облик: *ја́со* (Пољ, Ком, О). Ова именица има хипокористичку нијансу значења, као што је има и именица *це́ко* (Пољ, Ком).

Суфикс *-ѓв*

Овај суфикс је продуктиван, а јавља се са придевом у општем делу: *бјелѓв*, *гарѓв* (Сг, К, Т), *жџиѓв* (Бј, Пл), *зељѓв* (Ком, Пољ, Ру, О), *кѓдрѓв* (Ј, М), *кѓсѓв* (Пећ, Ј, Б, Пи), *лисѓв* (Пећ, Пољ, Ком, Пл, К), *мркѓв*, *рундѓв* (Бр, Ком, Шт), *шиљѓв* 'пас који има шиљату и дугачку њушку' (Пољ, Ком, Р), *шкиљѓв* (: шкиљав) (Ку, Ом, Бр, О).

б) Женски род

Суфикс *-арица*

Суфикс *-арица* у овој творби није продуктиван. Са именицом у основи потврђен је само у: *ба́чварица* 'куја која има велики трбух као бачва' (Пољ). Име је стилски обележено.

Суфикс *-ја*

Овај суфикс није продуктиван. Од скраћене придевске основе потврђена је изведеница: *жџја* (Пољ, О, Ј), а од скраћене именичке основе: *кџја* (на целом подручју овога говора), и употребљава се као општи назив за ову врсту животиња.

Суфикс *-ка*

Суфикс *-ка* спада међу слабије продуктивне суфиксе у овој творби. Веже се са придевом и именицом. Са придевом у општем делу, од скраћених основа, имам: *би́ка* 'бела куја' (Ком), *жџјка* 'жута куја' (ЋК, К), *ли́ска* 'лисаста куја' (Пољ, Клап, Том, Бр).

У овој творби на *-ка* се завршава и сложени суфикс *-арка*:

-арка: — са именицом у општем делу: *ја́зовча́рка* (Ки, ВП, Пољ, Ком), алн и: *ја́завча́рка* (Кр, Ку, СГ), *и́рејелча́рка* (Ј, В, Шт), *и́йча́рка* (Ком, СГ, ПЛ, Пољ).

в) Средњи род

Суфикс *-че*

Овај суфикс није продуктиван. Њиме су изведене именице *кџче* и *и́шче* (У, Гр, Том, Маз). Именица *и́шче* је, у ствари, општи назив за пса, а не значи младунче, као што имамо код Б. Маркова.²⁸⁸

²⁸⁸ Исп. Б. Марков, *Именице с наставацима -че и -чић*, Наш језик, н. с., књ. X, Београд, 1960, 239.

1.2. Називи и имена коња

Граде се суфиксима: *-jāk*, *-āљ*, *-āн*, *-aи*, *-(a)ц*, *-āш* (*-jāш*), *-jeиa*, *-ин*, *-ко* — за мушки род; *-ица*, *-ка*, *-уша* — за женски род; *-е* и *-че* — за средњи род. Продуктивни су: *-āљ*, *-(a)ц*, *-ин*, *-ко*, *-ка*, док су остали слабије продуктивни или нису продуктивни. Одређују се такође према боји длаке, или према некој другој спољашњој ознаци.

а) Мушки род

Суфикс *-jāk*

За овај суфикс имам потврду у префиксално-суфиксалној творби: *йóишкo-жњāк* 'коњ (во или ован) који има јаја под кожом' (Ком, Маз, Ки, Том, Дер, Бј, Ру; *йóишкoжњāка* нè меш ујаловити — Пољ).

Суфикс *-āљ*

Са придевом у општем делу: *жyиāљ*, *зēкāљ*, *мркāљ* (У, В, Ј; пòшто с^м дā мр-кāља — Пољ), *йуиāљ* (: путаст, тј. онај који има беле ноге само изнад копита — Пећ, Ш, Б, Пољ), *сивāљ* (Ки, Клап, ГС, Бр, Ф, Бј), *кyсāљ* (О, В), *зyбāљ* 'губав коњ', али је назив често и немотивисан (Пољ, О, Клап).

Суфикс *-āн*

Са придевом у општем делу: *зēкāн* (Пољ, О, Клап, Мут), *љyбāн* (: љубаст, тј. бео по челу и вyшци) (О, В, Т, Р), *рйћāн* (Ј, П, Пећ, М, Ком; бйста, *рйћāне* — Мут).

Суфикс *-aи*

Овај иначе редак суфикс у српском језику²⁸⁹, у овој творби потврђен је само у именици *мyраи* 'коњ изразито црне длаке'. У овом говору, наиме, именица *мyр* означава црну боју у текућем стању којом се „*мyри*“, тј. боји у црно. Познат је, према томе, и глагол *(o)мyрииш*, а значи *(o)бојити* у црно.

Суфикс *-(a)ц*

У овој творби, суфикс *-(a)ц* веже се углавном са придевским основама, а ређе и са именичким.

— са придевом у општем делу: *бјēлац* (О, Ф, Пољ, Не), *брњāц* 'брњаст коњ', тј. коњ који има белу губицу (Пољ, О, СГ, Ћ), *врāнац*, *шāрац* (СГ, ВП, Т), *сивāц* (Пољ, О, Ком, Не, Су, Кр, Мут), *лисац*, *црнац* (Пољ, Ком, О) и *црāц* (Б, Ј); — са именицом у општем делу само: *ждр(и)јēбац* (Су, Бр, Ки, Том, Дер).

Суфикс *-āш*

Овај суфикс је ограничен на само један пример, са придевом у општем делу: *бјēлāш* (Пољ, Ком, Ру, Кр, О, ВП, Пл, Маз, Том);

-jāш: — са придевом у општем делу само: *црњāш* (Пољ, Клап, Ру).

Суфикс *-jeиa*

Са придевом у општем делу потврђена је само именица *врāњеиa* 'изразито црн коњ' (Пољ, О, Ком, СГ).

²⁸⁹ Нема га код Белића, Стевановића и Бабића. Има га Маретић, Граматика, 314.

Суфикс *-ѝн*

Са придевом у општем делу: *дѡрѝн* (У, В, Ј), *ђѡгѝн*²⁹⁰ (Клап, Маз, Том), *мѡ-лѝн* 'мален коњ, али једар и јак' (Пољ, Ком, СГ), *шѡрѝн* (Пл, ВП, Б, Ш); — са именицом у општем делу: *ѡрайѝн* 'изразито црн коњ' (Бр, Дер, Ки).

Ова имена, међутим, јављају се и као експресиви.

Суфикс *-ко*

Са придевом у општем делу: *зѡлѡнко* (Пољ, Пл, О, В) и *зѡчко* (Пољ, Ком, Бр), *рѡћко* (Ђ, Бр, Ру, Кр), *цвѡјѡйко* 'цветаст коњ, тј. онај који на челу има белу мрљу' (Том, Ру, Маз, Пољ, В, Ј).

б) Женски род

Суфикс *-ица*

Са именицом у општем делу: *ждрѡбѝца* (У, Ј, Т, В; ал ѝмѡш дѡбру ждрѡбѝцу — Клап); — са придевом у општем делу: *сѡрица* (Пољ, О).

Суфикс *-ка*

Са придевом у општем делу потврђене су именице: *зѡка* (Пољ, Клап, Бр, Б), *рѡшка* 'црвеножута кобила' (Пл, Б, ЛПС, ЋК), *сѡвка* (Би, Миш), *вѡйѡка* 'танка а дугачка кобила' (Пл, Пољ), *цвѡјѡйка* 'цветаста кобила' (Ру, Не, Дн, В, Ком, Пољ).

Суфикс *-уша*

Са придевом у општем делу само је *дѡруша* (У, В; кѡлко б ѡзѡ за *дѡрушу* — Пољ).

в) Средњи род

Суфикс *-е*

ждрѡјебе (Ку, Лап, У, Гр, Ј, Т) — са глаголом у општем делу.

Суфикс *-че*

Са именицом у општем делу: *ѡѡриѡче* (Пољ, Ком, Пл, ЛПС, Дољ, Не, Маз; прѡдава̄ ли се кѡѡ *ѡѡриѡче* — Мут; нѡмѡм *ѡѡриѡчеѡа* — Пољ).

У овом говору *ѡѡриѡче*, дакле, значи општи назив за коња, а не деминутив, као што наводи Б. Марков.²⁹¹

1.3. Називи и имена рогате стоке

1.3.1. Називи и имена волова, и мушке телади и јунади

Граде се суфиксима: *-(а)ц*, *-оња* и *-оѡа*. Веома су продуктивни *-оња* и *-оѡа*, док остали нису продуктивни.

Суфикс *-(а)ц*

Са именицом у општем делу само су *јѡнац* (О, Клап, Бр, Ф, Бј, ВП) и *шѡлац* (Пољ, О, Ком, СГ; кѡлко с ѡзѡ за ѡнѡ *шѡлце* — Мут).

²⁹⁰ Исп. код Шкаљѝна *ђѡгѡш*, Турцизми, 251, док лик *ђѡгин* није потврђен.

²⁹¹ Исп. Б. Марков, нав. дело, 239.

Суфикс *-оња*

Суфикс *-оња* веже се са придевским и именичким основама. Већина имена на *-оња* има акценатске дублете. Са придевом у општем делу: *драгоња* (Пољ, О, Ком) и *дрџоња* (Р, К), *злајшоња* 'жуг, златкаст во' (Пољ, Ком, Клап, Бј) и *злајшоња* (Пољ, В, Ј), *бјелоња* (Ј, Ком, СГ, Пл) и *бјелоња* (Ком, Т, О), *бакоња* 'баковит, неушкопљен во' (О, Пољ, Ком, К) и *бакоња* (Клап, Ру), *жушоња* (Маз, Ом, Пољ) и *жушоња* (Пољ, Ком, Пл), *зекоња* 'сивозеленкаст во' (Пољ, О, Ком), *колоња* 'коласт во' — који има шаре у облику окомитих пруга, тј, кругова или *кóла* (Пољ, О), *кусоња* (Ком, ВП, ГС, Не) и *кусоња* (О, Пољ, К), *младоња*²⁹² 'белкаст во' (Мут, К, В) и *младоња* (Пољ, Клап), *крилоња* 'криласт во' — који има шаре попут крила (Ћ, Ш, Б, Мут) и: *крилоња* (О, Ком, В), *милоња* (Пољ, О) и *милоња* (Ком, Пољ, Пл), *йероња* 'пераст во' — који има једну или више шара у облику пера (Ј, Пољ, Клап, О, Бр, Ру), *мулоња* 'муласт во' — коме су рогови закржљали (Пољ, Пл, СГ) и *мулоња* (О, Ком), *мироња* 'миран во' (О, В) и *мироња* (Пољ, Ком), *бироња* 'бираст во' — мрк са белим грудима (Пољ, Ком, О) и *бироња* (О, Ру, Маз), *мркоња* (Клап, ВП, ГС, Су, Не, До) и *мркоња* (Пољ, Не, До); — са именицом у општем делу: *вилоња* и *вилоња* 'во који има уздигнуте рокове попут вила' (Пл, СГ, Ј, Б), *јаблоња* (Пољ, О), *јелоња*, *медоња* 'во боје меда' (Пољ, О, К) и *медоња* (Пољ, Ком, Ш, Ћ), *кишоња* 'во који има велику киту на репу' (Ј, Б, Пећ, Ком) и *кишоња* (Пољ, О, Ком), *лозоња* 'во који има шаре попут лозе' (Клап, Бр, Том, Дер, Ки), *рејоња* 'во са изразито дугим репом', *рогоња*, *росоња* 'во који има шаре попут траве росуље' (Поњ, О).

Суфикс *-оша*

Овај се суфикс претежно додаје на придевске основе, а знатно ређе и на именичке. Продуктиван је у придевској творби, али не и у именичкој. Са придевом у општем делу су ове именице: *бикоша* 'бикаст во'²⁹³ (Клап, В, Ј, Су, Мут, Ку, Том, Ћ, Ки, Пољ, СГ, К), *бироша*, *бјелоша* (СГ, К, Ј, Т, Ш), *виноша* 'винаст во' — који је ружичасте боје, попут вина (Пољ, О, Ком), *гароша* (Ј, Б, П), *граноша* 'гранаст во' — који има шаре попут грана (О, Клап, Би, Не, До), *жујоша* (Пољ, СГ, Б, П, Ком, О, Ш, Т), *крилоша* 'криласт во' — који има шаре попут крила (Пољ, Ком, ВП), *љейоша* 'љепаст во' — који има белу главу (Том, Дер, Ки, Пољ, Ком, СГ), слично је и *љубоша* 'љубаст во' — који је бео само по лицу (К, М, Мут, Ком, О, Клап, Бр, Не, Су), *мркоша*, *мироша* 'миран и послушан во' (СГ, К, Ћ, Ш, Пољ), *сршоша* 'срнаст во' — који је по боји сличан срни (Пољ), *шукоша* 'шукаст во' — са закржљалим роговима (Клап, Ком, Пл), *шегоша* 'шегаст во' — во који је немиран (Пољ, Ком, К), *црноша* (К, СГ); — са именицом у општем делу: *бакоша* 'баковит во' (Клап, О, Бр, Дољ, Пољ), *дреноша* 'во јак и чврст, добар бодач' (Пољ, Ру, Ш), *зрноша* 'зрнаст во', који по глави или телу има ситније пеге попут зрња (О, В, Пољ), *јањоша* 'миран во' (Пољ, О, Том, СГ, Ћ, Ш), *јаблоша* 'крупан и висок во' (В, Ј, Су, СГ, Ћ), *сршоша* (Пољ, Ком).

²⁹² Ово име није, како се види, дато према значењу „млад во“, већ се може дати и без обзира на боју или старост.

²⁹³ *бикаш* 'бео, белкаст'.

1.3.2. Називи и имена крава, женске телади и јунади

Граде се суфиксима: *-а*, *-ица*, *-ка*, *-ова*, *-уља*. Међу продуктивније спадају *-ова* и *-уља*; *-ка* је слабије продуктиван, док *-а* није продуктиван.

Суфикс *-а*

йауна 'изразито шарена крава' (Пољ, Ком, О, Ру, СГ; врати *йауну* — К).

Суфикс *-ица*

Суфикс *-ица* веже се са глаголском и именичком основом, а учествује и у сложено-суфиксалној творби. Са глаголом у општем делу: *шѐл^ица*²⁹⁴ 'млада крава која се отелила' (Пољ, Ру, К, Ш; кòлко ймāш шѐл^ица — Ком); — са именицом у општем делу: *јун^ица* (Ком, Пољ, Мут, М, Дољ, Кр).

Сложено-суфиксална творба

Примери за овај начин образовања су са сложеницом у општем делу која је састављена од броја и глагола: *другòшѐл^ица*, *йрвòшѐл^ица* (О, Пољ, Ком, Пл, К, ВП, ЛПС; тѐкар је *йрвòшѐл^ица* — Клап; и три *другòшѐл^ице* — Р). Овај тип творбе је продуктиван.

Суфикс *-ка*

Овај се суфикс додаје на придевске и именичке основе. Са придевом у општем делу: *милѐнка* (Пољ, Ком), *румѐнка* (О, Клап, Пољ, Ј), *шарѐнка* (Мут, О); — са именицом у општем делу: *бисѐрка* 'зеленосива крава', али понекад је то име и немотивисано (Ј, В, Пољ, Ком).

Суфикс *-ова*

Ово је продуктиван суфикс који се додаје већином на придевске, а мање на именичке основе. Са придевом у општем делу су ове именице: *бакова*, *бирова*, *бјѐлова* (О, В, Ј, Б, Ш), *винова*, *вилова* (Пољ, Ком, ВП), *гранова* (Ком, Пл, СГ, ЛПС), *драгова* (Клап, Том, Дер), *жѹјова*, *жѹшова*, *зѐљова* (Мут), *кòлова* (Пољ, Ком), *кишова* (Пољ, Б, Т), *лòзова* (Ком, СГ, Пл, О), *љѐйова* (Пољ, О, Том, ГС, Би, Кр, Миш), *љубова* (Пољ, Том, Ком, О, К, СГ, Б, Ј, Мут), *младова* (Би, Б, В, Ј, Пећ, П), *мркова* (Пољ, О), *йѐрова*, *радова* (немот.) (Пољ, Ком, О), *рудова* (О, В, Ј, Ки, Клап, ВП), *шарова* (Пољ, М, Ј, Т), *шѹкова* (Пољ, О, Клап); — са именицом у општем делу: *дрѐнова*, *мѐдова* (Пољ, О), *јањова* (Пољ, К, СГ), *срнова* (Пољ), *зрнова* (Пољ), *јѐлова* (О).

Суфикс *-уља*

Овај суфикс додаје се на придевске и знатно ређе на именичке основе. Продуктиван је творбени тип од придева. Са придевом у општем делу су ова имена: *дикуља*, *зѐкуља* (О, Пољ, Клап, Ки, Том, ГС), *злайуља* (Пољ, О, Т, ЛПС, ЋК, ПЉ, Ф), *кишуља*, *кусуља* (Пл, СГ, К, Р), *мркуља*, *сивуља* (Ј, Клап, Пољ, Бр), *шаруља*

²⁹⁴ Разликује се значење ове изведенице у овом говору од њеног значења у књижевном језику, у коме *шѐлица* значи млада теле. То је и разлог што јој је у општем делу глагол, а не именица. Исп. Бабић, Изведенице, 122.

(ЛПС); — са именицом у општем делу: *рејуља* (О, В, Ј), *рџуља* (Пољ, Клап), *цејџуља* (ЛПС, Пољ, О).

1.3.3. Низиви и имена овнова и јараца

Граде се суфиксима: *-ān*, *-āш*, *-īn*. Добро је продуктиван *-īn*, затим *-ān*, док је *-āш* слабо продуктиван.

Суфикс *-ān*

Са придевом у општем делу: *барān* 'бараст'²⁹⁵ ован' — онај који има сивобелу вуну (Пољ, О, Ком), *биkān* 'ован беле вуне и потпуно беле главе' (Ком, Пољ, СГ), *гārān* (Пољ, О), *љубān* (Пољ, Ком); — са именицом у општем делу: *рџān* (О, Клап, Том, Дер, Су).

Суфикс *-āш*

Са именицом у општем делу потврђена су ова имена овнова: *кр̄с̄т̄иāш* 'ован који на лицу има шару попут крста' (Пољ, О, Ком), *вӣл̄иāш* 'ован који има рогове попут вила' (Пољ, СГ, К, О).

Суфикс *-īn*

Суфикс *-īn* у овој творби спада међу продуктивније суфиксе кад се веже са придевским основама: *бӣк̄иīn* 'бикаст ован и јарац' (Пољ, Ру, Маз), *бр̄к̄иīn* 'бркаст, мерино ован' (СГ, Пољ, ВП, Ф, Бј), *гār̄иīn* 'црн ован', *гр̄л̄иīn* 'грласт ован или јарац' — који има шару око врата која личи на огрлицу (Би, Клап, Миш, Дн), *гр̄ш̄иīn* 'грашаст ован или јарац' — који по лицу има пеге попут зрна грашка (О, К, Пољ), *ж̄ӯн̄иīn* 'жунаст ован', *з̄р̄н̄иīn* 'зрнаст ован или јарац' (Пољ, Ком, О), *к̄о̄л̄иīn* 'коласт ован или јарац', *к̄ӯс̄иīn* 'кусаст ован', *л̄а̄(ј)иīn* 'црн ован или јарац', *лӣс̄иīn* 'лисаст ован или јарац', *м̄р̄к̄иīn* (ован или јарац) (Клап, Су, ГС, Дн), *ш̄а̄р̄иīn* (ован или јарац) (Пећ, П, Ј, В, О, Ком).

1.3.4. Називи и имена оваца и коза

Ове именице граде се суфиксима: *-а*, *-еша* и *-ица*. Веома је продуктиван суфикс *-еша*, а слабије су продуктивни *-ица* и *-а*.

Суфикс *-а*

Са придевом у општем делу: *бāра* (Пољ, Ру, К, СГ, Р, Маз), *бӣка*, *бр̄ња* (О, Клап, Пољ, Ком, Мут), *ж̄ӯна*, *з̄рна* (Бр, Ру, Бј, Ј, Пољ), *к̄уса* (Ру, Бр, О, Ком, Р), *лā-ја*²⁹⁶ (Пољ, Ком, Миш, Не, Су, Кр), *лӣса* (Пољ, К, Ком, СГ, Ј, В, Б), *љуба*, *м̄рка* (Ком, Пољ); — са именицом у општем делу: *з̄р̄ња* (Пољ, ЛПС, Бр, Ку, О).

Суфикс *-еша*

Овај суфикс веома је продуктиван у вези са придевима, као у примерима: *бārеша* (овца и коза) (Пољ, О, Ком, Мут), *бӣкеша* (овца и коза) (О, Ком, Клап, Маз), *гārеша* (овца и коза) (Пољ, СГ, Пл, К, Том, Дер, Ку, Маз, Не, ВП, О), *к̄олеша* (овца и коза) (В, Ј, Б, ЛПС, Ф, Ком, Бр, Ру, Кор, Пољ, Маз, СГ, Р, Том),

²⁹⁵ Скок наводи придев *barzast* „напола црн, сив или бијел“ (ЕРј, I, 115).

²⁹⁶ Посуђеница из румунског: рум. *lain* „црн“, Скок, ЕРј, II, 261.

ла̋(ј)еша (овца и коза) (О, В, Б, СГ, ЛПС, Пољ, Ком), *ла̋убеша* (овца и коза) (Пољ, В, Клап, Ки, Том, ВП), *мр̋кеша* (овца и коза) (Клап, Бр, Р, Пољ, Гр, Шт, О, Маз, У, Кр, Ф, Бј), *цр̋њеша* (овца и коза) (Т, Ћ, О, Пољ, Р); — са именицом у општем делу: *зр̋неша* (овца и коза) (О, Пољ), *кй̋иеша* (само коза) (Бр, Клап, СГ, Том), *цв̋јѣ̋иеша* (овца и коза) (Ј, Ф, Бј).

Суфикс *-ица*

Суфикс *-ица* додаје се на бројевне и глаголске основе, а учествује и у сложено-суфиксалној творби.

Са бројем у општем делу су: *дв̋из̋ица* 'овца или коза од две године' (Не, Су, Ку, До, В, Т; *дв̋из̋ице* су најдебље — К); — са глаголом у општем делу: *ја̋њ̋ица* 'млада овца која се ојањила' (Ј, Клап, Бр, Маз), тако и *ја̋рица* 'млада коза која се ојарила', *ши̋урица* 'овца или коза која се ошпурила, тј. ојањила пре него је навршила годину дана' (О, Клап, Бр, Том, Ку; *ши̋урице* остану ситне — Пољ).

Сложено-суфиксална творба

У основи ове творбе је сложеница састављена од броја и именице: *друг̋оја̋њ̋ица* (Б, Ш, ЛПС, ВП, Ком, Пољ; највише *друг̋оја̋њ̋ица̋* — О), *друг̋окоз̋ица*, *йр̋во̋ја̋њ̋ица* (О, Пољ, Ку, Ом, Бр), *йр̋во̋коз̋ица* (Маз, Не, Ку, Кр; *йр̋во̋коз̋ице* се рјетко близне — Пл).

1.4. Називи младунчади

Називи младунчади су именице средњег рода на *-е* и *-че*.

Суфикс *-е*

близне (Пољ, О, Ку, СГ), *ја̋ње*, *ја̋ре* (У, Ј, Б, Ш, ЛПС, ВП), *дв̋ице* 'јање или јаре од две године' (Пољ, Ком, Ј, Т, М; пошто су ти *дв̋из̋а̋и* — У), *и̋эле* (Том, Дер, Ку, Пољ), *и̋р̋зе*²⁹⁷, *и̋ӳре*²⁹⁸ (Пољ, Ком, О, Маз, Бр, Бј, Гр, Ку, Не).

Суфикс *-че*

Са овим суфиксом потврђене су именице *о̋зим̋че* (јагње и јаре) (Пољ, Бј, Бр, О, ЛПС, Кор, Миш), *и̋рӳн̋че* (: отроњите (се) = родити тројке) (Пољ, О, Ком, В, Ј, Б).

1.5. Називи и имена живине

Ове именице граде се суфиксима: *-(а)к*, *-ан*, *-(а)ц* — за мушки род; *-а*, *-ка* — за женски род. Продуктивни су *-ан* и *-ка*, док други нису продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

Са овим суфиксом, с именицом у општем делу, само су потврђене именице: *г̋ус̋ак*, *и̋а̋ш̋ак* (У, Ј, Миш, Не, До, Ки, ГС, Б, Ш).

²⁹⁷ Овај се назив, осим за јагње, употребљава и за јаре и теле.

²⁹⁸ Употребљава се и као назив за јаре, теле, а и за ждребе.

Суфикс *-ан*

Овај суфикс слабо је продуктиван, а веже се са именицама и глаголима. Са именицом у општем делу су: *скоруйан* 'петао који воли скоруп'²⁹⁹ (Пољ, Ком), *гаћан* 'петао који по ногама има доста перја' (О), *рејан* 'петао који има изразито велики реп' (Пољ, О, В); — са глаголом у општем делу: *кукуруикан* (ономат.) 'петао који често пева' (У, Ј).

Суфикс *-(а)ц*

Суфикс *-(а)ц* није продуктиван и ограничен је на само два назива за врсте — са глаголом у општем делу: *ијевац* (О, В, Ш, ДБ, Ј, Т), *ијукац* (Пољ, Ком, Су, Ку, Кап, У, Ш, Б).

б) Женски род

Суфикс *-а*

Овај суфикс потврђен је само у хипокористичком облику *ијрга* (Пољ, Бр, Ру, Маз). У основи је придев *ијргаст*, који значи „пегав, шарен, с црним и белим пегамат“.³⁰⁰

Суфикс *-ка*

Суфикс *-ка* има богату морфолошку базу — додаје се на придевске, глаголске и именичке основе, а заступљен је и у сложено-суфиксалној творби. Продуктиван је у вези са придевским основама. Са придевом у општем делу: *бјелка* (Пл, О, СГ, Ком, Пољ), тако и: *жјука* (О, Клап, Том, ЛПС, ЋК), *зелка*, *црњка* (Пољ, Пл, СГ, К), *сивка* (Не, Су, В, Т, Р), *шарка* (Пољ, Клап, Б, Ј); — са глаголом у општем делу: *квџка* 'кокош која се расквоцала, која леже младе' (О, В, Т, ГС, ВП, Ш), *ијевка* 'кокош која пева' (О, В, Пољ); — са именицом у општем делу: *уворка* 'кокош која има велики увор' (Пољ, Ком, СГ); редовно се говори: *гуска* и *ијшка* (у свим селима).

Сложено-суфиксална творба

Са сложеницом у основи састављеном од придева и именице: *бјеловџка* (три *бјеловџке* — Мут), *бјелоглавка* (имам и једну *бјелоглавку* — Ј), *жјушовџка* (Том, Дер; *жјушовџке* добро нусе — Пољ), *голвратка* (Пољ, О, Клап, Бр; *оклети голвратке* — Ком); — од броја и именице: *ијровџка* 'кокош са троструким увором' (Пољ, О, Клап, Дер).

2. Друге животиње

2.1. Називи птица

Граде се суфиксима — за мушки род: *-ан*, *-(а)к*, *-ар*, *-(а)ц* (*-ов(а)ц*), *-аш*, *-ић*, *-џ*; — за женски род: *-а*, *-ина*, *-ица* (*-вица*, *-ичица*, *-овица*, *-лица*), *-југа*. Слабију продуктивност исказује суфикс *-аш*, док други мање-више нису продуктивни.

²⁹⁹ *скоруй* 'кајмак'; прасл. *skorlup(a)*, „павлака, повлака, кајмак, милерам“; првобитно је значење (такође слов.) „дора“, Скок, ЕРј, III, 266.

³⁰⁰ Скок, ЕРј, II, 660.

а) Мушки род

Суфикс *-ān*

Са придевом у општем делу: *дјетилāн* (детео) (Пољ, Ком, У, СГ, Не, Миш, Дн).

Суфикс *-(a)к*

чвóрак (У, Гр, Шт, Том, Дер), *шврáчак* (О, В, Ј, Б, Пећ, Пољ, Ком, К). У основи другог примера је именица *шврáка* (стандр. *сврака*), чији је корен онома-топејски.³⁰¹

Суфикс *-ār*

Са именицом у општем делу потврђен је у: *лешинār* 'орао који се храни лешинама' (Пољ, СГ, Ј, Кр, Не), такође и *сирвинār* (Пољ, Бр, Ком, Бј, Лап, В).

Суфикс *-(a)ц*

Са глаголским општим делом: *врéбац* (Пољ, СГ, У, Лап, Кр, Б, Мут), ређе је и *врáбац* (У, Ку, Кр). У овој именици имамо прасловенски корен **verb-/vorb-*, „врéбайи“.³⁰² Ту је и: *кóбац* (: кобити)³⁰³ (О, Клап, У, Гр);

-ов(a)ц: — од ономатопеје *йуй(y)*³⁰⁴: *йуйовац* (Пољ, Ј, Клап, Шт, Ру, Маз, Ку, Не, Су, СГ). Такође се чује и: *йуйавац* (М, Мут, П, Р).

Сложено-суфиксална творба

Са сложеницом у основи која је састављена од придева и именице: *жуџо-кљунац* (У, Ј, Мут; имā *жуџокљунаца* — Пп).

Суфикс *-āш*

Са именицом у општем делу имамо: *кр̑с̑ийāш* 'велики орао који на крилима има шару попут крста' (Пољ, Мут, В, К, СГ), слично је и *крилāш* 'орао који има велика крила' (Пољ, Ку, Кр, Миш).

Суфикс *-ић*

Са овим суфиксом потврђена је именица: *йалчић* (царић) (О, Ки, ВП, Бр, Не, СГ, Пољ, П, Мут), деминутивна форма која је у овом говору изгубила ту нијансу значења. Ту спада и: *йийћ*³⁰⁵ (на целом подручју), *голубић* (Пољ, О: ви́де мáлијē *гойубићā* — СГ).

Суфикс *-ø*

Сложено-суфиксална творба

Са придевом и именицом у општем делу, потврђена је само у: *бјџлогџс* 'пољска птица бела испод репа која се гнезди испод камења' (Пољ, Ком, О, К, СГ, Бр, Маз, Шт, ВП, ЛПС).

³⁰¹ *zverk-* или **kuzarkā*, варијанта од **ker-*, **kor-*, **kr-*, Скок, Ерј, III, 374.

³⁰² Скок, Ерј, III, 622.

³⁰³ Кобити значи „слутити пропаст“; искобити „жобљењем учинити да што нестане“, ВРј; в. Скок, Ерј, II, 116.

³⁰⁴ Скок, Ерј, III, 79.

³⁰⁵ Балтосл., свеслов. и праслов. корен **ryt-*, „avis“ (Скок, Ерј, III, 64).

б) Женски род

Суфикс *-а*

Са овим суфиксом потврђене су именице *вр̂ана* и *лас̂та* (ЛПС, Не, Су, Миш, Дн, Клап; *йм̂а* и *вр̂ан̂а* и *лас̂т̂а* кòлко òш — Пољ), ал *ше̂ва* пјева (Пољ).

Суфикс *-ина*

Са суфиксом *-ина* забележио сам само: *је̂(j)ина* (Пољ, Бр, Маз, Миш, ЛПС, Шт; *је̂(j)ине* вид̂е по ну̂ћи — Ком).

Суфикс *-ица*

Са овим суфиксом су: *голубица* (СГ, К, Ком, Пољ, Ку, Ру), *јар̂ебица* (У, Ј, Кор) и *јер̂ебица* (Пољ, Ком, О, К, СГ). Овај општи назив за врсту је првобитни деминутив на *-ица*, који је изгубио то значење, а нови деминутиви се граде са *-ичица* (птичица), *-че* (птиче) и др.³⁰⁶

Остали суфикси на *-ица*

-вица: *кљкавица* (Пољ, Ком, Пл, Кр, Дн, Миш, Ру), *лас̂тавица* (Ком, Ом, Шт, Клап), *џица* (у свим местима);

-ичица: *џи̂чица* (К, СГ, Б; вид̂е *џи̂чи̂ца̂* ђе л̂ет̂е — Ком);

-овица: *косовица* (Пољ, О, К, Ј, Пећ, Бр, К, СГ). Ова именица најчешће има овај лик, а врло ретко употребљава се и м. род: *кòс* (тò е *кòс* — Мут);

-лица: — са глаголом у општем делу: *кр̂еш̂тал̂ица* (сојка) (О, Пољ, Р, Клап, Пл, ВП, Шт), *џре̂й̂лица* (Пољ, О, Клап, Бр). У основи ове друге именице је свесловенска и прасловенска редупликативна ономатопеја *џер-џер*, којом се имитира глас птице.³⁰⁷

Суфикс *-југа*

ше̂вр̂љуга (Пољ, Ком, О, Мут, В, Кр, Миш, Ш, ВП). Корен *skvrl-* је ономатопејски, којим се имитира шевин глас.³⁰⁸

2.2. Инсекти, дивљач, водоземци и гмизавци

Изводе се суфиксима — за мушки род: *-(а)к*, *-ј̂ак*, *-а̂љ*, *-(а)ц* (*-ар(а)ц*), *-д̂а̂ћ*, *-џр*, *-џр̂*; — за женски род: *-а*, *-ја*, *-ана*, *-овача*, *-ица* (*-аница*, *-арица*, *-овица/авица*), *-ка* (*-òвка*), *-ина*. Слабије је продуктиван суфикс *-ица*, док остали углавном нису продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

Са овим суфиксом потврђена је именица *цвр̂чак* (У, Мут, Р, М). Основа је ономатопејска: *skverk.³⁰⁹ Чешће се међутим употребљавају и друга два лика: *џòле* и *џòлде*.

-ј̂ак: *ср̂ња̂к* (: срна) (Мут, В, Кр, Не, Дољ, Ј, Т; *йм̂а ср̂ња̂ка̂* — В).

³⁰⁶ Исп. Скок, Ерј, III, 64.

³⁰⁷ Скок, Ерј, III, 34.

³⁰⁸ Скок, Ерј, III, 390.

³⁰⁹ Скок, Ерј, I, 284.

Суфикс *-ā̃*

шкѡбā̃ (пуноглавац) (Пољ, Ком, О, СГ; пуна лѡква *шкѡбā̃* — Мут). Шта је у основи ове именице не зна се, али Скок тврди да она припада предсловенском супстрату на Балкану.³¹⁰

Суфикс *-(a)ц*

жā́бац (: жаба), *ѡ́расац* (: прасе) (Пољ, Мут, У, Пећ, Лап), *мо́љац* (У, Мут, Ј), такође је познат и лик: *му́љац* (Пољ, Ком, О, К). У питању је индоевропски корен **толь-* (млети, млин),³¹¹ *ро́вац* (Ком, Пољ, О).

Сложено-суфиксална творба

*ѡнуоглā́вац*³¹² (от *ѡнуоглā́вца* постанē жаба — Пољ). Основа је састављена од придева и именице, где придевски део *ѡнуо* значи: велик.

-ā̃р(a)ц: *комā́рац* (У, Ј, Т, Р, Бр), такође и *кумā́рац* (О, Пољ, Ком). Основа је *ком-*, која је проширена суфиксом *-ā̃р*, који је варијанта суфикса *-ор* код ономатопеја (жамор, жагор). Индоевропски корен *qet-/qot-* значи „зујати“.³¹³

Суфикс *-dā̃h*

Овај суфикс потврђен је само у: *срндā̃h* (: срна) (Пољ, Ком, Пл, ВП, ЛПС, Лап, Ку, Кор; у прољеће *срндā̃h* ба̃ци ро̀гове — О).

Суфикс *-ī̃р*

Нађен је само један пример: *ле̃йī̃р* (Пољ, У).

Суфикс *-ū̃р*

Забележен је само један пример: *ле̃йū̃р* (Пољ, О).

б) Женски род

Суфикс *-a*

ку̀на (О, Кр), *ср̀на* (ВП, Т).

Сложено-суфиксална творба

Од ових образовања имам неколико именица са различитом семантичком базом: — у првом делу је придев а у другом именица: *дивокоза* (Бј, Бр, Ру, Клап). Често се, међутим, назив ове животиње изражава синтагмом *дивијā̃ ко̀за*, која, с обзиром на облик овог придева, може бити занимљива³¹⁴ — сложеница је састављена од броја и именице: *сї̀донога* (Кр, Лап), и *сї̀до̀нуга* (Пољ, О, В, Лап, К; смр̀дē ки *сї̀до̀нуге* — Пољ). Чује се и: *сї̀у̀нуга* (Ком, Пл, К; у *сї̀у̀нугē* — СГ); — од придева и именице: *бј̀елогӯ̀с* (птица) (Пољ, В, Маз; *бј̀елогӯ̀зи* се гњѣздē пѡт каменом — Ком); — од глагола и именице: *чу̀варку̀на* ’змија која, према веровању, живи уз ку̀ћу и чу̀ва је’ (Пољ, Клап, Ком, Пл, К; не ва̀ља се уби́јати *чу̀варку̀на* — О), *ї̀дси-*

³¹⁰ Скок, Ерј, III, 262.

³¹¹ Скок, Ерј, II, 453.

³¹² Знатно чешће каже се *шкѡбā̃*.

³¹³ Скок, Ерј, II, 132.

³¹⁴ Исп. стсл. придев *дивиј*, који, према мишљењу проф. Стевановића, и јесте у првом делу сложене *дивокоза*. В. О *сложеницама Шииа* „народнорепубликанац“ и *поводом њих*, Наш језик, књ. VI, св. 5–6, Београд, 1955, 156–157.

крава 'гуштер кравосац' (Ру, Б, Маз, О, Ком, Пл; 'еси кад вѣдијѝ йѝсикраву — Пољ), *йѝзикућа* (пас) (Ру, Б, Маз, Кр), *смрѝдибуба* (ако й дѝраш, *смрѝдибубе* још вѝше смрѝ — В), *уложа* (уволажа) (Пољ, Ком, О, Т, Гр); — од две именице: *бубамара* (Гр, Ср, Гр, Т), али је чешће *шакабака* (Пољ, Ком, О, В, Ј, Ки, К).

Суфикс *-ја*

Забележен је само један пример: *зѝја* (змија) (Пољ, К, Ком, О). Именица је стилски обележена.

Суфикс *-ана*

зѝјана (гујавица) (Пољ, Бр, Ру, Ком, О).

Суфикс *-овача*

крушковача 'змија риђовка' (Пољ, Ком).

Суфикс *-ица*

Са придевом у општем делу: *бѝлѝца* (куна) (Пољ, Ру, Бр, Маз), *зѝсѝенѝца*³¹⁵ (Пољ, Ком, ЛПС, Кр, Ку), *злѝиѝца* (1) куна (Мут, Ј, О, Р, М, Маз); (2) златна буба (Пољ, Ком, О, СГ, К); (3) кромпирова златица (Пољ, Ру, Бј, Ј, Гр), *лѝсѝца*³¹⁶ (Ру, Бј, Ка, Не, Пољ, О); — са именицом у општем делу: *вѝѝверица* (Бр, Кр, Не, Су, Ку, У), *вѝчица*, *зѝиѝерица* (СГ, Ру, Маз, Пољ, Ком, О), *зѝчица*, *јѝѝица* (О, Пољ, Ком), *курѝјачица* — спорадично — (Пољ, Дн), *йѝрасѝца* (Миш, Не, Кр, Гр, У); — са глаголом у општем делу: *лејѝирица*³¹⁷ (О, Кр, Ком, Пољ, Т, Р), такође је познат и лик *лејѝурица* (Пољ, Ком, О, К), у основи су ономатопејски глаголи *лејѝиѝати*, *лејѝиѝати*, *лејѝиѝати* и сл., *свѝѝилѝца* (свитац) (Пољ, У, Гр, Том, Дер, Кр, Мит, Маз).

Остали суфикси на *-ица*

-аница: *зѝјанѝца* (Пољ, У, Ј, В, Дољ, Кр, ЛПС).

-арица: *комарица* (Пољ, О; тѝ ујѝдајѝ *комарице* — У).

-овица/-авица: *йѝјовица* (Пољ, У, Ком, Мут; излѝчиле ме *йѝјовице* — О). Ређе се употребљава и лик на *-авица*: *йѝјавица* (Кр, Не). У основи је глагол *йѝиѝи*.

Суфикс *-ка*

звѝѝрка (Пл, СГ, ЛПС, ВП, Гр). Основна именица *звер* у овом говору чешће има лик *звѝѝре* или *звѝѝѝр*.

-ѝвка: *риђѝвка* (змија) (Пољ, О, Кр, Ку, Гр, Шт, Дољ, Том, Дер).

Сложено-суфиксална творба

У основи је сложеница састављена од придева и именице: *бѝлѝдушка* (змија) (Пољ, Мут, Ј, Б, Пећ; *бѝлѝдушке* ѝѝсу ѝтрѝвне — О).

Суфикс *-ина*

крѝѝина (О, Пољ, Ком, Ј, Гр, Шт). У основи је индоевропски корен **gert-/grt-* „резати“.³¹⁸

³¹⁵ *зусеница* значи 'брадата животиња' (Скоп, Ерј, I, 635).

³¹⁶ пољ. *lasyj* „прождрљив“ = укр. рус. *lasyj* (Скоп, Ерј, II, 271).

³¹⁷ Исп. Скоп, Ерј, II, 289.

³¹⁸ Скоп, Ерј, II, 213.

Х. НАЗИВИ ЗА БИЉКЕ

Граде се суфиксима — за мушки род: *-(а)к, -āч, -(а)ц, -ић, -џ*; — за женски род: *-ара, -ача (-лача, -овача), -ика, -ина (-овина), -ица, -уља, -уна*. Слабо је продуктиван суфикс *-ица*, док остали нису продуктивни.

а) Мушки род

Суфикс *-(а)к*

Са именицом у општем делу: *врџесак* (Ком, Пољ, Клап, Бр, У; свѣ чѣле по *врџеску* — Ком), *сѣрѣчак* (Пољ, О, Ј, Мут).

Суфикс *-(а)ц*

Са придевом у општем делу: *крѣсѣавац* (Лап, Дољ, Ј, М), исто и: *крѣсѣовац* (Пољ, Ком, О), *йѣзавац* (Ком, О, Клап, У), чује се и: *йѣзовац* (Пољ, Ру); — са глаголским придевом трпним у општем делу: *крижѣнац* (кукуруз) (Ј, М); — са именицом у општем делу: *кѣзлац* (О, Пољ, СГ, К, Пл).

Суфикс *-āч*

Са именицом у општем делу: *рѣгāч* (Пл, Миш, Ку, ВП, Пољ; вѣшѣ *рогāчā* нѣк шѣйвā — О; љватијѣ *рѣгāч* — П).

Суфикс *-ић*

Са глаголом у општем делу: *звѣнчић* (Лап, Кр, В), чује се и: *звѣнчић* (Пољ, О, Ком, СГ); — са придевом у општем делу: *љѣйић* (Пољ, О, Ј).

Суфикс *-џ*

Овај суфикс учествује у сложено-суфиксалној творби, са основом која је састављена од придева и именице: *мачѣлук, йасѣлук* (Пољ, Ру, М, Мут, О).

б) Женски род

Суфикс *-ара*

Са именицом у општем делу: *јѣјара* (шѣива) (П, Ј, М, ДБ).

Суфикс *-ача*

Са именицом у општем делу: *ѣвѣйѣача* (Пољ, Ком, Пл); — са придевом у општем делу: *бѣлѣача* (шѣива) (Пољ, О, Клап, Ј, К, ДБ).

Остали суфикси на *-ача*

-лача: *бајлача*³¹⁹ (крушка) (О, Пољ, Ком, К, СГ, Пл, Р);

-овача: *йејировача* (јабука) (Дољ, Пољ, СГ, Ку, Том, Дер, Гр, К, У, ЛПС).

Суфикс *-ика*

Са именицом у општем делу: *јаглика* (Пољ, Ком, Пл, Миш, ВП, ЛПС, Т), *мљечика* (Клап, Ј, К, В, Ком, Пољ), *чемѐрика* (Маз, Ку, Дољ; у рату смо јѐли *чемѐрикѐ* — Пољ); — са придевом у општем делу: *љуџика* (Ру, Пољ, Бр, Дн, Кр, Не, О, Клап).

Суфикс *-ина*

Са именицом у општем делу: *грашина* (Пољ, Ком, ВП, Том, Дер, Маз).

Са *-ина* је сложени суфикс *-овина*: *слајковина* (трава) (О, Ком, Б, Маз, Ку, Дн, Том; најволѐ *слајковинѐ* — Пољ).

Суфикс *-ица*

Са именицом у општем делу: *бѐбица* (Пољ, Пл, Ш, Б), *буквица* 'боквица' (О, Ј, В, Мут, М, Клап, Пољ), *грашица* 'грахорица' (Пољ, Ру, Гр, ВП, Ку, Су, Не), *камилџа* (Пољ, Ком, О, Кл, В, ПЈ), *љубица* (Ком, К, СГ, Пољ, О, Маз, Ом); — са глаголским придевом трпним у општем делу: *сáднџа* (свѐ младѐ *сáднџе* — Ј); — са придевом у општем делу: *младџа* (Мут, О, Ј, В, К, СГ, Ком, Пољ).

Суфикс *-уља*

Са именицом у општем делу: *власуља* (О, Т, Ш, П, Пећ, ЛПС, Кор, Дн); — са придевом у општем делу: *жујуља* (трава) (У, В, Мут, Пољ).

Суфикс *-уна*

Са именицом у општем делу: *кџуна* 'махуна' (Пољ, К, Т, Ш, Р; рџд^нле *кџуне* — Ком).

³¹⁹ Исп. *бајлах* (тур. *batak, bataklık*) 'житко блато' и др. (Речник САНУ, књ. I, 333).

XI. АНТРОПОНИМИ

А) ИМЕНА

Грађу о именима обрађујем такође на творбено-лексичком нивоу, при чему не улазим у дубљу семантичку, па и творбену анализу, пошто целокупну ономастичку грађу намеравам посебно обрадити.³²⁰ Ради систематичности, прво излажем мушка двосложна имена на *-е* и *-о*, а остала, као и обично — по азбучном реду суфикса. Исто тако, код женских имена, прво излажем двосложна имена на *-а*, а затим остала имена по азбучном реду суфикса.

Напомињем да сам анализирао само традиционална имена, а она што у новије време улазе у српски именослов нисам узимао у обзир.

Мушка имена у овом говору творе се суфиксима: *-а*, *-е*, *-о*, *-ан* (*-икāн*, *-ацан*, *-усан*), *-ен*, *-ага*, *-ала*, *-āс* (*-ибāс*, *-āш*), *-да* (*-ēнда*, *-ūrда*), *-ела*, *-еља*, *-ија*, *-ило* (*-аило*), *-ика*, *-ин* (*-адин*, *-ашин*, *-одīн*, *-уīин*), *-ина* (*-чина*, *-еїина*, *-усина*), *-ица* (*-ељица*, *-урица*), *-ић* (*-īћ*), *-чић*, *-иша*, *-ко* (*-ешко*), *-ош/-ōш*, *-јн*, *-јр* и *-в*; а женска имена суфиксима: *-а*, *-ара*, *-ача*, *-еїина*, *-еша*, *-ика*, *-ица*, *-ка* (*-їшка*, *-ушка*), *-ура* и *-уша*. У творби мушких имена су веома продуктивни суфикси *-о*, *-ика*, *-ица* и *-ић*, средње продуктивни су *-ан*, *-иша*, *-ика* и *-ко*, док други углавном нису продуктивни. Код женских имена, веома су продуктивни *-а*, *-ика* и *-ица*, средње продуктивни су *-ара*, *-ача*, *-еїина* и *-еша*, док су остали углавном слабо продуктивни, или нису уопште продуктивни.

1. Мушка имена

Суфикс *-а*

Овим суфиксом граде се двосложни облици са краткосилазним акцентом на првом слогу: *Бōћа* (О), *Йћа* (ГС, Ком), *Јōва* (У, Ј, Кор), *Лућа* (: Лука) (К), *Мића* (В, Ком), *Нића* (: Никола) (Пољ), *Ница* (Пољ), *Пеља* (: Петар) (О), *Пера* (Ком), *Рака* (Пољ), *Сїева* (Ком). Овај суфикс је продуктиван и њиме се изражава блага пејоративност код имена *Јова*, *Лућа*, *Ница*, *Пеља* и *Рака*, док су имена *Бōћа*, *Нића* и *Пера* семантички неутрална. Имена *Йћа* (: Илија) и *Мића* (: Милан) су хипокористици.

³²⁰ Материјал сам сакупио према методологији Одбора за ономастику Српске академије наука и уметности, примењеној у радовима Светозара Стијовића, Милете Бухумирића, Алије Џоговића и других аутора (в. Ономатолошке прилоге САНУ, књ. I–XI, 1979–1990).

Суфикс *-е*

Суфиксом *-е* образују се двосложна имена са дугоузлазним акцентом. То су, у ствари, облици некадашњих хипокористика који су дугом употребом³²¹ то значење изгубили па се сада осећају као права имена. Потврђена су ова имена: *Арсе*, *Брáne* (Пољ, Ком, Ј, ВП), *Влáде*, *Гáвре* (В, СГ, Ком), *Дáне* (Ком, Пољ, Ј, В, Кор, Маз, Лап, Шт, Том), *Йле* (Ј), *Мáне* (Пољ, Пл, Бр, Бј, Ру), *Мíле* (Р, Ј, Кр, Миш, Маз, О), *Нúве* (Ј, В), *Рáде* (У, Кор, Пољ, Пл, ЛПС, ШК), *Тóде* (Ру, Клап, Гр), *Тúме* (Ком, Бр, Ру). Од ових имена са *-е* доследно долазе *Дáне*, *Мáне*, *Мíле*, *Рáде* и *Тóде*, док се остала срећу и са суфиксом *-о* (нпр. *Тúмо*).

Суфикс *-о*

У говору југоисточне Лике суфиксом *-о* граде се двосложна имена са дугоузлазним акцентом, која су изгубила хипокористичко значење.³²² У овој творби суфикс *-о* је веома фреквентан и њиме се завршава највише имена у овом говору, а од њихове основе изводи се и највише других имена са различитим семантичким обележјима.

Ацо (Ком, Мут), *Аћо* (М), *Бóжсо* (СГ, Пољ, Ј, В, Б, Ком), *Бóро* (Пољ, К, СГ, В, Клап, ВП), *Брáно* (Ком, Пољ), *Бúћо* (В), *Вáсо* (Ј, Б, ДБ, Кор, Том, Клап), *Влáдо* (Р, Пољ, М, Кр, Том), *Вúјо* (Ј, СГ), *Гáвро* (В, Лап), *Гáго* (Ј, Пољ), *Гáшо* (Пољ), *Гóјо* (Пољ, ВП), *Грúјо* (Пољ, М, Мут, Пећ), *Дáко* (Ком, Мут), *Дáшо* (Мут, Пољ, ЋК), *Дáцо* (Ј, Пољ, ЛПС, Ка, В), *Дрáго* (Клап, О, Па), *Дúдо* (Ј), *Дúјо* (Пољ, Ком, Бр, Ру, Б, Ј), *Дúко* (Мут), *Дúћо* (Ј), *Ђóко* (Пољ, В, Ј, ЛПС, ВП, Не, Ку), *Ђúко* (Пољ, Ком), *Ђуро* (Пољ, СГ, Ком, Пл, Р, М, Пећ, Миш), *Йћо* (В, СГ), *Јóво* (Пољ, Ком, До, Кр, В, Б), *Јóјо* (Пољ), *Јóко* (Ком), *Јóцо* (Ј, Пољ, Пл, Том, Шт, Гр, Ф, Бј), *Лáзо* (Клап, Пољ, Бр, Бј, ЛПС, ВП, Ку), *Лáћо* (Ј), *Љúбо* (СГ, Ком, В, Ј), *Мáћо* (Ј, Ком, ВП, Гр), *Млáћо* (Ј, Пећ, Пољ), *Мијо* (ЋК, Ф, ЛПС), *Мићо* (Пољ, Ком, СГ, Пл, Р, Ј, Гр, Лап, Ср, Ос), *Мишо* (Ком, Пољ, Клап, Бр, ВП, Ф, Б, Бј, ПЉ), *Нећо* (Ј, Б, ПЉ), *Нешо* (Пољ), *Нíко* (Р, Ј, М, Пл, Клап), *Нíно* (О, Клап, Бр), *Нíцо* (Пољ, СГ, Ј, Т), *Пајо* (Пољ, Ј, До, Лап, Том), *Пејо* (До, Пољ, В, Ј, Кор, ВП, Мут, Ка, Ми), *Пешо* (Пољ), *Пеко* (Ком), *Пéро* (Ком, Бр, Ф), *Пећо* (Р), *Пéшо* (Ј), *Рацо* (Пољ, Ком, СГ, У), *Рошо* (Пољ), *Сако* (Пољ), *Сíмо* (Пољ, Ком, Ру, Кор, ЛПС, Ћ, Мут, М), *Срéшо* (Ј), *Сићево* (Ком, Пољ, Ру, Бр, ЛПС, ВП, До, Дн, Ом, Шт), *Тóћо* (Пољ), *Тóшо* (Ком), *Тришо* (СГ, Ј), *Тúмо* (Ком), *Ћéво* (Пољ), *Ћéћо* (Ј), *Ћúјо* (Ј, В), *Шйúро* (Мут).

Као што се види, у овом говору хипокористичка образовања овога типа обавезно се завршавају суфиксом *-о*, а никад суфиксом *-а*. У том погледу, њихова се изоглоса углавном поклапа са изоглосом ијекавске, односно екавске замене јата.³²³ Тако се облици на *-о* у номинативу, са својом парадигмом по промени име-

³²¹ Слична је ситуација и на осталом штокавском подручју, а веома слична у северној Далмацији. Исп. Бјелановић, Творба хипокористика ..., 7–8.

³²² Остала је, дакле, само форма, а значење се неутрализовало, постало је семантички празно. Њихову основу, која је, у ствари, основна творбена база у творби антропонима овог говора, ја ћу даље називати „основа двосложних хипокористичких облика“.

³²³ С. Стијовић, *Пиштање корелације између замене јата и стандардне хипокористичке формације Пера/Перо у штокавским говорима*, Научни састанак, 7, 53.

ница на *-а*, на деловима екавске територије јављају баш у областима око ијекавско-екавске границе у Србији³²⁴, као што су нпр. југозападни Срем, западна Мачва и Колубара (Николић: Сремски, 261–262; Колубарски, 47), Космај (Аранђеловић–Живковић, Космај, 163–166), Горњи Милановац (Поповић, Имена, 244), Гружа (Стевовић, Гружа, 458, 583), Левач (Симић, Левачки, 286–287, 269), Жича (Матијасић, Хипокористици, 337–344), Гоч (Поповић, нав. дело, 244), Долина Ибра (Матијасић, нав. дело, 337–344), Нови Пазар, Сјеница и Бихор (Барјактаревић, Новопазарско-сјенички, 87, Бихорски, 1–2), Метохијски Подгор (СТИЈОВИЋ, О. прилози, I–III, V). Сугласник испред суфикса *-о* може бити у примарном облику (нпр. *Љубо*), измењен умекшавањем (*Млађо*), или секундарне природе (*Јоко*, *Јоцо* и сл.).

Суфикс *-ан/-а̄н*

Овим суфиксом су образована имена са мање или више израженом хипокористичком нијансом значења, али су нека и семантички празна. У њиховој структури имамо основе:

а) двосложних хипокористика: *Боџан* (Ј, Ком), *Бућан* (В), *Васан* (В, О, Ј), *Владан* (Ј), *Војан* (П), *Вујан* (Ком) и *Вујан*³²⁵ (Ј), *Вукан* (Пољ), *Гајан* (Ком), *Гојан* (Ком) и *Гојан* (Пољ, СГ, Пл, Б), *Дакан* (Ј, Бр), *Дујан* (У) и *Дујан* (Ј), *Дулан* (Пољ), *Ђукан* (Пољ, Кор), *Ђуран* (Бр, Ру) и *Ђуран* (Ј, Ф), *Ићан* (К, Пољ, ВП), *Лакан* (Ј), *Маћан*, *Миран* (Р, Том), *Пајан* (Пољ, Клап), *Перан* (Пољ, СГ, Пл), *Сакан* (Пољ, Ф, Б), *Симан* (Ру), *Срћан* (В), *Сидеан* (Пољ), *Туман* (Ком) и: *Туман* (Ком, Ј);

б) имена нехипокористичког значења (пуних имена): *Бошкан* (Пољ), *Бранкан* (Ком, Мут), *Гојкан* (Пољ), *Здравкан* (У, Бр), *Маркан*, *Миркан* (Р, Ј, В), *Рајкан* (Ком), *Ранкан* (О), *Слободан*³²⁶ (К, СГ, Ј);

в) придева — драг: *Драган* (Пољ, Бр, Маз, СГ, Пл); — мио: *Милан* (СГ, ВП, ЛПС, Пољ, О), *Мићан* (Пољ, Клап); — млад: *Млаћан* (Ком), чешћи су међутим ликови са формантом *-ен*: *Млаћен*³²⁷ (У, В, Бј, Бр) и *Млаћен* (Ком, О);

г) глагола — стати: *Сидан* (К, Ком, Лап, Кор).

Разлике у основама утичу и на разлику у интензитету хипокористичности, која је најизраженија код ликових у којима се суфикс *-ан* додаје на пуно име. Слабије се тај интензитет осећа код имена код којих је суфикс *-ан* додат на двосложне основе, а уопште се не осећа код имена образованих од неономастичке основе придева и глагола.

³²⁴ Стијовић, нав. дело, 53.

³²⁵ Двојак квантитет је последица некадашње разлике између *-ань* (> *-а̄н*) и *ънь* (> *-а̄н*), који се вокализацијом полугласа (12. век) јављају у јединственом облику (в. Скок, Ерј, I, 38; И. М. Железњак, *Очерк сербохрватског антропонимског словообразовања*, Кијев, 12–13).

³²⁶ Име *Слободан* је придев грчког имена *Ελευθεριος*, али оно није настало према грчком калку, него према појму *слобода* (М. Грковић, *Неке нове појаве у српској антропонимији*, Ономастолошки Прилози V, Београд, 1984, 212).

³²⁷ Нисам у овом говору чуо име *Младан*, које је потврђено код М. Грковић, *Речник личних имена код Срба*, Београд, 1977, 139 (у даљем тексту: *Речник*).

Остали суфикси на *-ан*

-икан: — са изразито хипокористичким значењем је: *Мићикан* (Пољ). У овом форманту, који је додат на основу двосложног хипокористичког облика *Мићо*, састављена су два хипокористичка суфикса: *-ика* и *-ан*;

-аџан: — са изразито пејоративним значењем су: *Милаџан* (Пољ, Том, ЛПС, Ком), *Тумаџан* (Ком, Пл). Суфикс је код њих додат на основе двосложних хипокористичких облика, а у форми имена *Пејџраџан* (Клап) — на основу пуног имена;

-усан: — са изразито пејоративним значењем забележено само: *Пејџрусан* (Пољ), а суфикс *-усан* додат је на основу пуног имена.

Суфикс *-ен*

Забележена су само два имена са основом *млад-*: *Младен* и *Млађен* (в. горе под суфиксом *-ан/-ан*).

Суфикс *-ага*

Од основа двосложних хипокористичких облика забележио сам: *Дујага* (: *Дујо*) (Ј), *Ђурага* (: *Ђуро*) (Пољ), *Мићага* (: *Мићо*) (К, СГ) — са блажом пејоративном нијансом значења.

Суфикс *-ала*

Са овим суфиксом имам само *Ниџала* (Ком), где је *-ала* додат на основу двосложног хипокористичког облика *Ниџо*. Суфикс *-ала* овом имену даје блажу пејоративну нијансу значења.

Суфикс *-а̄с*

Потврђен је само у: *Њлија̄с* (Пољ), где је додат на основу пуног имена и даје му пејоративно и јако стилско обележје.

Суфикс *-иб̄ас*

Потврђен је у: *Њлиб̄ас* (Пољ); додат је на основу двосложног хипокористичког облика *Њле*, а имену даје пејоративно значење.

Суфикс *-(а)џ*

Изведенице са овим суфиксом ретке су у овом говору, за разлику од говора севернодалматинских штокаваца, у коме је овај суфикс продуктивнији.³²⁸ Забележио сам само: *Сте̄ваџ* (О) — са пејоративном нијансом значења, а суфикс је додат на основу двосложног хипокористичког облика *Сте̄во*.

Суфикс *-а̄ш*

У ову групу спадају двосложна имена са пејоративним значењем, које им даје овај суфикс додат на основе двосложних хипокористичких облика, као: *Ве̄ља̄ш* (: *Вељо*) (Ком), *Ђура̄ш* (: *Ђуро*) (Ј), *Јова̄ш* (: *Јова*) (К), *Мил̄аш* (: *Миле*) (Пл), *Пе̄ра̄ш* (: *Пе́ро*) (Пољ), *Сте̄ва̄ш* (: *Сте́во*) (В), *Тума̄ш* (: *Туме*) (СГ, К). Овде спада и: *Пејџра̄ш* (Ком), где је *-а̄ш* додат на основу пуног имена.

³²⁸ Исп. Бјелановић, Ономастика, 182.

Суфикс *-да*

У примерима које сам забележио суфикс *-да* додат је на облик пуног имена: *Јованда* (Ј), *Сивџанда* (Ком). Оба имена су са аугментативно-пејоративним значењем.

Остали суфикси на *-да*

-ѣнда: — Додаје се на основе двосложних хипокористичких облика, са аугментативно-пејоративним обележјем: *Ђурѣнда* (Бр), *Луѣнда* (Ком), *Славѣнда* (Ком, Пољ).

-јурда: — Додаје се на основе двосложних хипокористичких облика, с изразито пејоративним обележјем: *Бѣжјурда* (Пољ), *Дацијурда* (Ј), *Јовјурда* (Ком), *Пѣјурда* (О), *Савјурда* (Ј), *Симјурда* (Бр, Пољ, Ру) *Сивјурда* (Ком).

Суфикс *-ела*

Са овим суфиксом забележио сам само пејоратив блажег интензитета: *Шимѣла* (К), изведен од основе двосложног хипокористичког облика *Симо*.

Суфикс *-еља*

Мањи је број изведеница са овим суфиксом, то су: *Јовѣља* (К), *Миѣља* (Пољ), *Сивѣља*, *Тумеља* (Ком), *Јанкеља* (Ј), *Маркеља*³²⁹ (Ј).

У прва четири примера суфикс *-еља* је додат на основу двосложних хипокористичких облика, а у два последња — на асемантичку основу. Овде суфикс *-еља* именима даје пејоративну нијансу значења.

Суфикс *-ија*

Само сам записао: *Арсенија* (Пољ, Клап) и *Илија* (Пољ, СГ, Кр, Маз, Гр, Шт) — оба са значењем правога имена.

Суфикс *-ило*

Са овим суфиксом, који је додат на основе двосложних хипокористичких облика *Гашо*, *Дашо*, *Ђуро*, *Јошо*, *Сивѣво* имам следеће примере: *Гашило* (Бр), *Дашило* (Ком), *Ђурило* (Пољ, Ј), *Јошило* (У), *Сивѣвило* (Клап) — са стилски обележеном конотацијом, тј. са хипокористичким значењем.

На *-ило* се завршава и његов дериват *-аило*, са којим имам: *Јоваило* (Дер, Ом, Бр, ЛПС, У), *Мијаило* (Пољ) и *Сивѣваило* (Ком, Пољ) — суфикс је додат на основе двосложних хипокористичких облика, а имена су стилски обележена, тј. одликују се хипокористичношћу.

Суфикс *-ика*

Ово је суфикс са великим интензитетом хипокористичности, а уз то је и веома продуктиван у творби и мушких и женских имена. Додаје се искључиво на основе двосложних хипокористичких облика. Потврђен је у овим мушким именима: *Ду(ј)ика* (Пољ), *Ђурика* (Пољ, Ком), *Илика* (В), *Јовика* (О), *Јо(ј)ика* (Пољ), *Милика* (Ј), *Миѣника* (Пољ, В), *Радика* (Маз, Бр), *Тумика* (Ком).

³²⁹ Потврђено и код М. Грковић, Речник, 127.

Суфикс *-ѝн/-ин*

Овај суфикс није продуктиван, а такође је и мало фреквантан. Са хипокористичком конотацијом забележио сам: *Тодѝн* (Пољ, Ру), где је *-ѝн* додат на хипокористичку основу имена *Тодѝ*, и *Ђурѝн* (Пољ), са суфиксом додатим на хипокористичку основу имена *Ђуро*. Име *Во̀(ј)ин* (П, М) семантички је празно, тј. јавља се као право име.

Остали суфикси на *-ин*

-адин: *Мил`адин* (У, Б, ВП) — семантички је празно име;

-ашин: — додат на основе двосложних хипокористика: *Ђурашин* (Ј, В), *Јовашин* (В, Ком) — са блажом хипокористичком нијансом;

-одѝн: — додат на основу двосложног хипокористика: *Никодѝн* (Пољ) — са блажим интензитетом пејоративности;

-уѝин: — са суфиксом *-уѝин*, на придевској основи, имам само: *Милуѝин* (Ком, ВП) — јавља се као право име.

Суфикс *-ина*

Са овим суфиксом, који се додаје на основе двосложних хипокористика, са аугментативно-пејоративним значењем које добијају од суфикса *-ина*, имам ове примере: *Да(ј)ина* (Пољ), *Дацина* (Р, Ј), *Ду(ј)ина* (Ј), *Божина* (Ком, Ј), *Ђурина* (Ј, М) и *Ђурина* (Пољ), *Јовина* (О, В, Ј), *Мил`ина* (В), *Јо(ј)ина* (Клап), *Перина* (Ру), *Симина* (Пољ, Пл), *Славкина*, *Сѝвѝвина* (В), *Ђѝвина* (Пољ), *Ђѝ(ј)ина* (Ј); од примера где се *-ина* додаје на пуно име имам само: *Тоддрина* (Гр, Ру), такође са пејоративним значењем. Сва ова имена, међутим, нису обавезно пејоративи. Величина и снага у свести Личана најважније су мушке особине — због чега су ове аугментативне форме често и хипокористици (В. Драгичевић, *О неким именима deminutivo-hipokoristične i augmentativno-pejorativne kategorije u današnjim ličkim govorima*).

Остали суфикси на *-ина*

-чина: — са основама двосложних хипокористичких облика имам примере: *Данчина*, *Пајчина* (Пољ), *Рајчина* (Ком), а са основом пуног имена: *Богданчина* (Пл, СГ), *Ђуранчина* (Ј, Ру), *Јованчина* (Пољ, Бр), *Љубанчина* (Ј), *Сѝвѝанчина* (К, Ј) и *Ђѝанчина* (Пољ) — сва са благом аугментативно-пејоративном нијансом значења, а зависно од контекстуалних услова могу да буду и хипокористици;

-ѝшина: — од основа двосложних хипокористичких облика само су *Ђурѝшина* (Б, Ј) и *Мићѝшина* (О, Пољ), а од правих имена *Николѝшина* (Бр, Шт, Ру) и *Савѝшина* (Пољ, К, Ком) — сва са аугментативно-пејоративном нијансом значења;

-усина: — од пуне основе образована су имена: *Марку`сна* (СГ) и *Пејру`сна* (Пољ) — са изразито пејоративним обележјем.

Суфикс *-ица*

Овде спадају тросложна имена са дугоузлазним акцентом, која имају пејоративно значење. То им значење даје и овај акценат,³³⁰ али и суфикс *-ица*, чија

³³⁰ У томе се говор Срба југоисточне Лике подудара са севернодалматинским говорима (исп. Ж. Вјелановић, *Prozodemske varijante u antroponimiji*, *Filologija* 11, 1982–1983, стр. 383).

функција умањивања прелази у функцију омаловажавања личности. Забележио сам: *Аћица* (: Аћо, Александар) (М), *Ба(ј)ица* (Ком), *Борица*, *Васица*, *Векица* (В), *Велица* (Бр, СГ, Ру, Пољ, Ком, Бр, Ком, Пл, К, Р), *Во(ј)ица* (Маз, ЛПС, ЛК), *Ву(ј)ица* (Ј), *Владица* (Пољ, Р, Ј, Бе, Су), *Гаврица* (В, СГ), *Драгица* (М, П), *Даница* (Пољ, Ру, М, ГС, Ку, ВП), *Дашица* (Ј, Мут), *Ђурица* (Ком, Пл, Пољ), *Ду(ј)ица* (Пољ, Бр, Маз, Ом), *Дукица* (Мут), *Илица* (Р, М), и: *Илица* (Пољ, Ком), *Ићица* (В, Лап, Не), *Јовица* (Пољ, Ком, О), *Ко(ј)ица* (Ком), *Лакица* (Ј), *Лаћица* (Ј), *Лекица* (У), *Љубица* (О), *Маница* (Пољ, Маз), *Миљица* (В, Ј, П, Б), *Мићица* (Пољ, СГ, Пл, Р), *Мујица* (: Момо) (В), *Нешица* (Пољ, Мут), *Неица* (Ј, Мут), *Никица* (У, Р), *Ниница* (О, Ком), *Па(ј)ица* (Пољ, Б, СС), *Пе(ј)ица* (О, Клап, Ру, Том), *Перица* (Ком), *Пу(ј)ица* (В), *Рошица* (Пољ), *Радица* (Ј, Не, Су, ЛПС, ВП, Пољ), *Раљица* (СГ), *Рајица* (Бр, Пољ, Ру, ВП, Ј), *Савица* (О), *Сакица* (ШТ), *Столцица* (Ј), *Симица* (Ру, Бр), *Сисица* (В, Пољ), *Сивевица* (Пољ), *Тумица*³³¹ (Ком), *Ћирица* (Ком, Ј, В), *Ширица* (Мут). Овде долази и једини облик са дугосилазним акцентом, такође с пејоративним значењем: *Рајсца* (: *Рајса* < Раде) (Пољ).

Са суфиксом *-ица* има такође тросложних имена са краткосилазним акцентом, код којих се осећа колебање у значењским нијансама. Тако нпр. *Ба(ј)ица* (Ј), *Ву(ј)ица* (В), *Гаврица* (В), *Ђурица* (К), *Јовица* (Пољ, Ј, О, В), *Никица* (Пољ, Ком, СС, Ф, Бј, М) и *Перица* (Пољ) значе права имена (јер им је изгубљена хипокористичност), док *Љукица*³³² (Пољ, Бр), *Пељица*, *Ракица* и *Савица* (Пољ, Ком) имају пејоративну нијансу значења.

Забележио сам и пејоративе са краткоузлазним акцентом, као: *Илица* (Пољ) и *Ландрица* (Ј).

Остали суфикси на *-ица*

-елица: — додаје се на основе двосложних хипокористичких облика и именима даје пејоративно значење и чини их изразито стилски обележеним. То су: *Јовелица* (К), *Сивелица*, *Тумелица* (Ком); — на основе пуног имена додаје се у: *Јанкелица* (Ј), *Маркелица* (Ј, В);

-урица: — додаје се на основу двосложног хипокористичког облика и имену даје изразито пејоративно значење: *Божурица* (Пољ).

У оба ова суфикса *-ица* појачава пејоративност, јер се додаје на већ пејоративне суфиксе *-ели* и *-ур*.

Суфикс *-ић*

Са овим суфиксом забележио сам само: *Данић* (: *Дане*) (Пољ, Ком), са значењем правог имена.

Суфикс *-ић*

Овим суфиксом образују се изведенице од основа двосложних хипокористика или од основа антропонима неутралног значења (изгубљене хипокори-

³³¹ Исп. и Бјелановић, нав. дело, стр. 389.

³³² Тако је и у севернодалматинских штокаваца, исп. Бјелановић, нав. дело, 386.

стичности), и имају пејоративну нијансу значења. То значење, као и код суфикса *-ица*, произилази из деминутивног облика.³³³

Бòшкѝћ (Пољ, Клап, Бр), *Бр̀анкѝћ* (Ком, СГ, Ф, Ћ, Ј), *Гòјкѝћ* (Пл, Пољ, Ком, ЋК), *Дмѝирѝћ* (Ком, Ом, Том), *Љанкѝћ* (О, В), *Лакѝћ* (Ј), *Маркѝћ* (Дер, Гр, Кор, В), *Миркѝћ* (Ком, В, Ф, Лап, Не, Ку), *Пѐирѝћ* (О, В, Т, П), *Ра̀јкѝћ* (Пл, СГ), *Ра̀нкѝћ* (О), *Сл̀авкѝћ* (Ј), *Сѝ̀анкѝћ* (О, Ру), *Сѝ̀евѝћ* (Пољ).

Суфикс *-чић*

И овај деминутивни суфикс даје именима пејоративно значење. Од основа пуног имена забележио сам: *Богд̀анчић* (Б, Ф, ЛПС), *Драг̀анчић* (Ком), *Душ̀анчић* (О), *Јов̀анчић*, *Мил̀анчић* (В), *Сѝ̀ев̀анчић* (Клап).

Суфикс *-иша*

Са овим суфиксом граде се тросложна имена од основа двосложних хипокористика, која у овом говору имају хипокористичку конотацију.

Ба̀(ј)иша (Ј, В), *Бр̀аниша* (О, Клап, Бр), *Вѐкиша* (Б), *Вѐљиша*, *Во̀(ј)иша* (Маз, Бр), *Ву̀(ј)иша* (Ј), *Ву̀киша* (В), *Га̀(ј)иша* (Пољ, Ком), *Го̀(ј)иша*³³⁴ (Ј), *Гру̀(ј)иша* (Маз), *Дра̀гиша* (Бр, Дер, Ру, Не, Ф), *Ђòкиша* (Пољ), *Ђу̀риша* (Б, Пећ), *Илиша* (Пљ, К), *Јаниша* (О, В), *Јов̀иша* (Ком, К), *Кò(ј)иша* (СГ, Пл, СС), *Маниша* (Пољ, ВП, Ку, Су), *Милиша* (Ј, В, Б, П, Маз, Мут, Ком), *Па̀(ј)иша* (Мут, Ка, Ф), *Пѐриша* (М), *Ра̀диша* (Ком, Пл), *Ра̀(ј)иша* (Ру), *Са̀виша* (Пољ, Ком), *Сл̀авиша* (У, Ј), *Сѝ̀аниша* (Мут, О, В), *Сѝ̀ев̀иша* (Ј, Б, П, Пећ), *То̀диша* (Пољ, Ру), *Тум̀иша* (Ком, К, Пл).

Суфикс *-ко*

Од основа двосложних хипокористичких облика, са хипокористичким значењем, забележио сам: *Да̀цко* (Пољ, Ј), *Дра̀шко* (Ком), *Їлко* (СГ, К), *Ма̀цко* (Ј), *Мѝрко*³³⁵ (Р, Ком, Ку, Бр), *Мѝћко* (Пољ, Ру, Ф), *Мѝшко* (К), *Пѐјко* (СГ, Пољ), *Пѐјко* (Клап, Пољ), *Ра̀цко* (Пољ, Ком), *Са̀ћко* (Ком), *Сѝ̀евко* (Ом, Том, ВП), *То̀ћко* (Пољ), *Тум̀ко* (Пл, Ком, Пољ), *Ћевко* (Пољ).

На *-ко* се завршава и сложени суфикс *-ешко*, са којим се од двосложних хипокористичких облика граде имена типа: *Јов̀ешко* (К), *Љуб̀ешко* (Ј), *Мил̀ешко*, *Сѝ̀ев̀ешко* (Пољ) — са пејоративном нијансом значења.

Суфикс *-ош/-òш*

Са овим непродуктивним суфиксом имам само име *Милош*, и то са два акценатска лика: *Милош* (Пољ) и *Мѝлош* (Ком) — суфикс *-ош* додат је на основу придева *мио*, и *Урош* (Пољ, СГ), од старословенског *ур*.³³⁶

³³³ Тако је и код Бјелановића, *Prozodemske varijante u antroponimiji*, Filologija II, Zagreb, 1982–1983, 387.

³³⁴ Потврђен облик и код М. Грковић, Речник, 65.

³³⁵ Потврђено име и код М. Грковић, као и *Миркан*, *Миркић* и сл., Речник, 139.

³³⁶ Скок, ЕРЈ, III, 547.

Суфикс *-џн*

Са овим суфиксом имам: *Мићџн* (Мут, М, Пољ, Ком) — са неутралним значењем (због изгубљене хипокористичности), као и: *Раџн* (Бр, Ру), *Саџн* (Пољ), *Сџаџн* (В), са благом хипокористичком обојеношћу.

Суфикс *-џр*

Забележио сам само: *Бџџр* (Пољ) — надимак са пејоративном нијансом, изведен према имену *Бџо*.

Суфикс *-џ*

Са овим суфиксом су двочлана имена,³³⁷ као: *Велимџр* (Ком), *Драгољџи* (Гр), *Драгомџр* (Пољ, У, Ј), *Љубомџр* (Гр, СГ), *Милораџ* (Р, Ј, ПЉ, Ср, Шт, Гр), *Мирослав* (У, Пл, К), *Прџдрџ* (У, В, Кр, Ку), *Раџдомџр* (О), *Раџослав* (Шт, Гр), *Свеџоџар* (Ј), *Тумислав* (Ком, К), *Чеџомџр* (О, Бр).

2. Женска имена

Суфикс *-а*

Овим суфиксом образују се двосложна имена, углавном са дугоузлазним акцентом. Као и мушка двосложна имена на *-е* и *-о*, и ово су хипокористички облици који су ту хипокористичност изгубили, па сада имају претежно значење правих имена. Забележио сам ова имена: *Анђа* (Пољ, Ј, В, Т, Ф, ЛПС), *Анка* (Пл, Пољ, Маз, Бр, ЛПС, Ком), *Боја*, *Боса* (Ком, Пољ, О, Ј, В), *Вџера*, *Виџа*, *Вуџа* (СГ, Пл, Миш), *Гоџа* (У, Лап), *Гоџа* (Р, Ј, ЋК), *Дана* (Ком), *Даша* (Ком, У), *Добра* (Пољ), *Дуџа* (У, Пољ, Дн, Лап), *Ђеџа* (Пољ), *Ђуџа*, *Ђуџа*, *Зора* (СГ, О, В, Ком), *Јаџа* (Пољ), *Јања* (Ку, ВП, Том, Пољ, О), *Јеџа* (О, Ј, В), *Јела* (Пољ, О, Клап), *Јоџа*, *Каџа* (Пољ), *Лела* (У, Кор), *Мара* (СГ, Пољ, В, Ћ, Кр, Ср), *Маџа* (Пољ, Ком), *Маџа* (Маз, Пољ), *Мика* (Ћ, Пољ, Ком, О), *Миџа* (Пољ), *Мима* (К), *Миџа* (Пољ, Кор, Лап, ЛПС, ВП, Том, Дер), *Миџа*, *Наџа*³³⁸ (Ком, Пољ), *Неџа* (М, Пољ, У), *Неџа* (М, Ј), *Пеџа* (О, В, Пољ, М, Мут), *Раџа* (Ком, У, Пољ, Клап, Бр), *Роџа* (Пољ, Том, Шт), *Саџа* (Ку), *Сеџа* (К), *Соџа* (Ком, Не), *Соџа* (В, СГ, Пл, Пољ), *Сџана*, *Сџоџа* (Пољ, Ј, В).

Код свих ових имена суфикс *-а* је додат на скраћену хипокористичку основу.³³⁹

Суфикс *-ара*

Са суфиксом *-ара* забележио сам неколико имена са аугментативно-пејоративним значењем, у којима је он додат на основе двосложних хипокористичких

³³⁷ Двочлана имена наслеђена су још из прасловенског доба. У њиховој творби обично се налази у првом делу један а у другом делу други словенски корен, углавном именица или придев. Вероватно су то окамењени остаци индоевропског типа имена-реченица, а функција му је вероватно била у томе да на нивоу одређене друштвене заједнице буде финије, озбиљније и вредније од краћених и изведених имена. Исп. *Leksik prezimena SR Hrvatske*, IX.

³³⁸ Женска имена *Наџа* и *Вера* примила је од Руса српска грађанска класа у XIX веку (в. М. Грковић, *Неке нове њојаве у српској анџројонимији*, Прилози, V, 212).

³³⁹ Исп. Ј. Матијашић, *Акцентај и морфолошка стџрукџура двосложних анџројонимијских хипокористичка у обласџи Ибра*, Јужнословенски филолог, Београд, 1966/67, књ. XVII, 345.

облика, као: *Бојара* (Ру), *Ђукара* (Миш), *Ђујара* (Не, До), *Јекара* (В), *Јокара* (Пољ), *Љубара* (СГ), *Мицара* (Мут), *Џукара* (Пољ), са пејоративним значењем.

Суфикс *-ача*

Овај суфикс, додат на основе скраћених двосложних хипокористичких облика, као и на пуне основе имена, у овом говору даје изведеницама аугментативно-пејоративну нијансу значења. Таква су имена: *Јекача*, *Јокача* (Пољ), *Микача* (Ком), *Сокача* (СГ, Мут), *Џукача* (Р), *Анкача* (У), *Зоркача*, *Милкача* (Клап, Пољ), *Перкача* (У).

Суфикс *-ешина*

У овом говору суфикс *-ешина* додаје се на основе двосложних хипокористичких облика, као и на пуне основе имена, и свима даје аугментативно-пејоративно значење. То су: *Бојејшина*, *Јекешина* (Пољ), *Ђукејшина* (Ру, Бр), *Ђујејшина*, *Савешина* (Пољ), *Анкејшина* (У), *Бранкејшина* (Ком), *Јелкејшина* (До), *Јованкејшина* (Мут), *Мар(и)јејшина* (Пољ), *Мил(и)јејшина* (Мут), *Милкејшина*, *Савкејшина* (СГ), *Џукарешина* (О).

Суфикс *-еша*

Са овим суфиксом, који изведеницама даје изразито пејоративно значење, забележио сам: *Ђукеша* (До), *Јекеша* (Пољ), *Микеша*, *Миљеша* (Ком), *Секеша* (Клап), *Сокеша* (О, Пољ), *Сиванеша* (Бр). Код свих је суфикс *-еша* додат на основе двосложних хипокористичких облика.

Суфикс *-ика*

Суфикс *-ика* продуктиван је у творби хипокористика кад се додаје на основе двосложних хипокористичких облика, као што су: *Аника*, *Бò(j)ика*, *Дарика* (Ру, Пољ), *Ђу(j)ика*, *Марика*, *Мирика* (О), *Мицика* (Бр, ВП), *Наника*, *Неника* (Р), *Перика* (У), *Се(j)ика*, *Сиваника* (Ком), *Џу(j)ика* (Р).

Суфикс *-ица*

Са овим суфиксом врло често се граде тросложна имена са дугоузлазним акцентом, који овим деминутивним облицима, као и код мушких имена, даје пејоративно значење. Слично стање налазимо и у севернодалматинским штокавским говорима.³⁴⁰

Навешћу ове примере: *Бò(j)ица* (Пољ, Ком), *Брáníца* (Ј), *Вукица* (Ћ), *Гóзица* (У), *Гóрица*, *Дáрица* (Мут, Ј, В), *Душица* (У, Пољ), *Дрáгица* (Ћ, Р, М, Мут), *Зóрица* (СГ, К), *Ђу(j)ица* (До, Клап), *Ђукица*, *Јéкица* (В, Ј, Т), *Јéлџа*, *Јóкица* (М, Р), *Јáњџа*, *Јó(j)ица* (Пољ), *Кáшџа*, *Лéлџа* (У), *Мáрица* (СГ, Р), *Мирица* (Пољ, У, Кор, ЛПС), *Микица*, *Нéнџа* (М), *Пéйица* (Том), *Рóсџа* (Пољ), *Рáдџа*, *Сáвица* (Маз, Бр), *Сивó(j)ица* (Пољ, Ком, Мут, СГ, Гр), *Сивáнџа*, *Сóкица* (Пољ, В), *Смиљџа* (К, СГ). Уз ове примере иду и четворосложни облици *Милéвица* (Т) и *Милéнџа* (Р).

³⁴⁰ Исп. Ž. Bjelanović, *Prozodemske varijante u antroponimiji*, 383–386.

У овом говору, међутим, са суфиксом *-ица* постоје и пејоративи тросложних имена типа: *Бр̀анкѝца* (Ком), *З̀оркѝца* (Пољ), *Марѝца* (Ком), *С̀о̀кѝца* (К); *Сокѝца* (О), *Сѝанѝца* (К), као и: *С̀авкѝца* (Ј), *З̀оркѝца* (У), *Сѝо̀јкѝца* (Ком). Још више примера наводи Драгичевић (*О ѝросложним изведеницама на „-ица“ из катѝегорије личних имена субјекѝивне оцѝене у нашим заѝаднијим ијекавским говорима*, ЗФЛ, XXXIX/2, 1996, стр. 210).

Изведенице са краткосилазним акцентом као *В̀уѝица* (Ј), *З̀орѝца* (М, Мут), *Љ̀убѝца* (Ј), *М̀арица* (СГ), *Сѝо̀(ј)ица* (Ком), као и неке са краткоузлазним акцентом: *Б̀р̀анкѝца* (Ком), *Д̀раѝица* (В, Ј, У), *М̀илѝца* (Ј), *М̀илѝица* (В), *О̀лѝица* (Пл, СГ), имају значење правих имена.

Суфикс *-ка*³⁴¹

Овим суфиксом изведена су имена од скраћених хипокористичких основа, као: *Б̀о̀јка* (Пољ, Клап, Вр, Ру), *Б̀орка* (Шт), *В̀о̀јка* (Ком), *Д̀анка*, *Д̀ушка* (О, Мут, Ф, Ћ), *Ј̀о̀јка* (Ком), *Р̀а̀јка*³⁴² (Маз, Ком), *С̀њ̀ешка* (Пећ), *Сѝ̀анка*, *Сѝ̀о̀јка* (Ком). Као што се зна, то су у ствари хипокористички облици³⁴³ чије је значење у овом говору изгубљено, па се већина ових изведеница сматра правим именима. Неки, као *Ј̀о̀јка*, *Р̀а̀јка* и *С̀њ̀ешка*, и сада имају хипокористичку нијансу значења.

Са суфиксом *-ка* има и мањи број имена у којима он има моциону функцију: *Д̀ушѝанка* (Пољ, В, Ј, СГ), *Б̀о̀гдѝанка* (О), *Ј̀овѝанка* (Мут, Пољ, Клап, Бр, Ру, Ки), *М̀илѝанка* (Ј, М), *Сѝ̀о̀јѝанка* (Ру, Маз).

Моциону функцију суфикса *-ка* у образовању имена женског рода према именима мушког рода констатује и М. Стевановић³⁴⁴, а М. Карплук сматра да су ова имена и настала према именима мужева (Богударка је Богударова жена),³⁴⁵ што потврђује и средњовековним изворима са терена чешког и српског језика.³⁴⁶

У неким тросложним именима: *Б̀о̀сѝѝка* (Пољ, К, Пл, ПС, Ј), *К̀овѝѝка* (В), *Н̀евѝнка* (О, К, СГ) суфикс *-ка* нема моциону функцију у овом говору, али то се не може рећи и за све говоре српског језика.³⁴⁷

Суфикс *-ѝшка*

Са овим суфиксом забележио сам само: *М̀арѝшка* (Пољ), где је суфикс *-ѝшка* додат на основу двосложног хипокористичког облика *М̀ара*, и има пејоративно значење.

Суфикс *-ушка*

Овим суфиксом, додатим на основе двосложних хипокористичких облика, изведенице у овом говору добијају блажу пејоративну нијансу значења. То су:

³⁴¹ Првобитно је то *-ѝка* или *-ѝка* (Белић, Грађење речи, 82).

³⁴² Овај хипокористички облик веома је стар у српском језику (исп. Бошковић, Категорија старих хипокористика ..., 330).

³⁴³ Исп. Бабић, Творба, 224.

³⁴⁴ Српскохрватски, 502–504.

³⁴⁵ *Słowiańskie imiona*, 143.

³⁴⁶ Нав. дело, 106.

³⁴⁷ В. Ј. Матијевевић, *Сложена лична имена са суфиксом -ка*, *Onomastica jugoslavica*, 1, Ljubljana, 1969, 160.

Анђушка, *Анушка* (Пољ), *Марушка* (У), *Сејушка* (О), *Мирушка* (Клап), *Савушка* (Пољ).

Суфикс *-ура*

Само: *Савура* (Пољ), са пејоративним значењем, а суфикс *-ура* додат је на основу двосложног хипокористичког облика *Сáva*.

Суфикс *-уша*

Са суфиксом *-уша* забележио сам: *Анђуша* (Ком), где је *-уша* додато на основе двосложних хипокористичких облика, као и: *Боркуша* (Ком) и *Данкуша* (Пл), где је *-уша* додато на основу пуног имена. Све три изведенице имају пејоративну нијансу значења.

Б) ПРЕЗИМЕНА

С обзиром на творбену структуру, презимена у говору Срба југоисточне Лике могу се поделити у две основне групе: 1) суфиксална презимена — у којима се основи додаје један од творбених суфикса, а није нулти, и 2) безсуфиксална презимена — у којима се основи додаје нулти суфикс.

Суфиксална презимена састављена су према узорку: име + суфикс = презиме, односно: надимак + суфикс = презиме.

Грађу ћу излагати према мотиву именовања, који може бити: лично име (светачко или народно), у службеном или, знатно чешће, у неслужбеном облику, у чијој је основи неки лик субјективне оцене личног имена, најчешће деминутивни или хипокористички, са суфиксом на *-ић* (Петричић: Петрица, Драгишић: Драгиша) и сл; надимак — у којем су садржане психофизичке особине именованог лица, најчешће са пејоративном значењском нијансом; родбинска веза; веза са биљним или животињским светом; нека телесна особина или део тела; друштвени положај; предмет духовне или материјалне културе; етник или етнимим; занимање итд.

Безсуфиксална презимена имају апелативно-именичку творбу и граде се по узорку: име = презиме, надимак = презиме. Мотиви именовања безсуфиксалних презимена уклапају се у мотиве именовања суфиксалних презимена, па ћу их зато изложити заједно, по азбучном реду суфикса. У односу на суфиксална презимена, безсуфиксалних презимена у овом говору је знатно мање.

Сва презимена наведена у мојој грађи потврђена су и у Лексику презимена СР Хрватске, али без акцената, тако да располажем само акцентима које сам бележио на терену.³⁴⁸

³⁴⁸ Због тога „често имамо неслагања између онога што живи у народу и онога што се појави у нашој писаној ријечи“, ... али „ти проблеми неће бити ријешени све дотле док се не сачине детаљни дијалектолошки атласи у којима ће бити изнесене све ове и овакве особине“. А. Ресо, *Iz naše toponomastičke problematike*, *Književni jezik*, 1, god. VII, Sarajevo 1978, 34. В. и D. Arelić, *Ponovo o potrebi prilagodavanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena*, *Jezik*, 3, Zagreb, 1974–1975, 80–89.

У овој творби презимена учествују ови суфикси: *-а*, *-āја*, *-(а)к*, *-āк*, *-ијāк*, *-ан*, *-(а)ц*, *-āч*, *-ача*, *-ељ*, *-ија*, *-ин*, *-анин*, *-јанин*, *-ина*, *-ица*, *-еница*, *-ић*, *-овић*, *-ка*, *-ко*, *-ло*, *-о*, *-ōш*, *-оша*, *-ула*, *-уља*, *-уша*, *-ша* и *-џ*.

1. Презимена која у основи имају лично име

а) Мушко (патроним) — право име или име субјективне оцене

-ан: *Цвјетан* (Ку);

-(а)ц: *Драгосавац* (Том), *Радованац* (М);

-ин: *Вујин* (Зак), *Радусин* (Гр);

-ина: *Прлчна* (: Прле, Петар) (Гр);

-ица: *Павлица* (Пољ, Ком, Пл);

*-ић*³⁴⁹: *Адамовић* (М, Т), *Алексић* (Ки, Же), *Будисављевић* (Пећ), *Борић* (Бр), *Ба(ј)ић* (Лап), *Богуновић* (Неб, Вр, Су, Лап), *Божанић* (Коз), *Богдановић* (Вр, ВП, Ср, Су), *Вујчић*, *Вукадиновић* (Кор), *Вукмановић* (Ком, Ј), *Вукмировић* (СС, П), *Влајићковић* (Ј, Ку, Лап), *Во(ј)иновић* (Маз), *Ву(ј)иновић* (Ср), *Ве(ј)иновић* (До, П), *Векић*, има и: *Векић* (: Веко, Велимир) (Су), *Владеић* (Лап, Не), *Вујановић* (Кр), *Вла(ј)ић* (Ор), *Гвозденовић* (До), *Гавриловић* (М), *Добријевић* (Су, До), *Дражић* (Ј, П), *Драгашевић* (СГ), *Драгичевић*, чује се и изворно: *Драгичевић* (Би), *Дакић* (Том), *Дањеловић* (П), *Дукић* (Дер, Гр, До, Су), *Данчиловић* (Гр), *Драгишић* (Вр), *Дамњановић* (Ср, Ку), *Драговић* (Реш, До), *Ђурић* (Гр), *Завишић* (Ку), *Илић* (СГ, Маз), *Иванић* (Ду, Кр), *Иванчевић* (До, Не), *Иванишевић* (Реш), *Иванковић* (М), *Јандрић* (: Јандре, Андрија), *Јандријевић* (: Јандрија) (Кор), *Јакишић* (Том, Шт, Гр, Гл), *Јанчић* (Р, В), *Јерковић* (Гр), *Јурић* (Мут, Ср), *Јованчић* (Ку, До, Не, Су), *Јаковићевић* (Ваг), *Кó(ј)ић* (Кóјић) (Ср), *Лазич* (В), *Лакић* (: Лако) (Маз, Раш), *Лукић* (Шт, Ку, ВП), *Љубовић* (Неб), *Милановић*, и: *Милановић* (Кор), *Мајијевић* (Б, Том, Гр), *Милошевић* (В, ДБ), *Мирловић* (Мирлиловић) (Кор, У), *Миљановић* (ДБ), *Мумчиловић* (Момчиловић) (Ком) и *Мумчиловић* (Р), *Маринковић* (М), *Милојевић* (Ваг), *Мајишић*³⁵⁰ (К, СГ), *Мирковић* (Пољ), *Мийровић* (Маз), *Манујловић* (Манóјловић) (Ки, Омс), *Милованић* (Том), *Мартиновић* (ВП), *Мумић* (Мóмић) (Вр, ВП), *Марчеић* (Вр), *Мишковић* (Ку), *Ми(ј)ић* (Михић) (Дољ, ДБ, Мел), *Новаковић* (Новаковић) (ВП, Ср, Ку, Др), *Нувковић* (Нóвковић) (До, Добр), *Никић* (Лап), *Обрадовић*, и: *Обрадовић* (Бр, Ру, Ср, До), *Огњеновић* (Кор), *Осто(ј)ић* (Бр, Ру, Том), *Паић*, и: *Паић* (Дољ), *Петричић* (: Пётрица, Пётар) (Кор), *Петровић* (Б, До,

³⁴⁹ Презимена на *-ић* су прва и најстарија српска презимена. Процес формирања презимена овог типа има две фазе. У првој, облици на *-ић* имају чисто патронимско значење. Нпр. *Петровић*, *Петровићи* значило је 'Петров син, Петрови синови', али и 'Петров потомак, Петрови потомци'. У другој фази значење 'Петров син' губи се, а остаје само значење 'Петров потомак'. У штокавским говорима презимена на *-ић* почињу се формирати у првој половини XV столећа. Презимена на *-ић* има већина словенских народа, а имају их и наши муслимани, који су сачували словенски антропонимски систем, у првом реду патрониме на *-ић*, као Муратовић, Хашбеговић и сл. Исп. Р. Маројевић, *Словенски антропоними*, Ономаолошки прилози, V, Београд, 1984, 190–191.

³⁵⁰ У православној антропонимији овога краја исма имсна *Маише* и *Јуре*, према којим би се добила презимена *Мајић* и *Јурић*, што упућује на закључак да су у њиховој основи светачка имсна *Маишеј* и *Јурај*. Исп. В. Барац-Грум и В. Зечевић, нав. дело, 221.

Гр, Ор, Ом, Дер, Ку), *Павловић* (Маз), *Панићелић*³⁵¹ (Шт), *Печић* (Др, Ср), *Петиковић* (Ку), *Рајиковић* (Б), *Радаковић* (Ј, До, СГ, Бр, Том, Гр), *Раџмановић* (Бр, Ру), *Рајишић* (: Рајша, Раде) (Бр), *Радовић* (Маз), *Ристиновић* (Гр), *Рађеновић* (Ср), *Радуловић* (Ор), *Раја(ј)ић* (Жель, ЛПС), *Ристић* (Ват), *Стијанковић* (Б), *Стиоисављевић* (Стојсављевић) (Ом, ВП), *Стианисављевић* (Гр), *Стевић* (Доб), *Савојтовић* (Саватовић) (Бр, Ор), *Тодорић* (Р), *Тумић* (Томић) (Ку), *Хинић*³⁵² (ДБ, Же), *Цвијановић* (П), *Цејетиновић* (Гр), *Шийровић* (Гр);

-ка: *Радџка* (М, Кор);

-ко: *Сунјико*³⁵³ (Пољ, Ј);

-о: *Леко*³⁵⁴ (ЛПС);

-ша: *Вукша*³⁵⁵ (Доб, Бр);

-џ: *Бешџ*³⁵⁶ (Кр).

б) Женско (матроним) — право име или име субјективне оцене

-ић: *Босић* (: Боса, Босиљка) (Ком), *Бибић* (Лап), *Грозданчић* (Ком, Доб), *Добрић*³⁵⁷ (: Добра, Добрила) (Ки, Том), *Зорић* (Маз, Ос, Лап, Ру, Том, Кал), *Ђукић* (: Ђука) (К, Лап, СГ), *Ђекић* (: Ђека) (Шт, Гр, Лап), *Јелић* (Ор), *Јелкић* (Доб), *Јованчић* (Маз, ГС, ВП), *Косић* (Су), *Мандић* (Ј, Гр, В, П, Маз, Том, Вр), *Маричић* (Ки, Ко, Вр), *Микић* (СГ, Же), *Машић* (Ј), *Перић* (М), *Прибић*³⁵⁸ (СГ, Же), *Ружић* (Ком), *Смиљанић* (П), *Сиданић* (Гл) и: *Сиданић* (Мут), *Танкосић* (Ки).

Наравно, не може се искључити могућност да је у неким случајевима у питању и патроним.

³⁵¹ В. Павле Ивић, *О акценџу џрезимена као Илић, Панићелић и сл.*, Наш језик н. с., књ. VI, св. 7–10, 251–255.

³⁵² Обично се изговара без х.

³⁵³ Потврђено и у РЈА и као мушко име и презиме из Лике.

³⁵⁴ Ово је појава када се из презимсна избацује суфикс -ић, -овић, -евић и добијају се презимсна налик на лична имена. Та је појава раширена на целом подручју српског језика, а нарочито тамо где презимсна дуго нису била фиксирана писмом и где је именски тип остао главни члан именске формуле, по којем се творбеном типу обликује и презиме. Исп. *Лозо, Шује, Шкаре* и сл. у Далматинској загори и околини Шибеника, А. Šupuk, *О презименима, именима и језику старог Шибеника*, Šibenik, 1981, стр. 29.

³⁵⁵ Ово је презиме пејоративно обојен облик двосложног хипокористичког облика *Вуко*. Проф. Стевановић за ово презиме, и друга слична презимена, каже да „нису хипокористичког карактера“, Српскохрватски, 563.

³⁵⁶ То је муслиманско мушко име < тур. *Beşir* < ар. *Bāšir*, лично име; ар. *bāšir* 'онај који доноси радосну вест, гласник веселе (добре) вести, Шкаљић, Турцизми, 139.

³⁵⁷ Иако су женска имена знатно касније настала од мушких, ово име — које у романско-хришћанској антропонимији гласи *Буна*, *Бона* — потврђено је још у најстаријим документима из IX–XIII века у Задру. Исп. Шимуновић, *Наша презимена*, 34.

³⁵⁸ У данашњим нашим презименима није увек лако препознати да ли је у основи мушко или женско име, нарочито ако су у питању њихови хипокористици, који могу имати готово исти облик, као нпр. *Перо–Пера* (Перић), *Љубо–Љуба* (Љубић), *Јован–Јована* (Јованић) и сл. У православној антропонимији овога краја нисам чуо женско име *Приба*, али га Шимуновић наводи (нав. дело, стр. 34, 35, 37) као хипокоростик од *Прибица* и наглашава да је хрватско.

2. Презимена према надимку

-а: *Дрча* (Су), *Ђаја* (До), *Накарада*³⁵⁹ (ЛПС), *Тишма*³⁶⁰ (В, Лап), *Чича* (Шт, Гр);

-(а)ц: *Глумац* (Кор);

-ија: *Пујурдија* (Кор);

-ица: *Вјештица* (Приб, Прљ, Вр);

-ло: *Бубало* (Неб), *Кењало* (ЛПС);

-ина: *Чудна* (Ру, Гр);

-ић: *Басарић* (Мут), *Вардић* (Кор), *Вранешић* (Кр), *Вийковић* (Бр), *Грџбачић* (СГ), *Грубић* (М, Кор), *Грубишић* (Гр, Зр, ВП, Ку), *Дрљановић* (Ш), *Жижић* (Кор), *Кџкић*³⁶¹ (Су), *Крековић* (Б), *Џиалић* (Ком), *Пањковић* (Б), *Пијјковић* (Маз), *Сладџковић* (Су), *Сладић* (Же), *Тојагић*³⁶² (Ом, Дер, ВП), *Чучковић*, и: *Чучковић* (Су), *Шкóрић* (Маз), *Шкóндрић* (Шкóндрић) (ВП, Ср), *Шашић* (Лап, Дн);

-о: *Бреко* (ВП), *Шево* (Дрен.);

-уља: *Тркуља* (Рм, М);

-уша: *Блануша*³⁶³ (Кр, Гр).

3. Презимена којима се истиче родбинска веза

-ијак: *Нећак* (Кор);

-ић: *Ђабић* (Маз, Кал), *Декић* (Ср, Су), *Пријић* (Ср);

-ш: *Дозеи*³⁶⁴ (Кр, Б, Пећ).

4. Презимена која су у вези са биљним светом

-а: *Дрџча*³⁶⁵;

-(а)к: *Чичак* (Реп, Неб);

-анин: *Цејейнићанин*³⁶⁶ (В);

-(а)ц: *Јеловац* (Б, Зр), *Расџовац* (Кор);

-ача: *Јелача* (Ки, Дер, Су, Зак, Бр);

-еница: *Зобенџа* (Лап);

-ица: *Трџвица* (Гр);

³⁵⁹ У РЈА пише да *накарада*, осим значења нечег ружног, значи и презиме, односно надимак.

³⁶⁰ *Тишма* (< Тиштма): у Вукову Рјечнику то значи стиска; у Поповићевом српско-немачком такође (*Gedränge*); у Ивковићевом значи *навал*, *навала*; у РЈА *ишишати* значи притискати, држати што тешко на некоме или нечему (РЈА XVII, 353).

³⁶¹ *Кџка* или *Кџкан* су чести надимци за онога који има дуг и повијен нос.

³⁶² Павичић наводи *Тојага*, Сеобе, 230.

³⁶³ Презиме *Блануша* нисам пронашао ни у једном речнику, али претпостављам да је у питању глагол *бланути*, или *бланити*, који налазимо у РЈА, а значи *ујлашиши се*, *смести*: *нагло настџати*, *навалиши*, *букнути*, *сукнути*. У говору југоисточне Лике познат је глагол *збланџи* (*се*) (*збланути се*), који значи *брзо йошрчати*, *јурнути*, *изненада скочиши*; прен. — *йобеснеши*. Зато сам ово презиме и сврстао у групу презимена која у основи имају надимак.

³⁶⁴ Претпостављам да је ово презиме настало од *Домазеи*, односно од *Дозеиовић*, које овде више не постоји, али га Павичић наводи у Сеобама, стр. 219.

³⁶⁵ *Poliptus aculeatus*, бодљикав листопадан грм из пор. кржавине; чест у кршким и приморским подручјима, Лексикон ЈЛЗ, Загреб, 1974, 226.

³⁶⁶ Павичић наводи и *Цејейнићанин*, Зборник, 222.

-ић: *Бóбић* (М, Т, Же), *Бóрчић* (Ж), *Дубá(j)ић* (Ср, Бр, До, Су), *Јазлчичић* (Ку), *Јавóровић* (В), *Нарáнчић* (Ј), *Рáсћовић* (Гр, Том, До), *Трнчичић* (Трнинић) (Ку).

5. Презимена која су у вези са животињским светом

-(а)ц: *Пујовац* (Пу̀павац) (Б, Зр);

-ица: *Кòзлица*³⁶⁷ (М), *Лисчца*³⁶⁸ (Грач);

-ић/-ић: *Бáковић* (Мел), *Врáнић* (М), *Ву̀ковић* (Ком), *Вучековић* (К, СГ), *Жу̀нић* (Дн), *Јáзић* (Доб), *Јáрић*³⁶⁹ (ВП, Ос), *Кр̀ишич* (: кртина = кртица) (Клап, Ру, В), *Кòњевић* (ЛПС, Мел), *Кокóшовић* (Мел), *Мéдић* (Ср, Маз, Су), *Ор̀лић* (ЛПС, Мел), *Ор̀ловић* (СГ), *Па̀уновић* (Ј, Ки), *Пр̀ажич* (: праз) (У), *Рóдић*³⁷⁰ (Ки), *У̀швић* (Гр);

-òи: *Кòкòи* (Том);

-ø: *Зéц* (Ср), *Ћу̀к* (Бр).

6. Презимена која значе нека телесна обележја или делове тела

-а: *Кéча*³⁷¹ (Су), *Су̀рла* (Доб, Бр, За);

-àн: *Шћ̀јàн* (Ку, Не);

-ан: *Бòкан* (Дуг, Оср);

-(а)ц: *Дрòбац* (Гр), *Рéйац* (М);

-àш: *Плèћ̀иш*³⁷² (Бр), *Гл̀авàш* (У);

-ица: *Десница* (Ср, Ку), *Тр̀ицца* (Омс);

-овић: *Зубовић* (Дер, Шт);

-ø: *Ћр̀ор*³⁷³ (Хèрòр) (Б).

7. Презимена којима се истичу особине или неки телесни недостаци

-àк: *Див̀јàк* (М, Лап, Доб);

-ак: *Цéйидлак* (Б);

-(а)ц: *Гу̀шавац* (Гл), *Тéйавац* (В);

-ица: *Гл̀ушчца* (СГ);

-ић: *Бр̀кић* (ВП, Ку), *Гр̀бић* (Ср, П, Гл, ЛПС), *Жу̀шић* (Кор, В, Том), *Кéсић* (Шт, Гр, Доб), *Кьá(j)ић* (К, СГ, Дн), *Мр̀ишић* (В), *Мудринч* (Маз, Су), *Мр̀кић* (ВП, Вр), *Пу̀зић* (ЛПС), *Смр̀злч* (Неб), *Ћóсић* (Р), *Ћóйић* (До, Су);

-о: *Шéйо* (ВП);

-уља: *Кусуља* (Ру).

³⁶⁷ То је презиме муслиманског порекла, исп. Павичић, Сеобе, 223.

³⁶⁸ Исп. и S. Sekereš, *Slavonska i baranjska prezimena ...*, 173 (у даљем тексту: Презимена).

³⁶⁹ Исп. и Секереш, Презимена, 171.

³⁷⁰ Има га и у Славонији и Барањи, Секереш, Презимена, 174.

³⁷¹ Увојак косе, плетеница; у РЈА пише (IV, 931) да је то „шљив назив за оног који има рудасте, коврцаве косе“, као и то да је та реч из Лике.

³⁷² Ово би се презиме могло сврстати и у групу презимсна која значе особине, што би значило да је то 'плèћат човек' или 'човек који има велика плећа'.

³⁷³ Ово је презиме настало према придеву *èров* (ерав), што значи *разрок, роглав*. У РЈА (III, 591) се налази *херав*, „адј. *ерав, разрок, зракав, хероглав*, у Лици“.

8. Презимена која значе неки друштвени положај

-ина: *Сѿарјѣшина*³⁷⁴ (Маз);
 -ић: *Ајдуковић*³⁷⁵ (Мут, Ор), *Арамбашић* (Ј, Ком), *Банчић* (М), *Војводић* (Маз, Не, Кр), *Ђаковић*, и: *Ђаковић*³⁷⁶ (Ор), *Кнежевић* (Мут, Ку), *Појовић* (Мут, Мел, Том, Неб), *Продановић* (Зр, ВП, Вр), *Царић* (В, Маз). У питању су лексичка значења, а не стварна, чији је извор тешко, или немогуће, доказати.

9. Презимена која означавају неки предмет духовне или материјалне културе

-а: *Корда*³⁷⁷ (Же);
 -аћ: *Варићаћ* (Кор);
 -(а)к: *Пањаћ* (ЛПС), *Ўгарак* (Кор), *Чанаћ*³⁷⁸ (Неб);
 -ан: *Седлан* (Ки, Лап);
 -аћ: *Бркљаћ* (ПВ, Вр);
 -ељ: *Жежељ*³⁷⁹ (Ку);
 -ина: *Олбина*³⁸⁰ (Холбина) (ЛПС);
 -ица: *Букарица* (В), *Корица* (СС), *Торбица* (Маз, Ср, Тиш), *Байиница* (Ос);
 -ић: *Байинчић* (Ком), *Мамузић* (Ку, Том), *Шкарић* (ВП), *Пањевић* (ШТ),
Ўгарковић (Ком);
 -оша: *Башкоша*³⁸¹ (Бр, За);
 -ула: *Жакула* (В, Лап).

10. Презимена према пореклу (етноними и етници)

а) По националној или племенској припадности

-аја: *Шолаја*³⁸² (Ре, Ко);
 -ица: *Ўгрица* (Ср, Ку);
 -ић: *Влаисављевић*³⁸³ (Же, Кор), *Грковић* (СГ); *Медјковић* (: Мѣдјаћ).

б) Према крају или месту одакле су њихови носиоци

-а: *Крнеша*³⁸⁴ (До);

³⁷⁴ Од компаратива *staréjši* место данашњег *сѿарији*, Скок, ЕРј, III, 328.

³⁷⁵ Могуће да је ово некадашње презиме *Ајдук*, које наводи Павичић (Сеобе, 221), а данас га овде нема.

³⁷⁶ Често се изговара: *Дјаковић*.

³⁷⁷ У Белостенчеву и Даничићеву речнику значи *мач* или *нож*; у РЈА пише да је реч прасловенска, *корѣда* или *корѣдъ* 'мач' (РЈА V, 323).

³⁷⁸ Турски значи 'здеља', Шкалаћић, Турцизми, 420.

³⁷⁹ *Жежељ* је дирек за који се везују пси (Стевановић, Српскохрватски, 517), међутим, то није потврђено у мојој грађи.

³⁸⁰ У РЈА (III, 648) пише да је *холба* „мјера за што житко, по оке, нем. *halbe* — испореди полић“.

³⁸¹ У РЈА се *башкош* доводи у везу са бешкот = тал. *biscotto* „крух два пута печен“; у Вукову Рјечнику (стр. 24) пише да је *бешкош* „некакав хљеб“.

³⁸² У РЈА (XVII, 712) пише да је то племе у Кореници.

³⁸³ Јасно је да је ово презиме настало од имена *Влаисав* (*Влаислав*), што би значило да га можемо увести у групу презимена насталих од личних имена, али пошто је у основи тога имена вероватно *Влај* < *Влах* — можемо га условно сврстати и у ову групу.

³⁸⁴ У РЈА (V, 604) пише да је то „име селу у Босни у округу Бањалучком“, али пошто немам сигурних доказа да је ово презиме у вези са тим селом, овде сам га сврстао само условно.

- āk*: *Бошњāk* (Ком);
- ār*: *Бр̄д̄ār* (ЛПС);
- (*a*)*ц*: *Ба̄њац*³⁸⁵ (Том), *Жегáрац* (Кор), *Пе̄ђанац* (Куп), *Кѝсовац* (Мут);
- ина*: *Лӣчина* (Ру, Доб);
- јанин*: *Ба̄њанин* (Ј, Гр, Же);
- ић*: *Бѝсн̄ић* (М, Мел, Ку, Лап), *Кл̄ашӣић* (: Клашвица) (Кор), *Хр̄њāковић* (: Хр̄њāк) (Б);
- џ*: *Ер̄џег* (Доб).

11. Презимена према занимању

- a*: *Бāс̄иā*³⁸⁶ (СГ, К, ЛПС);
- ār*: *Вр̄ачār* (М, Зр), *Кан̄ӣār* (Зак, Реш), *Кун̄чār* (Кончār) (Кор), *Лун̄чār* (Лончār) (Клап, Ј, Мут), *Свил̄ār*³⁸⁷ (Пећ);
- āч*: *Кѝвāч* (Бр);
- ељ*: *Ќрел̄*³⁸⁸ (Гр, Шт);
- ић*: *Ковāчевић* (В, Маз, Кр), *Мāјс̄ӣоровић* (Реб, У, До) и *Мāјс̄ӣоровић* (Мут, Ћ);
- џ*: *Сеиз*³⁸⁹ (Б, Ш, ДБ).

12. Презимена од назива за ознаку природних појава

- a*: *Сӯша* (Гр).

13. Сложена презимена

То су непатронимичка презимена са придевско-именичким, глаголско-именичким и именичко-глаголским општим делом:

- a*: *Агбаба* (Гр), *Кривѝкућа* (Шт, Гр), *Мāлбаша* (Б), *Мāсликоса* (Мāсникоса) (М), *Мр̄кобрада* (М, О), *Мунижаба* (Гр), *Ќӣшӣрокаиā* (Мут);
- ић*: *Едноочић* (Једноочић) (В), *Милеусн̄ић* (Ср, Миш, Лап), *Свил̄окосн̄ић* (М);
- џ*: *Будим̄ир* (старо словенско име) (Зр, Вр), *Вӯкобр̄аји* (Кор, Вр), *Вӯкодер* (Р), *Зј̄ајвѝк* (М), *Мāливѝк* (Кор), *Тр̄аживѝк* (Лап).

Ако се презентовани именослов Срба југоисточне Лике упореди с одговарајућом грађом коју доносе радови објављени у Ономатолошким прилозима, ви-

³⁸⁵ Није поуздано да ли је ово презиме настало према крају одакле су дошли његови носиоци, од неке бање или са Баније (нпр. *Банијац* > *Банјац* > *Бањац*). Порекло многих презимсна не може се ни доказати, па је зато у тим случајевима довољно рећи како су могла настати. Исп. Шимуновић, *Наша презимена*, 45.

³⁸⁶ Ово презиме морало је настати од речи *бас̄иāх* (носач), која потиче од средњовековне латинске именице *bastasius* (грч. *bastazo* значи 'носим'), в. Скок, ЕРЈ, I, 117; исп. презимена *Бастајић* и *Басташић*, Шимуновић, *Наша презимена*, 112–113.

³⁸⁷ По предању, ово је презиме пореклом са Косова, од Пећи, где су се његови носиоци бавили производњом свиле.

³⁸⁸ Ово сам презиме условно сврстао у ову групу, јер није потпуно јасно његово значење. У РЈА пише да је то „презиме нејасна постања“, али је већ следећа реч, *орељина*, нешто јаснија. Означава „нско земљиште у Лици записано у писму из г. 1711, Лопашин, Спом. 3, 261“. У сваком случају, претпостављам да је у вези са глаголом *ора̄ји*.

³⁸⁹ *сеиз*, *сејиз* 'коњушар' < *sejis* < ар. *sāyis* (Шкаљић, Турцизми, 555).

дљиво је да он показује многе специфичности у односу на грађу из источнијих предела српске језичке територије (в. нпр. радове С. Стијовића, М. Букумирића, А. Цоговића, П. Радића, Ј. Радић, Љ. Рајковића Кожељца), а знатно већу блискост с оном грађом која је забележена у западнијим српским пределима (радови М. Турића, С. Мрђен, Н. Деретића, В. Брборића).

ЗАКЉУЧАК

Именички фонд у говору Срба југоисточне Лике прилично је уједначен по својим основним карактеристикама, што је објашњиво, пре свега, чињеницом да су овдашњи Срби потомци исте досељеничке (динарске, потекле из крајева око Таре, Пиве и Лима) струје, која се из два правца (западне Босне и Далмације) сливала у Лику.

У основи, творба именица у говору Срба југоисточне Лике углавном је у складу са творбом речи у српском књижевном језику, с тим што се у овдашњем говору јавља и доста такозваних покрајинских речи, оних којих нема на ширем српском језичком простору, а које често нису ни посведочене у речницима српскога језика. Разлика има и кад је реч о продуктивности појединих суфикса, а њих условљавају и неке специфичности личког ономастикона. Преглед грађе, наиме, показује да се сви суфикси својствени српском језику јављају и у говору Срба југоисточне Лике, с тим што је продуктивност неких (нпр. суфикса *-ка*) једнака оној коју показују и у књижевном језику, продуктивност других (нпр. суфикса *-осић*) знатно је мања, док су трећи, нарочито они који учествују у грађењу именица субјективне оцена, чак и продуктивнији.

Велику продуктивност у грађењу деминутивних форми мушког рода именица субјективне оцене показују (са својим варијантама) суфикси *-(а)к* и *-ић*, а такође и суфикс *-ица* којим се граде сличне именице и мушког и женског рода. Продуктивношћу се (са својим варијантама) истиче и суфикс *-ина* (носилац аугментативног и пејоративног значења), помоћу кога се граде именице мушког и женског рода, а доста је продуктиван и суфикс *-ло*, са којим се граде именице субјективне оцене средњег рода.

Код именица које значе разне предмете доста је оних изведених од фитонима, од којих је већина слабо потврђена у речницима, а неке (нпр. *дудовац* 'дудов колац', *брестовац* 'брестов колац') нису ни регистроване у њима.

Велику продуктивност показује и суфикс *-а̋к*, односно његов дериват *-ња̋к*, у творби именица које значе место на коме нешто расте, од којих већина није посведочена у Речнику САНУ (нпр. *брѣкиња̋к*, *мукиња̋к*; *брѣстићња̋к*, *буквићња̋к*, *глогићња̋к*, *дренићња̋к*, *дудићња̋к*, *јаворићња̋к*, *јасенићња̋к*, *магривња̋к*), док је мањи део слабо потврђен.

Продуктивношћу у овом говору истиче се и суфикс *-иши̋е* у грађењу именица које значе држаљу неке пољопривредне алатке (или направе), које су, тако-

ђе, углавном слабо посведочене у Речнику САНУ (нпр. *вѣлѣишѣ, грѣбѣишѣ, косјерѣишѣ, муѣишѣ* и сл.).

Веома је продуктиван и суфикс *-оња* у грађењу имена волова, при чему се ова тросложна имена изговарају и с дугоузлазним и са краткосилазним акцентом на првом слогу (*мироња/мироња*). И ова се имена често не налазе у Речнику САНУ, или, ако су присутна, појављују се само у ликовима с дугоузлазним акцентом. Продуктивношћу се у грађењу имена волова истиче и суфикс *-оша*, при чему се ова тросложна образовања обавезно јављају с краткоузлазним акцентом на првом слогу. Нека од њих бележи и Речник САНУ, али само у ликовима с краткосилазним акцентом (нпр. *бѣлоша/бјѣлоша, мркоша*), или нису уопште регистрована (нпр. *љубоша, мироша*).

Код творбе имена крава веома је продуктиван суфикс *-ова*, кога литература о грађењу речи и не помиње. Већину ових образовања не бележи ни Речник САНУ (нпр. *бакова, бирова, бјѣлова, винова, вѣлова, драгова, дрѣнова*).

Богатом творбом истиче се и суфикс *-еша* у грађењу тросложних имена коза. Ова се образовања доследно јављају с краткосилазним акцентом на првом слогу и такође су слабо потврђена у Речнику САНУ. Ако је нешто од тога, понеко име, и забележено, Речник га доноси у лику с краткоузлазним акцентом (нпр. *кѣлоша*).

Посебну пажњу заслужује овде антропонијска лексика. Антропонији у овом крају разликују се од оних које сусрећемо у осталим српским говорима: од оних даљих — начином творбе или семантиком многих типова незваничних имена, а од оних ближих — пре свега бројношћу таквих имена, али понекад и семантиком, и начином творбе. Познато је, наиме, да су западни српски говори богатији суфиксима за истицање аугментативности и пејоративности од источнијих, што показује и ономастичка литература. До сада, међутим, није записано такво богатство образовања с пејоративним и аугментативним значењем какво пружа анализирана грађа из југоисточне Лике. Изузетак је Буковица, где је антропонијска слика веома слична овој, како по богатству образовања — тако и по броју изведеница (исп. Бјелановићеву Антропонију Буковице и Рјечник антропонија Буковице). Највише типова имена носи пејоративну конотацију, а неупоредиво мање хипокористичку и неутралну, тј. семантички празну. Код мушких имена, суфикса са пејоративном конотацијом има 26, а са хипокористичком и неутралном по осам. Осим тога, два суфикса, у зависности од акцента, изражавају хипокористичност односно стилску необојеност имена, а један пејоративност и стилску необојеност. Код женских имена, суфикса с пејоративним значењем сразмерно је више, али је број суфикса помоћу којих се граде ова имена четворостуко мањи: осам с пејоративним, један с хипокористичким значењем и два без обојености, док се једним суфиксом изражава и пејоративност и семантичка неутралност, а днстинктивни елеманат је акценат.

Незванични именски систем у југоисточној Лици знатно је богатији од фонда званичних имена, тј. од онога којим се служи администрација. Он се у овом крају развио до мере која се може сматрати највишим степеном информативне и стилске издиференцираности. Типови имена, наиме, показују нијансе пејоративности и аугментативности, односно хипокористичности, које се крећу од

најблажих до најизразитијих исказа. Основно име, дакле, база је за прецизирање информације (помоћу суфикса, и акцента) о његовом носиоцу, па ће саговорник о личности бити боље информисан када чује да ли она у својој средини егзистира као, на пример, *Сџеван* (право, неутрално име), *Сџево* (право име, са изгубљеном хипокористичношћу), *Сџевиша*, *Сџеваило*, *Сџевило* и *Сџевко* (хипокористици, набројени према интензитету хипокористичности, од мањег ка већем) или *Сџева*, *Сџеванда*, *Сџеванчина*, *Сџевина*, *Сџевац*, *Сџеваш*, *Сџевеља*, *Сџевешко*, *Сџевџић*, *Сџевица*, *Сџевељица*, *Сџеванчић* и *Сџевурда* (пејоративност, од мање ка већој).

Основни фонд презимена Срба у југоисточној Лици чине патроними, ређе матроними, грађени углавном помоћу суфикса *-ић*, као и у највише српских породичних имена. Специфичност се, међутим, огледа у широј заступљености презимена другог порекла и облика, нпр. личних надимака у овој функцији (*Дрча*, *Баја*, *Кеча*, *Кењало*, *Чудина*), затим оних која садрже термине сродства (*Нећак*), или су им основе у вези са биљним (*Дрџа*, *Расџовац*) или животињским (*Кокџи*, *Зџи*) светом, односно презимена грађених од личних надимака који означавају телесна обележја или делове тела (*Плећаш*, *Десница*, *Зубовић*) односно особине или телесне недостатке (*Мудринић*, *Гушавац*, *Шџо*). У одлике личког ономастикона спадају, свакако, и презимена која подсећају на неки друштвени положај (*Сџарјешина*), занимање (*Баста*, *Кунџар*, тј. *Конџар*, *Орељ*), предмет материјалне културе (*Бркџач*, *Жежџељ*, *Торбица*) или природну појаву (*Сџша*), односно која су пореклом етноним (*Џџрица*) или етник (*Брдџар*, *Пећанац*), као и разна сложена образовања (*Мрџобрада*, *Ошиџрокаја*, *Муниџаба*, *Џдноочић*, тј. *Јдноочић*, *Миљеуснић*, *Вџкобраш*, *Вџкодер*, *Зџјџвук*, *Маливџк*).

На самом крају може се рећи да међу именицама у говору Срба југоисточне Лике има доста и оних које спадају у категорију тзв. покрајинске лексике. Некима од њих ареал је ограничен на испитивано подручје. Такве именице дају се лако препознати ишчитавањем приложеног Регистра речи. У истраженој лексици најинтересантнију категорију представљају антропоними. Због тога је њима у овом раду и посвећена посебна пажња.

РЕГИСТАР РЕЧИ

У регистар су унесени азбучним редом облици номинатива јединине само оних изведеница које су у раду навођене као потврде за одређене творбене моделе. Остале речи из контекста нису навођене. Број уз поједине речи означава страну, а слово ф у загради показује да је тражена реч наведена у фусноти.

авлија 92	армир̄ач 57	балавардија 106
а(в)утӣћак 14	армич̄ар 55	балавурдија 106
Агбаба 141	армуник̄аш 57	б̄ал ^м ца 19
Адамовић 136	Арсе 125	баљезгало 32
Ајдровчан ^{мн} 101	Арсенија 128	Бан ^м ћ 140
Ајдровчанка 103	Аћица 130	банкар 55
Ајдуковић 140	Аћо 125	Бањанин 141
ајдучија 105	Ацо 125	Бањац 141
ајмар 55		бара 115
алатн ^м ца 93	бабѣт ^м на 27	баран 115
Алексић 136	Бабић 138	барачица 19
аљин ^м ца 19	бабица 86	барѣтина 27
Андићан ^{мн} 100	бабускарина 31	бареша 115
Андићанка 103	Багун ^м чан ^{мн} 101	барјачић 16
Анђа 132	Багун ^м чанка 103	барутана 91
анђѣлак 25	бадѣак 78	баруштина 28
анђѣлчић 26	базало 32	Басарић 138
Анђуша 135	базачица 54	Баста 141
Анђушка 135	базгровина 82	Батин ^м ћ 140
Аника 133	Ба(ј)ић 136	Батин ^м ца 140
Анка 132	Ба(ј)ица 130	батлача 123
Анкача 133	Ба(ј)ица 130	бацач 72
Анкѣтина 133	Ба(ј)иша 131	баџикл ^{мн} (ф 179)
Анушка 135	бакица 18	баџикл ^м ћ 16
авгирина 27	бакова 114	баџило (ф 179)
апотек̄ар 55	Баковић 139	бачвар 55
апутек̄ар 55	бакоња 113	бачварија 92
Арамбашић 140	бакоња 113	бачварица 110
арање 36	бакота 113	бачвѣт ^м на 27
аралин 112	бакрѣњак 78	бачвица 19
аргет̄ар 47	баксузлук 41	Башкота 140

Беглучан ^н 101	бјес ^н ло 40	боловање 38
Беглучанка 103	благост 42	борац 47
бенетало 32	Блануша 138	борба 35
бенчина 31	блањевина 83	боријк 97
берач 48	блањот ^н на 83	борић 16
бербер ^н ца 94	блатара 91	Борић 136
бердокова 30	блебетало 32	Борица 130
бећарлук 41	блебетан 29	Боричевљан ^н 101
Бешир 137	блејање 37	Боричевљанка 103
Бибић 137	близнат 104	борје 108
бика 69	близне 116	Борка 134
бика 110	блочић 16	Боркуша 135
бикан 115	бљед ^н ло 40	Боро 125
бикеша 115	бљедоћа 43	Борчић 139
бикин 115	бљуво ^т на 83	Боса 132
бикота 113	Бобић 139	Босиље 108
биље 108	бобица 21	Босиљка 134
биљеж ^н ца 84	богаль 61	Босић 137
бирова 114	богалька 69	Бос ^н ћ 141
Бировчан ^н 100	богаство 44	Боћа 124
бирова 113	богаташ 64	бочица 19
бирова 113	богаташ ^н ца 69	Бошкан 126
бирота 113	Богданка 134	Бошкић 131
биртија 92	Богдановић 136	Бошњак 141
биртијаш 57	Богданчина 129	брава̄р 55
бисерка 114	Богданчић 131	браварија 92
бистрина 41	богом ^у ља 69	бравет ^н на 82
бједник 65	бог ^у моља 69	бравица 19
бјеланце 85	Бог ^у новић 136	бравичица 21
бјелац 111	Божан 126	брадва 73
бјелача 122	Божанић 136	брадет ^н на 27
бјелачица 19	Божина 129	брадичица 21
бјелаш 111	Божо 125	брадура 32
бјелијоц 47	Божур 132	брадурина 28
бјелиља 50	Божурда 128	брајан 22
бјелина 42	Божурица 130	брајо 22
бјел ^н ца 121	Боја 132	браље 23
бјелка 117	бојажљивица 68	Бране 125
бјелко 110	бојажљивост 42	бранијоц 47
бјелов 110	Божара 133	Бран ^н ца 133
бјелова 114	Бојет ^н на 133	Браниша 131
бјеловоља 117	Б(о)ика 133	Бранкан 126
бјелоглавка 117	б(о)ица 21	Бранкетина 133
бјелог ^с 118	Б(о)ица 133	Бранкић 131
бјелоња 113	б(о)иште 97	Бранкица 134
бјелоња 113	Бојка 134	Бранкица 134
Бјелопољак 99	Бокан 139	Брано 125
бјелота 113	болесник 65	брање 36
бјелоушка 121	болничар 55	брањеник 66

- бра̀ство 44
 бра̀тац 22
 бра̀тица 23
 бра̀то 23
 бра̀ћа 106
 бр̀бљало 32
 бр̀бљивџст 42
 бр̀внара 91
 Бр̀дџр 102
 Бр̀дарин 102
 Бр̀дарка 103
 бр̀дџлак 14
 бр̀дџна 27
 бр̀дџвитџст 42
 Бр̀ђанџн 102
 Бр̀ђанка 103
 бр̀ежу̀лак 15
 бр̀езбрижнџст 42
 бр̀езџк 97
 Бр̀езичанџн 101
 Бр̀езџчанка 103
 Бр̀езовчанџн 101
 Бр̀езовчанка 103
 бр̀екињџк 96
 бр̀екињџца 19
 бр̀екињичица 21
 бр̀екињовина 82
 Бр̀еко 138
 бр̀есквџца 19
 бр̀ескрајнџст 43
 бр̀естџић 15
 бр̀естџићак 15
 бр̀естџићњак 97
 бр̀естовац 79
 бр̀естовача 81
 бр̀естовина 82
 бр̀зац 89
 бр̀зојав 72
 бр̀золџвац 63
 бр̀зону̀жац 63
 бр̀зоплетџст 42
 бр̀ижљивџст 42
 бр̀ијџч 57
 бр̀ијџчнџца 94
 бр̀ијешће 108
 бр̀итџва 73
 бр̀ицо (ф 150)
 бр̀кајлија 68
 бр̀катџст 42
- бр̀кин 115
 Бр̀кић 139
 Бр̀кљџч 140
 бр̀ња 115
 бр̀њац 111
 бр̀њџца 83
 бро̀(ј)ило 75
 Бро̀ђанац 100
 Бро̀ђанка 102
 Брува̀њац 100
 Брува̀њка 102
 Брува̀њуша 102
 бру̀ндало 32
 бру̀нцица 19
 бру̀сџћ 16
 бр̀чић 16
 бубало 32
 Бубало 138
 бубама̀ра 121
 бубањ 71
 бубрежњџк 78
 бува̀ра 92
 буџица 18
 бубџсерина 83
 будала̀ш 29
 будалетџна 31
 будалџна 31
 Буди́мџр 141
 Будисављевић 136
 буду̀ћнџст 43
 Бука̀рица 140
 букван 29
 букџић 97
 букџићњак 97
 букџица 19
 бубџвац 79
 бубџвина 82
 бумбаш 64
 бумбица 19
 Бунџћанин 100
 Бунџћанка 103
 бунџање 38
 бунџкераш 64
 бунџат 107
 бусѐнак 14
 бусѐње 108
 Бу̀ћан 126
 Бу̀ћо 125
 бубалџште 96
- Бушѐвићанџн 100
 Бушѐвићанка 103
 бубиљџца 73
- Вага̀нчанџн 101
 Вага̀нчанка 103
 ва̀ерџџк (ф 183)
 ва̀лиџџ 52
 валисавац 62
 ва̀љак 71
 ва̀љање 36
 ва̀пај 34
 ва̀рбара 92
 Ва̀рдић 138
 ва̀реника 84
 ва̀рџво 77
 ва̀риџџ 57
 Ва̀рићак 140
 Ва̀рошанџн 101
 Ва̀рошанка 103
 Ва̀сан 126
 Ва̀сџца 130
 Ва̀со 125
 ва̀триште 97
 ватрога̀сац 56
 ведрџина 39
 веза̀чица 50
 везџвање 36
 везџво 77
 везџља 51
 Вѐ(ј)иновић 136
 Вѐкић 136
 Вѐкић 136
 Вѐкица 130
 Вѐкиша 131
 Вѐлимџр 132
 велџчина 41
 Вѐљаш 127
 Вѐљџца 130
 Вѐљиша 131
 Вѐра 132
 весѐљак 61
 весѐље 44
 Вѝда 132
 вѝдџр 56
 вѝдџк 89
 вѝжлат 104
 вѝжлић 16
 вѝјаџица 74

- вијочица 19
 вилаш 115
 вил^нца 86
 вил^нце 21
 вилиште 85
 вилова 114
 вилоња 113
 вилоња 113
 винаш 64
 винова 114
 винота 113
 висина 42
 Висућан 101
 Висућан^н 100
 Висућанка 103
 Висућкиња 103
 витиљчић 18
 вит^нца 76
 витка 112
 Витковић 138
 вишеклија 85
 вишп^нца 19
 вишп^новина 82
 вјeverица 121
 вјeжбач 52
 вјeрен^нца 68
 вјeрник 53
 вјeрност 42
 вјeровање 41
 вјeтрeнар 55
 вјeтрина 27
 вјeтрић 17
 вјeтpомeт^на 93
 вјeтpопиp 30
 вјeчност 43
 вјeшалица 84
 вјeштак 61
 вјeштина 41
 Вјeштица 138
 Владан 125
 владар 52
 Владе 125
 Владетић 136
 Влад^нца 130
 Владо 125
 Влаисављевић 140
 Вла(ј)ић 136
 влак^ч 72
 влакш 48
 властољубац 63
 власуља 123
 Влатковић 136
 водарица 49
 воден^нца 93
 вод^нца 24
 вододерина 93
 водонуша 49
 вожба 35
 воз^н 16
 Војан 126
 Војводић 140
 Во(ј)ин 129
 Во(ј)иновић 136
 Во(ј)ица 130
 Во(ј)иша 131
 Војка 134
 војник 57
 волићак 14
 волус^на 28
 воља 39
 воскар 55
 воћар 97
 воћара 91
 воћкица 19
 воћњак 97
 воштан^нца 84
 врабац 118
 враголан 62
 врана 119
 вранац 111
 Вранешкић 138
 вран^н 17
 Вранић 139
 вран^нца 18
 вранчић 25
 врањета 111
 врат^нло 75
 врат^н 16
 враћање 36
 Врачар 141
 врбњак 97
 врбовача 81
 врбовина 82
 вребац 118
 врева 35
 вреднућа 43
 врелце 21
 врепчић 16
 врепчићак 14
 врећетина 27
 врећица 19
 вријесак 122
 вриштал^нца 54
 Вркаш^нан^н 100
 Вркаш^нанка 103
 врлодобраш 64
 вртигус 30
 вртиреп 30
 вртилићак 15
 вртилиште 97
 врунташ 64
 врућина 41
 врућњак 89
 вршај 34
 вршељак 14
 вршил^нца 73
 вршчићак 15
 Вујан 126
 Вујан 126
 Вујановић 136
 Вујин 136
 Ву(ј)иновић 136
 Ву(ј)ица 130
 Ву(ј)ица 130
 Ву(ј)иша 131
 Вујо 125
 Вујчић 136
 Вука 132
 Вухадиновић 136
 Вукан 126
 Вукица 134
 Вукица 133
 Вукиша 131
 Вукмановић 136
 Вукмировић 136
 Вукобрат 141
 Вуковић 139
 Вукодёр 141
 Вукша 137
 вуница 86
 вуновлачара 92
 вуцибат^на 31
 вучај 104
 Вучековић 139
 вучење 36
 вучијак 78
 вучина 82

- вучић 16
 вучица 19
 гавра̄нчић 17
 Гавре 125
 Гавриловић 136
 Гаврица 130
 Гаврица 130
 Гавро 125
 Гаго 125
 гадура 32
 Гајан 126
 гајдаш 57
 Га̄(ј)инчан^н 102
 Га̄(ј)инча̄нка 103
 Га̄(ј)иша 131
 га̄ран 115
 гарга̄шала 50
 гареша 115
 гарин 115
 гаров 110
 гарота 113
 гатарика 58
 гаћан 117
 гаћице 21
 гашење 36
 Гашило 128
 Гашо 125
 гво̄жђара 91
 гво̄жђе 108
 гвожђурија 107
 Гвозде̄новић 136
 гегало 32
 гегалка 74
 геган 29
 Главаш 139
 главѣт^нца 27
 главица 24
 главичица 21
 главобоља 39
 главубоља 39
 главурда 32
 глаурина 31
 глад̄ил^нца 73
 глад^нца 70
 гласак 13
 глас^нца 27
 глас^нћ 17
 гласонуша 49
 глѣжањ 79
 глѣжња̄к 78
 глогив^нца 19
 глогихак 15
 глогихња̄к 97
 глоговац 79
 глоговина 82
 глүвāl 61
 глүвоћа 43
 Глүмац 138
 глүпāк 61
 Глүш^нца 139
 гливар 97
 гнү(ј)иште 97
 гњилеш 107
 говедар 55
 говедарник 89
 говедина 82
 говорник 49
 говор^нца 94
 Гога 132
 Гогича 133
 годин^нца 24
 гозба 35
 Гојан 126
 Гојан 126
 Го̄(ј)иша 131
 Гојкан 126
 Гојкић 131
 Гојо 125
 голобрадац 63
 головратка 117
 гологлавац 63
 голубарник 89
 голубић 118
 голубица 119
 голубичица 18
 голубња̄к 89
 голупчић 17
 гољо 33
 горӣво 77
 Горица 133
 горњан^н 101
 Горња̄нка 103
 горопадник 65
 горчина 39
 господство 44
 готован 62
 Гоца 132
 грабар 97
 грабе̄жљивац 62
 грабеш 34
 грабијоц 47
 грабић 15
 грабићак 15
 грабићња̄к 97
 Грабљан^н 101
 Грабљанка 103
 грабљивац 62
 грабљивост 42
 грабљ^нце 21
 грабљиште 85
 грабовача 81
 грабовина 82
 Грабушићан 101
 Грабушићан^н 100
 Грабуш^нћанка 103
 гра̄диво 77
 гра̄дијоц 47
 гра̄д^нтель 49
 гра̄дња 35
 грађа 107
 грађевина 83
 грађење 36
 грамзивост 42
 грамзливост 42
 грам^нца 83
 гранова 114
 гранота 113
 грање 108
 граориште 97
 Грачан^н 101
 Грача̄нка 103
 граштин 115
 грашина 123
 грашица 123
 Грбић 139
 грдња 35
 грдоба 43
 гребенаља 50
 гребење 108
 грѣд^нца 20
 грѣдичица 21
 грѣшка 40
 грѣшник 65
 гријал^нца 74
 гричић 16
 Грковић 140

- грлашце 25
 грљин 115
 грљичица 18
 грлце 25
 грмелѧк 14
 грмечак 14
 грмљава 35
 грмљавина 35
 грмљаѧк 96
 грмље 108
 грмљење 37
 гробнѧца 93
 гробље 108
 Грòзданѧћ 137
 грòздић 16
 грòта 43
 Грубачић 138
 грубијан 62
 Грубић 138
 Грубишић 138
 Гру(ј)иша 131
 Грујо 125
 грумелње 108
 грумечак 14
 грумилетѧна 27
 грушалѧна 63
 губалъ 61
 губичетѧна 27
 гужњаѧк 78
 гуја 121
 гујана 121
 гујанѧца 121
 гуњјало 32
 гуњениѧк 66
 гусак 116
 гусјенѧца 121
 гуска 117
 гуслѧце 21
 гутљај 38
 Гушавац 139
 гуштёр (ф 76)
 гуштерица 121
 гуштеричица 18
 гушчат 104
 гушче 22
 гушчевина 82
 гушчић 17
 гушчица 18
- давање 36
 давнина 42
 Да(ј)ина 129
 Дакан 126
 Дакић 136
 Дако 125
 далековòт 72
 даљина 72
 Дамњановић 136
 Дана 132
 дангубниѧк 66
 Дане 125
 Данѧловић 136
 Данѧћ 130
 Данѧца 130
 Данка 134
 Данкуша 135
 Данчина 129
 Дањеловић 136
 дарезљивòст 42
 Дарика 133
 Дарица 133
 даровитòст 42
 Дацина 129
 Дацко 131
 Дацо 125
 Дацурда 128
 Даша 132
 дашак 13
 Дашило 128
 Дашѧца 130
 Дашо 125
 дашчара 91
 дашчетина 27
 дашчица 20
 дваеспетогòдишњаѧк 61
 двизат 104
 двизе 116
 двизѧца 116
 двица 84
 двогòдишњаѧк 61
 двòјка (ф 212)
 двòлѧчњаѧк 61
 двометраш 65
 дворана 91
 двòриште 95
 двòцијевка 74
 дебелан 62
 Дебелобрђанѧн 102
- Дебелòбрђанка 103
 дебљина 41
 Дèкић 138
 дерање 36
 дерач 48
 Дèргужанѧн 101
 Дèргужанка 103
 Дерингајчанѧн 102
 Дерингајчанка 103
 дèрњава 35
 Десница 139
 дешњаѧк 61
 диванење 37
 Дивјаѧк 139
 дивокоза 120
 дивòта 43
 дивзање 36
 дијаѧк (ф 154)
 дијаѧчић 16
 дијòба 35
 дижуља 114
 димљаѧк 78
 димвљаѧк 78
 димвљачар 55
 динамитгаш 57
 дилѧце 21
 дичаѧчић 25
 Дјаковић (ф 376)
 дјевовање 37
 дјевòјаштво 44
 дјевòјчица 18
 дједѧца 23
 дјелене 36
 дјетешце 22
 дјетивство 34
 дјетлан 118
 дјетлѧћ 16
 дјетолѧниште 97
 дјечица 25
 дјечурлија 106
 длачетѧна 27
 длачица 20
 Дмитрић 131
 Днòпольчанѧн 102
 Днòпольчанка 103
 Днòпольчанѧн 102
 Днòпольчанка 103
 добављаѧк 57
 добитак 38

- Добра 132
 добраш 64
 Добријевић 136
 Добрић 137
 добровољац 63
 добровољка 69
 добродошлица 40
 Добросељан^н 101
 доброта 43
 доброћудник 66
 доборчинитељ 65
 доброчинство 44
 доват 90
 довот 90
 довољаш 64
 догађај 38
 додатак 38
 додир 39
 Дозет 138
 до(ј)иља 50
 дојкиња 53
 докас 39
 докољенка 83
 докоњак 61
 доктњр (ф 148)
 доктњр (ф 148)
 доктурица 58
 долазак 38
 дол^нна 92
 долинет^нна 27
 Долинчан^н 102
 Долинчанка 103
 Дољанчан^н 102
 Дољанчанка 103
 домаћин 67
 домет 90
 доњан^н 101
 Добњанка 103
 допуштњње 40
 дњрин 112
 дњруша 112
 досељеник 66
 досјетка 40
 досјетљивица 68
 достављач 57
 достојанство 44
 дњток 90
 доушник 53
 дочек 35
- Драган 126
 Драганчић 131
 Драгашевић 136
 Драгица 130
 Драгица 134
 Драгичевић 136
 Драгичевић 136
 Драгиша 131
 Драгишић 135
 Драго 125
 драгова 114
 Драговић 136
 Драгољњп 132
 драгоња 113
 драгоња 113
 Драгомњр 132
 Драгосавац 136
 Дражан^н 102
 Дражанка 103
 Дражић 136
 драпање 36
 Драча 138
 Драшко 131
 дрвара 91
 дрварица 49
 дрвар^ница 94
 дрвенарија 107
 дрвњће 108
 дрвље 108
 дрвођеља 49
 дрвонуша 49
 дрвосјеча 49
 Дрежн^нчанин 101
 Дрежн^нчанка 103
 дрњкавац 62
 дрњнић 15
 дрњнићак 15
 дрњнићњак 97
 дрњнова 114
 дрњновац 79
 дрњновача 81
 дрњнота 113
 дрњњин^нца 19
 држак 71
 држал^нца 20
 држање 36
 др^нјемал^нца 54
 др^нјемало 51
 др^нјемеш 34
- дрктњј 34
 Дрљановић 138
 дрљача 72
 Дробац 139
 дрњбил^нца 74
 дрњскњст 42
 другарство 44
 другњјањ^нца 116
 другњкоз^нца 116
 другорњдњш 65
 другњтел^нца 114
 дрњжина 106
 дрњштво 106
 Дрча 138
 Дуба(ј)ић 139
 дубак 71
 дубина 42
 дубодол^нна 93
 дувњнкеса 75
 дувњнција 68
 дугњлија 68
 дудићњак 97
 Дњдо 125
 дњдовац 79
 дњдовача 81
 дњдовина 82
 дњжица 20
 дњжник 65
 Дњјага 127
 Дујан 126
 Дујан 126
 Ду(ј)ика 128
 Ду(ј)ина 129
 Ду(ј)ица 130
 Дујо 125
 Дукић 136
 Дукица 130
 Дуко 125
 Дулан 126
 дуњан^н 101
 Дуњанка 103
 дупл^нца 73
 дњрање 41
 дућњнција 58
 Дућо 125
 Душа 132
 Душњнка 134
 Душњнић 131
 Душ^нца 133

- душ^мца 24
 Душка 134
 душман^ија 105
 душманлук 41
 душобриж^ник 66
- Баковић 140
 Баковић 140
 Бапа 138
 Бека 132
 Бекић 137
 Ђељање 36
 Ђељкање 36
 Ђогат (ф 290)
 Ђогин 112
 Ђокиша 131
 Ђоко 125
 Ђубриште 95
 Ђуја 132
 Ђујара 132
 Ђујет^на 133
 Ђу(ј)ика 133
 Ђу(ј)ица 133
 Ђука 132
 Ђукан 126
 Ђукара 133
 Ђукетина 133
 Ђукеша 133
 Ђукић 137
 Ђукица 133
 Ђуко 125
 Ђурага 127
 Ђуран 126
 Ђуран 126
 Ђуранчина 129
 Ђураш 127
 Ђурашин 129
 Ђуренда 128
 Ђурет^на 129
 Ђурика 128
 Ђурило 128
 Ђурин 129
 Ђурина 129
 Ђурина 129
 Ђурић 136
 Ђурица 130
 Ђурица 130
 Ђуриша 131
 Ђуро 23
- едногодишња^к 61
 Едноочић (адм.: Једно-
 очих) 141
 еднуцијевка 74
 ексерчић 18
 електричар 55
 ерџка 69
 Ерџр 139
 Ерцег 141
- жабац 120
 жабица 18
 жабња^к 89
 жавица 83
 жакљет^на 27
 Жакула 140
 жалба 35
 жалосник 65
 жалосн^нца 68
 жаруљ^нца 20
 жбунак 13
 жбуње 108
 жвакање 36
 жвиждање 37
 жвиждукање 37
 ждракавац 62
 ждралић 16
 ждрачак 13
 ждрѣбат 104
 ждрѣбешце 22
 ждрѣбица 112
 ждрѣпчић 16
 ждр(и)јѣбац 111
 ждријебе 112
 ждркљај 38
 Жегарац 141
 Жежель 140
 жежель (ф 379)
 жеља 39
 Жељавчан^н 102
 Жељевчанка 103
 жељезничар 55
 жељ^нца 24
 женет^на 31
 жен^ндба 35
 жен^нца 18
 женомрзац 63
 женскадија 105
 женгурача 32
- жѣравица 21
 жератак 14
 жестина 41
 жѣтва 35
 жѣтеоц 48
 живат 104
 живинчат 104
 животињ^нца 18
 Жигић 138
 жил^нца 20
 житород^нца 40
 жицар 55
 жицица 20
 жишка 84
 жличница 20
 жрвањ 72
 жуванце 84
 жуја 110
 жујка 69
 жујова 114
 жујота 113
 жуљкање 36
 жуна 115
 жуњин 115
 Жуњинћ 139
 журба 35
 жутал 111
 жут^нло 40
 Жутић 139
 жутко 110
 жутов 110
 жутова 114
 жутовѡлка 117
 жутокљунац 118
 жутоња 113
 жутоња 113
 жутуља 123
 жућко 110
- забавица 24
 забран 90
 завѣжљај 77
 завѣтак 76
 Завишић 136
 завјетрина 93
 заводник 53
 завратак 78
 завршетак 76
 заглѣт 39

- за̑грља̑ 38
 загуљени̑к 30
 за̑гун 90
 за̑дата̑к 38
 зади̑рки̑вал̑ца 54
 за̑једало 51
 за̑ка̑ча̑лка 74
 за̑ке̑рало 32
 за̑ке̑ран 29
 за̑клѣ̑тва 39
 За̑клопчан̑ин 101
 За̑клопчан̑ка 103
 за̑клун 90
 за̑клуна̑к 88
 за̑ла̑зак 38
 за̑лог̑а̑ј 38
 за̑лок 80
 за̑љубљени̑к 66
 за̑м̑јени̑к 49
 за̑м̑јер̑ка 40
 заму̑цки̑вало 32
 занесе̑ња̑к 61
 зану̑вјетало 32
 за̑пе̑ћа̑к 88
 за̑пи̑ња̑ч 72
 запо̑врз̑ник 53
 за̑по̑ра̑в 71
 заробљени̑к 66
 за̑ру̑чни̑к 53
 за̑ру̑чн̑ца 60
 за̑ступ̑ник 49
 за̑твор (ф 253)
 зау̑ва̑ња̑е 41
 за̑у̑ви̑ца 24
 за̑че̑та̑к 76
 за̑ш̑титин̑ик 53
 збо̑(ј)и̑ште 95
 зве̑чка 74
 зви̑јер 121
 звјез̑д̑ца 26
 звјера̑т 104
 звјере 121
 звјер̑ка 121
 звјер̑ња̑к 89
 зво̑нчи̑ћ 122
 звр̑нда̑л̑ца 54
 звр̑нда̑ло 32
 звр̑ндѡ̑в 30
 звун̑ења̑е 37
 звун̑ик 89
 звун̑це 21
 звун̑чи̑ћ 122
 зга̑риште 97
 з̑д̑јел̑ца 20
 з̑д̑јел̑чи̑ца 21
 Здрав̑кан 126
 здрав̑ље 44
 зе̑ка 112
 зе̑ка̑љ 111
 зе̑кан 111
 зе̑ко̑ња 113
 зе̑ку̑ља 114
 зел̑ен̑ко 112
 зел̑е̑ње 108
 зел̑ка 117
 зель̑ѡ̑в 110
 зель̑ова 114
 зем̑љ̑ца 24
 зем̑љ̑иште 95
 зен̑ца 86
 Зе̑ц 139
 зече̑вина 82
 зечи̑ја̑к 78
 зечина 82
 зечи̑ња̑к (ф 221)
 зечи̑ћ 16
 зечи̑ћа̑к 14
 зечи̑ца 121
 зеч̑ко 121
 зи̑да̑ња̑е 36
 зид̑ар 56
 зид̑на 27
 зиди̑ћ 16
 зиди̑ћа̑к 14
 зи̑јало 32
 зим̑у̑вник 89
 З̑ја̑вук 141
 з̑ја̑кан 29
 з̑јен̑ца 86
 злат̑ар 55
 злат̑ца 121
 злато̑ња 113
 злато̑ња 113
 злату̑ља 114
 зло̑ба 43
 зло̑бник 65
 зло̑бн̑ца 68
 зло̑воља 39
 злок̑обник 66
 злон̑ам̑јер̑ник 66
 зло̑пан̑тило 70
 зло̑слут̑ник 66
 зло̑срет̑ник 66
 злот̑вѡ̑рник 66
 зло̑ћуд̑ник 66
 злоч̑инство 44
 зми̑јет̑на 28
 зми̑јећа̑к 89
 зми̑(ј)и̑ца 18
 зна̑на̑ц 63
 зна̑ти̑жель̑ник 66
 зна̑чка 74
 Зоб̑ен̑ца 138
 зоб̑ени̑ште 97
 зоб̑иковина 82
 зоб̑ичи̑ца 19
 Зо̑ра 132
 Зо̑ри̑ћ 137
 зо̑ри̑ца 24
 Зо̑ри̑ца 133
 Зо̑ри̑ца 134
 Зо̑рка̑ча 133
 Зо̑рки̑ца 134
 Зо̑рки̑ца 134
 зрна 115
 зр̑неш̑а 116
 зр̑нин 115
 зр̑нова 114
 зр̑нота 113
 зр̑нце 22
 зр̑ња 115
 зр̑ње 108
 зуб̑ар 55
 зуб̑ари̑ца 58
 зуб̑а̑ц 86
 зуб̑ерина 28
 зуб̑и̑ћ 25
 зуб̑и̑ћа̑к 14
 зуб̑обо̑ља 39
 Зуб̑ови̑ћ 139
 зу̑ја̑ња̑е 37
 зу̑ја̑ч 48
 Ивани̑ћ 136
 Ивани̑шеви̑ћ 136
 Ива̑нкови̑ћ 136
 Ива̑нчеви̑ћ 136

- иверић 16
 иверићак 14
 иверје 108
 иверица 83
 иверчић 18
 иглет^{на} 28
 игл^{ца} 20
 игрāч 52
 игрāчица 54
 избраник 66
 избавијоц 52
 избјегл^{ца} 54
 избјегл^{ште} 95
 избор 35
 извор 80
 извот 80
 изгубљеник 66
 изгун 90
 издавāч 57
 издаја 39
 излазак 38
 излас 90
 излив 90
 излок 90
 измишљāч 52
 избобиле 44
 израштāј 38
 изрот 30
 Јле 125
 Јлибас 127
 Јлија 128
 Јлијас 127
 Јлика 128
 Јлић 136
 Јл^{ца} 130
 Јлица 130
 Јлиша 131
 Јлко 131
 јмењак 60
 инадција 68
 исјечак 78
 ископ 80
 ископина 82
 искреност 42
 искушење 40
 испат 39
 испраћāj 34
 испуст 90
 истомишљеник 67
 итња 35
 итрина 41
 Јћа 124
 Јћан 126
 Јћница 130
 Јћо 125
 јаблановина 82
 јаблоња 113
 јаблота 113
 јабуковац 79
 јабуковина 82
 јабучар 79
 јабучица 86
 јабучњак 97
 јаворйћак 15
 јаворићњак 97
 јаворовац 79
 јаворовина 82
 Јаворовић 139
 Јага 132
 јаглика 123
 Јагл^{чић} 139
 јагл^{чица} 19
 јагод^{ца} 19
 јагодњак 97
 јадиковање 37
 јадник 60
 јаднице 25
 јадоване 37
 јадавчар 109
 јадавчарка 110
 Јазић 139
 јазовчар 109
 јазовчарка 110
 јајара 122
 Јаковљевић 136
 јакост 42
 Јакшић 136
 јамет^{на} 28
 јамичица 21
 Јандријевић 136
 Јандрић 136
 Јандрица 130
 Јаниша 131
 Јанкеља 128
 Јанкел^{ца} 130
 Јанкић 131
 Јанчић 136
 Јања 132
 јање 116
 јањет^{на} 82
 јањешце 22
 јањило 96
 Јањ^{ца} 133
 јањ^{ца} 116
 јањова 114
 јањота 113
 јаре 116
 јаребица 119
 јарет^{на} 82
 јарешце 22
 јарина 82
 Јарић 139
 јарица 116
 јаросник 65
 јарчет^{на} 82
 јарчић 16
 јарчићак 14
 јасенићак 15
 јасен^{ћњак} 97
 јасеновац 79
 јасеновина 82
 јасење 108
 јасиковац 79
 јасиковача 81
 јасиковина 82
 јас^{чица} 19
 јаслице 21
 јачина 41
 јашење 36
 јединац 62
 јединство 44
 јединче 25
 једрина 42
 јежица 121
 Језеркиња 103
 Језерчан^н 101
 Језерчанка 103
 језичац 86
 је(ј)ина 119
 Јека 132
 Јекара 133
 Јекача 133
 Јекет^{на} 133
 Јекеша 133
 Јекица 133
 Јела 132

- клање 36
 класак 13
 класић 16
 класје 108
 клачина 92
 Клашњић 141
 клеветник 53
 клёковача 81
 кленићак 15
 кленићњак 97
 клёновац 79
 клёпац 72
 клепетуша 85
 клепка 74
 клепчица 20
 клётва 35
 клипётина 28
 клипица 20
 клисалница 54
 клупётница 28
 Кља(ј)ић 139
 кљунић 16
 кљунчић 18
 кљуџац 104
 кљуџница 27
 кљуџар 55
 кљуџић 16
 Кнежевић 140
 књижара 92
 књижица 20
 књижница 93
 кобанница 83
 кобанчица 20
 кобац 118
 кобилётница 28
 кобилница 19
 Ковач 141
 ковач 57
 Ковачевић 141
 ковачница 94
 ковиље 108
 Ковиљка 134
 ковчежић 16
 ковчежићак 14
 кожар 55
 кожара 91
 кожица 20
 кожунар 55
 кожурина 28
 козар 55
 козара 91
 козарица 58
 козетина 82
 козлац 122
 Козлица 139
 Кó(ј)ић 136
 Кó(ј)ица 130
 Кò(ј)иша 131
 кокица 19
 Кокот 139
 Кокотовић 139
 кокошарник 89
 кокошевина 82
 кокошињак 89
 кокошињац 89
 колар 55
 колац 80
 колачић 16
 колеша 115
 колибица 20
 колџић 115
 колица 73
 колница 93
 колова 114
 коловођа 49
 коломаз 75
 коломаст 75
 колоња 113
 колутак 13
 кољач 48
 коље 108
 комарац 120
 комарица 121
 Коњевић 139
 копач 48
 копачица 50
 копилање 37
 копривиште 97
 Корда 140
 Корица 140
 Корјенчанин 102
 Корјенчанка 103
 корјење 108
 корњачица 19
 косац 47
 косилница 74
 Косић 137
 косница 20
 косийште 85
 косјерић 16
 косјериште 85
 Косовац 141
 косовица 119
 костобоља 39
 костурница 94
 косурина 31
 котарина 92
 котло 96
 котлар 55
 котлић 16
 котличница 20
 котлокрпач 56
 коцкарница 94
 кочак 89
 кочијаш 49
 кочић 16
 кочоперност 42
 кошанница 94
 кошешење 36
 кошић 16
 кошница 84
 кошулетница 28
 кошуљница 20
 кошчурина 28
 кравар 55
 краварница 58
 краветница 28
 крадљивац 62
 кра(ј)ићак 15
 краљача 73
 крампаште 85
 красота 43
 краставац 122
 крастовац 122
 крачунница 83
 крављењење 36
 крвожедник 30
 крвопија 30
 крвопролиће 44
 крветићак 14
 Крековић 138
 кремешење 108
 крепалница 31
 крепосник 65
 кретањење 36
 кречана 91
 крешталица 119

- крештал^нчица 19
 крзнар 55
 крзнарија 92
 кривање 37
 кривац 62
 криваш 48
 кривица 44
 кривоклетник 67
 Кривокућа 141
 криволовац 52
 крижанац 122
 кр^нјечал^нца 54
 крилаш 118
 крилоња 113
 крилоња 113
 крилота 113
 крипце 25
 крмат 104
 крмачица 19
 крмет^на 82
 крмешце 22
 крмонуша 49
 Крнета 140
 кројач 57
 кројачица 58
 крпан 79
 крпешача 81
 крпеш^на 28
 крпеш 34
 крпица 20
 крпљење 36
 крсташ 115
 кртина 121
 Кртин^нћ 139
 кртичњак 89
 кртолићак 14
 Кружан^н 101
 Кружанка 103
 кружић 16
 крузана 91
 крунил^нца 74
 крушац 22
 крушковац 79
 крушковача 81
 крушковина 82
 крушчет^на 28
 крушчица 19
 Крчевљан^н 102
 Крчевљанка 103
- крчијоц 47
 крчилиште 96
 крчмар 55
 крчмарица 58
 кршење 36
 крштеник 66
 кувар 56
 куварица 58
 куглана 91
 куглаш 49
 кудијоц 52
 кудравац 62
 кудрџ 110
 кузџ (ф 187)
 кузџ^нца 73
 куја 110
 кујет^на 28
 ку(ј)ица 19
 Кука (ф 361)
 кукавица 70
 кукавичлук 41
 Кукан (ф 361)
 кукање 37
 Кукић 138
 кукица 20
 кукава 35
 кукурузана 91
 кукурикан 117
 кукурузиште 97
 кумадић 16
 кумадићак 14
 куман 22
 кумарац 120
 кумашин 22
 кумедијаш 53
 кумињача 72
 Кумићан 101
 Кумићан^н 100
 Кумићанка 103
 кумица 24
 кумовица 84
 кумпјераш 64
 кумпјериште 97
 кумство 44
 кумуна 123
 кумун^нца 19
 кумуша 85
 кумуш^нца 20
 куна 120
- кунац 80
 кун^нћ 17
 кун^нћњак 89
 кун^нца 19
 кунобар 55
 кунобарица 58
 Куновчан^н 101
 Куновчанка 103
 кунопар 55
 кунопљак 96
 кунопљийште 97
 Кунчар (адм.: Кончар) 141
 кунчићак 14
 куњал^нца 54
 куњет^на 82
 куњоводац 48
 куњус^на 28
 куњуш^нца 95
 кувчат 104
 купалиште 96
 купање 36
 купац 47
 куп(ј)оц 47
 купил^нца 50
 купин^нца 19
 купивњак 97
 Купировљан^н 101
 Купировљанка 103
 куповање 36
 купусиште 97
 курајлија 68
 курвет^на 31
 Курјачан^н 101
 Курјачанка 103
 курјачица 121
 курузиште 97
 куса 115
 кусал 111
 кусин 115
 кусџ 110
 кусоња 113
 кусоња 113
 кусуља 114
 Кусуља 139
 кутџа 20
 кутџица 21
 кутљача 73
 кућерак 14
 кућет^на 28

- кућица 20
 кућиште 97
 кућњак 78
 куче 110
 кучеџина 31

 лавеш 34
 лагање 37
 ладак 25
 ладаш 64
 ладичица 20
 ладнућа 43
 ладољеш 68
 лаживац 60
 лаживица 69
 Лазих 136
 Лазо 125
 лаја 115
 лајање 37
 ла(ј)еша 116
 ла(ј)ин 115
 Лакан 126
 Лаких 131
 Лаких 136
 Лакица 130
 лаковјерац 63
 лаковјерник 66
 лакџа 43
 лакоумник 66
 лакрдијаш 53
 лампа (ф) 190
 ланац 80
 ландрало 32
 ландран 29
 ландрџ 30
 ланйште 97
 ланчић 16
 ланчићак 14
 лапача 30
 лапачеџина 31
 лапрдало 32
 лапрдан 29
 Лапчанин 102
 Лапчанка 103
 ласић 17
 ласица 121
 ласичица 19
 ласта 119
 ластавица 119

 ластавичица 19
 Ластарићанин 100
 Ластарићанка 103
 Лаћица 130
 Лаћо 125
 легло 96
 лежање 37
 лежйште 95
 Лекица 130
 Леко 137
 Лела 132
 Лелџа 133
 лемање 36
 лептир 120
 лептирак 13
 лептирић 16
 лептирица 121
 лептирчић 17
 лепур 120
 лепурак 13
 лепурић 16
 лепурица 121
 лепурчић 17
 лет 35
 лешинар 118
 лимар 55
 лимарија 92
 лименка 84
 липица 19
 липовац 79
 липовина 82
 лиса 115
 лисац 111
 лисин 115
 Лисица 139
 лисичат 104
 лисичићак 14
 лисичица 19
 лисичјак 78
 лиска 110
 лиско 110
 лисџ 110
 листак 13
 листић 16
 листићак 14
 Личина 141
 лишњак 79
 лишће 108
 ловац 47

 лџвина 82
 лџйште 95
 ловочувар 56
 логорашица 69
 лџач 57
 лџова 114
 лџџа 113
 лојаница 84
 локветина 28
 локвичица 21
 лоповлук 41
 лоптач 48
 лоптица 20
 лугар 55
 лугарница 94
 лудак 61
 лудило 40
 лудница 94
 лужара 81
 лужйште 95
 лужавџ 42
 лукавство 44
 Лукенда 128
 Лукић 136
 Лукица 130
 лулаш 64
 лулетина 28
 лулџа 20
 лумљава 35
 лумљавина 35
 лунац 80
 лунчар 55
 Лунчар (адм.: Лончар) 141
 лунчић 86
 лунчићак 14
 луњало 51
 лупање 36
 лупетало 32
 Лућа 124
 лућердица 20

 лџвак 61
 лџвање 36
 лџгало 96
 лџгање 37
 лџкар 56
 лџнивац 63
 лџнџ 42
 лџнина 31

- љѣпак 71
 љѣпило 75
 љѣпльѣње 36
 љѣпова 114
 љѣпѡјка 60
 љѣпѡта 43
 љѣпота 113
 љѣпѡтѡнка 69
 љѣпѡтѡца 69
 љѣсковача 81
 љѣсковина 82
 љѣстѡнѡца 20
 љѣтовалѡште 96
 љуба 115
 љубан 111
 Љубанчина 129
 Љубара 133
 љубѣша 116
 Љубѣшко 131
 љубѡмац 63
 Љубица 130
 Љубица 134
 љубица 123
 љубицица 16
 Љубо 125
 љубова 114
 Љубовић 136
 Љубовчанѡн 102
 Љубовчанка 103
 Љубѡмѡр 132
 љубѡта 113
 људѡна 27
 љупина 82
 љуство 106
 љутика 123
 љутиѡна 39
 љутић 122
 љуцкѡст 42
 љушчѣтѡна 28
 љушчица 20
 магарѡт 104
 магарѣнце 25
 магаричица 19
 магарчић 16
 маглѡштина 28
 магривѡр 97
 магривача 81
 магривица 19
 магривѡнѡн 101
 Мазивѡнка 103
 ма(ј)ица 21
 мајкица 24
 Мајсторовић 141
 Мајстѡровић 141
 макљѡње 36
 Мѡлбаша 141
 Мѡливѡк 141
 мѡлѡн 112
 малѡвѡк 97
 мѡлодобнѡк 66
 мамѣрина 31
 Мамузић 140
 мамѡрлук 41
 мангупѡрија 106
 мангуплук 41
 Мѡндић 137
 Мѡне 125
 манѡтлук 41
 Мѡнѡца 130
 Мѡниша 131
 Манѡјловић (адм.:
 Манѡјловић) 136
 Мѡра 132
 Мар(и)јѣтѡна 133
 Мѡрика 133
 Мѡрѡнковић 136
 Мѡрица 133
 Мѡрица 134
 Мѡрица 134
 Мѡричић 137
 Мѡрѡшка 134
 Мѡркан 126
 Мѡркѣља 128
 Мѡркѣљѡца 130
 Мѡркић 131
 Маркусѡна 129
 Мѡртиновић 136
 Мѡрушка 135
 Мѡрчѣтић 136
 Масликѡса (књ.:
 Масникѡса) 141
 маслѡвѡк 97
 мастѣлѡца 84
 мастѡло 75
 матерѣсѡна 31
 Матијѣвић 136
 Мѡтић 136
 матичѡр 55
 Маћан 126
 Маћѡ 125
 Маца 132
 Мацко 131
 мацѡт 104
 маче 22
 мачијак 78
 мачилук 122
 мачица 19
 мацкѣтѡна 28
 мацкица 19
 Маша 132
 машинѡца 86
 Мѡшић 137
 меѡна 91
 меѡнѡчѡр 55
 меѡнција 58
 Медѡк 140
 Мѣдѡковић 140
 медѣвѡк 78
 Мѣдић 139
 мѣдова 114
 мѣдовина 83
 мѣдоѡна 113
 мѣдоѡна 113
 мѣдѣдѡна 82
 мѣзимче 26
 Мѣкиѡѡр (ф 251)
 Мѣкиѡѡрац 99
 Мѣкиѡѡрка 102
 Мѣкиѡѡруша 102
 мѣља 50
 мѣсар 55
 мѣсара 91
 месѡрчић 33
 мѣснѡца 94
 мѣтеш 34
 мѣћа 107
 Мијѡило 128
 Ми(ј)ић (адм.: Мѡхић) 136
 Мијѡ 125
 мијѡрић 16

- Мика 132
 Микача 133
 Микеша 133
 Микић 137
 Микица 133
 Миладин 129
 Милан 126
 Миланка 134
 Милановић 136
 Милановић 136
 Миланчић 131
 Милаџан 127
 Милаш 127
 Миле 23
 Милевица 133
 Миленаца 133
 миленка 114
 Милеуснић 141
 Милешко 131
 Мил(и)јетна 133
 Милика 128
 Милна 129
 Милнца 130
 Милнца 134
 Милиша 131
 Милкача 133
 Милкетна 133
 Милкица 134
 мило 75
 Миловановић 136
 Милојевић 136
 милова 113
 милова 113
 Милорад 132
 милосрдник 65
 Милош 131
 Милош 131
 Милошевић 136
 Милугин 129
 Милџановић 136
 Милџеша 133
 Мима 132
 Мима 132
 минер 57
 Мира 132
 Миран 126
 Мирика 133
 Мириловић 136
 Мирница 133
 Миркан 126
 Миркић 131
 Мирко 131
 Мирковић 136
 Мирловић (адм.:
 Мириловић) 136
 мирнућа 43
 мироња 113
 мироња 113
 Мирослав 132
 мирота 113
 Мирушка 135
 Митровић 136
 Мића 124
 Мићага 127
 Мићан 126
 Мићела 128
 Мићетна 129
 Мићика 128
 Мићикан 127
 Мићница 130
 Мићко 131
 Мићо 125
 Мићун 132
 Мица 132
 Мицара 133
 Мицика 133
 мишијак 78
 мишић 16
 Мишко 131
 Мишковић 136
 мишљене 38
 Мишо 125
 мишоловка 74
 мјењач 48
 мјењачница 94
 мјерач 48
 мјерило 75
 мјестанце 26
 мјеша(ј)ица 84
 мјешање 36
 мјешина 82
 Младен 126
 младеш 105
 младић 67
 младнца 123
 младнца 24
 младова 114
 младожења 67
 младоња 113
 младоња 113
 младост 34
 Млађан 126
 млађарија 106
 Млађен 126
 Млађо 125
 млинар 55
 млинарица 58
 млинште 97
 мљекар 55
 мљекара 91
 мљекарица 58
 мљескање 37
 мљечика 123
 мљечњак 78
 мнуђење 36
 мољац 120
 Мумић (адм.: Момић) 136
 мравињак 89
 мравињак 15
 мрчак 13
 мрвеш 107
 мржња 40
 мрзовоља 39
 мрка 115
 мркаљ 111
 мркеља 29
 мркеша 116
 мркин 115
 Мркић 139
 Мркобрада 141
 мрков 110
 мркова 114
 мркоња 113
 мркоња 113
 мркота 113
 мркуља 114
 мрмљалнца 54
 Мрсинац 99
 Мрсинка 102
 мртвац 63
 мрцина 31
 мрциниште 95
 мршавост 42
 Мршић 139
 мувало 32
 мувара 81
 муверина 28

- мѹвица 19
 мѹвѹсерина 83
 мѹдрац 63
 мудријаш 53
 мудрило 75
 мудрина 42
 Мѹдрин^н 139
 мудрѹвање 38
 мудрѹст 42
 мѹзиља 51
 мѹк 35
 мѹкињак 96
 мѹкињ^нца 19
 мѹкињовина 82
 мѹкотрпник 66
 мѹлат 104
 мѹлба 35
 мѹлѹе 37
 мѹлијоц 47
 мѹл^нтва 35
 мѹлоња 113
 мѹлоња 113
 мѹлчињ 16
 мѹљакал^нца 54
 мѹљац 120
 мѹмаштѹво 44
 Мѹмица 130
 мѹмчадија 105
 мѹмчаѹт 104
 Мѹмчиловињ (адм.:
 Мѹмчиловињ) 136
 Мумчиловињ (адм.:
 Момчиловињ) 136
 мѹмчињ 16
 мумчињак 14
 мумчуљак 15
 Мѹнижаба 141
 мѹрат 111
 мѹрко 110
 мустињак 14
 Мѹтилѹан^н 100
 Мѹтилѹанка 103
 мѹтичиште 85
 мѹѹак 78
 мѹѹник 65
 мѹчал^нца 54
 мѹченик 66
 мѹчило 96
 мѹчниња 42
- мушкадија 105
 набављач 57
 набој 81
 навильај 77
 навильак 78
 нагађал^нца 54
 нагађање 38
 нагип 90
 нагодба 35
 Нада 132
 надареник 66
 нади^нчар 55
 назеп 39
 наилѹнка 84
 Накарада 138
 нажит 107
 наклапало 32
 наклапан 29
 наковањ 71
 накупац 56
 налет 39
 намас 81
 намет 81
 намигивал^нца 54
 намјештеник 66
 Наника 133
 нанус 80
 нападач 48
 напасник 65
 напат 39
 напитац 76
 напршњак 79
 Наранчињ 139
 народњак 61
 насељеник 66
 насилник 65
 наслад^нца 24
 насљедник 65
 натпис 80
 надачињ 16
 неајник 65
 Небљушан^н 101
 Небљушанка 103
 Невѹенка 134
 невјерија 105
 невјерица 40
 невјерник 65
 невјер^нца 69
- невјерност 42
 невоља 39
 невољник 65
 Неда 132
 недостатак 38
 недостојник 65
 недоумица 40
 Неђа 132
 неђель^нца 24
 Неђо 125
 незадовѹлник 65
 незадовѹлство 45
 незнаник 66
 некрштеник 66
 немарлѹк 41
 немарник 66
 немарност 42
 немил^нца 40
 немилѹст 42
 немирњак 61
 немѹлник 66
 Неника 133
 Неница 130
 Нен^нца 133
 непад^нца 40
 непожелњник 66
 непоштѹење 44
 неправедник 66
 непушац 64
 нерадник 66
 неразѹмник 66
 нерод^нца 40
 неспокојство 45
 неспретњак 61
 несретник 65
 несрет^нца 60
 несташлук 41
 несѹђеник 66
 Нетечан^н 101
 Нетечанка 103
 Нећак 138
 нећкал^нца 54
 нечѹек 30
 Неш^нца 130
 Нешо 125
 нѹзбрд^нца 93
 Нѹкињ 136
 Нѹкица 130
 Нѹкица 130

- Нџко 125
 Нџкодиџ 129
 Нџколџтна 129
 Нџнџца 130
 Нџно 125
 Нџћа 124
 Нџца 124
 Нџцала 127
 Нџцо 125
 нувајлија 68
 Нуваковић (адм.:
 Новаковић) 136
 Нуве 125
 нувина 42
 нувинар 55
 Нувковић (адм.:
 Новаковић) 136
 нувотворина 83
 нугајлија 68
 нужетџна 28
 нужић 16
 нужићак 14
 нужица 26
 нужурда 32
 нужурина 28
 нуктић 16
 нуктићак 14
 нусач 48
 нусијоц 47
 нусџна 27
 нусић 16
 нусић 26
 нусићак 14
 нућиште 95
 нушџе 36

 њџжнџст 42
 Њемчадија 105
 њуџање 36
 њушкало 32

 њбиље 44
 објешџњак 61
 облачак 13
 облачић 16
 облина 42
 обмутац 77
 Обрадовић 136
 Обрадовић 136

 њбрешчић 18
 њбронак 88
 њбручак 13
 њбручић 16
 њбућар 55
 њвнетџна 82
 њвнић 16
 њвнићак 15
 њвнуџна 28
 њвнушина 28
 њвчар 55
 њвчара 91
 њвчарица 58
 њвчетџна 82
 њвчица 19
 њглавнић 80
 њгледало 75
 њгледалце 22
 њгњеновић 136
 њгњиште 95
 њговарач 52
 њградџца 20
 њгрџбло 75
 њгризине 83
 њгрџев 80
 њгрљак 79
 њд 35
 њдабраџнић 66
 њданџст 42
 њдање 37
 њдбачџнић 66
 њдогитџџца 58
 њдог(ј)итџљ 58
 њдјџло 85
 њдликаш 64
 њдликашица 69
 њдлумац 78
 њдмаралиште 96
 њдметнић 53
 њдрот 30
 њдрпанац 63
 њдрџна 31
 њдрун 90
 њзџмчџт 104
 њзџмче 116
 њјаћџнић 66
 њкљџвалџца 54
 њкљџвало 32
 њкокућџца 93

 њкорак 78
 њкорепак 78
 њкорепина 83
 њкрајак 88
 њкрајчићак 15
 њкрајчић 16
 њкрџтање 36
 њкривљџнић 66
 њкрugлина 42
 њкућџца 93
 њлбина 140
 њлгица 134
 њметалиште 96
 њметџљка 73
 њметџч 48
 њмсчџанџн 101
 њмсчџанка 103
 њмутџч 72
 њндићџанџн 100
 њндићџанка 103
 њпалић 138
 њпалџћџанџн 100
 њпалџћџанка 103
 њпанчар 56
 њпанчић 16
 њпроштџј 38
 њпроштџење 40
 њпскрбљивџч 48
 њпстанац 38
 њптичар 55
 њптужџнић 66
 њпутџр 79
 њравчџанџн 101
 њравчџанка 103
 њранџца 76
 њрање 36
 њрач 48
 њрџљ 141
 њресџић 16
 њресовина 82
 њрешчић 18
 њрлић 139
 њрловић 139
 њрлушина 28
 њрмарџћак 14
 њсветнић 53
 њсигурџнић 66
 њсџњак 89
 њсје 108

- òсјевине 83
 òсјечак 78
 òскуд^нца 40
 ослобође^ник 66
 ослобођење 40
 òсм^ак 61
 осматра^ница 94
 òсмица 84
 òснува 21
 òснувица 21
 особе^ва^к 61
 òста^вање 36
 ост^атак 38
 Осто(ј)и^н 136
 осуђе^ник 66
 òтим^ач 48
 òтк^ас 39
 òткуп 39
 òтпанац 72
 отпушт^ен^ик 66
 òтр^ов^ник 65
 òчица 86
 òч^ва^к 78
 ошге^ен^ик 66
 òштрац 79
 оштри^на 72
 Оштрокапа 141
- П^авл^нца 136
 П^авлови^н 137
 п^авучина 82
 п^адави^ча^р 62
 падел^нца 20
 падел^нчица 21
 п^адови^ча^р 62
 п^азику^{ћа} 121
 П^аи^н 136
 П^аи^н 136
 П^ајан 126
 П^а(ј)ица 130
 П^а(ј)иша 131
 П^ајо 125
 П^ајчина 129
 П^аклари^ћан^н 100
 П^аклари^ћанка 103
 п^акос^ник 65
 п^акос^ница 69
 п^ал^ење 37
 п^алеш 107
- п^алијоц 48
 п^алиште 95
 п^алчи^н 118
 п^аљевина 35
 панд^урија 105
 п^ан^ча^р 62
 Пант^ели^н 137
 п^ан^ћење 38
 П^ања^к 140
 п^ав^гризал^нца 54
 Па^веви^н 140
 п^ав^н 16
 П^ав^кови^н 138
 п^ап^ирница 93
 п^апуч^ар 62
 пар^ајлија 68
 парипче 112
 парипчи^ћа^к 15
 п^ар^ва^к 78
 п^ар^вача 73
 п^арожак 78
 п^асија^к 78
 пасилук 122
 п^ас^иште 95
 п^асо 110
 пас^оглав 30
 п^астирица 58
 п^аст^ор^ча^т 104
 п^аст^увина 27
 п^атак 116
 п^атка 117
 п^ат^ва 40
 п^а(т)чица 19
 п^ауна 114
 Па^унови^н 139
 п^ач^ат 104
 п^аче 22
 п^ачет^на 82
 п^аш^ва^к 89
 п^аш^чадија 105
 п^аш^ча^т 104
 п^ашче 110
 П^еи^н 137
 П^е(ј)ица 130
 П^ејко 131
 П^ејо 125
 п^ек^ар 56
 п^екарица 58
 п^екари^ћ 33
- П^еко 125
 п^елен^нца 20
 П^еља 124
 П^ељица 130
 п^енд^ери^ћ 16
 п^енд^ерчи^ћ 18
 п^ења^чица (ф 130)
 П^епица 133
 П^епко 131
 П^епо 125
 П^ера 124
 П^ера 132
 п^ерад^ва^к 89
 п^ер^аља 75
 П^еран 126
 п^ер^ат 104
 п^ер^ачица 50
 П^ер^аш 127
 П^ерика 133
 п^ер^иља 51
 П^ерина 129
 П^ери^ћ 137
 П^ерица 130
 П^ерица 130
 П^ериша 131
 п^ер^еје 108
 П^еркача 133
 П^еро 125
 п^ерова 114
 п^еро^ва 113
 п^ет^ак 61
 п^етица 20
 п^ет^нца 84
 П^еткови^н 137
 п^етог^одиш^ва^к 61
 п^етокол^ун^аш 65
 П^етрапан 127
 П^етраш 127
 П^етри^ћ 131
 П^етрица 135
 П^етричи^ћ 135
 п^етровача 123
 П^етрови^ћ 137
 п^етр^ол^ејка 74
 П^етр^осе^љан^н 102
 П^етр^осе^љанка 103
 П^етр^усан 127
 П^етр^ус^на 129
 П^ећанац 100

- Пећанка 102
 Пећануша 102
 пећина 93
 Пећо 125
 пећиво 77
 Пеџурда 128
 печен^нца 76
 печенка 84
 печење 76
 Пешо 125
 пивара 91
 пијавица 121
 пијанац 63
 пијан^нца 60
 пијанка 35
 пијовица 121
 Пиј^јковић 138
 пилана 91
 пиланье 36
 пилат 104
 пилет^на 82
 пилешце 22
 пил^нћарник 89
 пило 85
 пилот^на 83
 пилевина 83
 пилчић 16
 пилчићак 14
 пињурић 16
 пирга 117
 писанька 75
 писамце 22
 писар 56
 писарица 58
 писар^нца 94
 писмонуша 49
 Пишаћан^н 100
 Пишаћанка 103
 пиштанька 75
 пиштанье 37
 пјеванье 36
 пјевац 117
 пјевач 52
 пјевачица 58
 пјевка 117
 пјевчић 16
 пјешадија 106
 плавушан 62
 пламенчић 18
 пламечак 14
 пландиште 95
 пласт^нћ 16
 пластић 16
 плаћанье 36
 плаћеник 66
 плашивица 70
 плашивост 42
 плашило 32
 племенићост 42
 племство 106
 плесач 52
 плесачица 54
 плетен^нца 76
 плетиво 77
 плетилья 51
 Плећаш 139
 пливач 52
 пливачак 89
 плотић 16
 Плочан^н 100
 Плочанка 103
 плочица 86
 плугар 55
 плувот^на 83
 побједник 53
 побожник 65
 побожност 42
 побратим 23
 побратимство 44
 побре 23
 побро 23
 повој 81
 повратак 38
 повратник 53
 површ^нца 93
 погађанье 38
 поганија 105
 поганлук 41
 погѣбија 39
 погодба 35
 погрешка 40
 подбадач 52
 подворник 57
 подвор^нца 58
 подзит 90
 подлац 63
 подлив 90
 подлост 42
 подметак 78
 поднуђањ 72
 подрепак 29
 подрепаш 29
 подрепина 83
 подупирач 72
 подупорањ 71
 познанство 44
 појачало 76
 по(ј)илиште 96
 по(ј)ило 96
 поквареност 42
 поквареняк 61
 поклопчић 16
 покoјник 65
 покoјн^нца 69
 покoрност 42
 покривач 72
 полазак 38
 полде 119
 поле 119
 полеђина 83
 политичар 55
 пол^нца 20
 полук 81
 пољана 91
 Пољчан^н 101
 Пољчанка 103
 помагач 48
 помиловање 40
 помудара 68
 помућник 49
 понављач 52
 понављанье 38
 понижење 40
 понизност 42
 понур 90
 Попињан^н 102
 Попињанка 103
 пописивач 48
 Поповић 140
 поправкаш 64
 пород^нлиште 96
 породилья 50
 портир^нца 94
 посестрима 68
 посестримство 45
 посикрава 120
 посинак 61

- постаљина 82
 постанак 38
 постолар 55
 поткивач 57
 поткожвак 79
 поткоп 90
 Поточан^н 102
 Поточанка 102
 потрбушина 83
 потумство 106
 потурчењак 61
 потуцало 32
 поштарица 58
 поштењак 61
 поштењачина 68
 поштење 44
 поштонуша 49
 праведник 65
 правила 44
 правичност 42
 прављење 36
 правовјерник 66
 православац 63
 православник 66
 Пражић 139
 празнокесић 67
 праљача 73
 праља 51
 прамење 108
 прасџ 104
 прасац 120
 прасет^{на} 82
 прасењак 89
 прасепце 22
 прас^{ца} 121
 прас^{чица} 19
 пратијоц 48
 пратња 106
 праунучџ 105
 праћка 74
 првак 61
 првојањ^{ца} 116
 првокоз^{ца} 116
 првотел^{ца} 114
 прдежана 91
 прдлан 29
 пребирачица 50
 прегип 81
 преградак 88
 предавач 48
 предаја 39
 предводник 49
 предиво 77
 Предрџ 132
 пређа 107
 пређица 84
 презазленик 66
 презаконик 30
 презбожник 66
 презглавост 42
 презгрешност 42
 прездушник 30
 прездушност 42
 преземљаш 65
 презмужгаш 29
 презобразлук 41
 презобразник 30
 презочник 66
 презочност 42
 презумник 66
 презумност 42
 прекит 39
 преклапало 32
 преклапан 29
 прекупац 47
 прелац 47
 прелет 39
 прелња 50
 препел^{ца} 119
 препел^{чџ} 109
 препел^{чџ}рка 110
 препирал^{ца} 54
 препирка 35
 препредевџак 61
 пресједник 53
 пресјечање 36
 прескичмењак 61
 прескућник 66
 пресмртник 66
 преспосл^{чџ}р 62
 пресрањник 66
 преставник 53
 престанак 38
 престидник 66
 преткућа (ф 241)
 претрес 39
 Прибић 137
 прибор 81
 приватник 65
 привјесак 78
 приглавак 78
 приговор 39
 приземник 66
 признање 40
 пријетелство 44
 пријашин 22
 Прјебојчан^н 102
 Прјебојчанка 103
 пријелас 90
 пријетња 35
 Пријић 138
 приклун 90
 прикол^{ца} 73
 прикрајак 88
 прилас 90
 принус 81
 приповједџ 48
 прирепина 83
 пристанак 38
 пристојност 42
 притвор 90
 приток 90
 приторак 88
 пркеља 29
 пркосн^{ца} 69
 Прл^{на} 136
 прњавац 63
 прњар 55
 пробој 39
 пробојац 72
 провалија 92
 провалник 53
 проваљивџ 52
 проглас 39
 прогун 90
 продавач 57
 продаја 39
 Продановић 140
 продор 39
 проклџтац 29
 проклџ^{ца} 69
 проклџ^{ња} 31
 прокоп 90
 пролас 90
 пропланак 88
 пропуст 90
 прорјет 90

- прѠсениште 98
 прѠсац 47
 прѠсидба 35
 прѠсјек 90
 прѠстак 61
 прѠстирач 72
 прѠстор 90
 прѠстѠта 43
 прѠток 90
 прѠфесурица 58
 прѠшевина 83
 прѠшење 36
 прѠшлѠст 43
 прѠшња 35
 прѠскало 32
 прѠстѠнак 13
 прѠстење 108
 прѠстић 16
 прѠтна 93
 прѠтак 13
 прѠтић 16
 прѠће 108
 прѠшњак 78
 пѠсина 27
 пѠвѠч 52
 пѠвка 35
 пѠвало 32
 пѠжићак 15
 пѠзавац 122
 ПѠзић 139
 пѠзовац 122
 ПѠ(ј)ица 130
 пѠклѠтна 93
 пѠкоттна 93
 пулитичар 55
 пумагач 48
 пумагачица 50
 пунирање 37
 пуноглавац 120
 пунољетник 66
 пунор 90
 пуноћа 43
 пупавац 118
 пуповац 118
 Пуповац (адм.:
 Пупавац) 139
 пуповчић 16
 пуѠтара 92
 пуѠтињак 60
- пуѠстѠловац 63
 пуѠтаљ 111
 пуѠтељак 14
 пуѠтићак 14
 пуѠтовање 37
 пуѠтокас 81
 пуѠцњава 35
 пуѠшѠч 53
 пуѠшка(ј)ица 73
 пуѠшкар 55
 пуѠшкомѠт 90
 пуѠшнтна 94
 пуѠшчѠтна 28
- равнало 76
 равнатељ 58
 Рада 132
 Радаковић 137
 Раде 125
 РадѠка 137
 Радика 128
 радмљиште 96
 Радтна 130
 РадѠша 131
 Радмановић 137
 радник 57
 радништво 106
 радова 114
 Радованац 136
 радоване 41
 Радовић 137
 радѠзналац 63
 РадѠмир 132
 РадѠслав 132
 Радуловић 137
 Радун 132
 Радусин 136
 ражањ 72
 ражњић 16
 развалтна 93
 развој 39
 развратник 65
 разговор 35
 разговорник 66
 размак 90
 разошина 93
 Рађеновић 137
 Ра(ј)иша 131
 Рајка 134
- Рајкан 126
 Рајкић 131
 Рајстна 130
 рајтњак 79
 Рајчина 129
 Рајша 137
 Рајшић 137
 Рака 124
 ракијаш 64
 ракијашнтна 94
 ракица 24
 Ракица 130
 рало 76
 Ралтна 130
 ранијѠц 52
 ранијѠц 52
 рантна 20
 Ранкан 126
 Ранкић 131
 раноранијѠц 64
 рањенић 66
 Рапа(ј)ић 137
 Рапица 130
 расадник 89
 расипник 65
 расипнтна 69
 расипнѠст 42
 раскит 39
 расѠдник 89
 распат 39
 распијело 86
 расплет 39
 распуштѠенић 66
 раѠтанак 38
 растићак 15
 растићњак 97
 РаѠтовац 138
 раѠтовац 79
 раѠтовача 81
 раѠтовина 82
 РаѠтовић 139
 РаѠтковић 137
 ратник 53
 РаѠцко 131
 РаѠцо 125
 рачунало 76
 рачунтна 84
 рачунѠија 68
 раѠшељка (ф 247)

- рашѣљчица 19
 рашѣ 108
 рвалѣште 96
 рвач 48
 Рѣбићан 101
 Рѣбићан^н 100
 Рѣбићанка 103
 рѣжавъ 79
 рѣжавѣ 37
 рѣмѣње 108
 рѣпан 117
 Рѣпац 139
 репетѣрка 74
 рѣпѣште 97
 рѣпоња 113
 рѣпуља 115
 Решетѣрчан^н 102
 Решетѣрчанка 103
 рѣшѣтка 84
 рѣбица 19
 рѣбѣѣк 89
 рѣвина 93
 рѣћан 111
 рѣћовка 121
 рѣкање 37
 рѣло 76
 рѣнтало 51
 Рѣстић 137
 Рѣстовић 137
 рѣћко 112
 рѣчитѣст 42
 рѣбијаш 64
 рѣвѣње 36
 рѣвац 120
 рѣган 115
 рѣгѣч 122
 рѣглавац 63
 рѣглан 29
 рѣгљѣште 85
 рѣгѣвље 108
 рѣгоња 113
 рѣгоуља 115
 рѣдилијште 96
 рѣдѣља 51
 Рѣдић 139
 Рѣса 132
 рѣс^нца 20
 Рѣс^нца 133
 рѣсовња 113
 рѣткиња 53
 рѣчиште 95
 Рѣшица 130
 Рѣшо 125
 рѣшчић 18
 рошчићак 14
 рѣгѣнѣш 64
 рѣбац 80
 рѣгѣч 52
 рѣгоба 43
 рѣдова 114
 Рѣдопољац 100
 Рѣдопољац 100
 Рѣдопѣлка 102
 Рѣдопѣлка 102
 Рѣжић 137
 ружноћа 43
 рукавић 16
 рукајлија 68
 рѣковѣт 75
 руковѣдиѣц 52
 рукѣтѣвѣрац 48
 рукѣтѣвѣрина 83
 рѣмѣн^нло 40
 рѣмѣнка 114
 рѣндѣв 110
 рѣн^нлијште 96
 рѣпчѣник 80
 рѣпчина 27
 рѣпчићак 14
 рѣчѣт^нна 28
 рѣчица 26
 рѣчка 84
 рѣчник 80
 рѣчѣрина 31
 рѣшевина 83
 рѣшиѣц 48
 рѣшка 112
 саблѣт^нна 28
 сабл^нца 20
 Сава 135
 Савѣт^нна 129
 Савѣца 130
 Савѣца 130
 Савѣща 131
 Савкѣт^нна 133
 Савкица 134
 Савѣтѣвић (кв.:
 Савѣтѣвић) 137
 Савура 135
 Савѣурда 128
 Савушка 135
 сад^нца 123
 сажалѣње 41
 сазѣвач 48
 Саја 132
 сажмѣште 95
 Сажѣн 132
 сажѣија 58
 Сакан 126
 Сакица 130
 Сако 125
 салѣт^нца 19
 самѣца 69
 самѣѣѣство 45
 самѣт^нник 65
 самоубѣство 45
 самѣвѣње 37
 самѣѣѣство 45
 самѣток 81
 санѣтал^нца 54
 сапѣнција 58
 састајалијште 96
 састанак 38
 Саћко 131
 свѣдѣца 24
 свѣштѣрија 39
 свѣжавъ 79
 свѣкрѣца 24
 свѣт^нца 69
 Свѣтозѣр 132
 свѣћеник 57
 свѣћѣнство 106
 Свилѣр 141
 Свилѣкос^нћ 141
 свѣвѣрија 39
 свѣвѣц 89
 свѣвѣт^нна 82
 свѣвѣчѣт 104
 свѣвѣрѣлка 75
 свѣвѣрац 52
 свѣвѣрѣч 48
 свѣвѣрка 35
 свѣвѣжина 42
 свѣвѣт^нна 28
 свѣвѣтл^нца 121

- свјећица 20
 сврабљивац 63
 сврбеш 34
 сврдл^н 16
 себичв^ак 61
 севд^алија 67
 Седлан 140
 седмак 61
 седмица 84
 седмогодишв^ак 61
 Сенз 141
 сеја 24
 Сеја 132
 Се(ј)ика 133
 Сејушка 135
 сека 24
 С^екеша 133
 секица 24
 селиште 95
 Селишћан^н 101
 Селишћанка 103
 селце 22
 сестрица 24
 сив^аљ 111
 сивац 111
 сивило 40
 сивка 112
 сивко 110
 сивуља 114
 сиђање 37
 сијач 48
 сијачица 50
 сикирица 20
 сикириште 85
 сиктање 37
 силина 39
 Симан 126
 Симина 129
 Симица 130
 Симо 125
 Симурда 128
 синак 22
 синчић 17
 сирот^нца 70
 сироч^ат 104
 сироче 25
 сирум^ак 60
 сис^нца 20
 сит^ар 55
 ситн^арија 107
 ситн^нца 73
 сједиште 95
 сјескач 72
 сјемен^нште 98
 сјем^енка 86
 сјеник 89
 сјетва 35
 сјећање 38
 скакал^нште 96
 скакање 37
 скакач 48
 ск^нјач 48
 скит^ач 53
 скитачица 54
 складиште 95
 склопка 74
 скорупан 117
 скот^нна 31
 Скоч^ајац 100
 Скоч^ајка 102
 Скоч^ајуша 102
 скришчица 20
 скупина 106
 скупоћа 44
 слабоћа 44
 слабоумник 66
 слабуш^ан 62
 Славенда 128
 Славипа 131
 Славкина 129
 Славкић 131
 славољубац 63
 Сла^даковић 138
 Сла^дић 138
 сладовина 82
 сладок^усац 63
 сладоледчија 58
 сладолет 81
 сладун^нћв^ак 97
 сл^амн^нца 84
 сланин^нца 20
 сл^анка 86
 сл^анчица 20
 сластич^арна 92
 слатковина 123
 сл^нчност 43
 Слободан 126
 слобод^нца 24
 сл^ум 39
 сл^утња 40
 сл^учај 38
 слушкиња 53
 сл^евање 36
 сл^епац 63
 сл^епило 40
 сл^епоћа 44
 см^етењ^ак 61
 см^етл^нште 95
 см^еће 108
 см^нјање 37
 См^нљанић 137
 см^нље 108
 См^нљ^нца 133
 см^нрај 34
 см^нреност 43
 см^нјешак 13
 см^рд^ндуба 121
 см^рз^авање 36
 См^рзл^нћ 139
 см^укв^нк 97
 см^уковача 81
 см^утљивац 63
 см^ушев^ак 61
 снабд^јевач 48
 сна(ј)ица 24
 снајка 24
 снаш^нца 24
 снупић 16
 снушље 108
 св^ежина 27
 Св^ешка 134
 собичак 15
 собичица 21
 Соја 132
 Сока 132
 Сокача 133
 Со^кеша 133
 Сокица 133
 Со^кица 134
 Сокица 134
 солд^атија 105
 солд^ачија 106
 сол^ло 96
 сортир^нца 94
 сп^авал^нца 54
 сп^ава^ница 84
 сп^авач 53

- спавачица 54
 спарина 42
 спарња̋к (ф 222)
 Спас^мца 130
 спирине 83
 сплеткарија 39
 споменѝк 80
 спорѝст 43
 спрдало 32
 спрдња 40
 спремѝште 95
 спроводниѝк 49
 спуменѝк 80
 спумен^мца 84
 срамута 43
 Србадија 105
 србенца 27
 Србљан^н 101
 Србљанка 103
 Срђан 126
 сребренина 83
 сребрѝњак 79
 Средвугорац 100
 Средвугорац 100
 средобоља 39
 срѝтнѝк 65
 Срѝто 125
 срѝница 24
 срна 120
 срнат 104
 срндаћ 120
 срнет^мна 82
 срн^мца 19
 срнова 114
 срнота 113
 срња̋к 119
 срѝднѝк 65
 срѝство 44
 српић 16
 српство 106
 Српча̋т 104
 Стајун 132
 Стана 132
 Станеша 133
 Станика 133
 Станисављевић 137
 Станић 137
 Станић 137
 Стан^мца 133
- Станица 134
 Станиша 131
 Станка 134
 Станкић 131
 Станковић 137
 стапа(ј)ица 73
 стапаљача 73
 старец 63
 стареш 105
 старина 24
 старица 69
 Старјешина 140
 старкеља 29
 старѝжења 67
 старѝст 34
 Стѝва 124
 Стѝваило 128
 Стѝван 126
 Стѝванда 127
 Стѝванчина 129
 Стѝванчић 131
 Стѝвац 127
 Стѝваш 127
 Стѝвельа 128
 Стѝвель^мца 130
 Стѝвешко 131
 Стѝвило 128
 Стѝвина 129
 Стѝвић 131
 Стѝвић 137
 Стѝвица 130
 Стѝвиша 131
 Стѝвко 131
 Стѝво 125
 Стѝвурда 128
 стѝњѝк 89
 стѝње 108
 стѝварѝште 95
 стоѝдишња̋к 61
 Стоисављевић (адм.:
 Стојсављевић) 137
 Стоја 132
 Стојан 126
 Стојанка 134
 Сто(ј)ица 133
 Сто(ј)ица 134
 Стојка 134
 Стојкица 134
 столар 56
- столарија 92
 столѝћ 17
 столѝћак 14
 Стол^мца 130
 стол^мца 84
 стол^мчица 20
 столња̋к 79
 стѝнога 120
 стѝнуга 120
 стражара 91
 стражар^нца 94
 стрампутица 93
 странац 63
 странпутица 93
 страѝта 43
 страпоштовање 44
 страћара 92
 страшивац 63
 страшивица 70
 страшивѝст 43
 страшило 32
 стрвинар 118
 стрвинѝште 95
 стрел^мца 20
 стрельана 91
 стрельѝште 95
 стрѝпња 40
 стр^мјелац 47
 стрѝкица 23
 стрмац 89
 стрпљење 41
 стругара 92
 стругот^мна 83
 струж^мца 20
 стручак 122
 стручица 20
 стручња̋к 61
 стунуга 120
 ступаља 51
 ступица 73
 Сувојчан^н 102
 Сувојчанка 103
 сувѝћа 44
 судац 56
 судија 57
 судн^мца 94
 суђе 108
 суђен^мца 69
 суз^мца 24

Сун̄ајко 137
сун̄ашце 25
сүрица 112
Сурла 139
Суша 141
сүша (ф 236)
сүшара 92
сүш̄чар 62

тавијол̄н̄ 17
тавица 20
тавн̄ца 93
тајко 23
тајник 57
тајо 23
таљиг̄аш 57
тамбур̄аш 53
тамбурице 21
тамнина 42
Танкосић 137
танцало 51
тага 23
тагица 23
таго 23
тачност 43
тврдичлук 41
тврдòглавац 63
тврдòглавост 43
тврдокожац 63
тврдокорац 80
тврдокорност 43
тврдост 43
твртòглавац 63
тежња 40
тека (ф 211)
текица 20
тел̄лат 104
телеац 112
теле 116
теленце 25
телећак 78
тел̄нца 114
тењкал̄нца 54
Тѣпавац 139
тѣпавац 63
тѣсар 56
тѣсар̄нца 94
тѣта 23
тѣт̄нца 24

тикван 29
тинга (ф 198)
тица 119
тичар 109
тичарка 110
тичијак 78
тичица 19
тичурина 28
тишина 39
тишљар (ф 145)
Тишма 138
тјемењача 81
тјескоба 43
тјеснац 89
тјеснућа 44
тканина 76
ткач̄нца 94
тлакаш 64
тобал̄нца 73
товариште 95
Тóде 125
Тод̄ин 129
Тодиша 131
Тодорина 129
Тодорић 137
Тојагић 138
Тол̄чан̄н 100
Тол̄чан̄ка 103
тоља (ф 126)
тољање 37
тољаш 48
тољ̄нца 20
топлина 42
торбак 78
торбет̄на 28
торбица 86
Торбица 140
торбичица 21
торина 93
торòкало 32
Тóћо 125
Тóћко 131
точак 71
Тóшо 125
трабуњало 32
травар 56
Травица 138
травица 24
травка 86

тражѣње 36
Траживук 141
траскало 32
траскан 29
тратурак 13
тратурићак 14
траумаш 64
трбушина 28
трбушко 33
трговац 56
трговчић 33
трѣћак 61
трѣшња 35
трѣшњ̄нца 19
трѣшњовача 81
трзал̄нца 84
трзат 104
трзе 116
тријешће 108
трица 84
Тришо 125
трк 35
Тркуља 138
трњење 36
Трн̄н̄н̄ 139
трновина 82
Трновчан̄н 101
Трновчан̄ка 103
трнукоп 72
трнукопиште 85
трњак 96
трње 108
трњин̄нца 19
трњака 84
трогоднишњак 61
тројка (ф 212)
троувòрка 117
трoцијевка 74
трпеш 34
трпљѣње 41
Трт̄нца 139
трубач 57
трудноћа 44
трулеш 107
трунчић 18
труње 108
труње 116
трупац 80
трупина 27

- трупчина 27
 трупчић 16
 трчање 37
 трчкало 32
 трчкарало 32
 туговање 41
 туђин 67
 тужакало 32
 тужијоц 48
 тукац 117
 Туман 126
 Туман 126
 Тумаџан 127
 Тумаш 127
 Туме 125
 Тумелја 128
 Тумелјца 130
 Тумика 128
 Тумингајчан^{ин} 102
 Тумингајчанка 103
 Тумислав (кв.: Томислав)
 132
 Тумић (адм.: Тџмић) 137
 Тумица 130
 Тумиша 131
 Тумко 131
 Туме 125
 Тумо 125
 тупак 61
 Турадија 105
 Турат 104
 тутањ 34
 тутњава 35
 тутњање 37
 туџан 29
 туџањ 71
 Тучар 102
 Тучарин 102
 Тучарка 103
 туче 22
 тучевина 82

 ћако 23
 ћаћа 23
 ћџбат 107
 Ћеванчина 129
 Ћевина 129
 Ћевко 131
 Ћево 125

 Ће(ј)ина 129
 Ћелевац 63
 Ћеловац 63
 Ћенџца 18
 Ћерање 36
 Ћерач 48
 Ћећо 125
 Ћијо 125
 Ћирица 130
 Ћићица 23
 Ћојлучан^{ин} 101
 Ћојлучанка 103
 Ћопић 139
 Ћоравец 63
 Ћосић 139
 Ћубарица 20
 Ћубење 37
 Ћудљивџост 43
 Ћук 139
 Ћукчић 17
 Ћупић 17
 Ћупурдија 138
 Ћутураш 64

 џбот 90
 џвање 37
 џвир 90
 џвлачење 36
 џворић 17
 џвџрка 117
 џвџрчић 18
 Ўгарак 140
 Ўгарковић 140
 џгледник 65
 џгљенчић 17
 џгризак 78
 Ўтрица 140
 удавачица 18
 џдаја 39
 Ўдбиџан^{ин} 101
 Ўдбиџанка 103
 удџовиџа 18
 џжар 55
 џжат 107
 џзајмљивач 48
 џзбрџца 93
 џзвџјалџца 54
 џзгој 35
 џзгон 90

 џздање 41
 џзлет 90
 џзлџћ 17
 џзмак 90
 џјет 90
 џјџица 23
 џјнџца 24
 џкрас 81
 џлазак 38
 џлас 90
 џлизџца 54
 џложа 121
 џложак 78
 џлов 81
 џлок 81
 џметак 78
 умировљенџик 66
 џмнџик 65
 џн(у)џат 105
 џн(у)џица 18
 упалач 72
 упџјач 72
 упис 35
 уплетџњак 77
 џрар 56
 џрот 81
 џрош 131
 уселенџик 66
 усјев 81
 усјек 90
 успон 90
 устанак 38
 џстра (ф 181)
 џстрица 20
 џтвић 139
 утопљенџик 66
 утопљенџца 69
 уточџште 95
 џченџик 57
 џчитель 58
 џчительџца 58
 џшице 87

 Хџрџр 139
 (Х)џнић 137
 Холбина 140
 Хрџњак 141
 (Х)рџњакџовић 141

- паклар 56
 паклара 92
 паклѣнка 84
 царинарница 94
 цариник 57
 Царић 140
 Цвијановић 137
 цвикѣраш 64
 цвјѣтак 13
 Цвјѣтан 136
 цвјѣтан 62
 цвјѣтање 37
 цвјѣгача 122
 цвјѣгеша 116
 цвјѣтић 17
 Цвјѣтићанин 138
 цвјѣтка 112
 цвјѣтко 112
 Цвјѣтковић 137
 цвјѣтњак 97
 цвјѣтуља 115
 цврчак 119
 цѣкица 18
 цѣко 110
 Цѣпидлак 139
 Цѣровчанин 101
 Цѣровчанка 103
 цѣстѣр 56
 Цигѣнија 105
 цигѣнлук 41
 Цигѣнѣт 105
 циглѣна 91
 циглница 20
 цилѣч 48
 цимѣр (ф 62, 127)
 цимѣрање 37
 цимѣраш 48
 цимѣрићак 14
 ципелѣтница 28
 ципелница 20
 цјѣдло 76
 цјѣлац 79
 цјѣлиња 42
 цјѣпанница 84
 цјѣпање 36
 цјѣпач 48
 црвѣћак 15
 црвѣточина 83
 црквѣште 97
 цркотница 83
 црлѣнло 40
 црнац 111
 црнац 111
 црница 76
 црнина 42
 црнко 110
 црнокошуљаш 65
 црнота 113
 црњаш 111
 црњеша 116
 црњака 60
 цртало 76
 Цу(ј)ика 133
 Цукара 133
 Цукарѣтница 133
 Цукача 133
 цуњало 32
 цупкало 51
 цурѣтница 28
 цурица 18
 цурѣвање 37
 чавлић 17
 чѣмац 80
 Чѣнак 140
 чангрѣзало 32
 чѣпница 19
 чѣрапара 92
 чѣрапѣтница 28
 чѣрапица 20
 чѣрѣбница 69
 чѣрапице 87
 чѣсак 14
 чѣшѣтница 28
 чѣѣрак 118
 чѣврѣтина 42
 Чѣдомѣр 132
 чѣкалѣште 96
 чѣкрѣлија 105
 чѣлѣр 56
 чѣлница 24
 чѣлица 19
 чѣлце 25
 чѣљѣњак 89
 чѣмѣрика 123
 чѣпркало 32
 чѣвѣртѣк 61
 чѣшљѣћ 17
 чивѣлук 80
 чизмѣтница 28
 чѣзмица 21
 чѣзмице 87
 чѣјѣчица 50
 чѣраш 64
 чѣстац 89
 чѣстѣчица 58
 чѣстилница 74
 чѣстина 93
 чѣтѣнчица 20
 чѣтач 48
 Чѣча 138
 Чѣчак 138
 члѣнак 86
 члѣнство 44
 чмѣвало 32
 чѣбѣнија 105
 чѣбанница 50
 чѣвѣчност 43
 чѣсѣанство 106
 чѣсѣћѣнак 15
 чѣсѣност 43
 чѣсѣуљак 15
 чувар 47
 чуваркућа 120
 Чудница 138
 чудѣтѣѣрац 63
 чунак 86
 чуѣвац 63
 чупѣрак 14
 чуѣѣвац 63
 чуѣѣглаѣвац 63
 Чуѣчковић 138
 Чуѣчковић 138
 чандѣрија 105
 шакабака 121
 Шѣламунѣћанин 100
 Шѣламунѣћанка 103
 шѣлѣчица 20
 шѣљѣѣвац 63
 шѣрац 111
 шѣрѣнка 114
 шѣрин 112
 шѣрка 117
 шѣрко 110

шàрова 114
 шàруља 114
 шàчица 24
 Шàшић 138
 шврачак 118
 шврачић 17
 шврачица 19
 шврљал^нца 54
 шврљање 37
 шéва 119
 Шéво 138
 шеврљуга 119
 шéгота 113
 шегретарија 106
 шен^нчийште 97
 Шéпо 139
 шèстàк 61
 шèст^нца 84
 шèстопéрац 80
 шèталйште 96
 шèтња 35
 шећèрaш 64
 шеширина 27
 шешйрић 17
 шешйрција 68
 шйбљàк 96
 шйбље 108
 Шйјàн 139
 шйкàрје 108
 шйктàње 37
 шйло 76
 шйљање 37
 шйљèш 105
 шйльòв 110
 Шймèла 128
 шйпило 76
 шйпка 84
 шйпрàжје 108
 шкàл^нце 21
 Шкàрић 140
 шкàт^нлица 20
 шкйльèње 37

шкйльòв 110
 шкòбàљ 120
 шкòбàльић 16
 шкòбàльчић 17
 Шкòрић 138
 шкрйљање 37
 шкрòпило 76
 шкрт^нца 70
 шкртòст 43
 шкудел^нца 20
 Шкундрић (адм.:
   Шкòндрић) 138
 шљйвица 19
 шљйвичица 21
 шљйвовача 81
 шљйвовина 83
 шљйвовица 81
 шмўцан 29
 шњàјдерица 58
 Шолàја 140
 шофèрчић 33
 шпàркет (ф 146)
 шпàркетàр 56
 шпàркетић 17
 шпàркетићак 14
 шпйгло 75
 Шпйрица 130
 Шпйро 125
 Шпйровић 137
 шпйца (ф 219)
 шприцàлька 75
 шпурàт 105
 шпуре 116
 шпурица 116
 штàпић 17
 штèнара 92
 штèнац 109
 штèнчић 16
 штèтник 65
 штйпàлька 75
 штйћèник 66
 штрцàлька 75

шўгавац 63
 шўкова 114
 шўкота 113
 шўкунчàт 105
 шумàрак 14
 шумàрија 92
 шуњал^нца 54
 шустер (ф 143)
 шушњање 37

РЕГИСТАР СУФИКСА

- а 23, 114, 115, 117, 119, 120, 124, 132, 138–141
- ага 127
- ād 104, 107
- адија 105
- адин 129
- аило 128
- āj 34, 77
- āја 140
- ајица 73
- ајлија 68
- āk 60, 78, 89, 96, 139–141
- ак 139
- (а)к 13, 22, 25, 29, 38, 61, 71, 76–78, 86, 88, 116, 118, 119, 122, 138, 140
- ала 127
- ālь 61, 111, 120
- алъача 73
- ālька 74
- āн 62, 115, 118, 139
- ан/-āн 23, 126
- ан 29, 62, 79, 111, 117, 136, 139, 140
- ана 90, 121
- ањ(а)ц 100
- анин 100, 138
- аница 121
- āнка 103
- āнце 85
- (а)њ 34, 71, 79
- āњка 102
- ār 47, 52, 55, 62, 79, 97, 109, 118, 141
- ара 68, 81, 91, 122, 132
- ār(а)к 14
- ār(а)ц 120
- ардија 106
- арија 92, 106, 107
- ар(ин) 102
- арица 110, 121
- ārка 103, 110
- ārна 92
- арнїк 89
- ārница 94
- ās 127
- ат 111
- āt(а)к 14
- ац 63
- (а)ц 23, 29, 47, 52, 56, 62, 72, 79, 86, 89, 99, 102, 109, 111, 112, 117, 118, 120, 122, 127, 136, 138, 139, 141
- ацан 127
- āч 48, 52, 57, 64, 72, 122, 140, 141
- ача 30, 72, 81, 122, 133, 138
- āчница 94
- āш 29, 48, 53, 57, 64, 111, 115, 118, 127, 139
- ашин 129
- ашица 69
- āшница 94
- ашце 25
- ба 35
- ва 35, 39, 73
- вица 119
- да 128
- дāћ 120
- е 23, 112, 116, 125
- евина 82, 83
- еж/ēж 105
- еж 34, 38, 107
- ела 128
- ель 65, 140, 141
- ельа 29, 128, 130
- ēль(а)к 14
- ељица 130
- ен 127
- ēн(а)к 14
- ēнда 27, 128
- енїк 67
- еница 138
- енїште 98
- ēнце 25
- еоц 48
- ēr 57
- ēr(а)к 14
- ерина 28, 31
- есина 31
- етина 27, 31, 82, 129, 133
- ēч(а)к 14
- еша 115, 133
- ешко 131
- ешце 25
- ибāс 127
- йво 77
- идба 35
- ија 39, 57, 85, 92, 105, 128, 138
- ијāk 109, 138
- ијан 62
- їк 30, 49, 53, 57, 65, 80, 89, 97
- ика 84, 123, 128, 133
- икāн 127
- ило 40, 128
- їља 51
- им 67
- има 68

- ѝн 112, 115
 -ѝн/ин 129
 -ин 67, 100, 136
 -ина 24, 27, 31, 35, 39, 41, 68, 76, 82, 83, 92, 106, 119, 121, 123, 129, 136, 138, 140, 141
 -ине 83
 -иња 31
 -ѝр 120
 -ѝћ 67, 130
 -ић/ѝћ 139
 -ић 15, 25, 86, 118, 122, 130, 136, -141
 -ѝћ(а)к 14
 -ица 18, 23, 24, 26, 40, 44, 49, 54, 58, 68, 70, 73, 76, 83, 86, 93, 112, 114, 116, 119, 121, 123, 129, 130, 133, 136, 138-140
 -ице 21, 87
 -ѝч(а)к 15
 -ичица 119
 -ипа 131
 -ѝшка 134
 -ѝште 85, 95, 97
 -ја 24, 30, 39, 49, 67, 69, 106, 107, 110, 121
 -јāj 77
 -(j)āj 77
 -јāk 61, 77, 78, 89, 97, 111, 119
 -јāн(а)ц 100, 102
 -јанин 101, 141
 -јāнка 102, 103
 -јār 56, 62
 -јара 81
 -јача 73, 81
 -јāш 111
 -јашин 23
 -је 36, 40, 44, 76, 107
 -јевина 83
 -јета 111
 -јо 23
 -југа 119
 -јурлија 106
 -ка 24, 35, 40, 69, 74, 84, 86, 102, 103, 110, 112, 114, 117, 121, 134, 137
 -киња 53, 103
 -ко 23, 110, 112, 131, 137
 -лача 123
 -ле 23
 -лија 67, 85, 105
 -лић(а)к 15
 -лица 50, 53, 73, 119
 -лиште 95, 97
 -ло 32, 51, 70, 75, 85, 96, 138
 -лук 41, 80
 -ља 50
 -љава 35
 -љавина 35
 -љај 38, 77
 -љаќ 96
 -нѝк 49, 57, 67, 80, 89
 -ница 59, 84, 93
 -ниште 98
 -ња 35, 40, 106
 -њава 35
 -њаќ 79, 89, 97
 -ње 36, 38, 41
 -о 110, 125, 137-139
 -оба 43
 -ōв 30, 110
 -ова 114
 -ов(а)ц 118
 -овача 123
 -овина 83
 -овић 139
 -овица 119
 -овица/-авица 121
 -ōвка 121
 -одѝн 129
 -ōјка 69
 -оња 30, 113
 -ōст 42
 -ōт 139
 -ота 43, 113, 140
 -отāнка 69
 -отина 83
 -отица 69
 -оћа 43
 -(j)оц 47, 52, 64
 -ош/ош 131
 -ство 44, 106
 -тва 35
 -тель 49, 58
 -ула 140
 -уља 114, 123, 138, 139
 -уљ(а)к 15
 -ўн 132
 -уна 123
 -ўр 120, 130, 132
 -ура 32, 135
 -урача 32
 -ўрда 32, 128
 -урдија 106
 -урија 107
 -урина 28, 31
 -урица 130
 -усан 127
 -усина 28, 129
 -ускарина 31
 -утин 129
 -уша 85, 102, 112, 135, 138
 -ушāн 62
 -ушина 28
 -ушка 134
 -ўшница 95
 -уштина 28
 -це 21, 25
 -чанин 102
 -чāнка 103
 -че 22, 25, 26, 110, 112, 116
 -ченѝк 80
 -чија 106
 -чина 31, 129
 -чић 17, 26, 131
 -чѝћ(а)к 15
 -чица 50, 54, 74
 -џија 58, 68
 -ша 137
 -ш 30, 35, 39, 68, 72, 75, 80, 90, 107, 118, 122, 132, 137-141

МЕСТА И ЊИХОВЕ СКРАЋЕНИЦЕ

Бировача — Би
Брувно — Бр
Буних — Б
Велика Попина — ВП
Висућ — В
Грачац — Гр
Дебело Брдо — ДБ
Дерингај — Дер
Днопоље — Дн
Добросело — До
Дољани — Дољ
Жељава — Же
Јошани — Ј
Калебовац — Ка
Кијани — Ки
Клапавице — Клап
Комић — Ком
Круге — Кр
Курјак — К
Доњи Лапац — Лап
Личко Петрово Село — ЛПС
Мазин — Маз
Мекињар — М
Михаљевац — Ми
Мишљеновац — Миш

Мутилић — Мут
Нетека — Не
Омсица — Омс
Ондић — О
Пећани — Пећ
Пишаћ — П
Плитвички Љесковац — ПЉ
Плоча — Пл
Пољице — Пољ
Ребић — Р
Рудопоље — Ру
Сврачково Село — СС
Средња Гора — СГ
Срб — Ср
Суваја — Су
Титова Кореница — Кор
Толић — Т
Томингај — Том
Ћојлук — Ћ
Ћујић Крчевина — ЋК
Удбина — У
Фркашић — Ф
Шаламунић — Ш
Штикада — Шт

СКРАЋЕНИЦЕ ПУБЛИКАЦИЈА

Годишњак	Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, Zagreb
Зборник	Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, Zagreb
ЗФЛМС	Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад
ЈФ	Јужнословенски филолог, Београд
Научни састанак	Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд
Ономастика	Onomastica jugoslavica, Zagreb
О. прилози	Ономатолошки прилози, Београд
Прилози	Прилози проучавању језика, Нови Сад
СДЗБ	Српски дијалектолошки зборник, Београд

ЛИТЕРАТУРА

- М. Ančić-Obradović *Teorija tvorbe riječi i njena problematika*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, knj. VII, Sarajevo, 1973, 11–52.
Semantička i morfološka struktura imenica koje znače lica izvedenih pomoću sufiksa -ar, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, knj. IV, Sarajevo, 1966–1967, 207–228.
Izvedene imenice — I. Uključivanje značenja ili semantička kondenzacija, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, knj. V, Sarajevo, 1968–1969, 241–254.
- Б. Аранђеловић-Живковић *Хипокористици антропонима мушког рода у једном делу Космаја*, Onomastica jugoslavica, I, Ljubljana, 1969.
- Д. Arelić *Ponovo o potrebi prilagođavanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena*, Jezik, 3, Zagreb, 1974–1975, 80–89.
- М. Бабић *Nomina agentis изведена суфиксом -ло*, Наш језик, н. с., књ. XVI, св. 1–2, Београд, 1967, 84–92.
- С. Бабић *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb, 1986.
Tvorba именица суфиксима на -(а)ц, Наш језик, н. с., XXIII/5, Београд, 1978, 175–186.
Tvorba imenica sufiksima на -ar, Filologija, JAZU, knj. 10, Zagreb, 1980–1981, 141–150.
Izvedenice sufiksom -ica od imeničkih osnova, Jezik, XIX, broj 4–5, Zagreb, 1971–1972, 109–123.
Prezimena, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku, Jezik, XXIII, broj 5, Zagreb, 1975–1976.
Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskome književnom jeziku, Onomastica jugoslavica, broj 6, Zagreb, 1976.
O razlikama između narodnih i službenih imena mjesta u SR Hrvatskoj, Jezik, broj 3, Zagreb, 1983, 65–74.

- Tvorba imenica sufiksima na -aš*, Jezik, broj 2, Zagreb, 1980, 33–74.
Žigosani sufiks -telj, Jezik, X, 113–116.
Sporni sufiks -telj, Jezik, XV, 69–76.
Tvorba imenica sufiksom -telj, Jezik, broj 1, Zagreb, 1973–1974, 6–12.
Sustav u tvorbi hrvatskih umanjenica, Slavistička revija, Letnik 20/1972, 19–28.
- V. Barac-Grum — V. Zečević
Tvorba prezimena u Gorskom kotaru, Četrta jugoslovenska onomastična konferenca, Ljubljana, 1981, 217–224.
- E. Barić
Imeničke složenice neprefiksalne i nesufiksarne tvorbe, Zagreb, 1980, str. 140. (и други) *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, 1979.
- Д. Барјактаревић
Новопазарско-сјенички говори, СДЗБ, Београд, књ. XVI, 1–177.
Из лексикологије. I. Пракљача, ћерајка, ћераљка, ћерач, Наш језик, књ. XI, св. 7–10, Београд, 1961, 260–262.
- А. Белић
Савремени српскохрватски књижевни језик, II део: Наука о грађењу речи, Београд, 1949.
О сложенцима, Наш језик, н. с., књ. I, св. 5–6, Београд, 1950, 169–177.
О грађењу глаголских именица на -ње и -ће, Наш језик, Београд, 1933, 262–268.
О грађењу нових речи, Наш језик, књ. IV, 129–264.
Из животног речи, Наш језик, књ. VI, 177–201.
Мисли о циркуљању дијалекатског материјала, ЈФ, VI, 1–10.
- Ž. Bjelanović
Antroponimija Bukovice, Književni krug, Split, 1988.
Imena stanovnika mjesta Bukovice, Čakavski sabor, Split, 1978.
Рјечник антропонима Буковице, Ономатолошки прилози, књ. X, Београд, 1989, 175–363.
Fonološka i morfološka uvjetovanost tvorbe etnika sufiksom -anas, Jezik, XXII, broj 3, Zagreb, 1974–1975, 72–80.
Toponimi etnonimskog porijekla i tvorba etnika od njih, Radovi Pedagoške akademije, br. 1, Split, 1975.
Prozodemske varijante u antroponimiji, Filologija 11, Zagreb, 1982–1983, 381–391.
Struktura antroponimskih varijanti na -(ē)ina, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, XXVII–XXVIII, Нови Сад, 1984–1985, 85–94.
Novoštokavski modeli tvorbe u onomastičkom leksiku sjeverne Dalmacije, Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb, 1985, 37–49.
Fonološke varijacije i varijante u antroponimiji, Onomastica jugoslavica, broj 9, Zagreb, 1982, 175–187.
Tvorba hipokoristika sufiksarne forme u jekavskom govoru sjeverne Dalmacije, Onomastica jugoslavica, broj 10, Zagreb, 1982, 7–15.
- Р. Бошковић
Развићак суфикса у јужнословенској језичкој заједници, Јужнословенски филолог XV, 1–143.
Око суфикса -ица, Наш језик, н. с., књ. XV, св. 1–2, Београд, 1966, 58–61.
Категорија старих српскохрватских личних хипокористика тииа Андре, Андрета (Andrete) у иншерипреџацији Даничића и других, Зборник о Ђури Даничићу, САНУ и ЈАЗУ, Београд–Загреб, 1981, 329–339.
Нешто о употреби наставка -ар у једној групи речи, Наш језик, књ. I, Београд, 1935, 205–211.
- I. Brabec — M. Hraste — S. Živković
Gramatika hrvatskosrpskoga jezika, Zagreb, 1966.
- В. Брборић
Ономастика села Пустийуха у централној Херцеговини, Ономатолошки прилози, књ. IX, Београд, 1988, 489–515.

- I. Broz — F. Iveković *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1901.
- М. Букумирић *Ономастџика дела Прекоруџља омеђеног рекама Мирушом, Белим Дримом и Клином*, Ономатолошки прилози, књ. II, Београд, 1981, 339–404.
Ономастџика Прекоруџља (II део), Ономатолошки прилози, књ. III, Београд, 1982, 303–418.
Из ономастџике јужне Меџхоије, Ономатолошки прилози, књ. V, Београд, 1984, 413–604.
Ономастџика Сиринићке жупе, Ономатолошки прилози, књ. IX, Београд, 1988, 253–470.
- М. Вујакија *Лексикон стараних речи и израза*, Београд, 1980.
- С. Георгијевић *Јаџи (џ) у говору Личког Поља*, Јужнословенски филолог, књ. XIX, Београд, 1951–1952, 133–149.
- М. Грбић *Karlovačko vladičanstvo*, Karlovac, I–II (1891), III (1893).
- И. Грицкат *О именицама џиџа налет у срџскохрватском језику*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XXIV/1, Нови Сад, 1981, 101–134.
- М. Грковић *Речник личних имена код Срба*, Београд, 1977.
Неке нове џојаве у срџској анџройномији, Ономатолошки прилози, књ. V, Београд, 1984, 211–215.
- Р. Грујић *Plemenski rječnik Ličko-krbavske županije*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XXI, Zagreb, 1917.
Topografski rječnik gospićkoga kotara, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XXII, Zagreb, 1917.
- V. Dabac *Tehnički rječnik, 2. dio, hrvatsko-njemački*, Zagreb, 1969.
- Б. Дабич *Привативни префикси не- и без- у словенским језицима*, Књижевни језик, бр. 4, Сарајево, 1984, 191–198.
- С. Далмација *Еџиџици и кџеџици на џодручју Козаре и Поџкозарја*, Радови Института за језик и књижевност у Сарајево, књ. II, Сарајево, 1975, 113–140.
- Ђ. Даничић *Рјечник из књижевних старина срџских*, књ. I–III, Београд, 1963–1964.
- Н. Р. Деретић *Ономастџика Ораховца у Херцеговини*, Ономатолошки прилози, књ. IX, Београд, 1988, 471–488.
- М. Дешић *Западнобосански џекавски говори*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXI, Београд, 1976.
- Ј. Динић *Речник џимочког говора*, Српски дијалектолошки зборник, Београд: књ. XXXIV, 1988, 7–335; књ. XXXVI, 1990, 381–422; књ. XXXVIII, 1992, 379–586.
- М. Драгичевић *Говор личких јекаваца*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXXII, Београд, 1986, 7–241.
Рефлекси јаџа у данашњим личким говорима, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXVI, Београд, 1980, 147–233.
О неким именима деминутивно-џипокористићне и аугментативно-пејоративне категорије у данашњим личким говорима, Zbornik pedagoškog fakulteta u Rijeci, br. 6, Rijeka, 1984, 173–182.
О џросложним изведеницама на „-ица“ из категорије личких имена субјективне оцене у нашим западнимјим џекавским говорима, ЗФЛ, XXXIX/2, Нови Сад, 1996, 209–213.
- П. Ђорђић *Леџење или лећење*, Наш језик, књ. I, Београд, 1933, 173–174.

- Г. Елезовић *Речник косовско-метохишког дијалекта*, Српски дијалектолошки зборник, Београд: књ. IV, 1932; књ. VI, 1935.
Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb, MCMLXII, књ. 5.
- И. М. Железняк *Очерк сербохрватског антропонимическог словообразовања*, Киев, 1969.
- С. Žerić *Izvedenice sa sufiksom za tvorbu mjesnih imenica*, Jezik, br. 4, Zagreb, 1970–1971, 105–114.
- Н. Живковић *Речник њирошког говора*, Пирот, 1987.
- Т. Жигњћ
— И. Прибићевић *Из проблемашке именица с месним значењем*, Наш језик, н. с., књ. XXVI, св. 4–5, Београд, 1985, 253–260.
- С. В. Зајцева *Т. С. Козоткова, Русская диалектная лексикология*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XXIV/2, Нови Сад, 1981, 177–180.
- А. Ивић *Миграције Срба у Хрватску током 16, 17. и 18. столећа*, Српски етнографски зборник, књ. XXVIII, Суботица, 1923, 1–158.
- М. Ивић *Pravci u lingvistici*, Ljubljana, 1966.
О регуларној волисемији у лексиколошкој теорији и лексикографској пракси, Зборник, Лексикологија и лексикографија, Београд — Нови Сад, 1982, 77–81.
Из семантике, Наш језик, књ. I, св. 5–6, Београд, 1950, 329–330.
- П. Ивић *Српски народ и његов језик*, СКЗ, Београд, 1971.
Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и шљокавско наречје, Нови Сад, 1956.
О Вуковом Рјечнику из 1818. године, њоговор фонолошком издању Српског рјечника, Сабрана дела Вука Караџића, књ. II, Београд, 1966.
О акценћу ѡрезимена као „Илић“, „Панћелић“ и сл., Наш језик, н. с., књ. VI, св. 7–10, Београд, 1954–1955, 251–255.
О говори лићких ѡкаваса (околина Отоѡса), Зборник за филологију и лингвистику, књ. VII, Нови Сад, 1964, 127–139.
Историја народа Југославије, књ. II, Београд, 1960.
- М. Јарундѡић *Osobine bunjevačkog govora u Lici*, Nastavni vjesnik, књ. XX, sv. 4, Zagreb, 1911, 266–273.
- Д. Јеремић *Крвавићи, крвављење; крварићи, крварење*, Наш језик, н. с., књ. X, Београд, 1960, 279–283.
- Ј. Јуранчић *Srbohrvatsko-slovenski slovar*, Ljubljana, 1972.
- В. С. Караѡић *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, Беч, 1852.
- М. Karpluk *Słowiańskie imiona*.
- В. Kesić, G. Luković
и V. Stipetić *Kretanje stanovništva i životnih događaja u Lici od 1857. do 1971. godine*, Lička u prošlosti i sadašnjosti, Zbor. 5, Historijski arhiv u Karlovcu, Karlovac, 1973.
- В. Клаић *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1980.
- О. Колман *Још нешто о речима на -штге*, Наш језик, књ. II, Београд, 1934, 13–19.
- В. Lastavica *Korenički govor*, Nastavni vjesnik, књ. XIV, Zagreb, 1906, 752–765.
Лексикографија и лексикологија, Београд — Нови Сад, 1982.
Лексикографија и лексикологија, Зборник радова, Нови Сад — Београд, 1984.

- Leksikografija i leksikologija*, ANUBiH, Sarajevo, 1988.
Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske, Zagreb, 1976.
Leksikon jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Zagreb, 1974.
- M. Lončarić** *Trnovac*, Posebna izdanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, knj. LV, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 9, Sarajevo, 1981, 361–365.
- T. Maretić** *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb, 1963.
- Б. Марков** *Именице с настѡвцима -че и -чић*, Наш језик, н. с., књ. X, Београд, 1960, 228–246.
Именице са значењем женског пола у српскохрватском језику, Научни састанак слависта у Вукове дане, 7, Београд, 1981, 177–188.
О настѡвцима -ана, -лија, -лук и -ција, Наш језик, н. с., књ. VIII, св. 5–6, Београд, 1957, 15–170.
Творба српскохрватских назива йословено-смейшѡјних објекѡта са суфиксом -ница, Књижевност и језик, 3–4, Београд, 1970.
- M. Марковић** *Речник народног говора у Црној Реци*, Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1986, књ. XXXII, 243–500; 1993, књ. XXXIX, 149–398.
- С. Марковић** *Сеобе Срба у земље аустријских ћесара и њихове борбе за ојстѡнак*, књ. I, Сарајево, 1927.
- P. Маројевић** *Словенски анѡройоними*, Ономатолошки прилози, књ. V, Београд, 1984, 183–195.
С. Бабић — Творба ријечи у хрватском књижевном језику, ЈФ, књ. XLIII, Београд, 245–246.
- J. Матијашевић** *Структурално-семантичка комйоненѡта категорије рода именица које означавају млада бића — у руском и српскохрватском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 7, Београд, 1981, 199–211.
Суфикс -ка у руском језику и његови еквиваленти у српскохрватском језику, Зборник Филолошког факултета у Приштини, VII, Приштина, 1970, 525–564.
Неки руски ѡворбени ѡигови и њихови српскохрватски еквиваленти, Живи језици, књ. XIII–XIV, Београд, 1970–1971, 15–23.
Из йроблематике именица ѡија potina agentis, Јужнословенски филолог, XLII, Београд, 1986, 115–128.
- Ф. Матијашић** *Složena lična imena sa sufiksom -ka*, Onomastica jugoslavica, 1, Ljubljana, 1969, 159–162.
Акцентѡи и морфолошка структура двосложних анѡройонимијских хййокористѡика у области Ибра, Јужнословенски филолог, књ. XXVII, Београд, 1966–1967, 337–348.
- Б. Митровић** *Речник лесковачког говора*, Лесковац, 1984.
- С. Мрђен** *Ономаѡтика села Хасанбеговци (Брајићи) код Гламоча*, Ономатолошки прилози, књ. VIII, Београд, 1987, 449–466.
Ономаѡтика села у гламочком крају, Ономатолошки прилози, књ. XI, Београд, 1990, 475–490.
- Љ. Наранчић** *Фонетске и морфолошке особине села Дољана у Лици*, Прилози проучавању језика, књ. 11, Нови Сад, 1975, 107–137.
- Б. Николић** *Основни йринципи ѡворбе речи*, Наш језик, н. с., књ. XIX, св. 1, Београд, 1972.
Сремски говор, Српски дијалектолошки зборник, књ. XIV, Београд, 1964.

- Мачвански говор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVI, Београд, 1966.
- Колубарски говор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVIII, Београд, 1969.
- С. Николић *Nomina agentis у старословенском језику*, Јужнословенски филолог, XXVII/1-2, Београд, 1966-1967, 1-84.
Облици имена: звања, занимања, дужности и шишула женских лица, Наш језик, н. с., књ. VI, св. 5-6, Београд 1954-1955, 196-205.
- С. Pavešić *Jezički savjetnik s gramatikom*, Zagreb, 1971.
- С. Pavičić *Seobe i naselja u Lici*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. 41, Zagreb, 1962.
- Д. Павлица *Акценталски систем у говору Пољица у Лици*, Прилози проучавању језика, књ. 7, Нови Сад, 1971, 69-103.
О говору околине Удбине, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXX, Београд, 1984, 357-424.
- А. Раупов *O deminutivima*, Jezik, knj. 4-5, Zagreb, 1971-1972, 157-159.
- М. Реић и Г. Ваџлија *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad — Subotica, 1990.
- Д. Петровић *О говору Змијања*, Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад: књ. XIV/1, 1971, 171-232; књ. XIV/2, 1971, 171-198 (II); књ. XV/1, 1972, 139-176 (III); књ. XV/2, 1972, 151-211 (IV).
Говор Баније и Кордуна, Нови Сад — Загреб, 1978.
Српскохрватска дијалекатска лексикографија, Књижевне новине, Београд, XXXVI/1985, број 700-701 (15. децембар), 40.
- А. Пецо *Iz naše toponomastičke problematike*, Književni jezik, br. 1, Sarajevo, 1978, 33-37.
Језик наш свагдашњи, Сарајево, 1969.
Облици колективних именица на -ад, Наш језик, н. с., књ. VII, св. 7-10, Београд, 1956, 234-246.
- М. Пешикан *О грађењу имена становника у односу на имена земаља и места*, Наш језик, н. с., књ. IX, св. 5-6, Београд, 1958.
Разликовање власитивних и ајелативних имена, Наш језик, н. с., књ. XVII, св. 5, Београд, 1969.
- И. Поповић *О именицама шийа Јово и Раде*, Питања савременог књижевног језика, књ. II/2, Сарајево, 1952.
- Д. Рагуџ *Воја и њезине изведенце и терминологији*, Jezik, broj 1, Zagreb, 1982, 1-7.
- Ј. Радић *Из ономастике йоречја Лугомира*, Ономатолошки прилози, књ. VII, Београд, 1986, 513-547.
Из ономастике села око горњег Шока реке Белице, Ономатолошки прилози, књ. XI, Београд, 1990, 399-449.
- П. Радић *Из ономастике села Милошева у Великом Поморављу*, Ономатолошки прилози, књ. III, Београд, 1982, 419-458.
Из ономастике села доњег Шока реке Белице у северној Србији, Ономатолошки прилози, књ. VII, Београд, 1986, 549-583.
- М. Радовић-Тешић *Именичка образовања с йрефиксима над- и под-*, Наш језик, н. с., књ. XXVI, св. 4-5, Београд, 1985, 205-219.
- Љ. Рајковић-Кожељцац *Ономастика Тимока*, Ономатолошки прилози, књ. XI, Београд, 1990, 109-366.

- Речник српскохрватскога књижевног језика*, Нови Сад — Загреб, 1967–1969, књ. I–III, Нови Сад, 1971–1976, књ. IV–VI.
Речник српскохрватског књижевног и народног језика, књ. 1–14, Београд, 1959–1989.
- О. Ристић *Лексичко-семантичке одлике творбе имена у неких српских и хрватских романџичарских весника*, Јужнословенски филолог, књ. XXVIII, св. 1–2, 3–4, Београд, 1969–1970.
- С. Ристић *Морфема -тељ у комбинацији са другим суфиксом морфема*, Наш језик, XXVI, књ. 1, Београд, 1983, 6–24.
- С. Ристић и Ј. Кангрга *Енциклопедијски немачко-српскохрватски речник*, Београд, 1936.
Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, knj. I–XXIII, Zagreb, 1880–1976.
- Ѕ. Секереџ *Slavonska i baranjska prezimena izvedena od životinjskih imena*, Зборник за филологију и лингвистику, XXVI/1, Нови Сад, 1983, 169–178.
O nekim slavonskim etnicima i kteticima, Jezik, XXII, br. 5, Zagreb, 1974–1975.
- И. Секулић *Именице које се свршавају на -ло*, Наш језик, н. с., књ. I, св. 5–6, Београд, 1950, 178–179.
- Р. Симић *Левачки говор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XIX, Београд, 1972.
Реч као лингвистичка јединица, Књижевни језик, бр. 1, Сарајево, 1978, 17–23.
- Р. Скок *Tvorba imena stanovnika od imena naselja i oblasti*, Jezik, II, broj 3, Zagreb, 1954.
Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knj. I–IV, Zagreb, 1971–1974.
- А. К. Смольская *К истории суффикса -ља в сербскохорватском языке*, Зборник за филологију и лингвистику, XXVI/1, Нови Сад, 1983, 83–89.
- М. Стевановић *Деминутивни с наставаком -ић (и -чић)*, Наш језик, н. с., књ. III, св. 1–2, Београд, 1952, 6–11.
Императивне сложенице, Наш језик, н. с., књ. VIII, св. 1–2, Београд, 6–18.
Продуктивност неких наставака којима се граде Nomina agentis, Наш језик, 14, Београд, 1–19.
Постанак и значење именица на -ло, Наш језик, н. с., књ. I, св. 5–6, Београд, 1950, 181–190.
О сложеницама Шииа „народнорепубликанац“ и поводом њих, Наш језик, књ. VI, св. 5–6, Београд, 1955, 153–159.
Савремени српскохрватски језик, књ. I–II, Београд, 1981.
- И. Стевовић *Шумадијски говор у Грузији с особитим освртом на акценџе*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVIII, Београд, 1969, 401–635.
- Р. Стијовић *Из лексике Васојевића*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXXVI, Београд, 1990, 119–380.
- С. Стијовић *Ономастика источног дела Метихијског (Пећког) Подгора*, Ономастолошки прилози, књ. I, Београд, 1979, 237–381.
Ономастика средњег дела Метихијског (Пећког) Подгора, Ономастолошки прилози, књ. II, Београд, 1981, 197–338.
Ономастика западног дела Метихијског (Пећког) Подгора, Ономастолошки прилози, књ. III, Београд, 1982, 193–302.

- Ономастџика једног дела њоречја Кујавче, Ономатолошки прилози, књ. V, Београд, 1984, 313–411.*
Пишање корелације између замене јаџа и стандардне хилокористџичке формације Пџра/Пџро у шџокавским говорима, Научни састанак слависта у Вукове дане, књ. 7/1, Београд, 1981, 49–55.
- М. Сурдучки *Именичке сложенџце без сџојног вокала у срџскохрватском језику, Научни састанак слависта у Вукове дане, 7, Београд, 1981, 189–197.*
- М. Томић *Речник радимског говора, Српски дијалектолошки зборник, књ. XXXV, Београд, 1989, 1–174.*
- Ј. Топоршнич *Контростџивни њоглед на шворбу речи срџскохрватског и словенског језика, Научни састанак слависта у Вукове дане, 7, Београд, 1981, 167–175.*
- Б. Њорић *Моциони суфикси у срџскохрватском језику, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Монографије, књ. LIII, Београд, 1982.*
Еџник, кџеџиљик и норма (џоводом облика Козарчанин и козарачки), Наш језик, н. с., књ. XXV, св. 2–3, Београд, 152–159.
Именички суфикси с иницијалним ч, Књџжевни језик, 9/4, Сарајево, 1981, 15–18.
Notina agentis на -лица с џосебном нијансом зачења, Књџжевни језик, 1, Сарајево, 1978, 24–32.
Творба назива за женска биђа у јужнословенским језицима, Књџжевни језик, 3, Сарајево, 1979, 31–34.
- М. Њурић *Ономастџика Њубомира, Ономатолошки прилози, књ. V, Београд, 1985, 191–438.*
- Б. Финка *Ѓtokavski ijekavski govori u Gorskom kotaru, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XX/1, Нови Сад, 1977, 145–172.*
(и С. Павешџић) Rad na proučavanju čakavskog govora u Brinju i okolici, Rasprave Instituta za jezik, knj. 1, Zagreb, 1968, 5–44.
- Ј. Цвијић *Балканско џолуостџрво, Београд, 1966.*
Насеља и џорекло сџановнишџџва, књ. 12, Београд, 1922.
- Д. Ѓампар *Ograničenja u tvorbi i upotrebi imeničkih augmentativa u ruskom i srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, Zagreb, 1980–1981, 4–5, 215–219.*
- А. Ѓоговић *Ономастџика Њаковице и суседних села, Ономатолошки прилози, књ. VIII, Београд, 1987, 221–304.*
- Р. Ѓимуновић *Naša prezimena, Zagreb, 1985.*
- А. Ѓкалјић *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo, 1966.*
- А. Ѓупук *Patronimici na otocima Šibenskog arhipelaga, Zadarska revija, broj 2, Zadar, 1973.*
O prezimenima, imenima i jeziku starog Šibenika, Šibenik, 1981, str. 29.

Драган Павлица

ОБРАЗОВАНИЕ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В РЕЧИ СЕРБОВ ИЗ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЛИКИ

Резюме

В настоящей работе рассматривается образование существительных в речи сербов, живущих (или живших) на территории юго-восточной Лики (Хорватия). Работа состоит из следующих разделов, связанных с следующими семантическими категориями: существительные субъективной оценки, абстрактные существительные, существительные, означающие лицо, производящее действие (*nomina agentis*), существительные, означающие носителя какого-нибудь характерного признака (*nomina attributiva*), существительные, означающие различные орудия, приборы, предметы и т.п. (*nomina instrumenti*), названия мест, этники, собирательные существительные (*nomina collectiva*), названия и имена животных, названия растений и антропонимы. К материалу прилагается регистр, охватывающий свыше 4000 существительных, анализируемых в работе, а также регистр, насчитывающий 275 суффиксов. В каждой категории материал излагается по родам, а в их рамках по алфавитному порядку суффиксов. Весь материал излагается по основному словообразовательному образцу: общая часть (основа) + суффикс, а именно, согласно словообразовательной модели (типу) — именная общая часть, глагольная общая часть, адъективная общая часть + суффикс.

Иерархически располагаются (одни или в составе суффиксального комплекса, во всех шести семантических полях) суффиксы: *-ица*, свыше 400 примеров; *-(а)ц*, около 150 примеров, и *-ар*, около 90 примеров; в пяти семантических полях встречается только суффикс *-ка* (около 140 примеров), в то время как в четырех семантических полях встречаются суффиксы *-ина* (185 примеров), *-(н)ик* (160 примеров), *-(а)к* (120 примеров), *-и* (115 примеров), *-ѧк* (100 примеров), *-ло* (90 примеров) и *-аш* (55 примеров).

Все остальные суффиксы представлены значительно реже. Среди них есть и такие, которые можно считать семантически специализированными — это суффиксы, с помощью которых образуются названия домашних животных, например: *-ов* (*бјелѡв* для названий — собак), *-ѧль* (*мрѧль*) и *-еѧа* (*врѧеѧа* — для названия лошадей) *-оѧа* и *-ота* (*кѡлоѧа*, *бирѡѧа* — для названия волов), *-еѧа* (*лѧјеѧа* — для названия овец и коз), *-ова* (*бирова* — для названия коров). Для некоторых названий волов на *-оѧа* характерно двойное ударение: *дрѧгоѧа/дрѧгоѧа*, *бјелоѧа/бјелоѧа*, *кѡсоѧа/кѡсоѧа*, *крѡлоѧа/крѡлоѧа* ...

Похожие суффиксы встречаются также при образовании личных имен: *-аџан* (*Пераџан*), *-ала* (*Ниџала*), *-ибас* (*Илибас*), *-ешко* (*Љовешко*).

Весьма значительной лексической категорией в данном говоре является антропонимия. Инвентарь личных неофициальных имен гораздо богаче официального, так что от одного официального имени, даже в одной деревне, можно отметить 10–15 неофициальных форм, напр. *Сїџџан* (подлинное, нейтральное имя), *Сїџџо* (настоящее имя с потерянной гипокористичностью), *Сїџџиша*, *Сїџџило*, *Сїџџко* (гипокористические имена); *Сїџџа*, *Сїџџанда*, *Сїџџанчина*, *Сїџџина*, *Сїџџац*, *Сїџџиш*, *Сїџџеља*, *Сїџџешко*, *Сїџџић*, *Сїџџељица*, *Сїџџанчић*, *Сїџџица*, *Сїџџурда* (пейоративные имена).

Основной фонд фамилий составляют патронимы, реже матронимы, на *-ић*. Специфической особенностью в данной части ономастики является широкая представленность личных прозвищ в функции фамилий (напр. *Дрча*, *Кењало*), затем фамилий, в которых наличествуют термины родства (*Нећак*), или фамилий, в основе которых имеются названия растений (*Дрча*, *Расџовац*) или животных (*Кџкош*, *Зеџ*); кроме того тут налицо фамилии, обозначающие телесные признаки или части тела (*Плџиш*, *Десница*), телесные недостатки (*Шџо*), общественное положение (*Сїџарџешина*), профессию (*Кунџар*, *Орџ*), предмет материальной культуры (*Брџљач*, *Торбица*), явление природы (*Сџиша*), а также фамилии, по происхождению этнонимы (*Шолаја*) или этники (*Брџар*). Характерны также сложные образования, напр. *Мрџобрада*, *Ошџирокаја*, *Муниџаба*, *Едноочић*, *Милеуснић*, *Вуџобрџиш*, *Вуџодџр*, *Зјајџук*, *Милоџук*.

Образование существительных в говоре сербов юго-восточной Лики в основном согласовано с словообразованием в сербском литературном языке, однако в лексическом Фонде имеются производные слова, отсутствующие в других сербских говорах и которых нет в словарях сербского языка.

Превод на руски
Богдан Терзић

Драгана Радовановић

МОРФОЛОШКЕ ОСОБЕНОСТИ ГОВОРА СРЕДЊЕ КОЛУБАРЕ

Овај рад представља незнатно измењену верзију магистарске тезе *Морфолошке особености говора средње Колубаре*, одбрањене 29. јуна 2005. године на Филозофском факултету у Новом Саду, пред комисијом коју су сачињавали проф. др Мато Пижурица, проф. др Слободан Реметић, дописни члан АНУРС, проф. др Драгољуб Петровић и доцент др Жарко Бошњаковић. Овом приликом захваљујем члановима комисије на корисним саветима и сугестијама у свим етапама израде магистарске тезе и њене припреме за штампу.

Штампане верзије овог рада не би било да колеге из Института за српски језик САНУ нису имале разумевања за његово публикавање, на чему им искрено захваљујем.

Захвалност дугујем и информаторима на њиховој предусретљивости, љубазности, стрпљењу и одвојеном времену које су ми посветили приликом прикупљања емпиријског материјала.

Велику захвалност дугујем и својим родитељима за несебичну подршку приликом израде ове тезе.

САДРЖАЈ

УВОД	195 [7]
Етничке прилике и типови насеља	195 [7]
Досадашња испитаност говора	197 [9]
Циљ и значај рада	197 [9]
О теренском истраживању и обради грађе	197 [9]
ДЕКЛИНАЦИЈА	201 [13]
ИМЕНИЦЕ	201 [13]
ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА	201 [13]
Једнина	201 [13]
Вокатив	201 [13]
Инструментал	203 [15]
Множина	205 [17]
Множинско проширење <i>-ов-</i> / <i>-ев-</i>	205 [17]
Генитив	209 [21]
Акузатив	213 [25]
Датив-инструментал-локатив	214 [26]
Специфичности појединих именица и група именица	216 [28]
ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА	227 [39]
Једнина	227 [39]
Вокатив	227 [39]
Инструментал	228 [40]
Проширење основе са <i>-еи-</i>	229 [41]
Множина	230 [42]
Генитив	230 [42]
Датив-инструментал-локатив	230 [42]
Формирање множине код именица које имају проширење <i>-еи-</i> у једнини	231 [43]
Збирне именице	233 [45]
<i>Pluralia tantum</i>	234 [45]
Поједине именице и групе именица	234 [45]
ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА -А	239 [51]
Једнина	239 [51]
Вокатив	239 [51]
Датив и локатив	241 [53]
Множина	243 [55]
Генитив	243 [55]

Датив-инструментал-локатив	246 [58]
Поједине именице и групе именица	247 [59]
ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА СУГЛАСНИК	249 [61]
Једнина	249 [61]
Инструментал	249 [61]
Множина	250 [62]
Генитив	250 [62]
Поједине именице и групе именица	250 [62]
ЗАМЕНИЦЕ	253 [65]
ИМЕНИЧКЕ ЗАМЕНИЦЕ	253 [65]
Личне заменице	253 [65]
Личне заменице првог и другог лица и лична заменица за свако лице	253 [65]
Личне заменице првог и другог лица множине	256 [68]
Лична заменица трећег лица	258 [70]
Остале именичке заменице	263 [75]
ПОЈЕДИНЕ ГРУПЕ ПРИДЕВСКИХ ЗАМЕНИЦА	267 [79]
Присвојне заменице	267 [79]
Показне заменице	269 [81]
Упитне и заменице за каквоћу	273 [85]
Количинске заменице	274 [86]
Остале придевске заменице	275 [87]
ПРОМЕНА ПРИДЕВА, ПРИДЕВСКИХ ЗАМЕНИЦА И ТРОРОДНИХ БРОЈЕВА	277 [89]
Однос тврђих и меких основа	277 [89]
Наставци у косим падежима	279 [91]
Придевски вид	283 [95]
Компарација придева (и прилога)	284 [96]
Појединачне напомене о придевима	286 [98]
БРОЈЕВИ	287 [99]
Основни бројеви	287 [99]
Редни бројеви	290 [102]
Збирни бројеви	290 [102]
Мултипликативни бројеви	293 [105]
Дистрибутивни бројеви	293 [105]
КОНЈУГАЦИЈА	294 [106]
ГЛАГОЛИ	294 [106]
Глаголски облици	294 [106]
Инфинитив	294 [106]
Презент	295 [107]
Имперфекат	298 [110]
Аорист	298 [110]
Футур I	299 [111]
Футур II	300 [112]
Императив	301 [113]
Потенцијал	302 [114]
Глаголски придев трпни	302 [114]
Глаголски прилог садашњи	304 [116]
Глаголски прилог прошли	304 [116]
Перфекат	304 [116]
Плусквамперфекат	305 [117]
Напомене о појединим глаголима и групама глагола	305 [117]
Глаголи прве врсте	305 [117]

Глаголи друге врсте	312 [124]
Глаголи треће врсте	313 [125]
Глаголи четврте врсте	314 [126]
Глаголи пете врсте	315 [127]
Глаголи шесте врсте	315 [127]
Глаголи седме врсте	316 [128]
Глаголи осме врсте	317 [129]
НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ	320 [132]
Прилози	320 [132]
Прилози за место	320 [132]
Прилози за време	324 [136]
Прилози за количину	327 [139]
Прилози за начин	328 [140]
Предлози	330 [142]
Остале непроменљиве речи	333 [145]
ЗАКЉУЧАК	336 [148]
Особине присутне на целом терену	336 [148]
Диференцијалне особине	340 [152]
Табеларни приказ	341 [153]
ПРИЛОГ (ТЕКСТОВИ)	348 [160]
СПИСАК СКРАЋЕНИЦА ПУНКТОВА СА СПИСКОМ ИНФОРМАТОРА	368 [180]
ЛИТЕРАТУРА	369 [181]
РЕЗЮМЕ	372 [184]

УВОД

Етничке прилике и типови насеља

0.1. Према речима Љубомира Павловића „Колубара и Подгорина су области у средњем и горњем току реке Колубаре и горњем току река: Јадра и Тамнаве и њихових притока. Област, која обухвата горњи ток Колубаре, Јадра и Тамнаве и њихових притока, зове се Подгорина, а област која обухвата средњи ток Колубаре, зове се Колубара. Природна граница ових двеју области је Колубарина притока Градац“.¹

Дакле, Колубара је област која се налази источно од Подгорине, источно од реке Граца, па све до реке Љига. На северу се граничи са Баболучком косом — Словцем и Близоњским висом. Јужна граница протеже се до планинског масива Маљена и Сувобора, а река која одваја јужни од северног дела јесте Колубара.²

Колубара је област са деведесет села брдско-равничарског рељефа разбијеног или полуразбијеног типа, а средиште области је Ваљево.

Основна привредна делатност становништва овог краја је земљорадња, воћарство, сточарство, занатство.

0.2. Етнографски подаци нам говоре да у овим селима има трагова староседелачких породица, али је највећи део становништва досељенички. Љубомир Павловић даје збирно податке о пореклу становништва за обе области (Колубару и Подгорину). Досељеници чине 93,22 % укупног становништва. И Колубару и Подгорину насељавало је становништво из Старог Влаха, ужичког округа, Полимља и Потарја (средњег и доњег), Црне Горе, Херцеговине, источне Босне, Подриња, Косова. Насељавање ових области започето је у другој половини XVII века.³

На основу материјала Љубомира Павловића⁴ изнећемо податке о распореду становништва по миграционим струјама у свим посећеним местима:

¹ Павл. Колубара и Подгорина 349.

² Колубара се помиње први пут 1313. године као жупа у Мачви; уп. Павл. Колубара и Подгорина 349 (у фусноти).

³ Уп. Павл. Колубара и Подгорина 483–485.

⁴ Уп. Павл. Колубара и Подгорина 513–1004.

(1) *Бабина Лука*: Једина староседелачка породица су данашњи Хаџићи (раније Николајевићи).⁵ Остало становништво чине досељеници. Бабину Луку су насељавали досељеници из Подриња, из ужичког округа, из Старог Влаха, из Босне и из Полимља.

(2) *Близоње*: У овом селу нема трагова староседелачких породица. Оне су се иселиле пре XVII века. Од XVII века ово село насељавају досељеници из Полимља и из Босне.

(3) *Бранковина*: У Бранковини има староседелачких породица, за које Љ. Павловић каже да „држе за себе да су некад старином из овог села, па су се повратиле на своју дедовину“.⁶ Досељеници су из Азбуковице, из Полимља, из Подриња и из Босне (две породице, међу њима и Ненадовићи).

(4) *Горња Грабовица*: Слично ситуацији у Близоњама, и из овог села су се старинци врло рано иселили: „Представника старих породица нема, њихова су имања притисли Турци и населили друге ...“⁷ Први досељеници потичу из Загараца, из Озринића, а затим ово село насељава становништво из Босне и из Полимља.

(5) *Дивци*: У овом селу старинцима се сматрају породице за које се не зна одакле су дошле (2 породице). Досељено становништво у Дивцима чине породице из Црне Горе (из Пјешиваца и Роваца), из Ваљевске Подгорине, из Босне, из ужичког краја и из Срема.

(6) *Дуљвај*: Староседелачко становништво чини једна породица (Станковићи) за коју се не зна одакле потиче. Остало становништво чине досељеници из Никшићке Жупе, из Пиве, из Роваца, из Старог Влаха и из ужичког краја.

(7) *Кланица*: У Кланици постоје староседелачке породице које су пореклом са Косова. У XVII веку Кланицу насељавају досељеници из Куча, из Пиве, из Полимља и из ужичког округа.

(8) *Лозница*: Староседелачко становништво чине две породице од којих је остала само једна. Досељеници с краја XVII века потичу из околине Краљева, из Херцеговине, из Полимља, из Црне Горе и из Срема; неколико породица досељено је из суседних села.

(9) *Лукавац*: Старинцима се сматра једна породица. Досељенике чини становништво из Црне Горе, из Херцеговине, из Босне, неколико породица из ужичког краја и Полимља, из Поцерине, као и неколико породица из суседних села.

(10) *Поључке*: Старинцима се сматрају четири породице. Остало становништво потиче из Црне Горе, ужичког округа, Босне и Полимља.

(11) *Словац*: Становништво Словца чине досељеници из Црне Горе, као и живаљ који је прешао у Словац из суседних села.

⁵ Хаџићи су добили презиме по Хаџи-Рузвиму, знаменитој личности с краја XVIII и почетка XIX века; уп. Павл. Колубара и Подгорина 520–521.

⁶ Павл. Колубара и Подгорина 572.

⁷ Павл. Колубара и Подгорина 631.

Досадашња испитаност говора

0.3. На спорадична обавештења о колубарском говору у оквиру синтетичких излагања о Ш–В дијалекту указује Берислав Николић у уводном делу студије *Колубарски говор*.⁸

Подробнија обавештења о колубарском говору могу се наћи у монографији Берислава Николића⁹, који је у Колубари посетио три села: Петницу, Дивце и Бранковину. Николић је описао акценатске, гласовне и морфолошке особине ове области и дао је податке у виду напомена из синтаксе и лексике.

Овом приликом нећу давати детаљан преглед студије Берислава Николића, будући да ћу у раду своје податке упоређивати са његовим подацима.

Циљ и значај рада

0.4. Циљ овог рада је да се детаљно опише морфолошка структура говора средње Колубаре и да се добијени подаци упореде са резултатима истраживања околних говора (централне Шумадије,¹⁰ Качера,¹¹ Горобиља,¹² Љештанског,¹³ Тршића,¹⁴ Мачве¹⁵), како би се утврдиле заједничке и диференцијалне особине. Релације се дају често са прелазним и ијекавским говорима (Горобиље, Љештанско, Тршић) с једне стране што се ради о досељеницима из углавном истих подручја, односно носиоцима истих дијалеката, с друге стране, зато што нам не достају морфолошки подаци из свакако и генетски и типолошки сроднијих говора Тамнаве, Поцерине, Ваљевске и Мионичке Подгорине, Рађевине.

Говори средње Колубаре су јатовски говори (дѣда, врѣла жйшка, нѣдеља, прѣ), са траговима досељеничких ијекавизама (најчешће лексикализованих: дйјете, ђѣ, ђѣвр, ђѣд, ђе ко, нйђе) и продором екавизама новијег датума.

0.5. Значај ове студије био би:

- а) у чињеници да је овим истраживањем проширен колубарски ареал за десетак пунктова;
- б) у исцрпности представљања морфолошке проблематике;
- в) у утврђивању ареала појединих морфолошких појава;
- г) у употпуњавању комплетне слике морфологије Ш–В дијалекта.

О теренском истраживању и обради грађе

0.6. Материјал за ова истраживања прикупљан је у северном делу колубарске области, на левој страни реке Колубаре. Теренско истраживање спроведено је

⁸ Ник. Колубара 7.

⁹ Ник. Колубара 1–71.

¹⁰ Рем. Шумадија 1–402.

¹¹ Петр. Качер 383–394.

¹² М. Ник. Горобиље 619–746.

¹³ Теш. Љештанско 159–328.

¹⁴ Ник. Тршић 363–473.

¹⁵ Ник. Мачва 179–313.

у периоду од 2003. до 2005. године у једанаест пунктова: Горња Грабовица (ГГ), Бранковина (Б), Близоње (Бз), Бабина Лука (БЛ), Дупљај (Ду), Попучке (П), Лукавац (Лу), Дивци (Д), Кланнца (К), Лозница (Ло), Словац (С) (в. Карта 1)

Грађу сам прикупила на терену снимајући разговоре са старијим особама за које сам претпостављала да су репрезентативни представници датог говора. Трудила сам се да нађем, обично, старију жену, неписмену или са неколико разреда основне школе, рођену у селу које је одређено као пункт, причљиву, с добром артикулацијом. Информатори са којима сам обављала разговоре причали су углавном о истим или сличним темама (о пољским радовима, о удаји, женидби, о ручним радовима, о обичајима везаним за црквене празнике, о ратовима). Доста података прикупила сам из спонтаних разговора више особа о догађајима у селу или неким личностима, или приликом изношења личних проблема.

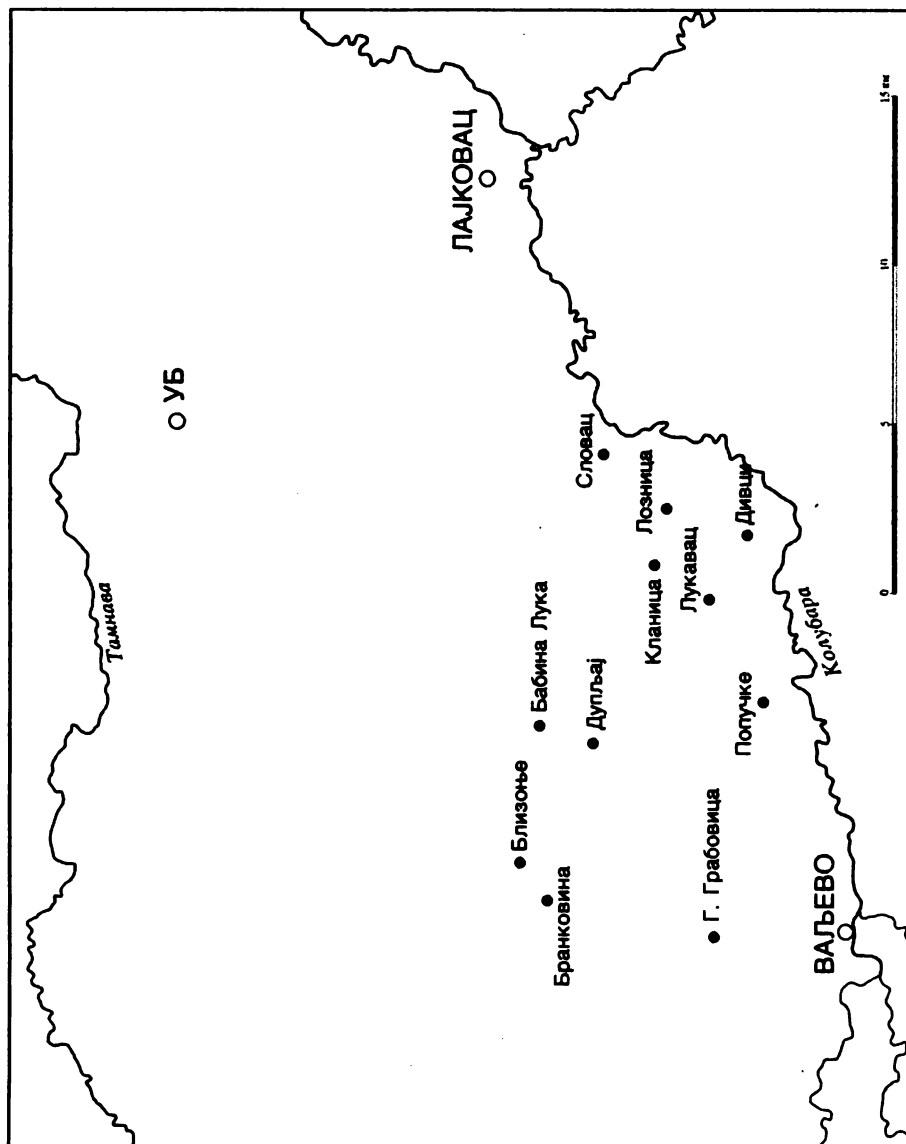
0.7. Разговор је вођен са 43 информатора, од којих је било 23 жене и 19 мушкараца. На терену сам снимила укупно 82 сата говора. Грађу сам скинула са трака у облику континуираних текстова, а потом приступила обради материјала, при чему је обрађено око 40.000 јединица. Коришћен је дескриптивни и компаративни метод анализе морфолошке грађе.

Грађа је класификована у складу са устаљеним принципима српске дијалектологије, иако су као основни модели за њен распоред и класификацију примера послужиле следеће монографије: *Говори централне Шумадије* проф. Слободана Реметића, *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта* аутора проф. Павла Ивића, *Жарка Бошњакковића* и *Гордане Драгин*, *Говор села Горобиља* проф. Мирослава Николића, *Колубарски говор* др Берислава Николића, *Говор Колашина* проф. Мата Пижурнице, као и докторска дисертација у рукопису проф. Жарка Бошњакковића.

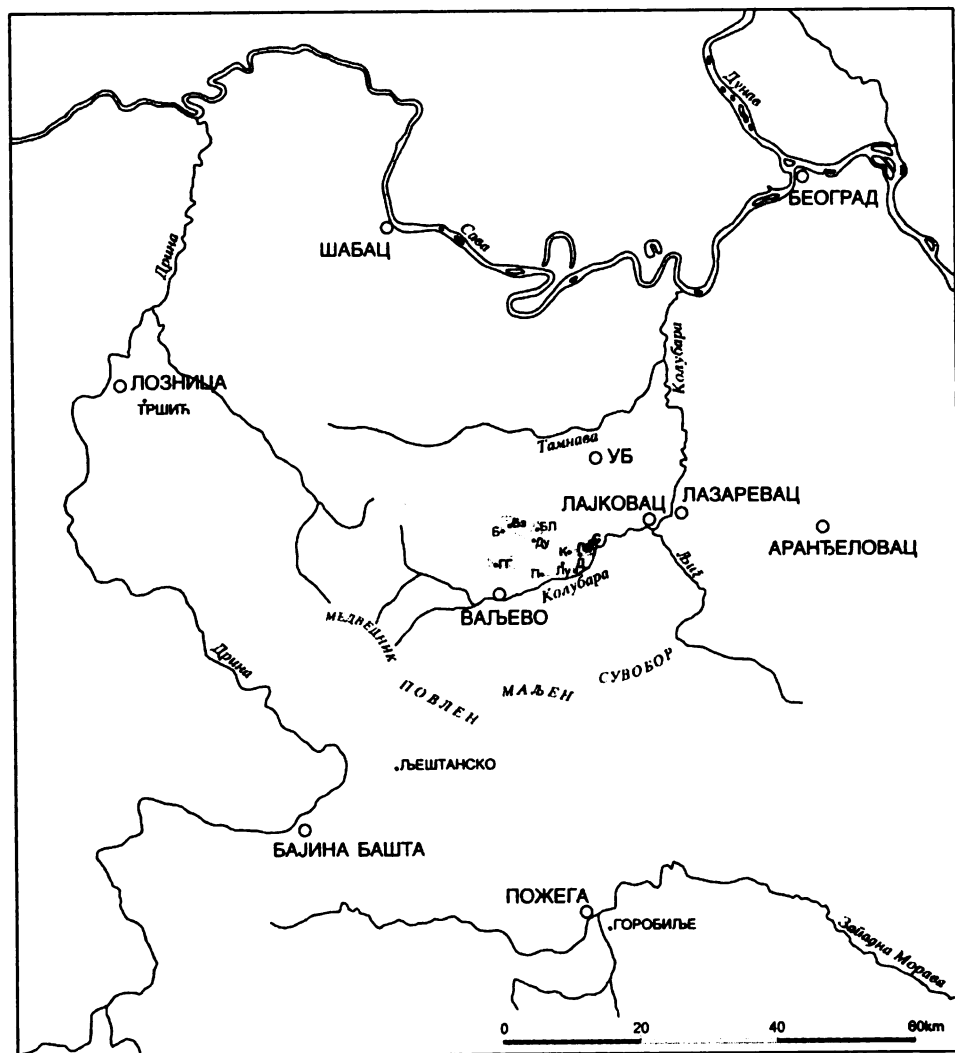
0.8. У припреми грађе за обраду, поред приметног посла 'скидања' текста, главни проблем је био тачна идентификација прозодијских обележја, судбина по-стакценатског квантитета посебно. Наиме, и у говору истих информатора чула сам у сличним позицијама једном дужине, други пут полудужине, али неретко са страхом да „чујем“ оно што очекујем, а не оно што се уистину остварује! Спорне случајеве дистинктивне функције прозодијских карактеристика на морфолошком нивоу успешно разрешава контекст (структура синтаксичких блокова и шири контекст).¹⁶ Такође, обимност снимљеног материјала и релативно потпун опис прозодије у раду Б. Николића, пружају захвалан материјал за даља истраживања.

¹⁶ Ако се има у виду савремени 'јавни' говор (колоквијални и медијски, а извесно и школски) и у најпрестижнијим културним центрима, екавског изговора посебно, покушаји опонашања и 'аутоанализе' говора, чији смо директни припадници или индиректни 'изданици' (родитељским поре-клом), више могу да заварају него да помогну. Схватила сам да се само упорним поновним преслу-шавањем снимљеног материјала досеже поузданост у перцепцији. Зато сам се морала враћати на по-новну проверу текстова које сам скидала у почетној фази рада.

Карта 1. — Истраживана насеља Ваљевске Колубаре

Карта 2. — Истраживана насеља Ваљевске Колубаре у западној Србији и њихови суседи

ДЕКЛИНАЦИЈА

ИМЕНИЦЕ

ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА

Једнина

Вокатив

1.1. У вокативу јединице најчешће сам бележила наставак **-е**, затим наставак **-у**, а код неколико именица забележен је и вокатив једнак номинативу.

а) Наставак **-е** у вокативу јединице имају следеће именице:

сачувај Бџе Ду Д К Ло Б Бз, Бџе П Д Б БЛ Лу К, Бџе сачувај Д Лу Б ГГ, друже Ду БЛ С Д Ло, Миодрџе Ду, пашеноже П Ду Ло, војниче С Ло Д, војниче, бџа ти твога БЛ, јуначе С БЛ Ло, поручниче БЛ С, мој рођаче Ду, својаче, оде вам Ду, ујаче Ду БЛ Ло Б Бз, човече, понеси сламњачу К; оче¹⁷ П, мој синџе, тако је било Ло;

Бџољубе¹⁸ Ду, Браннславе, у прво чело П, Јакове, да трчимо за муштџулук БЛ, чика-Светиславе, ови људи су у граду цењени Д, Гџоспде Ду Д Бз Б ГГ Лу Ло К П, Живораде Ду, народе, ајде на ручак Ду, генерале С, џенерале Ло БЛ, кџме, шта ћемо за име Лу, господине, био сам у пољској стражи С, Гвождене Ду, домаћине / Чујем / Бџ да те чујем С, О, домаћине Ду Лу, Је л Душане, кољко ти даде лекару Ду, Живане Ду Ло, Јордане,¹⁹ ајде да бџамо К, Јордане Ду БЛ Лу, друже капетане Ду С БЛ Ло, Милане Ду Бз, Милџтине, ти ћеш да лџмиш са мџм кољач П, Никџдне Ду Лу П, Радоване Ду БЛ, Еј, е, мој сине Ду, сине²⁰ Ло Ду БЛ Б, Видте како, сине Д, Еј Србине, шта смо дочекали К, Стојане Ду, оде, стрикане, вамо Ду, попе Лу, зете Ду К;

Бџдимџре Ду, дџевџре Ду Лу К Ло ГГ Бз, доктџре, дајте крв Ду, доктџре Ло Бз Лу, господн доктџре Ду, гџспон доктџре Лу Ду, Драгџмире П Ду, џевџре Ду БЛ, Јџдимџре Ду П, господин команџире Ду, друже команџире Ду С БЛ, Лаџаре

¹⁷ Облик је добијен у међусобном разговору чланова породице.

¹⁸ Примере наводим према завршном сугласнику корена.

¹⁹ Акцентски лик *Јордане* забележен је од старијег информатора (рођеног 1909. године), а акц. лик *Јордане* бележила сам у разговору са знатно млађим особама.

²⁰ О настанку облика *сине* в. Белић Историја 162.

Лу, Лѣксандре Бз Лу Ду, мајсторе Ду П Ло Б, мајоре С, Тикомйре Д Ду, ца̀ре²¹ Ду, Чедомйре Ло Ду, Милоше Ду БЛ Б Лу П Д Бз, Радоше Бз, Уроше Ду.

Поред тога што се наставак -е јавља увек код именица са некадашњим твр-
дим сугласником у основи, грађа показује да се -е проширило и на именице са не-
кадашњим меким консонантом у основи.

Експанзија наставка -е уочљива је и на терену Шумадије, у говору Љештан-
ског, Тршићу, Горобиљу.²²

Наставак -е јавља се и код именица мушког рода на -ица: *Радојице* Б, *Мило-
јице* Лу; али и: *О, Радојица* Бз, *оди вам, Милојица* С.

б) Наставак -у бележила сам иза палаталних сугласника, као и код именица
с некадашњим меким консонантом у основи: *иријашељу*, *види им̄а* л дѣ *ован* Ду,
иријашељу С Лу Ло, *мој иријашељу*, *нем̄ој* да се љутиш али тако̄ је било К, *ирија-
шељу*, *дајем* ти реч БЛ, *учишељу* П Б Ду БЛ, *коњу* П, *Слушај* ти, *Милинковићу* БЛ
Ду, *младићу* Ду БЛ С, *О Стојане Радовановићу*, *ајде* на игру Д, *Радовановићу* Ду
Д БЛ Б Бз ГГ К Лу, *слушај Ђермановићу* Ду; *муџу* П, *ковачу* Б, *ковачу* Ду П БЛ
Бз, *орачу*²³ Д Лу Бз.

Забележила сам и неколико примера с наставком -у код именица са тврдим
сугласником у основи: *комаданџу* Ду, *друже кайетану* С Ду.²⁴

в) Вокатив једнак номинативу бележила сам:

— код именица на сугласник: *дођи, маџак* Ду П БЛ Бз Лу ГГ, *здраво, синовац*²⁵
Ду, *е, мој синовац* Лу П Б, *Е мој синовац* Д Ду Бз, *здраво, иџтак* П Ду Бз БЛ С Лу;

— код именице *госиодин* која се употребљава уз неку другу именицу: *госио-
дн докторе* Бз, *госиодин командире* Ду, *госион докторе* Лу С;

— код хипокористика без акценатске алтернације: *ајдемо, Дуле* Д Б Ду, *ајде,
Раде* Д, Ду П Б, *Чиле, де* ћемо звѣно заџпати П, *мој бра̀ле* Ло К Б, *о, ха̀ле* Ду П Д ГГ;

— код хипокористика уз акценатску алтернацију: *Ба̀шо, де* ћеш једна̀ко? К,
е, мој Ико Ду, *Ико, јеси* то̄ ти БЛ К П Д С Лу Ду, *ајдемо, Мѝло* П, *Мѝло, нем̄ој* во-
дити војску С, *иџчо, о*ћемо ли ку̀ћи Ду, *ба̀шо, једеш* ли ти јо̀ш Ду;

— код именица на -о, -а и -е: Зна̀ш шта *Жѝвко* К, *Иса̀јло*, како̄ ја̄ ви́дим *о̀в* са̀-
мо Цигани Д, *дѐчко, оди* вам Д, *Е, мој синко* Ло Ду Б, *нем̄ој, Дикула* Ло, *Илија, је-
си* то̄ ти? Ду БЛ Лу, *Никола, кажи* К, *Радиша, ајдемо* К, *Радиша, нем̄ој* та̀мо Ду,
Сиданоје, јеси то̄ ти бѣг те Ло, *о, га̀зда* Б К П С БЛ Ду Бз, *о, чича* (сви пунктови),
иџта К П Ду Бз.

²¹ Облик је добијен док је информатор причао анегдоту.

²² Уп. Рем. Шумадија 221–222; Теш. Љештанско 211; Ник. Тршић 412; М. Ник. Горобиље 670.

²³ У Попучкама сам једном забележила и облик *ораче*. Облик сам забележила директним питањем од
једне 40-годишње жене рођене у Дупљају.

²⁴ Овакви облици срећу се и у Шумадији; уп. Рем. Шумадија 222.

²⁵ Исте облике срећемо у Шумадији (*синовац*) и говору Љештанског (*иџтак, иџтак*); уп. Рем.
Шумадија 222; Теш. Љештанско 211.

Инструментал

1.2. У инструменталу јединине бележила сам наставке *-ом* и *-ем*.

а) Наставак *-ом* јавља се:

— код именица са тврдим консонантом у основи: и са тџм *лѣбом* мџ љџемо Лу, *закувѣм* с *лѣбом* Д, с *лѣбом* Ло К Д Б Бз ГГ, тџчу с џтџм *ашовом* Ло, да се прѣрѣџа *ашовом* Ду, с џтџм *ашовом* Лу, *ашовом* Д Б, ја сам пџчџ од двѣнѣс гџдина д идѣм за *џлџгом* Лу, са *џлџгом* Ло Ду Бз ГГ С БЛ, пџшџ сам за *џлџгом* Д, џдѣм са *Жџворѣдом* Ду, џртачкџ, са *Мџлџрѣдом* Лу, идѣ *рѣдом* П, нџси мџгџ *вџзом* пџтџвати Лу, нџпре смо ми џшли са *кџрузом* Лу, *кџрузом* Ду К Ло БЛ Б, на двџглѣд *миџраѣџом* тџмо С, тџј прџстор су свџ џмали са *џлазом* Ду, *бџдѣком* Ду С БЛ ГГ, идѣш *бџдѣком* лџпаш Лу, са тџм *дѣчком* С, прѣвџ се цџшвѣра са тџм *каџмаком* Лу, са *каџмаком* ГГ Ду Бз Ло К, с јѣднџм *кџмком* Ду, тџ свѣ рѣбаш *џѣском* Ду, залѣва се *џѣском* Д, сѣчекѣ их свѣкрѣва са *џослџжѣвнџком* К, дџлази *џџчѣшџком* јџна Лу, грѣде су са јѣднџм *рѣџнџком* Б, џџди пџно и с *рџчком* Лу, џнџ што пџјѣдџ за *рџчком* П, прѣ се дарѣвало за *рџчком* К, дџџем са тџм *свџдѣком* Ду, и бѣба тџца са џнџм *шџчком* Лу, с мџџм *чџвѣком* К, с *чџвѣком* Ду Ло Бз ГГ К С, с *Дџлом* П Б Бз Ду Лу, пџслен се тџм *џџелом* џкџвѣва Лу, *џџелом* прѣли Ду, *џџелом* Ло К, под *сџдџлом* Лу, џшла сам с *ћѣлом* П, са *кџмом* Д, над *џдџрумом* Лу Д, прѣмажѣ се *џѣмом* К, што је бѣла за *Бџгдѣном* Лу, рѣџени са *гѣџшѣном* К Б Д, рѣднџм *дѣном* Лу, прѣмажѣ *зѣџшѣном* К, тџј се виногрѣд мџрџ да прѣше са *кѣслџм* *каѣном* Ло, прѣска се пѣвѣм *каѣном* Д, *каѣном* зѣдана Бз, дџџу с *камиџном* Ду, вџл^ала се с *Мџланом* Ду, стџлице с *наслоном* Лу, џкџвѣмо са тџм *сайџном* К, *сайџном* Д Бз Ло ГГ, са *срџом* Лу БЛ К С Ло Ду Д П Б Бз ГГ, пџкрије *црѣџом* Ду, јџрила нас бѣба *шџѣџом* Б, *гџбером* се пџкрѣвали Лу, *гџбером* Ду К Ло Б ГГ, џстала сам са *дѣѣром* Лу, са *дѣѣром* Ду Ло К Б ГГ Бз, вџзи џну са *моџџром* Лу, са *сџром* (сви пџнктовџ), са *фиѣкером* џтишџ до цѣрке П, џн је вѣгѣ џдарио *шѣмаром* Ло, нџсио за *шешѣром* Ду, идѣ јѣдно и са *лѣсом* ти бѣлѣжѣ Б, са *кџџусом* Д, са *брѣшџом* Лу Бз, џдари вѣлѣда *врѣшџом* БЛ, пџкрије *лѣсџом* Ду, јѣдно тѣрѣ са *џрџшџом* Ду, пџтам се ја са стѣрим *свѣшџом* Ду;

— код именица са некадѣшнџм мѣким консонантом у основи: стрџџу *нџжом* Лу, *нџжом* рѣспѣрамо К, *нџжом* цѣпаш Д, *нџжом* Ду П Ло БЛ ГГ, са мџжџом Ло Лу К Ду Бз, са мџжџом сам бѣла у догџвџру ГГ, прѣд *Арѣнѣловџом* С, с *Виџџрџвџом* Ло Ду, са *Гџѣѣвџом* Ду, д џзвѣнеш џшла за џнџм *јѣрџом* Лу, зѣмѣсим са *квѣсџом* К, са *квѣсџом* Ду, нѣвѣже се *кџнџом* К, џтишла сам јѣдѣрѣд с *џџом* Лу, са свџџм *џџом* сам џшла Ду, џћи са *џџом* рѣдити Б, са *синовџом* (сви пџнктовџ), идѣм са *сџрѣџом* Ло, џмала је с џвџм *Црнџгорџом* Д, џдара вѣгѣ *каџшџом* П, са *Мџлошџом* БЛ Ду, па сам и са *Мџлошџом* рѣд^ала БЛ, шарџвѣну си заврѣшио са *берѣчџом* Б, џдари вџлове са *бѣчџом* БЛ, залѣва се *крѣчџом* Д, *крѣчџом* Ло, џрѣло се са *џрѣврѣшѣчџом* Д, лѣбац се пѣкџ под џнџм *сѣчџом* Ду, *ћѣрѣџом* (сви пџнктовџ);

— код именица са мѣким консонантом у основи: што је бѣла за *Бџрѣвоџом* К Ду П, пџкријѣм џдџзгџ *гѣџом* Бз, идѣм вѣкџ *крѣџом* Ду, *крѣџом* Ло Ду Лу К П БЛ, за *Мџливоџом* Ду С, *џџшрѣлѣџом* Б, за *Рѣдџом* Ду Ло Б БЛ, *слџчѣџом* С П Ду, *Сџѣѣнџом* Ло Ду С Бз ГГ Б, с џвџм *Сџѣѣнџом* БЛ, цѣпа се и *мѣџом* Д, с *џасџџом* Ло Ду К

БЛ, *иш̄о* је он с *иријашељом* П, она је за тим *учишељом* Бз, *иде* чича с *коњом* Ло, с *коњом* Лу Ло Б, *пре* је се *пекло* за *ражњом* Лу, са *ражњом* Ду БЛ Ло, са *ражњом* се *унесе* К, са тим *венчићом* Ло, са тим *венчићом* се *закоље* Лу, са *Калабићом* К, с *овим* *Милинковићом* БЛ, *идклойчићом* Ло Лу К П, *лазне* *иристийом* Ду с *Радовановићом* Ду Ло Лу С, са *Сидјановићом* Ду Д, *чекићом* (сви пунктови), *шањиринћом* Ду БЛ Б.

Однос тврдих и меких основа у инструменталу јединице именица мушког рода поремећен је у корист тврдих основа. Наставка *-ом* проширио се и на именице са (некадашњим) меким консонантом у основи.²⁶

Наставак *-ом* уопштен је или је у изразитој експанзији и на терену Шумадије, у говору Тршића, горобилском говору.²⁷ У говору Мачве такође се уопштава наставак *-ом*, с тим да се иза *р* може јавити и наставак *-ем* (*шорем*).²⁸ Једино се у говору Љештанског не уопштава наставак *-ом* код именица старих меких основа, већ су у употреби и наставак *-ом* и наставак *-ем*.²⁹

б) Поједине именице имају и наставак *-ем*. Јавља се:

— иза меких сугласника: *Антићонијем* Ду Лу, за *Миливојем* Ду, за *Радојем* Ду Б, *иријашељем* П Ду БЛ Ло;

— иза некад меких сугласника: са *оцем* ЛУ С ЛО БЛ, са *синџцем* С.

Именице с наставком *-ем* су малобројне и показују извесно колебање. Тако сам код исте именице, од истог информатора (старија особа) бележила и наставак *-ом* и наставак *-ем*: за *Радојем* / за *Радојом*, за *Миливојем* / за *Миливојом*. Од млађих информатора сам редовно добијала *Радојом*, *Миливојом* и сл. Посведочени облик *оцем* забележен је у четири пункта, а испитаници су старије особе (рођене до 1920. године).

У инструменталу јединице именице *иуш*³⁰ увек се јавља наставак *-ом*: Они су *ишли* *вићним* *иушом* Ло, *пос* *одем* *дол* *иушом* С, *београдским* *иушом* К, да *иде* *баш* *таквим* *иушом* П, *требали* да *иду* *иушом* Б, *јури* *иушом* Ду, *иушом* је *вамо* *кркљанац* БЛ.³¹

Облик *иушом* посведочен је у Шумадији (има једна потврда за облик *иушем*), Тршићу и Горобилју, док је у Љештанском посведочен само облик *иушем*.³²

²⁶ Ник. Колубара 45: "Код меких основа недоследно се шири наставак *-ом* ... с *квасцом*, *ножом* ... примери с наставком *-ем*: са *зрлићем* ... са *ониме* *фитиљичем* ".

²⁷ Уп. Рем. Шумадија 222-223; Ник. Тршић 412; М. Ник. Горобиле 670.

²⁸ Ник. Мачва 256.

²⁹ Теш. Љештанско 211-212.

³⁰ О постанку облика *иушем* / *иушом* в. Белић Историја 163.

³¹ Облик *иушом* бележи и Б. Николић у Ник. Колубара 45: „грађа показује да је INSTR. СГ. именице *иуш* само с наставком *-ом*: *мојим* *иушом*, *шћим* је се *иушом* ".

³² Рем. Шумадија 223; Ник. Тршић 412; М. Ник. Горобиле 670; Теш. Љештанско 212.

Множина

Множинско проширење -ов- / -ев-

1.3. Множински формант -ов- имају једносложне и двосложне именице с тврдим сугласником у основи. Грађа је разврстана према завршном сугласнику корена:

а) једносложне именице: *зглобови* Бз, и *здобви* су раније сејани Б, *зобова* је било и јесењски П, *здобви* Ду С БЛ, *умесим лебове* Ду, *умесила седам лебова* Ло, прѣ се месили *лебови* Б, под оним *стиубовима* Лу, *брѣвови*³³ Ло Ду, *шавови* Бз Ду Бл П, сад девојке живе ко *богови* Ду, сад и не раде ништа, живе ко *богови* Ло, *брѣгови* Б ГГ, *брѣгови* су велики Ду Лу, ено имам у кући ти *врѣова* Лу, *врѣгови* Ду Бз, моји *другови* пошли Д, ти се *друговѣ* сећам БЛ, са *друговима* С, у *дугове* Ду, осетила *жйгови* ГГ, *лугови* Ло Лу Ду Б, *илугови* су били звани Д, ка се брало дрвеним *илуговима* П, *илугове* Б ГГ С Ло Ду БЛ Лу, *ирѣгови* Ду БЛ Б С, има велике *рѣдове* Лу, венчанице на којѣ ћеш да метеш *рѣдове* Д, ован леп с *рогѣвима* Ло, да биде леп са *рогѣвима* Ду, *снегови* некаки били Б, кад ударѣ *снегови* не мож изићи Ду, *стѣдгови* К, денѣ се у *стѣдгове* Д, док нас подѣлише по *водѣвима* Ло, *градѣвима* Д П, *дѣдови* Д, прѣ су људи *дѣдове* гајили Д, купили нешто ваљад ти *ћѣдови* БЛ, *зйдови* Ду П, по *зидѣвима* БЛ, *идѣдове* ДУ Д, јесмо радили пољопривредне *радове* БЛ, пољске *радове* Ло Ду, послен сам прѣсто у кућу *радове* Б, виноград онај у *редове* Ло, шпалир онај у *редове* Б, *сѣдови* Б Ду Ло, било неки *судѣва* Б, пѣре *сѣдове* Д Лу, девојке су радиле *вѣзове* К, то су пуни *вѣзова* Д, има ѓв ти *јазови* Ло, јабуке сѣшио на *низове* П, да му помогнемо обесити оне *низове* Ло, *вѣковима* Д, нема ѓв *вѣкова* К, *вѣкови* Ду П Б, неке *бйкове* имали Лу, с *бикѣвима* БЛ, а неке *бйкове* имали Лу, *бйкове* Д Б С, од *блѣкова* Ду, ѓв шенице које су имале ѓну ѓшљу, *бркове* Б, *бркови* Ду С Ло П, *лекове* ДУ Д Лу, мећемо у *илѣкове* Ло, *иликове* С Д К, није било *сокова* Б П, *ѣакови* Лу Ду С Д ГГ Бз БЛ, старији људи код ѣакова С, имаш пѣт *ѣакова* Б, прѣве *ѣакове* Лу, идѣ се у *ѣакове* Ду, држо у *ѣаковима* С, потурали се *ѣакови* Ло, ваља бѣгу нем(м) *бѣлѣва* Бз, *бѣлове* К, осетила *бѣлови* ГГ, *вѣлови* П Лу, *вѣлѣва* Д Б БЛ, вѣчеш *вѣловима* Ло Лу, за *вѣлове* К Ду С, са *вѣловима* ГГ Бз, седају за *сѣдѣлове* Ду, *ѣмови* Б Д П Ду, *кѣмови* су ми Вѣсићи Лу, поздравља се с *кумѣвима* К, здрави се с *кумѣвима* Д, пита се ја прво с *кумѣвима* Ду, после су стигли *шѣмови* Д, *длѣнови* Ду Лу БЛ, сам вако учини *длѣновима* Бз, *клѣнови* Ду, сѣкли *кљѣнове* Ду Лу, били *млѣнови* Ду П Бз, имала сам лѣше *сѣнове* Бз, *сѣнови* Ду Лу, двојица *синѣва* БЛ, њѣгове *сйнове* Лу, *сйнове* К Б, лупало *крѣмйовима* Лу, *йѣйови* Лу Б, *рѣйови* Ду Лу Д ГГ, звали се *снѣйови* Лу, везивали *снѣйове* БЛ, да се кисели у *снѣйовима* Ло, скупљали у *снѣйове* Б, вода однѣла *снѣйове* С, не пантим да се радило *срйовима* Б, имали *срйови* Лу, дођу са *шѣйѣовима* Ло, брѣјим колко ти *шѣйѣѣова* Б, *шѣйѣйови* Ду БЛ Ло, имаје *вйрови* де смо прѣли ГГ, *вйрови* Б Ду, спреме *дѣрове* Лу, за *дѣрове* К Ло Бз, повѣдемо *кѣрове* Д, *шѣрови* Ду Б, *шѣрови* су гѣр у Подгорини Д, *шѣрови* Ду, покаже се *фѣрови* БЛ, раније *лѣсови* били дрвени Б, сипа у *лѣсове* Бз, па да зѣ-

³³ Облик сам у оба пункта добила на директно питање; краћи облик ове именице бележила сам увек у спонтаном разговору.

шови продају Бз, зѣшови Ду Ло К, кр҃сшови се правѣ Б, кр҃сшови Ду П, имā вākо лисшове Ло, покријеш лисшовима Ду, изодвајају се њни лисшови Лу, правѣ се пите са лисшовима К, купи у иласшове Д, у иласшовима Ду БЛ С, илѡшови Ду БЛ Д П, свѣ идсшове препѡстѣм Лу, идсшови К, није било сашѡва Лу Ду, није имало прѣ сашѡва Д, какѣ сашови Ду ГГ, у свашѡве идѣ прѣ Ло, свашови дошли Бз, свашови К ГГ Лу, дошли свашови за ме па се прѣтурили Ду, свашови сѣли за стѡ Д, маѡ прѣ свашѡвā БЛ, ѡсам сѣрашѡва БЛ, цвѣшови Б К, шрафѡви Б Ду;

б) двосложне именице типа *a(a)*: вѡде аброве Ду, нѣмам кад да вѡдѣм аброве Бз, аброви К Лу, вѣйрови повелики Б, сѣју грашкѡве Д, грашкови К ГГ, вѣжеш у дѣнѡве К, нападну ѡнѣ жишкови Б, жишѡве С Ло, правно и јармѡве за вѡлове Лу, шара тѣ јармѡве Ду, јармови Б Ду, јѣчмови су раније сѣјани Б, сѣјали смо тѣ јѣчмѡве Д, лашкови Бз К, машкови П, да запрашим машѡве Ду, пијѣм ирашѡве Лу, пѡчѣли ирашѡви К, силне ирашѡве Ду, пијѣм трѡје ирашѡве Бз, нѡсѣмо рѣчѡве К, прѣ се нѡсили рѣчѡви у њиву Бз, спрѣмали се рѣчѡви Ду, дѡлазило шѣйѡва П, тѣ шѣйѡви њѣни Ло, дрвенā са шѡчѡвима Б, гвѡзденѣм ѡнѣм шѡчѡвима К, по ѡшѡвима П К, ѡурѡви Ду Лу, трѣба ѡурѡве да пѡколѣм Лу, имā чанѡва Ду, имаје чѡнѡви Лу, тѣ чѡнѡве С, у чабрѡвима држали Лу, сѣр се држѡ у чабрѡвима Ду, чабрѡва Б, чаброви БЛ, дрвенѣ чаброви С, шѣљѡви Ду Д;

в) двосложне именице типа *aa*: рађено с ашовима Д, пѡјѣдѣ нам баѣшѡве П, имајѣ нѣке пѣтѣ гавранѡви Ду, ѡћу да прѣкажу гавранѡви Лу, имā голубѡвā Б, имала водѣница шѣс каменѡвā Д, лимѡви Ду, мѡјѣ сѡѡѡѡви ГГ, сѣршѣѡви Б, нѣ мож да с ѡдбраниш од сѣршѣѡвā Ду, калѡмови голѣми П, на тѣ калѡмѡве Лу.

1.4. Уметак -ев- имају следеће именице:

1. једносложне

а) с меким завршним сугласником:

ѡтуда ис тѣ крајѣва БЛ, крајѣви Ду С, ѡв њаши крајѣви Бз, у тѣм брднијѣм крајѣвима Д, зупчаници су урађени на крајѣвима Б, правила је чајеве од трѡвѡки ГГ, чајѣви Ду, чајеве Д П, поискакаше жуљѣви БЛ, машѣви Ду Б, гуљѣви Ду С Ло ГГ БЛ, иањѣве лѡжѣш Б, сѣчѣ из иањѣва Д;

б) с некада меким завршним сугласником:

нѡжѣви Ду С Ло К П БЛ Лу, ѡткисели се ѡида нѡжѣвима Б, иујѣви Ду, сиујѣви Бз Ду, имали тѡмо илаѣве П, илаѣви Ду, ѡвде ѡнѣ бѣчѣви и дѡл ѡпанѡчи Д, имаје бѣчѣве С, бѣчѣве Ду Б, кад лѡвиш зѣчѣве Д, клѡчѣвима Ло Б, њѣгā су сѣрѣчѣви поодгајили К, ишли су сѣрѣчѣви те сѣкли Лу, поделѣно се од сѣрѣчѣва БЛ, бѣли тѣ дрѣшѣви Б, имало тѣ дрѣшѣва Ду, дрѣшѣви Ду Бз БЛ Д С, тридесет кѡла су ѡнѣ кѡшѣви Лу, у кѡшѣве Ду Б К, прѣ је мањѣ било мишѣва ГГ, мишѣви Д БЛ П, ѡнѣ сачѣви Ду.

2. двосложне

а) тип *a(a)*: у бѡбњѣве П, вѣлики ѡнѣ јарѡчеви Лу, имаје мѣрѡчеви Лу, мѣрѡчеви К Ду БЛ С Ло, тѡ су тѣ мѣрѡчеви слѡжили Б, мѣрѡчѣвима Д, прѣ ѡчеви нѣсу дѡли Д, њаши су ѡчеви Бз, ѡчеви Ло К, рајѡњѣви Д Б, прѣчани ѡставѣ ѡнѣ рѣжѡњѣве Лу, вѣзѡ се ѡтѣн у свѣжѡњѣве Лу, ѡнѣ свѣжѡњѣви К, чѡкљѣви Ду Ло БЛ;

б) тип *aa*: неколико *гушљајевā* Ло, *каишеви* Ду БЛ, *каџе* су нам биле с *дбручеви* гвоздени Ду, дрвени *дбручеве* Бз, са дрвеним *обручевима* Б, *неде* су имали *идјасеви* К, као *идјасеве* уведџем Ду, *идјасеве* Ло Лу, *дўвареви* Б Ло Лу, и *патос* и *дўвареви* Б, *бунаревā* није било Лу, имало *бунаревā* по дворитштима К, било је тџ *случајевā* Ло, било је тџ *случајевā* у брдинијим крајевима Д, *случајевā* Б БЛ.

1.5. Неке једносложне и двосложне именице могу се чути и без проширења:

1. једносложне:

брāви Ду Ло К Бз БЛ, *ишб* је за *брāве* Лу, д *истерāм брāве* Ду, *брџи* П Бз, *клини* били гвоздени Бз, гвоздени *клини* Б Д, *клини* волики Лу, са *мāлим клинима* Ду, *пџт лисџā* Ду, да не би *миши* прљали Б, *миши* Лу К, *мише* С П Ду, по *пџт илāсиā* Д, *осам илāсиā* Ду, *илāсиā* Б Бз С БЛ, неколико *редā* Ду, *двāјес пџт снōиā* у вр главџ Б, *сџдам стōтина снōиā* јā сам *накупила* К, по *тринџс снōиā* Лу, *нџмаш* ни да *вџжеш* *онб* *мāло џакā* Б.

2. двосложне:

а) тип *a(a)*: *имаду вāљци* Д, *тџ вāљке* Б, *вāљци* Ду БЛ, *дџсет дџњāка* К, *дџнке* Б, *прџ су жишици* БЛ, *јāрџи* Лу, *дџле* до *йāйāка* Б, *йāйџи* Ду Лу Ло С Бз, *трџба џурке* клāти Лу, *земљāни чāнци* Лу, *мџтџш тџ чāнке* Ду, *чāнке* Ло БЛ, из *чāнāкā* С Лу, дрвени *чāнци* Б, *чāбри* Лу, *чāбре* Б Бз, *чўнци* БЛ Б Ду, *шиљџи* Б Д;

б) тип *aa*: *ишли* за *биџикле* С, *биџиклима* П Д Ду, *бунāри* Ду, *онб* под *стџлом стāви* се на *кāлеме* Лу, *сāгрну* се *кāлеме* Д, у *тџрби кāиши* слāнине Лу, *окрџнемо кāише* П, били *опāнци* са *кāишима* Лу, *кāлуџе* Ло К Лу БЛ, *кўрјāџи* Ду Б, у *лџнцима*³⁴ *земљāним* Лу, *земљāни лџнци* Б, *док* су били *земљāни лџнци* Ду, с *дбручи* Ду, *дбручи* *мџтāлни* Б, *стўршљџени* Б, *прџ чџ* *ћилме* Ду, за *ћилме* се *прџдџ* Лу, *ћилми* се *ткāли* К, за *ћилме* Ло, *ћилма* *пџт* БЛ, *ткā* *ћилме* Б, *чџкоше* у *рўку* Б, *бапāш чџкоше* К, *убавџм чџкоша* К, у *чардāцима* Ду, *чардāци* С Ло К Б П Д, *плџкāни шидрџети* К, *шидрџети* су били Ло, на *шидрџетима* *зиданим* Ду.

3. Проширење није захватило именице које означавају поједине верске празнике: *Врāчи* (сви пунктови), *Оџи* Ло К ДУ БЗ ГГ, на *Оџе* Лу; по *Цвџџи*ма Ду, *насађује* се на *Цвџџи* Лу, *Цвџџи* Ло Д ДУ Б.³⁵

На основу сакупљене грађе може се констатовати да су *множинским* проширењем -ов- /-ев- захваћене скоро све једносложне и мањи број двосложних именица. Забележене су и именице које имају дублетне форме, али и оне које ово проширење није захватило.

У облицима *множине* није дошло до уопштавања *наставка* тврде промене, као што се десило у инструменталу *јџднине*. У инструменталу *јџднине* забележе-

³⁴ У испитаној зони именицу *лонаџ* није захватило *множинско* проширење, *док* се у *говорима* *централне Шумадије* *среће* облик у *лџнџовима*; в. Рем. Шумадија 226.

³⁵ И у овом делу Колубаре *посведочени* су *ликови*: *врачеви* (они који *врачају*) : *Врāчи* (црквени празник), *очџви* (за *родитеље*) : *Оџи* (верски празник), *цвџџови* (бот.) : *Цвџџи* (верски празник), *сāшџови* (направа) : *сāши* (временска *јџдница*); уп. Рем. Шумадија 225.

ни су облици *ножом*, *мужом*, док је у облицима множине доследно забележено *мужеви*, *ножеви*. Формант *-ов-* јавља се иза тврдих, а формант *-ев-* иза (некад) меких сугласника.³⁶

Регистровано је свега неколико примера са формантом *-ов-* иза некада меких сугласника: *рибаш њнѣ ђбручове Ду*, *дрешови*³⁷ Бз, нису били куповни *квасцови Ду*, с тим *квасцовима* ГГ.

Као и у посећеним колубарским местима, тако и у суседним говорима није констатовано озбиљније нарушавање стандардног односа *-ов-* / *-ев*.³⁸ Једино је нешто више примера који указују на ремећење тврдих и меких основа забележено у мачванском говору. Наиме, у Мачви се формант *-ов-* чешће него у околним говорима јавља и иза (некад) меких сугласника (*вршајови*, *јежови*), а формант *-ев-* долази често иза сугласника *р* (*шореви*), као и код именица тврдих основа (*са клиневима*, *до кљунева*).³⁹

1.6. На терену сам прикупила и неколико именица мушког рода које се јављају само у множини:

- а) *младѣнци* (сви пунктови), *наџчари* (сви пунктови)
- б) *Врачи*, *Дејињци*, *Младѣнци*, *Оци*, *Цвѣти* (сви пунктови)
- в) *Дивци*, *Врујци*, *Гуњаџци*, *Мравњци*, *Нашљинци* (сви пунктови).

Колебање у погледу броја показују топоними *Рајковић* и *Лелић*. У говору старијих информатора увек је *према Рајковићима*, *у Рајковиће*, *у Лелиће*, *у Лелићима*, док се у говору млађе генерације чује *према Рајковићу*, *у Рајковићу*, *из Рајковића*, *према Лелићу*, *у Лелићу*.⁴⁰

1.7. Именица *јуџи* у множини се увек јавља с формантом *-ев-*: прравили *јуџишеве* за ту шћуму Ло, њйве далѣко, *јуџиѣва* није било Ду, чували смо по *јуџишевима* К, *јуџишеви* БЛ Бз.

На терену Шумадије среће се *јуџишеви* и *јуџиови*, а у Мачви налазимо само *јуџиови*.⁴¹

1.8. Именица *дан* се јавља без множинског проширења: лџџим по пѣтнѣс *данā* Лу, мѣсец *данā* Д, идѣ чѣтрѣс *данā* Ло, стџјѣ сѣдам *данā* Ду, нѣколко *данā* Д, пѣ-шѣс *данā* Бз, пѣшти на дѣсет *данā* С, нѣдељу *данā* К, било рѣда *данā* Б, П ГГ.⁴²

³⁶ Исто стаје срећемо и у Ник. Колубара 45.

³⁷ Облик *обручови* чула сам само једанпут, и то у Дулњају од укупно једанаест испитаних пунктова, а облик *дрешови* чула сам у Близознама, и то од млађе особе која је у даљем разговору употребљавала искључиво облик *дрешеве*.

³⁸ Уп. нпр. Рем. Шумадија 227; Теш. Љештанско 212; Ник. Трипић 412.

³⁹ Ник. Мачва 257.

⁴⁰ У географској енциклопедији ови топоними су забележени као *Рајковић* и *Лелић*.

⁴¹ Рем. Шумадија 227; Ник. Мачва 257.

⁴² У Ник. Колубара нема потврда о употреби форманта *-ов-* код именице *дан* у облицима множине.

Облици именице *дан* без множинског проширења посведочени су у тршићком, љештанском и горобилском говору,⁴³ док се у Шумадији и Горобилу срећу и облици са множинским формантом *-ов*.⁴⁴

1.9. Као што је засведочено у суседним говорима⁴⁵, тако се и у посећеним колубарским местима срећу једносложне именице које увек у множини стоје без уметка: не знам колко баш *ари* Ло, осам *ари* има Ду, било је пет *ари* Бз, *ари* К Д П Б, трбу до *зуба* К, нема *зуба* Лу, *зуби* Ду ГТ БЛ, служимо *гдште* К, чува се за *гдште* Б, имамо *гдште* П, сви *гдшти* Ло, *гдшти* ручаје Лу, сад је мџн с чини *мрави* мање Ду, *мрави* ГТ Б БЛ С Ло К П, *црви* Ло С БЛ Б, *црви* Ду П Д К, *црсии* (у свим пунктовима), маљо је *коња* било Б, двоје *коња* Ло, с *коњима* Д, отерали с *коњима* Лу, с *коњима* С БЛ, послен нисмо имали *коње* Ду, у вашој су кући били *ћаци* Ду, сад је маљо *ћака* Б, имало *ћака* П, *ћаци* Д Ло Лу К Бз, ту дошли *Руси* Ло, *Руси* С БЛ Ду.

Генитив

1.10. У генитиву множине јављају се наставци *-а*, *-и*, *-ију*.⁴⁶

1) Наставак *-а* је најчешћи и најуобичајенији. Јавља се:

а) код именица с непостојаним /а/: од *Босанаца* Д, *ваљака* Б БЛ Бз Ду П С Ло, ту је наши *Ваљеваца* БЛ, *Ваљеваца* Б ГТ Ду Ло Лу Д, петнџс *дењака* К, *дењака* Д Ду, из *добровољаца* побегне Ло, из *добровољаца* Д, од *јагањаца* К, дваџстину *јагањаца* БЛ, *јагањаца* Б К Ду Ло, десет *километра* одавде Д, шџс *километра* Ду, *километра* П БЛ Б, от *конаца* плџла Лу, от *конаца* Ду БЛ, петнџс *косаца* се скупи Ду, међала доста *крџставаца* К, *крџставаца* Ду Ло Лу БЛ ГТ, триџта *метра* П, пџсто *метра* од нас је Колубара Ло, пет *метра* Д, седамдџсет *метра* К, триџес *метра* ГТ, нема двџста *метра* Ло, *метра* Ду БЛ Б С Лу П К, *мољаца* Ду К Лу, пет *момака* Ло, било *момака* П, доста *момака* Лу, дође *момака* Ду БЛ, за време *Немаца* Ло Д Ду П С Б Бз БЛ Лу, ослобођење од *Немаца* Б, *Немаца* Ду С К П Д, нема *ојанака* Ло, *ојанака* Ду БЛ, доље до *ијака* Б, педџс *санџимџтара* Д, неколко *санџимџтара* П, от *Словџнаца* БЛ, петоро *ћурака* Лу, из *чанака* јџдемо сви Лу, од *чварака* Ду, *чварака* К Лу БЛ;

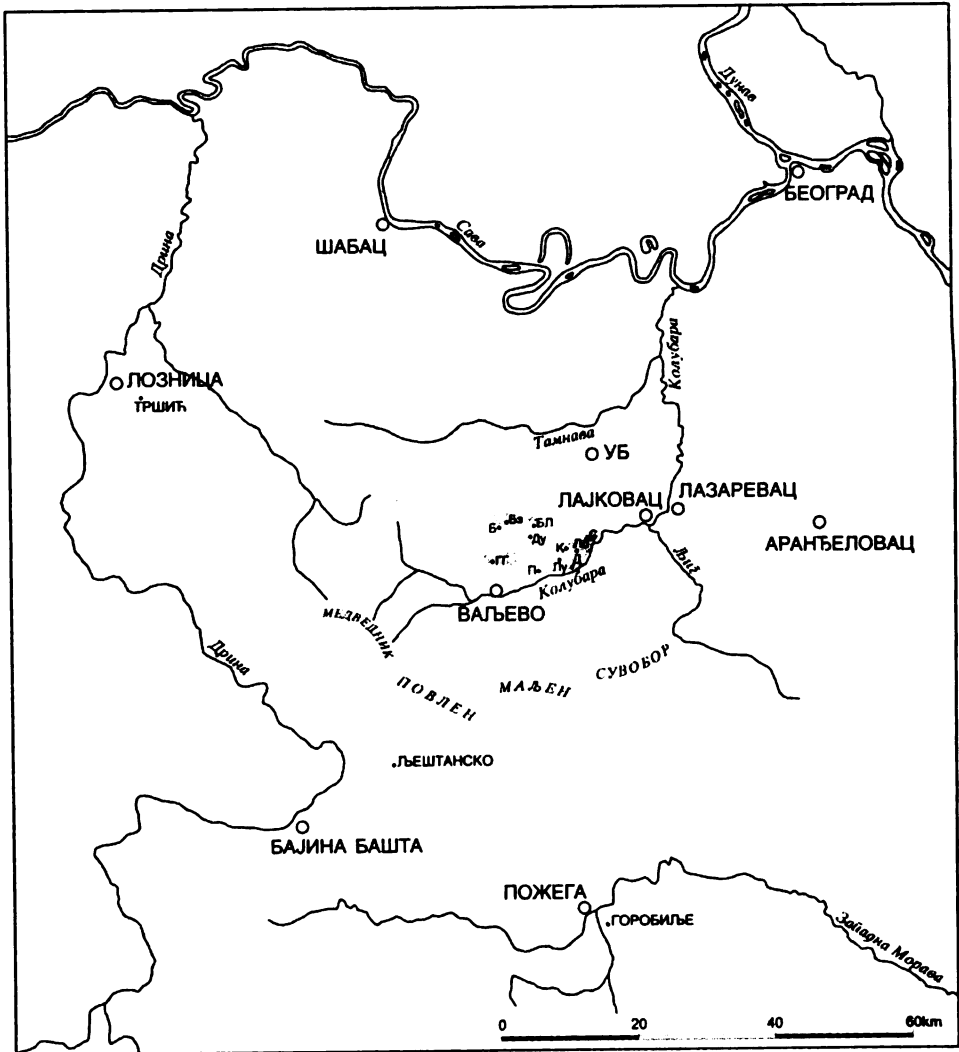
б) код именица с проширењем *-ов/-ев-*: не мож од *абрџва* Ду, јутру код *бикџва* Б, од *блџкџва* Ду, нем(м) ти *бџлџва* Бз, *бунарџва* није било Лу, имало и *бунарџва* К, *бунарџва* Ду БЛ, рџзни *вџзџва* К, осам *виџлџва* С, шџс *виџлџва* Д, *виџлџва* Ду Лу Б, то су пџни *вџзџва* Д, *вџлџва* Б, за исхрану *вџлџва* Д, имали смо *коња*, *вџлџва* Ло, џно имам у кући ти *врџва* Лу, нема џв *вџкџва* К, има *голџбџва* Б, неколко *зџиљајџва* Ло, имало ти *дрџшева* Ду, без мојџ *друџџва* Ло, *друџџва* БЛ Д С, ти се *друџџва* сеђам БЛ, *дџгџва* Ду, пџне нџге *жџљева* БЛ, *зџбџва* је било Б, шџс *каменџва* Д, ис ти *крџјева* БЛ, од наши *кумџва* Лу, седам велики *лџбџва* Ло, умџсим осам *лџбџва* К, шџс *лџбџва* Ду, *миџшева* мање је било ГТ, *миџшева* Б, *миџшева* Ду Лу, нџ-

⁴³ Уп. Ник. Тршић 413; Теш. Љештанско 214; М. Ник. Горобиле 671.

⁴⁴ Рем. Шумадија 227 (*данови*, *данове*); М. Ник. Горобиле 671 (*данови*).

⁴⁵ Уп. Рем. Шумадија 227; Теш. Љештанско 212; Ник. Тршић 413.

⁴⁶ Сва три наставка и то код истих именица бележи и Б. Николић: *бравџа*, *лиџта*, *динџра*; *саџи*, *месџци*; *црџију*, *гџстију*; уп. Ник. Колубара 45–46.

Карта 2. — Истраживана насеља Ваљевске Колубаре у западној Србији и њихови суседи

ДЕКЛИНАЦИЈА

ИМЕНИЦЕ

ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА

Једнина

Вокатив

1.1. У вокативу једине најчешће сам бележила наставак -е, затим наставак -у, а код неколико именица забележен је и вокатив једнак номинативу.

а) Наставак -е у вокативу једине имају следеће именице:

сачувај Бoже Ду Д К Ло Б Бз, Бoже П Д Б БЛ Лу К, Бoже сачувај Д Лу Б ГГ, друже Ду БЛ С Д Ло, Миодраже Ду, пашеноже П Ду Ло, војниче С Ло Д, војниче, бога ти твога БЛ, јуначе С БЛ Ло, поручниче БЛ С, мој рођаче Ду, својаче, оде вам Ду, ујаче Ду БЛ Ло Б Бз, човече, понеси сламљачу К; оче¹⁷ П, мој сивовче, тако је било Ло;

Богољубе¹⁸ Ду, Браниславе, у прво чело П, Јакове, да трчимо за муштџук БЛ, чика-Светиславе, ови људи су у граду цењени Д, Господе Ду Д Бз Б ГГ Лу Ло К П, Живораде Ду, народе, ајде на ручак Ду, генерале С, ђенерале Ло БЛ, куме, шта ћемо за име Лу, господине, био сам у пољској стражи С, Гвозде Ду, домаћине / Чујем / Бог да те чује С, О, домаћине Ду Лу, Је л Душане, колко ти даде лекару Ду, Живане Ду Ло, Јордане,¹⁹ ајде да бегамо К, Јордане Ду БЛ Лу, друже капетане Ду С БЛ Ло, Милане Ду Бз, Милугине, ти ћеш да ломиш са мном колач П, Никод^не Ду Лу П, Радоване Ду БЛ, Еј, е, мој сине Ду, сине²⁰ Ло Ду БЛ Б, Видте како, сине Д, Еј Србине, шта смо дочекали К, Стојане Ду, оде, стрикане, вамо Ду, попе Лу, зете Ду К;

Будимире Ду, девџере Ду Лу К Ло ГГ Бз, докторе, дајте крв Ду, докторе Ло Бз Лу, господ^н докторе Ду, госпон докторе Лу Ду, Драгомире П Ду, ђевџере Ду БЛ, Јездимире Ду П, господин командире Ду, друже командире Ду С БЛ, Лазаре

¹⁷ Облик је добијен у међусобном разговору чланова породице.

¹⁸ Примере наводим према завршном сугласнику корена.

¹⁹ Акценатски лик *Јордане* забележен је од старијег информатора (рођеног 1909. године), а акц. лик *Јордане* бележила сам у разговору са знатно млађим особама.

²⁰ О настанку облика *сине* в. Белић Историја 162.

Лу, Лѣксѣндре Бз Лу Ду, мајсторе Ду П Ло Б, мајоре С, Тiкомiре Д Ду, ца̀ре²¹ Ду, Че́домiре Ло Ду, Ми́лоше Ду БЛ Б Лу П Д Бз, Ра̀доше Бз, У̀роше Ду.

Поред тога што се наставак -е јавља увек код именица са некадашњим тврдим сугласником у основи, грађа показује да се -е проширило и на именице са некадашњим меким консонантом у основи.

Експанзија наставак -е уочљива је и на терену Шумадије, у говору Љештанског, Тршићу, Горобиљу.²²

Наставак -е јавља се и код именица мушког рода на -ица: Ра̀дојице Б, Мило̀јице Лу; али и: О, Ра̀дојица Бз, ђди ва̀м, Мило̀јица С.

б) Наставак -у бележила сам иза палаталних сугласника, као и код именица с некадашњим меким консонантом у основи: *ирѝјашељу*, ви́ди има̀ л де́ ован Ду, *ирѝјашељу* С Лу Ло, мој *ирѝјашељу*, нѐмој да се љу̀тиш али та̀ко̀ је би́ло К, *ирѝјашељу*, да́јем ти рѐч БЛ, *учишељу* П Б Ду БЛ, *ко̀њу* П, *слу̀шај ти*, *Милѝнковићу* БЛ Ду, *мла̀дићу* Ду БЛ С, О Сто̀јане Ра̀довано̀вићу, а̀јде на̀ игру Д, Ра̀довано̀вићу Ду Д БЛ Б Бз ГТ К Лу, *слу̀шај Ђермановићу* Ду; *му̀жу* П, *ко̀вачу* Б, *ко̀вачу* Ду П БЛ Бз, *ора̀чу*²³ Д Лу Бз.

Забележила сам и неколико примера с наставком -у код именица са тврдим сугласником у основи: *кома̀данџу* Ду, дру̀же *ка̀йеџа̀ну* С Ду.²⁴

в) Вокатив једнак номинативу бележила сам:

— код именица на сугласник: до̀ђи, ма̀чак Ду П БЛ Бз Лу ГТ, здра̀во, *сино̀вац*²⁵ Ду, е, мој *сино̀вац* Лу П Б, Е мој *сино̀вац* Д Ду Бз, здра̀во, *шѐтак* П Ду Бз БЛ С Лу;

— код именице *госпо̀дин* која се употребљава уз неку другу именицу: *госпо̀дин* до̀кторе Бз, *госпо̀дин* ко̀манди́ре Ду, *госпо̀ин* до̀кторе Лу С;

— код хипокористика без акценатске алтернације: ајде́мо, Ду̀ле Д Б Ду, а̀јде, Ра̀де Д, Ду П Б, Чи́ле, де́ ћемо зва̀но зако̀пати П, мој *бра̀ле* Ло К Б, ђ, *ћа̀ле* Ду П Д ГТ;

— код хипокористика уз акценатску алтернацију: Ба̀џо, де́ ћеш је́днако̀? К, е, мој *Ико* Ду, *Ико*, је́си то̀ ти́ БЛ К П Д С Лу Ду, ајде́мо, Ми́льо П, Ми́ћо, нѐмој во̀дити војску С, *ше́чо*, ђе́мо ли ку̀ћи Ду, ба̀џо, је́деш ли ти́ јо̀ш Ду;

— код именица на -о, -а и -е: Зна̀ш шта *Жи́вко* К, *Иса̀јло*, како̀ ја̀ ви́дџм о́в са̀мо Ци́гани Д, де́чко, ђди ва̀м Д, Е, мој *си́нко* Ло Ду Б, нѐмој, *Ди́кула* Ло, *Илија*, је́си то̀ ти́? Ду БЛ Лу, *Нико̀ла*, ка̀жи К, *Ради́ша*, ајде́мо К, *Ради́ша*, нѐмој та̀мо Ду, *Си́џано̀је*, је́си то̀ ти́ бо̀г те Ло, ђ, *га̀зда* Б К П С БЛ Ду Бз, ђ, *чи́ча* (сви пунктови), *џа̀џа* К П Ду Бз.

²¹ Облик је добијен док је информатор причао анегдоту.

²² Уп. Рем. Шумадија 221–222; Теш. Љештанско 211; Ник. Тршић 412; М. Ник. Горобиље 670.

²³ У Попучкама сам једном забележила и облик *ораче*. Облик сам забележила директним питањем од једне 40-годишње жене рођене у Дупљају.

²⁴ Овакви облици срећу се и у Шумадији; уп. Рем. Шумадија 222.

²⁵ Исте облике срећемо у Шумадији (*синовац*) и говору Љештанског (*шеџак*, *џаџак*); уп. Рем. Шумадија 222; Теш. Љештанско 211.

Инструментал

1.2. У инструменталу јединине бележила сам наставке *-ом* и *-ем*.

а) Наставак *-ом* јавља се:

— код именица са тврдим консонантом у основи: и са тѣм *лѣбом* мѣ љѣмо Лу, *закувам* с *лѣбом* Д, с *лѣбом* Ло К Д Б Бз ГГ, *тучу* с *отѣм ашовом* Ло, да се прѣриѣа *ашовом* Ду, с *отѣм ашовом* Лу, *ашовом* Д Б, ја сам почѣ од дванѣс гѣдина д идѣм за *илугѣом* Лу, са *илугѣом* Ло Ду Бз ГГ С БЛ, пошѣ сам за *илугѣом* Д, одѣм са *Живораѣдом* Ду, *ортачки*, са *Милораѣдом* Лу, идѣ *рѣдом* П, нѣси мѣгѣ *вѣзом* путѣвати Лу, најпре смо ми ишли са *курузом* Лу, *курузом* Ду К Ло БЛ Б, на двѣглѣд *мишраѣезом* тѣмо С, тај простор су свѣ имали са *уѣлазом* Ду, *будѣаком* Ду С БЛ ГГ, идѣш *будѣаком* лупаш Лу, са тѣм *дѣчком* С, прѣви се цѣцвара са тѣм *кајмаком* Лу, са *кајмаком* ГГ Ду Бз Ло К, с јѣднѣм *кѣмком* Ду, тѣ свѣ рѣбаш *иѣском* Ду, залѣва се *иѣском* Д, сѣчѣка их свѣкрва са *иослужѣвником* К, дѣлази *иѣчѣтѣком* јуна Лу, грѣде су са јѣднѣм *раѣонѣком* Б, људи пуно и с *ручком* Лу, онѣ што појѣду за *ручком* П, прѣ се дарѣвало за *ручком* К, дѣђем са тѣм *својѣаком* Ду, и баба тучѣа са онѣм *шучком* Лу, с мојѣм *чѣвѣком* К, с *чѣвѣком* Ду Ло Бз ГГ К С, с *Дулом* П Б Бз Ду Лу, послѣн се тѣм *иѣйѣлом* откуѣвава Лу, *иѣйѣлом* прѣли Ду, *иѣйѣлом* Ло К, под *сѣѣолом* Лу, ишла сам с *ћѣлом* П, са *кумом* Д, над *идѣрумѣом* Лу Д, прѣмажѣ се *ѣмом* К, што је бѣла за *Богдѣаном* Лу, рађени са *гајѣшаном* К Б Д, раднѣм *дѣаном* Лу, прѣмажѣ *зѣјѣином* К, тај се виноград мѣрѣ да прѣше са *кѣселѣм кѣменом* Ло, прѣска се плѣвѣм *каменѣом* Д, *каменѣом* зѣдана Бз, дѣђу с *камиѣном* Ду, вол^ала се с *Миланѣом* Ду, стѣлице с *наслоном* Лу, откуѣмо са тѣм *саѣуном* К, *саѣуном* Д Бз Ло ГГ, са *срѣом* Лу БЛ К С Ло Ду Д П Б Бз ГГ, покрије *црѣйѣом* Ду, јуриѣла нас баба *шѣаѣом* Б, *зубѣром* се покрѣвали Лу, *зубѣром* Ду К Ло Б ГГ, остала сам са *дѣвѣром* Лу, са *дѣвѣром* Ду Ло К Б ГГ Бз, вѣзи ону са *мошѣорѣом* Лу, са *сѣром* (сви пунктови), са *фијѣкерѣом* отишѣ до црѣкве П, он је вѣгѣ удариѣо *шѣмарѣом* Ло, нѣсиѣо за *шѣшиѣром* Ду, идѣ јѣдно и са *лиѣсом* ти бѣлѣжѣ Б, са *куѣусѣом* Д, са *брѣиѣом* Лу Бз, удариѣ вѣлѣда *врѣиѣом* БЛ, покрије *лиѣстиѣом* Ду, јѣдно тѣрѣ са *ируѣиѣом* Ду, питаѣ се ја са стѣрим *свѣиѣом* Ду;

— код именица са некадашнѣм мѣким консонантом у основи: струѣжу *нѣжом* Лу, *нѣжом* распѣраѣо К, *нѣжом* цѣпаш Д, *нѣжом* Ду П Ло БЛ ГГ, са *мѣжом* Ло Лу К Ду Бз, са *мѣжом* сам бѣла у договѣру ГГ, пред *Арѣнђѣловѣом* С, с *Вишѣорѣовѣом* Ло Ду, са *Гѣђѣвѣом* Ду, д ѣзвѣнеш ишла за онѣм *јѣрѣом* Лу, замѣсим са *квѣсѣом* К, са *квѣсѣом* Ду, навѣже се *кѣнѣом* К, отишла сам јѣдарѣд с *ѣѣом* Лу, са својѣм *ѣѣом* сам ишла Ду, ићи са *ѣѣом* радити Б, са *синѣвѣом* (сви пунктови), идѣм са *сѣриѣом* Ло, имала је с ѣвѣм *Црногѣорѣом* Д, удара вѣгѣ *кајѣиѣом* П, са *Мѣлошѣом* БЛ Ду, па сам и са *Мѣлошѣом* рад^ала БЛ, шарѣвину си заврѣшиѣо са *берѣаѣом* Б, удариѣ волѣве са *бѣчѣом* БЛ, залѣва се *крѣчѣом* Д, *крѣчѣом* Ло, ѣрѣло се са *иѣрѣврѣиѣаѣом* Д, лѣбаѣ се пѣкѣ под онѣм *сѣчѣом* Ду, *ћѣриѣиѣом* (сви пунктови);

— код именица са мѣким консонантом у основи: што је бѣла за *Бѣрѣивоѣом* К Ду П, покријѣм одѣзгѣ *гајѣом* Бз, идѣм вѣкѣ *крѣаѣом* Ду, *крѣаѣом* Ло Ду Лу К П БЛ, за *Мѣлиѣвоѣом* Ду С, *иѣтиѣролѣѣом* Б, за *Рѣдѣоѣом* Ду Ло Б БЛ, *слѣчѣаѣом* С П Ду, *Сѣиѣаноѣом* Ло Ду С Бз ГГ Б, с ѣвѣм *Сѣиѣаноѣом* БЛ, цѣпа се и *мѣљѣом* Д, с *иѣсуѣом* Ло Ду К

БЛ, ишб̄ је ђн с *иријашељом* П, ђна је за тѣм *учишељом* Бз, идѣ чѣча с *коњом* Ло, с *коњом* Лу Ло Б, прѣ је се пѣкло за *ражњом* Лу, са *ражњом* Ду БЛ Ло, са *ражњом* се унесѣ К, са тѣм *венчићом* Ло, са тѣм *венчићом* се закољѣ Лу, са *Калабићом* К, с ђвим *Милинковићом* БЛ, *идклойчићом* Ло Лу К П, лажнѣ *ирѣшићом* Ду с *Радовановићом* Ду Ло Лу С, са *Сидјановићом* Ду Д, чѣкићом (сви пунктови), *шањирѣћом* Ду БЛ Б.

Однос тврдих и меких основа у инструменталу јединице именица мушког рода поремећен је у корист тврдих основа. Наставка *-ом* проширио се и на именице са (некадашњим) меким консонантом у основи.²⁶

Наставак *-ом* уопштен је или је у изразнтој експанзији и на терену Шумадије, у говору Тршића, горобилском говору.²⁷ У говору Мачве такође се уопштава наставак *-ом*, с тим да се иза *р* може јавити и наставак *-ем* (*шорем*).²⁸ Једино се у говору Љештанског не уопштава наставак *-ом* код именица старих меких основа, већ су у употреби и наставак *-ом* и наставак *-ем*.²⁹

б) Поједине именице имају и наставак *-ем*. Јавља се:

— иза меких сугласника: *Антиђнијем* Ду Лу, за *Миливојем* Ду, за *Радојем* Ду Б, *иријашељем* П Ду БЛ Ло;

— иза некад меких сугласника: са *ђцем* ЛУ С ЛО БЛ, са *синђвцем* С.

Именице с наставком *-ем* су малобројне и показују извесно колебање. Тако сам код исте именице, од истог информатора (старија особа) бележила и наставак *-ом* и наставак *-ем*: за *Радојем* / за *Радојом*, за *Миливојем* / за *Миливојом*. Од млађих информатора сам редовно добијала *Радојом*, *Миливојом* и сл. Посведочени облик *ђцем* забележен је у четири пункта, а испитаници су старије особе (рођене до 1920. године).

У инструменталу јединице именице *иуш*³⁰увек се јавља наставак *-ом*: Они су ишли њиним *иушом* Ло, поѣ ђдѣм *ђло иушом* С, беђграцким *иушом* К, да идѣ баѣ таквим *иушом* П, трѣбали да идѣ *иушом* Б, јѣри *иушом* Ду, *иушом* је вѣмо крклѣнац БЛ.³¹

Облик *иушом* посведочен је у Шумадији (има једна потврда за облик *иушем*), Тршићу и Горобилју, док је у Љештанском посведочен само облик *иушем*.³²

²⁶ Ник. Колубара 45: "Код меких основа недоследно се шири наставак *-ом* ... с *квѣсцом*, *нђжсом* ... примери с наставком *-ем*: са *грлићем* ... са *ђниме фиѣиљичем* ".

²⁷ Уп. Рем. Шумадија 222–223; Ник. Тршић 412; М. Ник. Горобилѣ 670.

²⁸ Ник. Мачва 256.

²⁹ Теш. Љештанско 211–212.

³⁰ О постанку облика *иушем* / *иушом* в. Белић Историја 163.

³¹ Облик *иушом* бележи и Б. Николић у Ник. Колубара 45: „грађа показује да је инстр. сг. именице *иуш* само с наставком *-ом*: *мђјим иушом*, *шѣм је се иушом* ".

³² Рем. Шумадија 223; Ник. Тршић 412; М. Ник. Горобилѣ 670; Теш. Љештанско 212.

Множина

Множинско проширење -ов- / -ев-

1.3. Множински формант -ов- имају једносложне и двосложне именице с тврдим сугласником у основи. Грађа је разврстана према завршном сугласнику корена:

а) једносложне именице: зглобови Бз, и збзови су раније сејани Б, зобова је било и јесењски П, збзови Ду С БЛ, умесим лебове Ду, умесила седам лебова Ло, прѣ се месили лебови Б, под оним сѣубовима Лу, бравови³³ Ло Ду, шавови Бз Ду БЛ П, сад девојке живе ко ббзови Ду, сад и не раде ништа, живе ко ббзови Ло, брѣзови Б ГГ, брѣзови су велики Ду Лу, ено имам у кући ти вргова Лу, вргови Ду Бз, моји другови пошли Д, ти се другова сећам БЛ, са друговима С, у джове Ду, ђсетила жжгови ГГ, лжгови Ло Лу Ду Б, илжгови су били звани Д, ка се ђрало дрвеним илжговима П, илжгове Б ГГ С Ло Ду БЛ Лу, иржгови Ду БЛ Б С, има велике ржгове Лу, венчанице на које ћеш да метеш ржгове Д, ђван леп с ржговима Ло, да биде леп са ржговима Ду, снжгови некакѣ били Б, кад ударѣ снжгови не мож изићи Ду, сѣдзови К, дѣне се у сѣдзове Д, док нас поделише по вѣдзовима Ло, грѣдзовима Д П, дѣдови Д, прѣ су лѣдн дѣдове гајили Д, купили нешто ваљад ти ѣдзови БЛ, зидови Ду П, по зидовима БЛ, иѣдове ДУ Д, јесмо радили пољопривредне рѣдове БЛ, пољскѣ рѣдове Ло Ду, послен сам прѣсто у кућу рѣдове Б, виноград ђнај у рѣдове Ло, шпалѣр ђнај у рѣдове Б, сѣдови Б Ду Ло, било неки судова Б, пѣре сѣдове Д Лу, девојке су радиле вѣзове К, то су пѣни вѣдова Д, има ђв ти јазови Ло, јѣбуке сѣшио на нѣзове П, да му помогнемо ђбесити ђне нѣзове Ло, вѣковима Д, нема ђв вѣкова К, вѣкови Ду П Б, неке бѣкове имали Лу, с бѣковима БЛ, а неке бѣкове имали Лу, бѣкове Д Б С, од блѣкова Ду, ђв шѣнице које су имале ђну ђшљу, бркове Б, бркови Ду С Ло П, лекове ДУ Д Лу, мећемо у илекове Ло, илѣкове С Д К, није било сокова Б П, ѣакови Лу Ду С Д ГГ Бз БЛ, старији лѣди код ѣакова С, имаш пѣт ѣакова Б, прѣве ѣакове Лу, иѣде се у ѣакове Ду, држо у ѣаковима С, потурали се ѣакови Ло, ваља бѣгу не(м) бѣлова Бз, бѣлове К, ђсетила бѣлови ГГ, вѣлови П Лу, вѣлова Д Б БЛ, вѣчеш вѣловима Ло Лу, за вѣлове К Ду С, са вѣловима ГГ Бз, сѣдају за сѣдлове Ду, ѣмови Б Д П Ду, кѣмови су ми вѣсићи Лу, поздравља се с кѣмовима К, здравѣ се с кѣмовима Д, пѣтам се јѣ прѣво с кѣмовима Ду, после су стѣгли иѣмови Д, дѣнови Ду Лу БЛ, сам вако учини дѣновима Бз, клѣнови Ду, сѣкли клѣнове Ду Лу, били мѣнови Ду П Бз, имала сам лѣше сѣнове Бз, сѣнови Ду Лу, двојица сѣнова БЛ, ѣгове сѣнове Лу, сѣнове К Б, лѣпало крѣмѣовима Лу, иѣдови Лу Б, рѣнови Ду Лу Д ГГ, звѣли се сѣнови Лу, вѣзѣвали сѣнове БЛ, да се кѣсели у сѣновима Ло, сѣпљали у сѣнове Б, вода ђдѣла сѣнове С, не пѣнтим да се радило сѣновима Б, имали сѣнови Лу, дођу са иѣновима Ло, брѣјим колко ти иѣнова Б, иѣнови Ду БЛ Ло, имаје вѣрови де смо прѣли ГГ, вѣрови Б Ду, спрѣме дѣрове Лу, за дѣрове К Ло Бз, повѣдемо кѣрове Д, шѣрови Ду Б, шѣрови су гѣр у Подгорини Д, иѣрови Ду, покѣже се фѣрови БЛ, раније лѣсови били дрвени Б, сѣпа у лѣсове Бз, па да зѣ-

³³ Облик сам у оба пункта добила на директно питање; краћи облик ове именице бележила сам увек у спонтаном разговору.

шови продају Бз, зешови Ду Ло К, крстови се правē Б, крстови Ду П, има̀ ва̀ко̀ лѝстшове Ло, по̀кријеш лѝстшовама Ду, изодвајају се о̀ни лѝстшови Лу, правē се п̀ите са лѝстшовама К, к̀упи у ѝласшове Д, у ѝласшовама Ду БЛ С, ѝлошшови Ду БЛ Д П, свē ѝдшшове преподштим Лу, ѝдшшови К, није б̀ило са̀шшова Лу Ду, није имало прē са̀шшова Д, как̀и са̀шшови Ду ГГ, у свайшове ѝдш прē Ло, свайшови дошли Бз, свайшови К ГГ Лу, дошли свайшови за ме па се претурили Ду, свайшови с̀ели за стō Д, ма̀ло прē свайшова̀ БЛ, о̀сам с̀ирашшова̀ БЛ, цвешшови Б К, шрафшови Б Ду;

б) двосложне именице типа а(а): в̀оде а̀брове Ду, н̀емам кад да в̀одим а̀брове Бз, а̀брови К Лу, в̀ејрови повелики Б, с̀еју грашшове Д, грашшови К ГГ, в̀ежеш у д̀енкове К, нападну о̀ни жишшови Б, жишшове С Ло, правно и јаршове за волове Лу, шара̀ те јаршове Ду, јаршови Б Ду, јечшови су раније с̀ејани Б, с̀ејали смо те јечшове Д, лакшшови Бз К, ма̀чкови П, да запрашим ма̀чкове Ду, пијем ирашшове Лу, по̀чели ирашшови К, силне ирашшове Ду, пијем ирашшове Бз, носшмо ручшове К, прē се носили ручшови у ниву Бз, спр̀емали се ручшови Ду, долазило шешшова П, ти шешшови в̀ени Ло, дрвенā са шочшовама Б, гв̀одзеним о̀ним шочшовама К, по х̀ошшовама П К, х̀уркови Ду Лу, трēба х̀уршове да по̀кољем Лу, има̀ чанкшова Ду, имаје ч̀ункови Лу, те ч̀ункове С, у чабршовама држа̀ли Лу, сир држō у чабршовама Ду, чабршова Б, чабршови БЛ, дрвени чабршови С, шильшкови Ду Д;

в) двосложне именице типа аа: ра̀ђено с ашшовама Д, по̀једē нам башшакшове П, имају н̀еке птице гавраншови Ду, о̀ђу да прēкажу гавраншови Лу, има̀ голубшова̀ Б, имала воденица ш̀ес каменшова̀ Д, лшмушови Ду, м̀оји с̀околшови ГГ, сиршшљеношви Б, н̀е мож да с̀ одбраниш од сиршшљеношва̀ Ду, калешови голѐми П, на̀ те калешове Лу.

1.4. Уметак -ев- имају следеће именице:

1. једносложне

а) с меким завршним сугласником:

отуда ис ти крашшова̀ БЛ, крашшови Ду С, о̀в на̀ши крашшови Бз, у тим брднијим крашшовама Д, зупчаници су урашшени на крашшовама Б, правила је чашшове од травки ГГ, чашшови Ду, чашшове Д П, поискакаше жшљшови БЛ, ма̀љшви Ду Б, гушшшви Ду С Ло ГГ БЛ, иањшове лшжшш Б, с̀ечē из иањшова̀ Д;

б) с некада меким завршним сугласником:

ношшшви Ду С Ло К П БЛ Лу, откисели се онда ношшшовама Б, иушшшви Ду, сиушшшви Бз Ду, имали тамо илашшшове П, илашшшови Ду, о̀вде о̀ни бичшви и дол опанчшшви Д, имаје бичшове С, бичшове Ду Б, кад лшвшш зешшове Д, кшљшшовама Ло Б, в̀егā су сиршшшшви поодга̀јили К, ишли су сиршшшшви те с̀екли Лу, поделио се од сиршшшшова̀ БЛ, били ти дрешшшви Б, имало ти дрешшшова̀ Ду, дрешшшви Ду Бз БЛ Д С, тридесет кола су о̀ни кошшшви Лу, у кошшшшове Ду Б К, прē је ма̀ње б̀ило мишшшова̀ ГГ, мишшшви Д БЛ П, о̀ни сашшшви Ду.

2. двосложне

а) тип а(а): у бубњшове П, в̀елики о̀ни јаршшви Лу, имаје м̀ершшви Лу, м̀ершшви К Ду БЛ С Ло, то су ти м̀ершшви слшжшшили Б, м̀ершшшовама Д, прē ошшшви нису дали Д, на̀ши су ошшшви Бз, ошшшви Ло К, ра̀жшшшви Д Б, пречани о̀ставē о̀нē рѐжшшшшове Лу, в̀е-зō се х̀етен у свѐжшшшшове Лу, о̀ни свѐжшшшшви К, чшљшшшви Ду Ло БЛ;

б) тип *aa*: неколико *гушљајевā* Ло, *каишеви* Ду БЛ, *каце* су нам биле с *дбручеви* гвџзденї Ду, дрвенē *дбручеве* Бз, са дрвенїм *обручевима* Б, *неде* су имали *идјасеви* К, као *идјасеве* увѣдѣм Ду, *идјасеве* Ло Лу, *дўвареви* Б Ло Лу, и *патос* и *дўвареви* Б, *бунаревā* није било Лу, имало *бунаревā* по двѳрїштима К, било је тї *случајевā* Ло, било је тї *случајевā* у брдинијїм крајевима Д, *случајевā* Б БЛ.

1.5. Неке једносложне и двосложне именице могу се чути и без проширења:

1. једносложне:

брāви Ду Ло К Бз БЛ, *ишō* је за *брāве* Лу, д *истерāм брāве* Ду, *брци* П Бз, *клини* били гвџзденї Бз, гвџзденї *клини* Б Д, *клини* волникї Лу, са малим *клинима* Ду, *пѣт лїсїā* Ду, да не би *миши* прљали Б, *миши* Лу К, *мише* С П Ду, по *пѣт илāсїā* Д, *осам илāсїā* Ду, *илāсїā* Б Бз С БЛ, неколико *редā* Ду, *двāјес пѣт снōиā* у вр главѣ Б, *седам стōтина снōиā* јā сам накупила К, по *трїнѣс снōиā* Лу, *немаш* ни да *вѣжеш* *онō* ма̀ло *чāкā* Б.

2. двосложне:

а) тип *a(a)*: *имаду вāљци* Д, *тѣ вāлке* Б, *вāљци* Ду БЛ, *дѣсет дѣњāка* К, *дѣнке* Б, *прѣ* су *жїишци* БЛ, *јāрци* Лу, *доле* до *идйāка* Б, *идйци* Ду Лу Ло С Бз, *трѣба ћурке* *клāти* Лу, *земљанї чанци* Лу, *мѣгѣш* *тѣ чанке* Ду, *чанке* Ло БЛ, из *чанāкā* С Лу, дрвенї *чанци* Б, *чāбри* Лу, *чāбре* Б Бз, *чўнци* БЛ Б Ду, *шиљци* Б Д;

б) тип *aa*: *ишли* за *бицикле* С, *бициклима* П Д Ду, *бунарї* Ду, *онō* под *стōлом стāвї* се на *калеме* Лу, *сāгрну* се *калеме* Д, у *тѳрби каиши* слāнине Лу, *окрѣнемо каише* П, били *опāнци* са *каишима* Лу, *калује* Ло К Лу БЛ, *кўрјаџи* Ду Б, у *лѳнцима*³⁴ *земљанїм* Лу, *земљанї лѳнци* Б, док су били *земљанї лѳнци* Ду, с *дбручи* Ду, *дбручи* метāлни Б, *стїршљѣни* Б, *прѣ чѣ ћилїме* Ду, за *ћилїме* се *прѣдѣ* Лу, *ћилїми* се *ткāли* К, за *ћилїме* Ло, *ћилїма* *пѣт* БЛ, *ткā* *ћилїме* Б, *чѳкоше* у *рўку* Б, *бацāш чѳкоше* К, *убавїм чѳкошā* К, у *чардāцима* Ду, *чардаци* С Ло К Б П Д, *плеканї шїдрейти* К, *шїдрейти* су били Ло, на *шїдрейтима* *зїданим* Ду.

3. Проширење није захватило именице које означавају поједине верске празнике: *Врāчи* (сви пунктѳви), *Оци* Ло К ДУ БЗ ГГ, на *Оце* Лу; по *Цвѣшцима* Ду, *насађује* се на *Цвѣшци* Лу, *Цвѣшци* Ло Д ДУ Б.³⁵

На основу сакупљене грађе може се констатовати да су множинским проширењем -ов- /-ев- захваћене скоро све једносложне и мањи број двосложних именица. Забележене су и именице које имају дублетне форме, али и оне које ово проширење није захватило.

У облицима множине није дошло до уопштавања наставка тврде промене, као што се десило у инструменталу једине. У инструменталу једине забележе-

³⁴ У испитаној зони именуцу *лонац* није захватило множинско проширење, док се у говорима централне Шумадије среће облик у *лѳнцовима*; в. Рем. Шумадија 226.

³⁵ И у овом делу Колубаре посведочени су ликови: *врачеви* (они који врацају) : *Врачи* (црквени празник), *очевї* (за родитеље) : *Оци* (верски празник), *цветшѳви* (бот.) : *Цвѣшци* (верски празник), *сашшѳви* (направа) : *сашшѳи* (временска јединица); уп. Рем. Шумадија 225.

ни су облици *ножом*, *мужом*, док је у облицима множине доследно забележено *мужеви*, *ножеви*. Формант *-ов-* јавља се иза тврдих, а формант *-ев-* иза (некад) меких сугласника.³⁶

Регистровано је свега неколико примера са формантом *-ов-* иза некада меких сугласника: *рибаш онѐ дбручове Ду*, *дрешови*³⁷ Бз, нису били куповни *квасцови Ду*, с тим *квасцовима* ГГ.

Као и у посећеним колубарским местима, тако и у суседним говорима није констатовано озбиљније нарушавање стандардног односа *-ов-* / *-ев*.³⁸ Једино је нешто више примера који указују на ремећење тврдих и меких основа забележено у мачванском говору. Наиме, у Мачви се формант *-ов-* чешће него у околним говорима јавља и иза (некад) меких сугласника (*вришајови*, *јежови*), а формант *-ев-* долази често иза сугласника *р* (*шореву*), као и код именица тврдих основа (*са клиневима*, *до кљунева*).³⁹

1.6. На терену сам прикупила и неколико именица мушког рода које се јављају само у множини:

- а) *младѐнци* (сви пунктови), *наочари* (сви пунктови)
- б) *Врачи*, *Дѐйињци*, *Младѐнци*, *Оци*, *Цвѐйци* (сви пунктови)
- в) *Дивци*, *Врујци*, *Гуњаџци*, *Мравџци*, *Найшалинци* (сви пунктови).

Колебање у погледу броја показују топоними *Рајковић* и *Лелић*. У говору старијих информатора увек је *према Рајковићима*, у *Рајковиће*, у *Лелиће*, у *Лелићима*, док се у говору млађе генерације чује *према Рајковићу*, у *Рајковићу*, из *Рајковића*, *према Лелићу*, у *Лелићу*.⁴⁰

1.7. Именица *јуџи* у множини се увек јавља с формантом *-ев-*: правили *јуџеве* за ту шуму Ло, њиве далѐко, *јуџева* није било Ду, чували смо по *јуџевима* К, *јуџеви* БЛ Бз.

На терену Шумадије среће се *јуџеви* и *јуџови*, а у Мачви налазимо само *јуџови*.⁴¹

1.8. Именица *дан* се јавља без множинског проширења: лѐжџим по пѐтнѐс *дана* Лу, мѐсец *дана* Д, идѐ четрѐс *дана* Ло, стојџ сѐдам *дана* Ду, нѐколко *дана* Д, пѐ-шѐс *дана* Бз, пушти на дѐсет *дана* С, нѐдељу *дана* К, било рѐда *дана* Б, П ГГ.⁴²

³⁶ Исто стање срећемо и у Ник. Колубара 45.

³⁷ Облик *обручови* чула сам само једанпут, и то у Дупљају од укупно једанаест испитаних пунктова, а облик *дрешови* чула сам у Близоњама, и то од млађе особе која је у даљем разговору употребљавала искључиво облик *дрешеву*.

³⁸ Уп. нпр. Рем. Шумадија 227; Теш. Љештанско 212; Ник. Тршић 412.

³⁹ Ник. Мачва 257.

⁴⁰ У географској енциклопедији ови топоними су забележени као *Рајковић* и *Лелић*.

⁴¹ Рем. Шумадија 227; Ник. Мачва 257.

⁴² У Ник. Колубара нема потврда о употреби форманта *-ов-* код именице *дан* у облицима множине.

Облици именице *дан* без множинског проширења посведочени су у тршићком, љештанском и горобиљском говору,⁴³ док се у Шумадији и Горобиљу срећу и облици са множинским формантом *-ов*.⁴⁴

1.9. Као што је засведочено у суседним говорима⁴⁵, тако се и у посећеним колубарским местима срећу једнословне именице које увек у множини стоје без уметка: нe знам ко̀лко баш *áри* Ло, осам *áри* има Ду, било је пeт *áри* Бз, *áри* К Д П Б, трбу до *зубá* К, нeма *зубá* Лу, *зуби* Ду ГГ БЛ, служимо *гд̀сти* К, чу̀ва се за *гд̀сти* Б, имамо *гд̀сти* П, сви *гд̀сти* Ло, *гд̀сти* рúчаје Лу, са̀д је мeн с чини́ *мрáви* ма̀ње Ду, *мрáви* ГГ Б БЛ С Ло К П, *цр̀ви* Ло С БЛ Б, *цр̀ви* Ду П Д К, *цр̀сти* (у свим пунктовима), ма̀ло је *ко̀ња* било Б, дво̀је *ко̀ња* Ло, с *ко̀њима* Д, о̀терали с *ко̀њима* Лу, с *ко̀њима* С БЛ, по̀слен нисмо има̀ли *ко̀ње* Ду, у ва̀шој су ку̀ћи би́ли *ђáци* Ду, са̀д је ма̀ло *ђáкá* Б, има̀ло *ђáкá* П, *ђáци* Д Ло Лу К Бз, ту до̀шли *Рúси* Ло, *Рúси* С БЛ Ду.

Генитив

1.10. У генитиву множине јављају се наставци *-а*, *-и*, *-ију*.⁴⁶

1) Наставак *-а* је најчешћи и најубичајенији. Јавља се:

а) код именица с непостојаним /a/: од *Босáнаца* Д, *ва̀љака* Б БЛ Бз Ду П С Ло, ту је на̀ши *Ва̀љева̀ца* БЛ, *Ва̀љева̀ца* Б ГГ Ду Ло Лу Д, пeтнeс *дѐњака* К, *дѐњака* Д Ду, из *доброво̀љаца* побегнe Ло, из *доброво̀љаца* Д, од *ја̀гања̀ца* К, дваeстину *ја̀гања̀ца* БЛ, *ја̀гања̀ца* Б К Ду Ло, дѐсет *кѝломeйшара* о̀давде Д, шeс *кѝломeйшара* Ду, *кѝломeйшара* П БЛ Б, о̀т *ко̀на̀ца* плeла Лу, о̀т *ко̀на̀ца* Ду БЛ, пeтнeс *ко̀са̀ца* се скúпи Ду, мeћала до̀ста *крáшавáца* К, *крáшавáца* Ду Ло Лу БЛ ГГ, трeста *мeйшара* П, пeсто *мeйшара* о̀д нáс је Колубара Ло, пeт *мeйшара* Д, седамдeсeт *мeйшара* К, трeјeс *мeйшара* ГГ, нeма двeста *мeйшара* Ло, *мeйшара* Ду БЛ Б С Лу П К, *мо̀ља̀ца* Ду К Лу, пeт *мо̀ма̀кá* Ло, било *мо̀ма̀кá* П, до̀ста *мо̀ма̀кá* Лу, до̀ђе *мо̀ма̀кá* Ду БЛ, за врeме *Нeма̀ца* Ло Д Ду П С Б Бз БЛ Лу, ослобођeње од *Нeма̀ца* Б, *Нeма̀ца* Ду С К П Д, нeма *о̀ианáка* Ло, *о̀ианáка* Ду БЛ, до̀ле до *иáйáка* Б, пeдeс *сани́шмeйшара* Д, нeкoлко *сани́шмeйшара* П, о̀т *Слoвeнáца* БЛ, пeтoро *ђу̀рака* Лу, из *чанáкá* једемо сви Лу, од *чвáрака* Ду, *чвáрака* К Лу БЛ;

б) код именица с проширењем *-ов/-ев-*: нe мож од *áбрoва* Ду, јутру код *би́кoвá* Б, од *блoкoвa* Ду, нeм(м) тe *бoлoвa* Бз, *бунарeвá* нeје било Лу, има̀ло и *бунарeвá* К, *бунарeвá* Ду БЛ, рáзни *вeзoвa* К, осам *ви́шлoвa* С, шeс *ви́шлoвa* Д, *ви́шлoвa* Ду Лу Б, то су пúни *во̀зoвa* Д, *во̀лoвa* Б, за исхрану *во̀лoвa* Д, има̀ли смo ко̀ња, *во̀лoвa* Ло, eно имáм у ку̀ћи тe *врoвa* Лу, нeма oв *вукoвa* К, имá *го̀лубoвá* Б, нeкoлко *гу̀шља́јeвá* Ло, има̀ло тe *дрeшeвa* Ду, брез мо́ј *другoвá* Ло, *другoвá* БЛ Д С, тe се *другoвá* сeћáм БЛ, *дужoвa* Ду, пúне нoгe *жyљeвa* БЛ, *зoбoвa* је било Б, шeс *каменoвá* Д, ис тe *крáјeвa* БЛ, од на̀ши *ку̀мо̀вá* Лу, седам велики́ *лeбoвa* Ло, умeсим oсам *лeбoвa* К, шeс *лeбoвa* ДУ, *мишeвa* ма̀ње је било ГГ, *мишeвa* Б, *мишeвa* Ду Лу, нo-

⁴³ Уп. Ник. Тршић 413; Теш. Љештанско 214; М. Ник. Горобиље 671.

⁴⁴ Рем. Шумадија 227 (*дáнови*, *дáнове*); М. Ник. Горобиље 671 (*дáнови*).

⁴⁵ Уп. Рем. Шумадија 227; Теш. Љештанско 212; Ник. Тршић 413.

⁴⁶ Сва три наставка и то код истих именица бележи и Б. Николић: *брáвá*, *ли́стá*, *динáрá*; *сáшй*, *месeцй*; *цр̀стйју*, *гд̀стйју*; уп. Ник. Колубара 45–46.

жсѣва Ду Б, брез носѣва БЛ, из *йањѣва* Д, шта је *иластѣова* Лу, од *йѣслѣова* Лу, није имало *йрашкѣова* Лу, *йрашкѣова* Бз БЛ Ду, *йушева* није било Ду, од рүчнй *радѣова* Ло, пѣльскй *радѣова* К, од *рогѣва* нѣ мож Лу, није тѣ било *саѣшѣова* Лу, није имало прѣ *саѣшѣова* Д, каки *саѣшѣова* ДУ, *саѣшѣова* К ГГ Бз Б, мало прѣ *сваѣшѣова* Лу, *сваѣшѣова* ГГ Ду К Ло Лу Бз П, двојица *синовѣа* БЛ, од *синовѣа* К, било је тй *случајѣва* Ло, *случајѣва* Б БЛ, није било *сѣковѣа* П, *сѣковѣа* Б Ду С, љсам *сйрашѣова* БЛ, од *сйричѣва* К, било нѣки *судѣва* Б, ѡвд код нас нѣма *шѣрѣова* Ду, *шѣрѣова* има вишѣ гор Д, долазило *шѣшѣова* П, имѣ *шѣшѣова* Б, нѣма *чѣбрѣова* Б, имало *чѣнкѣова* Ду, старйи лју-ди код *чѣковѣа* С, пѣт *чѣковѣа* Б, због *чүжѣва* Ду, кѣлко тй *шйшѣова* Б;

в) код именица које се јављају и без проширења: нѣколко *гүшѣја* Д, дваѣстину *калѣма* Д, *калѣма* Ду С, пѣт *лисѣа* Ду, по пѣт *иластѣа* Д, љсам *иластѣа* Ду, *иластѣа* Б Бз С БЛ, нѣколко *рѣдѣа* Ду, шѣс *рѣдѣа* Ду, а сѣд сѣмо нѣколко *рѣдѣа* Лу, *рѣдѣа* С Б, двајес пѣт *сноѣа* у вр главѣ Б, сѣдам стѣтина *сноѣа* ја сам накупила К, по тринѣс *сноѣа* Лу, накомймо сѣдам *чѣка* Ду, нѣмаш ни да вѣжеш ѡно мало *чѣка* Б, из *чанѣка* Ду БЛ Ло К Д;

г) код именица које се у свим испитаним пунктовима јављају увек без проширења: лѣжйм по пѣтнѣс *данѣа* Лу, мѣсец *данѣа* Д, идѣ чѣтрес *данѣа* Ло, стѣйй сѣдам *данѣа* Ду, нѣколко *данѣа* Д, пѣ-шѣс *данѣа* Бз, пушти на дѣсет *данѣа* С, недѣљу *данѣа* К, мѣсец *данѣа* Ду, пѣсто *динѣра* Лу, дѣсет *динѣра* Ду, *динѣра* Ду Бз К Ло, по двајес пѣт *динѣра* П, имало *чѣка* П, пуна күћа *чѣка* Ду, сѣд је мало *чѣка* Б, *чйлима* пѣт БЛ, љсам *чйлима* Ду, од *чйлима* К Ло Лу Бз, а *чйлима* дваѣсет ГГ;

д) код презимена: ѡдвѣо нашу из *Богданѣвића* Д, додио Мйтровић од *Вѣсѣића* Лу, код *Давидѣвића* күћа Ду, од *Жйвѣковића* С, од *Јерѣмића* С, ја сам од *Јѣфѣйића* П, порѣј *Јѣвѣйића* Лу, до *Марјѣновића* күћа Лу, а чйча је од *Матѣйића* БЛ, до *Мйѣјловића* С, од *Милошевића* вѣмилије П, од *Милошевића* Лу, стрйна је од *Мйрѣковића*, ѡд ѡвй *Пѣвѣића* Б, ѡна је од *Радѣванѣвића* БЛ, од *Сйшѣнѣковића* је ѡна Ду, бйла је водѣница *Тѣрзѣића* Ду, од *Тѣрзѣића* БЛ;

ђ) код осталих именица: шѣс *авйѣтйичѣра* С, због *вѣмййрѣа* Лу, до ѡнй *грѣничѣра* БЛ, шѣс *дѣчѣка* С, између *дирѣка* БЛ, било *дрѣвѣаниѣка* К, дѣсет *дүкаѣића* К, нйсмо имали *душѣманѣа* К, изнѣсѣм тацну *ѣклѣра* П, сѣдамнѣс *ѣкѣйѣра* Д, чѣтрнѣс *ѣкѣйѣра* Лу, пѣ-шѣс *ѣкѣйѣра* П, *ѣкѣйѣра* Ду Б БЛ Бз, није било *замрзѣвѣчѣа* Ло, прѣ није било *замрзѣвѣчѣа* Ду, *замрзѣвѣчѣа* К, стѣмак до *зүбѣа* К, *зүбѣа* Ду Лу С, дваѣнѣс *кйлогрѣама* млѣка Ду, дѣсет *кйлогрѣама* Б, има дваѣсет *кѣлѣсѣка* Д, сѣдам *крѣвѣйића* С, кѣлко *комѣдѣа* Ло, шѣсѣт *комѣда* ѡвѣцѣа Д, дѣо ме је на занѣт поткйвѣчки волѣва и *кѣнѣа* Д, мало је *кѣнѣа* било Б, било *кѣнѣа* Лу, сѣкупй се дѣсет-дваѣс *кѣйѣчѣа* у вйви Ду, чѣтрѣсторѣ *кѣйѣчѣа* Д, *кѣйѣчѣа* нѣма сѣд ко прѣ Б, двајѣсторѣ *кѣйѣчѣа* П, мало је *күрүза* бйло Ду, *күрүза* два чѣрдѣка Лу, шѣс *кйла* *күрүза* К, *күрүза* Б БЛ Бз ГГ, пѣсто-шѣсто *лишѣара* водѣ Б, пѣзѣјми се по дѣсетѣро нас *младѣића* Д, пѣт *минуѣића* С, двајес *минуѣића* Лу, ѡставйш нѣколко *минуѣића* К, *минуѣића* Ду Ло Бз БЛ, имала нѣки својй *накйишѣа* П, имало је туд дваѣнѣсторѣ *нарѣда* Лу, тй да се мучиш, пуна је күћа *нарѣда*⁴⁷ Ду, бйла је пуна күћа *нарѣда* БЛ, имало је стѣтйѣнак *нарѣда* у цркѣви К,

⁴⁷ У испитаним пунктовима само у говору старије генерације бележила сам именицу *нарѣд* у значѣњу „породица, укућани“.

ето *ојанчића* Д, баџиш *џраја* Ду, мѣту нам *џраја* Лу, прѣ било *џраја* П, играли смо *џраја* Б, *џраса* се стáви К, од *јарчића* циглѣ Д, било и *јешакá* С, спрѣмила *јешкира* Ду, није било *јразникá* прѣ Лу, кáсније смо јѣли из *јразникá* Ду, код *јријашѣља* Лу, имá *јријашѣља* Д, *јријашѣља* Ду Б Бз С, штá је било *јрáсица* БЛ, није имало *јрекрујáча* Д, нáберѣмо *јурењáкá* Б, *јурењáкá* П Лу Ду БЛ, стó *јуша* Ду, нѣколко *јуша* П, пѣ-шѣс *јуша* Лу, штá сам *јуша* ишла К, више *јуша* Ло, дѣсет *рáдина* Д, имало *рáдина* Ду, *рáдина* Ло Бз ГГ, по двáјесторо *рáдника* С, а кóлко било *ражњића* Лу, он имá *рођáкá* Ло, дўгѣ *рукáвá* Д, *рукáвá* Ду, двáнѣс *самунá* Ду, *самунá* Ду К Ло Лу Бз БЛ, *сајуна* Ду, прѣ *свирáчá* Ду, *свирáчá* П, било *сељáкá* Д, имало је мòјѣ *сељáкá* Б, мòјѣ пѣ-шѣс *сељáкá* К, против *Срба* БЛ, код *ујáкá* Ду, нѣмам прѣчѣ *ујáкá* БЛ, ка сам била код *ујáкá* Ду, код *ујáкá* П К, свòјѣ *ујáкá* Лу, шѣс *јнучића* К, имó двáјес *чокóшá* Ло, стáвѣмо нѣколко *чокóшá* Д, *чокóшá* Ду С Лу П, побегнѣм из *чѣшникá* БЛ, из *чѣшникá* К Б С, било *чѣшникá* Ло, није било *шијартиáчá* Ду Б, *шифоњѣрá* нису имали Ду;

е) Забележила сам и неколико примера у којима се код именица у функцији паргитивног генитива уместо множинског облика употребљава облик јединице: пѣт *клина* Б; имá пѣ-шѣс *километрá* Ло, дѣсет *сáнтиметрá* С, убáвѣм *чóкошá* К.

Наставак *-а* је најобичнији и најфреквентнији и у говорима централне Шумадије (*метáра, екшáра, момака, зуба, динара*), у љештанском говору (*динара, зуба, минушá*), у говору Мачве (*метáра, јушá*), у тршићком говору (*зуба*), у говору Горобила (*динара, зуба, корáка, снóя*).⁴⁸

2) Наставак *-и* везан је за ограничени број лексема. Бележила сам га уз бројеве и уопште у конструкцијама којима се изражава нека мера или количина.

Јавља се код следећих именица: до педѣс *áри* Б, нѣ знам кóлко баш *áри* Ло, мѣни припáло шѣс *áри* К, педѣсет *áри* д њборѣ Д, кòгá дѣда њдрѣди је л тў је било *људѣ* П, двòјица *људѣ* Б, једáнѣс *људѣ* С, имá код нáс *људѣ* БЛ, дѣсет *људѣ* К, нѣки од *људѣ* нѣси Ду, преко стó *људѣ* на жѣтви Б, шѣс *месѣци* Лу, били смо пѣт *месѣци* Д, сѣдам *месѣци* К, дѣвет *месѣци* БЛ, *месѣци* Ду Ло Бз, шѣс *јáри* Лу, кóлко *јáри* чáрáпа Ло, по пѣт *јáри* чáрáпа Ду, око пѣт *сáши* Лу, око једáнѣс *сáши* Ду, око сѣдам *сáши* К, до дѣвет *сáши* С, до двáнѣс *сáши* БЛ, до њсам *сáши* Б, имáла је сѣдáмнѣс *грáди* С, двáјес *грáди* Ло, испѣчѣм од *дѣвѣтнѣс грáди* Ду, зáвиси кóлко бѣде *грáди* Б; и: пѣсто *ѣври* Бз.

Наставак *-и* у генитиву множине мушког рода забележен је и у суседним говорима. У љештанском (*људи, месеци, сáши*) и тршићком (*људи, месеци*) говору наставак *-и* се јавља код истих именица код којих је потврђен и у мојој грађи,⁴⁹ док у говору Мачве и Горобила *-и* имају и следеће именице: *реди* (Мачва), *минуши* (Горобиле).⁵⁰

⁴⁸ Рем. Шумадија 227; Теш. Љештанско 212–213; Ник. Мачва 260; Ник. Тршић 413; М. Ник. Горобиле 670.

⁴⁹ Теш. Љештанско 212; Ник. Тршић 412–413.

⁵⁰ Ник. Мачва 260; М. Ник. Горобиле 670.

Највише разлика у односу на посећена колубарска места показују говори централне Шумадије,⁵¹ у којима се *-и* јавља код именица *зуби, џути, минути, динари, комади, курјаци, реди, ђаци, ујаци, кораци*; код презимена *од Марјановићи, код Бајићевићи, код Вујадиновићи*.

3) Код именица *брав, мрав, црв*⁵² поред чешћег наставка *-а*, јавља се и наставак *-и*:

а) заклали неколко *брáвā* К, *брáвā* Ду БЛ С Ло Б, *имā мрáвā* БЛ, нисам видео много *мрáвā* Ду, није имало волико *црвā* П, *црвā* БЛ ГГ, имало је *црвā* Ду, више *црвā* Ду, *имā* у тој *црвā* Бз;

б) *имā мрáвī* гóр у кући Лу, нисмо имали *мрáвī* Ду, штā је *мрáвī* Б, да се сачува од *црви* Ло.⁵³

У говорима централне Шумадије⁵⁴ именица *брав* у генитиву множине увек има облик *брава*, док код именица *мрав* и *црв* стоји *мрави, црви*. У љештанском говору⁵⁵ је увек *брава*, а код именица *мрав* и *црв* чешће долази наставак *-и* него наставак *-а*. У тршићком говору стоји *црва*, у говору Горобиља чешће је *мрава, црва*.⁵⁶

4) Наставак *-ију* бележила сам у ограниченом кругу лексема: увек имали тријесторо *гòсџију* Лу, дође ми *гòсџију* Ду, прè смо много више *гòсџију* имали Ло, пуно *гòсџију* дође П, *гòсџију* С БЛ К Д, *гòсџију* Д Бз, направим од *лисџију* Лу, од *лисџију* БЛ Ло К, *нòкџију* Ду П К Б, кòлко било ражњића од *џр̀сџију* Лу.

Инвентар лексема с наставком *-ију* у генитиву множине идентичан је оном које истраживачи бележе у Мачви и Тршићу (*нокџију*), у говорима централне Шумадије,⁵⁷ где је *гòсџију, џрсџију, нокџију*. У говорима централне Шумадије наставак *-ију* забележен је и код именица *мишију, зубију, јагањцију, џеоцију*, с напоменом да је облик *зубију* регистрован у два пункта, а да се облици *јагањцију* и *џеоцију* јављају у семантички обележеном контексту — о Божићу када положајник цара у ватру изговара „доста ... *јагањцију, џеоцију*“.⁵⁸

Наставак *-ију* среће се у различитим фонетским варијантама у љештанском, горобиљском, тршићком и мачванском говору, као и у говорима централне Шумадије.

⁵¹ Рем. Шумадија 228.

⁵² Лексеме *брав, мрав, црв* и њихови наставци у генитиву множине овде су представљени посебно како би се постигла боља прегледност у погледу распореда наставака, као и могућност лакшег поређења са суседним говорима.

⁵³ Наставак *-и* је једини наставак у генитиву множине именица *мрав* и *црв* у говору старије генерације, док се у говору млађих људи среће *-а*.

⁵⁴ Рем. Шумадија 227–228.

⁵⁵ Теш. Љештанско 212–213.

⁵⁶ Ник. Тршић 413; М. Ник. Горобиље 670.

⁵⁷ Ник. Мачва 260; Ник. Тршић 412; Рем. Шумадија 229.

⁵⁸ Рем. Шумадија 229.

У неким од суседних говора (Мачва, Шумадија) истраживачи бележе облик *нокаша*, док се овај облик не среће у тршићком, љештанском и колубарском говору.⁵⁹

1.11. Именица *слуга* у генитиву множине има наставак *-а*: имали увек *слуга* ГГ, од *слуга* наши Ду (исп. т. 1.75).

Акузатив

1.12. У акузативу множине забележени су наставци *-е* и *-и*.

а) Наставак *-е* срећемо код свих именица мушког рода I врсте:

људн *сечу* *бадњаке* Б, *сејала* *дуљеке* Лу, *примио* је *ћаке* Ду, *оправе* *заданке* Ду, *чувала* *јагањце* Ду, *спремила* ми *јасуке* Ду К Ло, *ималн* *ламјеке* Ду, БЛ, *правно* *ојанке* БЛ, *радио* *лепо* *ојанке* Лу, *ојанке* Ло, *имали* смо *те* *ишњаке* БЛ, *наместити* *идложнике* Ло, *имаш* оне *идложнике* Ду, *клали* *идсеке* Ло, *идсеке* су *ранили* Б, *ирази* *ике* Ду Лу Б, *имаш* *ирейлеињаке* Ду, *плетем* *ирслуке* Ду, *еклане* *сибљаке* Ду, *сад* *ћу* *ћурке* *клаћи* Лу, *направим* *ушии* *ике* Лу, *ушии* *ике* Ду, К, *метеш* *те* *чанке* Ду, *ми* *чварке* *цедимо* Лу Ду К С Бз, *терали* нас у *чеи* *нике* Ло, *одно* га у *чеи* *нике* Д, *мобилишу* *мен* у *чеи* *нике* БЛ, *пантим* ја *чорболуке* Ду, *поставили* *асијале* Ло, *побегнемо* у *Аци* *ће* П, *неке* *би* *кове* *имали* Лу, *држали* *би* *кове* Д, *осећам* *болове* К, *бркове* Б, *направио* *бури* *ће* П, *нашла* сам ја *вајаше* Ду, у *вајаше* Б, *радиле* *везове* К, *води* *волове* К, *прест* о *оцом* *водити* *волове* Б, *држали* смо *волове* Лу, *пустно* и *наранио* *волове* БЛ, за *волове* Лу, *им*о сам *волове* С, *кољ*е се *јаг*ње или *пра*се за *годе*ше К, *сеју* *граш*кове Д, *спремила* *зубере* К, *спреме* *дарове* Лу, *веш* у *ден*кове К, *дудове* *гајили* Д, *лов*иш *зече*ве Д, *иду* *лов*е *зече*ве ГГ, *изв*зла *ира*ме Ду, *поодгајим* *јагањце* Лу, *дој*е *јагањце* К, *правно* *јар*мове Лу, *шара* *те* *јар*мове БЛ, *додила* у *Јев*ише Б, *окренемо* *каји*ше Лу, *купим* *ка*леме Д, *став*и се на *ка*леме Лу, *имаш* оне *калу*је Ду, *поведемо* *к*ерове Д, *ид*е у *Ков*ачевише Лу, *пре*ла *к*онце Ло, *ко*ње Лу Ду Б С Ло, *но*си *ко*шлове Лу, *раз*лива у *ко*шлове Ло, *оста*виш *кра*јеве Д, *бра*ли *к*урузе Ло, *к*урузе *во*лови *в*укли Ду, *ум*есим *ле*бове Ду, *си*па се у *ле*сове Б, *ло*нце догонили Б, *познај*ем св*е* *Лу*кавчане Ду, *зов*нем ов*е* *љу*де Лу, *ид*еш у *мон*иере Лу, *патр*ола *ку*пила *мла*дише Ло, *гле*дала у *мо*мчише Ду, *су*шио на *ни*зове П, да му *по*могнемо *об*есити *ни*зове Ло, *ри*баш оне *д*бручове Ду, *ра*дили *д*бручове Б, *и*ање*ве* *ло*жиш Б, *ис*печеш *и*арчише *ме*са Лу, да ме да у *П*имише Ду, *о*ће *мен*е у *М*аишише БЛ, *то* св*е* *и*проћанице *тка*ла Ду, *ку*пиш у *и*ласишове Д, *пан*тим *др*вене *и*љугове П, *и*дјасеве *ув*едем Ду, *но*сили *и*дјасеве К, *др*уге *и*дслове *гле*да Лу, *в*и-не *и*дслове Б, *ку*ћевне *и*дслове К, *и*дслове Ло, *п*ечу *и*расице Ло, *др*жали *и*расице К, *пи*јем *и*раш*ко*ве Лу, *прав*или *и*ушеве Ло, *им*аш *и*рејлеињаке БЛ, *тра*жио *ра*дине Ло, *ру*чн*е* *ра*дове Ду, *сл*ужили за *ра*дове Б, *пр*ест*о* у *ку*ћу *ра*дове БЛ, *до*терају у *Ра*довановише БЛ, *ш*пал*ир* у *ре*дове Ло, *пр*ечани *о*ставе *ре*жње*ве* Лу, *им*а *р*д*о*ве С, *о*стружемо *р*д*о*ве Д, *ви*ћ*о* сам *р*обија*ше* С, *но*с*и*мо *ру*ч*ко*ве К, *ни*смо *и*мали *са*-*и*у*не* БЛ, *ни*ко *ви*дно *са*и*у*не Ду, у *с*ва*и*ш*о*ве *ид*у Ду, *в*ез*о* се у *с*в*е*жње*ве* Лу, *и*зно*си* у *с*ви*н*це Лу, *им*а*мо* *си*но*ве* К, *њ*его*в*е *си*но*ве* БЛ, *в*ез*и*вали *си*но*и*ове БЛ, *о*дн*е*ла

⁵⁹ Ник. Мачва 260; Рем. Шумадија 229; М. Ник. Горобиле 670.

снојове Лу, дeнe се у снoдoвe Д, сaдeнe у снoдoвe Ду, eклaнe вeзeнe снoлњaкe Ду, сeдaју зa снoдoвe Ду, пeрe сyдoвe Ду, oпpaвљм зa сyдoвe Лo, сyдoвe дoнeли Бз, чe ћилимe Ду, зa ћилимe идe пoсeбнo П, oстaвљм зa ћилимe Лo, ћилимe К Б Г Г трeбa ћуркoвe дa пoкoлeм Лу, нa Цвeтe je oсвeћeнa Ду, рaдили чaбрoвe Б, спрeмилa Стoјaнци чaршoвe Ду, чoкoшe у рyкy Б, бaцaш чoкoшe К, идy у цaкoвe Б, идe сe у цaкoвe Ду, плeлa цeмпeрe Ду, тpaжили je у Шшyлићe Ду.

Нaстaвaк -e јaвљa сe и кoд имeницe гoстѝ: дoчeкивaш гoстѝ П, слyжимо гoстѝ К, чyвa сe зa гoстѝ Б, нaлaжe зa гoстѝ слaмaрицe Ду, идeмo у гoстѝ П, у гoстѝ / у гoстѝ Ду Бз.

Зaбeлeжeн je сaмo јeдaн пpимeр у aкyзaтивy мнoжинe с aнaлoшкoм сибилaризaцијoм *дйaнцe* БЛ, штo je нeoчeкивaнo, бyдyћи дa сy тaкви oблици yчeни у знaтнo удaлeнијим aрeалимa. Aнaлoшкa пaлaтaлизaцијa je oдликa К-Р и С-В гoвoрa, a јaвљa сe и у гoвoрy Бaнaтских Хeрa.⁶⁰

б) У иснитиваним пунктовима сачуван је и арханчни облик акузатива множине.⁶¹ Акузатив множине с наставком -и потврђен је:

— кoд имeницe гoстѝ у синтaгми у гoстѝи: кo дe дe идe у гoстѝи Ду, идe нaрoд у гoстѝи Лу, идe сe у гoстѝи Бз, у гoстѝи С К П Д БЛ Б ГГ;

— кoд имeницe гoстѝ бeз пpeдлoгa: тaтa дoчeкивo гoстѝи П, дoчeкyјeмo гoстѝи К, слyжимо гoстѝи БЛ;

— кoд јoш нeких имeницa: нaсaђyјe сe нa Цвeћѝи Лу, нa Цвeћѝи БЛ К нa Цвeћѝи je ишлa цркви Ду, дoтeрaју нa дрвљaници К.

Упoтpeбa стaрoг oбликa aкyзaтивa нијe oгpaничeнa сaмo нa пpилoшки изрaз у гoстѝи, вeћ сe oвaкaв aкyзaтив yпoтpeбљaвa и у фyнкцији дирeктнoг oбјeктa.⁶²

Рeзyлтaти дoсaдaшњих истрaживaњa пoкaзyјy дa сe стaри oблик aкyзaтивa чyвa и у вeћини гoвoрa блицких oзнaчeнoј зoни. Пoсвeдoчeн je у гoвoримa цeнтpaлнe Шyмaдијe (*иoћeм у гoстѝи, дoћe у гoстѝи*), у тpшићкoм гoвoрy (*у гoстѝи*), у гoвoрy Мaчвe (*у гoстѝи*), у гoрoбильскoм гoвoрy (*у гoстѝи*) уз нaпoмeнy дa сe дaнaс свe чeшћe гoвoри (*у гoстѝe*);⁶³ јeдинo сe у гoвoрy Љeштaнскoг нe чyвa стaри oблик aкyзaтивa.⁶⁴

Дaтив-инстpумeнтaл-лoкaтив

1.13. У дaтивy, инстpумeнтaлу и лoкaтивy мнoжинe имeницa мyшкoг рoдa I врстe зaбeлeжeн je нaстaвaк -имa:

Дaтив: квaсѝ сe зa пoднe вoлoвимa Б, пoлaжe вoлoвимa Ду, ишлa дoктoри-мa ГГ, пoлaгaли кoњимa П, нoсѝм кoйaчимa вoдy Лo, кoсиoцимa сe пoстaљa у њивѝ Ду, кyпили кoшyљe љyдимa Лу, дoћe љyдимa рaкијa Б, ткaлo сe сyкнo љyдимa Ду, мaјстoримa дoнeсeм рyчaк К, пpвo мyшкaрцимa пpeд дyшy Лу, пpeдaју Нeм-

⁶⁰ Ивић, Бошњaкoвић ... 23; Ивић Хeрa 335.

⁶¹ Исто бeлeжнѝ и Б. Никoлић; уп. Ник. Колyбaрa 46 (*у гoстѝи*).

⁶² И пoрeд сaчyвaнoг стaрoг oбликa aкyзaтивa, дaнaс сe свe чeшћe чyјe aкyзaтив с нaстaвкoм -e. Упoтpeбa стaрoг oбликa живљa je у гoвoрy стaријe гeнeрaцијe

⁶³ Рeм. Шyмaдијa 230; Ник. Тpшић 413; Ник. Мaчвa 260; М. Ник. Гoрoбильe 671.

⁶⁴ Тeш. Љeштaнскo 213: „У Љeштaнскoм нe пoстoји aрхaични aк. пл. у гoстѝи, вeћ сe кaжe у гoстѝe“.

цима БЛ, то је према Рајковићима Лу, присуствовати тима райорџима С, више сам да подесим родитељима Д, Русима д идѹ Ло, дали Сидјановићима Лу, радовали се гостима Бз, Циганима закаче на леђа С;

Инструментал: вучеш с воловима Ло, идемо с воловима Лу, радили с воловима БЛ, с воловима превучеш Д, извучо ме с воловима Ду, сејали с воловима С, идѹ за воловима К, орб с воловима Б, гуњ са гајџанима Лу, сеђи са гостима П, било реда данима Б, са мојим друговима БЛ, ишб сам с друговима С, укују ексерима Б, две машине са казанима БЛ, малим клињима Б, после се окренуло с коњима Б, са коњима зарађиво Ло, отерали с коњима Лу, терали с коњима Д, с коњима сам сејо С, с коњима ишли Ду, није тео с комунистима К, лупало крајџовима Лу, поздраља се с кумовима К, пиће са листовима Ду, са Лозничанима Д, с овим Дуљачанима били БЛ, разговара с људима К, крене с мајсторима Д, вадило се мрчевима Б, стојимо с момцима Ду, уватѹ се с момцима Бз, нисмо с момцима Ло, с Немцима Д, прѹстружу ножевима Б, са обручевима Б, прѹмажѹ се орасима К, са џарџизанима Ло, са џилићима Ло, орало се џлуговима П, са рађинима Ло, да бидѹ лѹп с рогдовима Лу, са родитељима К, са рукавчићима Ло, дошла са сватџовима Ду, са сватџовима Б БЛ К Ло, са синџовима Д, нѹ пантим да се жѹло срџовима Б, са сџричевима К, са шџојовима С, са оним шџочковима К, сејалица са шџочковима Б, тамо са чамцима БЛ;

Локатив: живео у брвнарима Б, по богомѹљцима К, у вајџима Б Д Бз Ду П по/на вашерима Д Ду П Ло ГГ подѹлише по водовима Ло било у гајџанима Лу, имало џо двѹришџима К, по дѹмовима Ду, у Дивцима Ло Д, у Драгѹловићима ГГ Б, рѹђена у Јовановићима Б, било ствѹри у камиѹнима П, у тим крајевима Д, зупчаници на крајевима Б, на крѹвѹицима Лу, није се сеђало по крѹвѹицима Ду, у крѹвѹицима Бз, у Крунићима Лу, по кѹрузима Лу, у Лазарѹвићима Ло, у лѹнцима Лу, ишб је по манастирима К, држали сѹр у млекѹрима Ду, ѹв у Масарићима Лу, у Митровићима Ду, о момцима препричѹвали Лу, о момцима причѹали Ду, свѹ јој јѹ о момцима причѹам Бз, у Мукићима Д, ѹтишла у ѹјанчићима Лу, на рѹзним ѹѹмуцима К, у џарџизанѹма Ло, у џарџизанима БЛ К С, у зимским џериѹдима Б, у Пеџровићима К, о џрѹзницима смо ишли Ду, у тим џѹдрумима Лу, било весѹља о џријѹићѹима С, чѹвали смо по џѹшевица К, у Радовѹновѹћима Ду, у родитељима К Ду, гѹр у Сѹвићима Д, у Селенићима К, кисѹли се у снѹјовима Лу, у Сидјановићѹма Ду, у Ђѹбићѹма БЛ, држб се у чѹбровима Ду, у чѹбровима Лу, нѹсѹмо у чѹнчићѹма Б, у оним чѹнчићѹма мајка весѹла нѹси Ду, кѹрузи у чарѹѹцима Ду, у чѹиѹницима К Ло Лу Д, у ѹѹковима Б, на шѹѹреѹицима Ду.

Једном сам записала и реликтни облик с ѹбручеви Ду.

У овом делу Колубаре нема датива с наставком -ом, изједначавања генитива и локатива, нема наставка -ма и наставка -им, што је карактеристика неких суседних говора. Тако у тришѹком говору стоји забележено коњима, људима / коњма, људма, у опису горобилѹског говора забележено је ш људма, уз напомену истраживача да се овај наставак чује само јѹш у говору старијих жена, у говорима централне Шумадије наставак -ма жив је само код именице људма, а спорадично се јѹвља наставак -им у локативу код назива делова села добијених по презимени-

оц његѿв К, *ѵра̀ѣиоц* Ду П, *ѿнај ѵревѿдиоц* каже С, *ѵревѿдиоц* БЛ Ло Ду П, *дѿшѿ* је *ѵрѿсиоц*⁷⁰ Ду, имала сам *ѵрѿсиѿца* дѿста К, *имā раниоц* гѿре Б, *руководиоц* маши-не Б, *руководиоц* Ду БЛ Бз П Д Лу Ло С, *његѿв стѝараоц* БЛ, *стѝараоц* неки Б, *стѝараоц* К, *шѹжиоц* Ду.

б) Ређе су потврде с формантом *-лац*: *имā стѿжер*, *ѿн* је *биѿ руководилац* БЛ, *нѿсилац* ра̀венѣка С.

И у оближњим говорима сређу се примери у којима је дошло до аналошког продирања *o < л*: *везиѿѿц*, *да̀ваоц*, *куйѿѿц* и сл. (Шумадија), *косиоц*, *владаоц* (Мачва).⁷¹

в) У овом делу Колубаре говори се *бѿсиѿак ѵѿѣшѿак*: *ѵзмѣ ѿнај бѿсиѿак* Лу, *ста̀ви бѿсиѿак* К, *бѿсиѿак* Д Ло БЛ Бз ГГ, *кѣту бѿсиѿка* Ду, *ѵѿѣшѿак* (сви пунктови).

Облик *босиѿак* потврђен је и у говорима централне Шумадије.⁷²

1.17. Двосложни мушки хипокористици и лична имена типа *Јова* / *Јово* имају наставак *-а* у номинативу јединице, па се и мењају по обрасцу именица *а*-основе: *његѿв сѣн Бѿѿжа* Б, *Бра̀на* дѿшѿ личнѿ Лу, *тѹ* је *биѿ* и *Брѣ̀на* П, *нѿси Буди* БЛ, *ѿдѣм* код *Вѣ̀ље* Ду, *Вѣ̀са* Ло, *Вла̀ња* није даѿ Лу, *Во̀ја* Бра̀нковиѣ из Лѣ̀слиѣа К, *Гр̀ба* је *тѹ* у свѣрѿ виолину П, цр̀ни *Гр̀ба* како је пѣвѿ Д, *биѿ* је и *ѿнај Да̀ча* Лу, *Да̀ча* Ду, *кѹма Дра̀гу* Ду, *Дра̀га* Д Ло К, *Дра̀ги* Ду, *ѿвд* био *Ђѿка* неки Пѣтровиѣ Д, тај Станимиров *Јѣ̀ша* Ду, *Кѹ̀са* тѹжио Ло, *тѿ* је *имѿ Лѐка* Вѣ̀сиѣ Лу, *дѿлазио Лѐка* Бз, а *Лѣ̀цу* свѣрача сам звѿо П; *биѿ* је *Љѹ̀ба* Милѹтинов С, *стриц* се звѿо *Љѹ̀ба* Лу, *ѿѣ* мѣне за *Мѝју* Ду, *кад* је се *Мѝка* рѿдио Ло, *да̀ла ја Мѝѣи* Ду, *чѣча Мо̀ша* је код ца̀кѿва Ду, *Нѐђа* ѹчитѣљ Б, *гѿр* кот *Пѐрѣ* Лу, *виѣчи Пѐру* Ду, *ѣво* ти *ѿвѿг Ра̀јѣ* ѿвд С, *Ра̀ша* наш К, *Рѣ̀нда* Ло Ду, *Са̀ва* Пѣмиѣ *биѿ* прѣседник Лу, *Са̀ва* (сви пунктови), *Сѣ̀ма* Матиѣ Лу, *Сло̀ба* није ниѿаки Ду, *ѿвај Сло̀ба* из Лѿзнице С, *Сло̀ба* П БЛ Бз, *питај Тѝку* Ду, *Тѝка* Д Лу БЛ, *То̀ша* Ду, *Трѝша* С Ду БЛ, *Ђѣ̀ша* Свѣтоликов сѣн Ду, *Цвѣ̀ја* Ду БЛ Бз, *Чѣ̀да* Матиѣ трѿвац Лу, *био* је *Чѣ̀да* Виторѿвчѣв ѿтац Ло, *Чѣ̀дѣ* Виторѿвца Ду, код *кѹма Шѝље* Ду.

Тако се у посеђеним местима и придеви изведени од ових именица завршавају на *-ин*: *Бѿѿжин* Ду Лу Б С, *Бѹ̀дина* њѣва Ду, *Вѣ̀љѣн* БЛ, *Вѣ̀сѣн* Ло, *Во̀јѣн* К, *Во̀јино* имаѣе на̀слаѣа се на Ра̀бас Ду, *Гр̀бина* виолина *кад* за̀свѣра П, *Дра̀гин* брат С, *Лѣ̀кина* пу̀шница Бз, *Јѣ̀шин* рѿђени брѿт Ду, *Трѝшина* викендиѿца Ду, *Рѣ̀ндина* жѣна Ло, *Рѣ̀ндина* шѹма Ду, *Чѣ̀дин* сѣн Ло, *Чѣ̀дин* со̀как Ду, *Ђѣ̀шина* сна Ду, *Ра̀јѣн* Б БЛ Д, *Ра̀ѣшин* К П БЛ Ду, *Пѐрин* (сви пунктови), *чѣча Мо̀шина* кѹћа Ду, *Цвѣ̀јѣн* Ду БЛ Бз Д, *Са̀вѣн* Лу, *Сло̀бѣн* (сви пунктови), *Тѝкино* биѿѿкљо Д Лу, *Шѝљина* вѣштѿачка нѿга Ду.

Ипак, и на овом терену се (забележено само у два суседна пункта) могу чути облици са наставком *-о* у номинативу јединице: *Аксѿ* и *Мѣлан*, њѣ два брѿта Лу,

⁷⁰ Обичније и чешће је *ѵрѿсац* и *ѵрѿсѣи*.

⁷¹ Уп. Рем. Шумадија 232; Ник. Мачва 258.

⁷² Уп. Рем. Шумадија 208.

дòшò је бáишò Ду, њí крстиò Бóжò Лу, пáò Ђуро Вéсић Ду, Лúко Ду, Рáшò је нáш дòбар Ду⁷³.

Мушки хипокористици и лична имена с наставком -ò у ном. једн. деклинирају се по обрасцу именица ж.р. а- основе. Тако сам бележила: ìдèм бáии да донèсèм òпáнке Ду, òн пíто Ђуро Лу, од Бóжè Лу, дíгоше Ђуро Вéсића Ду.

Њихови присвојни придеви имају наставак -ин: òн је Аксìн брáт Лу, дòлазиò òдозго Бóжìн сìн Ду, од Ђурине куће стò мèтара Лу.

Мушки хипокористици и лична имена типа *Јова* срећу се у говорима централне Шумадије,⁷⁴ у космајским и колубарским селима, где је забележено *Буда*, *Пера*, док се на „ерском“ терену срећу облици *Драго*, *Дражо*, *Љубо*, *Тико* и сл. Тако је према *Перин*, *Васин* у космајским и колубарским селима, на „ерском“ терену *Божов*.

Мушки хипокористици и лична имена с наставком -ò у номинативу јединице одлика су тршићког (*Драго*, *Љубо*) и љештанског говора (*Божо*, *Ђоко*). Ови хипокористици и лична имена мењају се према обрасцу именица ж.р. а- основе, а њихови присвојни придеви завршавају се на -ин. Тако је у говору Љештанског забележено *Тешо*, *Теше* : *Тешин*, а у говору Тршића *Драго*, *Драге* : *Драгин*.⁷⁵

Одступања забележена у моја два пункта слажу се са стањем потврђеним у говору Тршића и у говору Љештанског.

У говору *Мачве*⁷⁶ потврђен је тип *Јова* : *Јове*, али и *Јово* : *Јове*; присвојни придеви су увек на -ин: *Јовин*.

У говору *Горобила*⁷⁷ ситуација је друкчија, када је у питању промена ових именица и извођење присвојних придева, у односу на овде испитивана колубарска места, Тршић и Љештанско. Тамо је *Божо*, *Божа* : *Божов*, баш као што је забележено и у говорима Шумадије⁷⁸ на „ерском“ терену.

1.18. Мушки хипокористици и лична имена с наставком -è у номинативу јединице у косим падежима никада не добијају проширење: питај *Дула* Бз, нòсìм *Дулу* вèчеру Ду, бìо сам с *Ђòлом* Бз, кúпио од *Ђòрђа* К, д ìспратìм *Ђòрђа* Лу, пòслаћу мòг *Рáда* Ду, кòд мòг *ћáла* Ду, пíто мòг *ћáла* П, ìшла сам са *ћáлом* П, Присвојни придеви ових именица имају наставак -òв: *Дулов* Ду Лу Д К С БЛ Бз, *Рáдова* пúшница Б; *ћáлов* (сви пунктови).

Мушки хипокористици и лична имена с наставком -è у номинативу јединице и њихови присвојни придеви на -òв одлика су и неких суседних говора. Наиме, срећу се у говору Љештанског *Дуле-Дула* : *Дулов* и у говору *Горобила* *Раде-Рада*.⁷⁹

⁷³ Облике с наставком -ò бележила сам у говору људи пореклом из Подгорине.

⁷⁴ Уп. Рем. Шумадија 233–235.

⁷⁵ Ник. Тршић 413; Теш. Љештанско 213.

⁷⁶ Уп. Ник. Мачва 261–262.

⁷⁷ М. Ник. Горобиле 671.

⁷⁸ Уп. Рем. Шумадија 235.

⁷⁹ Теш. Љештанско 213; М. Ник. Горобиле 671.

1.19. За разлику од говора централне Шумадије, где имамо *Дуја*, *Тиша*, и љештанског говора, где је забележено *Жика*, *Љуба* — у мојој грађи се нису нашли овакви двосложни хипокористици са краткосилазним акцентом и наставком *-а* у номинативу једнине.⁸⁰

1.20. У колубарским селима и именица *Тишо* гласи *Тиша/Тишо*: послен дође *Тиша* БЛ, *Тишо* је то удесио Д, није дао *Тиша* даље Ло, *Тиша* је направио д изгину Ду, ниси смео о[д] *Тише* С.

Присвојни придев гласи: *Тишина* политика БЛ.

1.21. Исто као што је у Шумадији,⁸¹ тако се и овде лична имена с наставком *-о* у номинативу једнине (тип *Јанко*) мењају као именице *о-* основе: имали су три ћерке и *Борко* П, имао унука *Бдишка* Б, *Вељко* К, *Влајко* ГГ Ду, знам и *Здравка* Лу, *Јанко* Ду БЛ С, син му је *Марко* Лу, ишћ сам ономе *Мирку* П, да пита *Нешка* С, дао сам *Нешку* С, *Славо* Ду, *Сћанко* Бз.⁸²

Њихови присвојни придеви завршавају се наставком *-ов*: *Боркова* жена П, *Здравков* син Ду, нађем *Јанковог* оца Лу, доле до *Славоковог* Ду, ја кроз *Сћанково* Ду.

1.22. Именица *Шваба* у номинативу једнине има увек наставак *-о*: ту је био *Швабо* Ло, пуштио нас онај *Швабо* С, кад је био *Швабо* БЛ, само *Швабе* нас нису дирале П, све ће нас *Швабо* побити Ду, ниси могао од *Швабе* Б.

У Шумадији⁸³ се ова именица јавља с наставком *-а* у номинативу једнине: *Шваба* покупио, прошо *Шваба* и сл.

1.23. Тросложна и вишесложна мушка имена типа *Анџоније* у испитиваним пунктovima гласе:

а) *Аксџије* Лу Ду С Бз, долазио *Анџоније* Ду, отац се звао *Василије* Лу, овоме је било име *Вићџије* Ду, *Вићџије* П, мој ћед *Јелџије* БЛ, *Јерџије* С Ло, *Теодџије* Ду, одем те питам *Вилџија* Д.

Облици присвојних придева гласе: *Аксџијева* сестра је била за њим Ду, она је *Анџонијева* сестра Ду, *Василијев* ћед Лу, *Вићџијева* сна П, *Јелџијева* мајка БЛ.

б) славимо *Алимџију*⁸⁴ Д Ду Б, свети *Панџелија* Лу Ду, Љубичин свџкар *Савџија* му било име Ду.

Присвојни придеви гласе: на *Алимџијев* дан Ду, *Савџијев* Ду, Лу.

в) За разлику од стања посведоченог у Шумадији,⁸⁵ где се у номинативу среће *Маџеје* или *Маџеја* и присвојни придев *Маџијево*, у мом материјалу стоји:

⁸⁰ Рем. Шумадија 233; Теш. Љештанско 213.

⁸¹ Рем. Шумадија 236.

⁸² Уочљива су два акценатска типа: с дугосилазним акцентом је *Јанко*, а са узлазним редовно *Борко*, *Мирко*, *Славо*, *Сћанко*.

⁸³ Уп. Рем. Шумадија 235.

⁸⁴ Тако је и у Ник. Колубара 46.

⁸⁵ Рем. Шумадија 236–237.

Матија или *Машеја* (Н) Ду, Б, П. Присвојни придев гласи *Матијин*: дао сам у *Матијину* кућу Б, оиде крај *Матијине* школе Бз, завршио сам четри разреда у школи *Матијиној* Б, *Матијин* Ду.

Обично је и име *Андрија* Ду Лу БЛ.

Иако не располажемо грађом из сваког пункта, наведени примери показују да се на овом терену углавном срећу антропоници с наставком *-ије*, а ретко с наставком *-ија*.⁸⁶ Имена с наставком *-ије* мењају се по обрасцу именица м.р., а имена с наставком *-ија* по обрасцу именица ж.р. а- основе.

У говорима централне Шумадије потврђена су оба наставка *-ије* и *-ија* (*Алимјију*, *Антионије*), у Тршићу се јавља само наставак *-ија* (*Аксентија*, *Вићентија*), у говору Љештанског и у говору Горобилиа истраживачи бележе само наставак *-ије* (*Димитрије*), с тим да је у Љештанском ређе *Јеремие* а чешће *Јеремиа*. У Мачви се срећу оба наставка, с тим што је мање примера са *-ије*.⁸⁷

1.24. Тросложна мушка имена с наставком *-оје* на овом терену не прилазе именицама а- основе, као што срећемо у говорима централне Шумадије,⁸⁸ где је забележено *Благоја*. Овде је: *Благоје* Ду П, *Видоје* Ду, *Милоје* Лу С Ду, *Радоје* Ду П Д Б Лу БЛ С Бз, мени *Сидосоје* каже Бз, траже *Сиданоја* Ло, *Сиданоје* улази у собу К.

Њихови присвојни придеви гласе: *Видојев* син Ду, *Милојев* бунар Ду, *Сиданојев* коњ Ло.

1.25. Један број тросложних антропонима увек се завршава наставком *-о* у номинативу једине. Бележила сам: *Гаврило* К, Ло, *Драгојло* (сви пунктови), *Исајло* Д, *Микајло* (сви пунктови), *Момчило* Ду П Бз БЛ; и њихове присвојне придеве на *-ов*: *Драгојлов* споменик Ду Д Лу БЛ Б П, *Микајлова* воденица Лу, до *Микајлове* куће Ду, код *Момчилове* куће БЛ.

У Колубари је забележено *Драгојло* и *Драгојле*, присвојни придев *Драгојлев*, и презиме *Драгојлевић*.⁸⁹

У мојој грађи се нашло презиме *Драгојловић*: у *Драгојловићима* у *Раћевом* селу ГГ Б, код *Драгојловића* Бз.

1.26. Вишесложна мушка имена типа *Миливоје/Миливој* углавном у номинативу једине имају нулту морфему и ређе наставак *-е* :

а) *Боривој* К, *Љубивој* П С БЛ, *Миливој* свира у свиралу Ду, *Миливој* и *Радмила* туд Ло, *Миливој* Д Лу, *Радивој* Ду, БЛ, *Радивој* седио ту Ло;

б) Трифуновић *Радивоје* С; *Добривоје* Јанкићевић П.

⁸⁶ Напомињем да сам имена с наставком *-ија* бележила у говору људи пореклом из Подгорине.

⁸⁷ Рем. Шумадија 236–237; Ник. Тршић 413; Теш. Љештанско 213; М. Ник. Горобиле 671; Ник. Мачва 262.

⁸⁸ Рем. Шумадија 236.

⁸⁹ Ник. Колубара 46.

1.27. Мушко име *Александар* завршава се нултом морфемом у номинативу једине и гласи *Лександар*: тй ђш за *Лександра* Бз, звѧо се *Лександар* Ду, Чђјеш ли ме *Лександре* Лу.

Једном забележено *Лександриног*, ако није у питању укрштање са *Јовин* (: *Јова*), упућује на закључак да можда ни овде није непознато мушко име *Лександра*. Такав облик посведочен је у Колубари,⁹⁰ где мушко име *Александар* у номинативу једине има наставак *-а* и мења се као именице ж.р. *а-* основе: *Алекса́ндри* / *Лесáндри* (датив).

1.28. У мојој грађи нашле су се и две лексеме којима су означена свештена лица српске православне цркве. То су лексеме *йой* и *йроша*.

Именица *йой* се на целом терену завршава нултим наставком у номинативу једине и мења се по обрасцу именица м.р.: пошљу мѧѧе кот *йѧйа* Лу, да́рйваш и *йѧйа* К, долази за славу *йѧй* Ду, даје *йѧй* име Ло, *йѧйу* дамо Б.

Присвојни придев ове именице гласи *йѧйов*: доле кот *йѧйове* куће Б, долазила *йѧйова* жена Ду.

Именица *йроша* мења се по обрасцу именица ж.р. *а-* основе: код нашег *йроше* Б, бра́нковачки *йроша* БЛ, *йроша* је служно Бз, завршио у школи *йроше* Матије Б.

Присвојни придев завршава се на *-ин*: *йрошин* син је до Пáвла Б, деца *йрошина* Бз, школу *йрошину* Б.

1.29. Именица *дед* се може завршавати наставком *-а* у номинативу једине, и тада се мења по обрасцу именица *а-* основе, или нултим⁹¹ наставком, када се деклинира по обрасцу именица м.р.:

а) имали смо *деду* Ло, *деда* спáвѧ П, ишѧ је код ва́шег *деде* К, твѧм *деди* Ду, ѡсто́ тај *деда* Д, мој *деда* БЛ, *деду* не пáнтим Лу, било је твѧг *деде* Лу, имѧ је *деду* Бз, био је мој *деда* Б, *деда* солунац био П, долап мога *йрaнђеде* Б, од мога *йрaђеде* БЛ, мој се *йрaђеда* С, као твѧј *йрaдеда* *Обрен* БЛ.

б) мој је *дед* Д, *дед* Јелесије БЛ, да питамо *деда* Ду, служила стáрог *деда* С, пра́ла и *деду* К, кúпио нешто *дед* Б.

Тако и присвојни придеви гласе: *дедин* / *йрaдедин* / *йрaђедин* и *дедов*: *йрaндедино* име Б / *дедов* штáп Ду.

У љештанском⁹² и тршићком говору потврђени су облици с нултим наставком у номинативу једине *дед*, у говору Горобилѧа стоји *дед* и *деда*, док је у говору Мачве забележено *дед/деда*, уз напомену истраживача да се облик *деда* користи ако је именица употребљена самостално и ако је у екавском облику; ако је у ијекавском облику, говори се *дед*.

1.30. За разлику од говора централне Шумадије,⁹³ у којима су посведочене суплетивне форме именице *Христѧос* (*Кристѧо*, *Кристѧос*), у овом делу Колубаре

⁹⁰ Ник. Колубара 46.

⁹¹ Облике типа *дед* чешће сам слушала у говору старијих информатора.

⁹² Теш. Љештанско 214; Ник. Тршић 413; М. Ник. Горобилѧе 671; Ник. Мачва 260.

⁹³ Рем. Шумадија 237.

увек се употребљавају само облици са *-ос*: *Христос* се рoди (сви пунктови), *Кристос* се рoди Ло Лу ГГ Ду вaистину *Кристос* вaскрсе Ду Ло, *Кристос* БЛ Д, *Христос* вaскрсе П.

1.31. Именица *дан* има промену која одговара стандарду: *дaн-дaнa-дaну-дaн-дaнoм-дaну / дaни-дaнa-дaнимa*.

За разлику од стања забележеног у Колубари,⁹⁴ где се јавља стари облик промене именице *дан* у имену црквеног празника *Митровадне*, моја грађа не показује постојање старијих облика. Доследно сам бележила: *ио Бурђевдану* Ло Ло, *до Бурђевдана* С Д Б *о Бурђевдану* Бз Ду БЛ, *о Јованьдану* П К Ду ГГ, oтишo *о Лучиндану* Ду, д идeм по *Лучиндану* С, *о Лазаревдану* Ло Лу П, *ио Марковдану* Лу, сeјaнe су *до Миољдана* Б, у когa је нiкла *о Миољдану* Б, тo је било прe *Миољдана* Ло, *до Митровдана* К, *о Никољдану* П, *ирe Петровдана* Б, *о Петровдану* Д, *до Сисовдана* Д Ду Ло, *о Туциндану* завeжу се кашике К.

Старији облици промене именице *дан* у именима празника потврђени су у говорима централне Шумадије, где је *до Бурђевадне*, *од Никољадне*, у мачванском говору *о Петрову дне*, у говору Љештанског *од Бурђевадне*, *иза Петровадне*.⁹⁵ Нема података о старијим облицима ове именице у именима празника у тршићком и горобилском говору.

У мојој грађи је стари облик промене именице *дан* сачуван једино у прилогу за време *иодне*. У посећеним местима говори се увек *до иодне*, *од иодне*, понекад и *до иодна* К.

1.32. Именице страног порекла као што су *бицикlistи(a)*, *комунистѝ(a)*, *економистѝ(a)*, *демократѝ(a)* у посећеним колубарским местима завршавају се наставком *-а*, па се у једнини и мењају као именице *а*-основе: *ја сам био бицикlistа* С, он је био *комунистѝа* чoкeк Ло, није волио да биде *комунистѝа* Ду, свeкар мoј је био *комунистѝа* К, мoј oтац није био *комунистѝа* БЛ, *комунистѝа* П, даде онoм *комунистѝи* Лу, сѝн ми је *економистѝа* Ду, *економистѝа* К Лу Б ГГ, *ја сам био демократѝа* Ло, и он је *демократѝа* П, *демократѝа* Бз БЛ Д.

Овакве именице у номинативу множине имају наставак *-и*, а не *-е*: они су били *комунистѝи* Ло, oви су *комунистѝи* пoс ишли по кyћaма Ду, кад су *комунистѝи* дошли К, oвде нису били *комунистѝи* БЛ, *ја више волио у четнике*, тaмo *комунистѝи* БЛ, кaкѝ *комунистѝи* Бз, *комунистѝи* П, мѝ смо били *демократѝи* Ло, *демократѝи* П Д Ду Бз С К.

И у говорима централне Шумадије ове се именице у једнини понашају као именице *а*-основе, а у номинативу множине добијају наставак *-и*: *комунистѝа / комунистѝи*.⁹⁶

1.33. Када су у питању именице *хлеб* и *лук* и њихови облици у номинативу и акузативу једнине, забележено стање на терену је следеће:

⁹⁴ Ник. Колубара 46.

⁹⁵ Рeм. Шумадија 232; Ник. Мачва 258; Тeш. Љештанско 214.

⁹⁶ Рeм. Шумадија 237.

а) Именица *хлеб* се у овим падежима у свим пунктовима најчешће завршава наставком *-ац*: па онај *лебац* у чанак Ду, да се пече *лебац* БЛ, месо се *лебац* ту Ло, кат стиже *лебац* С, шупа де је *лебац* се месо Ло, туд се некад месо *лебац* К, *лебац* пекџ се ГГ, ту се месо *лебац* Лу, *лебац* сам стављала у фурунице БЛ, спре-мим *лебац* Ду, размесиш *лебац* К, меси *лебац* П, волики *лебац* буде Лу, размеси-мо *лебац* БЛ, умеш ти д умесиш *лебац* Ду, помеси се *лебац* Лу, ми месимо *лебац* Б, наћиве што се *лебац* меси К, редара меси *лебац* Ду, тестаре што се покрива *ле-бац* Бз, да месим *лебац* Д, закувам *лебац* Б, покријем *лебац* Ду, ту си размесила *ле-бац* Ло, мећали *лебац* П.

Знатно мање потврда имам за творбени лик *леб*: донџ је *леб* Ду, пекла *леб* Лу, *леб* стаљам на лопарицу Ду, д идџ да закувам *леб* Бз, жене месе *леб* П, џзмџ онај *леб* Ду, *леб* закувам рукама К, у другџј руци нџсим *леб* БЛ, тај је *леб* мџгџ не-дељу дана Ло.

б) Именица *лук* се у испитиваним пунктовима у ном. и акуз. једн. завршава нултим наставком: Цветнџ недеље *лук* мџже да се сеје Лу, јџли смо *лук* Ло, ставџм *бџли* *лук* К, јџдемо гњџчени крџмпир и *лук* Ду, сејали смо и *лук* Б, сејали *лук* Ло, посејала сам *црњи* *лук* БЛ, посејџм *лук* К.

На овом терену нема примера с наставком *-ац* код именице *лук* нити се ја-вља облик *лука* у номинативу и акузативу једнине. У Бранковини сам једном за-бележила облик *лука* у конструкцији *иднесџм јџј ја* *лука*, али се на основу ширег контекста може закључити да се у овом примеру највероватније ради о партитив-ном генитиву.

Суплетивни облици *леб/лебац* потврђени су у говору Љештанског, уз напо-мену истраживача да је чешће *леб/лебац*, у горобиљском говору је *леб/лебац*, у говору Тршића забележено је *лебац* = *лебац*.⁹⁷ На другој страни, у говорима цен-тралне Шумадије⁹⁸ обичнији су у номинативу и акузативу једнине облици *леба* и *лука* (*иџко се леба, сеје се лука*).

1.34. Именица *сир* се у номинативу и акузативу једнине завршава нултим наставком: *сир* се мећџ у дрвенџ Ду, јџли смо *сир* кад је имало Ду, надробџ се *сир* Лу Ду, ту се мете *сир* Бз, правџ се *сир* Д, сџт *сир* и нећу Ло, тџ се спреми *сир* С, пра-вили смо *сир* К, правџмо *сир* БЛ, нџси смџо изнећи *сир* Ло, препродавали *сир* Д, држџ се *сир* у чабровима К, имџ *сир* џ томе Бз, посолџш лепо *сир* Ло, излџдиш *сир* БЛ, у лџдну вџду спџстамо *сир* Ду, у млекџрима стојџ *сир* Б Ду Лу, јџли смо *сир* Д.

1.35. Именица *сирџмах* или губи финално *х*, или има његов супституент к:

а) *сирџмак* чџвек С, ја сам бџо *сирџма* Лу, велики *сирџма* сам бџо К, Ђуро *сирџма* паде Ду, вџчити *сирџма* БЛ; и: џдала се за *сирџмака* К, дџла џнџме *сирџма-ку*, мџченику Бз, џтишла за *сирџмака* Б;

⁹⁷ Теш. Љештанско 214; М. Ник. Горобиље 671; Ник. Тршић 413.

⁹⁸ Рем. Шумадија 237.

Једном сам записала и облик у генитиву *сиромѐ*: бђже сачѹвај да ѹзмѐм от *сиромѐ* човѐка Ду.⁹⁹

б) били су голѐми *сиромáси* К, *сиромаси* смо били Бз, кѹпио сам пушницу иако смо били *сиромаси* С, однесе те даде нѐким *сиромáсима* Д; дáла би овѐ ствáри *сиромáцима* Ду, вѐлики *сиромáци* Ду.

И на терену централне Шумадије дошло је до губљења финалног *x*, али ни у Шумадији ова именица није напустила мушки род. По мишљењу Слободана Реметића „чувању осећања припадности м. роду ... допринело [је] често супституисање финалног *x* сугласником *к*, са успостављеном алтернацијом *к* : *ц*, *к* : *ч* у парадигми, чиме се *сиромак* прикључио именицама типа *јунак* : *сиромак*“.¹⁰⁰

Губљење финалног *x* код именице *сиромак* потврђено је у говору Тршића, где је забележено *сиромá* = *сиромак*, у горобиљском говору је *сиромá-сиромáа-сиромáу*; у говору Мачве и Љештанског именица *сиромак* има облике *сиромá* када се мења по обрасцу именица ж.р. *сиромá-сироме-сироми* и лик *сиромáк-сиромáка-сиромáку*.¹⁰¹

1.36. На терену сам забележила још неколико именица код којих је дошло до губљења финалног *x*:

Граx: мђја бáба прѐ ѹкувá *грá* Ду, мáло сам пѐсејо *грá* Лу, трѐба да пѐчупáм *грá* Б, мѐ *грá* млáтимо, сине Д, омлáтио *грá* К; али и: ѹкуваћу *грáx* Ду.

Врx: прѐ се пѐпењѐм на *вр* дрвѐта Ду, скинѐ по *вр*у Д, до *врá* Ло, нáмажеш по *вр*у К, тѐ дѐбро пѐсолиш по *вр*у Лу, он ѹвѐк на *вр*у П, ѹ *вр* глáвѐ Б, вáкѐ свѐ по *вр*овима ѥдѐ Ду; али и: тáј *вр*x Ду; и: на *вр*ху Б.

Орax:

а) тѹ испод стáрог *ѐра* Ду, пѐпењу се на тáј *ѐра* Ло, ѓвај нáш *ѐра* Б;

б) зáбациш ѓвај *ѐрај* Б, нѐки *ѐрај* Лу, јѐдан вѐсоки *ѐрај* Ло, кѐрѐм од *ѐраја* Ду, играли смо *ѐрáја* Б, ако ѥмáш *ѐраје* К, *ѐраји* С, мѐтеш мáло *ѐрáја* Ду, бáциш *ѐраје* БЛ, прѐ бѐло *ѐрáја* П;

в) прѐмаже се *ѐрасима* К, *ѐрáса* се стáви Бз.

Стѐрax: *стѐрá* ме је П Ду БЛ, нѐки *стѐрá* Бз, нѐ смѐш од *стѐрáа* Лу.

Трбуx: бѐле ме у *шрбуу* Лу, кѐлки јој је бѐо *шрбу* Бз, д ѥзвѐнеш у *шрбу* БЛ, *шрбу* Ду.

Прax: дѐдáј мáло шѐћѐра у *ѥрáу* Ло, *ѥрá* К Лу Ду П.

Наведени примери се понекад могу чути и са завршним *x*, али се тада вероватно ради о утицају књижевног језика.

У овим местима је, као што се и очекује, доследно: *вѐ*, *ђáво*, *кѐшѐ*, *ѥѥѥо*, *рáсо*, *стѐ*.

1.37. Као што је у говору Тршића¹⁰² и Горобиља, и у овим колубарским селима се уместо назива за црквени празник *Духови* употребљава назив *Тројице*: о

⁹⁹ Напомињем да је особа у чијем сам говору овај облик чула рођена у Поћути.

¹⁰⁰ Рем. Шумадија 258.

¹⁰¹ Ник. Тршић 413; М. Ник. Горобиље 671; Ник. Мачва 263; Теш. Љештанско 214.

¹⁰² Ник. Тршић 413; М. Ник. Горобиље 671.

Трђицама Ду, за *Трђице* К, за прве *Трђице* П, пред *Трђице* Бз, на треће *Трђице* Б, по *Трђицама* посејано Лу.

1.38. На овом терену се не употребљава лексема *џас*. Уместо *џас* говори се увек *џукела*. *Кѣр*, *кѣрче* се употребљава ређе и чује се у новије време од млађих особа (старији обично реч употребљавају у погрдним изразима): од њџни *џукѣла* П, они су држали *џукеле* БЛ, ове *џукеле* Ду, увек смо имали *џукеле* Ло, *кѣр* један Ду, поведѣмо *кѣрове* Д, нараним само *кѣрче* ГГ.

У тршићком говору је забележено само *џукела*, док се у говору Љештанског ова именица употребљава у погрдним изразима (*маџори џас*). Иначе, у Љештанском се уместо *џас* говори *кер*, *керче* или погрдно *јајара*, *џашче*, *џукела*.¹⁰³

1.39. Именица *раџи* се јавља у облику мушког рода *раџи* и у облику средњег рода *раџио*. Када се употребљава у средњем роду, мења се по обрасцу именица средњег рода.

а) тај *раџи* Ло, кад је *раџи* дошѣ К, овде *раџи* Д, кад је се завршио *раџи* П, отераше на *раџи* Б, *раџи* је затекао БЛ, после га одведоше у *раџи* Лу, отерали га комунисти у *раџи* Ду, много смо препатили кад је био *раџи* ГГ.

б) позив д идѣмо у *раџио* Ло, није ишѣ на *раџио* К, отишо у *раџио* Лу, послен стигло *раџио* С, ишѣ је и у *раџио* Ду, кад је пошѣ у *раџио* Бз.

У говорима централне Шумадије именица *раџи* може бити и мушког и средњег рода *бијо раџи*, *кој раџи/ било џио раџио*, кад је било *раџио*, док у щештанском, тршићком и горобиљском говору истраживачи доследио бележе именицу *раџи* у мушком роду.¹⁰⁴

1.40. За разлику од стања забележеног на терену Шумадије,¹⁰⁵ где именица *виџао* може бити и мушког и средњег рода *виџио* (м.р.) : *виџио јѣдно*, у посећеним колубарским селима именица *виџао* не показује колебање у погледу рода и остварује се увек у мушком роду: пола *виџила* С, један *виџио* С, сад имѣ цѣо *виџио* БЛ, шѣс каменѣвѣ, звѣни *виџилѣва* Д, било ѣсам *виџилѣва* С, *виџлови* Б.

1.41. У мојој грађи се нашло још неколико именица које показују колебања у погледу рода.

а) Именица страног порекла *биџикл* у испитиваним пунктовима углавном прилази именицама средњег рода: Тџкино *биџикло* Лу Д, имѣ маѣо *биџикло* П, кѣпили му сад лѣпо *биџикло* Ду, паѣо с *биџикла* Д, имѣ Тџка нѣко *биџикло* Ду, Стефѣново *биџикло* Ду, Пѣрино *биџикло* Бз, н умѣм да вѣзим *биџикло* БЛ, узѣли *биџикло* Ло, сад је научио да вѣзи *биџикло* К.

Само сам у једном пункту забележила примере у акузативу, који у номинативу претпостављају облике или *биџикли* или *биџикл*, с конгруенцијским индикативу

¹⁰³ Ник. Тршић 413; Теш. Љештанско 214.

¹⁰⁴ Рем Шумадија 237–238; Теш. Љештанско 214; Ник. Тршић 413; М. Ник. Горобиље 671.

¹⁰⁵ Рем Шумадија 246.

тором мушког рода: пођемо пругом за *бицикли* С, остависмо *бицикле* С, ишли за *бицикле* С.

б) Именица којом се означава дан у недељи *иџтак* када се пости прилази именицама женског рода: постим сваку среду и *иџику* Лу, на *иџику* обавезно постимо Ду, данас постим, *иџика* је БЛ, сваку смо *иџику* деда и ја препостили Ло, среду и изоставим, ал сваку *иџику* држим Бз, на сваку *иџику* постила Ло.

1.42. Лексема којом се означава *мањи ипросиор где се кујују живоине намирице и друга роба* у стандардном језику може бити мушког и женског рода *иџац* : *иџаца*. У посећеним колубарским местима ова именица је увек у облику мушког рода *иџац*: де се улази у *иџац* сад С, д идём на *иџац* Ло, купим на *иџацу* Д, продамо на *иџацу* БЛ, нџсим на *иџац* Ду, ишџ сам на *иџац* Б, гледџ на *иџацу* Бз, де је бџо стџри *иџац* Лу.

Именицу *иџац* у женском роду чула сам само једном у синтагми на *Каленића иџацу* С.¹⁰⁶

1.43. За разлику од стања у неким другим говорима, поједине именице се на овом терену појављују увек у мушком роду: *аушо*, *гџњ*, *ђерам*, *качњак*, *кџмак*, *минџи*, *млин*, *џџрез*, *иџси*, *фронџ*.

Именица *џџрез* може бити женског или мушког рода. Бележила сам: треба да платим *џџрез* Ду; от *џџрезе* Лу. И у говору Мачве¹⁰⁷ именице *млин*, *иџси*, *фронџ* увек су мушког рода, док *џџрез* може бити мушког или женског рода.

Именице које су у стандардном језику мушког рода с нултим наставком, на овом терену остају мушког рода: џнај *џџр* Ду, да разгрнџм *џџр* Б, велики *џџр* П, тај *џџр* Ло; сам *лџ* Б, воли џвчији *лџ* Ду, види *лџ* П, џнај *лџ* С, прџ са[м] *мраќ* Д, бџо *мраќ* БЛ, пао *мраќ* К, *иџс* смо сваки постили Бз, нџси смџо џвај *иџс* Лу, пџтровски *иџс* П, постим бџжићни *иџс* Ду, сваки *иџс* БЛ, госпџјински *иџс* Ло.

На терену централне Шумадије ове именице могу бити и женског рода *саму мрак*, *ону џар*, *сама лџ*.¹⁰⁸

1.44. Именице које значе неко сродство или титулу и када се употребљавају уз лично име, углавном се деклинирају: даџ парче зџмљџ *кџму Шиљи* Ду, није даџ *чиќа Илија* Ду, џднџсџм чџрапе *браџиу Миловану* К, у твџг дџџе *џбрена* Ду (2 ×), *чиќи Мџмчилу* БЛ, нџсила *чиќи Слобџдану* К, ја дџнџ дџџи *Бџривоју* К, *чиќи Мџши* Ду, *чиќи Слобџдану* П, ш *чиќом Тиќџмџром* Д, *џјаќу Раџџвану* Бз, прџво се питам с *кџмом Бџривојем* Ло, код дџџе *Рајџ* Ду, дџџу *Бџдимџра* К, запџслио је се са ваџшим дџџдом *Љџрдџном* К, кажу дџџа *Драќџмире* П, лџмио с дџџдом *Драќџмиром* колџч Д, мџј дџџа *Раја* Ду, ишџџ сам *чиќи Дамјану* Б, отпрџлике је бџило твџг дџџе *џбрена* кџћи Лу, кот *џџа Сџџанимџра* Лу, разговџрала са *џџџом Ђџџџом* Ло, заврџшио у шќџли *џрџије Мџџије* Б.

¹⁰⁶ Исти информатор у неvezаном контексту такође има *иџац*.

¹⁰⁷ Уп. Ник. Мачва 261.

¹⁰⁸ Уп. Рем. Шумадија 261.

У мојој грађи се нашло и неколико примера који показују да се ове именице не мењају и да су тада, по правилу, неакцентоване: *чика-Свѣтиславе* Д; *господин-кѡмандѣре* ДУ, *господн-дѡкторе* ДУ, *госпѡн-дѡкторе* ЛУ ДУ; *газда-Гвѡздо* Ду, са *газда-Рѡдовѡном* Бз.

У говору Мачве¹⁰⁹ ове именице су индеклинабилне: *са кума-Сѡвѡм*, *ујак-Живѡдину*.

1.45. На основу грађе коју сам прикупила може се констатовати да су именице мушког рода с деминутивним значењем на *-ић / -чић* на целом терену врло живе: *спрѣмио ми асѡталић* Ду, *јѣдан вајѡтић* Бз, *лѣп вѣнчић* Лу, *вѣнчићи* за *Ивањдѡн* Ло, *имѡ и вѡрићи* ГГ, *сѡѡки влѡтић* Ду, *имѡ мѡјѣ вѡлиће* К, *зѡњић вѣзен* П, *дѣчѡчића* Д, *дѣчѡкић* Б Ду БЛ С Д П, *дирѣчићи* дрвени Б, *дирѣчићи* Ду Д Лу БЛ, *пѡкидамо дугмиће* Б, *зубиће* Б, *бѡо казанчић* Ду, *нѣки камѣнчић* Лу, *у канѡлчић* БЛ, *имѡ канѡић* Ду, *ѡправимо колѡчиће* К, *мѣсе колѡчѡћ* Ду, *ѡѡклија* и *кѡмчић* Лу, *бѡо кѡмчић* Бз, *ѡвѡ коњѡићи* Д, *ѡдаре се кѡчићи* Ду, *направим крѡстић* Лу, *имаш кѡшѡлић* Ду, *мѡњи лѡнчић* П, *лѡнчић* земљѡни Ду, *у тѡм млекѡрићу* С, *са трѡ ногарчића* Лу, *ѣто тѡде ѡѡнчићи* Д, *ѡтишла у ѡѡнчићима* ЛУ, *ѡрманчић* К, *у ѡѡдрѡмићу* БЛ, *имѡ ѡѡклоѡчић* Ду, *лѡзнеш ѡрѡстићѡм* Ду, *ѡѡић* Лу Ду С Ло Бз, *нѣки сѡндучић* Ду, *сѡндучићи* К, *сѡежњѡићи* К, *имѡ шѣљѡшчић* Ду, дрвени *ѡѡѡчкић* Б, *ћилимчић* Лу Ду К ГГ Ло, *имѡли су чарѡѡчићи* Ду, *чирић* Лу, *шиѡѡић* Лу.

Једном сам забележила и именицу мушког рода *слуга* чије је деминутивно значење преузела именица средњег рода на *-че*: држимо *слушче* ГГ.

ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА

Ј е д н и н а

Вокатив

1.46. У вокативу једине именица *дѣше* има акценат који се разликује од номинатива и акузатива једине: *јѡј*, *мѡје дѣше* ГГ, *дѣше* *мѡје*, *како је се ѡшло* Бз, *кажем јѡ*, *дѣше* Б, *ка сам трѣбала*, *дѣше* Лу, *пѡтила сам пуно*, *дѣше* К, *слѡшѡј*, *дѣте* Б, *прѣ*, *дѣше*, *давале* П, *није се тѡ*, *дѣше*, *прѣ* Д, *није дѡбро нѡгде*, *дѣше*, *било* Ду, *саде*, *дѣше* *мѡје* БЛ, *дѣше*, *ми нѡсмо смѣли* Лу.

Овакав акценатски лик срећемо и у неким другим говорима Ш-В дијалекта.¹¹⁰

У посећеним колубарским местима веома је жив и лексикализовани ијекавизам у вокативу *дѡјете*: *дѡјете*, *ѡв се и нѣ зна кѡ је како пѡстѡ* БЛ, *млѡда мѡра д ѡстаје*, *дѡјете* Бз, *дѣ ћеш*, *дѡјете* Ду П Лу, *д ѡзвѡнеш*, *дѡјете* К, *бѡјѡм се*, *дѡјете* К, *нисам бѡла бѡлесна нѡкад*, *дѡјете* ГГ, *прѣ се ѡшло*, *дѡјете*, *пѣшкѣ* Бз, *јѡј*, *дѡјете* Бз БЛ Ду, *прѣ је бѡло*, *дѡјете* Бз, *забѡравила сам*, *дѡјете* Б, *ѡ мѡј*, *дѡјете* Лу,

¹⁰⁹ Ник. Мачва 260.

¹¹⁰ Уп. нпр. Ивић, Бошњаковић ... Банат I, 46.

откуда се носила вода, мој *дијеше* Ду, имају, *дијеше*, оне контурице Ду, натакнеш онџ, *дијеше* Ду, *дијеше*, имаш разбој Ло, имџ, *дијеше*, вратило П, сад, *дијеше*, нџма Ду Д К Ло Бз БЛ, *дијеше*, Катин свџкар Ду, јаштџ је, *дијеше* Ду, штџ имџ, *дијеше* Лу.

Облик *дџше* бележила сам у ословљавању млађих особа и деце, док се облик *дијеше* у испитиваним пунктовима користи у ословљавању и одраслих и деце.

Облик *дијеше* забележен је у многим говорима Ш-В дијалекта. Потврђен је у говорима централне Шумадије, у Мачви и Срему, у тамишком говору у Банату, у Поцерини, у говору Госпођинаца.¹¹¹

По мишљењу Павла Ивића,¹¹² облик *дијеше* проширио се у екавским говорима под утицајем народних песама „које су се шириле из епских крајева, са југозападне стране“.

Овакав тип вокатива употребљава се у ситуацијама када говорник жели да заинтересује слушаоца за информацију која следи. Често се у таквим случајевима уз именицу јавља и присвојна заменица, нпр. *мој*. Иначе, за успостављање комуникације никада се неће користити именица *дџше* / *дијеше* у функцији правог вокатива, будући да се у тој функцији увек јавља властито име.

Овакав тип употребе вокатива је према З. Тополињској¹¹³ једна од семантичких варијаната ословљавања (категорије апела).

Инструментал

1.47. У инструменталу једине јављају се наставци *-ом* и *-ем*:

1) Наставак *-ом* се јавља:

а) иза тврдых сугласника: зџдаш са *блџшом* Ду, замџсим са пројиним *брџшном* Лу, ишла за *дџшешом* ГТ, с *дџшешом* К, са крџвим *дрџшешом* Б, са тџм *дрџшешом* К, са *дрџшешом* одџм Д са *жџшешом* Б, послџжиш *жџшешом* Лу, мџнџ ударе *кџленом* Бз, с *кџбешом* Ду, полива жџна *лџнчешом* Лу, врата са *мџндалом* Ду, *мџлеком* (сви пунктови), с *шџџшешом* П, са *сџменом* Ло, рџнила је се *сџном* Д, покрије *ћџбешом* К, бџши *шџшом* Ду;

б) иза (некада) меких сугласника: с *гџвџжџшом* Д, завршили са *гџрџжџшом* Б, имало је тџ војника са *дрџрџжџшом* БЛ, *весџешом* К ДУ П Бз БЛ Лу, са *здрџавџшом* Ду БЛ С ЛУ Бз ГТ, јџдну мџњу сџбу са *ипрџчџвџшом* Ло, прџрађеним *уџшом* Б, нџмажеш мџло *уџшом* Ло, *уџшом* Ду К БЛ П Бз, пред *венчџњом* Б, нџложимо *гџрањом* Ду, *гџрањом* Б БЛ С Ло, кад завршимо са *кџдџањом* Бз, с тџм *наоружџањом* С, са јџднџм *одџлџњом* Ло, пред мојџм *дрџањом* С, уђу са *илџшџњом* у авлију Лу, *илџшџњом* Ду БЛ Бз П Ло К, врџбовим *ипрџуџшом* се завџже К, оплетџ се *ипрџуџшом*, или врџбовим *ипрџуџшом*, или јџсеновим *ипрџуџшом*, или граџбовим *ипрџуџшом* Д, оплетџ *ипрџуџшом* Б, кџшаре оплетџнџ *ипрџуџшом* Ду, уплетџнџ *ипрџуџшом* БЛ, тџ кџте *цџвџшом* К, кџћа са *огњџшџшом* Ло, бџла кџћа са *огњџшџшом* Б, оне кџће са *огњџшџшом* С, седџмо за *огњџшџшом* Д, јџдну сџ

¹¹¹ Рем. Шумадија 108; Ник. Мачва 233; Ник. Срем 314; Ивић Банат 147; Моск. Поцерина IV; Поп. Госпођ. 44.

¹¹² О неким проблемима 114.

¹¹³ З. Топол. ИФ 24-26.

тїм *òгњїшїџом* Ду, са *òгњїшїџом* БЛ К Лу Д П ГГ, са тїм *сїрїшїџом* Ду, са *сїрїшїџом* Ло Лу К Бз Бл Б, са *срџом* прѣвезак Ду, са *срџом* Д;

в) Наставак -ем сам бележила иза (некада) меких сугласника и сугласничке групе *шїџ*: да *ўватиш* *нїдницу* *òнїм* *влайшїњем* К, *ѣктїр* је *бїо* под *вòлем* Лу, *зрнєвљем* Б Бл Ду Ло, *кўћа* са *òгњїшїџем* Б, с *òнїм* *òгњїшїџем* Ду.

Б. Николић закључује да се „код меких основа недоследно шири наставак -ом ... òрўжїом ... прўњем“.¹¹⁴

Моја грађа показује да је више примера у којима се јавља наставак -ом иза (некада) меких сугласника.

У говорима централне Шумадије и у горобилском говору уопштен је наставак -ом; у говору Тршића наставак -ом се шири и на меке основе, а у мачванском говору чешћи је наставак -ом; једино је у љештанском говору наставак -ем чешћи код именица с меким сугласником, с тим што се чешће јавља код именица средњег него мушког рода.¹¹⁵

Проширење основе са -еї- у косим падежима једине

1.48. Проширење основе формантом -еї- јавља се код следећих именица:

а) у турцизмима, али и неким другим именицама страног порекла: из *бўреџа* (лат., РМС / РСАНУ) С, òбруч од *бўреџа* Б, ракију држим у *бўреџу* П, *бўреџа* Ду К БЛ Бз; *дўгметџа* (сви пунктови); вештїчког *ћўбретџа* Б, *ћўбретџа* Ду К Ло Бз БЛ Лу Д, плеканї шпòрет, òнїј са *кўбейом* Ду, ма̀ло *сїрњетџа* Ло, до̀дїш *сїрњетџа* Лу, *сїрњетџа* (сви остали пунктови);

б) код именица које и у стандардном језику добијају проширење основе: ка̀кї је па̀пак у *гòвечетџа* Д, *гòвечетџа* Б Ду Ло, због *дèшетџа* Лу, од *дèшетџа* Д, *ўспеш дèшетџу* Ду, да *дèшетџу* ка̀жем С, са та̀ два *дèшетџа* ГГ, идèмо з *дèшетїом* К, *дèшетџа* БЛ Бз Б, òнòм кутлачом по *дуйетџу* Ду, кўпио два *ждрèбетџа* К, *ждрèбетџа* Д Б БЛ С П, òјагњїла два *јãгњетџа* Лу, *јãгњетџа* (и остали пунктови), два *јãретџа* П, два *кљувчетџа* Лу, от *крметџа* Ду, *крметџа* К; *мãчетџа* (сви пунктови), полива жèна *лòнчетџом* Лу, по̀пијèм два *лòнчетџа* Ду, кўповало се тò по̀мало *одèлцетџа* Ду, *їарчèнцетџа* Ду Лу, у *їарчетџу* Б, трї *їарчетџа* П, *їарчетџа* Ду Д Бз ГГ К Ло, од *їїлетџа* Лу К Лу Ду Бз БЛ, *їрãсетџа* (сви пунктови), *їелетџа* (сви пунктови), *свїнчетџа* Ду Лу БЛ, *њèбетїом* за̀вијèм Ло, *њèбетџа* Ду Бз БЛ Лу, *ћўретџа* Лу, *ўнучетџа* (сви пунктови), *їрãнучетџа* (сви пунктови), *їуцетџа* Ду Бз Д Б П БЛ, *ўжетџа* Ду Лу Ло К Д БЛ С Бз Б;

в) код именица које у стандардном језику факултативно проширују основу: под *дрвèшїом* Ло, окла̀гија од *дрвèтџа* К, мотка од *дрвèтџа* Д, од *дрвèтџа* Б Ду, брднла од *дрвèтџа* Лу, од бу̀ковог *дрвèтџа* П, кашике од *дрвèтџа* ГГ, око *дрвèтџа* Ду, на *дрвèтџу* С, по *дрвèтџу* Бз, *јãјетџа* Ло Лу Ду БЛ Бз К, љўска од *јãјетџа* БЛ.

¹¹⁴ Ник. Колубара 46.

¹¹⁵ Рем. Шумадија 238; М. Ник. Горобиле 672; Ник. Тршић 414; Ник. Мачва 256; Теш. Љештанско 214.

г) код именица које у стандарду не проширују основу: *звџнецџа* Ду Д, у *џкнейш* Ду, *џкнейа* (сви пунктови), *стџаклейа* П Д Ду С БЛ, иза *џвџџа* Ду, *џвџџа* П Д Лу С БЛ;

д) Неке од ових именица могу се чути и без проширења: иза *џва* Ду *џва* Бз БЛ С П, испот *стџакла* Ду, *стџакла* Ду Б Д, два *зрна* Бз, *зрна* Ду П БЛ.

За разлику од ситуације у говорима централне Шумадије,¹¹⁶ у којима је формант *-ей-* продуктивнији и у којима се код појединих именица напоредо могу чути облици са и без проширења *-ей-* у косим падежима једнине (*врџџена-џа/врџџена*), у посећеним колубарским местима неке од именица никада не добијају ово проширење. Говори се: *врџџена*, *гвџџа*, *гнџџа*, *гџмна*, *дџрџџџа*, *слџва*, *црџџа*, *шџлом*, *срџџа*, *чџла*, *џка*.

Множина

Генитив

1.49. У генитиву множине бележила сам наставке *-а*, *-и* и *-ију*.

а) Наставак *-а* је најчешћи: то мота са ти *врџџенā* Ло, напредē се џни *врџџенā* П, пет *слџва* стџвиш К, око *увџџā* Б, *увџџā* Ду Бз Д БЛ ГГ, *одеџла* каки џнеш Ду, *одеџла* нџма БЛ, десет *сџна* Д, код *врџџџā* Ду, изађем до *врџџџā* П, преко *кџла* К, петоро *кџла* Б, тридесет *кџла* смо ми набрали тад жџта Лу, преко *лџџā* Лу, имало пет *одеџленā* Ло, џбор *гџвџџа* К, неколко *сџла* П, пет *сџла* БЛ, долазу ис *сџла* Лу, врџска је бџла до *небџсā* Ду, дџм до *небџсā* избио горе БЛ, од *џдвџсāма* ти што прџло Ло, од *џдвџсāма* Лу, од *џдвџсāма* Ду, ткало се од *џдвџсāма* БЛ, нџсам имала довољно ни *џдвџсāма* Ду, *џдвџсāма* ја напредџм К, двајес пет *кџла* Лу, цџдили по двџста *кџла* вина Д, *кџла* Ду БЛ С Бз, сто *јаја* Ду, улџпаш двајес *јаја* Лу, *јаја* Ло, БЛ, Бз, П, К, џшџ је на неколко *мџсџа* К, *мџсџа* Ло Ду Бз Д С, триста *чџда* Ду Ло Лу Б БЛ Бз Д, пџшџес *зрна* П Лу БЛ, преко *рамџнā* К, око *рамџнā* Лу, от *сџмџнā* Ду.

Именице pluralia tantum и именице с проширењем *-ен-* у множини у овом падежу увек имају наставак *-а*.

б) Наставак *-и* имају углавном именице на *-ад*: *џарчāди* Б Лу, десет *џарчāди* П, имам *џрџџунчāди* Д, дочекала дванџсторо *џрџџунчāди* Ду, сџдморо *џрџџунчāди* С, *џрџџунчāди* П БЛ ГГ, џсморо *џнчāди* Ду, петоро *џнчāди* имам С, сџдморо *гџвџџи* Ло, ја сам чувала џсморо *гџвџџи* Лу, дрђо по неколко *шџџлāди* Д, неколко *џарчāдџ* Б, нџсам имџ *џџбāдџ* Лу, *џнчāдџ* Лу.

в) Наставак *-ију* се јавља у облицима *очију* и *ушију* (ови облици припадају промени именица женског рода старих *i*-основа): *џчију* ми Ду Лу Ло К БЛ Бз С, око *џчију* Б; иза *џшију* П, од *џшију* БЛ Д, *џшију* Ду Бз Б Лу Ло; али и: *увџтā* (сви пунктови).

Датив-инструментал-локатив

1.50. У дативу, инструменталу и локативу множине доследно сам бележила наставак *-има*.

¹¹⁶ Рем Шумадија 239.

Датив: прòстире *гòведима* К, дајē се *гòведима* С, ујутру се пòлаже *гòведима* Б, *гòведима* се пòлаже Ду, дòносīm злāмēње и *унучāдима* Лу, свīма *унучадима* рāдим Ду, донòсила *унучāдима* Б;

Инструментал: òнīm *бр̀дима* в̀чēш Лу, прѣд *вр̀иима* свѣкрова стòји Бз, прољ̀уљала *вр̀иима* Лу, òде и за *гòведима* Ду, за *гòведима* идеш БЛ, са др̀вима Лу К Ду Д Б Бз, с *јаг̀нāдима* Д, с *јāјима* Ду Лу П БЛ, к̀лима ишò зарађ̀иво Ло, да нас прѣбāци к̀лима БЛ, с к̀лима П Лу Б БЛ К, ударно *й̀луђ̀има* ГГ, са слòвима Ло Лу К Ду БЛ Бз, с òнīm *ћ̀еб̀еиима* те пòкрије Лу, *ћ̀еб̀еиима* Ду Б БЛ П; *ћ̀еб̀ади*ма се пòкривали Ло, *ћ̀еб̀ади*ма С БЛ;

Локатив: гòр по *бр̀дима* Д, на *вр̀иима* БЛ, у *бур̀еиима* Д, у *бур̀ади*ма П Ду, на *вр̀иима* Б, страж̀ар на *вр̀иима* БЛ, свѣкрова на *вр̀иима* ч̀екā Лу, свѣ у *вун̀еиима* К, òпере ж̀ена у *вун̀еиима* Д, по *двòришииима* К Ду П Бз БЛ Ло, у *коли*ма К, òднесѣм на *л̀еђ̀има* Ду, на *л̀еђ̀има* Лу П ГГ С, ишли по *с̀елима* БЛ, у *с̀елима* Б Лу.

Моја грађа показује да у овим местима нема наставка *-ма* у дативу, инструменталу и локативу множине (овај наставак се не појављује ни код именица мушког рода).

Локатив с наставком *-и* није присутан на овом терену. Облици у *коли*, на *вр̀и*и и сл. одлика су неких других говора Ш-В дијалекта.¹¹⁷

Наставак *-има* једини је наставак у дативу, инструменталу и локативу множине у говору Љештанског (*бур̀ади*ма / *ш̀елади*ма), слично и у Мачви: у *коли*ма / *кол*ма. У осталим говорима који окружују означену зону среће се и *-има* и *-ма*: у Шумадији се срећу оба наставка, с тим што наставак *-ма* имају колективи на *-ад*; у говору Тршића посведочена су оба наставка *ш̀елади*ма / *ш̀елади*ма / *й̀илиђ̀има*, у Горобиљу такође стоји *ч̀ељад*ма / *ч̀ељадима*.¹¹⁸

Формирање множине код именица које имају проширење *-еи*- у једини

1.51. У грађи којом располажем нашли су се следећи типови образовања множине ових именица:

а) колективне именице на *-ад*: тā *б̀ур̀ад* Д, пр̀вила *б̀ур̀ад* Ло, имò је *б̀ур̀ад* П, пр̀вино *б̀ур̀ад* К, *б̀ур̀ад* Лу, др̀жò *б̀ур̀ад* Лу, *дв̀иш̀ч̀ад* Ду, *д̀угм̀ад* Ду Ло К БЛ Бз К С, набавио сам *ж̀др̀еб̀ад* Лу, *з̀р̀н̀ад* П, кòљ̀у се *ј̀аг̀н̀ад* Лу, *ј̀аг̀н̀ад* Ду С Ло К Д БЛ Бз, *ј̀ун̀ад* (сви пунктови), *к̀љ̀ус̀ад* (сви пунктови), *й̀ил̀ад* К С Лу Д Ду, *й̀р̀ас̀ад* (сви пунктови); *й̀р̀ач̀ади* Б Лу, свīма *унучадима* Ду, имāм *й̀р̀аунуч̀ади* Д, дòчекала двā-несторо *й̀р̀аунуч̀ади* Ду, сѣдморо *й̀р̀аунуч̀ади* С, *й̀р̀аунуч̀ади* П БЛ ГГ, *с̀иј̀ак̀л̀ад* Ду БЛ Б Ло, кад одјāче *ш̀ел̀ад* Лу, *ш̀ел̀ад* (сви пунктови), с̀ад мòја *унуч̀ад* Д, *унуч̀ад* К, òсморо *унуч̀ади* Ду, п̀еторо *унуч̀ади* имāм С, *ч̀ељ̀ад* (сви пунктови).

Нисам добила потврду за *уж̀ад* (у једини је *у́же* — *у́жетѡ* — *у́жетѡ*). У свим местима бележила сам *гòвече* — *гòвечѡ*, а у множини *гòвѣда* — *гòвѣди* (сѣдморо *гòвѣди* Ло, јā сам ч̀увала òсморо *гòвѣди* Лу).

¹¹⁷ Уп. нпр. Ник. Мачва 260; Ивић, Бошњакковић ... Банат II, 48.

¹¹⁸ Теш. Љештанско 215; Ник. Мачва 260; Рем. Шумадија 238; Ник. Тршић 414; М. Ник. Горобиље 672.

Забележила сам и примере са друкчијим акценатским ликом: *бурáдима* П Ду, *с јагња́дима* Д, десет *йарча́ди* Д, држо по двајес *шела́ди* Д, нисам *ймō* *хеба́ди* Лу, *унуча́ди* Лу, од *овй* *унуча́ди* Бз, доносила зламѣње *унуча́дима* Лу, *хеба́дима* се покривали Ло, *хеба́дима* С БЛ.

Од два акценатска лика *йра̑унуча́ди* : *йраунуча́ди*, чешћи је први. На терену Шумадије чешћи је лик *шела́ди*. С друге стране, у Мачви је увек у ген. мн. *ждреба́ди*.¹¹⁹

Колективи на *-ад*, уз присуство оба акценатска лика, посведочени се у Колубари, у Шумадији, у говору Љештанског, у тршићком и горобиљском говору, у говору Мачве.¹²⁰

У мојој грађи су се нашла и два оваква примера (у позицији акузатива): држа́ли *шела́ди* Д, *шела́ди* смо увек држа́ли Ду.

Наставак *-и* у номинативу и акузативу множине спорадично се среће на терену централне Шумадије (*чувам унуча́ди*, *добра му шела́ди*), а забележен је и на терену Мачве (*шела́ди изашли*, *ва̑шају ждрѣба́ди*).¹²¹

б) Суплетивни облици на *-ићи*: свѣ *бури́ће* П, у *бури́ће* Б, *ймām* *ове ма̑е бури́ће* Ду, *покидамо дугми́ће* Б, *нѣма дугми́ћа* Б, *кучи́ћи* Ду Бз, *ма̑чи́ћи* (сви пунктови), *глуви и̑ли́ћи* се лежу Лу, да боље цвѣтају *и̑ли́ћи* Д, тргово с *и̑ли́ћима* Ло, *и̑ли́ћи* К, *пресѣљавамо и̑ли́ће* Ду.

За разлику од стања забележеног у Шумадији,¹²² где је суплетивна множина сасвим уобичајена, изнета грађа показује да се у овим колубарским селима именице које имају облике на *-ићи* срећу ређе, и то углавном код, именица са значењем младунчади.

Облици *шели́ћи*, *йраси́ћи*, *јагњи́ћи* могу се понекад чути када означавају деминовитивност и хипокористичност: да ви́дѣм *моје јагњи́ће*, *об̑и̑ѣм моје йраси́ће* ГГ, *по̑до̑јѣм и̑ели́ће* Ду.

Облик *дугми́ћи* забележен је у опису дечје игре, и то само у једном пункту од једног информатора, док се облик *бури́ћи* углавном на овом терену може чути када означава мању бурад. Облик *бури́ћи* посведочен је и у Колубари.¹²³

Облици на *-ићи* нису непознати говору Љештанског, тршићком говору, говору Горобиља. Углавном се и у овим говорима ради о истом инвентару именица.¹²⁴

в) Суплетивни облици на *-ци* : *у̑вѣк и̑ма̑м до̑бре ја̑га̑ње* Лу, *ја̑га̑нци* К Ду Д П Б, *ра̑стрго нам ја̑га̑ње* Ду.

У мом материјалу суплетивна множина на *-ци* потврђена је само код именице *јагње*, док се суплетивна множина среће на терену централне Шумадије и од именица *йрасе*, *шеле*.¹²⁵

¹¹⁹ Рем. Шумадија 242; Ник. Мачва 263.

¹²⁰ Ник. Колубара 47; Рем. Шумадија 240; Теш. Љештанско 216; Ник. Тршић 414; М. Ник. Горобиље 672; Ник. Мачва 236.

¹²¹ Рем. Шумадија 242; Ник. Мачва 263.

¹²² Рем. Шумадија 243.

¹²³ Ник. Колубара 47.

¹²⁴ Теш. Љештанско 216; Ник. Тршић 414; М. Ник. Горобиље 672.

¹²⁵ Рем. Шумадија 243.

г) Множина с проширењем *-еџа-* : пўна *бурџа* К, ђтачеш у *бурџа* Д, сџпа се у *бурџа* Лу, пђкидала ми се ђва *дугмеџа* Ду, *дугмеџа* Д да кўпим *дугмеџа* П, *дугмеџа* Ло Бз БЛ К, нџсу бџла вџштџчка *ђубреџа* Ду, направљена *окнеџа* Д, ђправно *окнеџа* Лу, *окнеџа* да се сўши Бз, сџпаш у та *окнеџа* Ду, бџла *окнеџа* од дрвета Б, у *окнеџа* се сџпало С, направџи *шекнеџа* Д, нџсу бџли јђргани ни *ђебеџа* К, от *ђебеџа* Ду, око *увџа* Б Ду, плџтў се *ужџеџа* Ло, *ужџеџа* да плџтџм БЛ, јўтру плџтџмо *ужџеџа* К, да се сплџтў *ужџеџа* К, вџжеш *ужџеџа* Д, прђстиреш *ужџеџа* Лу, жџне плџле *ужџеџа* Ду, начўпаје се *ужџеџа* БЛ, сџчџ *ужџеџа* ГГ, начўпаје се жџта за *ужџеџа* С.

Множина с проширењем *-еџа-* позната је и суседним говорима. Сређе се у Шумадији: *окнеџа*, *дугмеџа*, у Љештанском говору: *увџа*, *дугмеџа*, у говору Тршиђа: *дугмеџа*, *дрвеџа*, *увџа*, у горобџљском говору: *бурџа*, *дрвеџа*, *ужџеџа*, као и у говору Мачве *ђебеџа*, *словеџа*.¹²⁶

Збирне именице

1.52. У посеђеним колубарским местима забележила сам и следеђе збирне именице: ђнда *грџња* Б, дђнесџш *грџња* Ду, пђкупџм *грџње* ГГ, *грџње* П БЛ Д С Ло, ђдиесџ на *грђбље* Лу, са *грђбља* П, испод *грђбља* БЛ, џзађемо на *грђбље* К, ка се пђђе на *грђбље* Ло, џдџ се на *грђбље* Ду нђси цџгер *грђжђа* Лу, рђзног *грђжђа* Ло, ўзми *грђжђа* Б, *грђжђе* Ду П С К, нџ волим *грўмеђе* Лу, *дрвеђе* (сви пунктови), за *здрџвље* Лу, *зрњевање* К, *зрњевање* кђрџстиш Ло, ђнђ *кђље* Ду П Ло БЛ Бз С Ло К, тўрџмо *камџње* Лу, *камџње* дђле Ду, *камџње* С БЛ Б П ГГ, *кђређе* (сви пунктови), *лише* спада Б, џмаш *ђкеђе* у магђзи Б, нџмате *ђрўжја* Д, мџ смо брже *ђрўжје* К, к *ђрўжју* С, мџ смо без *ђрўжја* БЛ, *ђрўжје* закопавали БЛ, *ђрўжје* ђстависмо Ло, кўпиш у *џлаше* Ло, *џлешење* дђносимо Лу, џдемо у *џлешење* Ду, нђсџмо *џлешење* Ло, дђносили ђв *џлешење* Бз, *џрстеђење* Ду Бз БЛ К Ло Д, кўпи *џрстеђење* Лу, *џруђе* се сџче Ду, от *џруђа* чђрдђк Д, плџтени от *џруђа* Лу, од врбовог *џруђа* Б, *џруђе* БЛ С Ло Бз П, од ливатског *цвеђа* Лу, бацаје *сноџље* С, вџжу *сноџље* К, *сноџље* је бџло вџлико С, за време деђења *сноџља* Б, вџже *сноџље* Бз, ни *сноџље* кўпити БЛ, у *сноџље* К, у *сноџље* Ло, *сноџља* Д, да нџ бидне *џруђе* Лу, пада *џруђе* Ло, *џрње* Д П Ду БЛ ГГ С, јџдан пўкџт *цвеђа* Д, чђкђђе Ду Бз БЛ П Лу К.

1.53. На терену сам забележила и неколико збирних именица на *-џње*: џзађемо ми *жџенскиђење* Ду, и *жџенскиђење* и *мўшкиђење* џдў Д, и *жџенскиђење* џдў на вршај БЛ, за *жџенскиђење* направџи се окрўгло Лу, скўпи се *мўшкиђење* и *жџенскиђење* Б, *жџенскиђење* пџва, *мўшкиђење* пџвају П, де се кўпају *жџенскиђење* ГГ, вђлџм *мўшкиђење* мђгог Бз Ду БЛ ГГ, *жџенскиђење* бџле бђље за жџтву К, и *мўшкиђење* и *жџенскиђење* БЛ, са рукавчиђима *жџенскиђење*, а и *мўшкиђење* Ло, кђлко гђд *маџђриња* Ду, *маџђриње* ђве Д, бђло ў куђи тџи *маџђриња* К, од ђви *маџђриња* што је бђло БЛ, бђло је и *маџђриња* Б, *мрџвиђење* Б Д П.

¹²⁶ Рем. Шумадија 243; Теш. Љештанско 216–217; Нџк. Тршиђ 414–415; М. Нџк. Горобџље 672–673; Нџк. Мачва 264.

Збирне именице на *-иње* срећу се на терену Шумадије, с тим што је инвентар таквих именица богатији (*бравиње, звериње, мушкарине и сл.*), а забележене су и у говору Љештанског (*зечиње, кучиње, иичиње*).¹²⁷

Забележила сам и један пример у којем се уместо очекиваног наставка *-иње* јавља наставак *-ија*: *иичија* Б Бз, ради *иичије* Б.

Овакав наставак познат је и у говору Љештанског *зечија, иичија*.¹²⁸

Pluralia tantum

1.54. Инвентар именица *pluralia tantum* одговара оном у стандардном језику: изађем код *вратија* П, дџл код *вратија* Ду, пред *вратија* П, на *вратија* Ло, ѓтворе се *вратија* К, имџ *вратија* Д, ѓтворѣ се *вратија* К, ѓтворим ѓна *вратија* Ду, *вратија* тѣсѓна Ду, мѣтула бабини на *вратија* Лу, од *вратија* Лу, прѣљѣља *вратија* Ду, пред *вратиима* П, ѓнај на *вратиима* БЛ, тридесет *кѣла* жита ГГ, по трѣја *кѣла* Б, за *кѣла* Ло, у *кѣла* Д, трѣја *кѣла* истѣрају БЛ, пѣна *кѣла* К, шѣсет пѣтора *кѣла* Бз, тѣвариш љ *кола* Лу, ис *кѣла* Лу, са *кѣлима* Д, с *кѣла* Ду, тѣра други *кѣла* Б, преко *кѣла* К, нѣка и *кѣла* Бз, сипа у *кѣла* С, *кѣла* чѣкала Ло, пѣна *кѣла* дѣтерали К, ѓтерали *кѣла* Ло, *кѣишија* (сви пунктови), ѓтвориш *крија* Ду, стѣвим у *крија* Лу, на *крилима* Бз, у *крстиима* Бз П Ду БЛ, *крстија* Ду Ло К Лу Б, ѓкређе *лѣја* Лу, закаче на *лѣја* Лу, ѓкрѣну на *лѣја* Б, вѣжу на *лѣја* Ло, имали су ѓзнаку на *лѣјима* С, по *лѣјима* Бз, пѣна *нѣдра* Лу, стѣвим у *нѣдра* Б, свѣ нѣсила љ *недрима* Ло, у *недрима* П, *криле* у *недрима* К, *нѣдра* Ду, на *нѣсилима* К, *кака* нѣсила, дијете Д, у *илућа* Д, љдарио *илућима* ГГ, с *илућима* Ду, на *љстија* БЛ, д исплачѣм *љстија* Ду, да љватим *љстија* Ду, дѣшѣ си мѣчку на *љстија* БЛ,

Поједине именице и групе именица

1.55. Именице *небо* и *чудо* јављају се:

а) када добијају посебна значења¹²⁹ с проширењем *-ес-* у множини: дѣм до *небѣса* избио БЛ, ја кад је вриска до *небѣса* Ду, ѓтворило се са *небѣса* БЛ, гѣри Сјѣница до *небѣса* Ло, на *небѣсима* К Ло П ГГ Б, ка се смрѣкоше *небѣса* С са *небѣса* се срѣчи С, *небѣса* К, мѣ нѣмо са зѣмљѣ, а ти нам помѣзи са *небѣса* Ду, нек се чѣјѣ до *небѣса* Ло; да видиш ти *чудѣса* БЛ, види *чудѣса* П, глѣдај сад *чудѣса* Д, *чудѣса* Ду Лу Бз ГГ.

б) без проширења *-ес-* у множини: у изр. *чудна ми чѣда* (сви пунктови, у значењу *није важно*), *каква* ли су тѣ *чѣда* С, с *чѣдима* П, *чѣда* Ду Бз Бл К.

Проширена множина ових именица среће се и на терену Шумадије (*с небѣса, џ чудѣсима*).¹³⁰

¹²⁷ Рем Шумадија 246; Теш. Љештанско 216.

¹²⁸ Уп. Теш. Љештанско 216.

¹²⁹ Облик *небеса* готово у свим примерима употребљен је у значењу „*васионски иросѣвор који се са зѣмље види у облаку свѣда, небески свѣд*, али и у значењу *иребивалиштиѣ умрлих ираведника* (ти нам помѣзи са *небеса* Ду). Облик *чудеса* означава нешто што је *нѣириродно, фѣниѣстично*.

¹³⁰ Рем. Шумадија 244.

1.56. Именице *око* и *уво* у множини припадају деклинацији именица женског рода *i*-основа и чувају двојински наставак у генитиву: *òчијӯ* ми Ду Лу Ло К БЛ Бз С, *око òчијӯ* Б; *иза у̀шијӯ* П, *од у̀шијӯ* БЛ Д, *у̀шију* Ду Бз Б Лу Ло.

На терену Шумадије срећемо и *òчију* (*очѝју*) и *у̀шију* (*у̀шију*); у љештанском, тршићком и горобилском говору истраживачи бележе генитив множине на *-ију* само од именице *око* — *òчиӯ* (Љ), *òчију* (Г), *òчу* (Г). Генитив множине именице *уво* у овим говорима гласи *увѝш̃а*.¹³¹

1.57. Именице с проширењем *-ен-* у једнини задржавају овај формант и у множини: променила се *врѝмѝна* Лу, тѝшка *врѝмѝна* била К, *врѝмѝна* Ду Бз П С БЛ, давали *имѝна* ГГ, више *имѝна* да Лу, *имѝна* Ду БЛ Д, преко *рамѝна* К, *око рамѝна* вежем Лу, на *рамѝнима* Ло, *рамѝна* Ду С БЛ Д П ГГ Бз, *купујемо семѝна* С, *закрѝчавали òна семѝна* Б, *не купујѝм семѝна* Лу, о[д] тѝ *семѝна* Ду, *имѝм* ја *семѝна* какѝ òћеш Ло.

1.58. Именице *деца* и *браћа* имају промену као и у стандардном језику: *дѝца* пијучӯ Лу, нòсила *дѝци* П, шѝсторо *дѝцѝ* БЛ, нѝко се *око дѝцѝ* није занѝмо Лу, чѝтворо *дѝцѝ* Лу, òстала з *дѝцòм* Лу, бѝло нас пуно *дѝцѝ* Ло, *дѝца* Ло СД Д, спрѝми *дѝци* К, од *дѝцѝ* К, *дѝцѝ* Б Д БЛ, з *дѝцòм* БЛ, *дѝцо* БЛ К С Ло Ду Бз, плѝла *дѝци* Лу, свој *дѝци* исплѝла Ду, са својòм *дѝцòм* Ду, *дѝцу* Ду, тò се не износи *дѝци* Ду, нѝ дају *дѝци* Б; *брѝће* сам имò Лу, с *брѝћом* С Лу, пѝт *брѝће* С, пѝт *брѝће* нас бѝло Ло, *брѝћо*, дѝ ћете вѝмо БЛ, у сарѝдњи з *брѝћом* Б, *брѝћо* БЛ К С Д Ло, од *брѝће* Б, нѝсу имале *брѝће* Лу, *брѝћа* се рѝстурили П, нѝсам имò тѝ *брѝће* Д, нòсим *брѝћи* Ду, даò пòс *брѝћи* К; ван оваквог обрасца је пример имали су *иѝш* брѝћа БЛ.

Именице *деца* и *браћа* мењају се као у стандарду и на терену централне Шумадије (*деци*, з *децом*; *браћи*, *браћом*), с тим што се и на том терену спорадично јављају и облици *децама*, *браћама*, *иѝш брѝћа*.¹³²

1.59. У мојој грађи нема потврда за облик *говѝдо* у номинативу једнине. Ова именица се у номинативу једнине увек појављује у облику *говѝче*.

У множини именица *говѝче* гласи *говѝда*: пун òбор *гòвѝда* К, прòстире *гòвѝдима* К, дајѝ се *гòвѝдима* С, ујутру се полѝже *гòвѝдима* Б, *гòвѝдима* се полѝже Ду, чӯво *гòвѝда* Д, да чӯвам *гòвѝда* К, рѝни *гòвѝда* Ло, врати мн моја *гòвѝда* Б, њѝ двѝ *гòвѝда* јуре Ло, чӯва *гòвѝда* Ду, у дрӯгој држѝли *гòвѝда* Лу, чӯвам ја и *гòвѝда* Бз, трѝба да чӯвам *гòвѝда* БЛ, чӯвала *гòвѝда* док сам мòгла ГГ, *гòвѝда* смо гòнили на Рѝбас Лу, тѝрала *гòвѝда* Ду, òстави *гòвѝда* С, чӯво нам *гòвѝда* С, дѝсеторо *гòвѝди* БЛ, сѝдморо *гòвѝди* код òца Ло, òде и за *гòвѝдима* Ду, за *гòвѝдима* идѝш БЛ, ја сам чӯвала òсморо *гòвѝди* Лу, с *говѝдима* П.

И у околним говорима истраживачи бележе само облик *говѝче* у једнини, док у множини стоји *говѝда*. Тако на терену Шумадије срећемо *говѝда*, *гòвѝди*, *гò-*

¹³¹ Рем. Шумадија 244; Теш. Љештанско 217; Ник. Тршић 414–415; М. Ник. Горобљѝ 673.

¹³² Рем. Шумадија 244.

ведима, у Љештанском и Горобиљу *гòведа*, *гòвѣдā* и *гòвѣди*, *гòведима* (Љ) / *гòведа*, *гòвѣди* (Г).¹³³

1.60. За разлику од говора централне Шумадије,¹³⁴ где именица *уже*, којом се означава *већи број уједно ујредених сѝрука кудеље, сѝабљике жсиѝа или гвоzdених жица, конойац*,¹³⁵ има тројаку множину: *ужѝѝа*, *ужа*, *ужад* (*ужад*), у посећеним колубарским местима именица *уже* у множини има облике *ужа* и *ужѝѝа*:

а) са стране *ужа* Лу, мѝтали она *ужа* Б, направиш као *ужа* БЛ, чупаш *ужа* Бз, плѝтѝ *ужа* Б, плѝла и *ужа* Ло, звали ми *ужа* К, дођу она *ужа* Лу, ја за њим она *ужа* К, вежу *ужа* Ду, *ужа* Д П.

б) плѝтѝ се *ужѝѝа* Ло, *ужѝѝа* да плѝтѝм БЛ, јѝтру плѝтѝмо *ужѝѝа* К, да се сплѝтѝ *ужѝѝа* К, вежеш *ужѝѝа* Д, прѝстиреш *ужѝѝа* Лу, жѝне плѝле *ужѝѝа* Ду, начупаје се *ужѝѝа* БЛ, сѝче *ужѝѝа* ГГ, начупаје се жѝта за *ужѝѝа* С.

У щештанском и тршићком говору уместо лексеме *уже* употребљава се *конойац*, док у говору Горобиља стоји у множини *ужѝѝа*, *ужѝѝā*, *ужѝѝима*.¹³⁶

1.61. У стандардиом језику лексема којом се означава *унуѝрашињи, удубље-ни део раменог чланка, зглавка између ѝрсног, грудног коша и горњег дела над-лакѝице*¹³⁷ јавља се у три морфолошка лика *ѝазух*, *ѝазуха*, *ѝазухо*, при чему се у РМС даје предност облику *ѝазухо*.

У овде испитиваним пунктoвима говори се *ѝазуо* и *ѝазуво*: испод *ѝазува* Ду, под *ѝазуом* Бз, сѝрби ме пот *ѝазуом* БЛ, пот *ѝазуом* Д, мѝтула испот *ѝазуа* Ло, пот *ѝазуом* К ГГ С, испот *ѝазува* Б.

Морфолошки ликови *ѝазуо* и *ѝазуво* сређу се и у западносрбијанским говорима. У горобиљском говору сређемо само облик остварен у средњем роду *ѝѝѝ-ѝазуом*, у говору Љештанског *ѝазуо* и *ѝазуво*, уз напомену истаживача да се може чути и облик остварен у женском роду *ѝазуа/ѝазува*, *ѝазуе/ѝазуве*; у Тршићу се говори *ѝазуво*. С друге стране, на терену Шумадије ова именица се остварује у женском роду — *ѝѝѝ ѝазу*.¹³⁸

1.62. Именица *доба* се у номинативу јѝднине појављује само у јѝдном акцен-татском и морфолошком лику. Облик који има у номинативу јѝднине задржава у генитиву и акузативу јѝднине — понаша се као индеклинабилна именица средњег рода уз коју атрибут углавном остаје непромењен: до неко *дѝба* Б ГГ БЛ Бз Ду Д КП Ло, у прѝђошње *дѝба* Ло, зимско *дѝба* Ду, за зимско *дѝба* Лу, ѝтишо у тѝ *дѝба* Д, бѝли у неко *дѝба* Ло, знаш којѝе тѝ *дѝба* Ду, у ѝнѝ *дѝба* С БЛ Д, у ѝнѝ *дѝба* К,

¹³³ Рем. Шумадија 244; Теш. Љештанско 216; М. Ник. Горобиље 672.

¹³⁴ Рем. Шумадија 244–245.

¹³⁵ Дефиниција преузета из РМС.

¹³⁶ Теш. Љештанско 216; Ник. Тршић 414; М. Ник. Горобиље 672.

¹³⁷ Дефиниција преузета из РМС.

¹³⁸ М. Ник. Горобиље 672; Теш. Љештанско 215–216; Ник. Тршић 414; Рем. Шумадија 245.

зймско је *дѡба* било Лу о[д] тѡ *дѡба* Бз, лѣтње *дѡба* П, урѡдимо до зймско *дѡба*; али и: до нѣког *дѡба*.

Исти морфолошки (али не н акценатски) лик срећемо у говору Љештанског *дѡба*, у говору Тршића *дѡба*, где је ова именица такође индеклинабилна и чији атрибут остаје непромењен. На терену Шумадије ситуација је другачија: именица *дѡба* је индеклинабилна, али се јавља у два морфолошка (и два акценатска) лика : *дѡба*, *дѡба*, *дѡбо*.¹³⁹

1.63. Именица *вече* се у посећеним колубарским местима у једнини понаша као именица средњег рода, док се у множини мења по обрасцу именица женског рода с нултим наставком: *дѡбро вече*, Стѡноје Ло, *дѡбро вече*, људи П, *дѡбро вече* Ду Б Бз С Лу БЛ Д, свѡко *вече* идѣм Бз, пѡз дѡђу друго *вече* БЛ, и дѡђе јѣдно *вече* Лу, исто *вече* идѣу у плѣтѣње Ду, дѡшѡ исто *вече* Ло, пѡс се вратио тѡ *вече* П; дѡвѣ *вѣчери* стоји Лу, нѣколко *вѣчери* Ду БЛ, тѣ *вѣчери* П, пѣ-шѣс *вѣчери* нас дрђали С.

И у суседним западносрбијанским говорима истраживачи бележе именицу *вече* у једнини у средњем роду, а у множини у женском роду *вѣчери* (Љештанско, Тршић), с тим да је у Горобиљу забележен и генитив множине *вѣчери*.¹⁴⁰

На терену Шумадије ова именица је трородна — *дѡбар вече*, *оно вече*, *дѡбра вече*.¹⁴¹

1.64. За разлику од говора централне Шумадије¹⁴² и, с друге стране, говора Мачве, где су у употреби *јаје* и *јајце*, мој материјал показује да је на овом терену у употреби само облик *јаје*:

а) *узмеш јаје* Ду, стѡвѣм *јаје* К, љуска од *јајѣта* БЛ, *јајѣта* Ло Лу Ду БЛ Бз К.

б) нѡлѣпа се *јајѡ* Лу, дѡста *јајѡ* ГГ, кѣвѡна *јаја* К, од *јајѡ* Ло, пѡкупѣм *јаја* Бз, нѡсила јѡј *јаја* Б, кѣпи *јаја* Ду, замѣтим с *јајима* Ло, спрѣмио дѡвѣста *јаја* П, патѣшпањ с *јајима* Д, сѡд испрже *јаја* БЛ, шѡрамо *јаја* К, нашѡрала тѣрѣста *јајѡ* Ду, нѣ фѡрбамо, шѡрамо *јаја* Бз.

Стање потврђено на овом терену одговара оном у говору Љештанског, где је *јае*: *јаѣта* / *јаја*. Међутим, у осталим западносрбијанским говорима среће се нешто другачија слика. Наиме, у говору Тршића у једнини стоји *јаје*: *јајѣта*, док су у множини у употреби оба облика *јајца*: *јаја*; у горобиљском говору подједнако се употребљавају облици *јаје* и *јајце*.¹⁴³

1.65. Именица *иѡвесмо* „свежањ вуне, кудеље или лана што се веже око преслице“¹⁴⁴ гласи: нѡправиш *иѡесмо* Лу, *иѡесмо* нѡвијеш БЛ, *иѡесмо* што смо звѡли од лѡна К, имѡм *иѡесмо* Ло, од *иѡесма* Ду, стѡви се *иѡвесмо* Бз, *узмѣмо* то *иѡвесмо* К, дѡбијеш *иѡесмо* Д, *иѡесмо* Ло, от *иѡвесѡма* Лу Ду БЛ, *иѡвесѡма* јѡ на-

¹³⁹ Теш. Љештанско 215; Ник. Тршић 414; Рем. Шумадија 245.

¹⁴⁰ Теш. Љештанско 215; Ник. Тршић 414; М. Ник. Горобиље 672.

¹⁴¹ Рем. Шумадија 245.

¹⁴² Рем. Шумадија 246; Ник. Мачва 264.

¹⁴³ Теш. Љештанско 216; Ник. Тршић 264; М. Ник. Горобиље 673.

прѣдѣм К, прѣла *идѣсма* Бз, нисам имала дѣвѣлно ни *идѣсама* Ду, та пуста *идѣсма* Лу, баба рѣди *идѣсма* Д, *идѣсма* прѣли Ду, ткало се прѣ от *идѣсама* БЛ.

1.66. Именице *йисмо* и *брвно* увек су средњег рода: примио *йисмо* Д, шаљу *йисма* С, донѣсили нам *йисма* Ло, читам онѣ *йисмо* БЛ, добила три *йисма* Лу, да кажем шта је у *йисму* Д, слала ми она пѣс *йисма* П; неки вајат од *брвна* Лу, имали смо од *брвна* Д, зовемо *брвно* БЛ, били вајати од *брвна* Ду, од *брвна* се то већма С, отац ђправио од *брвна* Ло.

За разлику од стања забележеног на мом терену, на терену Шумадије именице *йисмо* и *брвно* су чешће женског рода *чишао йисму, зове се брвна*.¹⁴⁵

1.67. Инвентар именица које не мењају род, тј. остају увек именице средњег рода је следећи:

йиво: чашу *йива* П, идѣ за *йиво* Ду, једно *йиво* К, какво *йиво* Ло, узми *йиво* Бз, попијем *йиво* БЛ.

ренде: посекла се на *ренде* Ду, истружеш на *ренде* Лу, велико *ренде* Ло, *ренде* позажимо С.

сийо: прѣсејеш на *сийо* Лу, ставља у *сийо* П, *сийо* забациш на кућу Лу, у *сийу* има жита Ло, ја узмем *сийо* Ду, да ми *сийо* К, прѣгледа кроз *сийо* Ду, у онѣм *сийу* јабука БЛ.

Именица *кило* означава мерну јединицу *кг* и *л* и увек је у средњем роду: неси *кило* ракије БЛ, измерим *кило* брашна Ло, ставиш *кило* соли К, попије *кило* вина С, купи *кило* зѣјтина П, *кило* кајмака и сира Лу, *кило* купуса Ду, *кило* водѣ Б, два *кила* ракије П.

1.68. Именица *ћемане* се на овом терену у једнини јавља у облику средњег рода: свиро Владан у онѣ мѣр *ћемане* Ду, кад засвира у *ћемане* Лу, било *ћемане* П, узме онѣ *ћемане* Д, дошѣ са *ћеманом* Бл, Цигани свирали у *ћемане* Бз.

Именицу *ћемане* у множини нисам чула.

1.69. За разлику од стања забележеног у Колубари,¹⁴⁶ где стоји да именица *место* гласи *место* и *месте*, мој материјал показује да ова именица увек има облик *место*: на то *место* Д, било *место* Лу, није имало *места* Лу, на три *места* Б, у том *месту* Ло, на два *места* БЛ.

1.70. У овим колубарским селима уместо именице *йлеће* употребљава се облик *йлећка*; исп. т. 1.87. Тако је и у суседним западносрбијанским говорима — у љештанском, горобиљском и тршићком.¹⁴⁷

1.71. У једнини именица *дрво* у косим падежима добија проширење *-еџ-*. У множини се може уочити разлика у значењу. Када се овом именицом означава

¹⁴⁴ Дефиниција преузета из РМС.

¹⁴⁵ Рем. Шумадија 246.

¹⁴⁶ Ник. Колубара 46.

¹⁴⁷ Теш. Љештанско 217; М. Ник. Горобиље 673; Ник. Тршић 415.

дрво у значењу *вишегодишња биљка која је обрасла гранама и лишћем* у свим пунктовима јавља се као збирна именица *дрвеће*, а када означава *оно што гори, нпр. у шљорети*, у множини остаје без *-ећа-*: *дрва* Б Ду БЛ, са *дрвима* Лу К, на трпа се *дрва* Ду, спреми *дрва* С, ложила се *дрва* Лу, сѣкла *дрва* Ло, спремали у лето *дрва* Д, отишо по *дрва* ГГ.

У западносрбијанским говорима промена именице *дрво* у једнини одговара стању у овом делу Колубаре. Међутим, када су у питању множински облици, стање у љештанском, горобиљском и тршићком говору само се у једном детаљу разликује у односу на ова колубарска места. Сви ови говори у множини за значење *вишегодишња биљка ... обрасла гранама и лишћем* имају облик *дрвѣћа*, с тим што се у овом значењу у Љештанском употребљава (као и у овим колубарским селима) збирна именица *дрвеће*. Сви ови говори када је у питању значење *оно што може да гори* у множини познају облик без форманта *-ећ-*.¹⁴⁸

ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА -А

Ј е д н и н а

Вокатив

1.72. У вокативу једнине бележила сам наставке *-о*, *-е* и *-а*.

1. Наставак *-о* јавља се:

а) код двосложних хопокористика са дугоузлазним акцентом у номинативу једнине и с дугосилазним акцентом у вокативу једнине:

— *Анђо* С, *Бџо* Ду, *Бџо* БЛ Ду, *Вѣро* Ду, *Видо* Д Ду П, *Дѣро*, сѣди ма̀ло Ду, *Дѣсо* Ду Ло Б, *Дико* Б, *О, Бѣло* Ду (од Синђелија), *Жијо*, рѣци и ти коју Ду, *Заго*, донѣси слатко̀ Лу, *О, Јордо* Ду, *Кашо* Д, *Миро* Ду Бз ГГ, *Мицо* Д П, *Надо* Ду П, *Јоко* БЛ Ду Бз, *Нашо*, понѣси водѣ Ду, *Насшо* К, *Рацо* Ду, нѣмој, *Радо* Ду Бз, *Рџо* П, *Ружо* Ду Д Ло БЛ, *Снѣжо* П, *Сјомо* Лу, *Цуко*, оћеш ли ме че́кати БЛ;

— *друго*, мо̀ја Ду, до̀ђидер, *друго*, сѣди Ло, *ѣ*, мо̀ја *друго* БЛ, *ма̀јо* БЛ Ду Ло, *на̀но* (сви пунктови), *на̀јо* Ло Лу БЛ ГГ Бз, *ири́јо* (сви пунктови), *сѣ́јо*, мо̀ја БЛ Бз, забора̀вим, *ћѣро* Ду, *ћѣро*, мо̀ј отац БЛ, прѣ то, *ћѣро* К, *ћѣро* ГГ С Ло БЛ Ду Б, *ку̀мо* (сви пунктови).

б) Наставак *-о* у вокативу једнине имају и следеће именице: нѣмој, *жѣно* К, *жѣно* Ду Лу С БЛ Бз П Д Ло, *цуро* (сви пунктови), *гџсѣо̀ђо* П.

в) Наставак *-о* се јавља и код следећих именица на *-ица*: *изелицо* К, П Ду *ку̀кавицо* Ду Лу Ло ГГ, *лѝсицо* Д, *сирџи́шицо* Ду С БЛ П Бз Ло Лу.¹⁴⁹

И именица *и́йици* у вокативу увек има наставак *-о*: *и́йицо* Ду БЛ Лу, *и́йицо* Б Ло К П.

¹⁴⁸ Уп. нпр. Теш. Љештанско 216, М. Ник. Горобиље 673; Ник. Тршић 414.

¹⁴⁹ Облике сам бележила постављањем директних питања и старијим и млађим саговорницима. Наставак *-о* присутан је у говору старије генерације, док се у говору млађе генерације код ових именица јавља наставак *-е*. У говору и старије и млађе генерације присутан је облик *и́йицо* или *и́ицо*.

2. Наставак *-е* јавља се:а) код неких вишесложних именица на *-ица*:— *Вѣрице* Ло К П Ду, *Дра̀гице* Ду П Лу С, *Ду̀шице* Ду П Бз, *Ми́лице* П Д Лу Ло Ду П БЛ Б;¹⁵⁰— *дру̀гарице*, оћемо ли у Мѐдницу Ло, *дево̀јчице* Ду С Д П Б, *еј*, *ку̀кавице* П Ду БЛ Д, *лејдо̀ишице* Ду Лу Ло Б, *ајде*, *ко̀мишинице*¹⁵¹ П, *му̀ченице* К, *цу̀рице* Д С БЛ Б П Ду.б) код двосложних хипокористика: *ајде*, *Ми́ле* Лу (од Милена), *се́ди*, *На́ле* Ду, *нѐмој*, *На́ле* Ло (од Наталија).За разлику од стања забележеног на мом терену, где именице типа *ку̀кавица* имају или наставак *-о* или *-е*, у суседним западносрбијанским говорима именице *ку̀кавица* и *и́йица* имају наставак *-о*. На терену Шумадије овакве вишесложне именице на *-ица* имају наставак *-о*, али има забележених примера и с наставком *-е* (*дево̀јчице*, *дру̀гарице* и сл.).¹⁵²3. Наставак *-а*, тј. вокатив једнак номинативу јавља се:а) код двосложних и вишесложних именица на *-ка*:*Бо̀рка*, *ка̀жи ка̀ко је би́ло* Ду, *Бра̀нка* Ду П С БЛ Бз, *Дрѝнка*, *по̀ђи* Д, *Жи́вка* Ду П БЛ С, *Ива̀нка*, *мо̀же ли* Ду, *Ми́лка* Лу П К, *То̀нка*, *викнем је* Ду, *О*, *Сла̀вка* Ду, *ајде*, *Стѐвка* Ду;*Бо̀сиљка*, *понеси во̀де* Ду, *Бо̀сиљка* БЛ П Лу, *Дарѝнка* Ду БЛ, *Деса̀нка* Ду Лу Д БЛ Бз Б, *Ду̀шианка*, *најђи* К, *Заго̀рка*, *престави ка̀фу* Лу, *Јова̀нка* Ду Лу Д С, *се́ћам се*, *Јорда̀нка* К, *Јорда̀нка* Ду Лу БЛ Бз П, *види*, *Мила̀динка*, *ка̀жем јој* Лу, *Недељка* Лу, *Ра̀дбојка* П Лу Бз, *Сти́анбојка*, *помози ва̀мо* Ду;*нећу*, *мајка* Ду, *мајка* (сви остали пунктови), *ше́шка* Ду Б Бз БЛ Лу П, *знаш штга*, *снајка* Ду, *снајка*, *Русија* Ду, *снајка* Лу К С Ло П Бз ГГ, *ко̀мишинка* Ду Лу К;

б) код осталих двосложних и вишесложних именица с различитим акцен- том:

не смѐм, *Ди́вна* Б, *чуј*, *Ди́вна* ГГ, *знаш штга*, *Олга* БЛ;*Горда̀на* Б БЛ Ду Лу Д, *јеси л сти́гла*, *Ви́досава* Ду, *Дра̀гиња* Ду Д Лу ГГ, *Дра̀госава*, *нѐмој* Лу, *ајде са̀ мнѐм*, *Дра̀гослава* Ло, *е*, *моја Жи́вана* Д, *Лејосава* Лу Д, *Милена*, *говори* Ду, *де си*, *Милена* Бз, *Милена* БЛ, *Миле́ва* Ду Бз, *слушај*, *Найша̀лија* Ло, *Найша̀лија*, *је ли спрѐмно?* Ло, *Нико̀лија* С, *Ра̀дмила* Ло С, *о*, *Русија* Ду БЛ, *Со̀вија*, *реци де је* Ло;*ја јој ка̀жем*, *баба* Лу, *ајде*, *баба* П, *сти́рина* (сви пунктови), *ајде устај*, *мла̀да* Ду, *мла̀да*, *зѐвнем је* Бз, *ше́шка* Ду К Ло БЛ; али и: *е*, *лејдо̀ишица* Ду, *види*, *цу̀рица* Д;

¹⁵⁰ Када су лична имена у питању, облике са наставком *-е* углавном сам слушала у говору млађе генерације. У говору старијих информатора се може чути овакав вокатив, али само у ситуацијама када се старије особе нађу у непосредном окружењу нешто млађих особа.

¹⁵¹ На целом терену обичнији је облик с наставком *-ка* (компинка).

¹⁵² Рем. Шумадија 248; Ник. Мачва 261; М. Ник. Горобиле 674; Теш. Љештанско 218; Ник. Тр- шаћ 415; Ник. Колубара 47.

в) код тросложних и вишесложних именица на -ица: *видѣ, Зѡрица Ду, Зѡрица П С БЛ, О, Љубица Ду, рѣци ми Љубица Лу, Љубица, донѣси слаткѡ БЛ, Милица Ду, чѹј, Милица Лу, Вѣрица К, Ду П, Мѡрица Ду, Дрѡгица Лу С БЛ Ду Бз Д.*¹⁵³

Вокатив једнак номинативу од именица на -ица потврђен је и на терену Шумадије, у Мачви, у Горобилу, љештанском и тршићком говору.¹⁵⁴

Именице које стоје уз лично име и којима се означава неко сродство не губе свој акценат и имају промену у косим падежима: *стѣрина Лейосава Д, нѡси нѡни Љубици Ду, дѡдила је ѹна Сѣѡна Лу, дѡла стѣрини Милени Бз, ишѡ је шѣѣшки Рѹжи БЛ, ѹзѣла о[д] шѣѣшке Говѡнке Бз, ѹзми от стѣрине Сѣѣвке Лу, код нѡнѣ Дамјѡнке П, ишла је шѣѣшки Дѣси Б, ѡднѣла бѡби Бѣли С, нѡсила сам јѡ нѡни Јордѡнци К, понѣси бѡби Видосави Ду, стѣрини Добринци П; исп. и т. 1.44.*

Датив и локатив

1.73. У дативу и локативу јединине доследно сам бележила наставак -и.

Датив: *кажем бѡби Лу, дѡђем бѡби Ло, пѡнѣла девојчици К, дѡм домѡћици К, ѡднѣла другѡрици Ло, дѡла Зѡги Лу, рѣкла јѣѣрови Лу, према лѡми Ду Лу Ло, дѡђу колеби Ло, пѡтерају колеби С, дѡвлѡче колѡни Ло, тѹ сам придѡт чѣтничкој кѡмѡнди БЛ, дѡвѹчѣш плѡст кѹћи Ло, вратитиш се кѹћи Лу, дѡшла кѹћи БЛ, дѡшѡ кѹћи Бз, дѡшѡ сам јѣднѡј кѹћи С, дѡвлѡчиш кѹћи Д, ѡјде кѹћи П, ѡјдемо кѹћи С, пѡлазимо кѹћи Ду, дѡђем кѹћи Б, пѡс кѹћи дѡшѡ Д, дѡђеш кѹћи Ду, дѡђу кѹћи К, идѣмо дрѹгој кѹћи С, стигне кѹћи П, идѣм кѹћи К, пѡшѡ кѹћи БЛ, изаткала Мѡји Ду, млѡди спрѣма Ло, а млѡди се дѡ К, кѡпѹт млѡди Ду, да пѡслѹжимо крѡљу и ѡѡѡѡбини С, није прѣпадо ѡѡрѡици К, ниједнѡј ѡѡрѡици С, ѹђем свѣкрѡви Ду, изаткала сѣстѣри Ду, дѡла мѡјѡј сѣстѣри БЛ, кѡм мѡјѡј снѡји Ло, дѡла снѡји Ду, ѡђу мѡјѡј снѡји Ло, шѣѣшки Лу Ло, пѡнесѣм цркви Ду, ишле смо цркви Бз, цркви Б, ѡду цркви БЛ, ишли цркви Бз, идѣ цркви Лу, нѡсѣ се цркви рѹчак Лу, ѡднесеш цркви Ду, идѣ се цркви БЛ, ишѡ је дѣда цркви К.*

Локатив: *по ѡвлици Лу, у вѡшој ѡвлици С, у ѡрмици С, на ѡрѡицици К, у бѡри К, у бѡшчи Лу, пѡсѡдиш у бѡшчи Ду, у бѡлници Лу Ло БЛ К, у бѡрби БЛ, бѡли ѹ Босни Лу, у Брѡнковини Б, у прѡвој брѡгѡди К, у бѹкви јѣднѡј Ло, на вѡѡри С, на вѡди Лу Ду, на тѣкућѡј вѡди К, о Нѡвѡј гѡдини Лу, у Јѣловој гѡри Д, о Мѡлој Гѡсѡјѡни Б, о Гѡсѡјѡни Д, у гѡрди Ло, на грѡници БЛ, на Дрѡни БЛ, у жѣѣѡви К, на жѣлѣзници С, на зѡбѡви Лу, бѡли на зѡбѡви Ду, на зѣмљи Б Д, на зѣмљи С, на јѡкој вѡѡри Лу, пѣреш на вѡди Ду, нѡшѡ пѡстѹва у Јасѣници Лу, ѹ нѡј кѡнѡи Ду, у Камѡри Ду, стѡјѣ на кѡмѡри Лу, у кѡсѡрни БЛ, стѡјѡло свѣ у кѡчѡри БЛ, у кѡфѡни Д, иѡѡ у кѡци К, у колѡни БЛ К С у Колѹбѡри Ло К, на Колѹбѡри Д К, у кѡмѡри Ло, бѣрѣ се у кѡмуѡи Ло, у ѡрајевој кѡри Лу, у брѣстоѡвој кѡри Лу, бѡли у кѡшѡри Ду, зѡмѡвали у кѡшѡри Ду, мѡнеш по крѡи Ду, на тѡј крѣсници Ду, у кѹјни Ду Д, ѹ кѹћи Ду, у јѣднѡј кѹћи БЛ, у стѡрој кѹћи П, штѡ трѣба ѹ кѹћи С, у кѹћи К, погѡрѹ ѹ кѹћи Лу, ѹ тѡј кѹћи Б, спѡвали ѹ кѹћи С, тѡмо у кѹћи П, кѡд нѡс у кѹћи П, у ѡнѡј кѹћи Ду, бѡло у кѹ-*

¹⁵³ Исто је потврђено и у Ник. Колубара 47.

¹⁵⁴ Рем. Шумадија 248; Ник. Мачва 261; М. Ник. Горобиле 674; Теш. Љештанско 218; Ник. Тршић 415.

ћи Лу, у нашој кући Лу, у тој лѣси Ло, у Лозници Ду Д П К С Ду, у магази Ду С, на машини С, у њиви Лу Ду С БЛ, у њиви Ло, у њиви П, по њиви Ду, чувала стоку по њиви Лу, по њиви Б, на обраници Лу БЛ К, лежи на обали К, на обраници Ду, у околини К, у оштини Лу, у оцаклији Лу Ло БЛ С Д, у оцаклији музика П, у тој оцаклији Ду, шпорет у оцаклији Д, у иарионици Лу, у иариници БЛ, погаси у иегли Бз, радили су у иекари Б, по Пејковици Ло, на Каленића ијаца С, у Подгорини Ду, о иољовивреди К, кот цркве у иорини Лу, у иланини Ду, у црквеној иорини Ло, позно ме по иоврди Лу, у великој иросторији Б, сушили у иушници Д, у Раљи С, на свадби Лу, на свадби Ду П Д БЛ К, о свадби С, у тој собици Ду, на совиници точкић Б, у стиражари сат-два Лу, на стиражи Д С БЛ, био у Тойоли С, поно сам у шорби Лу, у Рабрдовици Лу, туд у соби Лу, у једној сдби Лу Ду, у сдби Б Ло К, у сдбици П, стоји на рини Лу, на тој синицици Ду, у Сјеници Ло, на сламарици К Д БЛ Бз С Б Ду, по слами Лу, по тој слами Лу, на слами Ду, у националној служби Лу, на средини Лу Д, на старој стјаници Ло, на стјаници БЛ, у полској стиражи С, у сушари К, спавају на шараси Ду, на лошијој шрави К, у униформи БЛ, у фамилији Б Ду С БЛ Ло К, све у фуруни Ду, у великој фуруни Ло, у фуруни С К Д БЛ Бз К, кућа у чайми П, на оној чесници Ду, на Чукарици БЛ, у велској шерини Лу, у шерини Ло, у шитали Ду Лу БЛ Ло ГГ Бз П, у шитали вода Д, по шуми Лу Б, у шуми Лу, у шуми је се сѣкла Ду, били у шуми Ло, у шуми БЛ, јурило по шуми К.

1.74. Код именица чија се основа завршава на велар, у дативу и локативу једнине чувају се резултати друге палатализације:

Датив:

а) носи Босиљци Ду, однела Босиљци К, овџ Бранци ГГ, понела Данци Ду, Даринци Ду Лу П БЛ, рекнем Десанци Ду, носим Десанци Б, Десанци Бз Д П БЛ С, Душанци К, Дамјанци дала дол Ду, дала мапој Жељци Лу, дај Жељци П, Жељци БЛ Ду, Живци Ду С БЛ П, отишо Јованци Ду, твојој Јованци БЛ, рекла Јованци Бз, Јованци С П К, Љубинци П, Милци чѣм Ду, Славци Ду П Бз, Сидојанци није дао на сваку Ду, изаткала Сидојанци Ду, носила и Сивџци П, Сивџци Ду БЛ С;

б) девојци (сви пунктови), није дао мајци Лу, кажем мајци Ло, дођем мајци Д, каже мајци К, мајци рекла Лу, помажу мајци ГГ, не смем да кам мајци Ду, реко мајци Б, музици П Ду, тој иасторци Лу, ираунци (сви пунктови), свастинци (сви пунктови), носи снајци Ду, дала вѣној снајци Бз, ја рекла снајци ГГ, овџ снајци К, послала снајци Ло, иде сидци К, млепа јарму сидци Ду, полажем сидци Б, даје се сидци Лу, спремио старитој ћерци БЛ, својој ћерци Ду, каже ћерци К, унуци (сви пунктови).

Локатив: једна је у Америци К, били у војсци Ло, у војсци БЛ Б, остаљали су ме у војсци Д, у краљевој војсци Б, лежи на дасци Ду, на дасци Д, били у задрузи Лу, живили у задрузи Б, у великој задрузи Ло, радили у задрузи БЛ, у мањој задрузи Ду, у задрузи Ло П ГГ Бз К Лу, у јабуци ситнине Ду, у јабуци Ло БЛ Лу, шѣта дол по јарузи Ду, осто у јарузи К, у јарузи БЛ П Д К, у колѣвци Ду Бз, на оној крушици ГГ, на крушици Лу, код нас на крушици Ду, гор на јабуци С, у Бабиној Луци БЛ Ду С Бз ГГ Б Лу П Д, у љусци Ду Лу К Ло Бз Б БЛ, причо ми о мајци Лу, носи Ду Бз

Ло, на њушци Ду, на онџој дкуци С, нод на дкуци Ло, дкуци Ду, у њаирици Бз, био у њолишцици БЛ Ду С Д, нисам у њолишцици Б, прѣпао тој њолишцици Ло, радови на њрузи Д, на њрузи П Ло К, у њушци К БЛ, на раци Д, праџи у реци К, пѣреш у реци Ду, у Сѡајѡнци Ду БЛ, у Стѡниној Реци Ду, нѡси на рѡци Ду, у рѡци (сви пунктови), у сирѡшњаѡци Ду, у тој сирѡшњаѡци Ло, на сѡици Д С БЛ Ду Б, у снѡзи Б К, фѡбрици БЛ Бз ГГ, шѡвци Б Ду Д, по ѡлѡћци ГГ, ѡлѡћци Лу Д Ду С БЛ.

Ретко се могу чути и примери у којима изостају резултати друге палатализације: у војски БЛ К Бз, ја причам мајки Лу, у лѡвој ѡлѡћки Бл, ка Пѡжеги С; и: вѡћки Ду, мѡйки Ду, гѡр на Јелѡнки Ло, на Јелѡнки С, квѡчки Лу Ло С ГГ, мѡјѡј кѡмшиѡнки Ло, ѡвѡј кѡмшиѡнки Б, кѡмшиѡнки Ду П БЛ К, на кѡцки Д, маѡчки (сви пунктови) ѡлѡћки БЛ Лу Ду, ѡѡзги С Д К П Лу БЛ Бз, ѡшѡ је ѡѡѡчки Рѡѡжи БЛ, ѡѡѡчки (сви пунктови).

Сугласничку алтернацију у свим пунктовима бележила сам и у облицима присвојних придева типа *Миличин, Јѡванчин, Јѡбѡинчин* и сл. (в. т. 3.15).

За разлику од Мачве, где „измена сугласника ... није доследна“, веома живо присуство резултата друге палатализације потврђено је у Колубари (*девојци, реци, Милојци*), љештанском, тршићком и горобилском говору. Наравно, и у овим говорима срећу се примери у којима резултати друге палатализације изостају, а инвентар тих примера је сличан *воћки, кокошки, мачки* и сл.¹⁵⁵

На терену Шумадије резултати друге палатализације чешће изостају у космајским селима, а у колубарским су чешће присутни. По мишљењу Слободана Реметића оваква „неравномерност у репартицији потврда старијег стања ... је у складу са приликама у суседним идиомима“.¹⁵⁶

Множина

Генитив

1.75. У генитиву множине бележила сам наставке *-а, -и, -у*.

1) Генитив с наставком *-а* јавља се:

а) код именица чији се корен завршава на један сугласник: није било ѡљѡина Ду, ѡљѡина Лу, од Пѡјића бѡра П, двѡјес бѡиѡина Д, од бѡјѡ Ду, било бѡјѡ Лу, тѡ брѡниѡ Ло, бѡвѡ (сви пунктови), није било вѡла Ло, вѡдриѡца Лу, дѡвет гѡдѡина БЛ, трѡнес гѡдѡина К, двѡјес пѡд гѡдѡина Ло, дѡсед гѡдѡина К, ѡсѡмнѡс гѡдѡина С, пѡтнѡз гѡдѡина Ду, од сѡдам гѡдѡина Ло, пѡд гѡдѡина П, сѡдамнѡз гѡдѡина Д, двѡнез гѡдѡина Ло, трѡнес гѡдѡина Ду, ѡсам гѡдѡина Ду, гѡдѡина БЛ, пѡд гѡдѡина Д, двѡнез гѡдѡина К, дѡсед гѡдѡина П, од пѡтнѡз гѡдѡина Лу, грѡбуља Ду Д Б, нѡбереш грѡнѡиѡца Лу, од грѡнѡиѡца Ду, ѡмало гѡма Д, гѡма БЛ, дѡшѡиѡца Лу Ду П, код дѡнѡдѡра Ду, ѡскупи се двѡјес дѡшѡ Ло, дѡшѡ Ду БЛ Д ГГ, ѡскуни жѡнѡ Ду, дѡје жѡнѡ П, жѡнѡ се ѡскупи Б, није било жѡѡѡлиѡца Лу, од зрѡдѡ БЛ, пѡмоћни зрѡдѡ Лу, било змѡјѡ К, због змѡјѡ Лу, трѡјес ѡљѡдѡ Д, шѡснѡс ѡљѡдѡ Ду, од јѡбука П, од јѡгѡдѡ Лу, ѡни

¹⁵⁵ Ник. Мачва 261; Ник. Колубара 47; уп. и: Теш. Љештанско 217; Ник. Тршић 415; М. Ник. Горобиле 673.

¹⁵⁶ Рем. Шумадија 248.

канура К, *карлица* К, *каца* П, није имало *кашика* Ду, *кашика* Ло К Бз, било *клуца* Лу, мало *књица* П, *толика колеба* Лу, *десет коленика* Ло, от *којрива* Ду, *наберем којрива* Лу, *чај* от *којрива* ГГ, било *којрива* Ло, *копа* Ду Ло П К, *кот кошница* Б, имали *кошница* Ду, *ти кошуља* Ду, *шес кошуља* К, *узб кошуља* Д, *шес крава* К, брали *кујина* К, от *кујина* Лу, по њиви *кујина* С, *кујина* Б, *Давидовића кућа* Лу, *двајес кућа* Ду, *пет кућа* Лу, от *кучина* Бз, мало *лејења* Ду, *неколко лејења* Ло, *двајес лџа* Ду, *дванџ лџа* Ло, *сејани ливада* Б, *крај* од *Ливада* П, *нема маљина* Лу, *маљина* Б, *седам надница* К, *седам недеља* Лу, *ударили неколку неквија* Бз, *неквија* Ду, имали *њива* Лу, *они океница* Б, било *дстируга* К, *немаш ианшалона* Д, *првени иайрика* Ло, *дошли до иара* Лу, *иара* Ду П Д С БЛ Бз, *Поклада* К Ло БЛ Бз, *има иоследица* Д, *осам ириколица* Д, *укувам ирдкола* Лу, *ирдкола* Ду Ло Бз К БЛ П, от *ичџа* Б, *пет редара* Ло, *мајски ружа* Д, *ружја* Лу Ду Ло, *рукица* БЛ, *седам саонница* Лу, *имало свиња* Лу, *дебели свиња* Лу, от *свиња* Ду, *имб свиња* К, *неколко сламарница* Ду, *понесеш свећа* Лу, *неколко свећа* Д, *свећа* Ду БЛ, *пет соба* Б, *соба* Ду, *стодлица* Лу Ло Б, *неколко стодина* БЛ, *моторни твстџера* Ду, *сем иица* Д, *десет иорбичица* Ду, *ирава* К, от *Тџија* Лу, није било *флашица* Ду, *ни цийџа* обула БЛ, *узб цийџа* Д, от *ирџица* Ду, *исплетем чарџа* Лу, *шес чарџа* К, *чаура* Лу, од *џџа* П, *шарџица* Лу Ду К Бз ГГ, *ти шеница* Ду, *шеница* Лу Б С БЛ, от *шџица* Лу, *настави шџица* Ду, *шџица* Д, *имамо шџа* К.

б) код именица чији се корен завршава сугласничком групом с непостојаним /а/: имало је *виљушака* Лу, *каки виљушака* Ду, *вишња* Ду К Лу Бз Д П, *дасак* Ду Д Б С П, *десеторо младића* и *девојка* Д, *пџ* [т] *девојка* Ло, *девојка* Б Ду БЛ С К П Бз, из *јасала* К, било је *кокошака* К, *крушака* (сви пунктови), *тринес оваца* Ло, *пуно оваца* Ду, *имало оваца* ГГ, код *оваца* БЛ, *мало оваца* С, од *оваца* Бз, *без оваца* Лу, *наберем иџурака* К, ис *Појучака* Д, *Појучака* Ду К Лу, *нисам имала сестара* Бз, *сестара* БЛ П Ду Ло, о[д] *ирџица* Ду, *ирџица* Ду Лу Бз БЛ, *иџа* БЛ П, *штџ* *џеш* *ти* код *мојџ иџица* Ду, *џџа* Ду П Д С Бз.

в) код именица чији се корен завршава сугласничком групом без непостојаног /а/: *врџа* Ло Б, *има сорџа* више Б, *ткала пуно сорџа* Ду, *било пре пуно гџица* БЛ.

Наставак *-а* у генитиву множине имају и именице мушког рода П друге врсте; в. т. 1.11.

Наставак *-а* у генитиву множине срећемо у Колубари (*оваца*, *свиња*), као и у свим западносрбијанским говорима: у говору Тршића (*мачака*, *бресака*, *вила*), у горобиљском говору (*грабуља*, *вила*, *бува*), у говору Љештанског (*грабуља*, *вила*, *ђевојка*). С друге стране, у говору Мачве знатно је мање примера са *-а*, док је на терену Шумадије сасвим обичан и веома чест наставак *-а* па се чак код многих именица јављају двојаки облици (*букава* и *букви*, *мачака* и *мачки*).¹⁵⁷

¹⁵⁷ Ник. Колубара 47; Ник. Тршић 415; М. Ник. Горобиље 674; Теш. Љештанско 218; Ник. Мачва 261; Рем. Шумадија 249–251.

2) Генитив с наставком *-и* бележила сам код именица:

а) *алаџки* Д С П ДУ БЛ Б, *вунени аљешки* Ду, *банки* (сви пунктови), *бразди* Бз БЛ Лу К Ду, *брескви* П Ло Ду, *доста ваџки* Ду, *ти ваџки* БЛ, *било ваџки* Б, *вџежби* С Д БЛ П Ло, *нема виранги* Ду, *поједџем неколко водџки* П, *врсџи* Ду Д П, *од даски* Ду, *нема игри* Ду, *игри* Бз БЛ Б С П Ло, *било игранки* Ло, *неколко канџи* Ду, *каке те карџи* Д, *от докоџки* Лу, *по неколко криџки* Ло, *криџки* Лу Ду БЛ Бз, *од лџиџи* Ду, *дољечки* Ло Ду, *искупи се џв нас домиџинки* БЛ, *ти домиџинки* Лу, *мојџ домиџинки* Ло, *џземџ от домиџинки* Ду, *кџдџџки* Ду, *од лџиџи* БЛ Ду Б Лу, *љџски* Лу Ду П, *маџарки* (сви пунктови), *милијарди* Ду Б К БЛ С, *мираџџинки* Лу Бз БЛ Ду К, *имало ти џџсми* П, *било џџсми* БЛ, *имџм и џомџранџи* Ду, *донесе мн џомџранџи* К, *џрџџки* П, *којекаџи радџи* П, *свадџи* (сви пунктови), *соџиџи* Ду БЛ Бз, *смаџки* Ду, *пџно џџџли* слатког Лу, *неколко џџџли* К, *пџ-шџс џџџли* БЛ, *дџсет џџџли* Ду, *џџџки* Лу БЛ Ду Ло, *штџ је џџџи* Лу, *џравки* Ду К П С ГГ, *доста џџџки* К, *џџџанки* Ду П Д Лу, *гор је много џџсми* Ду, *дваџстину шарџки* К, *џџџи* (сви пунктови), *од џни џџџки* Лу.

б) *било џриџи* П, *више било моџи* БЛ, *пџно џали* П.

На терену Мачве наставак *-и* се изразито проширио (*ђурки*, *гаџиџи*), у Колубари је констатовано да се „недоследно ... шири“. У осталим западносрбијанским говорима истраживачи бележе да је наставак *-и* чешћи и обичнији. Тако је у говору Горобилџа (*врсџи*, *мачки*, *брескви*), у Љештанском (*воџки*, *кокоџки*, *мачки*), у Тршићу (*ђџџки*, *брескви*, *мачки*), с тим што се у Тршићу могу чути и напреди облици као *брескви* и *бресака*, *мачки* и *мачака*.¹⁵⁸

3) Генитив с наставком *-у* имају следеће именице: *измеђ нџџу* Д, *око нџџу* Б, да није *нџџу* К, није од *нџџу* Бз, до *нџџу* Лу, поред *нџџу* БЛ, *нџџу* Ду Ло П, *каљави нџџу* С, *из рџџу* Ду, *обавије око рџџу* Бз, *празни рџџу* Б, *од рџџу* Лу, *преко рџџу* дџте К.

Наставак *-у* код истих именица (рука, нога, слуга) бележе истраживачи у западносрбијанским говорима.¹⁵⁹

На терену Шумадије се такође код ових трију именица среће наставак *-у*, али се поред облика са *-у* у „ерском“ и појединим космајским селима чују облици типа *рукува*, *ногува* и спорадично *слугува*.¹⁶⁰

4) У мојој грађи се нису нашли облици генитива множине без финалног *-а*, док је у говору Љештанског „у говору најстаријих особа чест ген. пл. без наставка *а*: *аљин ... главиџ ... јабук ...*“; такође су и на терену Шумадије потврђена два облика у генитиву множине без завршног *-а* (*џџџаџ*, *џџџам*).¹⁶¹

¹⁵⁸ Ник. Колубара 47; Ник. Тршић 415; М. Ник. Горобилџе 674; Теш. Љештанско 218; Ник. Мачва 261.

¹⁵⁹ Уп. Ник. Колубара 47; Ник. Тршић 415; М. Ник. Горобилџе 674; Теш. Љештанско 218; Ник. Мачва 261; Рем. Шумадија 249–251.

¹⁶⁰ Рем. Шумадија 251.

¹⁶¹ Теш. Љештанско 218; Рем. Шумадија 253.

Датив-инструментал-локатив

1.76. У дативу, инструменталу и локативу множине доследно сам бележила наставак *-ама*.

Датив: ђднѣла бѣбѣма Бз, мѡјѣм бѣбѣма Ду, ѡнѣм бѣбѣма К, свѡјѣм бѣбѣма Лу, подлѣзали гѡдинѣма К, дѡо нѣким дѣвѡјкама Ло, спрѣма дѣвѡјкама Лу, дѣвѡјкама спрѣме К, дѣвали дѣвѡјкама Д, спрѣмало се дѣвѡјкама Ду, прићи дѣвѡјкама Б, рѣдила нѣким жѣнама Ду, кѣм ѡнѣм жѣнама Д, пѡнесѣм жѣнама С, мѡјѣм зѡовама Ло, зѡовама Ду Бз К Лу, повући нѣшим јѣдинѣцама БЛ, ѡтишла крѣвѣма К, дѡл крѣвѣма Лу, пѡлаже крѣвѣма Ду, дѣјем крѣвѣма Б, ѡдоше кућѣма БЛ, пѡшли кућѣма Д, ѡтишли сви кућѣма Ло, према ѡнѣм кућѣма П, дѡл нѣшим кућѣма Ду, нѡсим ѡвѣмаа ГТ, дѣла ѡвѣмаа Ду, пѡшла ѡвѣмаа БЛ, ишла гѡр ѡвѣмаа С, спрѣмила ирѣунукама К, ѡвим ирѣунукама Ду, ирѣунукама С, њѣним сѣсѣтрама Лу, ѡнѣм сѣсѣтрама Ду, нѡсио сѣсѣтрама Ло, пѡдѣлио снѣвама К, кућѣм свѣнама К, изаткала ћѣркама К, мѡјѣм унукама Ло, унукама Ду К Бз БЛ, дѡо унукама П, тѣм учѣшељкама П, Цѣгѣнкама П Лу Ду БЛ Д Б.

Инструментал: са бѣбинѣма Лу, с вијѡкама Ду, вѣлѣма Ду Лу Бз БЛ Д, клупе са вилорѣшама Ду, за грѣбуљѣма К, са грѣнѣицама Б, са нѣким дѣвѡјкама Ло, с дѣвѡјкама П Б, са жѣтелицама С, са зѡѡѣма БЛ Лу Ду Бз Ло, са згрѣдѣма Бз, дрвѣним кѣшиќѣма Ду, јѣли с кѣшиќѣма Лу, кѡсили кѡсама К, с кѡиривама Ду Лу, с кѡсама Ду, са кѡсама Б, с крѣвѣма Лу, са крѣвѣма Б К, нѣким лѣшвицама Лу, сущара са лѣсама Ду, са нѣшим мѣјкама К, мѣказѣма Д, с машинѣма К, с мѣкињѣма Ду Б Д Лу БЛ, прѣстружу мѡйѣмаа Б, с мѡйѣмаа Лу, млѣтили мѡйѣмаа Ду, под нѡгама ГТ, гѣзимо нѡгама Ду, лупају нѡгама Лу, нѣ мож нѡгама БЛ, мѣњаш нѡгама Лу, за ѡвѣмаа Ду, са ирѣслицама П, са иуќѣмаа Ду, рѡгуљѣма Лу Ду С Ло К, ишчешљѣм руќѣма Ло, мѣљѣш руќѣма Ду, ишчупѣм руќѣма ГТ, ѡкрећѣш руќѣма БЛ, ѡкружѣш руќѣма Ло, закѡвѣм руќѣма Лу, јѣдѣмо с руќѣма П, ѡткѣнѣм руќѣма С, са руќѡвѡдѣрама С, шаѡфѡљ са рѣчѣмаа Б, људи са сѣкирама Ду, са снѣвама Лу, сѣиуќѣмаа набѣјѣла Ду, сѣиуќѣмаа Лу, с уйрѣшама Ду, избѣлѣжи се шѣвѣмаа Лу.

Локатив: у ѣлимаа К, по тѣм бѣбинама Лу, по брѣздама Ду, у ѡнѣм брѣздама Лу, у Близоњама Б, ѡбесѣш ѡ вѣригама Ду, узвѣриш на вѣригама Бз, на вѣригѣма Ло Б БЛ С Д, по водѣницама Д, у водѣницама Ду Б Бз БЛ Д П С Ло, по вурѣнама Б, у вурѣнама Ло К Ду, у гѣћѣма Лу Д, у годѣнама К, на игрѣнкама Лу, на играма С, по играма Ду Бз Ло БЛ П Лу, по јѣругѣма Ду БЛ Ло К, у њѣним јѣругѣма П, на јѣслама Д, у кѣнѣшама Лу, у кѣцама К Ду Д Б, у нѣшим кѡлебама Ло, на кѡйѣицама Б, у кѡфѣмаа Б, у кѡшѣрама Ду БЛ, у кѡшуљѣма Лу, по кућѣма Ду К, у кућѣма Б, на кѣчинама К, у Лѣвадама П, у магѣзама Д, у мѣќѣмаа К, на мѣќѣмаа ГТ, на нѡгѣрама Б, на нѡгама сам ГТ, по њѣвѣмаа Ду БЛ С К, у њѣвѣмаа Б, кѣкѣм њѣвѣмаа Д, по ѡбалама К, по ѡцѣкѣицама Ду БЛ П Д, у ѣашѣма БЛ, у ѣѣкарама Д, у Поѣучѣмаа Д, по ѣланѣнама Д, на ѣлочѣма Ду, у рѣвнама К, по рѣдѣнама Ло, у рѣдѣнама Лу Ду К БЛ Бз, на рѣкама П К, у рѣићѣмаа БЛ, пѡ тѣм рѡдѣбинѣма Лу, у тѣм кућѣмаа БЛ, на рѣкама Ду, по сѣлама Ло К П, на свѣдѣмаа Д, ѡ свѣдѣмаа С, по слѣвама П, у сѡбѣма Лу Ду Ло П, у шѣљѣгама К, у шѣглѣма Лу Ду Ло К Бз БЛ, у шѣйсѣјама Ду, ѡ Трѡјѣцама Ду, по Трѡјѣцама Лу, ѣјде по црќѣмаа К, у шѣриѣмаа Ду БЛ Лу, рѣнили у шѣљѣлама К, по шѣумѣмаа Д Б Ду К С БЛ.

Наставак *-ама* у дативу, инструменталу и локативу имаће и именице мушког рода на *-а*: *дао слугама* ГГ, *газдѣма* (сви пунктови); исп. т. 1.14.

За разлику од *Мачве*,¹⁶² где се спорадично јављају трагови старога локатива множине типа *йо ливада*, *йо шума*, у овом делу Колубаре таквих потврда нема. Стари локатив множине није потврђен ни на терену Шумадије¹⁶³ (где се у дативу, инструменталу и локативу јавља увек наставак *-ама*), нити га бележе истраживачи љештанског, горобиљског и тршићког говора.

Поједине именице и групе именица

1.77. Забележила сам следеће именице *pluralia tantum*: правили *бабине* Лу, посне *бабине* Бз, мале *бабине* П, ишо на *бабине* Д, ка су *бабине* К, окачене *вѣриге* Лу, биле *вѣриге* К, о *вѣригама* С, имаје *вѣриге* БЛ, оно *вѣриге* Б, биле *вѣриге* Ду Б, на *вѣриге* Б, горе *вѣриге* Д, закачивале је се *вѣриге* БЛ, качиле се *вѣриге* Ло, *виле* (сви пунктови), на *врашине* Лу, *врашине* ка[д] треба д окрнеш Лу, у *Вровине* БЛ, *Вровине* С Ло К Ду П, ни *гаћа* Д, какй *гаћа* С, које *гаће* Ло, ишли *без гаћа* БЛ, дошо без *гаћа* Ду, *грабуље* имаш К, *грабуље* БЛ, *грабуље* служе Б, узми *грабуље* С, вучем *грабуље* Бз, направили *грабуљице* Лу, оне *грабуљице* Б, направе се *грабуљице* Ло, на оне *грѣбене* К, оне *даровице* Лу, друге *Задушнице* Лу, за *Задушнице* Ду, на *Задушнице* К, *Задушнице* Ло П Б, имаду *јасле* БЛ, зовемо *јасле* Д, из *јасла* К, оплето *јасле* Б, тамо *Ливаде* БЛ, у *Равне Ливаде* Лу, *маказе* Д Ду Ло Б, *Машерице* (сви пунктови), дајем *мѣкиње* Ду, с *мѣкињама* Ду Б Д Лу БЛ, с *мѣрдевина* Ду, на *мѣрдевине* С, зовемо *мѣрдевине* Б, имам *наћве* Лу, просејем у *наћве* Ду, *наћве* дрвенѣ БЛ, замѣсим у *наћвама* К, ено *наћви* у магази Ду, *ианшалоне* овако Д, одакле ми *ианшалона* Ло, нисам имо ни *ианшалона* С, дођу на *Пашерице* П, укувам *ийије* Ло, за *ийије* Ду, сат ћу *ийије* БЛ, *ийије* П, кат су *Покладе* К, клали су за *Покладе* Лу, *Покладе* (сви остали пунктови), у *Пойучке* К, из *Пойучка* Д Ду, *рогуље* Ду Д Б БЛ, *саонице* Ду Лу БЛ, *сонице* К Б, нисам имала *сове* Ло, на те *сове* Бз, за *силачине* Д, дам им *силачине* БЛ, *силачине* П, кот *силачина* Бз, оне *шаљиге* К, за прве *Трџице* П, по *Трџицама* посејано Лу, на прве *Трџице* Ло, у сређу по *Трџицама* Лу, једном о *Трџицама* Ду, пре[д] *Трџице* Бз, с *уирџама* С; и топоними: *Близоње*, *Пойучке*, *Робаје*, *Ситарице*.

Именице *виле*, *грабуље* и *рогуље* у Шумадији,¹⁶⁴ „у североисточним селима (већина космајских и крајња „ерска“),“ могу имати и јединске облике, а у *Горобиљу*, *Тршићу* и *Љештанском* су ове именице у множини.¹⁶⁵

1.78. За разлику од *Колубаре* и *Мачве*,¹⁶⁶ где именица којом се означава „*дрвено коришо* које служи за мешање хлеба“ гласи *наћве*, моја грађа показује да се у посећеним колубарским селима поред сасвим обичног и најчешћег облика

¹⁶² Ник. Мачва 261.

¹⁶³ Рем. Шумадија 253.

¹⁶⁴ Рем. Шумадија 253- 255.

¹⁶⁵ Уп. нпр. М. Ник. Горобиље 674; Ник. Тршић 416; Теш. Љештанско 218.

¹⁶⁶ Ник. Колубара 47; Ник. Мачва 263.

наћуве говори и *наћиве* (*ређе*) и *наћве* (*сјорадично*). У Горобиљу и Тршићу забележен је облик *наћве*, док је у говору Љештанског *наћве* и *наћуве*.¹⁶⁷

У Шумадије срећемо *наћиве*, *наћве*, *наће*, *наћуве*, али и *наћуви*, *наћуи*.¹⁶⁸

1.79. Именица којом се означава „*најрава у облику дугачког кориџа иричвршћеног уза зид у коју се сџаваља сџочна храна*“ на терену централне Шумадије¹⁶⁹ може бити женског и мушког рода *јасле* и *јасли*. У љештанском, тршићком и горобиљском говору, као и у мом материјалу, употребљава се увек у женском роду *јасле*.¹⁷⁰ Бележила сам: у *јаслама* Бз, на њим *јаслама* Лу, у *јаслама* Ду.

1.80. За разлику од стања посведоченог на терену Шумадије,¹⁷¹ где се лексема којом се означава „*дан уочи њочейка њостја*“ јавља у женском и у мушком роду *Покладе* и *Поклади*, у посећеним колубарским местима ова се именица остварује у женском роду *Покладе*.

1.81. Док у Шумадији¹⁷² и лексема којом се означава „*сџрава са зуйцима којом се гребена, чешља вуна, конойља, лан*“ има двојачке облике *гребене* и *гребени*, мој материјал потврђује да се ова именица остварује увек у мушком роду *грѣбени* Ду Ло К Бз ГГ Б БЛ П.

1.82. Именице које поред чешћих множинских имају и јединске облике:

- *на̀ручи џийеле* Лу, *купује џийеле* К, *нисам имала џийѣла* Ло, *кòје мòр џийеле* Ду, *òдакле ми џийеле* БЛ; али и: *да украде џийелу* Лу, *òднò сџноћ џийелу* Ду;
- *донеси џаџòфне* П, *òбуј џаџòфне* БЛ; али и: *закрпила џаџòфну* Лу;
- *нòсџм џаџуле* С, *узми џаџуле* Ду, *понеси ва̀мо џаџуле* Ло; али и: *дòдāј тў џаџулу* Д;
- *дòнесе ми нòвине* БЛ, *нòвине* Ду П; али (као 'потрошни' материјал) и: *узмѣм нòвину* К, *завије у нòвину* Д;
- *на̀шеге* Ду П Лу, *имаје на̀шеге* Д; али и: *ѣво на̀шега* Ду, *узми на̀шегу* Ло;
- *имā ногáре* Ду, на *ногáрама* Б, *òнѣ ногáре* П; али и: *слòмѣ се ногáра* Лу, *ма̀ња ногáра* Ду;
- *цвркућу цòкуле* К, *нòве цòкуле* БЛ, *узмѣмо цòкуле* Д, *нѣма цòкўла* С; али и: *скинѣм òну цòкулу* Ло, *ударѣ цòкулом* П;
- *сўшара са лѣсама* Ду, *двāјес лѣса* Ду, *двāнѣс лѣса* Ло, *лѣсе* Б; али и: *дугачка лѣса* Д, *пòставѣм лѣсу* П.

1.83. Именице које се у одређеном контексту чују у множини: *ишпа у шкòле* у Рабас БЛ, *данāс се дāје Врбице* у цркви Лу, *нѣке Лазарице* Лу, *пò тѣм рòдбинāма* Лу.

¹⁶⁷ М. Ник. Горобиље 674; Ник. Тршић 416; Теш. Љештанско 218.

¹⁶⁸ Рем. Шумадија 255.

¹⁶⁹ Рем. Шумадија 256.

¹⁷⁰ Уп. нпр. Теш. Љештанско 218; Ник. Тршић 416; М. Ник. Горобиље 674.

¹⁷¹ Рем. Шумадија 256.

¹⁷² Рем. Шумадија 257.

1.84. Лексема којом се означава „очева жена његовој деци из *претходног брака*“¹⁷³ у испитиваним пунктовима гласи *маћија* Лу Ду БЛ Бз Д П, *маћеха* Лу, *маћека* Ло К, *маћака* Б, док се на терену Шумадије¹⁷⁴ срећу ликови *маћа*, *маћека* *маћика* и *маћака*.

1.85. Именица *снаха* јавља се у четири фонетска, одн. творбена лика:

— поделио *снавама* К, са *снавама* Лу, дозивала *снаву* Ло, ов *имам снаву* Д, *имам ја снаву* Бз;

— *Ћешина* снâ Ду, *Вићентијева* снâ П, *моја снâ* Лу, *наша снâ* П, *снâ* кукâ ГГ, *снâ* донела Бз, *снâ* ми от Косјерића Бз, *снâ* ми је ишла С;

— *дала снаји* Ду, *кам мојој снаји* Ло, *дђу мојој снаји* Ло;

— *снајка* тоич каже Бз, *снајка* Лу К С Ло П ГГ, *знаш шта, снајка* Ду, *носи снајци* Ду, *дала вѣној снајци* Бз, *ја рекла снајци* ГГ, *овој снајци* К, *послала снајци* Ло, *немој снајка* Ду.

1.86. У овим колубарским местима говори се *палачинак* и *палачињак*.

1.87. Именица *илећа* овде је увек женског рода: *оставим илећку* Лу, *десна илећка* Лу, у *левој илећки* БЛ, *остаљали илећку* С, *и сад гледам у илећку* Б, *обавезно у илећку* Ду, *от илећке* Д; исп. т. 1.70.

1.88. Именице с кореном на *г* и *к* и деминутивним суфиксом *-ица* јављају се углавном с алтернацијом: *узмем дашчицу* Ду, на *дашчици* Д, од *дашчице* БЛ, *понеи кашичицу*, *ево ти кашичица* Лу, *кашичицу* Ду, на *кашичицу* Ло, *поједем крушчицу* Д, *понеи коју крушчицу* Ду, *прешли ону рѣчицу* БЛ, *поред рѣчице* С, *за рѣчицу* Ду, *у ње мала нѣжица* Бз, *увати га за нѣжицу* Ду, *помери нѣжицу* П *да му књижицу* Бз; али и: *измерим на вагицу* Д, *донела ону вагицу* Лу, *вагица* Ду Бз Д П Бл Лу.

ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА СУГЛАСНИК

Ј е д н и н а

Инструментал

1.89. У овом падежу забележена су три наставка *-и*, *-ју*, *-ом*:

— *и*: *лепом рѣчи* Ду, с *тоџ сивари* Д; и: *пѣре са тоџ џѣћи* Ло;

— *ју*: *намажѣм машићу* Лу, *посолѣм сѣљу* Бз, *са тоџ крѣљу* К, *паѣтном рѣчију* БЛ, *младошићу* Б П С Ду, *сѣярошићу* Ду Лу, *тѣшко з бѣлешћу* ГГ, *глаћу* П Ду; и прилози: *дању*, *ноћу* (у свим пунктовима);

— *ом*: *машићом* К Ду БЛ К Ло Б П, *пѣремо кошуље џѣћом* Лу, *пѣремо рѣбине џѣћом* БЛ, *крѣљом* Ду; и: *ноћом* Лу.

¹⁷³ Дефиниција преузета из РМС.

¹⁷⁴ Рсм. Шумадија 257.

На терену Шумадије у инструменталу једнине јавља се наставак *-ом*, а наставак *-ју* је само једном забележен (з *болешћу*) у Рудовцима (Шумадијска Колубара). У Колубари су потврђена три наставка у инструменталу једнине (узевши у обзир и прилоге): *-и*, *-ју*, *-ом*; у говору Тршића наставци су *-и*, *-ју*,

— *ом*. У љештанском говору се јављају наставаци *-и* и *-ју*; У говору Горобиља доминира наставак *-и*, док адверби имају наставак *-у*; на терену Мачве проширио се наставак *-ом*, али „није непознат ни наставак *-ју*: *глађу*.¹⁷⁵

Множина

Генитив

1.90. У генитиву множине јављају се наставци *-ију* и *-и*.

а) Наставак *-ију* везује се за следећи круг именица: *имало вашију* Ло, пуно *вашију* С, штга је било *вашију* П, *вашију* не наш колко *имам* Ло, од *вашију* БЛ, не мож да с одбраниш од *вашију* БЛ, напуни се *вашију* Ду, лисни *вашију* Д, млого *вашију* Б, дол кот *кокошију* Ду, мали *кокошију* Лу, оставим доста *костџију* К, питије од *костџију* БЛ, они *костџију* Лу, више *костџију* П, упала *костџију* Бз, *костџију* Ду Б, штга сам *ноћију* ткала К, *ноћију* Б, имала ваљад пет *ћерију* П, пет *ћерију* П, његови *ћерију* БЛ, от *ћерију* К, *ушију* Ду, Д, БЛ.¹⁷⁶

б) Наставак *-и* јавља се код именица типа: млого сад *болести* неки ГГ, преко *грудџи* Лу, од *грудџи* Бз, неколко *каји* Ло, *кокоши* Ду П Бз, колко *речи* П, штга је *сџвари* П, бабини *сџвари* Ду, нешто мојџи *сџвари* БЛ, спакујеш *сџвари* Бз, поне сем *сџвари* Лу, пошале *сџвари* К, *ћери* Ду БЛ Лу Ло К ГГ Бз, стџ *ћуди* К, *уши* Ду, они *уши* Б, лисни *уши* ГГ, неколко *цџџи* Ду, насучем ти *цџџи* Бз.

Оба наставка у генитиву множине потврђена су и на терену Шумадије (*вашију*, *костџију*), у Тршићу (*ушију*, *костџију*), у говору Љештанског (*вашију*, *костџију*). У Горобиљу се говори *костџиу*, *ноћу*.¹⁷⁷

Забележени облици *ушију* и *уши*; *кокошију* и *кокоши* срећу се и у љештанском говору¹⁷⁸ (*ушију* и *уши* (од *уш*), *кокошиу* и *кокоши*), док је у Горобиљу¹⁷⁹ *ушка* — *ушки*.

Поједине именице и групе именица

Именице са старим основама на *р*

1.91. За значење „жена у односу на дете, децу коју је родила“¹⁸⁰ употребљава се лексема *мајка* уместо *мајџи*: спремила ми моа *мајка* чаршове ДУ, *мајка* весела носи Ду, кувала *мајка* Ду, Јелесијева *мајка* БЛ, нећу, *мајка* Ду, где си, *мај-*

¹⁷⁵ Рем. Шумадија 258–259; Ник. Колубара 48; М. Ник. Горобиље 674; Теш. Љештанско 219; Ник. Тршић 416; Ник. Мачва 263.

¹⁷⁶ Номинатив једнине гласи *уш паразит Pediculus који живи на људима, живоотињама и биљкама*.

¹⁷⁷ Рем. Шумадија 259; Ник. Тршић 416; Теш. Љештанско 219; М. Ник. Горобиље 675.

¹⁷⁸ Теш. Љештанско 219.

¹⁷⁹ М. Ник. Горобиље 675.

¹⁸⁰ Дефиниција преузета из РСАНУ. Лексема *мајка* се у овим колубарским селима не употребљава, као што је то случај у неким другим говорима III-V дијалекта, у значењу *баба*, *свекрва* и сл.

ка Ду, ја прича[м] *мајки* Лу, са наши[м] *мајкама* К, није дао *мајци* Лу, каже[м] *мајци* Ло, *мајка* каже Бз, *помажу мајци* ГГ, дођем *мајци* Д, каже *мајци* К, *мајци* рѣкла Лу, не смем да ка[м] *мајци* Ду, рѣко *мајци* Б, ишла свѣ с *мајком* Бз, брѣз *мајке* ил оца Ду, остала без *мајке* К, њена је *мајка* С, пѣто *мајку* Д.

Као и на терену Шумадије,¹⁸¹ лексема *маји* чује се само у псовкама: *мајшѣр* му ј...м БЛ Д С Ло Ду, одѣ у божѣију *мајшѣр* П; али и: *мајку* му Д Ду К.

Лексема *маји* (ген. *мајере*; дат. *мајери*) употребљава се у Тршићу, уз напомену истраживача да је чешће *мајка*, као и на терену Мачве.¹⁸² У осталим говорима који окружују означену зону говори се *мајка*.

1.92. Именица *кћи* јавља се у две творбене варијанте:

а) с проширењем *-р-* и суфиксом *-ка* када се деклинира као именице *а-*основе: *ћерка* ми једна у Београду Ло, има две *ћерке* Лу, својој *ћерци* Ду, каже *ћерци* К, мојој *ћерци* Бз, спремѣио старѣијој *ћерци* БЛ, изаткала *ћеркама* К, она има *ћерку* Бз, уда *ћерку* ГГ.

б) с проширењем *-р-* без суфикса *-ка* када се деклинира као именице *і-*промене: моја *ћѣр* дошла Бз, моја је *ћѣр* БЛ, њѣгова је *ћѣр* Д, имала ваљад пѣт *ћѣрију* П, пѣт *ћѣрију* П, њѣгови *ћѣрију* БЛ, от *ћѣрију* К, дао *ћѣри* П, пѣто моју *ћѣр* П, тѣо д узмѣ њѣну *ћѣр* С, Ѡ, *ћѣри* моја Ду, ѣ, *ћѣри* моја ГГ, узми, *ћѣри* Лу, тѣ се, *ћѣри*, вѣчѣра Ду, кажем, *ћѣри* Лу, ѣ, моја *ћѣри* Ду, Ѡ, *ћѣри* Бз, *ћѣри*, такѣ је бѣло Ло, види, *ћѣри* Д.

Забележила сам и неколико примера када се ова именица деклинира као именица *а-*основе, и то само у вокативу једнине: узми, *ћѣро* БЛ, понѣси, *ћѣро* Ду, ѣво, *ћѣро* К.

Обе творбене варијанте (*ћѣр*, *шћѣр* и *ћѣрка*, *шћѣрка*) срећу се и у свим суседним западносрбијанским говорима, на терену Шумадије и Мачве, с тим што је у Мачви у номинативу једнине у употреби и облик *ћи*.¹⁸³

Именице које мењају тип деклинације

1.93. Као што је то случај на терену централне Шумадије¹⁸⁴, и у мојој грађи нашло се неколико именица које су добијањем суфикса *-ка* пришле именицама *а-*промене. Ова појава на мом терену односи се на лексеме *вашка*, *кокошка*, *коска*, *мајка*, *ћерка*; спорадично — *буѣшка*, *звѣрка* К П Лу. Сем именице *маји*, која је потпуно пришла именицама *-а* промене, напуштање треће именичке врсте и њихов процес укључивања у другу именичку врсту забележила сам углавном у свим пунктовима, те се на овом терену чују двојаки облици ових именица:

— бѣло је *кѣкошѣка* К, Ѡтера две *кѣкѣшке* Ду, от *кѣкѣшки* Лу, ѣватила *кѣкѣшку* П, кот *кѣкошѣка* Ду, лѣпу *кѣкѣшку* БЛ, от *кѣкѣшке* Бз, баѣим *кѣкѣшкама* ГГ; дѣл кот *кѣкѣшију* Ду, мали *кѣкѣшију* Лу, *кѣкѣши* Ду П Бз, запатѣм *кѣкош* Ло, ѣваѣим *кѣкош* Бз, *кѣкош* испѣчѣш К;

¹⁸¹ Рем Шумадија 259.

¹⁸² Ник. Тршић 416; Ник. Мачва 263.

¹⁸³ Уп. нпр. Ник. Тршић 416; Теш. Љештанско 219; М. Ник. Горобилѣ 675; Рем. Шумадија 259–260; Ник. Мачва 263.

¹⁸⁴ Рем. Шумадија 260–261.

— дѡста *в̑ашк̑и* Ду, т̑и *в̑ашк̑и* БЛ, б̑ило *в̑ашк̑и* Б, ѐво, *в̑ашка* П, *в̑ашко* једна П; она *в̑аш* Б, л̑исн̑а *в̑аш* Д, нападн̑е *в̑аш* К, имало *в̑ашиј̑у* Ло, п̑уно *в̑ашиј̑у* С, шт̑а је б̑ило *в̑ашиј̑у* П, *в̑ашиј̑у* н̑е знаш колко им̑ам Ло, од *в̑ашиј̑у* БЛ, н̑е мож да с̑ ѡдб̑р̑а-ниш од *в̑ашиј̑у* БЛ, напуни се *в̑ашиј̑у* Ду, л̑исн̑и *в̑ашиј̑у* Д, м̑лого *в̑ашиј̑у* Б.

— да[м] му н̑ѐку *кѡску* П, узми *кѡску* Ло, от *кѡске* Лу, ск̑уп̑им̑ *кѡске* Ду, ѐво, *кѡст̑и* Ду, н̑ѐће *кѡст̑и* ГГ, *кѡст̑и* Б, р̑ан̑им̑ га *кѡст̑има* Д, н̑ѐшто с̑ *кѡст̑има* Бз, ѡста-вим̑ дѡста *кѡст̑иј̑у* К, питије от *кѡст̑иј̑у* БЛ, ѡн̑и *кѡст̑иј̑у* Лу, више *кѡст̑иј̑у* П, упа-ла *кѡст̑иј̑у* Бз, *кѡст̑иј̑у* Ду Б;

— изаткала *ћѐркама* К, М̑икина *ћѐрка* Ду, им̑а дв̑ѐ *ћѐрке* Лу, *ћѐрка* ми једна у Београду Ло, спр̑ем̑ио ст̑ариј̑ѡ *ћѐрци* БЛ, свѡјѡј̑ *ћѐрци* Ду, мѡјѡј̑ *ћѐрци* Бз; в. т. 1.92. (под б).

1.94. Забележила сам и примере где лексема којом се означава „*равна њовршина; равница, низија*“¹⁸⁵ напушта именице *i*-основе и прилази именицама *pluralia tantum* именица на *a*: изнеш̑ен̑и смо ѡвде, тр̑ѐба к̑ише више него у *р̑авнама* К, у *р̑авнама* је л̑акше са з̑емљ̑ом Д.

1.95. У стандардном језику лексема којом се означава „*свежањ жиѡија које жет̑елац ухватио руком и одсече сриом*“¹⁸⁶ гласи *руков̑еи* и *руков̑ед*. У посећ̑еним̑ колубарским селима више је потврда за облик *руков̑ед*:

жањеш на *р̑уков̑ед* Ду, к̑уп̑ѐ *р̑уков̑ед* С, ѡну *р̑уков̑ед* Б, с̑а нама т̑у *р̑уков̑ед* Д, к̑уп̑им̑о *р̑уков̑ед* П, па ѡн̑у *р̑уков̑ед* Бз.

с̑авиј̑аш̑ *р̑уков̑еи* Лу.

1.96. Лексема којом се означава *део икачког разбоја* јавља се у множини у женском роду. У мојѡј̑ грађи је више примера где се ова именица осећа као именица *pluralia tantum* женскога рода:

ѐно га и р̑азбој и ѡне *ниѡи* Ду, т̑ѐ *ниѡи* ни мѡја м̑ајка Ло, им̑а, д̑ијете, ѡн̑ѐ *ниѡи* БЛ.

ув̑ед̑еш на ѡн̑ѐ *ниѡи* К, ид̑ѐ у *ниѡи* Ло, мет̑ѐ се на т̑ѐ *ниѡи* Ду, увод̑им̑ у т̑ѐ *ниѡи* ГГ, п̑ов̑еж̑ем̑ т̑ѐ *ниѡи* БЛ, ако не п̑ов̑еж̑еш̑ *ниѡи* Лу, па за *ниѡи* Б.

Наведени примери показују да се именица *ниѡи* на овом терену углавном понаша као именица *pluralia tantum*.

На терену Шумадн̑је именица *ниѡи* је у једнини мушког рода, док је у множини (као и на мом терену) женског рода „... док се *ниѡи*, одн. *ниѡи* све више осећају као *pl. tantum*“.¹⁸⁷

1.97. Именица *груд̑и* у стандардном језику (в. РСМ) припада именицама *pluralia tantum* женскога рода. На терену сам забележила следеће примере: на *груд̑и* мет̑ѐм̑ ГГ, преко *груд̑и* Лу, од *груд̑и* Бз, у *груд̑и* удари Д, на *груд̑и* стаљали БЛ, на *груд̑има* Ду.

¹⁸⁵ Дефиниција преузета из РСМ.

¹⁸⁶ Дефиниција преузета из РСМ.

¹⁸⁷ Рем. Шумадија 262.

1.98. У савременом језику „хришћански *ѝразник (25. III)* којим се слави *вестѝ о Богородичином зачећу*“¹⁸⁸ може бити именица женског рода у једнини *Благовестѝ* или се остварује као именица *pluralia tantum* женског рода. У посећеним местима у употреби је облик *Благовес* / на *Благовестѝи* Лу Ду БЛ Бз П К.

1.99. Именице које у стандардном језику могу имати оба рода (мушки и женски), овде су:

— женског рода: *вѝлика бѝл* Ло, *тѝ бѝл* Л, о[д] *тѝге* и *бѝли* ГГ, збок *тѝ бѝли* БЛ; *ѝна влѝи* Б, *тѝ влѝи* К, *та влѝи* Лу, *свѝака влѝи* П, *нѝка звѝр* Ду, *ѝна звѝр* Ло, *тѝ гѝреж* Ду; *ѝва млѝдеж* Д, *садашња млѝдеж* БЛ, *пѝкупили свѝ млѝдеж* С, *наша млѝдеж* Ду, *нараним мѝју ѝилеж* ГГ, да *пѝкољѝм ѝву ѝилеж* Лу, *пѝрѝ са тѝм цѝђи* Ло, *ѝправѝм ѝну цѝђ* Лу, *та се цѝђ* Ду.

— мушког рода: *вѝлики бѝл* нѝсила К, *тај бѝл ѝсетѝм* Ду, *бѝдне лѝп влѝи* Ду, *крѝпан влѝи* Б, *ситан влѝи* К, *дѝбар влѝи* С, *лѝш влѝи* Д, *такав сѝд млѝдеж* Лу, *мѝбилисали ѝвај млѝдеж* К, *ѝкупѝ се сѝв млѝдеж* П, *пѝкрѝ нѝки ѝилеж* Лу, *ѝнај ѝилеж* К, *нѝки ѝилеж* П, *пѝљав гѝреж* Ду, *сѝв цѝђ* Ду, *тај цѝђ бѝдѝ* К, *скѝвала цѝђа* Ду.

1.100. Именице које су у стандардном језику женског рода и овде углавном задржавају женски род: *бѝлѝс* Ду Бз БЛ К Ло, *мѝла врѝднос* Ду, *та врѝднос* Д, *ѝзгуби врѝднос* Бз, *нѝна глѝѝос* Ду, *нѝгова зѝѝовѝстѝ* С, *дѝста зѝлѝни* Ду, *тѝ зѝлѝни* Ло, *мѝја жѝлѝс* ГГ, *нашу жѝлѝс* Ло, *жѝлѝсѝи* Ду Лу К П Б ГГ, *ѝна ѝсѝѝовес* К, на *тѝ ѝсѝѝовес* Б, као *та ѝсѝѝовес* БЛ, *тѝ ѝсѝѝовес* П, *свѝака влѝс* Д, *кѝја влѝс* БЛ, *ѝна влѝс* С, *није ваљала влѝс* Ло, *ѝву влѝс* Ду; *нѝћ* (сви пунктови), *ѝва ѝмѝѝи* Ду, *ѝмѝѝи* С БЛ П Б, *дали јој тѝ ѝдѝмѝи* Ду, *ѝва ѝрѝѝѝс* Д, *наша ѝрѝѝѝс* С, *ѝву ѝрѝѝѝс* БЛ, *вѝлика рѝдѝс* Лу, на *нашу рѝдѝс* Ло, *ѝвѝ рѝдѝсѝи* Бз, *тѝ је бѝла рѝѝѝкос* Ду, *тѝ ѝѝѝнѝси* Ло, *какѝ ѝѝѝнѝсѝи* Ду, *није бѝла ѝѝѝнѝс* БЛ, *мѝсто ѝѝѝнѝсѝи* П, *ѝмала ѝѝѝнѝс* Лу, *чѝста мѝс* Ду Бз БЛ С, *лѝпа мѝс* Ло П ГГ, *како та млѝдѝс* Ло, *мѝја млѝдѝс* Д, *ѝва млѝдѝс* БЛ, *сѝ* (сви пунктови), *глѝд* (сви пунктови), *сѝѝѝрѝс* (сви пунктови), али и: *нѝма ѝнѝг вѝселностѝи* П.

У домен синтаксе, односно специфичне („прилошке“) квалификативне функције спадају примери: *свѝ је бѝло рѝѝѝкос* Ло, *тѝ је бѝло глѝѝос* Лу.

ЗАМЕНИЦЕ

ИМЕНИЧКЕ ЗАМЕНИЦЕ

Личне заменице

Личне заменице првог и другог лица и лична заменица за свако лице

2.1. У генитиву и акузативу јединице бележила сам облике *мене*, *ѝебе*, *себе*:

1. Генитив:

бѝз менѝ БЛ, *без менѝ* С, *брез менѝ* Б, до *менѝ* БЛ, *чѝшљали кѝд мене* Ду, *кѝд мене* нѝсу пѝјасеве К, *код менѝ* П Лу БЛ Б К Ло, *крѝј мене* Б, *испред менѝ* Ло, *стѝри-*

¹⁸⁸ Дефиниција преузета из РМС.

ја од мѣнѣ Ло, вѣћи од мѣнѣ К, крије ђд мѣнѣ К, ђд мѣнѣ П Бз, око мѣнѣ С, свѣ око мѣнѣ Бз, повр мѣнѣ Ду, тѣ је прѣ мѣнѣ бѣло С, дѣшла прѣ мѣнѣ Ду, са мѣнѣ ђнај снѣг Д; збок шѣбѣ Б, мѣба ко[д] шѣбѣ БЛ, кѣ[д] шѣбе данас Ду, око шѣбе ђнѣ С; ђт сѣбѣ Ду, измеђ сѣбѣ ђдрѣде П, свѣзала око сѣбѣ Ло, пѣкидамо са сѣбѣ Б.

2. Акузатив:

затвѣрићу мѣнѣ Б, извѣче мѣнѣ Ду, мѣнѣ је ѣватио Ло, мѣнѣ мајка Лу, мѣнѣ свѣде зѣвѣ Лу, ђн мѣнѣ зѣвѣ Лу, дѣведѣ мѣнѣ Лу, мѣнѣ ђтац пѣсла Лу, мѣнѣ мобилишћу Ло, мѣнѣ скину С, ђн мѣнѣ за раме К, пита мѣнѣ П Лу, окупаше мѣнѣ Ло, мѣнѣ пуштио Д, зѣвѣ мѣнѣ БЛ, мѣнѣ у чѣтнике БЛ, вѣга и мѣнѣ пѣстѣ С, и мѣнѣ је Никола пѣвео С, мѣнѣ вѣче П, мѣнѣ дѣвео Б, ђћу мѣнѣ ГГ, запроси мѣнѣ К, тѣ ћеш мѣнѣ К, прѣсе мѣнѣ Ду, ђбећа мѣнѣ Ду, извѣдоше мѣнѣ БЛ, ђће мѣнѣ Д, гајила је мѣнѣ Лу, мѣнѣ ђдѣво Лу, вѣдио мѣнѣ Бз, мѣнѣ за Ваљѣво Лу, ђдрѣди мѣнѣ БЛ, прѣими мѣнѣ С, узѣваје мѣнѣ Лу, пѣвео мѣнѣ П, штáпом мѣнѣ Ло, ђн је мѣнѣ ђтерао Д, мѣнѣ дѣчѣпају К, мѣнѣ срамѣта К, нѣсу мѣнѣ Б, нѣсу ђни мѣне Д, мѣне питају Лу, мѣне ћемо лако смѣстити Д, мѣне ђбећали БЛ;

на мѣнѣ Б, мѣнѣ пита Ду, пѣведѣ мѣнѣ ГГ;
штá шѣбѣ тѣра Лу, шѣбѣ ће кѣ згазити К, шѣбѣ ће осѣдити БЛ, да ја шѣбѣ пита мѣнѣ БЛ, да ја шѣбе тѣрам К;
вѣћ вѣдѣм сѣбе Д.

2.2. У дативу и локативу јѣднине бележила сам облике мѣни, шѣби, сѣби:

1. Датив:

извадише ђни мѣни Д, кажу мѣни Д БЛ, рѣко мѣни ГГ, кажи тѣ мѣни Бз, мѣни каже поручник С, трѣбаш мѣни БЛ, узмѣмо мѣни Б, мѣни се нѣ иде С, тѣ је мѣни прѣчао С, каже мѣни П, дѣђе мѣни П, мѣни жаѣ П, Вѣтор каже мѣни Б, ђн дѣнесѣ мѣни Б, мѣни се игра Ду, рѣкла мѣни Ду, пѣче мѣни Кл, вѣче мѣни К, ђтац мѣни каже Ло, нѣсу мѣни прѣчали ГГ, нѣсу мѣни дáли Ду, а каже Мѣлан мѣни Ду, трѣба мѣни Лу, стрѣна мѣни каже Лу, мѣни је кѣм Лу, пѣвадише мѣни Лу, прѣђе мѣни Лу, мѣни стáри свáт Бз, кѣ ће мѣни умѣсити Лу, мѣни су гѣвѣрили Ло, ајде мѣни Д, мѣни показала Ло, забацимо мѣни К, спрѣмила мѣни БЛ, дáли мѣни Ло; али и: мѣн с чѣни тѣрбичице Ду, мѣн с чѣни Лу.

шѣби је задáтак БЛ, шѣби нарѣђујѣм БЛ, нѣ могу ја шѣби Ду, шѣби је двáдѣсѣта Ду, ја шѣби да кажем Лу, штá је шѣби Пѣтар Лу, ја ћу шѣби рѣћи Ду, ђн шѣби нарѣди Б, шѣби нарѣђујѣм С;

дѣђем сѣби Ло, вѣци сѣби Ду, сѣби крстић Лу, нѣгу сѣби Д, сѣби лакоше С, умѣсим сѣби данас Ду, умѣсе лѣба сѣби Д, сѣби спрѣмила Кл, свáк сѣби К, сѣби сáбијеш Бз.

2. Локатив:

на мѣни ђно Ло, на мѣни одѣло БЛ, о мѣни гѣвѣрѣ Д, зна свѣ о мѣни П, по мѣни К, свѣд по мѣни С, идѣ по мѣни Ду;

имá ли штá суво на шѣби С, мѣсли о шѣби ГГ, прѣчају о шѣби Ло, свѣ вако по шѣби Бз;

им̄о на сѣби Ло, на сѣби коп̄оран БЛ.

2.3. У инструменталу јединине заменице за прво лице доследно сам бележила облик *мноm*, док се у овом падежу заменице за друго лице и заменице за свако лице јављају ликови *шобом* и *шебом*, *собом* и *себом*:

стигао је за *мноm* Ду, идѣ за *мноm* Д, свѣ вак̄о за *мноm* Бз, за *мноm* тр̄оје дѣцѣ Ло, ишла за *мноm* Лу, с̄а *мноm* да разг̄овара БЛ, ја̄ и о̀тац с̄а *мноm* С, им̄о с̄а *мноm* стар̄ији ч̄о̀к Д, да л̄ом̄иш с̄а *мноm* П, б̄ио с̄а *мноm* Б, с̄а *мноm* к̄о̀лима Лу, и М̄илоје с̄а *мноm* Лу, по̀ђе с̄а *мноm* Ло, б̄ио с̄а *мноm* К, иш̄о с̄а *мноm* Б, и о̀н с̄а *мноm* Бз К, прѣд̄а *мноm* С Д;

за *шеб̄ом* да б̄уде Б, свѣ вак̄о за *шеб̄ом* Ду, о̀тац за *шеб̄ом* БЛ, за *шеб̄ом* н̄о̀се дво̀јица Ло, за *шеб̄ом* се о̀кретали П; с̄ *ш̄об̄ом* јед̄ан Ду, с̄ *ш̄об̄ом* н̄ема к̄о̀ Д, б̄о̀г с̄ *ш̄об̄ом*, д̄ијете (на целом подруч̄ју), д̄ идѣм̄ ӣ ја̄ с̄ *ш̄об̄ом* БЛ, м̄о̀жда с̄ *ш̄об̄ом* П, о̀ђу реко са *ш̄об̄ом* Лу за *шебом* идѣ Лу;

о̀стаје за *себом* Ло, п̄очист̄им̄ за *себ̄ом* ГГ, н̄е мож за *себом* Бз, за *себом* Ду БЛ Лу; п̄овео је са *с̄об̄ом* К, са *с̄об̄ом* п̄онела ств̄ар̄и Лу.

2.4. Енклитички облици личних заменица *ја* и *ши* гласе:

1. Датив:

шк̄о̀ла *ми* је т̄у П, тр̄ѣба *ми* дан̄ас П, н̄ије *ми* о̀тац д̄ао Б, ч̄ин̄и *ми* се П, о̀тац *ми* је с̄ам̄ у̀мро БЛ, прѝчо *ми* је ђ̄ед̄ БЛ, н̄о̀ге су *ми* г̄ор Ду, до̀ђе *ми* г̄о̀стиј̄у Ду, б̄ила *ми* стр̄ина Бз, к̄упио *ми* о̀тац Ло, о̀дѣ *ми* м̄у̀ж Ду, к̄аже *ми* ма̀јка Бз, до̀лазио *ми* м̄у̀ж Б, врати *ми* г̄овѣда К, ч̄о̀век *ми* пом̄аг̄о К, ма̀јка *ми* се раз̄боле Бз, стр̄иц *ми* н̄ије д̄ао Ло, спр̄емили *ми* ГГ, ћ̄ерка *ми* је Б, о̀тац *ми* н̄е бра̀ни Лу, у̀ школу *ми* н̄ије д̄ао Лу, тр̄ѣба *ми* п̄о̀тврда Лу, н̄ису *ми* д̄али Лу, др̄у̀ги *ми* вро Лу, да *ми* п̄у̀стиш Д, д̄ала *ми* ц̄ура Д, до̀несѣ *ми* д̄ѣте Д, н̄е треба *ми* ӣоч̄еиш̄ак К, кад̄ *ми* се родио ГГ;

к̄упи *ши* Ду, н̄е́немо *ши* до̀лазити Бз, да *ши* к̄ажем Ло, о̀вде *ши* сто̀јѣ С, н̄и-сам̄ *ши* рѐкла К, к̄ајем *ши* П, да *ши* к̄ажем Б, т̄о су *ши* б̄иле Бз, п̄осла̀стицу *ши* д̄а Бз, у̀ сунце *ши* ј...м (сви пунктови), дан̄ас *ши* тр̄ѣба ц̄ѣо дан̄ Д, са л̄исом̄ *ши* б̄ележи Б, п̄орезе *ши* рѐж̄у К, до̀ђе *ши* п̄о̀п К, т̄о су *ши* м̄у̀шкѣ Лу, к̄ум̄ *ши* да̀во ГГ, да *ши* б̄у̀дѣ лѐпо Ло, пр̄овр̄и *ши* во̀да Ду, рѐћѣ *ши* ӣ о̀н БЛ, прѝчам̄ *ши* Лу, изнесѣ *ши* ба̀ба Лу, кад̄ *ши* до̀ђем̄ та̀м Ду.

На терену нисам регистровала енклитички облик датива заменице за свако лице — *си*.

2. Акузатив:

н̄о̀ђу *ме* прѣба̀це Кл, п̄осл̄о *ме* Г̄о̀л̄уб К, д̄ао *ме* на зан̄ат Д, да *ме* шк̄о̀лује Д, п̄о̀тегне *ме* г̄елер Д, у̀вати *ме* патр̄о̀ла Д, да *ме* изнесѣ Лу, о̀шино *ме* Лу, о̀терали *ме* Лу, прѣба̀це *ме* ГГ, о̀тац *ме* н̄ије д̄ао Лу, н̄о̀ге *ме* бо̀лѣ Бз, испросѣ *ме* Ду, т̄ѣла *ме* Ду, ма̀јка *ме* н̄е д̄а Б, да *ме* д̄а К, уп̄исо *ме* БЛ, пр̄осили *ме* Б, в̄од̄и *ме* ма̀јка Ду, св̄у̀ко *ме* П, у̀ школу *ме* н̄ије т̄ѣо С, об̄у̀кли *ме* Ло;

п̄у̀стѣ *ше* С, б̄о̀г да *ше* ч̄у̀јѣ С, да *ше* на̀ђем̄ Ду, ако *ше* Ж̄ивора̀д в̄ид̄и Ду, да *ше* пита̀м Б, до̀лазѣ да *ше* пр̄осѣ БЛ, да *ше* в̄ид̄им̄ К, б̄о̀г *ше* м̄о̀лово (сви пунктови).

Акузативна енклитика *се* присутна је на читавом терену: *ста̀ви њ̀дд̄а се Ло, њ̀дд̄а се во̀лим К, под̄ав̄и њ̀дд̄а се Ду, прек̀учи њ̀ред̄а се БЛ Ду Лу Б, љ̀зми то̀ њ̀ред̄а се Ду, љ̀ се Д БЛ С Ло, др̀ж̄и љ̀з̄а се Б.*

На читавом терену сасвим су уобичајене у акузативу јединице и предлошке конструкције типа *за̀ ме, за̀ ше* и сл.: *са̀в гр̄ех н̄ек ид̄е на̀ ме Ло, Мѝлан ва̀ко на̀ ме Ду, до̀ш̄о њ̀о ме Ду, до̀шо̀ше њ̀о ме ГГ, мѐтула њ̀ред̄а ме Д, о̀в њ̀ред̄а ме Б, о̀на по̀гле- да љ̀ ме К, о̀ни љ̀з̄а ме Лу;*

д ид̄е за̀ ше БЛ, па̀д̄а на̀ ше сн̄ег Ду, н̄е мож да сп̀усти њ̀ред̄а ше Д.

Идентичне облике — *дуже* и *краће*, као и исте акценатске ликове — налази- мо и у љештанском, и у тршићком, и у горобиљском говору;¹⁸⁹ једино се у овом последњем јавља у инструменталу јединице заменице за прво лице облик *м̄ом̄ом* „који је настао ... аналогijом према: *соб̄ом, то̀б̄ом ...*“.¹⁹⁰

Када су у питању *дужи* (пун) облици личних заменица *ја, њи* и заменице за свако лице *себе*, подручје централне Шумадије пружа другачију слику у односу на овде оцртан ареал. Као прво, на терену Шумадије¹⁹¹ изједначени су облици *генитива, датива, акузатива* и *локатива* јединице заменица *ја, њи* и заменице *себе*, а потом је приметна и унутрашња диференцијација у погледу самих облика и њихових акценатских ликова. Тако се у зони старије кановачке акценгуације срећу облици *м̄ен, њ̄еб, с̄еб*, док се у зони новије кановачке акценгуације јављају облици *м̄ен̄е, њ̄еб̄е, с̄еб̄е*; у „ерској“ имамо области *м̄ене, њ̄ебе, с̄ебе*. У инструменталу јединице у Шумадији је увек *мног, њобом* и *собом*, а нема облика *њебом, себом*. У Шумадији се срећу и заменички облици с партикулама типа *менека, мененака*. Појава додавања партикула својствена је и неким другим говорима Ш-В дијалекта.¹⁹² У мојој грађи нема потврда оваквих облика.

С друге стране, на терену *Мачве* су у дативу јединице личних заменица *ја* и *њи*, поред облика *мени, њ̄еби*, посведочени и облици *мене, њ̄ебе*, а у инструменталу јединице и *са меном*.¹⁹³

Личне заменице првог и другог лица множине

2.5. Множински облици (*дужи*) личних заменица првог и другог лица гласе као и у стандардном језику:

1. Генитив:

на̀с тр̄и њ̀мало К, б̄ило на̀с ш̄ес С, на̀с ч̄етр̄и П; н̄ису до̀ на̀с К, испред на̀с БЛ, о̀вд код на̀с Ду, код на̀с гр̄об̄ље П, код на̀с у о̀ца̀клији П, но̀ћивала код на̀с К, до̀ђе код на̀с Бз, код на̀с о̀ слави БЛ, код на̀с на̀ славу Ло, код на̀с у Бр̄анковини Б, до̀ла- зила код на̀с Лу, код на̀с њ̀зӣћу Ду, љ̀ ку̀ћи код на̀с К, код на̀с по̀лож̄ајник Лу, нѝје- д̄ан о̀д на̀с С, о̀д на̀с је Колубара Ло, мла̀ћи о̀д на̀с Лу, са̀ на̀с о̀нај сн̄ег Ло;

¹⁸⁹ Уп. нпр. Теш. Љештанско 222; Ник. Тршић. 417; М. Ник. Горобиље 675–676.

¹⁹⁰ М. Ник. Горобиље 675.

¹⁹¹ Рем. Шумадија 287–290.

¹⁹² Уп. нпр. Ивић, Бошњакновић ... Банат II, 92.

¹⁹³ Ник. Мачва 264.

код *vās* је дрүкшē Лу, код *vās* је шкōла Ду, код *vās* лākшē Бз.

2. Датив:

кāже *nāma* Лу, дōлазила она *nāma* Б, трāже *nāma* обућу Ло, дāју *nāma* С, не гōвори *nāma* БЛ, сигүрније је *nāma* БЛ, дōнēла *nāma* П, *nāma* да кāжу П, одүзēше *nāma* К, *nāma* била свādба ГГ, òстанē *nāma* прōја Ло, *nāma* дōнесу Бз, подēлише *nāma* Ду;

прīчам јā *vāma* Д, *vāma* прāво да кāжем Ло, он је *vāma* нарēдио БЛ, ушли *vā-*ма у авлију Лу, сād ћу јā *vāma* Бз.

3. Акузатив:

вīше нīје *nās* трāжио ГГ, истера *nās* Ду, трāжи *nās* Б, избүди *nās* Лу, пүсте *nās* младиће Д, мобилисали су *nās* К, питају *nās* *Машīће* Лу, *nās* извѣдоше Ло, пīто *nās* двā сина БЛ, тѣрају *nās* С, прѣбаце *nās* БЛ, прекòмандују *nās* Ло, òставе *nās* Д; свē үз *nās* Ду;

пīтам јā *vās* Ло.

4. Инструментал:

идē зā *nama* БЛ, зā *nama* јүрили П, òстō òтац с *nāma* Б, они бīли с *nāma* Д, с *nāma* слүжио С, ући *vām* с *nāma* Бз, пòшла с *nāma* К, живили с *nāma* К, сā *nama* Ло, прѣд *nama* Лу, сā *nama* от фāмилије Лу, нѣдељом сā *nama* Д, и мāјка сā *nama* Ду;

д идēm и јā сā *vama* Ду, јā ћу зā *vama* С, сā *vama* Лу, нѣк иде с *vāma* ГГ.

5. Локатив:

одēло нā *nama* П, мāјка прīча ò *nama* К, свē пò *nama* нѣке БЛ, а пò *nama* түку Ло;

на *vāma* је Б, зар нē видиш свē пò *vama* Ло.

Када су у питању дужи облици заменице *ми* и *ви*, констатовано стање слаже се са оним у западносрбијанским говорима (љештанском, тршићком, горобильском), као и са приликама у централној Шумадији.¹⁹⁴

2.6. И систем енклитичких облика заменица *ми*, *ви* одговара стандардном језику:

1. Акузатив:

и он *nas* пīта С, јүрили *nas* Ло, мобилисали *nas* Д, зòвү *nas* БЛ, прѣватио *nas* БЛ, тү су *nas* стīгли П, пүстио *nas* С, үгледа *nas* ГГ, апрīла су *nas* мобилисали С, трāжили *nas* БЛ, нīсу *nas* нашли С, те *nas* рāнио ГГ, үчио *nas* Б, бīло *nas* ү кући Бз, мнòго *nas* бīло К, дòчекају *nas* Лу, изблāчи *nas* свē Лу, да *nas* смēну К, да *nas* мобилишу К;

пүстите га кад *vas* мōлīm Лу, да *vas* пīтам, дѣцо Д, вīдео *vas* је Бз.

¹⁹⁴ Уп. нпр. Теш. Љештанско 222; Ник. Тршић 417; М. Ник. Горобилье 675; Рем. Шумадија 291. Б. Николић у говору Мачве не наводи множинске облике заменица за прво и друго лице.

2. Датив:

баба *нам* је била БЛ, казао *нам* С, спор̄о *нам* Д, наред̄ио *нам* С, чу̀во *нам* го̀веда Ло, от̄ерали *нам* свиње П, на̀вади *нам* мѐда Б, сл̄ужили *нам* Бз, нѐ брани *нам* Ду, уз̄ели *нам* К, одгов̄арало *нам* К, до̀лазе *нам* Ло, кума *нам* била Лу, сто̀ка *нам* св̄а била С, да̀о *нам* ко̀ње Лу, до̀л *нам* сто̀ка Лу, ку̀ћа *нам* била Ду, мѐту *нам* К;

да *вам* испр̄ичам П, да *вам* вуч̄е Б, да *вам* ка̀жем БЛ, ре̄ћу *вам* Ло, ѐво *вам* ГГ.

Енклитички облици заменица *ми* и *ви* идентични су енклитичким облицима посведоченим у западносрбијанским говорима.¹⁹⁵ С друге стране, подручје централне Шумадије има своје особености. Тако се поред енклитичких облика *нам*, *вам* и *нас*, *вас* у дативу јављају *ни*, *ви* и у акузативу *не*, *ве*; а у С-В зони у акузативу и *ни*, *ви*.¹⁹⁶ И на подручју Качера среће се енклитички облик у дативу *ви* (*Дѣ ви је һѣр*).¹⁹⁷

Лична заменица трећег лица

ј е д н и а

2.7. Лична заменица за треће лице женског рода у генитиву и акузативу јединине има стандардне облике:

1. Генитив:

у ко̀рис *њѣ* одрѐкла се Ду, без *њѣ* нѐ би К, до̀вуч̄ем до̀ *њѣ* Д, ид̄е̄ из *њѣ* Лу, иза *њѣ* Б, ко̀д *њѣ* ишла Ло, б̄или ко̀д *њѣ* П, от̄ишо̀ ко̀д *њѣ* К, по̀чињ̄ем с *њѣ* БЛ.

2. Акузатив: испит̄иво *њу* П, св̄и *њу* сл̄ушали Б, о̀сет̄им ја̄ *њу* К, о̀ће *њу* Ду, тѐли *њу* да по̀вед̄у БЛ, ја̄ *њу* во̀лим Лу, обѐћаше *њу* С, пр̄д̄сили мӣ *њу* Бз, мӣслиш ли тӣ *њу* уз̄ети Д, из̄воде̄ *њу* Ло;

ӯ *њу* нѐшто Б, мѐт̄е се па̀ра ӯ *њу* Ло, у̀з̄а̄ *њу* пр̄ислон̄ӣ ва̀ко̀ БЛ, ста̀вӣ *ӣр̄е̄д̄а̄* *њу* Ду, по̀несе п̄ун ча̀нак *ӣр̄е̄д̄а̄* *њу* Д.¹⁹⁸

2.8. У дативу и локативу јединине личне заменице за женски род бележила сам поред облика *њој* и форме са партикулом *зи* (*њози*, *њојзи*):

1. Датив:

ка̀же *њој* БЛ, *њој* машѝну Бз, *њој* да но̀с̄им Лу, о̀на *њој* тка̀ла Лу, ка̀м *њој* Д, са̀мо *њој* однѐс̄ем П, ка̀јем *њој* К, на̄ *њо̄[j]* је К;

ко̀лко *њози* одгов̄ара Б, вѐлим *њози* Лу, тӣ *њози* до̀звол̄ила Лу, нѐ да̄ се *њози* К, ре̄ће̄ *њози* Ду, но̀сио *њози* П, св̄идело се *њози* Ло, в̄уцӣ *њози* Б, рѐкли *њози* Бз, *њози* нѐ бране БЛ, *њози* о̀тац ка̀же Ду, да̀м *њози* С, по̀несе̄ *њози* БЛ;

да ја̄ бу̀дем *њојзи* Б, *њојзи* ја̀буку да̄ К, ку̀пио *њојзи* Д, да̀ј̄е се *њојзи* Лу, да̀ва̀ли *њојзи* С.

¹⁹⁵ Уп. нпр. Теш. Љештанско 222; Ник. Тршић 417; М. Ник. Горобиље 675.

¹⁹⁶ Рем. Шумадија 291.

¹⁹⁷ Петр. Качер 391.

¹⁹⁸ Изостанак дужине, који не мора бити само позициони, може се сматрати знаком ненаглашене („енклитичке“) функције. Уп. Ник. Горобиље 676.

Локатив:

у њој Ду; на њој не зна се Д, идо њој све нако Ло;
у њојзи стојј БЛ, на њојзи је то Ду;
да се купа у њози К, шаље по њози Д, на њози марама Б.

2.9. У инструменталу једнине личне заменице за женски род јављају се облици њом и њоме:

за њом нди Лу, под њом подрум С, под њом је ГТ, ишла са њом П, са њом тимарим Б, сликао се са њом Ду, договорим се са њом Ло, ишбо са њом К, пошбо са њом Д;

оженим се њоме К, оженио се њоме П, радила с њоме Ло, учио с њоме Б, во-
до се с њоме Бз, шта сад с њоме С, д иде ш њоме Ду, био ш њоме ГТ.

2.10. Енклитички облици личне заменице трећег лица за женски род гласе:

1. Датив:

понесем јој ја Б, простереш јој БЛ, човек јој погинуо Ду, нећемо јој дати Ло,
купују јој његови К, дошбо јој на бабине Лу, кућа јојји је П, да јој попреде Бз, кум
јој дао С, исплела јој К, радила јој ГТ.

У мом материјалу нема потврда за енклитику је у дативу, коју Б. Николић бе-
лежи и у Колубари, и у Мачви.¹⁹⁹

2. Акузатив:

звали смо је на свадбу Ду, он је видео Б, довео је Бз, питала је весела мајка
Ло, он је викнуо да с врати П, питао је К, муж је оставио Лу.

Енклитички облик ју нисам ниједном забележила.

Ни суседни западносрбијански говори не познају енклитички облик ју у
акузативу. У говору Горобиља, поред је, у акузативу употребљава се и енклитика
њу (ирѣдѣ њу). Енклитички облик датива гласи јој.

Када су у питању наглашени облици ове заменице, идентично стање у дати-
ву срећемо у љештанском и тршићком говору (њој, њози, њојзи), док је у Гороби-
љу њози ређе у употреби; у инструменталу ова заменица и у Горобиљу и у Ље-
штанском гласи њом и њоме, док у Тршићу стоји забележено њом.²⁰⁰

Подручје Шумадије показује извесне разлике. Космајску зону карактерише
наглашени облик у дативу њом и енклитички облик јом, док у преосталом делу
централне Шумадије наглашени облик гласи њој, „ређе њојзи“ и поред ређег јој,
уобичајен је енклитички облик је.²⁰¹

2.11. Облици личне заменице трећег лица за мушки и средњи род изгледају
овако:

¹⁹⁹ Ник. Колубара 48; Ник. Мачва 264.

²⁰⁰ Теш. Љештанско 222; Ник. Тршић 417; М. Ник. Горобиље 676.

²⁰¹ Рем. Шумадија 293–294.

1. Генитив:

игра до *његā* Лу, извучу испод *његā* Б, идеш код *његā* Б, жена код *његā* Лу, код *његā* је било Ло, прођу крај *његā* Лу, око *његā* Ду.

2. Датив:

бирамо *њему* девојку БЛ, узмемо *њему* Бз, ми дали *њему* ГГ, *њему* је ближе Б, *њему* мило П, *њему* дође Д, *њему* да С, *њему* се огрне Ло, паре *њему* Д, каје *њему* Лу, купује *њему* Ду.

3. Акузатив:

она *његā* повеже Ло, сви смо *његā* слушали БЛ, спасе ту *његā* Д, отераше *његā* К, оженио је и *његā* БЛ, не пантиш ти *његā* Лу;

пође за *његā* Д, ја за *његā* Ду, направимо за *његā* Бз, не да ми за *његā* Ду, ја отишла за *његā* Ло, критике на *његā* С, наспеш у *његā* Ду, деца у *његā* БЛ, уватио ја *његā* Ло, за *његā* с пушкџм П, убију *његā* П, глџдаш у *његā* Ло, али и: ођу сџм за *њег* Лу, Аксџнтијева сџстра бџла за *њег* Ду, она отишла за *њег* Б, сџм сам дошла за *њег* Бз, она пџс отиде за *њег* БЛ, уџдала се за *њег* Лу.

4. У инструменталу јџдине заменице трећег лица за мушки и средњи род јављају се облици *њим* (чешће) и *њиме* (ређе):

ја купи за *њим* К, све идџм за *њим* Бз, вакџ чита за *њим* БЛ, ја све за *њим* Ло, клџчџ пред *њим* К, пошла са *њим* ус пџт ГГ, завџмла се са *њим* Ду, пољубим се са *њим* Бз, ајд са *њим* Ду, ко ће са *њим* П, био и Борисав са *њим* Ду, прошла са *њим* К, зарадила са *њим* Б, ишла са *њим* Лу, сиђем са *њим* Лу, ништа са *њим* Д, неђу са *њим* БЛ, играла са *њим* Ду, за *њим* узџта Лу, бџла са *њим* Ду;

отишла ја с *њиме* Бз, пољубила се прва с *њиме* Ду, такџ сам џстала с *њиме* К, вџмла се ш *њиме* БЛ.

5. Локатив:

на *њему* се вџдила К, на *њему* је слџткџ БЛ, на *њему* крстић Д, о *њему* ништа Лу, по *њему* пџспџ Б, сџриште у *њему* Ло, ракија у *њему* П.

2.12. Енклитички облици личне заменице трећег лица за мушки и средњи род изгледају овако:

1. Датив:

не мож му ништа Ло, свака му чџс С, дође му снџ П, навучу му штџп П, стџвџ му измеђ ногџ Б, џпале му у стџмџк Бз, ако му трџба К, изџшџ му мџтак Ло, даду му џџвџп Лу, даџ му зџмљу К, да му имање Д, да му јџве ГГ, рекла му Ду;

2. Акузатив:

џбучџ га БЛ, рањџ га БЛ, уврџба га Д, размџсила га Бз, закувџм га Бз, џтерали га С, џстависмо га Ло, џтераше га Б, прџвџжеш га Ду, трџбџ га прџбрати К, набијаш га Ду, намештиж га Ду, држи га Лу, обџћџ га Ло, звали га Лу, рџђџ[к] га џптџжи Лу, џжени га ГГ, нађем га С, доведџ га К, јџримо га К.

Стање у суседним западносрбијанским говорима углавном се слаже са нашим приликама. Изузетак чини Горобиље (које је и нешто удаљеније од оцртане зоне), где се у акузативу јавља енклитички облик *за њга* и *у њга*. Иначе, овакав енклитички облик среће се и на терену Шумадије (*за њга*).²⁰²

У Шумадији се поред облика *њему* у овим падежима јављају и облици с наставком *-им* (*о њим*).²⁰³

м н о ж и н а

2.13. Лична заменица трећег лица множине у генитиву и акузативу гласи *њи*, а ређе се може чути и стандардни облик са завршним *х*:

1. Генитив:

њи пѣт је било БЛ, имала *њи* двојицу Б, много *њи* дошло Бз, *њи* трѳица Б, сѣли су *њи* двоје Ло, биле *њи* две сѣстре П, *њи* су две добиле Лу, *њи* десеторо сѣднѣ Д, *њи* пуно налетело С, одвојили од *њи* БЛ, идѹ траже од *њи* Ду, праве цакове од *њи* Лу, од *њи* ниси смѣо ГГ, стигнѣм код *њи* тамо К, код *њи* послуже се Ло; и: биле *њи*х две сѣстре Лу, љзе пиштѳљ од *њи*х Д, из *њи*х Ло.

2. Акузатив:

мајка *њи* ѳперѣ Лу, ја *њи* пошаљѣм Д, свѣ смо *њи* слѹшали БЛ, под *њи* дѳл П, на *њи* одѳзгѳ Ло, ја *њи* знам С, даривали ми *њи* Бз, питала ја *њи* К, да бѹдим *њи* ГГ, избѹдим ја свѣ *њи* К, ѹ *њи* свѣжем Б, сѣпаш млѣко ѹ *њи* Ду, ја *њи* закувѣм Лу, *њи* крстио Лу, *њи* да вѣтате Д; и: пито *њи*х двоје К.

2.14. У дативу, инструменталу и локативу бележила сам *њима*:

1. Датив:

дѣ кајмак *њима* Б, кажем *њима* К БЛ, прѣшла *њима* Лу, *њима* ѳставѣм Бз, вѹчѣ *њима* Ло, вѹко *њима* Д, *њима* рану спрѣми Ду, *њима* се свѣди ГГ, мѣко ѳставѣм *њима* С, дѳнесѣ *њима* БЛ;

2. Инструментал:

крѣнули за *њима* К, за *њима* кѹћи Лу, кѹпѣмо за *њима* БЛ, кѹпиш за *њима* Д, спѣво с *њима* К, сѣ *њима* се вѹкла Ду, рѣдила сѣ *њима* Б, ѣшѳ сѣ *њима* Ло, ѳдѣм с *њима* П, ми с *њима* БЛ, ѳн сѣ *њима* Д, ѣди сѣ *њима* ГГ, продѹжили сѣ *њима* С, сѣдио сѣ *њима* К;

3. Локатив:

тѹку по *њима* С, ѹдаримо по *њима* БЛ, на *њима* одѣло Ло, ѹ *њима* стојѣ Ду, у *њима* ѣшѳ Б.

2.15. Енклитички облик личне заменице трећег лица у акузативу множине гласи *и*; облик *их* је новији (из књиж. језика):

²⁰² Уп. нпр. Теш. Љештанско 222; Ник. Тршић 417; М. Ник. Горобиље 676; Рем. Шумадија 292.

²⁰³ Рем. Шумадија 269–271.

држѣм и ѣ сад БЛ, јѣби и, нѣ знам Ду, нашли и дѡл П, наберѣм и ја Лу, поодгајила и К, нѣсу и нашли С, срѣо сам и пѡс Ло, да и доведѣш П, лѣпо смо и глѣдали К, сачека и свѣкрва Бз, мѣ смо и саранили К, дѡтле и пустише Ло, плѣтѣм и Лу, прво и нақвасиш Лу, ѡвѣк и нѣко доведѣ БЛ, пресѣчеш и вако Ду; ређе и: па их свѣ струже Ду, да их кѡпи Ло.

2.16. Енклитика у дативу увек је *им*: брѣт *им* бѣо П, није *им* дѡбро Ду, дѡдијала *им* сарма К, нѣ можѣм *им* помѡћи ГГ, ѡн *им* дѡо Лу, понесѣм *им* Б, ѡтац *им* ѡмро Д, да *им* се мао Ло, казо *им* БЛ, ја *им* кажем сад С, ѣзачѣм *им* ГГ, дам *им* ѡ свадби Бз.

Стање у оближњим говорима углавном се слаже са мојим материјалом, а разлике које налазимо у суседним западносрбијанским говорима јављају се у љештанском где се у генитиву, поред облика *њи*, јавља и облик са партикулом *зи* (*њизи*), и у нешто даљем Горобиљу, где се у акузативу јавља облик *њиг*, који се у том падежу употребљава и као енклитика поред чешћег *иг*.²⁰⁴

И на подручју Шумадије јављају се исти облици личних заменица за треће лице, с тим што се у „ерској“ зони јавља у генитиву и акузативу облик *њиг* и енклитика *иг*.²⁰⁵

Преглед промене личних заменица првог и другог лица (и заменице за свако лице):

једнина

Н	ја̂	тѣ̂	—
Г	мѣне / мѣнѣ, ме	тѣбе / тѣбѣ, те	сѣбе / сѣбѣ
Д	мѣни, ми	тѣби, ти	сѣби
А	мѣне / мѣнѣ, ме	тѣбе, тѣбѣ, те	сѣбе / сѣбѣ, се
И	са̂ мнѡм	тѡбѡм / тѣбѡм	сѡбѡм / сѣбѡм
Л	мѣни	тѣби	сѣби

множина

Н	ми̂	ви̂
Г	на̂с	ва̂с
Д	на̂ма, нам	ва̂ма, вам
А	на̂с, нас	ва̂с, вас
И	на̂ма	ва̂ма
Л	на̂ма	ва̂ма

²⁰⁴ Уп. нпр. Ник. Тршић 417; Теш. Љештанско 222; М. Ник. Горобиље 676.

²⁰⁵ Рем. Шумадија 294.

Преглед промене личне заменице трећег лица:

једнина

Н	он		òно	она
Г		њèга / њèгā		њê
Д		њèму, му		њòј, њò(ј)зи, јòј
А		њèга / њèгā / њèг, га		њû, је
И		њîм, њîме		њòм, њòме
Л		њèму		њòј, њò(ј)зи

множина

Н	они	она	òне
Г		њîх / њî	
Д		њîма, им	
А		њîх / њî, их / и	
И		њîма	
Л		њîма	

Остале именичке заменице

2.17. Упитно-односна заменица за лице ко гласи:

1. Номинатив:

знā се кò се слўша БЛ, кò је кàко пòстò БЛ, ђè кò је ìмò Ду, кò је зàдњи ГГ, кò је С, ìмò је кò да рāди С, кò је рāдио С, кò ће да сèчè Б, кò је бiо Бз, знā се кò је лў-бавио Ду, кò ће да чўва К, е, кò је домāћин К, знā се кò је Ло, кò ти шāље Д, кò те пiта Лу;

кò ìдè С, кò вiше ìмā П, влāда кò òће Б, кò нiје ìмò Д, ìмā кò вèже Ду, нèма сāt кò Д, знā се кò чiтā Бз, кò ìмò Лу.

Примери показују да се акценатски лик кò употребљава уз енклитуку, док се кò употребљава уз наглашене облике.

2. Генитив

стāнеш до кòгā Бз, до кòгā се ўватиш БЛ, кот кòгā ГГ, испрет кòгā Ло, от кò-гā ўзмеш Б.

3. Датив:

да *кòмē* те однесе К, *кòмē* је бiло Д, нòсила, *кòмē* нiсам Лу, *кòмē* се нàрèди С, *кòмē* òћеш П, *кòмē* бiло Ду, *кòмē* је лàко Б, *кòмē* да с жàлиш Д, *кòмē* ћеж да кàжеш Б, кад нèмам *кòмē* Ду, у *кòмē* је Ду, по *кòмē* С;

4. Акузатив:

кòга нiсу вiкали П, *кòгà* вiкну дòлази С, зòвнеш *кòгà* бiло К, *кòга* òдрèде д идè БЛ, пòзовèш *кòгà* да дòђе Ло, *кòгà* дèда òдрèдн П, кум, ил *кòгà* имàш Лу, бiду *кòгà* òће Ло;

зà *кога* јà да с удàм Лу, рèци зà *кога* Ду, гòвòри зà *кога* ћеш Бз, зà *кога* би мòгла Лу, нèк иде зà *кòгà* òће К.

5. Инструментал:

зà *кiм* К Лу Ду Д Ло, сà *кiм* нiје Ду, с *кiм* стòјиш ГГ, с *кiм* Б БЛ Ло К П, с *кiме* бiло С.

6. Локатив:

нà *коме* су Д, нà *коме* Б ГГ К Лу Ло П БЛ С;

Исти облици, као и идентични акценатски ликови, упитно-односне заменице *ко* посведочени су у суседним западносрбијанским говорима, уз напомену да се у Горобилу јавља и акценатска варијанта *кòме*.²⁰⁶

2.18. Заменице сложене са *ко*

1. Поред најуобичајенијег облика неодређене заменице *нèко* забележила сам, и то само у номинативу у Лозници од различитих информатора, још две фонетско-творбене варијанте ове заменнице *неки* и *иòнеки*:

јàви *нèко* комаданту Ло, *нèко* бiдне БЛ, *нèко* прàви окрúглу, *нèко* дужну Ду, вàкò је *нèко* рàдио ГГ, трèба д òстанè *нèко*, дiјете С, мòра *нèко* д òстанè П, *нèко* тò зòвè Б, да *нèко* не привати Бз, *нèко* вàли ГГ, *нèко* дàскòм Б, *нèко* је мèћò БЛ, *нèко* у пролеће Бз, *нèко* нàтерà Б, *нèко* прòстрè слàме Бз, *нèко* прèдè, *нèко* плетè К, *нèко* зàкàже К, одвèшћè ме *нèко* К, идè *нèко* кò òће Ду, дòће *нèко* Ду, *нèко* бèрè Ло, дòђе *нèко* Ло, пуцò је *нèко* П, *нèко* је дàо Д, нòсио *нèко* Ло, кад *нèко* дòђе Лу, *нèко* умрè Лу, *нèко* је прàвио Ду, д идè *нèко* С, *нèко* пèчè Ло, *нèко* се око дèце занiмо Лу, кад дòлази *нèко* С;

идè *нèки* од лyди Ло;

иòнеки дòноси кòшуље Ло.

У косим падежима неодређене заменице *неко* могу се јавити форме са покретним вокалом или без њега:

траже *нèкòга* от прiватника К, пòшљеш *нèкога* д идè Ду, кад вiди *нèкога* у àвлији ГГ, вiкну *нèкога* С, држàли *нèкога* БЛ, па прiмите бàр *нèкога* Д, довèшћè

²⁰⁶ Уп. нпр. Теш. Љештанско 223; Ник. Тршић 417; М. Ник. Горобиле 676.

некога одозго Бз, да зовем *некога* са мнџм П, *увек* сам *некога* имџ Лу, сад платим *некога* П; *пито неког* тамо Д, доводио *неког* Ду.

некоме чарапе Лу, чџм *увек некоме* из сџла Ду, имџм стално *некоме* К, *некоме* понесџм Б, радио *некоме* Ло, дам *некоме* те *урџди* Ду, продџм *некоме* БЛ; *неком* је бџло лџше Ло.

2. Одрична заменица у номинативу гласи увек *нико*:

нико није свџдбово БЛ, *нико* не би рџко Бз, сад неће *нико* ГГ, *нико* да јџдџ Б, није нас *нико* дџро БЛ, сад неће *нико* С, да не доживи *нико* Д, није *нико* сџшио Ду, *нико* кџла није имџ К, *нико* се није зџвађо Ду, *нико* тџ не помџње Ло, тџд се није *нико* пољџбио Ду, *нико* да дрђи Ло, *нико* да рџча Ло, није *нико* трађио Ло, није *нико* зњаџ Лу, *нико* му није дошџ Лу, *нико* се није појављџво Д, *нико* те не моли Ло, *нико* није чџо С, прџ *нико* није Б, није му *нико* рџко П, *нико* није кџпово вино Д, нема *нико* Д, *нико* не зна К, *нико* жџлио није жџнскџње Ду.

У косим падежима бележила сам облике са покретним вокалом или без њџга:

нема *никога* Ду, *никога* није дџро БЛ, сад *никога* и нема Ду, *никога* сад и не видиш К, *никога* не сретнџм П; *никог* нџсу дџрали Ло, не мож *никог* да нађџш Ду, џн није *никог* С, није нашџ *никог* Б;

никоме није дџво Б, не мож *удесити некоме* Ду, *никоме* нџсам прџчо П, није *ником* К, *никоме* није помџгџ Бз; да сам погинуџ *ником* ништа Д, *ником* тџ није Лу, *ником* нџсам говорџла Б, *ником* ништа да дџ БЛ, не говорџм *ником* јџ Ду.

2.19. Заменица *свако* има следеће облике:

свак: имају свџк шџњџл Д, тџ је свџк зњаџ Лу, *устанџ свџк* П, свџк зња свој пџсџ Ду, тџкџ је свџк радио Б, свџк је зњаџ своје П, свџк своје *урџди* С, свџк је добио Бз, свџк себџ глџда БЛ, свџк вџли Ло;

свако: кад је свџко бџо на своју рџку Ду, тџ је свџко мџрџ К, свџко џвдџ Лу, свџко џд нас БЛ, свџко трџба себџ Бз, трџдио се свџко Д.

У косим падежима *свако* има следеће облике:

на свџкога по трџје Ду, *узмџш* за свџкога Лу, бџло је за свџкога довџљно Б; *пита*м свџког џ сад Д, свџког је прџмио К, имало за свџког Бз, слџшала свџког, *ђут* К, за свџко[г] кџм намџњџваш Лу.

свџком дџш кџлач Ло, *јџј*, свџком је тџ Бз, да свџком *учинџм* Ду, понесџм свџком џд џџ Б, слџжио свџком К, *удџлим* свџком Ло.

2.20. Заменица *шџо* (*шџа*)

Ова заменица гласи двојџко:

а) *шџџ* је сад Ло, *шџџ* да кџжем Ду, *шџџ* нџсам рџдила Ду, зњаџе *шџџ* Б, *шџџ* рџди Ду, не маш *шџџ* да јџдџш К, *шџџ* сам нџђџију тџала К, *шџџ* сам пџта џшла Ло, *шџџ* џђџш Д, зња[ш] *шџџ* сам Бз, зња[ш] *шџџ* рџдим Ду, *шџџ* је вџјда К, *шџџ* ти дџ Ло, *шџџ* имџ С, не зња^м *шџџ* би Д, не ма[ш] *шџџ* ГГ, *шџџ* џђе џн Ло, *шџџ* ћџш тџде БЛ, *шџџ* имџ сџво Лу, *шџџ* им спрџмају Д, *шџџ* је мџгла К, *шџџ* да ми дџ ГГ, *шџџ* добџјџмо С, *шџџ* сад зња^м П;

б) *шиџ* ти је, дијете? Ду, *шиџ* ћеш сад П, *шиџ* ћу тамо БЛ, има ли *шиџ* Б, немаш у *шиџ* Б, у *шиџ* да с венча́м Ду, нисам имала у *шиџ* Бз, *шиџ* ћу више да живим ГГ, *шиџ* оћу сад Д.

У косим падежима бележила сам следеће облике:

због *чегā* је то П, нема от *чегā* К, от *чегā* оћу Бз, са *чегā* мећем Ду;
чиме било Ду, *чиме* ћу кад немам Лу; нема са *чим* да покријеш Д, оно са *чим* ћу Ло, нисмо имали са *чим* К, са *чим* да те вози БЛ, с *очим* ћу Б, с *очим* оћеш Ду, немам с *очим* К, с *очим* С БЛ Бз П;
 нисмо имали на *чему* Д, не чујем о *чему* причају К, у *чему* било стоји Ло, о *чему* било Бз; немаш на *чем* БЛ.

Исте облике заменице *шиџо* (*шиџа*) срећемо и у суседним шумадијским и западносрбијанским говорима, с тим да се у говору Тршића у инструменталу поред *чиме* и *чим* јавља и облик с протетичким аналошким *о-* добијеним према *овим*, *оним*.²⁰⁷

2.21. Заменице сложене са *шиџо* (*шиџа*)

1. Нешто:

правѝ се цицвара или *нешџиџо* Ду, постоји *нешџиџо* Д, *нешџиџо* да утоваримо БЛ *нешџиџо* боље о[д] дудовине С, *нешџиџо* од пића Лу, *нешџиџо* што се ткѣ Ло, *нешџиџо* било Бз, *нешџиџо* се да Лу, кувало се *нешџиџо* Ло, *нешџиџо* браон Бз, *нешџиџо* и по сѣлу Лу; узмѣш *нешџиџо*, чај ГГ, напли *нешџиџо* К, даш *нешџиџо* Лу, поједѣм *нешџиџо* Д, однесѣ се *нешџиџо* Ду, добила *нешџиџо* БЛ, да попије *нешџиџо* Ло, оне спремају *нешџиџо* Д, тражи *нешџиџо* Ло, треба *нешџиџо* спремити ГГ, однесѣ *нешџиџо* К, траже *нешџиџо* К, осетим *нешџиџо* К, купио *нешџиџо* БЛ;

било *нешџега* П; *нешџег* другог Ло, има *нешџег* Лу;
 кувам *нешџиме* Ло; ударѝ ме *нешџим* Д.

2. Ништа:

нема *ниџиџа* БЛ Ло, *ниџиџа* тѣшко БЛ, *ниџиџа* не фали С, *ниџиџа* немам да замѣсим К, *ниџиџа* да не носим Д, није се *ниџиџа* гатало К, не мож д уђе *ниџиџа* С, није имало *ниџиџа* Ду, *ниџиџа* да ради ГГ, *ниџиџа* не смѣ Лу, *ниџиџа* видио нисам Лу, *ниџиџа* да прође П, мајка нема *ниџиџа* Ду, није ми дао *ниџиџа* Ду, нисмо *ниџиџа* куповали К, ниџ *ниџиџа* Ду, нисмо имали *ниџиџа* К, *ниџиџа* ти бог не даде К, не тражим *ниџиџа* Б, није било *ниџиџа* П, *ниџиџа* не кошта П;

нема *ниџега* К, није *ниџег* било Ду.
ниџему сад не слџжи Ду.

3. Свашта:

донѣла *сваџиџа* Б, однесѣм *сваџиџа* К, *сваџиџа* будѣ П, купи ми *сваџиџа* Бз, јѣли смо *сваџиџа* Ло;

искупим *сваџега* Лу, било је *сваџега* Б, имали *сваџег* Ду, да ми *сваџега* Ло, от *сваџег* К;

о *сваџему* Лу Ло, у *сваџему* Ду.

²⁰⁷ Уп. Рем. Шумадија 265; М. Ник. Горобилѣ 676; Теш. Љештанско 223; Ник. Тршић 417.

4. Ишга:

без *йчега* остали К.

2.22. Као што је у говорима централне Шумадије и западносрбијанским говорима²⁰⁸, и мој материјал показује да предлог употребљен са заменицом *нико* и *нишџа* одваја префикс *ни-* од заменичког облика:

нè тражи *ни ош кога* Ду, нисам *ни кой ког* йшла Ло, *ни у кога* нѐма тако Бз, нисам *ни у ког* видџа БЛ, *ни о ком* нè знаш Д, не говори *ни о коме* С.

ни за шџа на свѣту Б, нè мѐшам се *ни у шџа* ГГ, *ни за шџо* Ду П Лу, *ни за шџа* Ду БЛ К, нè може *ни у чему* Ло, *ни у чем* С.

2.23. Чести су и облици с наглашеним *год*:

мѐже да ти сведочи *ко гџд оѐш* К, *ко гџд* да је знао К, *ко гџд зџвѐ* БЛ, *дариџа* *ко гџд* мѐже Ло, *ко гџд* је дошао Ло, *дџлази ко гџд* зна Лу, *тџ ко гџд* је знао С, *ко гџд* има Б; али и: да га *кџгод* види К.

кџме гџд у Дџвџима Д;

пџваташе гџд ко би БЛ.

2.24. Нису непознате ни заменице *било ко*, *било шџа*:

није мџгџ *било кџ* Б, мѐже *било кџ* Ло;

да наџем *било кџгџ* Д;

имџте ли *било шџџ* С, дџнесе *било шџџ* Д, кџпи јџј *било шџџ* Бз;

пџслџжи *било чџму* К.

ПОЈЕДИНЕ ГРУПЕ ПРИДЕВСКИХ ЗАМЕНИЦА

Присвојне заменице

2.24. Заменице *мој*, *йџвој*, *свој* јављају се у генитиву и акузативу јединине мушког и средњег рода углавном у сажетим формама са покретним вокалом или без њега, и то у подједнаком броју примера:

1. Генитив:

код *мџга* оџа Лу, остало од *мџга* оџа Ду, од *мџга* праџеде БЛ; до *мџк* плафџна Лу, код *мџг* официџра Б, тџмо код *мџг* оџа Ду, дџџу код *мџг* оџа Б, код *мџг* нџког стриџца Ло, ка сам бџла код *мџг* оџа Лу, од *мџк* пџкџјног оџа Ло, од *мџг* оџа С; и: од *мџјега* сџна ГГ.

ко[д] *йџвџга* синџвџца Ло; о[д] *йџвџг* оџа траџио С, ко[д] *йџвџг* дџеде Лу;

и[з] *сџвџг* сџла БЛ.

2. Акузатив:

видџм *мџга* врсниџка Д, зџвали мџга оџа Ду, зџвџџ *мџга* џеда С; траџе *мџг* бџрата Лу, *зџмџ* *мџг* дџџџера Б, пџто тџг *мџг* свџџра К; и: траџе *мџјега* чџвџџа Б, *мџјег* мџџа пџзову Ду;

²⁰⁸ Уп. Рем. Шумадија 265; Ник. Тршић 417; М. Ник. Горобиле676; Теш. Љештанско 223.

пiто *швoга* чичу Лу, *швoг* је брaта знaо Ду; и: *швoјек* су oца одвeли К, *швoјегa* чoвeкa нaђу тaд Бз.

пiто *свoга* дрyгa П, iмo *свoг* дрyгa С; и: свaк iмa *свoјегa* Б.

2.25. У дативу и локативу јединице мушког и средњег рода нисам бележила несажете форме:

1. Датив:

мoме брaту вeселoм Лу, *мoм* oцу С, *мoм* Рaдoвaну Б, лeтyрдиjа *мoм* дeди К, *мo[м]* мyжy и нa двa стрица К, дaли *мo[м]* мyжy БЛ, *мo[м]* Мiодрaгу Ду, *мoм* прeпoстaљeнoм Лу, дoђeм *мoм* oцу Д;

швoмe дeди К, кaжи *швoм* прeпoстaљeнoм С;

свoмe сiну БЛ, дaлa *свoмe* брaту Лу, тaкo јa *свoмe* мyжy П, *свoм* сiну Ду.

2. Локатив:

y *мoм* рoду Ду, тaкo y *мoм* дeтiњствy Ло, y *мoм* сeлу тaд нису ГГ;
y *швoмe* oдeлу ишo Ду, o *швoм* пoслy Д.

Преглед промене заменице женског рода

2.26. Наводим облике заменице за женски род :

1. Генитив:

oд *мoјe* шкoлe БЛ, *мoјe* сeстрe БЛ Бз Ло, oд *мoјe* кyћe П, бiо *мoјe* мaјкe П, oд *мoјe* фaмилиje Д Б, кoд *мoјe* мaјкe Ду, *мoјe* бaбe Ло, *мoјe* мaћиje Лу, *мoјe* свeкрoвe брaт К; *швoјe* П, *швoјe* жeнe С; *свoјe* пoрoдицe Д, *свoјe* Ду БЛ ГГ.

2. Датив:

мoјoј Стoјaнци Ду, *мoјoј* сeстри БзД, *мoјoј* снaји Ло Лу, *мoјoј* стрини Лу; *швoјoј* (сви пyнктoви); *свoјoј* рyци Д.

3. Акузатив:

мoју oбућy Ло, *мoју* нoгу Бз, *мoју* aљинy Ду, *мoју* рyкy К, *мoју* бригaду; *швoјy* дрoњицу Ду, *швoјy* нaну Лу; *свoјy* жeну К Ло Б, нa *свoјy* рyкy К Ду Лу БЛ ГГ.

4. Инструментал:

мoјoм (сви пyнктoви); *швoјoм* (сви пyнктoви); *свoјoм* Д С БЛ Б.

5. Локатив:

нa *мoјoј* кoжи Д y *мoјoј* кyћи Б Ло БЛ, y *швoјoј* фaмилији Ло; y *свoјoј* глaви С.

У множини су датив, инструментал и локатив једнаки тако да се на читавом терену јавља синкретизовани облик *мoјим(a)*, *швoјим(a)*, *свoјим(a)*. У генитиву множине бележила сам у читавој зони облике без завршног х: *мoји*, *швoји*, *свoји*.

Стање посведочено у суседним западносрбијанским говорима слаже се углавном са овим. Разлике су запажене на фонетском нивоу у љештанском и горобиљском говору (нпр. губљење сонанта *ј* или његова делимична редукција и сл.), док стање забележено у Тршићу одговара овом колубарском. ²⁰⁹

²⁰⁹ Уп. нпр. Теш. Љештанско 224; М. Ник. Горобиље 677; Ник. Тршић 418.

Присвојна заменица трећег лица

2.27. У посећеним колубарским селима присвојна заменица трећег лица јединине женског рода гласи *њен* (чешће) и *њезин* (ређе):

њен отац Ло Лу Бз ГГ, *њен* рад К, *њен* син С, *њена* тетка С, *њена* мајка П Лу, *њена* фамилија Лу, *њена* је жеља Ду, код *њене* тетке Лу, од *њене* мајке Бз, д'остане *њеним* сину Лу, *њену* аљетку Ду, *њену* земљу К, *њену* свадбу ГГ, том *њеном* рођаком П, имовине *њене* Д, *њено* имање Д, *њени* сутредан К, тамо неки *њени* БЛ;

њезине сестре Лу, *њезиног* сводјака К, дошбо *њезиног* оца Ду, *њезином* сину Бз, *њезиној* тетци Д.

Оба облика *њен* и *њезин*, као и оба акценатска лика — *њена* и *њена*, региструје и Берислав Николић „*њенџ, љена ... све ... љене сестре* (Бранковина) ... *њезин* (Дивци)“.²¹⁰

Облике *њен* и *њезин* бележе и истраживачи у суседним западносрбијанским говорима (љештанском, тршићком и горобиљском), док је на терену Шумадије у употреби само облик *њен*.²¹¹

2.28. Наводим и облике присвојне заменице мушког и средњег рода: *његов* браћ П Лу, *његов* син Б, Лу, *његов* куфер Лу, *његов* пријатељ Д, *његов* отац К, *његов* заменик С, *његово* дете БЛ, *његово* Ло, *његовог* војника Ло, *његовог* гласа нема Лу, *његовим* оцу Лу, *његовим* стричевима К, на *његово* место П, *његово* друштво П, *његово* наређење Д, *његова* кућа С Лу, *његова* жена Лу Бз, *његова* баба Ло Лу, *његова* сестра К, *његове* жене сестра Б, *његове* мајке сат Лу, *његову* ћерку Лу ГГ, *његовом* ногом БЛ, *његове* алате Лу, *његове* синове БЛ.

2.29. На целом терену у употреби је заменица *њин* уместо *њихов*: *њин* задатак Б, *њин* штаб Д, *њина* мајка Ло, *њина* кућа Лу, крај *њине* куће Б, у тој *њиној* кући БЛ, у *њиној* кући П Ло, *њине* људе БЛ, *њине* гласове С, *њиног* оца К, *њиним* путем ЛО, одбору *њином* С, на *њином* имању Д, друштво *њино* П, оне *њине* Бз, *њине* куће су ту Лу, *њине* грѣбаче Лу, од *њини* цукела П, *њине* ливаде Ду.

Са забележеним стањем слажу се говори централне Шумадије, Љештанско и Горобиље где је увек *њин*, док се у Тршићу говори *њиов* и *њив*.²¹²

Показне заменице

2.30. Грађа показује да је честа употреба показних заменица *овај, њај, онај*:

а) једнина

²¹⁰ Ник. Колубара 49.

²¹¹ Теш. Љештанско 224; Ник. Тршић 418; М. Ник. Горобиље 677; Рем. Шумадија 283.

²¹² Рем Шумадија 284; Теш. Љештанско 224; М. Ник. Горобиље 677; Ник. Тршић 418.

1. Овај:

Номинатив:

òvāj најстарији Ло, *òvāj* чича БЛ, *òvāj* бурáзер ГГ, *òvāj* ма̀гацин Бз, *òва* ку̀ћа П, *òва* летурдија К, *òва* све́ћа Д, *òва* патро́ла Ло, кошу́ља *òва* Ду, *òво* доба Ло К, *òво* се́ло БЛ С.

Генитив:

бра́т *òvòга* Ло, од *òvòга* мо̀г Ду, код *òvòг* каменòлома С, *òvòга* ми крста Ду, *òvòга* у̀нука Лу, *òvòг* ду̀шно̀г бра́ва Лу, ба̀тине од *òvòга* Д, *òvòга* пу̀та Д, *òvòг* ме́ста; *òвє* го̀дине Ло.

Датив:

би́о *òvòме* Ду, *òvòм* комада̀нту Д, *òvòм* ка̀жем С, *òvòј* де́ци БЛ, у *òvòј* ку̀ћи БЛ Б Ло, *òvòј* нашој Лу, у *òvòј* про̀шлости Д.

Акузатив:

òвү дру́гу БЛ, *òвү* ба́бу Б, и *овү* оца̀клију Ду, *òвү* њи́ву Ло, *òвү* сòбицу Лу, *òвү* плèву Д.

Инструментал: с *òвѝм* ста̀ријѝм БЛ, с *òвѝм* Ста̀нојом БЛ, с *òвòм* ба̀бом Б, с *òвѝм* Црно̀гòрцом Д, с *òвòм* тестèром Д, с *òвòм* Ду ГГ Бз С П.

Локатив: на *òвòме* ме́сту П, у *òвѝм* кра́ју Ло, у *òвòм* се́лу Ло.

2. Тај:

а) Када је у питању појава аналошког протетичког *о-* (које је добијено према овај онај) уз заменицу *ѡај* у конструкцији с предлогом, моја грађа показује да ова појава није непозната у овом делу Колубаре, али да није честа и да се јавља само у вези с предлогом *с(а)* у инструменталу (исп. и *с очим*):

ту́чу с *òѡѝм* а̀шовом Ло, с *òѡѝм* ма̀зала Бз, с *òѡѝм* у̀зимò Б, с *òѡѝм* разв̀лачиш Ло, с *òѡѝм* за̀мèсим К, да сѝриш с *òѡѝме* Ду, по̀слује с *òѡѝме* БЛ.

Појава аналошког протетичког *о-* карактеристична је и за неке друге говоре (удаљеније од наше зоне) Ш-В дијалекта.²¹³ Појава је веома жива и на подручју централне Шумадије, где се јавља како у вези с предлозима (*од оѡгога*, *с оѡѝм*, *н-оѡај* и сл.) тако и у случајевима када заменици не претходи предлог (*оѡај*, *оѡо*, *оѡѝм* и сл.).²¹⁴ Протетичко *о-* одлика је и мачванског говора (*оѡај*, *с оѡѝм*).²¹⁵ У суседним западносрбијанским (љештанском, тршићком, горобиљском) говори-ма немамо потврда за ову појаву.

б) Наводим и остале примере заменице *ѡај* у вези с предлогом *с(а)*, али и са осталим предлозима:

²¹³ Уп. нпр. Ивић, Бошњакловић ... Банат II, 129–130.

²¹⁴ Рем. Шумадија 284–285.

²¹⁵ Ник. Мачва 265.

Генитив:

ис *шѓг* суда Б, ис *шѓг* чанка Лу, ис *шѓг* ра̀та С, ко *шѓг* Исѓјла Д, о[д] *шѓг* чи-че Д, прѣ *шѓг* поста К, пѓсе *шѓг* ра̀та Д, око *шѓг* БЛ, о[д] *шѓг* пр̀теног Ду, о[д] *шѓг* киселог К, испо[д] *шѓга* чар̀дака била Ду, ѓ[д] *шѓга* се прѣло К, ѓ[д] *шѓга* за чара-пе Ло, ѓ[д] *шѓга* се ку̀ћа пр̀вила Ду, ѓвѓ је ѓ[д] *шѓга* ГГ, о[д] *шѓг* врѣмена п̀нгим П, ѓ[д] *шѣ* женѣ Лу, кѓ[д] *шѣ* сѣстрѣ Бз, о[д] *шѣ* ку̀ће С, о[д] *шѣ* гр̀дѣ Б, ис *шѣ* гу-жве П.

Акузатив:

за *шѓга* хеш отѝћи Ду, на *шѓј* п̀т Ло, у *шѓ* дѓба Б, у *шѓј* р̀со Б, за *шѓј* *иѣ-шрѓлѣј* ГГ, на *шѓј* к̀иш БЛ, у *шѓј* казан Ло, у *шѓј* сѣр Бз, не пѣтај за *шѓ* Б, натрпаш у *шѓ* Ду, пѣпела на *шѓ* П, сѣпаш у *шѓ* С, у *шѓ* врѣме (сви пунктови), на *шѓ* ставим К; у *шѓ* собу Лу, у *шѓ* пу̀шку Ло, на *шѓ* прѣћу ГГ, у *шѓ* сламу С, за *шѓ* ѣсповес К, у *шѓ* к̀рсницу Бз, на *шѓ* ко̀журу Б, у *шѓ* ку̀ћу П, под *шѓ* ѓкапину Д, у *шѓ* ча̀шу БЛ, у *шѓ* вѓду Ду.

Инструментал:

са *шѓм* шт̀аном Б, за *шѓм* му̀шким К, са *шѓм* дѣчком С, с *шѓм* се за̀вата К, са *шѓ[м]* млѣком Ло, са *шѓм* ра̀динима Ло, бра̀шно са *шѓм* Лу, са *шѓм* се не сл̀ажем Лу, са *шѓм* свѓѓком Бз, са *шѓм* вѣнчѝнем Б, са *шѓм* ма̀јсторима Д, са *шѓм* се сл̀у-жиД, са *шѓм* сапу̀ном К, са *шѓ[м]* ма̀казама ГГ, да се с *шѓм* К, с *шѓм* се не мѣрим Ду, са *шѓм* казанима БЛ, пр̀во с *шѓме* К, с *шѓме* сѣриш Ло, пѓсл̀уже с *шѓме* К; с *шѓм* дѣвѓком Д, са *шѓм* ц̀уром Бз, с *шѓм* ко̀фѓм Ду, с *шѓм* окла̀гијом Ло, с *шѓм* женѓм К, за *шѓм* вѓтрѓм БЛ, са *шѓм* за̀прежном Б, са *шѓм* ма̀ђијом Лу, са *шѓм* ба-ком Лу.

Локатив:

на *шѓм* ѓг̀њишту БЛ, у *шѓм* кѓтлићу Ду, у *шѓм* пѓслу Б, на *шѓм* прѣдеш ГГ, седѓмо на *шѓм* Бз, на *шѓм* крѣвету П, у *шѓм* млекарићу Ду, у *шѓм* бла̀ту Д, у *шѓ[м]* мѣсту Ло, у *шѓм* оделѣњу Лу, на *шѓм* имању С, у *шѓме* се весѣлио П, има сѣр у *шѓме* Бз, ра̀чун ѓ *шѓме* К, у *шѓм* сандуку Лу, д ѣдѣм у *шѓме* Ду, ку̀ва се у *шѓме* БЛ; по *шѓј* сла̀ми Лу, на *шѓј* рѐци Д, у *шѓј* оца̀клији Ду, у *шѓј* ку̀ћи ГГ Ду Лу, у *шѓј* сѓби Лу, у *шѓј* лѣси Ло, по *шѓј* в̀уни Ло, на *шѓј* сла̀ми Ло, на *шѓј* да̀сци С, на *шѓј* к̀рсници Ду, на *шѓј* п̀алици Б, у *шѓј* згра̀ди П, у *шѓј* сѣришња̀ци Ду.

в) Облици заменице *шѓј* без предлога изгледају овако:

Номинатив:

шѓј ѓстојић С, *шѓј* кѓмшија Д, *шѓј* стрѣц Лу, *шѓј* ва̀јѓт Ло; *шѓ* зр̀но Д, *шѓ* ѓг̀њиште Лу, *шѓ* јѣло Ло, *шѓ* зла̀мење К, *шѓ* снѓплѣ Б, *шѓ* вѣче С, *шѓ* млѣко Ду, *шѓ* дѣте Бз; *шѓа* зѣмља К, *шѓа* жена Д, *шѓа* рѣдара Лу, *шѓа* за̀вала Б, шѣвка *шѓа* Ду, *шѓа* ку̀ћа БЛ, *шѓа* пу̀шница Бз.

Генитив:

ча̀шу *шѓга* млѣка Ду, *шѓга* сѣна Д, снѓплѣ *шѓга* С, парче *шѓг* сѣришта Б.

Датив:

кажем *шом* мом мџу К, предајемо *шом* Ло, *шом* попу Лу, *шоме* се брзо отро К, *шоме* чичи БЛ, *шоме* вођи Д; *шож* тетки Лу, *шож* Ду БЛ П С Бз Б Ло.

Акузатив:

шог мог свѣкра позову Б, *шода* комаданта вишне БЛ; *шужу* сиротињу скупи К, *шужу* шашу дигнем П, *шужу* фамилију Д.

Инструментал:

шим се наложи Ло, *шим* пепелом Лу, *шиме* је се кућа покривала Ду, *шиме* закувавам Лу, *шом* водом Лу, *шом* кутлачом Ду, *шом* Ло ГГ Бз П Д.

Изузимајући појаву протетичког *о-* у вези предлог *с(а)* + заменица *шај*, исте облике ове показне заменице срећемо и у суседним западносрбијанским говорима.²¹⁶

3) Онај:

Номинатив:

онај кајмак Ло, *онај* горе БЛ, *онај* њвер П, *онај* домаћин Б, *онај* лут К, *онај* лончић Ду, *онај* народ Лу, *онај* пѣпо Д; *онџ* није време С, *онџ* звоно П, *онџ* прѹће Ло, *онџ* млѣко Ду, *онџ* тѣсто Бз, *онџ* вѣче ГГ, *онџ* вино Д, *онџ* жито С; *она* трпеза Лу, *она* шарѣница Ду, *она* ветрѣњача Д.

Генитив:

онџа расола ГГ, *наспеш* *онџа* С, од *онџа* Ду БЛ С К П, *пито* *онџ* старижѣт БЛ, *нема* *онџ* П, око *онџ* Ду, *онџ*[з] кувања Ду Д Ло БЛ ГГ Б, преко *онџа* Ло, од *онџ* плѣка Лу, са *онџа* оцака Ду, крај *онџ* споменика Д, због *онџ* три штрафне Д, с *онџ* стране Д.

Датив:

каже *онџме* Б, лакше *онџме* Б, да *онџме* у првом чѣлу П, *онџм* Живораду Лу, дао *онџ* жени Д;

Акузатив:

крџз *онџ* Ду Бз П С БЛ, *у онџ* Бз К Ло, *у онџ* дѣба (време) (сви пунктови), закуваш *онџ* Лу, дигнеш на *онџ* Д, изиђем на *онџ* Ду, *у онџ* ватру К, на *онџ* стѹпу Ло, баџим *онџ* пушку С, крџз *онџ* Ду К ГГ П, *у ну* канту метѣм БЛ.

Инструментал:

са *онџм* П, под *онџм* Ду, лѹпаш *онџме* Ло, с *онџм* кѹрузним К, са *онџм* тѹчком Лу, *онџм* кутлачом Ду, с *онџм* џибром Лу.

Локатив:

у онџме рату БЛ, *у онџм* дворѣшту Лу, по *онџм* закону С, *у онџм* сѣту П, *у онџм* спремању П; *у кући онџ* Лу Ду ГГ Бз, на *онџ* стѹпи Ло, *у онџ* чѣсници Ду,

²¹⁶ Уп. Теш. Љепганско 224; Ник. Тршић 418; М. Ник. Горобилѣ 677.

по *òнòј* слàми К, на *òнòј* вàтри С, на *òнòј* слàмарици К Ду П Бз БЛ, *ў нòј* кáнти Лу, *ў нај* млèкàр Ду.

Исте облике показних заменица срећемо у Шумадији и у суседним западносрбијанским говорима, с тим да се у западносрбијанским говорима срећу акценатски ликови *òвàј*, *òвòга*.²¹⁷

Исто као што је у Шумадији²¹⁸, и у овим колубарским селима на читавом терену могу се чути и облици у којима је дошло до губљења иницијалног *о*:- *нà нај*, *ў нај*.

б) Облици множине

Номинатив:

и́и кàзани К, *и́и* мèрчеви Б, *и́и* рáдини Ду, *и́и* штáпови Бз, *и́и* лўди К, *и́и* сўдови Ду, *и́и* вáшери П; *и́е* шўме Ло, *и́е* свèкрве К, *и́е* вèјбе С, *и́е* кòшуље Ду, *и́е* вàтре Ло; *и́а* мèста ГГ Ло С Д БЛ К П; *òни* чáнци Д, *òнà* рèбра Лу, *òнè* кўчине Ду.

Генитив:

и́с *и́и* крàјèва БЛ, *и́и* кòшўља Ду, са *и́и* вретèнà Ло, *и́и* и́грáнки Б; *òни* окèнища Б, *òни* кàнўра К, òд *òни* К БЛ С Ду Лу.

Датив:

и́и[м] мушкàрцима Лу, подлèзали *и́и*ма гòдинама К; мýло и òв́и́ма БЛ, нòсила òн́и́м чй́чàма К, кàм òн́и́м жèнама Д.

Акузатив:

и́е јàрмове Лу, *и́е* лўде П Лу Ду Б ГГ, *и́е* крàјеве Д, *и́е* вòлове Лу Ду Б, *и́е* кàлупе БЛ. Разуме се да су женски и средњи род множине једнаки номинативу.

Инструментал:

с мàказама *и́и*м Д, са òв́и́ма К Ду БЛ С Ло ГГ Бз П, с òн́и́м другòвима БЛ, за òн́и́м вòловима С.

Локатив:

на òн́и́м тòчковима К, у òн́и́[м] чабрòвима Лу, у òн́и́м мèрчевима С, пò *и́и*м богòмòљцима К, по планинама *и́и*м Д, у *и́и*м пòдрумима Лу, у *и́и*м вaјáтима Б, у *и́и*м крàјевима Д, вèнчала се у *и́и*ма Ду, причала ò *и́и*ма БЛ; нећу у òв́и́м рй́тáма С.

Упитне и заменице за каквоћу

2.31. Заменице *какав*, *овакав*, *и́акав*, *онакав*, и сл. јављају се на целом терену са *в* или без њега (чешће), а код заменица *овакав* и *онакав* долази и до губљења почетног *о*- (вероватно аналогijом према *и́аки*, *каки*):

нàмештај *кàки* је тèла Ду, идèмо на и́грáнку *кàки* Лу, *кàки* крпација Ло, *кàки* шифòњèр БЛ, скй́не *кàки* кàјмак К, *кàки* пàпак Д, *кàки* нàсип С, рòт *кàки* С, *кàки* крèвет П, сй́р *кàки* лèп БЛ, и́илим *кàки* ðи́еш Бз; *кàко* вèнчàње К, *кàко* мèсо Ду; *кà*-

²¹⁷ Рем. Шумадија 285; Теш. Љепганско 224; Ник. Тршић 418; М. Ник. Горобиле 677.

²¹⁸ Рем. Шумадија 285.

кѡг одѣла Б, од кѡкѡг брашна Ло; кѡка мѡдѣрна ѡлина К, ѡ кѡка сам бѣла БЛ, кѡка свѡдба бѣсна Ло, кѡка мѡка Ду, кѡка је кишѡ С, у кѡкѡј кѡћи Ло, кѡка војска БЛ, имѡ кѡку цѡру Д; кѡке Краљевине Д, кѡке ћѡлиме;

кѡкѡв је бѡо ѡбичај Ду, кѡкѡв плѡт Б, кѡква кѡла Ло, кѡква дѣвѡјка ГГ;

лѣбац ѡвѡкѡ бѣде Бз, ѡвѡкѡ дѡн Ду, зар ѡвѡкѡ нѡрод С, ѡвѡкѡ штѡп П, ѡвѡкѡк печѣња Лу, ѡсто ѡвѡкѡг Лу, вѡкѡ рѡд Бз, вѡкѡ лѣбац Ду, вѡкѡ сѣло Д, ѡвѡка њѡва К, ѡвѡка зѣмља С, ѡвѡка ѡмовина ГГ, вѡкѡ цѡра С, вѡкѡ сам бѣла Ду.

ѡвѡкѡв крѣвет П, ѡвѡкѡв шљѡвѡк БЛ, ѡвѡква тѣпсија К;

ѡбичај ѡвѡкѡ К, сѡдбина ѡвѡкѡ Лу, нѡправио ѡвѡкѡ кѡћу Бз, ѡвѡкѡ блѡзу П, ѡвѡкѡ нѡге Ду;

ѡвѡкѡв ти је ѡбичај К, ѡбичај[j] је ѡвѡкѡв Ду, ѡвѡкѡв је жѡвѡт Б, ѡвѡкѡвѡм пѡтом П, пѡдручје ѡвѡкѡ К;

ѡнѡкѡ чѡек Д, ѡнѡкѡ ћѡлим Ду, ѡнѡкѡ дѣте ГГ, нѡкѡ почѣтак Лу, нѡкѡ лѡди-на Ду, нѡкѡ жѣну БЛ;

ѡнѡкѡв сѡр ГГ, ѡнѡкѡв пѡсѡ Б;

снѣгови нѣкѡки бѣли, нѣкѡки брѣгови Ло, нѣкѡке ѡпѡнке БЛ;

нѡкѡки сѡд Ду, нѡкѡка штѣта Д, нѡкѡке гѡтке К, нѡкѡке фѡбрике С, нѡкѡке ѡдѣчностѡи Лу;

нѡкѡква бѡја Лу;

без ѡкѡкѡве зѡштѡте Ду.

Забележила сам и кѡјекѡкѡвѡ Ло, кѡјекѡкѡве жѣнтѡрине Ду.

Ове заменице двојѡко гласе (са *в* и без *њѣга*) и у суседним западносрбијанским говорима, говору Мачве, и у Шумадији, с тим да су на терену Шумадије чѣшћѡ облици без *в*. У свим западносрбијанским говорима, Шумадији и Мачви номинатив мушког рода облика без *в* има наставак *-и* (*кѡки*), док у Мачви наставак *-и* имају и облици са *в* (*кѡкѡвѡ*).²¹⁹

Количинске заменице

2.32. У мојѡј грађѡи се нашло знатно мање количинских заменица у односу на број посведочених прилога за количину (в. т. 7.2.):

кѡлика шѡрина Ло, кѡликѡ пѡс К, кѡлка магѡза БЛ, кѡлки чѡек Д, кѡлка вѡрница К;

вѡликѡ штѡп П, вѡликѡ лѣбац Ду, вѡликѡ кѡиш С, вѡликѡ дѣлѡнице Бз, рѡже вѡликѡ Д, вѡликѡ шупљѡна П; вѡлки штѡпѡћ Лу, вѡлка висѡна Б;

нѡлико дѣте Ду К БЛ ГГ, нѡлика цѡра Ло; и с деминутивним значѣњем: вѡлицѡ пѡрѡе БЛ, сѡм вѡлишно дрѡвце Ло, вѡлишна рѡпа Бз,

ѡдѡлицѡ клин К, ѡдѡлицѡ стѡбло Б, ѡдѡлишно јѡгње Ду, кѡруз ѡдѡлишнѡ Ду.

²¹⁹ Тѣп. Љѣштганско 224; Нѡк. Тршић 418; М. Нѡк. Горѡбилѣ 678; Рем. Шумадија 285–286; Нѡк. Мачва 265.

Остале придевске заменице

2.33. Заменица *сав*

Номинатив и акузатив јединице мушког рода гласи *сав*:

сав о[д] дрвета мѐрац Б, *сав* поцѣпан С, *сав* прљав Ло, *сав* зарѣсто Д, *сав* окројѣн П, *сав* крѣмпир Ду, *сав* расад Бз.

Наводим и остале облике:

от *свѣга* П, била от *свѣга* Б, продавали *свѣга* К, умѣсимо *свѣга* Лу, имали смо *свѣга* ГГ, било је *свѣга* Ду; по *свѣму* Лу; *сви* смо слушали БЛ, *сви* дошли С, *сви* ђишли П, поделили се *сви* Б, *сви* скѹпа ГГ, *сви* знају Ду, *сви* су вољели К, *сви* заједно Ло, *сви* су заједно Лу, *свију* (сви пунктови); *свима* кажем Д, нѡси *свима* Ду, *сви*м трѡма К, *свима* дала Бз.

Номинатив јединице средњег рода употребљава се:

а) у *самостјалном* значењу: *свѣ* ђишло Ло, *свѣ* побегло С, *свѣ* дѡђе П, *свѣ* у крѹт Б;

б) у *аирибуишском* значењу: *свѡ* ѡрѹжје Ло, *свѡ* дрвѣнѡ Б.²²⁰

2.34. Заменица *сваки*

сваки дан БЛ С Б Лу, *сваки* пѡс ГГ, *сваки* прѣзник Лу, *сваки* кѡлем Бз, *свако* јѹтро БЛ, *свако* вѣче Б Д, *свако* дѡба Ло, *свако* сѣло Д, *свако* врѣме Д;

*свако*к пѡста К, *свако*к пѣтка К БЛ Ду ГГ;

*свако*м дѣтету знам име Д, у *свако*м случѡју К;

свака колѣника Ло Ду БЛ, *свака* жѣна Ду Бз Б П Лу К;

сваке јѣсени Д, *сваке* недеље Лу, *сваке* сѹботе К Лу С, *сваке* гѡдине Ло Ду, од *сваке* бѡје Ду;

свакој жѣни пѡчињала Ло, на *свакој* грѡни Ду;

сваку шљиву Лу, *сваку* игранку Бз БЛ Ду П С, *сваку* срѣду Ду Ло К Б БЛ Д, *сваке* недеље К.

2.35. Заменица *неки*

У посећеним колубарским селима нема облика са *ни*-:

неки брѣс П, *неки* бѡчвѡр Б, *неки* Бѡгѡљѹб ГГ, *неки* Крагујѣвчанин К, старѡц *неки* ГГ, *неки* Аѡа К, *неки* чѡвек Ло, *неки* чѡнак Ло, *неки* вѡјѡт Лу, *неки* Драгић Ду, *неки* млѣкар Ду, *неки* сѹд Бз Лу, *неки* тѣтак Лу, *неки* ѡрај Лу, *неки* лѡнчић Бз, *неки* качњѡк Ду Лу БЛ П, *неки* извор Ду, *неки* Пѣра Д, *неки* управник Д, *неки* дан Д, *неки* купац К; *неко* ћемѡне Лу, *неко* дрво Б, *неко* гвѡжђе Лу, *неко* буре Ло, *неко* јѹне К, *неко* брдо Д, *неко* ситѡнце Д, *неко* весѣље П; *нека* Наѡта К, *нека* њивѡ Лу, мѹка *нека* С, *нека* ѡкапина П, *нека* војска БЛ, *нека* рѣчица С, *нека* игранка Лу Ду, *нека* крпа Лу, *нека* зграда ГГ, *нека* стѹпа Лу, Ду, *нека* шѹма Ло, *нека* стублина Б, *нека* кѡрпа Бз, *нека* жѣна К С Ло Ду П БЛ ГГ, *неко* сѣло Ло Ду Бз П, *неко* брдо Д С БЛ;

*неко*к прихода Б, *неко*г рѡта К, *неко*г лѡпова Лу, Милѡја *неко*г Бз, *неко*к чѡвѣка К, *неко*га стрица ГГ Ду С, *неко*к сребра П, до *неко*га дѡба Б, од *неке* сѹдбине Лу;

²²⁰ Уп. и Ник. Колубара 48.

нѣком човѣку дао Б, дам нѣком дѣтету Д, нѣсила нѣкој жѣни Лу, да́ла нѣкој жѣни Б; нѣким Цѣганину Лу;

у нѣкој ко́ри Бз, у нѣкој ко́рпи П, у нѣкој патро́ли С, у нѣкој ку́ћи ГГ Ло Ду БЛ; у нѣким врбља́ку Д;

у нѣко дрѣво Д, у нѣко оделѣње БЛ С Ду П Ло, на нѣко мато̀вило Ло, у нѣко ко̀рито Ду Б Бз, у нѣко сѣло Бз, на нѣко бр̀до Б, јур̀наву нѣку К, ро̀ђаку нѣку Д, нѣку ра̀нију Лу, нѣку оца̀клију Ло, пот шу̀пу нѣку Ло, нѣку вр̀шалицу БЛ, нѣку ба̀ку П, нѣку спра̀ву Лу, нѣку тѐтку Ло, нѣку про̀стирку К, нѣку иг̀ру Б, кроз нѣку ја̀ругу БЛ, нѣку је́диницу С;

с нѣком др̀љачом Б, ишла с нѣком жѣном Ду;

нѣки љу̀ди ву́чу Д, нѣки му̀ља́чи Лу, нѣки фу̀рго́ни Ло, нѣки Ма̀рковићи Б, нѣке лѐпењице К, ко̀мши́нке нѣке Б, нѣке дѐвојке П, нѣке кр̀паре Б, нѣка бр̀дила Лу;

ко̀д нѣки је би́ло Б, преко нѣки по̀знани́ка К, два̀јес нѣки бо̀ја́ Ду, би́ло нѣки кнѣ́га П, на̀береш нѣки гра̀нчи́ца Бз.

нѣким жѣнама Ду, са нѣким лѐтвицама Лу, нѣким дѐвојкама Ло, нѣким љу̀ди-ма БЛ; у нѣким Му̀кићи́ма Д, у нѣким сту̀пама Л;

нѣке апа̀ра́те Лу, нѣке би́кове Б, нѣке ча̀ршаве Ду; у нѣке ко̀рпе Лу Ло, за нѣке о̀преме П, у нѣке шѐрпе К, нѣке па̀ријевице Б.

2.36. Заменица сам

не можѣм са́м К, са́м сам ра̀дио С, мо̀ро́ сам са́м Б;

ни́је имо́ ни́ко са́ мнѣм, са́ма сам Ду, идѣм са́ма бе́рем К, о́стала са́ма Б;

са́ми по̀ђемо Д, до̀шли са́ми П.

кра́ве са́ме о́дају БЛ, све́ о́стале са́ме Ду;

де́ца у мене са́ма Ло.

2.3.7. Заменица који и чији

ко̀ји си ти́ Ло, ко̀ји учите́љ К, ко̀ји прѐђе П, ко̀ји ко̀си Бз Лу, ко̀ји ко̀паје С, ко̀-ји са́мун Лу, ко̀ји ко̀ље Лу, ко̀ји се укра́де Лу, ко̀ји у́мѣ К; ко̀ја е са̀времена Ду, ко̀ја е ра̀ђена П, ко̀ја нѣси Бз, ко̀ја му́зѣ Ду, ко̀ја дебљѣна Ло, ко̀ја неде́ља Лу; ко̀је се ве́же Б, ко̀је не ра́де БЛ; ко̀ји су сла́ли Д, ко̀ји су руково́дили К, ко̀ји пра́ве ку́ће БЛ, ко̀ји до́ђу Ло, ко̀ји су ву́кли Б, ко̀ји су ра́дили Ду, ко̀ји жа́њу Бз; ко̀је су здра́ве К, зна́ло се ко̀је ва́љају Д;

у ко̀јега би́ло има́ње Б;

ко̀ју ди́вља́ч лови́мо Д;

по̀тврду с ко̀јом сам до̀путово Лу, ко̀јом ти́ увати́ш Д;

у ко̀јем је жи́вила Б;

ко̀јим и́стичѣ бо̀ловање Лу.

Заменица *чији* на целом терену има стандардне облике: *чији* су о́панци Бз, *чије* су цу́ре Д, *чија* су де́ца С; од *чијег* дѣтета П; и: *ничији*, *ничија*, *ничије* (чу́је се на целом терену).

ПРОМЕНА ПРИДЕВА, ПРИДЕВСКИХ ЗАМЕНИЦА И ТРОРОДНИХ БРОЈЕВА

Одиос тврђих и меких основа.

3.1. У номинативу јединине средњег рода иза меких сугласника бележила сам наставак *-е* и наставак *-о*:

а) подлѣзало *најмлађе* гoдѣште К, *најслађе* слаткo твoје Лу, *слађе* ми твoје Лу, *шѣђе* крме Лу, *шѣђе* маће П, *шѣђе* имање Б, једно *ниже* дрво Д, све *болесније* Ду, *које* њме напѣше К, *које* месо Д, *које* њме викну Ду, *козије* млеко ГГ, *крујиније* биде Ду, *крујиније* семе Б, *моје* дете К Ло Ду Бз Б, *моје* време Б С БЛ П Ду, *моје* куче П, *моје* маће П, *моје* село Ду С Ло, *моје* *жишо* Ду С Б, *моје* место Д, *моје* имање Б Ду БЛ С, *најздравије* млеко Лу Ду Д ГГ, *овчије* печење Ло К, сад је мало *савременније* Ду, *своје* село К ГГ, *своје* дете Бз, *старије* теле К, *швоје* прасе Лу, *швоје* место Д, *швоје* имање К, не зна се *чије* је БЛ, *чије* дете ГГ, *чије* маће Ду П, није сад *боље* време Б, *боље* време Д Ду С БЛ, *глуље* сад Лу, *дѣље* за ћилиме Лу Ду, *дивље* дрво Ду, на *дивље* калемила Ло, *сѣље* дрвце П, *јушрошње* млеко Ду, *најбоље* је дрво Ду, било оно *најбоље* П, *Бидње* вече (сви пунктови), *годѣшње* доба Д Ду, *данашиње* време Б, *зидње* време Б ГГ Ду П Д БЛ Ло К, *јесене* орање Б, *кравље* млеко Ду Ло Лу, *лѣшње* доба БЛ Ло, *лѣшње* време Ду, *мање* оно дође Ло, *идследње* време Бз Ло Б Д, *иређошње* доба Ло, *иређошње* време Б, *садашње* време С, *шање* за цемпер Ло, *вѣше* друштво Ду Бз БЛ, *врѣше* тесто Лу, *врѣше* млеко Лу, *јагњеће* печење Лу П Д Ду БЛ, *јунеће* месо Ду К Ло П, *лѣше* парче Ду, *лоше* неком Ло, *лоше* место К, *лоше* време Ло, *лоше* парче П, *мекше* тесто Ло, *наше* орање Б, *наше* имање Ду К, *наше* село С БЛ Ду Д Лу П, *ишеће* месо Ду Бз, *шелеће* месо Ло Ду Лу П Д, *шрѣће* дете К, *шрѣће* место П, *ширијес* *шрѣће* гoдѣште био БЛ, *ћуреће* месо Лу Ду П;

б) *врѣшо* парче Ду, није млого *врѣшо* Ло, било *врѣшо* ГГ, *врѣшо* онo К, не ваља *врѣшо* Ду, *врѣшо* месо Ло, *лошо* време Лу Ду ГГ БЛ Б К, *лошо* место Ду Д, *лошо* начисто Ду БЛ С Д Б П, било *лошо* П Д БЛ Ду, *шѣшо* (сви пунктови), *јушрошње* млеко Ду.

Примери показују да се наставак меких основа у номинативу јединине средњег рода добро чува, а да се наставак тврђих основа везује за ограничен круг лексема (*врѣшо*, *шѣшо*, *лошо*).²²¹ Ипак, неке из овог круга лексема на читавом терену показују извесно колебање *врѣше* тесто Лу, *врѣше* млеко Лу, *лоше* место К, *лоше* време Ло, *лоше* парче П.

И у свим суседним говорима добро се чувају наставци меких основа, док су наставци тврђе промене ретки. У западносрбијанским говорима (љештанском, тршићком, горобилском) доследно се говори *врѣшо*, *лошо*, док се на терену централне Шумадије среће *врѣше* и *врѣшо*, *лоше* и *лошо*, али је увек *шѣшо* и *сво*.²²²

²²¹ Исто бележи и Б. Николић; уп. Ник. Колубара 48.

²²² Уп. нпр. Трш. Љештанско 223; Ник. Тршић 417; Ник. Горобиле 676; Рем. Шумадија 265.

3.2. У генитиву и акузативу једнине мушког рода, и у генитиву једнине средњег рода углавном се чува репартиција наставка тврде и меке промене из основног облика:²²³

Бџањег да̀на (сви пунктови), *бџишег* у̀правника Д, није било *бџџег* Ду, свѧ-кѧг *вѧскришег* по̀ста К, зна̀ла сам *вѧшег* Јорда̀на Лу, позна̀во *вѧшег* о̀ца К, зна̀о *вѧшег* о̀ца С, од *вѧшег* мѐста П, од *вѧшег* дѐде К, о̀вог *вѐшег* Д, *вру̀шег* млѐка Лу, од *го̀вешег* мѐса Бз Б, преко *Го̀ршег* Миланѧвца БЛ, *го̀ршег*[г] крѧвета П, до *да̀нашег* да̀на С, *дѐчије*[г] гла̀са ГГ, *до̀машег* вѝна Б, до *до̀шек* стѧба Д, *идѧшег* мѐсеца трѧбо С, *јесѐшег* о̀рања Б, са̀мо *кравѧшег* сѝра БЛ, *лѐвшег* ни́сам имѧ Ду, *ло̀шег* врѐмена Ду, *мла̀шек* сам о̀ставила ГГ, *мла̀шек* сам имѧ бра̀та Ло, *мла̀шек* од нѐга С, *на̀јмлашег* сѝна о̀терали Ду, пр̀ва из *нашег* сѐла Лу, порај *нашег* има̀ња БЛ, од о̀вог *нашег* ко̀мшије С, из *наше*[г] Јкра̀ја Ло, *о̀вчијег* мѐса Б, *ја̀мејнијег* од нѐга БЛ, *ја̀млешег* мѐса Ду П, до *идслѐдшег* да̀на Ло, ни́сам ви́дио *јо̀шијенијег* С, *сла̀бијег* од мѐне С, *следѐшег* да̀на Ло Ду ГГ, о̀но́к *стѝаријег* БЛ, *стѝаријек* чо̀века Д, а о̀вог *стѝаријег* Ло, *стѝаријег* на̀рода Б, то́к *стѝаријег* бра̀та Лу, [д] *и́ршег* ра̀зреда П, *и́ршег* од-рѐди Ло, *и́ршег* је да̀на ГГ, до *и́ршег* мѐста С, *и́ршег* сам га на̀шла Ду, *шу̀шег* ни́сам во̀лио К, нѐма од *шу̀шег* ра̀да Ду, *ћурешег* мѐса Ду Лу;

*вѧскришег*а по̀ста Лу, *лѐвишег*а сѝра ГГ, *за̀дшег*а зо̀вне БЛ, *шу̀шег*а чо̀века Бз, *мла̀шег*а бра̀та Ду, *мо̀жег*а сѝна Ду, *мо̀жег*а дѐвѐра К, *мо̀жег*а сѝна С, код *нашег*а по̀па Б, из *нашег*а сѐла К, *вѧшег*а комада̀нта С, у *ко̀жег*а је има̀ње Б, *сво̀жег*а му̀жа Бз, [д] *и́ршег*а да̀на Ло, *и́ршег*а позѧвѐ Д.

Наставак тврде промене јавља се у следећим примерима:

вру̀шо[г] кача̀мака Ду, *вру̀шо*г лѐба БЛ, од *вру̀шо*г мѐса К, *шу̀љбо*г др̀вета Б, *шу̀љбо*г Ду БЛ С П Д Ло Бз Лу.

Констатовано стање слаже се са оним које срећемо у љештанском, тршићком и горобилском говору (*нашег*(а) и *вру̀шо*(а)), као и са приликама у централној Шумадије.²²⁴

3.3. У дативу и локативу једнине придева мушког и средњег рода иза меких сугласника бележила сам наставак меке промене:

нашем по̀пу Лу, о̀днѧла та̀м *вашем* дѐди К, но̀сила *вашем* дѐди Ло, *нашем* Миодрѧгу БЛ, *нашем* Јорда̀ну Ду, у *шу̀ше*м ко̀пора̀ну Лу, у *ко̀јем* је жи́вела Б, у *нашем* сѐлу С, до̀спѧм *вру̀ше*м млѐку Ду, у *нашем* во̀тња̀ку Ду Лу, у *мо̀јем* сѐлу ГГ, у *вашем* сѐлу С, нѐди у *Го̀ршем* Миланѧвцу Ло, до̀л у *нашем* во̀ћу Ду, по *вашем* о̀бичају Лу, мо̀жда по *вашем* Ду, о̀в по *нашем* о̀бичају Ло; и: у *нашему* по̀друму П, *вашему* дѐди БЛ, у *ло̀шему* ста̀њу Д.

Поред наведених потврда за наставке меке промене, бележила сам редовно: у *шу̀љбо*м ло̀нцу Ду, у *шу̀љбо*м цѐпу Б, у *шу̀љбо*м бу̀рету Лу.

На терену централне Шумадије чува се старо стање, иако је примећена тенденција „потискивања -ем формантом -ом“.²²⁵

²²³ Уп. и Ник. Колубара 48.

²²⁴ Уп. Теш. Љештанско 223, Ник. Тршић 418; М. Ник. Горобиле 676; Рем. Шумадија 256.

3.4. Присвојни придеви на *-ев* имају следеће наставке:

Аксентијева сестра за њим Ду, баба *Боривојева* К, *Борисављев* син Ду, *Вишоробчев* отац Ло, *Вишоробчев* син Ду, до *Војислављеве* бунараче Бз, овом *Добрисављевом* БЛ, *Драгосављев* син Лу, за *Ђурђевдан* Лу Ду Бз Ло, *Ђурђевдан* ГТ П БЛ С, *Ђурђевићи* Ду, *Ђрићева* Ду, *Јелесијев* отац БЛ, *Лазарева* субота (сви пунктови), *Лазарева* жена Лу, деца *Миливојева* П, *Милисављев* унук С, *Милисављев* Ду, *Милисављевић* Ду П, дољ до *Милићевог* БЛ, *Милићеве* Ло, *Милојев* браћ Лу, *Милошев* отац БЛ, *Милошево* куче П, *Милошево* годџште Ду, *Милошев* чича Бз, *Недићеви* пара С, онај беше *Пејронијевић* С, *Радисављева* жена Бз, *Стјанојев* коњ Ло; какē *краљеве* војске Д, у *краљевој* гарди Ло, у *краљеву* гарду БЛ, *орајев* лис Ду, у *орајевој* кори Б, од *орајевог* лиса К, више је било *очево* П, онџ *рђево* Ло, *синџчев* Ло Ду БЛ П Бз, у *стиричевом* копорану Б, исп. т. 3.15 (под 5).

Владимирове чизме Ло, *Лазаров* син Лу, *Светомиров* отац Д, *орајова* кора Лу, од онџ *орајевог* Б, *кишовића* година Б.

Старо стање је углавном остало непоремећено; тако је и у централној Шумадији.²²⁶

Наставци у косим падежима

3.5. У генитиву и акузативу једине мушког и средњег рода са тврдим сугласником на крају основе јављају се наставци *-ога* и *-ог*. О облицима генитива и акузатива једине мушког и средњег рода с меким сугласником на крају основе в. т. 3.2.

од *белџа* платна К, *мога* пранђеде Б, тог *малога* Ло, *душнога* брава Ло, извади *киселџа* БЛ, *разноврснога* грџџа П, с *једнога* краја Б, а *једнога* домовина С, ис *једнога* цака Бз, дођосмо код *једнога* чоџка Д, *једнога* дана БЛ, *некога* стрица Ло, *њенога* мџжа Д, од *мога* прађеде БЛ, *мога* оца Лу, *мога* врсника Д, ко[д] *швога* дџде Ду, *шџга* ништџм Лу, *снопља шџга* Д, *шџга* сџна П, чашу *шџга* Ду, *овџга* пуџа Б, сџтре код *овџга* ГТ, од *овџга* мџг Ду, *овџга* душнога брава Ло, *овџга* ми крста Бз, сирџета *овџга* К, *ноликџга* чоџка Д, о[д] *шџоликџга* сџра Ло, *свога* рођака К, *свога* сџна Д, *свога* мџжа Бз, *онџга* расола Ду, *наспеш онџга* С, на сред *онџга* Ло, *онџга* оцака БЛ;

мџг *шџкојног* оца Ло, овог *мајског* цвџџа Д, *овџг мајшорџг* ГТ, *немачког* одеља П, до *свџшџг* Илије Д Лу П Бз С, мџтка од *меџаног* дрџвета Д, од *врџбовог* прџџа ГТ Д П С, од *шџошџловџг* дрџвета С, *гвџзденџг* мџста Д Бз, *вина кџшовног* Д, *разџбијенџг* црџпа Д, кад га *накупиш шџног* Ду, и[з] *земљанџг* чанка Ду, тог *шџшенџг* Ду, *шџеничног* Ду Бз ГТ Б, за *свџшџг* Јована Ду, из *цџлог* сџла П, одреџди *сџирошџног* П, *шџмо* сџна *нејџокрешџног* П, са *виса бабџлџчџг* П Бз БЛ Б ГТ Ду, од *арџмиранџг* бетџна БЛ, *раџзног* наорџжања БЛ, *дџбрџг* здравља БЛ, мџг *неџрођенџг* свџкра К, *раџдила рџчног* раџа К, *пџпари кџкџрузнџг* брашна К, и *бџлог* и *црџног* лџка К, тог *киселџог* мџџка К, *баџдњаџ* от *цџеровог* дрџвета К, *воџли* је *црџног* вина К, *ваџевскоџ* пџдрџча К

225 Рем. Шумадија 266.

226 Рем. Шумадија 266.

Д, *имō сам сиромашног оца К, ваљевског ђкруга С Лу БЛ Ду К, печу душног брава К, целог века Лу, са Близоњског вѣса Лу Бз БЛ Б, из Рађевѡк села ГГ, од ѡанкѡк памука Лу, ливајског цвећа Лу, од жуковог дрвета Лу, на свейѡг Николу Лу, рѡзног грѡжђа Лу, от ѡројиног брашна Лу Ду Ло, даш душног брава Лу, садѡ душног брава ГГ, ѡвог душног брава Ду, на свейѡг Саву Лу, Лександриног гласа Лу, мајчиног оца Лу, јарца велѡког Лу, као малог највише Б, ѡкојног Милорада Б, ѡкојног Бѡже Бз, сѡдчнѡк сѡришта ГГ, свѡнскѡк сѡришта Ду, душног брава Ло Б, мѡг рођенѡг свѡкра Ло, мѡг ѡкојног оца Ло, нашли једног С, још једног Лу, једног братанца Лу, ѡвде једног Бз, једног сѡна ГГ Лу, тог једног[з] комаданта Д, једног мѡг комшију Б, дѡзва ѡног једног Бз, једног официра Б, једног вола ГГ, стрѡвимо једног чѡчу Ло, једног[з] кѡња Ло, једног у Француској Ло, једног курира БЛ, из једног чанка Ду, пѡчнѡ с једног[з] краја Ду, свѡрача једног П, сѡдмог су бѡмбардовали С, сѡдмог априла БЛ, по нѡвѡм чѡјрнѡсѡг Лу, двајес ѡсмог августа Ло, шѡсѡг априла Б, дрѡгог ѡзмѡ К, преко дрѡгог бѡжи П, ис ѡрвог брака Лу, по старѡм ѡрвог Лу, ѡиног оца К, за нѡког Ло, тражи нѡког Лу, нѡмаш нѡког прихода Б, ѡтац му је прѡ нѡког рѡта ѡмро К, нѡког лѡпова Ду, Мѡлоја нѡког тѡ Бз, дѡвео нѡког чѡвека БЛ, нѡког сребра П, до нѡког дѡба Б Лу С, око ѡног дрвета Ду, ѡнѡ[г] жувања Ду С Ло, ѡног плѡка Лу, крај ѡног спѡменика Д, ѡног тѡста Ду, ѡног сѡришта Б, ѡног матѡвила Ло, ѡног пѡсловођу Лу, ѡног нѡрода Бз, ѡног дана П, исто ѡваког Лу, ѡвог чѡвека БЛ, ѡвог[з] каменѡлома С, ѡвог ѡвна Ло, ѡволикѡк чабра Ду, нѡликог дѡтета Д, тог мѡк свѡкра Б, ѡвог дѡде Л, мѡг оца (сви пунктѡви), ѡвог чѡчу Лу, до мѡк плафѡна Лу, мѡг браћа Д Лу Ло П Б, мѡг нѡрођенѡк свѡкра К, мѡг нѡког стрица Ло, код мѡг официра Б, тог мѡг дѡвѡра Бз.*

Моја грађа показује да се на читавом терену јављају и дужи и краћи облици. Други имају упадљиву превагу.

Уколико се нађу две придевске речи једна до друге, може или не мора доћи до стилског разједначавања, нпр.: *ѡног малѡга дѡчка Ло, мѡг нѡрођенѡк свѡкра К, ко[д] ѡнога мѡга стрица Б*. Изгледа да је примера у којима не долази до стилског разједначавања више.

На подручју централне Шумадије сређу се и дужи и краћи облици, уз напомену истраживача да је облика са покретним вокалом више.²²⁷

3.6. У дативу и локативу једине мушког и средњег рода са тврдим сугласником на крају основе (о наставку иза меког сугласника в. т. 4.2.) бележила сам наставке *-ом / -ѡме* и *-ѡм*.

Датив:

батаљѡну мѡрнѡдојском С, дам једнѡм официру Д, сѡдите једнѡм батаљѡну БЛ, помагало једно дрѡгом ГГ, ѡдбору ѡинѡм С, ѡни ѡном попу Лу, прѡдѡјемо ѡном чѡвеку Ло, ѡвѡм кажѡм Ло, ѡвѡм комаданту Д, ѡном Жѡворѡду Лу, једнѡм комшији ГГ, нѡликѡм дѡтету П;

²²⁷ Уп. Рем. Шумадија 268.

комаданту *нѣмачкѡме* Ло, раздајѣм *дрўгѡме* К, ѡпе[т] *дрўгомѣ* Бз, кажем *шѡме* вођи Д, *ѡвѡме* чичи БЛ, гѡр биѡ *ѡвѡме* Ду, лѡкше *ѡнѡме* који кўпи Б, *ѡнѡме* који рѡни Лу.

да *ѡнѡме* у прѡвом чѣлу П, каже ѡцу *њѣговим* Лу, да ѡстанѣ *њѣнѡм* сѡну Лу, *нѣким* Цѡганину Лу.

Локатив:

по *стѡром* ѡбичају С, нѣмаш ѡ *шѡме* кад Д, у *стѡдчнѡм* вагѡну Лу, на *вѣлѡкѡм* спрѡту Бз, на *рўчнѡм* рѡду К, на *бабѡлучкѡм* вѡсу БЛ, у *лѣѡм* ѡдѣлу С, на *срѣмскѡм* фрѡнту БЛ С Д К, у *војнѡм* зѡводу П, на *јѣднѡм* крѣвету Ло, у *јѣднѡм* пѡрчету Б, у *дрўгѡм* мѣсту П, у *јѣднѡм* вајату Б, у *вѡтњаку* *јѣднѡм* Д, у *ѡѣшѡм* рѣду П, у *цѣлом* бўрету Д, у *јѣднѡм* комаду Лу Д, у *јѣднѡм* лѡнцу Ду, у *ѡрѡвом* рѡзреду БЛ, у *ѡрѡвом* чѣлу П Ло Лу Ду Бз БЛ, у рѡту *ѡнѡм ѡрѡвом* БЛ, на *њѡнѡм* имању Д, у *мѡм* дѣтѡйству Ло, у *мѡм* рѡду Ду, у *ѡвѡм* сѣлу Ло, на *цѣлѡм* плацу П, по *ѡнѡм* зѡкону БЛ, у *њѣговом* двѡришту Лу, на *нѡликѡм* имању К;

пѡмаже у *шѡме* Д, ѡкројѣно на *ѡвѡме* С, у *њѡноме* вѡтњаку Б, у *сѡѡкоме* сѣлу Ду.

у *ѡвѡм* двѡришту П, у *ѡнѡм* сѡту П, у *ѡнѡм* спрѣмању Лу, у *ѡвѡм* крѡју Ло, у *нѣким* врбљаку Д.

Грађа показује да је највише примера с наставцима *-ом / -омѣ* у дативу и локативу јѣднине мушког и средњег рода, док се примери с наставком *-им* сређу на југу ѡцртане зоне, и то како у локативу тако и у дативу.²²⁸ Б. Николић наставак *-им* налази и у Дивцима и у Бранковини и констатује да „у локативу (али не и у дативу) јѣднине м. и ср. р. придевско-заменичке промене долази, поред књижевнѡг наставка *-ом*, и наставак *-им*“.²²⁹

На терену централне Шумадије чују се и наставци *-ом(ѣ)* и *-ѣм*, уз напомену истраживача да је „у Д-Л основни наставак *-им ...*“. У Шумадији се наставак *-им* сређе и у локативу заменица *ѡн, ко, шѡѡ* (у *њѡм, ѡ кѡм, на чѡм*).²³⁰

Наставак *-им* уобичајен је у дативу и локативу јѣднине мушког и средњег рода и у говору Качера.²³¹

3.7. У дативу и локативу јѣднине женског рода доследно сам бележила наставак *-ѡј*:

Датив:

сѡѡариѡј ѡѣрци БЛ, ка *сѡѡарѡј* стѡници Ло, пѡшѡ *жѣлезничкѡј* стѡници Ло, ѡна *њѣнѡј* ѡѣрци Лу, ишла *њѣнѡј* кўћи Б, кѡм *мѡјѡј* снаји ГГ, *сѡдѡј* другѡрици К, *њѡнѡј* кўми БЛ, ѡв *јѣднѡј* жѣни Ду, дѡдио *нѡшѡј* кўћи Ду, *мѡјѡј* јѣтрови П, *ѡвѡј* жѣни П, *мѡјѡј* Стѡјѡнци Ду, *њѣзиној* кўћи Лу, *шѡвѡјѡј* мајци Д, рѡдила и *јѣднѡј* и *дрўгѡј* Ду, гѡр *њѡнѡј* кўћи Д, *шѡвѡјѡј* ѡѣрци С, даѡ *ѡнѡј* цўри Д, *јѣднѡј* цўри К, *млађѡј* ѡѣр-

²²⁸ Напомињѣм да на крајњѣм западу ѡцртане зоне (Бранковина) нисам бележила примере с наставком *-им*.

²²⁹ Уп. Нѡк. Колубара 50.

²³⁰ Рем. Шумадија 269–270.

²³¹ Уп. Петр. Качер 391.

ци С, *òвòј* снàји Бз, *нàјмлађој* унуци дàла Бз, *њèној* сèстри Лу, *пòбегнèм мòјòј* сèстри Д, *jà мòјòј* мàћији Лу, *мòјòј* стрйни Ло, *спрèмила мòјòј* сèстри Ду, *мòјòј* дèци ГГ, *идèмо дрўгој* кўћи С, *нàшој* Жèљци Лу.

Локатив:

у крпи *мòкрòј* Ду, у мàњој зàдрузи Бз, у *стàринској* кўћи Ло, у *шòј* стàјаћој ГГ, у *стàрој* кўћи П, у *Бàбиној* Лúци БЛ Д Ду Б Бз ГГ, на *жèлезничкој* стàници БЛ, у *чèйничкој* кòмàнди БЛ, у *лèвој* плèшки Д, дòђу мòмковој кўћи К, на *лòшијој* трáви К, прáли на *шèкућој* вòди К, по *йрàбабиној* лèниији Бз, у *йòлској* стрáжи С, у кўћи вèликој С, у *òрајевој* кòри Лу, у рàнији *стàријој* Лу, у *брèстòвој* кòри Лу, на *jàкој* вàтри Лу, по *вèликој* шўми Лу, у *вèликој* простòрији Б, у *òснòвној* шкòли Б, о *Мàлој* Госпои́ни Б, у *крàљèвој* вòјсци БЛ, на *Фрўшкој* гòри Ло, у *сáмој* пòрти Ло, у трèпи *вèликој* Лу, у *мàњој* сòби Бз, у *јèднòј* сòби К, у *дрўгој* лèбац П, у *дрўгој* спàвала *јèтрова* Ду, у *осамнèсшòј* кўћи К, у *сèдамнèсшòј* Ду, у двáдесет *дрўгој* Ло, у трйèс *йрвој* Д, у *вèликој* простòрији Б, у *јèднòј* оцàклији П, у *јèднòј* кўћи С, у *њйној* колòни БЛ, у *њйној* кўћи П Ло, у *нèкој* *брèстòвој* кòри Лу, у *нèкој* кòрпи Ло, у *нèкој* патрòли С, у *мòјòј* фàмилији Ло, у *мòјòј* кўћи Б, на *òнòј* вàтри С, на *òнòј* слàмарици К, у *òнòј* чèсници Ду, у *шòј* згрáди П, на *шòј* кр̀сници Ду, по *шòј* вўни Ло, у *шòј* кўћи Лу Ду, *ў нòј* пòгачи Ду, *нà нòј* вàтри Бз.

У централној Шумадији се поред наставка *-ој* у космајској области среће и наставак *-ом* у дативу и локативу јединине женског рода (*девојачком кўћи, у богашом кўћи*).²³²

3.8. У генитиву множине ретко се може чути завршно *x*:

от *сувй* шљйва Ло, није имò *дрўги* ствáри Ло, од *ручнй* рáдòва Ду Ло Бз К, *бèли* свйња Б, из *гòрњи* крàјèва Б, *òстò* *йрáзнй* рўкў БЛ, код *нèкй* је бйло Бз, бйло и *шàренй* сòртá К, *кйшни* гòдйна Лу, *jàчи* лўди С, *шàмнавски* одрèда С, кўпац из *гòрњи* крàјèва К, од *jàчи* лўди К, *йрèчи* уjàка БЛ, дòшло је *шўћй* и *нàши* Ду, *мàјски* рўжа Д, *йўни* вòзòва С, *òбешени* шињèла Д, *дрўги* кòла Б, од *њйни* цукèла П, од *свòјй* пàра К, од *шй* кòшўља Ду, сà *шй* вретèнá Ло, ис *шй* крàјèва БЛ, зйми бйло *òвй* игрáнки Б, нèшто *мòји* ствáри Бз, код *мòји* К, код *њèнй* ишла Лу, нàцèпамò *òвй* Д, од *жўшй* сам П, *òнй* *бèли* Бз, од *нàши* кўћа К, код *нàши* ливáда Ду, од *вàши* тáм крàјèва БЛ, сà *òвй* брда К;

крáдом *јèднй* од *дрўгих* К, из *дрўгих* сèла Лу, сèдам *вèликйх* лèбòва Ло.

3.9. У дативу, инструменталу и локативу множине бележила сам наставак *-им / -има*:

Датив:

лўдима *стàријйм* Бз, ни *шўћйм* кўћáма Лу, да нè иде *свàчијйм* кўћáма К, *глáвнйм* јèдиницама БЛ, лèбац и *јèднйм* и *дрўгйм* Лу, *шйм* мушкàрцима Д, што ће д *òстану* *òвйм* *стàријйм* БЛ, *òнйм* жèнама Д, *мòјйм* дрўговима БЛ, *нèкйм* дèвòјка-

²³² Уп. Рем. Шумадија 272–275.

ма, тка́ла *не́ким* жèнама Ду, *ко̀јима* и́стиче б̀ловање Лу; али и: *м̀ло* и *òв̀има* БЛ, подлèзали гòдинама *ш̀йма* К, нòсила òнима *ч̀йча́ма* К.

Инструментал:

са *др̀веним* обручèвима Б, *м̀лим* клѝнима П, с *òв̀им* стàријим БЛ, са *др̀веним* г̀ранчицама ГГ, са *др̀веним* тòчковима Д, *др̀веним* кашикама Лу Ду Ло Бз Бл, са *во̀ловским* кòлима К, н̀су биле са *гум̀аним* Ло, та̀љиге са *з̀вòзденим* Д, òр̀ало *др̀веним* плу̀говима П, *њ̀ним* камиòнима П, са *њ̀еговим* стр̀ичевима К, ма̀казама *ш̀йм* Д, òн̀им тòчковима К, за òн̀им во̀ловима К, са *не́ким* лèтвицама Лу; али и: зà-*ка́же* са *òв̀има* Д, с *мòјим* дру̀говима БЛ.

Локатив:

у *з̀имским* периодима Б, у лòнцима *зем̀љаним* Лу, по *ш̀уђим* њ̀ивама К, на *р̀азним* пàмуцима К, у *бр̀днијим* крајевима Д, у *ш̀им* вајатима Б, у *ш̀им* пòдрумима Лу, по плàнинама *ш̀им* Д, по *ш̀им* богомòљцима К, свè о *мòјим* мòмцима Лу, у *òв̀им* р̀итама БЛ, у òн̀им чабрòвима Лу, у *не́ким* ступ̀ама Бз, у *не́ким* Му̀кићима Д; али и: н̀сам ни пр̀ичала ò *ш̀има* Ду, вèнчала се у *ш̀има* Ду.

У централној Шумадији се такође срећу наставци са покретним вокалом и без њега „с тим да је покретно -а ... често у дативу, ређе у инструменталу, а само изузетно у локативу ...“²³³

Придевски вид

3.10. Морфолошка (обличка) разлика између неодређеног и одређеног придевског вида сачувана је само у номинативу једине мушког рода пошто нема тзв. краћих (именских) облика у косим падежима. Позиција именског дела предиката главно је упориште неодређеног вида. Значи, и овде, као и у говорима централне Шумадије²³⁴ — придеви, придевске заменице и редни бројеви мењају се по одређеној придевској промени.

Пош̀врде неодређеног вида (у ном. а најчешће у ѝозицији имен. дела ѝреди-каш̀а): *ц̀ео* дан Лу Ду Д К Бз, *ц̀ео* в̀ито С, *д̀обар* домаћин Д, *л̀еи* креденац Ло, б̀ио *мòдèран* ўвèк Д, *ѝош̀иен* да б̀идèм Лу, б̀ићеш *бòгаи* Ду, млèкар је *òзидан* БЛ, *с̀иш* *ј̀а* Б, *м̀лад* је ўмро Ло, да б̀уде *г̀уси* Ду, *д̀обар* дèчко БЛ, у граду *ц̀ењен* Д, б̀ио *м̀лад* Бз, б̀ио *г̀арав* Лу, *нèиокр̀еиан* б̀ио П, ўмро *во̀љан* Д, нèки *нèсиособан* Д, *краш̀ак* дан Лу, *бòгаи* сèљак Лу, *л̀еи* мòмак Лу, б̀ио *л̀еи* дèчкић ГГ, *л̀еи* парадàж Ло, исплèтè *л̀еи* вèнчић К, рúчак *л̀еи* Б, *д̀обар* командàнт П, тàкò *висок* Бз, *л̀еи* кòмат прòјè К, б̀ио *нòв* Лу, *кру̀иан* је б̀ио Ду, б̀ио *гòлем* Ло, *ш̀ежаг* зàнàт Д, *ѝриродан* пàд БЛ.

Посебно се издваја и акцентом *ц̀ел* д̀им С.

Само донекле слично централношумадијском²³⁵ (*ѝијачан* дан, *р̀адан* стàж), и овде сам спорадично бележила: *òзидан* шпòрет Ду, *зидан* шпòрет су *имали* БЛ, *свèчан* рúчак припрèмили Лу, *оилèшèн* плèвњак б̀ио је т̀у Б, *зл̀ашан* л̀анац дòб̀ила Ло.

²³³ Рем. Шумадија 275–276.

²³⁴ Уп. Рем. Шумадија 266–267.

²³⁵ Уп. Рем. 266–267.

Ипак, у устаљеним синтагматским везама најчешће имамо одређени придевски вид: *куйовни шпорет* Ло, *шпорет зидани* К, *душни брав* (сви пунктови), *ијрни казан* Б, *калемњени винограђ* Лу, *ручни сат* Д, *гњездени пасуљ* Ду, *дрвени чабар* Ду.

3.11. Помућен однос између неодређеног и одређеног придевског вида откривају примери скоро у потпуности неинформативног акцента: *дрвени чабар* Ду, *мрсне бабине* Лу, *идсне даће* Ло, *идсне бабине* Лу, *гвоздени обруч* Б, *опуте шанке* Ду, *гвоздене цѣви* Бз, *дрвене видрице* К, *иришене кошуље* Д, *столице дрвене* С, *дрвене кашике* К, *неке чанадне* Ло, *оне сићане* Ло, *шивке гвоздене* Ду, *суве шљиве* Бз, *дубоке ципеле* П, *округле трпезе* Лу, *иришени јастук* Д, *врућа вода* Б, *илекана канта* С, *целу ноћ* Лу, *млаку воду пролије* К, *врућом водом* Ло, *глуви пилићи* С.

Тек комбиновањем историјског (прозодијског), ареалног и синтаксичког приступа могао би се проценити значај овакве и сличне грађе.

Компарација придева (и прилога)

3.12. У посећеним колубарским селима нема већих одступања у облицима компаратива у односу на стандардни језик. Бележила сам компаратив:

а) на *-ји*: *само мало ређе* Лу, *сад ја мало боље живим* Ду, *боље што је отишла* Ло, да се *стигне боље* С, *боља него сад* Бз, *имају бољу спрем*у К, *боља својта* Ду, *боље живимо* БЛ, *нешто боље* ГГ, *боље самеље* К, *која ће боље* П, *ређе било* Б, *ништа боље* Д, *гући парадајз* Ло, *имала млађе сестре* Ло, *млаћи буразер* П, *ону млаћу* Лу, *млаћи мало* ГГ, *млаћи брат* К, *млаћа жена* БЛ, *једна млаћа* Д, *сестра млаћа* Бз, *рођак даљи* П, *сувља трава* Д, *дебље за ћилиме* Ду, *шање за цемпер* Ду, *шањи крај* Бз, *јаче за цемпер* Лу, *сувље денеш* К, *сниже мало* Лу, *дол ниже* Лу, *Рабас је ближи* Лу, *дуже ће трајати* Д, *дуже да снујеш* Ло, *ја нисам даље ни ишо* БЛ, и *даље био четник* Ду, *даље д ид*у Ло, *нек ид*е даље на радос Ло, *дуже мало* Ду, *ниже куће* Ло, *јд мало ближе тамо* Ло, *било ближе* БЛ, *побег*о брже Бз, *брже* је ницо С, *бељи веш* П, *дубљи јаз* С, *био сам глуљи* П, *сад је скуй*ље Б, *била лужа* БЛ, *дође ирњи* К, *слађе ми* Лу, *слаћа ракија* Д, да биде *слађе* Ло, *била љућа* Б, *љуће не* ГГ, *мало иише* Д, *био јачи* Ду, *она јача* К, *она била сирџа* Ду, *мање ву*че Лу, *имаш већу* Ду, *већа торбица* Ло, *веће задруге* Д, *веће друштво*;

б) на *-ији*: *касније* одем Б, *касније* је изишла Б, *сад слабије* преслављамо Ло, *страшније* било К, *сигурније* је ради тичије Б, *раније сејани* Бз, *раније* је ђубриво Д, *ранији година* С, *пре се раније лезало* П, *раније* било девојака Ло, *били смо раније* Ду, *стока је лошије* живила Д, *било је много лошије* П, *дође једначијије* БЛ, *милије* било БЛ, *било се здравије* Ду, *то је згодније* С, *ми сџарији* Д, *једну сџарију* П, *сџарије* буре Бз, *све болесније* Ду, *јевџинија* ћерамида К, *сџарији* народ Ду, *мало савременије* Ду, *сџарије* жене ГГ, *сиџинији* кुरुзи БЛ, *сџарији* људи Бз, *у бџију* маџер П, *сестру сџарију* БЛ, *мало имућнији* К, *био пуно здравији* Б, *богатија* се затвара К, *сџарији* помрли С, *била сџарија* Лу, *мало сиџније* Б Ло, *крујније* мељеш Ду, *држежљивија* била Ло, *крујније* доносе Ло, *финије* јести К, *пл*е-

ва *чи́стија* Д; али и: *ко́ја је глужија* Ду, *стирòжији* бiо Лу, *би́ло врѹћије* Ду, *мáло врѹћије* Лу;

в) на -ши: *пòсластица лѣйша* Б, *лáкше* да се прòбијемо БЛ, *лѣвше* је Ду, *лáкше* óноме Б, *трѣба лакше* Д, *лáкше* се врше С, *лѣйше* пáрче Ду, *би́ло лѣвше* К, , *би́о пу́но лѣвши* ГГ, *лѣвша* *кòса* Д, *ни́ко лѣвше* сланине Лу, *мѣкше* тѣсто Ду, *мѣкша* вѹна Ло.

г) Компаратив придева *висок* овде гласи:

би́ла ви́ша од *вѣгá* Бз, *ви́ши* сiн бiо Ло, *ви́ша* је óна *крѹшка* дòл Ду; и: ако *имáш ви́ше* Бз, *би́ло ви́ше* стòке Д, *имá сѹрутке ви́ше* Ло, *ви́ше* дрѹштва С, *би́ло је ви́ше* цѹра П, *ви́ше* сам *имò зѣмљѣ* БЛ, *ви́ше* да *накупи* Ду, *ви́ше* *колѣнiка* Ло;

ви́шье дрѹво *гáмо* С, *ви́шья* óнá *стрáна* БЛ, *дòђе зид ви́шьи* Ду, *ви́шљу* *грáну* Д;

висòчији од *менѣ* Б, *гòр је висòчије* Ду.²³⁶

Забележено стање слаже се са стањем посведоченим у суседним западносрбијанским говорима.²³⁷ Подручје централне Шумадије показује извесне разлике када је у питању творба компаратива. У Шумадији се срећу поред регуларних компаративних наставака и облици *бељшија*, *здрављија*, где су спојена сва три компаративна наставка у једном облику.²³⁸

3.13. Суперлатив се гради помоћу речце *нај-* и компаратива:

најйре ишли Лу, *најйужније* бiо ГГ, *најбоља* година Д, *највеће* узвишење П, *ја сам најмлађи* К, *ћерка најстарија* Ду, *најтежа* слава П, он је бiо *најстарији* БЛ, *најмлађи* брáт БЛ, *најмлађе* мобилишемо К, *најслабији* од нас С, óтац је бiо *најглавнији* Лу, да бѹдѣм *најмлађа* Лу, што је *најглавније* Бз, óтац је *најстарији* Б, *најстарији* сiн Д, *би́ло најсавременије* Б, *би́ла најстарија* Ло, *вòлео сам највише* Лу, *менѣ највише* Б, *би́ло највише* С, *највише* гањала БЛ, *тѹд највише* Ду, *највећи* *вáшер* Ло.

Нешто је мање потврда за суперлатив када се речца *нај-* одваја од компаратива:

нај ми је *жáлије* бiо Ду, *нај* му *лѣвше* бiо БЛ, *нај* се *ви́ше* *јѣли* К, *нај* ми је *скрòмније* Ду.

3.14. Речца *йò-* употребљава се и с позитивом и с компаративом:

йòдосiа сламе Ду, *йòмало* котрљáј П, свѣ *йòмало* на игре С, *йòмало* ў воду К, би *йòзимкастио* БЛ, *йòмало* одѣлцета ДУ, звòно *йòшешко* П, *би́ла мáло* и *йòлѣиá* БЛ, *йòдосiа* зѣмљѣ С, *йòвелики* бiо Д, *би́ла йòкруйна* Лу; и: *йòйорешко* Ло.

йòдуже смо *жiвили* БЛ, *йòвише* зѣмљѣ *имали* К, *йòвише* одѣла П.

²³⁶ Уп. и Ник. Колубара 49.

²³⁷ Уп. нпр. Теш. Љештанско 223–224; М. Ник. Горобиље 677; Ник. Тршић 418.

²³⁸ Рем. Шумадија 281.

Појединачне напомене о придевима

3.15. Присвојни *й*придеви

1) Код присвојних придева од именица мушког и женског рода на *-ица* доследно сам бележила алтернацију *ц* у *ч*:

де је *Радџичина* кућа Б, код *Вѣричине* куће Ду, *Драгичина* ћер Лу, до *Јованчиног* БЛ, *Љубичин* својак Бз, *Љубичин* свёкар Ду, *Миличин* мўж Ло, *Здричин* Ду БЛ С Б П Лу; али редовно *крџачицин*; исп. т. 1.74.

2) Трагови палатализације добро се чувају код присвојних придева од именица женског рода на *-ка*:

Брѣнчина говеда Ду, *Брѣнчина* ћер С, *Дамјанчин* Ду, *Десѣнчин* Б Ду Лу Д, *Добрѣнчин*, *дѣјете* Ду, *Љубѣнчин* својак Бз, *дѣкле* *Љубѣнчино* до П, *Слѣвчин* Ду С Ло Лу, *Сѣџанчин* Ду Ло Бз Лу П, *Милџичин* сѣн ГГ; исп. т. 1.74.

дѣвџичина спрѣма Ду, *мѣјчине* сестре П, *мѣјчин* стрѣц нѣки Ло, *мѣјчин* Бз БЛ К Д Ду; али *аѣѣкѣркин*.²³⁹

На терену Шумадије срећемо облике *Аничин*, али је *девојкин*, *Милкин*.²⁴⁰

3) Присвојни придеви на *-ски* граде се од именица на *-ица*:

шумаѣнски, *ѣвлѣнска*, *ѣвлѣнски*, *кѣмшиѣнски*, *кѣмшиѣнска* (сви пунктови); *ѣшѣѣдѣски*, *дѣвѣзѣски*, *кѣмшиѣски*, *рѣкѣски* (сви пунктови).

И у говору деце школског узраста само се понекад може чути *комшијски*.

У посећеним колубарским селима говори се и *лањски*, *кѣњски*, *свѣњски*, али *ѣѣгански*, *шиѣнска* *кѣла*, *сѣѣарѣнски*.

Од именице *јесен* присвојни придев гласи *јесѣњи*: *јесѣње* ђрање Б, *јесѣња* бѣрба Д, *јесѣња* сѣтва С, *јесѣњи* дѣни Ду.

4) Придевски наставак *јѣ* чува се у именима празника: *Јовањдѣн*, *Нѣкољдѣн*, *Мѣољдѣн*, *Мрѣѣињдѣн*.²⁴¹

5) Присвојни придеви од властитих имена (тип *Борисав*) гласе: *Бѣрисављев*, *Дрѣгосављев*, *Мѣлисављев*, *Јакѣвљев*, *Рѣдисављев*; исп. т. 4.3.

6) Присвојни придеви од заједничких именица *браѣи*, *зѣи*, *син* гласи: *брѣшов*, *зѣшов*, *сѣнов* (у свим пунктовима).

За разлику од шумадијских прилика, где се среће и *очин*, у посећеним колубарским селима увек је *очев*.²⁴²

7) Присвојни придеви од именица мушког рода на *-а* гласе: *дѣдина* пѣлица Д, *Дѣчин* сѣн Ду, *Пѣрина* књѣга Лу, *Чѣдина* жѣна Б, *Гѣѣиѣн* Ду, *Влѣдѣѣина* њѣва П, *Вѣјѣн* Ду Лу Бз, *Влѣѣн* Ду БЛ Д П, *Бѣрѣн* С Б Ду, *Вѣљѣн* П Бз ГГ.

8) У посећеним селима говори се *кѣзији*, *дѣчији*, *врѣѣѣји*, *бѣѣѣји*; ређе и: *дѣѣја* П, *бѣѣѣ* Ду, *врѣѣѣ* Ду.

²³⁹ Исто срећемо и у Ник. Колубара 48–49.

²⁴⁰ Уп. Рем. Шумадија 277.

²⁴¹ Уп. и Рем. Шумадија 278; Теш. Љештанско 223; М. Ник. Горобиле 677; Ник. Тршић 418.

²⁴² Уп. Рем. Шумадија 280.

9) Присвојни придеви од назива животиња гласе *јагњећи, ћурећи, шелећи, ћрасећи* и сл.; и: *мачији, мишији* и *миши*.

10) На читавом терену говори се: *зовеђина, илетишина, шелетишина, овчетишина, брављетишина*.

11) Бележила сам у свим пунктовима *дојни*, и само једном *доњи* спрат П.

Као што је у Шумадији²⁴³ *шазег* леба, *шази* леб, и у овим колубарским селима лексема *шазе* прид. непр. тур. „*који је недавно добијен или припремљен, који није изгубио природна својства (о животињим намирницама)*“ (РМС) гласи: *шазе* лебац и *шази* лебац. Облик *шазег* нисам забележила ниједном.

12) За разлику од Љештанског,²⁴⁴ где придеви типа *радосиан* увек имају стандардне облике са *и*, у свим пунктовима доследно је: *масан, радосан, идсан, часан, жалосан*.

БРОЈЕВИ

Основни бројеви

4.1. У мојој грађи се нашло доста потврда за употребу броја *један*. Број *један* се на овом терену јавља увек с почетним *ј*- и разликује облике за сва три рода. Потврде:

један сат Лу, *један* дође П, *један* вито С, *један* из Вировџаца С, *један* одавде ГГ, Шапчанин *један* С, *један* тресе Ду, *један* подложник Ду, *један* за котарице БЛ, *један* километар БЛ, *један* вагон Б, *један* је умро Ло, *један* у соби Ло, *један* гледа К, *један* дан Бз Ло С БЛ, *један* коси К, *један* је био К, *један* део Б, *један* веже Ду, *један* дене Б, *један* је се оженио Бз, *један* креденац Ду, *један* од горе Ду, *један* шињел Д, *један* подрумић Д, *један* стриц Лу, *један* чанак Лу; парче *једно* Ду, *једно* оделење БЛ Ло К, *једно* дете чува Ду, дрво *једно* Ду ГГ, *једно* огњиште Бз, *једно* време П, *једно* јутро БЛ, *једно* кљуџе К, *једно* теле Б, *једно* време Лу, *једно* вече Ло;

код *једнога* човека Д, из *једнога* цака Б, из *једног* чанка Бз; имали *једног* Јкуруира БЛ, дам *једног* Јкоња Б, стревимо *једног* чичу К, нашли *једног* С, *једног* сина Ду, узеше *једног* вола ГГ, *једног* комаданга П, *једног* братаца Лу;

судите *једног* батаљону С, дам *једног* официру Д; у *једног* кувала Ло, на *једног* кревету П, у *једног* парчету Б, у *једног* вајату Ду, у вогњаку *једног* БЛ, у *једног* комаду Д, у *једног* кревету К;

з другом *једним* БЛ, са *једним* раоником Б, за *једним* Лу, с *једним* момком Ду, са *једним* комшијом Д, са *једним* оделењом ГГ;

једна вечерас Ло, *једна* сестра Б, *једна* у оца Лу, *једна* шара Ду, *једна* цура Д, *једна* рупа ГГ, *једна* вијока БЛ, *једна* оцаклија П Ду, *једна* собица Бз, *једна* аљиница К, *једна* жена С, *једна* млађа П;

једне прилике Б, с *једне* стране Ло, с *једне* овце К, *једне* ноћи П, *једне* बारे Ду, *једне* зграде Бз, *једне* године ГГ, *једне* попречне Д, *једне* недеље Лу;

²⁴³ Рем. Шумадија 280.

²⁴⁴ Теш. Љештанско 223.

једној девојчици Лу, једној цури Д; у једној сџби С Лу Ду Ло Д, у једној кући Ду Ло Д П, у бџкви једној Бз, у једној пџсуди Б, на једној страни Д;

дџно једну шџрпу Ду, једну сџстру Д, једну крџницу Лу, једну страну К, једну сџбу С, једну рџку ГГ, једну зџву БЛ, једну рџјаку Бз, камару једну Б, једну нџ Ло;

једном рџком Лу, под једном шџивом Д.

4.2. Број *један* има и облике множине када се нађе у функцији придевске заменице *неки* и сл.: *једни* ђдлазе К, *једни* чџвамо стоку Б, *једни* спџвају Бз, *једни* бџру, *једни* жџну БЛ, *једни* џдџ у сџботу Лу, *једни* кџпе Ду, *једни* ђе Д.

4.3. Број *два*, као и у књижевном језику, има облике за оба рода: *два* (мушки и средњи род) и *две* (женски род): бџла *два* брџта Ло, џи *два* дџтета Б, *два* клџпчета Д, тџ *двџ* сџстре П, *двџ* тџрбице Ду.

Када је питању промена броја два, грађа показује да се у мушком и средњем роду деклинација изгубила и да су у употреби непроменљиви облици: са *два* брџта Д, от чџтмџ с *два* оделџња П, о[д] *два* брџта Б, између *два* коца Ду, з *два* прџта Лу, у *два* бџрета Бз, з *два* мџмка БЛ, са *два* спрџта С, дџшла з *два* дџвџра ГГ.

У женском роду деклинација није потпуно изгубљена. Промену сам регистровала у дативу и инструменталу: дџла *двџма* ћџркама К, мџјџм *двџма* снајџама Бз, *двџма* јџтровоама Ду, з *двџма* жџнама Лу, з *двџма* другџрицама Ло, з *двџма* сџстрама БЛ; али и: з *двџ* рџке џзмеш Б.

У осталим косим падежима није регистрована промена: ко[д] *двџ* сџсџтре П, о[д] *двџ* стрџке Ду, на *двџ* слџмарице Д, у *двџ* сџбе Лу.

Стање се слаже са стањем забележеним у суседним западносрбијанским говорима и Шумадији, док је у Мачви регистрован у женском роду и облик *двџеу*.²⁴⁵

У посећеним селима бележила сам и облике *оба* / *обадва*:

с *џбе* стране Ду, у *џбе* сџбе С, зџклџне *џбе* П;

џбадџе сџбе Лу, на *џбадва* сџна Ду.

4.4. Када су у питању број *џри* и *чџџири* (говори се *чџџри*, ређе *чџџири*), мџји саговорници су употребљавали (као и у случају броја *два*) номинативне облике у косим падежима:

а) са *џри* оделџња Ло Лу Ду Бз ГГ, о[д] *џри* стрџке К, о[д] *џри* простџрије Лу, са *џри* ногџрчића Д, до *џри* мџтра БЛ, шифџџџер са *џри* крџла Ло, шифџџџери бџли са *џри* крџла БЛ, чџчавци са *џри* нџге Ду; вајџти са *чџџри* Ду, са *чџџри* оделџња БЛ, чџтрџ са *чџџри* К, от *чџџри* брџта П, оџџклија сџдам са *чџџри* К.

Број *џри* чува дативски наставак: свџм *џри*ма ћџркама спрџмила Д, џнџм *џри*ма сџстрама пџс дџла Бз.

б) с *џва* *чџџри* сџна Д, с *чџџри* мушкџрца џ кући ГГ, са *чџџри* дрџга БЛ.

²⁴⁵ Уп. нпр. Теш. Љештанско 224; Ник. Тршић 418; М. Ник. Горобилџе 678; Рем. Шумадија 297; Ник. Мачва 267.

Промена бројева *џри* и *чеџри* потпуно је изгубљена у Тршићу; у Горобиљу се у дативу употребљава *џријема*, *чеџријема*, у љештанском говору је у употреби облик генитива *џрију*, датив-инструментал-локатив *џрима* и *чеџрима*.²⁴⁶

Промена ових бројева изгубљена је и у Шумадији и у Мачви.²⁴⁷

4.5. Бројеви од 5 до 10 гласе: *џџи* сѣла БЛ, *џџи* рѣдара Ло, *џџи* мѣтара ГГ, *џџи* ћерију П, *џџи* слѡва К, *џџи* сѡба Б, *џџи* кѳћа Бз, *џџс* авијатичара С, *џџс* дечак Д, *џџс* месѣци ГГ, *џџс* гѡдинаЛу, *џџс* нѣдѣља Ду К, *џџс* ѳнучића К, *џџс* кѡшѳља Бз, са *џџс* Ду, *џџс* ари Д, *сѣдам* мѣтара С, бѳо *сѣдам* дана БЛ, *сѣдам* динара Ло, *ѡсам* мѣтара Д, *ѡсам* витлѡва С, *ѡсам* Д Лу, *дѣвети* дана Б, *дѣвети* месѣци БЛ, *дѣвети* сати К, *дѣсет* дана С Ду, *дѣсет* минута П, *дѣсет* кила Ду, *дѣсет* колѣника Ло, *дѣсет* ћилима К; али и: *џџџи* крава К.

4.6. Бројеви од 11 до 19 гласе: *јѣданџс* љѳди С, *јѣданџс*[с] сати Ду, у *дванџс* Д, *дванџс* чаршѡва Ду БЛ, *дванџс* Ло К Бз С Б, *џринџс* К, у *џринџс* гѡдина Ду, о[д] *џринџс* Д, *чеџрнџс* ѣктара Лу, у *џџинџс* гѡдина Ду, за *џџинџс* дана Б, по *џџинџс* дана С, *џџинџс* дана Лу, от *џџинџс* мѣтара ГГ Лу, *џџснџс* гѡдина БЛ Лу Ду Бз, *сѣдамнџс* гѡдина БЛ Ло Д, *сѣдамнџс* ѣктара Д, *ѡсамнџс* аљетки Ду, *ѡсамнџс* месѣци БЛ, *ѡсамнџс* гѡдина Ло К; али и: *џџинџс* жѣна Ду.

4.7. Систем десетица изгледа овако:

трѣба *двѣдесџи* Б, *џридесџи* кѡла Лу, штѡпѡва *џридесџи* Б; *џедѣсџи* кѡшѳља Ло, *џедѣсџи* кила Лу, *џедѣсџи* мѣтара С, ѳграмо до *џедѣсџи* Б *сѣдамдѣсџи* Бз; *двѡјез* гѡдина Лу, *двѡјез* батина Д, *двѡјес* кила Б, *двѡес* ѣктара К, *двѡјес* ари Ло, *двѡјес* чокѡта Бз, *двѡјес* кила С, *двѡјес* до *џријес* П, *двѡјез* гѡдина БЛ, пѳни *двѡјес* Ду, *двѡјес* лѣса Ду, *џријес* гѡдина Лу, *џријес* мѣтара Ду, *џријес* кила К, *џријез* дана С, *џријес* сантима Б, *џријес* кила Лу, *чеџрѣс* кад најѳе Ду, *чеџрѣс* бѳло С, свѳ *чеџрѣс* ГГ, *чеџрѣз* дана Ло, пѡкоси *чеџрѣс* Б, *чеџрѣс* видрица Лу, *џѣсџи* кила Ду, *џѣсџи* дана БЛ, *џѣсџи* динара П, *џѣсџи* Ло; *двѡдес* К, *џедѣс* ари д ѡбори Д, *сѣдамдѣс* мѣтара Лу, *ѡсамдѣс* кила П.

4.8. За означавање броја 100 и бројева који се граде помоћу њега користи се (-)сѳо, -сѳа и сѳѡѳина:

убијају сѳѡ за јѣднѡг П, сѳѡ кила ГГ, сѳѡ комада К, сѳѡ гѡдина Лу, сѳѡ Ло Б, сѳѡ оваца К, сѳѡ ѣктара БЛ; ѡнде *двѣсѳа* чѣтника С, *двѣсѳа* кила вина Д Лу, *двѣсѳа* кила воде Б, *двѣсѳа* килограма К, ѡсѳушиш *двѣсѳа* кила Ду; *џрисѳа* кила шѣнице Д, *џрисѳа* мѣтара П, *џрисѳа* Ду ГГ Бз С; *џѣсѳо* динара С, *џѣсѳо* мѣтара Ло, *џѣсѳо* Б, *џѣсѳо* снѡпѡва Бз, *сѣдамсѳо* чокѡта Бз, *ѡсамсѳо* цакова Ду, *дѣвесѳо* чѣтрнѣсте Д, *дѣвесѳо* Ду С БЛ Ло ГГ; ѳмало *сѳѡѳину* кѳћа П, *џѣ сѳѡѳина* БЛ, *џѣ сѳѡѳина* шљѳва Ду, *сѣдам сѳѡѳина* К, *дѣвети сѳѡѳина* килограма ГГ.

²⁴⁶ Ник. Тршић 419; М. Ник. Горобиље 678; Теш. Љештанско 225.

²⁴⁷ Уп. нпр. Рем. Шумадија 296; Ник. Мачва 267.

4.9. Број 1000 гласи: *иљаду* лозе Ду, *иљаду* двесто дванесте БЛ, *иљаду* кила П, *иљаду* Б Ло ГГ; али и: *хиљаду* двесто четрнесте Д.

Редни бројеви

4.10. Редни бројеви гласе:

ирви пѹт Лу, *ирви* рáзред П, *ирви* дáн ГГ, *ирви* кáлуп Д, *ирви* је бiо Лázаревац С, *ирви* је ўзео БЛ, *ирви* пѹт Ло, *ирви* ђн Ду, *ирво* чело П К Ду, *ирво* дeте Ду Лу, *ирво* јутро БЛ ДУ Ло, *ирво* оделeње Бз Б Ло Ду Д, *ирво* Милену дoвeо БЛ, *ирво* и́ме К, *ирва* бабињара Лу, *ирва* ја Ду, *ирва* дeвoјка С, *ирва* вáрош БЛ, *ирва* рúка Б, *ирви* били БЛ, *ирве* Трoјице Лу П, у *ирве* рúке Ло, ис *ирве* вoде Ло, *ирва* дeца БЛ, ис *ирвог* брáка Лу, *ирвог* дáна Бз, *ирву* нeдeљу Лу К Ду Б, *ирву* жицу Д, *ирву* кúћу С, *ирву* ивeрку Д, у *ирвом* рáзреду Б, у *ирвом* чeлу Ло П, у *ирвом* рáту ГГ, у *ирвој* сoби К, *дрўги* држй П, идeмо *дрўгој* кúћи С, у *дрўгој* сoби Ду, и *дрўги* слáвe П, *дрўги* држe сáд Бз, по *дрўги* пѹт С, у *дрўгој* рúци ГГ, преко *дрўгог* бeжй П, *дрўги* дáн П Ду Б Ло Д, *дрўго* млeко Ло, *дрўге* жeне Ло, *дрўгу* стрáну Ло БЛ, *дрўги* сá њим Д, *дрўги* крај Бз, *дрўга* сoфра Ло, ђву *дрўгу* БЛ, *дрўги* плаћо Ло, нeчeг *дрўгог* Ло, ђшишаш *дрўгу* Ло, *дрўги* сýд Ду, *дрўго* дeте БЛ, *дрўга* сeстра Ду, *дрўгу* сoбу Ду, *дрўго* мeсто Д, *дрўги* С ЛО К, ђпет *дрўгоме* К, рáздáјем *дрўгоме* Лу, *дрўги* кáиш Б, *дрўге* Б, *дрўга* згрáда Лу, *дрўга* гoдина Бз, *дрўгим* се дá Лу, *дрўге* Трoјице Лу Ду К Ло БЛ, *дрўгој* Лу Б Ду Д, помáгo *дрўгом* С, *дрўгим* пѹтом Ло, *и́рeћи* дáн Лу Ло, *и́рeћи* Бoжић П Ду Бл С, *и́рeћи* ђстo К, *и́рeћи* дeо К, *и́рeћи* сйн БЛ, *и́рeћи* дáн С П, *и́рeће* Трoјице Ду П, *и́рeћа* Лу П, на *и́рeћу* ђку К, ђнў *и́рeћу* Б, *и́рeћeг* Бз П, чeйвeрши ђдозго Б, сйн чeйвeрши Ло, чeйвeрши шпáртáј Б, зáузели *и́eши* пýк Д, бáбa пeта Лу, *и́eша* катeгoрија Ло, *шeстиoг* априла С, *сeдмoг* априла С, *сeдмoг* су БЛ, *сeдми* мeсeц Лу, *сeдмо* гoдиштe Б, *дeвeћи* дáн Лу, у *дeвeћом* мeсeцу К;

и́ринeсти кoњички С, бiло чeйвeрнeстиoг мáја Лу, у *oсáмнeстиoј* гoдини К, млáдa у *сeдáмнeстиoј* Ду, *сeдáмнeстиa* гoдина БЛ, *сeдáмнeстиoј* К, *oсáмнeстиe* гoдинe Бз, *дeвeћинeстиe* гoдинe Д;

двáјeс и́рвa К, *двáјeс дрўго* гoдиштe Ло, *двáјeз дрўгог* Ло Ду Лу К БЛ ГГ, *двáјeс шeсти* Ду, *двáјe[c] сeдмa* БЛ, *двáјeс и́рeће* Д, *двáјeс ђсмoг* Ло, у *двáдeсe[и]* *дрўгој* Бз, *и́ридeсeи* *сeдмo* Ду, *и́ријeс и́рвe* С, *и́риде[c]* *сeдмe* С, *и́ријeз дeвeћи* П, у *и́ријeс и́рвoј* бригади К, *и́ријeс ђсмe* Лу, чeйвeрeтиe С ГГ, чeйвeрeс *и́рeће* Бз, чeйвeрeс *и́рвe* БЛ Ду Д Бз Ло, чeйвeрeз *дрўге* П, чeйвeрeс чeйвeрeтиe Д Лу БЛ К Ло, чeйвeрeс *и́eтиe* С Ду Ло, чeйвeрe[c] *сeдмe* Д Лу, *и́дeсeтиe* гoдинe П К, *шeсe[и]* *дрўге* С, *сeдáмдeсe[и]* *дрўге* Б.

Збирни бројеви

4.11. Нижи збирни бројеви гласе:

ђвáкo *ђвоје* Д, *двоје* свeће Лу, *двоје* исплетeнe Бз, *двоје* дeцe Д Ду С, *двоје* зáтворимo ГГ, *двоје* вúку П, њй *двоје* К, *двоје* дeцe Б, имá *двоје* дeцe Ло, *двоје* кoњá Ло, њй *двоје* Ло, *двоје* стáрији БЛ, сá[д] *двоје* прáшкoвa Бз, срeтнeм *двоје* П, пийeм *и́рoје* прáшкoвa Лу, *двоје* гoвeди Ду, *и́рoје* дeцe Лу, свe *и́рoје* прáзновали К, нáс *и́рoје* имáло Б, *и́рoје* свињa П, нáс *и́рoје* Д, *и́рoје* дeцe Д К, имo *и́рoје* Б, јá

рòдила *шрòје* К, тò *шрòје* мòра д идѐ П, *шрòје* децѐ Ло, *шрòје* имам С; тако и: *двò-јез двòје* Ду, *чѐшрѐз двòје* К, *шѐсе[ш]* *шрòје* Ло и сл.;

двòје чѐче БЛ, *двòје* гаће Ду, пѝјѐм лѐкове *шрòје* Ду, *шрòје* чàрапе Ду, *шрòје* гаће Ду, пѝла *шрòје* прàшкòве Бз;

двòја-шрòја кòла Лу, *шрòја-чѐшвора* кòла Б, кúпио *шрòја* кòла Ду, з *двòја* вràта БЛ;

У дативу бројева *двоје*, *шроје* бележила сам:

њѝма *двòма* дàла БЛ, да пòнесе њѝма *двòма* Б, пòшљѐм њѝма *двòма* Ло, свѝм *шрòма* ѝзаткала Ду, òвѝма *шрòма* дà Лу.

4.12. Бројеви од 4 па надаље имају наставак *-оро* и гласе:

чѐшворо децѐ БЛ Ло Лу Д Ду, *чѐшворо* на чàнак Ду, *ѝшòро* децѐ П, *шѐшòро* децѐ БЛ, òвѝ *сѐдмòро* БЛ, *сѐдмòро* њѝ Б, *сѐдмòро* К, *сѐдмòро* гòвѐди Ло, *сѐдмòро* ùнучàди С, òсмòро нàс К, *дѐвѐшòро* ù кући П, *дѐвѐшòро* нàс С, позàјима по *дѐсѐшòро* Д, *дѐсѐшòро* нàрòда К, њѝ *дѐсѐшòро* ГГ, тy[д] *дѐсѐшòро* К, *дѐсѐшòро* тyђѝ Бз, имало је *дѐсѐшòро* нàрòда Ду, *дѐсѐшòро* на испиту ГГ, *једанѐсшòро* ù кући П, децѐ *једанѐсшòро* К, *дванѐсшòро-шрѝнѐсшòро* К, *дванѐсшòро* јѐдѐ Ду, *дванѐсшòро* прàунучàди С, *чѐшрнѐсшòро* рàдника Ло, *ѝшѝнѐсшòро* Д, *ѝшѝнѐсшòро* копàчà П, ù њѝви *ѝшѝнѐсшòро* Ду, *ѝшѝнѐсшòро* нàрòда К, по *шѐснѐсшòро* Лу, у кyђàма по *осамнѐсшòро* Б, нàс *осамнѐсшòро* Лу, *двàјесшòро* Лу С Ду Д БЛ ГГ, *двàјес чѐшворо* Лу, *двàјес дѐвѐшòро* Ло, *двàјес ѝшòро* П, *шрѝјесшòро* гòстију Лу, *шрѝјесшòро* нàс Ло, *чѐшрѐсшòро* копàчà Д, *ѝдѐсѐшòро* њѝ С, стò *ѝдѐсѐшòро* Д, њѝ *шѐсѐшòро* Ду;

ѝшòре чàрапе Ду, *сѐдмòре* чòрапе БЛ, по *ѝшòре* гаће Лу, *чѐшворе* панталòне К;

чѐшвора кòла Б, по *ѝшòра* кòла С, *чѐшвора-ѝшòра* вràта Ду.

Поред уобичајене конструкције збирни број и бројна именица (нàс *двòјица*), могу се чути и конструкције у којима се уместо бројне именице јавља основни број: нàс *чѐшрѝ* П Ло, нàс *шѐс* С, нàс *ѝшѝ* Ло, њѝ су *двà* БЛ.

На овом терену нисам бележила конструкцију основни број (уместо збирног) + именица, као што се среће у Шумадији²⁴⁸ (*шес деце*); овде ће увек бити *шесшòро деце*. Остали облици збирних бројева посведочени у Шумадији слажу се с облицима забележеним у посећеним колубарским селима.

С друге стране, западносрбијански говори показују извесне разлике. За разлику од мог материјала, где је датив *двома*, *шрома*, у љештанском и у тршићком говору забележен је — поред датива *двома*, *шрома* — и генитив *двога*, *шрога*. У Горобилу нема потврда за промену ових бројева.

Тршићки говор се у још једном детаљу издваја како у односу на ова колубарска села тако и у односу на Љештанско и Горобиле — има збирне бројеве на *-еро (чѐшверо)*.²⁴⁹

²⁴⁸ Рем. Шумадија 299.

²⁴⁹ Теш. Љештанско 225; Ник. Тршић 419; М. Ник. Горобиле 679.

4.13. На терену сам бележила бројне именице с наставком *-ица*:

обдџица дали пара Лу, имам *двојицу* синова Д, на̄з *двојица* и мајстор П, *двојица* бацају Бз, *двојица* морали Б, *двојица* дол ГГ, *шројица* њи БЛ, ову *шројицу* Ду, *шројица* људи С, њи *двојицу* на̄ју Ло, скупе се *двојица-шројица* К, са *двојицом* друго̄ва Ло, на̄[с] смо *шројица* Д, иш̄о с он̄ом *четворцом* Ло, А Не̄шко на̄ма *четворци* С, родила њи *двојицу* БЛ, викӣм ов̄и *двојицу* П, викӣну *двојицу* Ду, још *шројица* ГГ, њи су *шројица* била Лу, вучу *шројица* Д, *шројица-четворци* Б, била њи *четворци* Лу; тако и *йеџорица*, *шесџорица*, *седморица*, *осморица* и сл.

4.14. Приближна количина исказује се:

а) наставком *-ина*: одра̄сте *десџину-йеџнаџину* г̄д̄йна Д, *џриџину* П, *йеџнаџину* да̄на С, *йеџнаџину* Д, *дваџину* шар̄овки К, *дваџину* ари Б, *џриџину* кила Ду, *џриџину* БЛ;

б) наставком *-ак*: *џиоџинак* километра БЛ, близу *џиоџинак* к̄ућа Б, *йеџнаџак* минӯта Ло, једно *десџак* Д, *десџак* на̄с С, *дваџак* сно̄па К.

в) Приближна бројност се може исказати и комбинацијом два (обично суседна) броја, при чему сваки број или задржава свој акценат или чини једну акцентску целину:

два-џри да̄на Лу Ло, *два-џри* минӯта Бз Б, *два-џри* километра Ду, *два-џри* оделе̄ња Ло, *џри-четри* месе̄ца Ло, *џри-четри* в̄уруне Ду, *џри-четри* оделе̄ња Ду, *џри-четри* кра̄ве БЛ, *џри-четри* њи Д, *џри-четри* са̄та Лу, *четри-йеџ* месе̄ци Д, *четри-йеџ* е̄ктара Ло, *четри-йед* г̄д̄йна П, *четри-йеџ* мома̄ка Ло, *четри-йеџ* да̄на Лу, *йе-шес* да̄на Ло, *йе-шес* кила К, *йе-шес* карлица ГГ, *йе-шес* кра̄ва С, *йе-шес* километра Ло, *йе-шес* метра Д, *ше[с]-седам* месе̄ци Д, *седам-осам* да̄на Лу, *седам-осам* метра К, *седам-осам* приколица БЛ, *седам-осам* г̄д̄йна П, на̄[с] *седам-осам* Ло;

два̄нес-џринес г̄д̄йна К, *два̄нес-џринес* ова̄ца Ло, *йеџне̄з-два̄јес* све̄ћа Лу; *десџ-једанес* К, *десџ-два̄нес* година Б Д, *десџ-йеџне̄с* де̄њака С, *десе[џ]-два̄јес* да̄на Д, *два̄јес-џријес* кила Лу, био̄ *ше̄се-седамдесџ* Д, *седамдесџ-осамдесџ* Б;

два-џри е̄ктара Д, на̄с *йе-шес* Ло, *йе-шес* да̄на Ду, другар̄ица *йе-шес* Д, *йе-шес* ко̄мшија БЛ, *йе-шес* г̄д̄йна С.

г) Приближна бројност се може изразити збирним бројевима, као и збирним бројним именицама. На читавом терену могу се чути комбинације: *двоје-џроје*, *џроје-четворо*, *йеџоро-шесџоро*; *двојица-шројица*, *двојицу-шројицу*, *шројицу-четворци* и сл.

4.15. Сложени бројеви на овом терену гласе:

два̄јес два Лу Ду, *два̄јес четри* Д, *два̄јес йеџ* Бз, *два̄јес йеџ* БЛ Лу, *два̄јес шес* П *двадесџи седам* К, *шесџи йеџ* г̄д̄йна Ду, *џријес йеџ* Б, *четрес йеџ* С Д. *два̄јес ир̄ва* К, *два̄јес др̄уго* г̄д̄иште Ло, *два̄јес др̄угог* Ло Ду Лу К БЛ ГГ, *два̄јес шесџо* Ду, *два̄јес се̄дма* БЛ, *два̄јес ир̄ђе* Д, *два̄јес осмог* Ло, у *двадесе[џ]* др̄угој Бз, *џридесџи се̄дмо* Ду, *џријес ир̄ве* С, *џриде[с]* се̄дме С, *џријез девџо* П, у *џријес ир̄вој* брига̄ди К, *џријес осме* Лу, *четрес ир̄ђе* Бз, *четрес ир̄ве* БЛ Ду Д Б

Бз Ло, *чѣшрѣз дрѹге* П, *чѣшрѣс чѣшврѣше* Д Лу БЛ К Ло, *чѣшрѣс иѣше* С Ду Ло, *чѣшрѣс сѣдме* Д Лу, *иѣдѣсѣше* године П К, *шѣсе[ш]* дрѹге С, *седамдѣсѣ[ш]* дрѹге Б.

Везивање сложених бројева понекад се остварује и с везником *и*: *двѣјес и иѣ[ш]* дана БЛ, *двѣјес и двѣ* сѣта Б.

Мултипликативни бројеви

4.16. Мултипликативни бројеви се јављају на читавом терену. Ови бројеви образују се са *-иуша* и ређе са *-ред*:

једәмйуш бѣо С, *једәмйуш* рѣко К, *пѣто јѣ једәмйуш* Ло, *једәмйуш* јѹтру ГГ, *ишѣ двѣйуш* Б, *двѣйуша* мѣраш Ду, ослобађали *двѣйуш* Д, *шрѣйуш* дѣдио П, да пѣљуби *шрѣйуш* Лу, *шрѣйуш* мѹзѣм Бз, *шрѣйуш* кѣсио БЛ; *и*: *двѣ иуша* кѣпала Ду, *сѣѣ иуша* вѣтала Ду;

ишрѣи иуш кѣсио Б, *дрѹги иуш* каже С, *дрѹги иуш* дѣшѣ Ло, *а чѣшврѣши иуш* Бз, оженѣно се сѣ[д] *шрѣћи иуш* П, *е*, пѣс *шрѣћи иуш* Лу;

ѣтишла сам *једарѣд* Лу, ѣстави тѣ *једарѣд* Ду.

Дистрибутивни бројеви

4.17. образују се помоћу *ио* или *на*:

дѣли *ио јѣдну* С, *ио јѣдно* БЛ, кѹрузе *ио двѣ* чѣрдѣка Лу, *ио двѣ* кѣла Бз, ѣстанѣм *ио двѣ* дана Б, *ио двѣјес* кѣлограма ГГ, *ио дѣсѣш* сѣна саденеш Д, *ио јѣдна* пѣродица Ло, *ио јѣдѣн* П, *ио дѣсе[ш]* дѹкѣта К, *ио иѣшнѣс* Ло, *ио седамдѣсѣш* мѣтара Лу, *ио двѣје* Ду, свѣ *ио иѣшѣоро* К, по *двѣѣшѣину* БЛ, *ио сѣдѣшѣину* њи Лу, *ио шрѣи* крѣве С, *ио двѣнес* лѣса Ду, *ио шѣшѣоро* К;

на шрѣи стрѣне Лу, *на шрѣи* кафѣне Ло, *вѣкѣ на двѣ* мѣста Бз.

КОНЈУГАЦИЈА

ГЛАГОЛИ

Глаголски облици

Инфинитив

5.1. Као што је потврђено у Колубари,²⁵⁰ и моја грађа показује да се редовно чува наставак *-и* у инфинитиву:

йомірији Ду, *куйдваји* Бз, *куйији* за ва́шер Ду, *йробудии* Ло, *фино јестии* Ло, не ваља *метайи* К, *рєкла нєне звайи* Бз, *косији* на откос С, *водији* волове Б, с оцєм *орайи* ГГ, *ранији* ГГ, *йимарији* стоку Б, *поново гађайи* С, *мже доћи* Б, *нећу ја бєгаји* Б, *нємōј ме йийайи* Бз, *трєба јармији* Д, *надшйрији* Д, *прво ойковайи* Д, *умєји* С, *пōчнєм рāдији* П, *трєба дизаји* Д, *тєли йустийи* Д, *мало долазчи* Бз, *тєже жєји* К, *трєбало избацйвайи* К, *па нōсији* у рєку К, *трєба га йрєбраји* К, *мōш мислийи* Бз, *унишйийи* Лу, не ваља *сєјаји* Лу, *трєба найкаји* Лу, *жāо ми остиавийи* П, *трєба искōйайи* П, *смєшйийи* свє П, *они сйайи* П, *мєсији* Ду, *кувайи* Ду, *йрайи* Ду, *нйкōг найтерайи* Ду, *пō шуми лōмији* Б, *мжє сйāвайи* Бз, *йолōжйији* стōци БЛ, *найōјији* БЛ, *мōра довући* Б, *везйвайи* БЛ, *заврйији* ГГ, *најтеже искōйайи* С, *дōнєји* бāдњāк С, *рємєйији* К Ду Д БЛ, *кōйайи* БЛ, *жєји* БЛ, *куйчији* БЛ, *йовући* БЛ, *трєба слāгаји* Бз.

На овом терену нема удвајања инфинитивног наставка *-сиийи* код глагола типа *расйи*, *йасйи* и сл.

У западносрбијанским говорима (љештанском, тршићком, горобилском) добро се чува наставак *-и* у инфинитиву и нема примера с удвојеним наставком *-стиийи*.²⁵¹

С друге стране, на подручју централне Шумадије могу се срести примери без завршног *-и* (*йийайи*, *врайији* *йлаийи*).²⁵²

²⁵⁰ Ник. Колубара 51.

²⁵¹ Уп. Теш. Љештанско 226; Ник. Тршић 420; М. Ник. Горобиле 679–680.

²⁵² Рем. Шумадија 300.

Презент

5.2. У првом лицу једнине глагол *хитети* има наставак -у:

òћу ја П, *òћу* да ситјем Лу, *òћу* кћи БЛ, *òћу* ја Обрѣновцу С, *òћу* да бидѣм Д, ја *òћу* Ду, кад *òћу* лѣбац Ло, сад *òћу* Бз, *òћу* д идѣм К, *òћу* све сама Б.

5.3. Глагол *моћи* у првом лицу једнине готово увек гласи *можем* / *не можем*, док се знатно ређе може чути и *могу* / *не могу*:

— ако *мѡжем*, посејаћу Лу, *мѡжѣм* сама ГГ, *нѣ можѣм* саде Ду, *мѡжем* ја С, *нѣ можѣм* д идѣм Бз, сад *мѡжѣм* Д, *мѡжѣм* сѹтре П, *нѣ можѣм* данас Б, *мѡжѣм* мѡжда и ја БЛ, *нѣ можѣм* да кам К, *нѣ можем* Д;

— онако *не могу* БЛ, *нѣ могу* залудна Лу, *мѡгу* ја Ду.

Понекад се може чути и облик *морем* / *не морем*²⁵³: *нѣ морѣм* више Ду, *нѣ морѣм* саде Д.

Облик *можем* сасвим је обичан и на терену Шумадије, док се у љештанском и горобиљском говору јавља ређе; у Тршићу стоји „*мѡгу*=*мѡжем*=*мѡрѣм*“.²⁵⁴

5.4. Сви остали глаголи у првом лицу једнине презента имају наставак -м: *дѡћѣм* К, *изитјем* Лу, *наћем* Ду, *однесѣм* К, *ипрѣћем* С, *увѣдѣм* у ните Ду, д *узраситѣм* БЛ, *унесѣм* разбој Ло, *изаиткѣм* К, *мѣитѣм* ћѣбе ГГ, после *икѣм* Лу, д *устјајѣм* Ду, д *изви-неш* Лу, ако *идгинем* Д, *сѣднѣм* БЛ, *срѣитнѣм* К, *шијѣм* Бз, *кајжем* Б, *кам* женама Д, *идвѣжем* БЛ, *дам* кило ракије Лу, *изиграм* Ду, *ишарам* Ло, *коѣам* Бз, *наитерам* БЛ, *ийтиам* Д, *чешѣам* К, н *умѣм* Б, *осѹшим* га ГГ, *ианѣтим* Ду Лу С Д БЛ Ло Б, *сиѹшѣтим* ћуп Д, *убавѣм* чокоота К, *држѣм* у крѣчу Лу, *лѣжѣм* Бз, да *иоддѣјим* Лу.

5.5. У трећем лицу множине у првих пет глаголских врста²⁵⁵ јавља се доследно наставак -у:

ѣрва врста: *довѹчѹ* пласт Ло, *ѣревѹчѹ* с коњима Бз, *волови вѹчѹ* Б, да *сѣчѹ* дрѡва БЛ, *насѣчѹ* мѡло П, *расѣчѹ* нѡгу Д, они *сићу* ГГ, *ѡви ѡду* Бз, *идѹ* преко Ло, *довѣдѹ* вола К, у колебу *јћу* Лу, све *ѡбитћу* С, да *ѣреитрѣсѹ* крѣвет С, да *вѹчѹ* војску Ло, *ѣреѣадну тѹ* К, *илѣитѹ* жицом Д, *ѣѣкѹ* циглу Д, *сѣчу* мѣса Ду, *иовѣдѹ* кѣрове Д, *уилѣитѹ* Бз, *ѣревѹчѹ* после Д, *сѣчѹ* сѣкиром Ду, *ионесѹ* жѣне Ду, *илѣитѹ* жѣне ГГ, *ѣѣчѹ* дѹшног браѡа К, жѣне *ѡѣредѹ* БЛ, дѣца да с *ѡбѹчѹ* Ду, све *ѡѡдѹ* П, да *довѹчу* П, *изнѣсѹ* кајмака К, *насѣчѹ* љѹди К, *насиѹ* у тањѣр С, *нѣ можѹ* саде Ду, *сасѣчѹ* сѣкиром Д, *јѣдѹ* Д, *мѹзѹ* крѡве Ду, *иомѹзѹ* све БЛ, *сѣсиѹ* К, тѡ *ѣревѹчѹ* БЛ, *ѣрѣћу* Колѹбару С, *ѡгрѣзѹ* Б, *силѣитѹ* К, *извѣдѹ* Д, *исѣѣчѹ* Ло, *силѣитѹ* ужѣта Лу;

ѡруга врста: да *ѡрѹ* БЛ, жѣне *ѡстијаѹ* Бз, *бѣрѹ* мѡлине Б, *ѣѣњу* се гѡр Ло, *ѹзѡрѹ* се С, ка се *ѡрѹ* њѣве К, *ѣѣѣѣњу* се Лу, *бѣрѹ* шљѣве Ду, *ѣрѡстиѣрѹ* кѹћи Ду, свѡко зрѣно *ѣрѣберѹ* К, *ѡѣерѹ* вѹну Ду, *ѣѣберѹ* сѹдбину ГГ, *ѣѣрѹ* кошуље Ду, *нас зѡвѹ* БЛ, *ѣсејѹ* брашно П, *ѡберѹ* се виногради Ло, *ѣѡсејѹ* тѡ П, *бѣрѹ* у сѣпете Б, *ѣѣрејѹ* нако Д, *ѣрѣберѹ* знаш Ло;

²⁵³ Облик сам забележила у говору старијих информатора порекло из Подгорине.

²⁵⁴ Рем. Шумадија 300; Теш. Љештанско 226; М. Ник. Горобиље 680; Ник. Тршић 420.

шрећа врста: *о*стиану два да̀на Б, *и*обегну С, *и*а̀дну ГГ, *и*о̀могну Бз, *с*т̄иану за о̀балу БЛ, ма̀ло *и*р̀елегну Бз, *и*о̀бегну о̀ни Д, *о*̀дрекн̄у се Ду, *с*к̄ӣн̄у ме Ло, л̀епо да л̀егну Д, о̀ни *с*т̄иану Д, кад *с*т̄ӣг̄ну Д, о̀ни м̄е̄т̄ину Д, *и*ш̄ӣбн̄у ко̀нац С, да н̄ӣк̄ну Б, *у*ӣадну у реку ГГ, *з*о̀вну певаче П, *н*авикну та̀ј по̀сао Д, *и*о̀дѣну кр̀стине ГГ, *о*̀т̄ӣкину цв̄ет К, *с*а̀дѣну сѐна Лу, *ш*м̄у̀гну н̄е̄ди С, *и*з̄макн̄у се ст̄арији Ду, *н*а̀т̄ӣакну ж̄ене Ду, *с*а̀гр̄ну се ка̀леми Д, н̄е *с*кр̄ену то БЛ, во̀лови *ш*р̄гну Б, *с*к̄ӣну цивилно БЛ, *о*̀д̄ену К Б Бз ГГ Ду П, *о*кр̄ену на лѐђа Б, *к*р̄есну зр̄но Д, *с*к̄ӣну ка̀јмак К, *р*а̀згр̄ну до̀бро Ло;

че̄швр̄та врста: *ј*уре д *у*бију Б, кад *и*о̀т̄ӣкују БЛ, *н*ӣт̄ӣују Бз, да *и*о̀ӣију Д, да *и*о̀кр̄ију С, ва̀ко му *и*з̄бију Ло, да̀ју на̀ма Ло, *ис*т̄ӣӣују нас БЛ, *б*ӣју Н̄емце Ло, *ч*ӯју о̀ни Лу, *в*е̄рују да по̀сто̀ји Д, т̄у го̀веда *и*ӣју К, кад *с*н̄ӯју Ло, то *и*р̀о̀сеју Бз, о̀не *с*а̀ши-*ј*у Бз, *н*а̀лију с̄урутк̄ом Ду, *о*с̄нују са̀ме Ду, сви ме *и*о̀знају Лу, *у*г̄реју во̀ду ГГ, ве̄ћ се *ч*ӯју БЛ, *и*р̀о̀бију се БЛ, *и*а̀кују м̄есо Б, *з*а̀вију куд̄е̄лку К, т̄у *з*ӣмују Б, ж̄ене *и*о̀слују Ду, на̀с *и*р̀ек̄о̀мандују С, *и*о̀дгр̄еју мл̄еко П, да се *о*̀бују К, т̄у но̀џију К.

ӣета врста: да *д*ӣж̄у кр̀стине Б, на̀с *и*о̀ша̄љу БЛ, *в*е̄ж̄у ца̀кове Бз, о̀ни на̀-*ма*ж̄у П, *и*о̀ша̄љу во̀јску Ло, *с*т̄ӣр̄ӯж̄у тест̄е̄ром Д, *с*ла̄ж̄у гр̄еде П, *м*о̀билишу м̄енѐ Ло, *о*кр̄е̄ћу Лу, *и*о̀в̄е̄ж̄у се Бз, на̀маж̄у П, *о*ш̄а̄чу у бур̄ета Лу, *и*о̀в̄е̄ж̄у л̄уди Бз, *и*р̀емаж̄у то̀ о̀расима К, *и*о̀ла̄ж̄у пра̀во БЛ, *ка̄ж̄у* д *и*дѐмо С, *и*о̀ка̄ж̄у се ф̄арови П, да *ла̄ж̄у* Лу, *в*ӣчу о̀ни Б, о̀ни *з*а̀ла̄ж̄у С, *и*р̀ес̄т̄ӣр̄ӯж̄у мо̀тикама К, *д*ӣж̄у го̀ре Лу, по̀резе ти р̄е̄ж̄у К, *ис*т̄ӣӣу ме Ду, *д*ӣж̄у ко̀мушу Б, па̀лије се *о*̀с̄т̄ӣр̄ӯж̄у Ду, *и*р̀о̀ше-*ш*у Д, *на*реж̄у *и*з Ва̀љева Лу, *и*ӣшу дево̀јчице Д, ст̄арији *и*о̀ма̄ж̄у Бз, дѐца *и*ӣјуч̄у Ло Ду БЛ С К П, *р*а̀згр̄ћу ж̄ар ГГ.

5.6. Глаголи шесте глаголске врсте у трећем лицу множине презента имају следеће наставке:

-*аје*: т̄е се ко̀се *о*т̄ӣк̄ӣваје Лу, *ц*ӣг̄анке *и*р̀езгр̄еб̄енаје Лу, *о*ба̀раје Д, *з*а̀т̄ӣва̀раје о̀ни БЛ, *и*ма̀је вод̄еницу Д, *з*а̀т̄ӣва̀раје да̀ске Ло, *н*а̀т̄ӣр̄ӣаје до̀ста С, *и*з̄играје се кра̀ве Д, *и*ма̀је са̀де С, *и*ӯцаје ч̄етници Ло, *у*ра̀је цр̄еванца Ло, ко̀па̀чима ко̀ји *ко*̀ӣаје Ло, *и*р̄е̄т̄ӣуцаје о̀в С, *у*ко̀ӣаје то̀пове Ло, *н*ач̄ӯӣаје о̀ни ж̄и́та С, *м*о̀раје д *и*д̄у лека̀ру Б.

-*ају*: *до*ш̄ера̀вају к̄ући Лу, у ма̀ју се *ш*ӣша̄ју ГГ, *и*р̄е̄ш̄рѐсају к̄уће П, н̄еће да *д*ӣрају С, *и*ӯцају у ја̀буку П, *но*ш̄ӣвају на др̄вету Лу, са̀мо *вр*за̀ју БЛ, *и*р̄е̄ш̄ера̀ју у Бео̀град С, *и*р̀о̀ш̄ера̀ју н̄еде Б, *с*ӣа̀вају у ва̀јату Ду, *м*о̀рају ГГ, *и*ӯш̄ӣају о̀вце Ду, *раз*гов̄ара̀ју л̄уди Д, *к*у̀вају о̀вде Д, *с*вӣрају П, да *у*ку̀вају К, *ис*к̄ра̀јају за во̀лове Б, *ш*ера̀ју С, *и*р̀екуч̄ӣвају ка̀сније Д, *га*̀ћају док не по̀годе К, *в*енча̀вају се у К, *у*ӣада̀ју у ку̀ћу Б, *из*од̄ва̀јају лист̄ӣће Ло, *и*р̀ерӣља̀ју а̀шовом Ло, *ис*т̄ӣр̄еба̀цива̀ју ко̀лима Ду, *е*к̄ла̀ју Лу, *на*це̄ӣа̀ју др̄ва БЛ, *ва*̀ља̀ју П, *из*ва̀ља̀ју Ло, *и*ма̀ју ба̀бице К, *и*р̀ек̄о̀ӣа̀ју ку̀рузе Ло, *о*ш̄ера̀ју па̀шк̄и С, *р*е̄ћа̀ју Ло, *на*ко̀ӣа̀ју т̄у Д, *ба*̀цива̀ју Бз, *и*г̄ва̀ју т̄у Ло, *ис*-*та*̀ља̀ју печ̄енице Д, *о*зӣда̀ју ц̄окло Ду, *и*о̀т̄ӣк̄ӣва̀ју во̀лове Б, *и*о̀с̄та̀ља̀ју па̀лије Б, *н*е́ма̀ју пантал̄о̀на БЛ, *н*а̀ш̄ера̀ју до̀л Бз, *в*е̄г̄а *о*ш̄ера̀ју Ло, *н*е́ма̀ју мл̄ека Ду, *у*з̄има̀ју у по̀суду БЛ, *и*ма̀ју бо̀љу сп̄ре́му Ду, *у*ку̀вају ч̄орбицу Ду, *о*рѝба̀ју вӣдрице Ду, *о*зӣда̀ју о̀г̄њиште П, *и*ор̄е̄ћа̀ју кр̄е́вете Бз, *с*ӣа̀ва̀ју т̄уде Ло, *из*ук̄рӣш̄ӣа̀ју К, *у*з̄има̀ју у по̀суду К, *о*т̄ӣко̀йча̀ју Ло, *ис*це̄ӣа̀ју се чарш̄ови Ду, *н*а̀т̄ӣр̄ӣа̀ју др̄ва К, *раз*лѝва̀ју у ка̀рлице Лу, *с*к̄ӣда̀ју ка̀јмак Ду, *с*ӣу̀с̄та̀јау с̄ӣр Ду, *на*с̄та̀ва̀ља̀ју ка̀зан Бз, *с*в̄е *гр*у̀ш̄ка̀ју П, *с*ӣӣа̀ју у ко̀ла Б.

-*еју*: *н* *у*мѐју д о̀р̄у Б, *н*е́ смѐју р̄е̄ћи Б, *у*мѐју о̀не Ду.

-ду: *имаду* Д, *имаду* катариче П, *немаду* времена К, *имаду* ливаде Ду, да с *удаду* БЛ, *имаду* краве БЛ, које раде оне се *удаду* Ду.

Не располажемо потврдама за наставке -ау и -у. Наставци -аје, -ају и -ду посведочени су у Колубари²⁵⁶, уз напомену истраживача да се „у наставку 3.л.мн. глагола VI Белићеве врсте с основом на -а не губи интервокално ј“.

У љештанском, тршићком и горобиљском говору јавља се једино наставак -ају у 3.л.мн. глагола с основом на -а и добро се чува интервокално ј.²⁵⁷

На терену Мачве се код ових глагола јављају наставци -аје и -ају, с тим да је наставак -аје чешћи. Забележени су и примери са -ду, уз напомену да „-ду није особина мачванског говора“.²⁵⁸

На подручју Шумадије срећемо најчешће -ају, док су наставци -ау и -у одлика североисточног дела, а наставак -аје карактерише колубарска села. У Шумадији је на читавом терену посведочен и наставак -ду.²⁵⁹

5.7. Код глагола седме и осме Белићеве врсте бележила сам наставак -е и ређе наставак -у.²⁶⁰

а) *зайворе* га П, *осиаве* га П, *ирраже* двоколицу Бз, *црвенѐ* се бугине Ду, *испросе* ме ГГ, *воде борбу* БЛ, *иродуже* годину Б, *идлазе* кући Ду, *шта раде* Бз, *надробе* сир у то Ду, *воде мајке* П, да *иднове* Лу, *долазе* да те просе Ду, *гаје* дџу К, *развлаче* пиће Ло, *иресиаве* ручак Ду, *расцеје* сукње Д, *наираве* од блата С, *циглѐм исцајосе* Ду, *идцајосе* трпезарију БЛ, *зайворе* овце Ду, *обесе* вериге Ло, *улазе* у прво оделење Ду, *женѐ* се у јесен П, они *славе* С, *узваре* жене Лу, *карлице* се *жушиѐ* Ду, *идорубе* крпу ГГ, *носе* у њиву Ло, *лodge* ватру Бз, *идчистиѐ* жар Б, *зайале* ватру Д, *идчистиѐ* авлију К, *оираве* врата Бз, *осуше* то лепо ГГ, *идтикиселе* купус К, *идбуне* нас С, *оираве* о[д] тог Б, *догоне* кुरुзе Ду, *круне* кुरुз Бз, *накоме* два цака Ду, *осуше* се шљиве Ду, *нашуре* казан Д, *излеје* зид Бз, *чистиѐ* цѐо дан Д, *идшуре* онѐ Ду, *догоне* машине Ло, *сиаве* у посуду Б, *изруче* свѐ Б, *оцеде* добро БЛ, *наруче* код њѐга БЛ, *лежѐ* туде С, *зайале* сламу К, *оирале* длаку К, *суше* месо П, *носе* ракију Д, *жене* месе С, *убаце* осам људи БЛ, *воде* рачун П, они *косе* БЛ, *стражари* *стијоје* БЛ, *идсиавѐ* се дирѐци Ду, да *ушоваре* Лу, *ударе* друти Б, *јуре* га путем К, *задржѐ* за себѐ БЛ, *чучѐ* у заседи Д, *долазе* Немци Ло, *заустиаве* нас С, да *одвоје* Србе Д, *идвлаче* се четници Ло, *уватиѐ* једног П, *мисле* Ду Д Бз Д С, *ирѐлазе* кроз Ваљево Д, да се *жаље* С, *врашиѐ* се С, данас *седе* цабе К, *иробуше* цап Б, *састиаве* двѐ струке Ло, *умесе* проју Бз, *оталѐ* се *идкује* Ло, *свеће* се *идоирале* Ло, да *илаше* порез Ду, *оиколе* колебу К, *уирале* ватру Д, *улазе* у собу Ло, *ираве* о[д] дрвета Д, *њи одреде* Лу, *стијоје* гор Д, *наиуне* се лесе Ло, *искује* се туде К, *долазе* у пријатеље К, сад *догоне* К, једни *одлазе* К, сад жене лепо *живе* К, *кише* цвећом Д, сад *ушише* краве Д.

²⁵⁵ Грађа је разврстана према Белићевој класификацији глаголских врста.

²⁵⁶ Уп. Ник. Колубара 51.

²⁵⁷ Теш. Љештанско 226; Ник. Тршић 420; М. Ник. Горобиље 680.

²⁵⁸ Ник. Мачва 272.

²⁵⁹ Рем. Шумадија 308–314.

²⁶⁰ Исто бележи и Б. Николић; Уп. Ник. Колубара 51.

б) *ирѣбѣцу* нас БЛ, *замѣсу* тѣсто Ду, *дѣца шрѣжу* Ду, *дѣлазу* тѣмо Б, *нѣ шрѣжу* њни С, *нѣка се весѣлу* Ло, *са тѣм се слѣжу* Д, да *ѡбору* јѣбуку Ду.

У трећем лицу множине ових глагола у говору Љештанског и у говору Горобилѣ наставка је *-е*; у Тршићу се поред *-е* јавља и наставка *-у*; у Мачви је констатовано да се наставка *-у* шири уместо наставка *-е*, а у колубарском делу Шумадије превагу има наставка *-е*, док је у космајској зони чешћи *-у*.²⁶¹

5.8. Помоћни глаголи у трећем лицу множине презенте гласе:

- а) *ѡће* да нас пѡбију Д, *ѡће* да и стрѣљају БЛ;
 б) *ѡћу* ѡт куће Лу, ѡни *ѡћу* бѡгате кѣће К, *ѡћу* да стрѣљају Ло, ако *ѡћу* за стѡку Б, *дѣца ѡћу* тѣзе Ду, *сад нѣћу* Лу, *нѣћу* данѡс К; али и: *нѣк раде* кѣко *ћу* (како хоће) Ду, *шта ћу* Ду (шта хоће);
 в) *јѣсу* рѣсѣте Б, раније *нѣсу* свѣње БЛ, *јѣсу* ми кѣпили БЛ, *јѣсу* у планини Д;
 г) да *бѣду* вѡд Ду, да *бѣду* дѡбре Ло, да *нѣ бѣдну* тѣ БЛ.

Имперфекат

5.9. Као што је у Колубари²⁶², и у мојој грађи се ретко могу срести облици имперфекта:

кѣко га *зѡше* Ду, кѣко се *зѡше* ѡно дѡл Ло, *зѡше* га јѣднѡм Лу, *дрѣкчије* га *зѡше* БЛ, *тѣкѡ* и *бѣше* БЛ, *бѣше* нам дѡбро Б, *бѣше* нѣди ѡко Тѡпѡлѣ С, *бѣше* у некое дѡба П, да л *бѣјаше* из Лѣлића К.

И у свим суседним говорима, облици имперфекта се ретко јављају.²⁶³

Аорист

5.10. Аорист је веома жива категорија. Углавном сам бележила облике аориста од глагола свршеног вида.

1) Потврде за 1. л. једн. и 1. л. множине:

а) *ѡгледа* ја БЛ Лу, *ѡклизо* се Б, ја *ѡшрча* П, *наћо* кѡчић Лу, *ѡѡчо* у школу К, *ѡѡ* ја преко Б, а ја *вѣде* П, *ѡшѡви* ја ѡнѡ Бз, *ѡћо* тѣмо Ду, *ѡѡ* му ја Д, *ѡмаде* тѣдѡ С, *ѡѡједо* се ја К, ја *ѡзићо* гѡр Лу, *ѡѡ* дѡл Д, *ѡѡ* Ду, *наћо* га тѣмо Ло, *згрѡби* ја њѣгѡ БЛ, што га тѡда не *ѡби* Д, ја јѡј *ѡшѡри* вѡрата К, *крѣсну* шѣбицу БЛ, ја са њѡм *ѡѡразговѡра* Лу, *ѡрѡ* чѣвајући Лу, *ѡрѡ* за тѣ[м] мѣшким К, *ѡрѡ* за дѣтетѡм ГГ;

б) *скрѣнусмо* дѣсно БЛ, *срѣшѡсмо* се тѣ Б, *наѡћѡсмо* пѡред С, *ѡгледасмо* пѡла бѡмба Д, *ѡшѡвисмо* бицикле С, *ѡѡљѡбисмо* се Ду, *ѡѡѡлисмо* мѣ Д, *кѡгѡ ѡѡѡшисмо* П, *ѡѡѡѡкосмо* мѣ пѣт Ло, мѣ *ѡѡѡѡ* К, *ѡѡѡѡкосмо* се Бз, *ѡѡѡѡшисмо*, ѣто Б; и: *ѡѡѡѡ* гѡр Б, *ѡѡѡѡ* ѡнѡ Ло, *ѡѡѡѡ* дѡл нѣди Д.

²⁶¹ Теш. Љештанско 226; М. Ник. Горобилѣ 680; Ник. Тршић 420; Ник. Мачѡва 270–271; Рем. Шумадија 301–305.

²⁶² Ник. Колубара 52.

²⁶³ Уп. нпр. Теш. Љештанско 226; Ник. Тршић 420; М. Ник. Горобилѣ 680; Ник. Мачѡва 272; Рем. Шумадија 315.

2) За друго лице једине аориста не располажемо ниједном потврдом, док сам за друго лице множине бележила: *одошше* Ду, зар га *ви одставише* Ло, што сад *ви рекосше* Б.

3) Потврде за 3. л. једине и 3. л. множине:

а) *идче* пуцњава С, *снѣк иаде* Б, *извуче* мѣнѣ тѣча Ду, *идче* да пије П, *он заведе* Д, *обећа* мѣнѣ тата Ду, *замоџа* крпом Лу, *шѣд(д)е* д умрѣ Ду, мајка се мѣр *разболе* Бз, *устиаде* тата К, *идгибе* пѣкар Ло, *дбуче* се мама К, *дође* она П, *дведе* ме жена Ло, *идгледа* он Ло, *дѣклони* тамо П, *иддиже* ногу Ло, *однесе* га у Ваљево ГГ, кад *стѣйже* лѣбац БЛ, *ирѣбаџи* ме Лу, *ирѣдера* се на ме Лу, *ирче* радећи и ништа П, *иаде* он Д, *извуче* се Бз, *иуче* мѣни Б, *скѣшрља* се дѣл она Ду, *дѣшрча* мученик К, ништа *не даде* С, *узе* аграр К, тамо *одстаде* Лу, *не уписа* се није Лу, *даде* нам пројѣ Ло, она *викну* на мѣнѣ Б, *дѣзва* онѣг Б, *скиде* ми обућу нову БЛ, *даде* нам да јѣдѣмо Д, *иовика* на ме Ду, *заболе* га Бз, он *дчиџа* П.

б) они *иовикаше* П, *обећаше* нѣ Лу, *идвадише* мѣни Лу, *нарезаше* нама К, *нађоше* крме Бз, *дѣшраше* и њѣга П, *задкѣише* стоку К, *дѣшраше* свѣ БЛ, *одузеше* нам вамо К, *идмрѣше* они ГГ, *идѣлише* се Ло, *ирѣставише* ме на тѣлиге К, сад *изгибоше* Бз, *наиустѣише* положѣј С, они *иустѣише* Б, *враѣише* се С, *бејагоше* К, њѣ се два *срѣише* Д, они *завараше* тату П, *уваѣише* ме горе Д, *извадише* мѣни С, *дођоше* неки људи Ду, *баѣише* пукѣт Д, *дадоше* платно Д, *стѣйгоше* другови С, *дѣшраше* га Б, свѣ *дођоше* Б, *договорише* се Ду, *наиравише* круг Ло, *уваѣише* га Лу, *затѣворише* га Ло, *изведеше* нас С, *идѣлише* нас С, *угледаше* мѣнѣ Д, *окуѣише* ме Бз, *иобаѣише* оно Ло, *идкуѣише* то П, *идѣшраше* га Бз, *изведеше* мѣнѣ Ду, *идбегоше* свѣ Ду, *иомѣрише* се мѣји Ду, *дѣравише* Б, *иолуѣише* оно С, *ирогласише* мобилизѣѣију БЛ, *заустѣавише* они БЛ, *набише* нас БЛ, *идваѣише* све Б, *зарѣбише* и П, *срѣише* БЛ, *одоше* они БЛ, *одоше* кућама Ло, *одоше* у ѣбалуК.

Исто је регистровао и Б. Николић у Колубари.²⁶⁴

4) Забележила сам свега неколико примера аориста од несвршених глагола: *болѣва* мамо Бз, не *вика* ме Ду, не *иѣџа* га П, *ирѣча* ти ја ѣ томе Д.

У свим суседним говорима аорист је веома жива граматичка категорија. У говору Љештанског и говору Горобилѣ нема продирања *-ш-* из трећег лица множине у остала лица множине, већ је увек у употреби наставак *-смо*. Наставак *-шмо* срећемо у Тршићу и Мачви, док су у Шумадији у 1. л. мн. посведочени наставци *-мо* (*дођомо*), *-смо* (*иобисмо*), и *-шмо* (*одошмо*).²⁶⁵

Футур I

5.11. Забележила сам следеће футурске конструкције:

а) *ћу, ћеш, ће ... + да + ирезени*:

који *ће* да *врше* Лу, ти *ћеш* мѣнѣ вечерас *да иѣслушаш* К, ја *ћу* да *видѣм* Бз, сад *ћу* да *иѣшрѣм* своје Б, ја *ћу* да *ирѣдѣм* Б, ја *ћу* д *идѣм* тамо Лу, ја *ћу* д *умрѣм* К, само *ће* да *дѣћу* Ло, ти *ћеш* да *урѣдиш* Ду, ти *ћеш* мѣнѣ *да иѣслушаш* БЛ, ти *ћеш* д

²⁶⁴ Уп. Ник. Колубара 52.

²⁶⁵ Уп. Теш. Љештанско 227; М. Ник. Горобилѣ 681; Ник. Тршић 420–421; Ник. Мачва 272–273; Рем. Шумадија 316–321.

òдеш тамо Ду, она ће да дође П, он ће да сврâтии ГГ, сви ћемо д изгинемо Ло, сат ћемо да ичемо К, ја ћу д узрâстием БЛ.

На овом терену нема уопштавања облика ће.

б) *ћу, ћеш, ће ... + инфинитив:*

сÿтре ћемо тò рâдиити Лу, тî ћеш тò кòйаити Бз, тî ћеш òстâити Д, ја ти га шрâжити нећу Лу, ја ћу иòзгледâити С, ја ћу ииитâити дете К, да л ће доћи П, ја ћу те чекâити БЛ, ја ћу бâциити Д, дÿже ће шрâјâити Бз, нисам знао да ћу òстâриити Д, ја ћу биити бијен Б, сâмо ја нећу играти Ло, дè ћемо ићи Ло, прè ћеш тî доћи Ду, да л ће се викнути Ду, зà тога ћеш оиити С, гòр ће биити нòсеви Ду, нећеш више видити К, нећемо вам дòлазити Б, сâт ћеш слÿжити С, ја ћу ти иомòћи БЛ, тî ћеш ићи у њиву Лу, нèко ће рèћи БЛ.

5.12. Прости облици футура забележени су:

1) од инфинитива на *-ити* и енклитике која се сажима:

умрèћу Лу, зарâдиће он и боље Бз, биће буранија Б, намирићу пòсла С, одвè-шкоћè ме нèко К, иорòдиће се жена П, уватиће вèгà Д, згâзиће га нèко К, иòбиће нè-ко Ло, иòкâзâћу ти ја Д, òстâће деца сирòтиња БЛ, убиће те вò Б, иòжâлићу се ја Ло, врâтићемо се јÿтру П, кàно бићеш бòгат Ду, видиће нèко ГГ, ирìчаћемо Бз, рòдиће се нèкад БЛ, закључаће нас БЛ, мòре, кâзâћу Д, дâћè нам прòјè Ло;

2) од инфинитива на *-ћи*:²⁶⁶

а) ређе сам бележила облике када изостаје стапање инфинитива и енклитике: доћи ћу данас П, ићи ћемо нà Уб С, рèћи ћу му К, иомòћи ћу му Д, доћи ће он Б;

б) обичнији су облици у којима долази до стапања инфинитива и енклитике: ићу да видим Ду, доће нàрод Лу, òсеће нас БЛ, рèћу му ја С, иомòћè нам К, доће сÿтре Бз, ирèћè Колубару Ло, сийићемо вечèрâс П, наиће с кòњима Б, ирòће вудè Лу, изиће òдоздò БЛ.

Констатовано стање слаже се са оним на терену централне Шумадије, у говору Тршића и Горобила.²⁶⁷ Када је у питању творење футура од инфинитива на *-ћи*, у Мачви и у говору Љештанског редовни су облици у којима долази до спајања инфинитива и енклитике.²⁶⁸ Говор Љештанског разликује се у још једном детаљу у односу на све ове говоре — тамо се у 1. л. једнине футур јавља облик *даћа, казаћа* и сл.²⁶⁹

Футур II

5.13. Као што је у Шумадији,²⁷⁰ и у овим колубарским селима срећу се облици футура II, који се најчешће јавља с везником *кад*:

²⁶⁶ Исто бележи и Б. Николић; Уп. Ник. Колубара 53.

²⁶⁷ Рем. Шумадија 322–324; Ник. Тршић 421; М. Ник. Гробиље 681.

²⁶⁸ Теш. Љештанско 227; Ник. Мачва 274.

²⁶⁹ Теш. Љештанско 227.

²⁷⁰ Рем. Шумадија 324.

кад *бидне* чѹо П, кад *биде* *йошѹ* Ду, кад *буде* *дѹшѹ* С, кад *биде* *видио* Бз, кад *биде* *било* време К, кад *биде* *наишо* Б, кад *биду* *йѣли* Ло, кад *бидѣм* *йѹсејо* Лу, кад *се биде* *йримила* БЛ, кад *будѣмо* *йѹшли* Ду, кад *будѣм* *сѣйгѹ* Д.

Императив

5.14. Облици императива гласе:

1) 2. л. једнине:

а) *ћуѣи* мѹре Ду, *ћу[ѣ]* тѹмо П;

б) *удри* тѹ П, *дѹђи* на рѹчак Лу, *јсѣи* Бз, *јѣди* БЛ, *ѹпѣт* се *врѣѣи* Д, *йрѣжи* Лѹзѹра Ло, *йѣзи* дѣцу Лу, *скѣни* чѹауру П, *йрѣди* до пѹноћи К, *сѹѣи* у фѹруну Б, *врѣѣи* се кѹћи ГГ, *йѹнеси* слѹмѹвачу К, *йди* са њима Д, *рѹди* Д, *ѹди* вѹмо С, *бѹци* тѹј крстић Д, *уклонѣи* тѹ ѹд мене Ду, крме *йѣци* у пѣтак Ло, *нѹси* у пѹзадину Ло, *мѣли* Б, *чѣча*, *сѣѣни* Ло, *ѹсѣѣи* тѹм Бз, *ѹблѹчи* се С, *говѹри* за кога Ду, тѣ *йрѣђи* БЛ, *ћуѣи* Ду БЛ П Ло Лу К, *бѣжи* БЛ, *йрчи* Б, *йрѣжи* К, *ѹйми* Лу, *ѹди* вѹмо П, *йѹсѣи* сѹд С, *йѹсѣи* тѹ П, *донѣси* Ду, *йѹнеси* вѹм Ду, *кѹжи* Ло, *йѣри* Ду, *вѹци* Б, *йѹвѹци* Ло, *ѹдѹји* се Ду;

в) *йрѣдѹј* кѹња Ло, *йѹдѹј* дѣци Ду, *дѹј* тѹмо П, *ѹбѹј* се Д, *кѹйѹј* Бз, пѹмало *кѹйрѣѹј* П, *вѹѹј* Б, *чѣкѹј* да дѹђе П, *сѹчѣкѹј* С, *сѹчѹѹј* бѹже (сви пунктови), *ѹсѣѣј* Лу, *лѹйѹј* К, *йѣрѹј* БЛ, *ѹдарѹј* К, *сѹрѣмѹј* Б, *дѹйѣрѹј* К, *глѣдѹј* К, *чѣкѹј* најлазе Ло, *сѹчѣкѹј* Б, *сѣѹј* Ло, *врѣѹј* се С, *сѹрѣмѹј* се Ду, *чѣкѹј*, пѹтури глѹву Ду, *гѹрѹј* чѣлу нѹћ Ду, *грѹѹј* Бз, *лѹйѹј* дѹбро Ло, *йѹдлѣѹј* Ду, *йгрѹј* П, *дрѹмѹј* Ду, *бѹцѹј* БЛ, *йѹйрѣѹј* Б, *ѹйрѹѹј* вѹкѹ Ду, *намѣрѣѹј* БЛ, *дѹј* Б, *гѹрѹј* БЛ;

г) У 2. л. једнине глагола четврте врсте чешћи су облици без *ј*:

ѹбѣи Нѣмца Ло, *йѹйѣи* кѹју Ду, *сѹкрѣи* тѹ Д, *сѹѣи* сѣби Ду, *йрѹѣи* ѹв Бз, *сѹѣи* да имѹш Лу, *йѹкрѣи* дѣте Ло, *наѣи* се и тѣ БЛ, ѹво *сѹкрѣи* С, *сѹкрѣи* звѹно П, *набѣи* дѹбро Б.

д) Глаголи типа *вѹћи*, *сећи* у 2.л. увек гласе *вѹци*, *сеци*:

йѹвѹци вѹмо Ду, *насѣци* нам Ло, *исѣѣци* Лу, *йрѹсѣци* ѹв Б.

2) 2. л. множине:

скрѣѣи мѹло П, *бѣѣи* у пѹток П, *кѹжу* *бѣѣи* С, *ѹсѣѣѣи* Лу, *дѹјѣи* вѹдѣ К, *сѹрѣмѣи* ѹдѣла БЛ, *нѹсѣи* ГГ, *нѣ* *бѹјѣи* се Д, *йзѹѹѹѣи* мѣса Д, *исѣци* вѹмо БЛ, *лѣѣи* тѹ Ло, *сѣѹѹѣи* Ло, *йѹнесѣи* К, *јѣи* тѹ Ду, *йзлѹѣи* С, *ѹзѣмѣи* БЛ, *йѹсѣи* Б, *вѹдѣи* рѹчѹн Д, *йѹѹѣи* вѹтру Д, *йѹѹѣи* тѹмо БЛ, *бѹциѣи* тѹ К, *ѹсѣѹѹѣи* бицикле С, *йрѣмиѣи* ѹрѹђе П.

Забележила сам и следеће императивне конструкције:

нѣг *биде* мѣра Б, *нѣк* *йѣра* дрѹги БЛ, *нѣк* *зѹрѹбе* ѹѣ С, *нѣка* *се* *йзѹѹѹје* Ду.

3) У 1. л. множине бележила сам императив од узвика и неправилног глагола *хајде*, *ајѣмо*, *ајмо*.

Поред наведених облика чују се и конструкције *ајде* + *да* + 1. л. мн. *йрѣзенѣи*: *ајде* *да* *йгрѹмо* П, *ајде* *да* *идѣмо* Ду, *ајде* *да* *рѹчѹмо* Ло, *ајде* *да* *кѹсѣмо* К, *ајде* *да* *йѹнесѣмо* Бз; и конструкције *да* + *йрѣзенѣи*: *да* *йѹйѣјѣмо* П, *да* *зѹйѣвѹмо* Д. Овакве конструкције постоје и у говору Горобиља.²⁷¹

²⁷¹ М. Ник. Горобиља 681.

4) Забележила сам и конструкције у којима се речца *нека* јавља у одричном значењу императива: *нека, ја ћу Ду, нека, могу ја Д, нека, сама ћу Лу.*

5) Бележила сам и конструкције негираног императива:
*немџише, сине Лу, немџише ићи БЛ, немџише лавити Д;
немџ ме питати Б, немџ ићи Бз, немџ водити војску С, немџ да продајете БЛ, немџ д с удаш Ду.*

6) На читавом терену веома су живи облици императива с партикулом *-де*:
дајде водџ Ду, немџде мислити Бз, узмиде оне Лу, ионесиде доле П, најравиде лепо Б, ћудџ мало Ду Д Ло К Бз, одиде вам ГГ, доћиде ти С, рециде нам БЛ, ућиде П, дајде Д П С Ло Бз, ирџиде мени Ду, узмиде оталџ С, остивиде га БЛ, идиде Ду.

7) Узвик *на* у овим колубарским селима може имати императивно значење „узми, држи“.

8) За разлику од стања у Шумадији,²⁷² где у приповедачком императиву облик 2. л. једине може стајати и уз сва остала лица, у посећеним колубарским селима бележила сам 2.л. једине само уз 1. лице:

ја зови Д, ја шрљај Ду, ја иџери БЛ, ја свџ шџерај К, ја моли Б, ја дрџи Ло, а ја дај С.

Потенцијал

5.15. Уопштен је енклитички облик помоћног глагола *биџи* за сва лица:
да би сџуџио Лу, за кога би могла К, наредила би К, ја би волио БЛ, имала би да чџм Ду, да не би баџио Б, да не би неџријашџе С, нико не би реко Бз, ко би мџслио П, не би мого БЛ, ја би угасио К, кад би му дала Ду, кџиџили би дол Ду, дошле би вечерас П, рекли би џџему С.

Уопштавање облик *би* у свим лицима одлика је и свих оближњих говора.²⁷³

Глаголски придев трпни

5.16. Глаголски придев трпни у испитиваним пунктовима јавља се с наставцима *-н* и *-иџ*.

а) Потврде за формант *-н*:

звџно Тџрско брдо П, сџрџемано у тајности Бз, заклџно стџке Бз, неџзвџни бџли П, заклџне обе П, ослџгана Лу, није коџвџно ГГ, огњџште озџдано Ло Лу БЛ Ду ГГ Бз, улошци кџџовџни Лу, бџла сазџдана Лу, одавдџн ошџерџн Бз, доле наредџано Лу, коџџане Лу, по Трџјицама иџсејџно Лу, де је обрџно ГГ, намазџно К, слџмарице иџзџикџне К, ошџерџн на рџбију К, чџршави иџкџни К Ло Ду Бз ГГ, демџбџлисџн К, уџлешџена Д, озџдано од цџгле Д, звџна Ливада Д, звџни стџжер С, ирџодаџвано Д, бџо бџџен Б, звџне кољечке Б, огњџште иџџизџлџно Ло, орџман закџучџн Ло, кџвџана да бџде С, озџдана фџруна Ло, звџна Јелџнка Ло, иџџан Ло, августџ ошџерџни Ло,

²⁷² Рем. Шумадија 327.

²⁷³ Уп. нпр. Теш. Љештанско 228; Ник. Тршић 421; М. Ник. Горобилџе 682; Рем. Шумадија 327–328.

свѣ *ирѣкойа*но С, свѣ је *сѣјано* С, *шѣса*на јапија Ду, зоб *насѣвана* Б, *звани* трѣножац БЛ, *укойа*на у земљу Б, *рано сѣјано* С, *сѣјане* до Миољдана П, *ѡкована* гѡр Д, *сирѣмани* посебно Б, *узима*но жито С, шта је *закѡва*но БЛ, *скѡван* је ГГ, *нису вѣзани* Б, *скуиљан* сир Ду, *вѣзано* за бѣраг Д, *држана* по једна крмача К, от пердѣ *скѡва*ни Б, *био* је *мобилисан* БЛ, *бѡмбардовано* било С, *ирѣкѡмандован* БЛ, *рања*ван сам БЛ, *сирѣмано* Лу;

рѡђен сам П, *рађена* је П, *није урађена* Бз, *сви* смо *ѡдгājени* Бз, *били заморени* П, *ирѡвљена* од јабуке К, *биле сирѣмљене* С, *мунниција ѡбележена* С, што је *иѡкуиљѣно* С, *није дѡрађена* Лу, *мѡст* је *срушен* Лу, *ѡви* су *иримљени* ГГ, *кућа ирѡвљена* Лу, *рѡђен* сам ѡв Лу, *убачене* у бѣнар П, *иечена* у Рабасу Лу, *извлāчена* је Лу, *извлāчен* шѡдер Д, *њи*ве су *ѡтворене* Лу, *жглѣб наира*вљен С, *вакѡ урађена* ГГ, *наложене* слāмѡм Лу Ду, *избāчено* С, *лѡжен* Д, *рѡђена* Ло К Лу Ду БЛ Б ГГ Бз, *ударена* земљѡм Бз, *незайржено* БЛ Ду Ло, де је *убијен* Ло, *тāмо* је *сарāњен* Ло, *ѡни* су *ѡдѣљени* К, *ѡна доведена* Лу, *гājен* К, *рањен* К БЛ, *задужен* био К, *ирѡвљене* тадā К, *дѡселен* вѡд Д, *виђен* чѡек Д, *пѡсле леиљена* Д, *рађена* Ду Д П БЛ Б С, *ја ѡдрѣђен* Д, *сѣшено* Д, *искројено* Д, *ѡкројени* вакѡ БЛ, *наира*вљена *окнѣта* Д, *вѣриге* *наслѣђене* Б, *набијен* слāмом Б, *иокривѣна* слāмом Б, *ударено* кѡле Б, *иѡкуиљѣно* свѣ Ло, *завршена* прѣђа Ло, *лѡжена* вāтра Ло, *сѣшено* мѣсо Ду Ло С БЛ Б С П Д, *иобијенѡ* Ло, *иѡйаишѡшено* Ду, *ѡдгājена* Ду, *наира*вљена *сиришњака* Ду, *ударене* *даске* Ду, *ѡселѣни* Ду, *наместāн* *крѣвет* Ду, *начињена* од дрѣвета БЛ, *смѣшињена* БЛ, *био жѣњен* БЛ, *бићеш нагрāђен* С, *дѡбијен* (сви *пинктови*), *сакривен* био К, *ѡбувен* стѡјим БЛ, *иобијено* мнѡго Ду, *сатрвен* ја Д.

б) Потврде за формант *-и*:

звāи ѡнѡ Д, *пāнтим* кад је *ѡишѣраиш* Ду, *био* је *иѡзвāиш* БЛ, *ирѣдāиш* сам тѣ С, *ѡзидāиша* била Б, кад ми је *ѡтац ѡишѣраиш* К, *ишѣраиш* Ло, у Попучкама *удāиша* Д, *удāиша* сам ѡв БЛ, *тѡ* је прѣ *ишкāиш* БЛ;

дѡнѣиша је љутру Лу, *тѣк* је *иѡчѣиш*о било Ду, *цѣо* *дан сājѣиш* К, свѣ је *ѡднѣиш*о П; *мѣишѣиша* *жица* Лу, *ирѡмакнѣиша* К, *дигнѣише* гѡр Д, *зайиѣгнѣиш* Ло, било *издигнѣиш*о Ду, *мѣишѣиш*о *ѡраја* Ду, *карлице мѣишѣише* Бз, *иѡденѣиша* Б, *расѣиша* *пилеж* Б, *иѡдигнѣиш* млин БЛ, *ѡдигнѣиш* од *пѡда* П, *сāденѣиш*о *житѡ* С.

5.17. Код глагола прве и седме врсте бележила сам алтернацију коренског сугласника, али не доследно:

вѣжсена кѣцѣља Ду, *вѣжсени* јастици Бз, *довежсена* јагњад Д, *иѡмужсене* (сви *пунктови*), *мужсене* љвече К, *ишѣрѣшени* јѡргани Бз, у њиву *нѡшено* Ду, *надѡношено* Лу, *тѣ* је *кѡшено* Д, *зайѡшњен* (сви *пунктови*);

извезѣни *ирами* Лу, *извѣзени* *чаршѡви* С, *вѣзени* *рукави* К, *нѡсене* *цркви* К, *ишѡшрѣсене* *рѣбине* Ду, *донесѣно* *нама* Бз.

5.18. Подновљено јѡговање сам бележила и код групе *-си* у примерима: *нису кѡришњене* Лу, *плѣва* је *кѡришњена* Б, *уирѡйāишњена* *ливāда* БЛ, *замāишњено* *млѡго* Ло, *иѡчишњена* *āвлија* ГГ; али и: *кршињено* *име* Ду, *зайушњена* мнѡго П, *смѣишњен* *нѣди* Лу, *укршињене* *расѣ* П, *ѡишѣишњен* *лѣтѡс* Д, *ишѣишњен* *кући* БЛ; али и: *ишѣишњана* *стѡка* Ду, *наместāне* *слāмарице* К.

На овом терену нисам запазила облике које срећемо у Шумадији²⁷⁴ *крађен, украђен и сл.*; говори се увек *украден, украден, иодједен*.

Глаголски прилог садашњи

5.19. Као што је у Колубари²⁷⁵ и у мојој грађи има свега неколико примера глаголског прилога садашњег:

тај мој стрџц *одлазећи* каже Д, *изгибоше ирвврџајући* шолу К, *кријући* му однеће Ду, *погинули радећи* земљу Бз, *све жмурећи* Лу, *црко чувајући* БЛ, *поломе се играјући* Ду.

У свим суседним говорима овај се облик ређе среће.²⁷⁶

Глаголски прилог прошли

5.20. Глаголски прилог прошли чула сам једино од глагола *бити*, и то у функцији придева *бивши* мџ П.

Глаголски прилог прошли не бележи ни Б. Николић,²⁷⁷ као ни истраживачи суседних западносрбијанских говора; у Шумадији се срећу примери као и у овим колубарским селима *бивши шумар* и сл.²⁷⁸

Перфекат

5.21. Облици перфекта веома су жива граматичка категорија. Наводим само неколико потврда које су део обимне грађе:

чекали смо крај П, *ишо̄ је* у школу Д, *вџко сам* коцку Д, *дошла сам* јџтрос Бз, *нисам* кџко Д, *он се* кришћаво К, *мџзли смо* трипут К, *мо̄го сам* К, *гајили смо* Бз, *ирвстџизала* су деца Ло, *зарађиво сам* Ло, *вџко је* пиће Ло, *нашо̄ сам* Ста̀ноја К, *ишо̄ је* шко̀ли ГТ, *оштеро̄ сам* Ло, *дрџбо̄ сам* Б, *гле̄до̄ је* Б, *до̀диде су* Б, *није* имо̄ Бз, *ошли су* Ду, *ка̀ко је се* удо Ду, *иџвало се* Ду, *ле̄жџали смо* Ду, *о̀стџо̄ је* ма̀ли Ду, *до̀шо̄ сам* кџћи БЛ, *изгинуло је* БЛ, *одва̀јо се* Лу, *о̀дрџо је* Лу, *није* наз дѝро С, *до̀шо̄ је* С.

5.22. Забележила сам и примере у којима се јавља крњи перфекат:

далеко *било* Ду, *жива била* Д, *дао* Бџг Б, *џбио те* Бџг Бз, *он бе̄го̄* К; *ишла* и *ра̀дила* Бз, *о̀ра̀ла*, *вџкла* К, *ишла* на пѝјац, *но̀сила* Ду, *ко̀сила*, *дѐнула* и све *ра̀дила* Лу, *чу̀вала* нас, *ирѝчала* нам Ло, *ѝлѐла*, *ишќала*, *ирџела* Ду; *било* њи трџица Лу, *о̀стџо̄* наро̀д Д, *иорџдила* у та̀лигама К, *џмрла* ко̀мшѝнка Бз.

²⁷⁴ Рем. Шумадија 330–331.

²⁷⁵ Ник. Колубара 53.

²⁷⁶ Уп. нпр. Теш. Љештанско 228; Ник. Тршић 433; М. Ник. Горобиље 682; Ник. Мачва 274; Рем. Шумадија 331–332; Д. Петров. Качер 393.

²⁷⁷ Ник. колубара 53.

²⁷⁸ Уп. нпр. Теш. Љештанско 229; Ник. Тршић 422; М. Ник. Горобиље 682; Рем. Шумадија 332.

Плусквамперфекат

5.23. У посећеним колубарским селима бележила сам облике плусквамперфекта:

био иоранио БЛ, *били дали* С, *била се удала* Ду, *био дошо* Лу, *био набавио* П;
како се беше звао Б, беше онџо куйио С.

Напомене о појединим глаголима и групама глагола

Глаголи прве врсте

5.24. *јестѝ*

За разлику од стања посведоченог у Колубари²⁷⁹ где срећемо облике *јемо*, *јеј* и *сл.*, у мојој грађи нема потврда које указују на чување старијег стања. Бележила сам:

ипрезентѝ: *једѝм* (сви пунктови), *ајде да једѝш* Д, *да једѝ* П, *да једѝмо* прво Б, *једѝше* сада Ду, *дају* им да *јѝду* БЛ, *д јѝм* леба Ду, *нѝмаш* *д јѝш* Лу, *сѝдѝ* и *јѝду* Д, *ајд* *д јѝш* мало БЛ, *иоједѝм* онџо С, *изедѝш* шта ти да Бз, *наједѝ се* он К, *иоједѝмо* ми Ло, *наједѝмо се* туд Д;

имѝератѝив: *јѝше* тџ[г] крша Ду, *јѝдише* тџо Ло, *јѝди* (сви пунктови), *изјѝдише* џвџо П, *јјѝди* га Д, *најѝди се* добро С.

Стање у суседним западносрбијанским говорима одговара овом у колубарским селима.²⁸⁰ У говору Мачве у императиву се чувају облици *јѝј*, *јѝјше*, док на терену Шумадије срећемо облике *јѝдѝм* и *јѝм*.²⁸¹

аористѝ: *ја* онџо *иојѝдо* Д, *најѝде се* и он П, *изјѝде* онџо С, *јјѝде* га БЛ;

р. ипривѝ: *само* што сам *иојѝео* Ло, *изјѝли* смо онџо Д, *најѝео се* добро Лу, *јѝло* је се Ду, *јѝо* је одјутрос Ду, *јѝла* је са нама К.

5.25. *ићи*

ипрезентѝ: У свим пунктовима редовно сам бележила следеће акценатске и морфолошке ликове *идѝм* (д *идѝм*), *идѝш* / д *идѝш*, *идѝ* (д *идѝ*), *идѝмо* (чешће) и ређе *идѝмо* (д *идѝмо* / д *идѝмо*), *иду*;

имѝератѝив: На читавом терену говори се *иди*, *идише*, али и *ише*;

р. ипривѝ: *ишо* (сви пунктови), *ишао* П, *ишла* (сви пунктови), *ишло* (сви пунктови);

иприлог садашњи: *идући* тудџа Ло.

5.26. *изићи=изаћи*

Глагол *ићи* у облику с префиксом *из-* може да гласи *изићи* (најчешће) и знатно ређе *изаћи*.

²⁷⁹ Ник. Колубара 53.

²⁸⁰ Уп. нпр. Теш. Љештанско; Ник. Тршић 422; М. Ник. Горобиље 683.

²⁸¹ Ник. Мачва 275; Рем. Шумадија 339.

ипрезент: У свим пунктовима бележила сам *изѝћем* (д *изѝћем*), *изѝћеш* (д *изѝћеш*), *изѝће* (д *изѝће*), *изѝћемо* (д *изѝћемо*), *изѝћете* (д *изѝћете*), *изѝћу* (д *изѝћу*); и ређе: *изѝћем* гóр С, *изѝће* óна К, д *изѝћу* пред њега Лу;

империатив: *изѝћи* (сви пунктови), *изѝћите* дóл на цаду Д, сѝмо *изѝћите* дóл Лу, *изѝћите* нà пýт Бз; и: *изѝћи* вѝмо ГГ, *изѝћи* гóре П;

аорист: *изѝћо* Ду Б Бз БЛ Ло Д К, *изѝће* П Ду Б Ло Д Бз, *изѝћосмо* Ду БЛ П Б С, *изѝћоше* Ду Лу Ло С БЛ; и: сѝмо што *изѝћосмо* БЛ, *изѝћосмо* њ мѝ К, *изѝћоше* óв Ло;

р. ипидев: *изѝшó* (сви пунктови), *изѝшó* је Ду, *изѝшла* (сви пунктови), *изѝшло* (сви пуктови); и у множини је на целом терену: *изѝшли*, *изѝшле*, *изѝшла* дéца К; али и: *изѝшó* је ис куће Бз, сѝт су *изѝшле* П.

И у свим суседним говорима знатно су чешћи облици глагола *изѝћи*.²⁸²

5.27. доћи

ипрезент: У свим пунктовима сам бележила облике презента *дóћем*, *дóћеш*, *дóће*, *дóћемо*, *дóћете*, *дóћу*;

империатив: *дóћи* (сви пунктови), *дóћите* Ду Бз Б Ло С БЛ Д К П, *дóћите* П БЛ С Ду;

аорист: *дóћо* Б Бз ГГ К Ло Ду Д БЛ, *дóће* óн С, *дóћосмо* БЛ Ду С Б Д, *дóћошмо* дóл Б, *дóћосте* Ду Лу, *дóћоше* (сви пунктови);

футур: *дóће* (сви пунктови); али и: *дóћи* ћу П, *дóћи* ће Ду;

р. ипидев: *дóшó* (сви пунктови), *дóшао* тѝмо С, *дóшла* Б Ло К Ду БЛ Бз ГГ, *дóшло* дéте Лу; и у множини на целом терену: *дóшли*, *дóшле*, *дóшла*;

ипоѝенцијал: *дóшó би* Ду Лу БЛ БС, *дóшла би* К Ло П Ду Бз, *дóшло би* óно Д; и множини у свим пунктовима: *дóшли би*, *дóшле би*, *дóшла би*.

5.28. наѝћи

ипрезент: *наѝћем* (сви пунктови), *наѝћеш* Ду Бз Ло К П Д БЛ, *наѝће* (сви пунктови), *наѝћемо* К ЛО Бз П Ду Лу, *наѝћете* Лу БЛ П К С Бз Б, *наѝћу* П БЛ ГГ;

империатив: *наѝћи* (сви пунктови), *наѝћите* Ло К Лу П Ду БЛ Бз, *наѝћите* П Ду;

аорист: *наѝћо* Ду Лу БЛ Б С Д Ло К Б, *наѝће* Д С Ло БЛ, *наѝћосмо* С БЛ Д Ду К Б, *наѝћоше* (сви пунктови);

футур: *наѝће* (сви пунктови), *наѝћи* ћу П;

р. ипидев: *наѝшó* Б Ду Лу К Д БЛ С, *наѝшó* Б, *наѝшла* Ло С Бз Д, *наѝшло* БЛ Д.

5.29. оѝћи

Говори се *оѝѝћи* и *оѝѝћи*.

ипрезент: У свим пунктовима сам бележила облике презента глагола *оѝћи*-*ћи*: *оѝем*, *оѝеш*, *оѝе*, *оѝемо*, *оѝете*, *оѝу*. Понекад се могу чути и облици презента *шрећој* врсти: *оѝиднѝм* П Ло Бз, *оѝиднѝ* П Д, *оѝиднѝмо* тѝмо С;

²⁸² Уп. нпр. Теш. Љептанско 229; Ник. Тршић 423; М. Ник. Горобиле 683; Ник. Мачва 275; Рем. Шумадија 335.

императив: *оџиџи* (сви пунктови), *оџиџиџе* (сви пунктови); али и: *оџидни* и *вџи* П, *оџидниџе* само Д, *оџидниџе* код њџ С;

Не располажем ниједном потврдом за облик императива *оџиди*.

аорисџ: *оџо* (сви пунктови), *оџосмо* Ду Лу Д БЛ Б Ло К, *оџосмо* Ду Б, *оџосше* (сви пунктови);

р. џридев: *оџиџо* Ду Бз С Д П Лу Ло К БЛ Б ГГ, *оџиџао* П С, *оџиџла* Ло К Б ГГ, *оџиџло* Бз; и у множини на читавом терену се може чути *оџиџли*, *оџиџле* *оџиџла*;

фуџур: *оџиџу* Ду К П БЛ, *оџиџе* С БЛ Бз Д, *оџиџемо* Б Ду С П К; и: *оџиџи* џу Д.

5.30. *обиџи*

џрезентџ: *оџиџем* Ду Бз Б Ло К, *оџиџеш* Б П, *не мож д оџиџе* Ду, *оџиџемо* Б Д, *оџиџу* БЛ Д Ду;

императив: *обиџи* Ду П Ло С К БЛ Бз, *обиџиџе* Б Д, *обиџиџе* Д;

аорисџ: *обиџосмо* С БЛ Лу, *обиџосме* С К Б П Ду;

р. џридев: *обиџо* Ду П Д, *оџиџо* Б П, *обиџла* Бз, *обиџло* К, *обиџли* С;

фуџур: *обиџу* Бз Ду БЛ Ло К.

5.31. *сиџи*

Не располажем потврдама за инфинитив *саџи*,²⁸³ од којег сам бележила једино презент *саџем* Д, и императив *саџи* отале Ду.²⁸⁴

џрезентџ: *сиџем* Лу Ду Ло Бз БЛ П, *сиџеш* Бз ГГ Ду Ло, *сиџе* Ло Д, *сиџемо* Д, *сиџеџе* П К Ду Лу, *сиџу* оџозгџ Д;

императив: *сиџи* Ду С БЛ К Ло Бз ГГ;

аорисџ: *сиџе* ГГ, *сиџосме* Д С;

р. џридев: *сиџо* Ду П К ГГ, *сиџла* је Ду, *саџо* смо *сиџли* С;

фуџур: *сиџе* саџ П.

5.32. *џџи*

У посећеним селима не говори се *џџи*.

џрезентџ: *џџем* (сви пунктови), *џџеш* С Д БЛ Ду Ло К, *саџо* *неџ џџе* Д, *џџемо* (сви пунктови), *џџу* (сви пунктови);

императив: *џџи* (сви пунктови), *џџиџе* / *џџиџе* (сви пунктови);

аорисџ: *џџо* Д БЛ Б, *џџе* К Ло Бз Ду П Д С, *џџосмо* С Д Ду, *џџосме* оџи Ду;

р. џридев: *џџо* (сви пунктови);

фуџур: *џџе* Лу Ду БЛ Б Ло К, *џџи* џу саџ С.

Глаголски придев радни глагола прве врсте с основом на -с на читавом терену гласи као и у стандардиом језику:

џаџо пџкар Ло, *џаџо* оџ Б, *џаџо* з дрвета ГГ, *џимџс џаџла* Ду, *џаџла* ја К, *деџе* *џој џаџло* К, *џаџли* *наџи* БЛ, *џлџла* (сви пунктови), *џлџле* (сви пунктови), *џрџла*, *џрџле*, *џрџли*, *џрџла* (сви пунктови); тако и: *џлџо*, *џлџло*, *џлџли*, *џлџла*, *џрџо*, *џрџло*.

²⁸³ Облик познат говору Љештанског; Уп. Теш. Љештанско 229.

²⁸⁴ Ови облици чују се једино у говору људи пореклом из Подгорине.

Глаголски придев трпни код глагола с инфинитивном основном на -с јавља се:
а) са алтернацијом: *донешена* крпа К, *одлука донешена* С, *истирешени* јоргани Бз, *био сјашен* Д, *прошрешен* Ду, *шрешено* доле Ло;

б) без алтернације: *донесена* роба П, *прошресена* добро Ду, *прошресене* рубине Ду, *донесено* нама Бз.

Глаголски придев трпни код глагола с основном на -з гласи:

а) са алтернацијом: *везена* кећеља Ду, *везени* јастуци Бз, *довезена* јагњад Д, *јомужене* (сви пунктови), *мужене* увече К;

б) без алтернације: *извезени* ирама Лу, *извезени* чаршови С, *везени* рукави К.

Код глагола прве врсте с основном на велар у 3. л. мн. презента у свим пунктовима јавља се палатализовани сугласник *в'чү, ш'чү, и'ечү, нас'ечү, њов'чү, нас'ечү, об'чү, зас'ечү, рас'ечү, св'чү, дов'чү, изв'чү, ис'јечү, не могу, вршү, овршү, навршү* (в. т. 5.4.). Међутим, спорадично се могу срести и примери у којима није дошло до алтернације *шүку* волове П, *и'екү* циглу Д.

У свим суседним говорима јављају се облици с палатализованом основном у 3. л. мн. презента, а у Шумадији и на терену Мачве палатализовани сугласник срећемо и у императиву: *и'ечи* (Шумадија), *вучи се* (Мачва).²⁸⁵

5.33. *врѣћи*

Глагол *врѣћи* у има облике по првој врсти.

инфинитив: у ово време се *врѣћи* жито Б, треба да се *врѣћи* Ду, *врѣћи* БЛ Ло К Лу;²⁸⁶

ипрезент: У свим пунктовима доследно сам бележила *вршѣм, вршѣш, вршѣ, вршѣмо, вршү*; тако и: *овршѣм (овршем), овршѣш, овршѣ, овршѣмо, овршѣше, овршү*;

р. придев: *врѣ* (сви пунктови), *врѣ* је се Д Б К Ло Ду П, *оврѣ* смо Ду Б С БЛ, *врѣ* (сви пунктови);

На подручју централне Шумадије, Мачве, Љештанског и Горобиља овај глагол остаје у првој врсти, док у говору Тршића прелази у седму врсту и гласи *вршиш*.²⁸⁷

5.34. *моћи* (исп. т. 5.2.)

Глагол *моћи* у 1. л. јединине презента поред ређег *могу / не могу*, спорадичног *мдрѣм*, у свим пунктовима има облик *мѣжем / не можем*.

У 3. л. множине бележила сам *мѣжу / не могу* и ређе *могу / не могу*.

У 2. л. јединине поред облика *мѣжеш*, често сам бележила и: ако *мош посѣ* Ду, *мош ти то* П, *мош* Ду Лу К Ло БЛ Бз, *не мош* Лу Ду Б ГТ Д С Ло К.

На терену сам констатовала појаву преласка појединих облика свршених глагола прве врсте у трећу врсту:

²⁸⁵ Уп. Теш. Љештанско 230; Ник. Тршић 423; М. Ник. Горобиље 684; Ник. Мачва 275; Рем. Шумадија 336–337.

²⁸⁶ *Врѣћи* бележи и Б. Николић; в. Ник. Колубара 55.

²⁸⁷ Рем. Шумадија 338; Ник. Мачва 275; Теш. Љештанско 231; Ник. Тршић 424; М. Ник. Горобиље 685.

5.35. *йомоћи*

йрезентӣ: *й̀омогнѐм* П Д Бз Лу Ду Ло К Б ГГ, да му *й̀омогнѐш* Ду, *й̀омогнѐш* П Д Лу БЛ, *й̀омогнѐ* (сви пунктови); и у множини на читавом терену бележила сам *й̀омогнѐмо*, *й̀омогнѐше*, *й̀омогнѐ*.²⁸⁸

аористӣ: *й̀омого* му тад Д, *й̀омогосмо* ѝ мѝ БЛ;

имѝерайтив: *й̀ом̀ози* (сви пунктови), *й̀ом̀озише* (сви пунктови);

р. й̀ридев: Говори се *й̀омог̀* , *й̀ом̀огла*, *й̀ом̀огли*;

фуйур: *й̀ом̀оћу* Ду Лу Бз БЛ С Ло К, *й̀ом̀оћеш* тѝ Д, *й̀ом̀оће* ти о̀вај ма̀ли П; али и: *й̀ом̀оћи* ћу Бз.

5.36. *лећи*

йрезентӣ: У свим пунктовима сам бележила *лѐгнѐм*, *лѐгнѐш*, *лѐгнѐ*, *лѐгнѐмо*, *лѐгнѐше*, *лѐгну*; тако и: *слѐгнѐ* , *й̀олегне*;

имѝерайтив: *лѐзи* Д Ду Бз Б П К, *лѐзише* П Ду;

аористӣ: *лѐгосмо* К С Б, *лѐгоше* С П Ду Лу;

р. й̀ридев: *лѐг̀* је Ду, *са̀д* је *лѐгла* ГГ, *са̀мо* смо *лѐгли* К, *лѐгли* П Ду.

5.37. *дићи*

йрезентӣ: да се *дѝгнѐм* Ло, нѐ можѐм да *й̀одигнѐм* Ду, трѐба да *о̀дигне* Б, *дѝгнѐмо* г̀ор Лу;

имѝерайтив: *дѝгни* та̀мо П, *й̀одигнише* о̀во С, *о̀дигни* ма̀ло БЛ;

аористӣ: *дѝгосмо* Д П, *й̀одигоше* вѐг̀а Ло;

р. й̀ридев: *дѝг̀* га је Ду, *й̀одиго* з̀во̀но П, *о̀дигли* о̀н̀о ма̀ло Б;

фуйур: *дѝћу* Бз С Лу, *й̀одићу* К П ГГ.

5.38. *стићи*

йрезентӣ: *стѝгнѐм* Ду Д БЛ С Лу, да је *й̀рѐстѝгнѐм* П, *стѝгнѐш* Лу Ду, *стѝгнѐ* К Бз;

имѝерайтив: *стѝгнѝ* је П, *са̀мо* и *й̀рѐстѝгнише* Ло;

аористӣ: *стѝгѝже* С Д, *стѝгосмо* Б П, *стѝгоше* Бз Ло БЛ Ду П;

р. й̀ридев: *стѝго* Б Лу П Ду, *стѝгла* БЛ К;

фуйур: *стѝйћу* те ја БЛ, *й̀рѐстѝйћу* вас ја С.

5.39. *таћи/маћи*

йрезентӣ: *са̀м о̀дѝакнѐм* р̀у̀к̀о̀м Ду, *о̀дѝакнѐш* га ва̀к̀о̀ Лу, да га *ма̀кнѐм* Д, *наѝакнѐш* Ло К, да не *й̀ромакнѐ* Ду;

имѝерайтив: *изма̀кни* се о̀гале Лу, *ма̀книше* се Ду, *й̀ома̀кни* се Бз, *о̀дма̀кни* се Д;

аористӣ: *о̀дѝако* се С, ја се *й̀змако* Д, *й̀рома̀космо* Ло; *о̀дма̀коше* се БЛ; али: *о̀дма̀кнуше* се П;

фуйур: *изма̀ћѐмо* се мѝ С, *о̀дма̀ћѐмо* ма̀ло Б.

²⁸⁸ У Шумадији се јавља и *й̀оможем*; Рем. Шумадија 343.

5.40. *рећи/шећи*

ипрезентӣ: На читавом терену говори се *рѣкнѣм, рѣкнѣш, рѣкнѣ, рѣкнѣмо, рѣкнѣше, рѣкнѣ*; и: да *ипрѣрекне* Лу, да и *зайѣкнѣмо* К, *уйѣкнѣш* БЛ;

импѣраѣив: *рѣци* (сви пунктови), *рѣциѣше* Ду С Ло П К Д Б Бз БЛ, тѣ *уйѣци* БЛ;

аористӣ: *рѣко* (сви пунктови), *уйѣче* њна БЛ, *зайѣкоше* и Ло, *рѣкоше* на̀ма Д; *р. ипрѣдев*: *рѣко* (сви пунктови), *рѣкла* (сви пунктови), *зайѣкла* (сви пунктови);

футур: *рѣћу* (сви пунктови).

5.41. *-чети*

ипрезентӣ: Располажем потврдама из свих пунктова за облике *идѣнѣм, идѣнѣш, идѣнѣ, идѣнѣмо, идѣнѣше, идѣнѣ*; и: *на̀чнѣм* Ло Ду, *на̀чнѣ* П К;

импѣраѣив: *идѣни* Ду Лу П С Д БЛ, *идѣниѣше* вѣ П, *на̀чни* Ду Лу Бз П;

аористӣ: *идѣ* Лу К Ду Ло С БЛ П Д Б, *на̀чѣше* Бз П;

р. ипрѣдев: *идѣѣо* Ду Д БЛ Б С Ло, *идѣѣла* Лу Ду Бз ГГ, *на̀чѣли* Ду К.

5.42. *-ѣѣти*

ипрезентӣ: *ипрѣйнѣм* Б ГГ Ло, *сѣйнѣм* Ду Лу К, *зѣйнѣ* С БЛ, *сѣйнѣш* Ду;

импѣраѣив: *сѣинѣ* је Ду, *зѣинѣше* Д П;

аористӣ: *сѣйѣ* је ја Лу, *сѣйѣше* и Б Ду, *зѣйѣсмо* за оно Д;

р. ипрѣдев: *сѣйѣо* Лу Ду Б Д, *сѣйѣла* К Ду, *зѣйѣла* Бз БЛ.

С префиксима *из-*, *ѣо-*, *уз-* презент се гради по П врсти:

исѣиѣм се та̀мо Д, *исѣиѣ* се јѣдва П, *идѣиѣм* се (сви пунктови), *идѣиѣш* се Бз Ло К БЛ Ду, *идѣиѣ* се (сви пунктови), *идѣиѣмо* се Ду С К БЛ Д Б, *идѣиѣ* се Ду Д С К Бз; тако је и: *усѣиѣм* се, *усѣиѣш* се, *усѣиѣ* се, *усѣиѣмо* се, *усѣиѣше* се, *усѣиѣ* се.

5.43. *саг-* (се)

ипрезентӣ: да се *сѣгнѣм* ГГ, *сѣгнѣм* се ва̀кѣ Ду, *сѣгнѣм* се те по̀купѣм Д, да се *сѣгнѣш* Лу, *сѣгнѣмо* се свѣ П, са̀мо да се *сѣгну* Лу;

импѣраѣив: *сѣгни* се БЛ Ло Б, *сѣгниѣше* се БЛ;

аористӣ: *сѣжѣ* се Д, *сѣгосмо* се мѣ С, *сѣгѣше* се њне Ло;

р. ипрѣдев: *сѣгѣ* се ГГ Лу, *сѣгла* се Бз Б К ГГ, *сѣгли* се К;

тѣ. ипрѣдев: *цѣо* да̀н *сѣгѣш* К, ва̀кѣ *сѣгѣш* Б, мо̀раш *сѣгѣш* БЛ, *цѣо* *сѣгѣш* Ду.

5.44. *црћи*

ипрезентӣ: Располажем потврдама из свих пунктова за облике *црѣкнѣм, црѣкнѣш, црѣкнѣ, црѣкнѣмо, црѣкнѣше, црѣкнѣ*;

импѣраѣив: *црѣкни*, *црѣкниѣше* (сви пунктови);

аористӣ: *црѣко*, *црѣче*, *црѣкосмо*, *црѣкоше* (сви пунктови);

р. ипрѣдев: *црѣко* (на читавом терену), *црѣкао* Ду П БЛ Бз, *црѣкла*, *црѣкли* (сви пунктови);

футур: *црѣће*, *црѣћемо*, *црѣћѣше*, *црѣћу* (у свим пунктовима).

5.45. *иући*

ипрезентӣ: *иуќнѐм* Д Ло Бз Лу Ду, *иуќнѐш* Д П Ло С, *иуќнѐ* П БЛ, *иуќнӯ* Ду К БЛ;

импѐратив: *иуќни* П С;

аористӣ: *иуће* (сви пунктови), *иуќосмо* Лу Ду;

р. ипривев: *иуќао* Б Ду Д С Ло БЛ П, *иуќла* Лу П Лу Ло Ду Бз К, *иуќло* Д П С Ду Б;

футур: *иуће* (у свим пунктовима); и: *иући ћу* П.

5.46. *иасти*

ипрезентӣ: *иаднѐм*, *иаднѐш*, *иаднѐ*, *иаднѐше*, *иаднӯ* (сви пунктови), *уиадну њи* двѐ П, *дѐиадну мӯка* Лу, *исиадне* К Бз Ду БЛ Д П;

импѐратив: *иадни* Д П;

аористӣ: *иадо* Д БЛ Ду Б ГГ Бз К Лу, *иаде* Ло Ду Б П К Лу С, *дѐишаде* С Д П Ду, *ипрѐиадо се* Бз Ду К П;

р. ипривев: *иао*, *иаџа*, *иаџо*, *иаџи*, *иаџе* (на читавом терену).

5.47. *сѐсти*

ипрезентӣ: *сѐднѐм*, *сѐднѐш*, *сѐднѐ*, *сѐднѐмо*, *сѐднѐше*, *сѐднӯ* (у свим пунктовима);

импѐратив: *сѐди*, *сѐдише* (сви пунктови);

аористӣ: *сѐдо*, *сѐде*, *сѐдосмо*, *сѐдоше* (сви пунктови);

р. ипривев: *сѐо*, *сѐџа*, *сѐџо*, *сѐџи* (у свим пунктовима).

5.48. *стиасти*

ипрезентӣ: *стианѐм* Ду Лу Ло Д С БЛ Бз, *стианѐш* тѐ Б, *стианѐмо* (сви пунктови), *стианӯ* (сви пунктови);

импѐратив: *стиани*, *стианише* (у свим пунктовима);

аористӣ: *стиадо* Д БЛ Ло, *стиаде* Ло Лу Б Ду П БЛ Бз, *стиадосмо* С Д БЛ Ло Ду К, *стиадоше* П Ло С БЛ Б Ду Д;

р. ипривев: *стиао*, *стиаџа*, *стиаџи* (сви пунктови).

5.49. *узџи*

ипрезентӣ: *узмѐм* / *узнѐм* /, *узмѐш*, *узмѐ*, *узмѐмо*, *узмѐше*, *узмӯ* (у свим пунктовима); Нисам регистровала облике *узем*, *узеш*, *узе* и сл;

импѐратив: *узми*, *узмише* (на читавом терену);

аористӣ: *узе*, *узѐсмо*, *узѐше* (у свим пунктовима);

р. ипривев: *узо* С Ло К Ду Б П БЛ Лу Бз, *узџа* К Лу Ло Б ГГ Бз Ду П, *узџи* К Б Ду П Д.

Прелазак појединих облика наведених глагола из прве у трећу врсту, и то најчешће код оних са презентском основом на велар, С. Реметић објашњава „потребом диференцијације, тј. избегавања потпуног поклапања са облицима итератива (стићи — стигнем / стизати — стижем).“ Такође указује на чињеницу да је

перфективност глагола и *йрве* и *йреће* врсте важан моменат за прихватање форманта *-не-*.²⁸⁹

5.50. *мрѣти*

йрезенїй: врѣме је да *мрѣм* Ду, дїјете, трѣба да се *мрѣ* К, *умрѣм* (сви пунктови), да тї *умрѣш* Лу, *умрѣмо*, *умрѣ* (у свим пунктовима);

имїератїив: *умри* тї сад Лу;

аорисїй: Облике аориста регистровала сам једино од глагола *умрѣти*, нпр. *умрѣ* К Лу П Ду БЛ ГГ, *умрѣше*, *йомрѣше* (у свим пунктовима);

р. йридев: *йомрѣло* доста Б, *умро*, *умрла*, *умрло*, *йомрли*, *йомрло* (сви пунктови).

Нисам регистровала облик *умрео*, *умрела* и сл. Овакве облике радног придева срећемо у Шумадији и Тршићу, док су у говору Љештанског и Горобиља забележени облици *умро*, *умрла*.²⁹⁰

5.51. — *сїрїти*

йрезенїй: *йрдсїрѣм* Бз Ду Лу Ло К, *вакѡ р̀азасїрѣм* Ду, *йоддасїрѣм* под њї Лу, *само р̀азасїрѣм* Ло, *йрдсїрѣмо* С Д БЛ, *засїрѣмо* К Д С БЛ;

имїератїив: *разасїри* Ду Ло Лу Бз Б;

аорисїй: нисам регистровала;

р. йридев: *йрдсїро* им Ду, *засїрли* БЛ С Ло.

5.52. *сїасїти*

инфинитїив: *сїасїти* (у свим пунктовима);

йрезенїй: да се *сїасѣм* Ло, *сїасѣмо* се туд БЛ, *сїасу* се деца К;

имїератїив: *сїаси* се Ду П, *сїасїе* се ако мѡжете С;

р. йридев: *сїасао*, *сїасла*, *сїасли* (на читавом терену);

й. йридев: *сїашени* смо Д, *сїашен* је он Ло.

У првој врсти остаје овај глагол и у говору Тршића, а у Горобиљу може прећи у седму врсту *сїасїити*. У говору Љештанског срећемо *сїасїти* и *сїасїити*, уз напомену истраживача да је чешће *сїасїи*. У Шумадији се може мењати и по седмој и по *йрвој* врсти.²⁹¹

Глаголи друге врсте

5.53. *бријати* (се)

йрезенїй: *бријѣм* се, *бријѣ* се (сви пунктови), *бријѣмо* се, *ѡбријѣм* Д Ду Б С П;

имїератїив: *бриј* се, *ѡбриј* се (у свим пунктовима), *ѡбријїше* се лѣпо Д;

аорисїй: *ѡбријаше* се Лу К, *бријасмо* се ѡбавезно Б, *ѡбријаше* га Ду;

р. йридев: *бријѡ* се да бїднѣм БЛ, *бријали* се С Д БЛ Б Ду К.

У Шумадији у презенту срећемо облике по шестој врсти *бријам*.²⁹²

²⁸⁹ Рем. Шумадија 345.

²⁹⁰ Рем. Шумадија 346; Ник. Тршић 424; Теш. Љештанско 230; М. Ник. Горобиље 685.

²⁹¹ Ник. Тршић 424; М. Ник. Горобиље 685; Теш. Љештанско 231; Рем. Шумадија 341.

²⁹² Рем. Шумадија 350.

5.54. *ѡкаѡи*

Глагол *ѡкаѡи* у има следеће облике презента:

а) *чѡм, ѡзачѡм, ѡзачѡмо, ѡзачу* (располажем потврдама из свих пунктова);

б) *ѡкѡм* (у свим пунктовима регистрован облик);

в) *ѡкѡм* Ло К ГГ.

Само сам у пункту Ду забележила императив *ѡзачи*.

Глаголски придев радни гласи *ѡкѡла, ѡзачѡла* и *ѡзачѡла* (у свим пунктовима).

У Шумадији поред *ѡкем, ѡкам* срећемо и *ѡкејем, ѡкејеш*. С друге стране, у Љештанском и Тршићу среће се поред облика *ѡкем* и облик *чем*, док је у Горобиљу само *ѡкем*. У Мачви је забележено *ѡкам*.²⁹³

Глаголи треће врсте

Глаголи *ѡреће* врсте у овим пунктовима углавном остају у овој врсти.²⁹⁴

5.55. *бринуѡи (се)*

ѡрезентѡи: *брѡнѡм (се), брѡнѡш (се), брѡнѡ (се), брѡнѡмо, брѡну* (у свим пунктовима);

имѡератѡив: *ѡдбрѡни се Д, брѡни (се)* (сви пунктови);

р. ѡридев: *брѡнуо је Д, ѡдбрѡнуо се С, брѡнула сам Ду Б, брѡнули ѡни БЛ*.

5.56. *викнуѡи*

ѡрезентѡи: *вѡкнем, вѡкнеш, вѡкне, вѡкнемо, вѡкну* (сви пунктови);

имѡератѡив: *вѡкни, вѡкниѡе* (сви пунктови);

аорисѡи: *вѡкну Ду Б Ло Лу К, вѡкнусмо, вѡкнуше* (сви пунктови);

р. ѡридев: *вѡкнуо ду Лу К Ло БЛ Б П, вѡкнула Ло К П Д Ду Бз, вѡкнули С Д Ду П Б ГГ*.

5.57. *свануѡи*

ѡрезентѡи: *свѡнѡ, ѡсване* (сви пунктови), да *ѡсванѡмо Ду*;

имѡератѡив: ако мѡш *ѡсвѡниѡе Ду*;

аорисѡи: *ѡсвану С, ѡсванусмо Бз, ѡсвануше П Бз Д Ду К Ло*;

р. ѡридев: *свѡнуо* (сви пунктови), *ѡсвѡнуо* (сви пунктови).

5.58. *увѡнуѡи*

ѡрезентѡи: *ѡвѡне П Лу Бз, ѡвѡну К Ло Б*;

р. ѡридев: *ѡвѡно Ду, свѡнуо К*.

Међутим, неки облици глагола *ѡреће* врсте могу прећи у *ѡрву*, нпр.:

5.59. *(ѡ)киснуѡи*

ѡрезентѡи: *(ѡ)киснѡм, (ѡ)киснѡш, (ѡ)кисне, (ѡ)киснѡмо, ѡкиснѡѡе, ѡкисну* (у свим пунктовима);

²⁹³ Рем. Шумадија 350; Теш. Љештанско 425; М. Ник. Горобиље 686; Ник. Мачва 277.

²⁹⁴ Исто срећемо и у Колубари; Ник. Колубара 55.

5.63. Глаголи четврте врсте на *-ова-* (*коваџи*, *куйоваџи*, *гладоваџи*, *џрговаџи*) гласе:

џрезентџ: *куџујемо* сад Ду Бз К Лу, па ја да *гладујем* Д, *куџујем* сирџшњаку Ло, *гладује* ми БЛ, *џџкује* га Б;

имџераџив: *куџујџе* Ду;

аорисџ: *џргџваше* џни нџшто П;

р. џридев: *нисам брџново* Ло, *куџоваџе* Бз Лу Ду БЛ К Ло, *џргџвали* С ГГ.

Глаголи пете врсте

5.64. За разлику од прилика на терену Шумадије,²⁹⁵ где глаголи типа *сиџаџи*, *џрезиваџи*, *узимаџи* у презенту гласе *сиџџем*, *џрезивџем*, *узимџем*, у посећеним колубарским селима џни имају промену по шестој врсти: *сиџам*, *џрезивам* и сл.

5.65. У петој врсти остају глаголи: *јахаџи*, *брисаџи*, *скакаџи*, *рамаџи*, *сиџругаџи*, *ниџаџи* и др.:

џрезентџ: *јаџшеџ*²⁹⁶, *јаџшеџо*, *брџишеџо*, *раџмџем*, *ниџе*, *скаџчу*, *сиџруџжем*, *срџчемо*, *срџчу* (у свим пунктовима);

5.66. Наводим облике презента још неких глагола:

џкреџаџи : *џкреџем* се тако К, *џкреџемо* се џџо дан Б, *џкрџћу* Д;

меџаџи: *меџем*, *меџеш*, *меџе*, *меџемо*, *меџеџе*, *меџу* (у свим пунктовима);

сисаџи: *сиџше*, *сиџшу* (сви пунктови);

слаџи: *шаџџем*, *шаџџеш*, *шаџе*, *шаџу*; и: *џџшеџем*, *џџшеџе*, *џџшеџемо*, *џџшеџу* (тако је на читавом терену).

5.67. Глагол *жеџи* гласи двојако²⁹⁷:

а) *жеџем*, *жеџеш*, *жеџе*, *џџжеџемо*, *џџжеџу* (у свим пунктовима);

б) да *жеџем* Б, трџба да *жеџу* Д, кад *џџжеџеш* П, *жеџеш* џџо дан данас Ло.

Облици *жеџем*, *жеџеш* су обичнији и чешћи у посећеним селима. У Шумадији поред *жеџем* и *жеџем*, срећемо и *жеџеје*.²⁹⁸ У Тршићу је *жеџем*, а у говору Горобилџа и Љештанског налазимо *жеџемо*, *жеџем*.²⁹⁹

Глаголи шесте врсте

5.68. *даџи*

џрезентџ: *даџам*, *даџаш*, *даџа*, *даџамо*, *даџеџе*, *даџу* (у свим пунктовима); и: *даџдем* Ло К Лу Ду, *даџду* К Ду ГГ Бз Ло С БЛ;

имџераџив: *даџа*, *даџџе* (сви пунктови);

²⁹⁵ Рем. Шумадија 357.

²⁹⁶ Нисам регистровала облик *јаџим* који се среће у Колубари; Уп. Ник. Колубара 56.

²⁹⁷ Б. Николић бележи такође двојаке облике; Уп. Ник. Колубара 55.

²⁹⁸ Рем. Шумадија 362.

²⁹⁹ Ник. Тршић 426; М. Ник. Горобилџе 687; Теш. Љештанско 232.

аорист: *даде* Д С Ду Б Бз Лу ГГ БЛ Ло К, *дадосмо* Бз ГГ К С Д, *дадоше* Б БЛ Лу;

р. њридев: *дао, дала, дали, дале* (у свим пунктовима).

5.69. *знаџи*

ѡрезент: *знам, знаш, зна, знамо, знаџе, знају* (у свим пунктовима); и: *знадем* П Ду Лу Ду, *знаду* Б БЛ С Лу;

имѡераџив: *знај* К Ло Б;

аорист: *знадоше* Д С;

р. ѡридев: *знао, знала, знали, знале* (у свим пунктовима);

Бележила сам и облике сложене са *знаџи*: да *ѡрезнам* Ло, није *ѡрезно* БЛ.

5.70. *имаџи*

ѡрезент: *имам, имаш, има, имамо, имаџе, имају* (сви пунктови); и: *имаду* С БЛ Ло К Д;

аорист: *имасмо* пуно земаље К;

р. ѡридев: *имо, имала, имали, имале* (сви пунктови).

Наведени примери показују да су форме са сугласником *д* ретке. Б. Николић констатује да „глаголи *даџи* и *знаџи* имају двојак облик презента ... *дам* ... *дадем* ...“.³⁰⁰

5.71. Глаголи *гледаџи*, *чешљаџи* (*се*), *играџи* (*се*) гласе:

ѡрезент: *гледам, гледамо, гледаџе, гледају, чешљам* (*се*), *чешља* (*се*), *очешљаш* (*се*), *игра* (*се*), *играмо* (*се*) (сви пунктови);

имѡераџив: *гледај, очешљај се, играјџе се* (сви пунктови);

аорист: *играше се деца* Д, *ми деца играсмо се* Б.

5.72. *ѡрскаџи* (*се*)

Глагол *ѡрскаџи* у презенту и императиву у посећеним колубарским местима прелази у пету врсту:

ѡрезент: *ѡршићем, ѡршићеш, ѡршиће, ѡршићемо, ѡршићете, ѡршићу*;

имѡераџив: *не ѡршићи толико* Ду, *ѡршићите мање* Б; али и: *не ѡрскај се* П;

р. ѡридев: *ѡрско, ѡрскала, ѡрскали* (у свим пунктовима).

Увек сам бележила само *гледаџи* — *гледам, ѡогледаџи* — *ѡогледам*. Облике *гледаџи* и *ѡогледаџи* нисам регистровала. Б. Николић бележи и *ѡогледим, ѡогледи*.³⁰¹

Глаголи седме врсте

5.73. Глаголи *живеџи*, *доживеџи*, *волеџи*, *ѡолудеџи* и сл. на читавом терену гласе:

³⁰⁰ Ник. Колубара 56.

³⁰¹ Ник. Колубара 56.

ипрезентӣ: *жівїм, жівїмо, живе, дожівїм, дожїве; вѡлїм, йолудїм, йолуде*; и: *вѡлѣм, кѡрѣм, йогѡрѣм* (сви пунктови);
имѣератїив: *живи* јѡш Лу;
р. ипрїдев: *живила, дожївила, вѡлио, вѡлчла*; и: *живела, дожївела, вѡле-ла, кѡрела*.

5.74. Глагол *видетїи* гласи:

ипрезентӣ: *вїдїм, вїдїш, вїдї, вїдїмо, вїдѣ* (у свим пунктовима), *вїду* Ду БЛ С; и са редукцијом: *виш* (сређе се у свим пунктовима);
р. ипрїдев: *вїдо, вїдла, вїдли, вїдили* (у свим пунктовима), *вїдео* Ду Ло К Бз, *вїделе* П.

5.75. Глаголи типа *замениїи* и сл. гласе:

инфинитїив: Бележила сам *замениїи* и *замѣнуїи*;
ипрезентӣ: *зѡмѣним, зѡмѣниш, зѡмѣнїмо, зѡмѣне* и *зѡмѣну* (у свим пунктовима);
имѣератїив: *иromѣни* П Ду, *замѣниїе* Д Ло, *смѣниїе* га БЛ;
аористї: *смѣниїе* вѣгѡ С, *иromѣнуше* ѡни Лу;
р. ипрїдев: Чује се *замѣнио* и *замѣнуо*, *иromѣнио* и *иromѣнуо*.

5.76. Глагол *слониїи* гласи:

ипрезентӣ: *слѡмїм, слѡмїш, слѡмїмо, слѡме* (сви пунктови);
имѣератїив: *слѡмїїе* С Ло;
аористї: *слѡмиїе* (сви пунктови);
р. ипрїдев: *слѡмио, слѡмила, слѡмили* (сви пунктови).

5.77. Глаголи с кореном на *-стї-* гласе двојако:

йўсїїм, нѡместїїм, нѡйўсїїм, дѡйўсїїи (у свим пунктовима);
йўшїїм, йўшїїе, нѡйўшїїи (у свим пунктовима).

Глаголи осме врсте

5.78. Глаголи типа *вришїїаїи, цичаїи* и сл. гласе:

ипрезентӣ: *вришїїе* Ду Б Бз Лу, *циче* П БЛ;
аористї: *завришїїаше* ѡне Ду;
р. ипрїдев: *вришїїѡ* је пѡ кући Ло, *зацичала* је туд Ду; и: *дѣте* је свѡ нѡћ *иpе-врискало* Лу.

Б. Николић у Колубари такође бележи облик *вриско*, а сређе се и у говору Тршића. На терену Шумадије имамо *вришїїаїи* и *врискаїи*, док у Горобилу и у Љештанском стоји *вришїїаїи*.³⁰²

5.79. *стїајаїи*

р. ипрїдев: *стїѡјо* сѡ вѡм БЛ, *стїѡјо* с вѡме Б, *стїѡјала* сам сѡ вїм Ду; и: *стїѡ-јо* ш вѡме К, *стїѡјали* мї П, *стїѡјала* вѡкѡ јѡ Ло.³⁰³

³⁰² Ник. Колубара 56; Ник. Тршић 428; Рем. Шумадија 372; М. Ник. Горобиле 690; Теш. Љештанско 234.

³⁰³ Б. Николић бележи само *стїајао*; Уп. Ник. Колубара 57.

5.80. Бележила сам *бежати* и *бегати*

ипрезент: *бежимо* неде С, *бежѝ он* Д, што *бежѝш* Лу, *бежѝ он* Ду; *бегѝмо* у шуму Д, *оне бегѝју* Б;

р. ипидев: *бежѝли*, *јурили* се Ло, *бегали* мѝ БЛ.

5.81. Глагол *ћушати* гласи:

ипрезент: *ћушѝм*, *ћушѝмо*, *ћушѝе* (у свим пунктовима);

р. ипидев: *ћушо*, *ћушала*, *ћушале*, *ћушали* (у свим пунктовима).

5.82. Глагол *бројити* гласи:

инфинитив: *брѝјити* Ду БЛ Б Бз С П;

ипрезент: *брѝјѝм*, *брѝјѝш*, *брѝјѝ*, *брѝјѝе* (у свим пунктовима);

императив: *брѝј*, *ипребрѝј* (сви пунктови);

р. ипидев: *ипребрѝјила* сам и Ду, *свѝ вако брѝјила* Бз, *брѝјиле* жѝне П, *брѝјило* сам прво БЛ.

5.83. Глагол *засѝати* остаје у осмој врсти.

ипрезент: *зѝсѝѝм*, *зѝсѝѝш*, *зѝсѝѝмо* (*зѝсѝѝмо*), *зѝсѝѝе* (сви пунктови);

р. ипидев: *зѝсѝѝо*, *зѝсѝѝала*, *зѝсѝѝали*.

Помоћни глаголи

5.84. *бити*

Глагол *бити* јавља се у три лика:³⁰⁴

а) *бѝдѝм*, *бѝдѝш*, *бѝдѝе*, *бѝдѝмо*, *бѝдѝте*, *бѝду*; и императив: *бѝди*, *бѝдиѝте*;

б) *бѝднѝм*, *бѝднѝш*, *бѝднѝе*, *бѝднѝмо*, *бѝднѝте*, *бѝдну*; и: *бѝдни*, *бѝдниѝте*;

в) *бѝдѝм*, *бѝдѝш*, *бѝде*, *бѝдѝмо*, *бѝдѝте*, *бѝду*;

г) *бѝднѝм* Лу, *бѝднѝ* БЛ;

Облике *бине* у овим пунктовима нисам бележила, а срећу се на терену Шумаднје и Љештанског.³⁰⁵

У аористу сам бележила: *бѝ*, *бѝсмо*;

У имперфекту *бејѝше*;

У футуру: *бѝће*.

На читавом терену чест је несвршен и учестали облик овог глагола *бѝва*, *бѝвало*, *бѝвале*, *бѝво*.

5.85. *јесам*

Глагол *јесам* гласи као и у стандардном језику. Бележила сам *јесам*, *јѝси*, *јѝсте*, *јѝсмо*, *јѝсте*, *јѝсу*; *нисам*, *ниси*, *није*, *нисмо*, *нисте*, *нису*.

У Шумадији и Мачви забележене су конструкције *ни ми је*, *ни му је*.³⁰⁶

³⁰⁴ Исто срећемо и у Колубари; уп. Ник. Колубара 57.

³⁰⁵ Рем. Шумадија 374; Теш. Љештанско 234.

³⁰⁶ Рем. Шумадија 376; Ник. Мачва 278.

5.86. *хїеїи*

їрезенїї: *òћу, òћеш, òће, òћемо, òћеїе, òћу*; веома ретко се може чути у 3. л. множине *òћє*. У 3. л. множине забележила сам и форме: нек *раде како ћу* Ду (како *оћу/ како хоће*), *штã ћу, дам им Б.* Често се чују у свим пунктовима и овакви облици у 2. л. једнине *ош, оћ*.

Облике *оћеду, оћеју, нећеду, нећеју* нисам бележила у овим селима. Овакве облике срећемо у Шумадији.³⁰⁷

Напомене из творбе имперфективних и итеративних образовања

5.87. Поред *їреносїїи* у свим пунктовима бележила сам и *їренашаїи*: *їрєнãшам, їрєнãшаш, їрєнãша, їрєнãшамо, їрєнãшају*.

У свим пунктовима веома је јак узајамни утицај тренутних и учесталих глагола. Бележила сам према *їусїїїи* — *їусїаїи, сїусїїїи* — *сїусїаїи, нãмесїїїи* — *нãмесїаїи* и сл., и према *їушїаїи* — *їушїїїи, сїушїаїи* — *сїушїїїи, нãмешїаїи* — *нãмешїїїи*.

³⁰⁷ Рем. Шумадија 376.

НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ

Прилози

Прилози за место

6.1. Забележени упитни прилог *где* у посећеним селима јавља се у неколико фонетских варијаната: *де* (најчешће), *где* и *ди* (*где* — у говору млађе генерације, *ди* — спорадично).

Прилог *где* служи за означавање места: *дѣ* ти је ђпанак Лу, *дѣ* ми је сат Ду, *дѣ* је леђац Ло, *дѣ* да сѣднѣм Ло, знате *дѣ* Д, *дѣ* си био Б, *дѣ* је одеђо БЛ, *дѣ* рађи К, *дѣ* је Станоје С, *дѣ* сте толико Д, *дѣ* си и затворио Бз, *дѣ* ти је диспанзѣр К, *дѣ* си оставила П, *дѣ* ти је мајка БЛ, *дѣ* ноћиш БЛ, *дѣ* је онђ ГГ, *дѣ* си рођена С; *гдѣ* ти је капа П, *гдѣ* је мој ђемпер Бз, *гдѣ* си био Ду; *ди* си дошђо БЛ, *ди* рађиш Лу.

Где се употребљава и уместо прилога *куд*: *дѣ* ћеш Ду Ло Лу БЛ, *дѣ* ћеш јѣд-нађо К, *дѣ* си ишла П, *дѣ* оде ћѣд Ду, *дѣ* ја сѣтра д идѣм Б; *ди* ћете БЛ.

Када је *где* неакцентовано, јавља се у везничкој функцији. Забележила сам доста таквих примера: *тамо де* нѣма Нѣмађа Ло, *ђотар де* је то Д, *де* се сѣше шљиве Б, *то де* је пађос Бз, *де* је и сад С, *де* је стока смѣштена БЛ, *де* жито излази П, *де* се улази С, *де* смо ми С, *де* је абуђанта П, *де* је Бођа сѣд БЛ, *де* сам се родиђа БЛ, *де* се меће шѣница Ду, *де* сам се уђала Ду, *то де* је мѣнција П, *де* има вођѣ ГГ, *вајат де* је сѣд Ло, *де* се улази К, *одеђѣ де* је ђисто Б.

На овом терену у употреби је и упитни прилог *куд*, којим се означава „којим правђем, којим путем“ (РСАНУ):

ђуђи ће ђенгер да прође Б, *ђуд* нисмо ишли Д, *ђу[д]* треба д идѣмо БЛ, *ђуђи* прођу К, *ђу[д]* д идѣм Ду, иди *ђуд* ђћеш Бз, *ђуђи* све нисам ГГ, *ђуд* ђђѣ С, *ђудђ* идѣш вечерђс П, *ђудђ* ђђе Миђа Д, *ђудђ* д идѣм Ло.

6.2. У посећеним селима у говору старије генерације уобичајен је и упитни прилог *камо*. Употребљава се:

а) када се пита за правађ: *ђамо* си пошла Ду, *ђамо* си намерио Д, *ђамо* ћете сѣд ГГ, *ђамо* си пошђо Ло;

б) када се пита за нешто чега нема, а разуме се да треба ту да буде: *ђамо* ти шљиве БЛ, *ђамо* ти ђвђе Ду, *ђамо* ти крађе Бз, *ђамо* ти жена С, *ђамо* ти друштво П, *ђамо* ти Рађовђан Ду; и: *ђам* ти јѣлек Ду;

в) *камо* среће Ду БЛ Лу Ло Бз П.

6.3. У мојој грађи су се нашли и прилози сложени са *где* и са *куд* :

а) *де гдд* је каква даћа, *ајде* Боривоје К, *ди гдд* види какву БЛ;

б) *вукли нас које гдѣ* Ло, *пењу се које дѣ* да траже четнике Ло;

в) *негде* буде пет рѣдара Ло, да се *негде* идѣ Б, *негде* око један сат С, да смо ми *негде* Лу, међу *неде* у неко оделење Д, вамо *неде* ка Београду С, *неди* су биле Бз, *неди* биле игра Ду, *неде* је био ситни цреп Д, нађем *неде* ус пут БЛ, отишла *неде* у комшилуку Б, у соби *неди* у ћошку Д, *неде* у Шушовку П, били *неде* Бз, кат *понеде* на славу Лу, *неде* ишле К, *вуче војску вамо* неди С;

г) сага нема *ниде* Ду, *ниде* њиве К, *ниде* не мож да прођу БЛ, *ниде* завршили занате нису Ло, сад нема *нид* ништа П, није *ниде* било прашка Лу, *ниди* није било Бз, *ниди* ја нисам ишла ГГ, не скрѣнеш *ниди* Д, сад и нема *ниди* К; и: није *овд* било *није* Ду;

д) не носи *никуд* С, сад и не идѣм *никуд* К, не можѣм *никуд* Ду, неће *никуд* Д;

ђ) *свѣкуд* по њивама БЛ.

6.4. Прилози *овде*, *онде*, *шу* јављају се у неколико творбених ликова:

овде: *овде* код нас П, *овде* и напасѣм Б, има ли *овде* пројѣ Бз, *ѣво* ми деце *овде* ГГ, и мајка *овде* Д, *крѣне овде* у суседно село Д, *овде* у Дегурићу П, сасѣчеш сикиром *овде* Д, *седѣ овде* ГГ, *дошѣ овде* Бз, *овде* од Лукавца Лу, има сам *овде* К, *овде* у Јевтиће Б, ја *овде* дошла Ду, имали су *овѣ овде* ГГ, и *овде* Б, комшија *овде* Лу, *овде* нису знали БЛ, била *овде* С, имали *овде* Ло, имала је *овде* воденица С, *дошѣ овде* мени К, свратио *овде* кући Д; *овѣ* кући Ло, *овд* у комшилуку П, *овѣ* код школе Б, *овд* око Стѣпојевца Ло, *овд* од Меонице К, *овд* се деце није родило БЛ, ти ћеш *ов[д]* да биднеш БЛ, *ов[д]* тата мој Ду, била *овд* близу БЛ, *овѣ* ка сам дошла Ду, *овд* изиђе гѣр Лу, *овд* су држали Лу, продавали *овд* Ду, има *овѣ* комшинке Бз, *ов* на ручак Лу, *ов* ка сам дошла Б, ја се родила *ов* К, *ов* су застрог Ду, они се родили *ов* БЛ, *дошѣ ов* Д, *ов* на Убу С, *ов* ка сам ја ГГ, *овѣ* се згрне Д, *вод* било пѣсме БЛ, *вод* у кући Ду; собичицу *овдека* Ду, имала је *овден* Б, *водека* била ГГ, *овѣ овдека* Лу, било *овден* С, *овдена* су били К, он је *овдена* Лу;

онде: *онде* у граду Б, у кругу *онде* С, мѣтнѣмо *онде* П, *ноде* стѣји Бз, *ноде* от фамилије К, да бомбардују *нод* Ло, *нод* улѣпиш онѣ блѣтом Ду, *нод* на станици Д, највише *нод* С, *ѣно*, *нодена* Лу, *нодена* оставим БЛ;

шу: *шу* седимо Бз, *шу* било С, затворе га *шу* П, *шу* се ваи млеко Ду, *ш[у]д* /донесу Д, *ш[у]д* ме обећају К, *ш[у]д* обећају моју мајку Ду, *ш[у]д* у соби Ду, *ш[у]д* у Дивцима С, *ш[у]д* ис комшилука Ло, *ш[у]д* је огњѣште Б, *ш[у]д* сипаш воде Лу, *ш[у]де* у к[у]јни ГГ, *ш[у]д* имали П, *ш[у]д* наслаже жита Д, *ш[у]д* нисмо одмакли БЛ, *ш[у]де* де је кошара Ду, *ш[у]де* прѣватили БЛ, *ш[у]де* у то Ду, мѣту *ш[у]де* К, с[у]шило се мѣсо *ш[у]де* П, *ш[у]де* сви полѣжу Б, *ш[у]де* прођу Ло, *ш[у]де* морају Бз, *ш[у]де* близо Д, *ш[у]де* закувамо К, *ш[у]де* лежѣ ГГ, иступимо *ш[у]де* Лу, *ш[у]дека* је огњѣште Ду, *ш[у]дека* је уваћен Б, *ш[у]декана* стѣви Лу.

6.5. Прилози *овамо*, *шамо*, *онамо* јављају се у неколико творбених варијаната. За разлику од претходно представљеног семантичког низа прилога, прилози *овамо*, *шамо*, *онамо* веома се ретко употребљавају с партикулама:

овамо: *имā* *о̀ва̀мо* *ѝзлаз* Б, *о̀ва̀мо* на зѐмљу БЛ, *ва̀мо* у Ра̀ковицу Д, *ва̀мо* до Криво̀шије П, *до̀шо* *ва̀мо* С, пову̀кли *ва̀мо* Бз, вратио се *ва̀мо* ГГ, оду̀зеше *ва̀мо* зѐмљу К, *ва̀мо* рѐрна Б, *ва̀мо* ста̀рији љу̀ди Б, *ва̀мо* је био Ло, *ва̀мо* ка Бео̀граду Ло, вуче во̀јску *ва̀мо* нѐди С, *ва̀мо* ко̀ је Ло, до̀терали *ва̀мо* свѐга Бз, *ва̀мо* је та̀раса Ду, *ва̀мо* ра̀змесиш Лу, *ва̀мо* ра̀дили Ду, *ва̀мо* свѐкрова ГГ, *ва̀мо* врати П, *ва̀мо* на̀копаш зѐмље Д, *имало* *ва̀мо* Лу, *ва̀мо* ко̀пуге спрѐмиш Лу, рѐдара *ва̀мо* Д, до̀несеш *ва̀мо* К, *ва̀мо* у ча̀нак Ду, три буре́та *ва̀мо* Д, *ва̀мо* Не́мци БЛ, *ва̀мо* у Пе́трињу БЛ, *ва̀мо* кркља̀нац С, *ва̀мо* на о̀ву стра̀ну Бз, до̀ђемо *ва̀мо* Бз, бивало је *ва̀мо* ГГ, *ва̀мо* па̀кујемо Ду, *ва̀м* са̀мељѐм Ду, *ва̀м* ко шта̀мпа̀рије БЛ, *ва̀м* де сам с у̀дџа К, у̀ђу *ва̀м* с на̀ма Б, ил *ва̀мо* за̀ра̀дили Д, *а̀мо* се идѐ Ду, јутру *а̀мо* бо̀с С; и: врати́м се *ва̀мона* Лу;

шамо: *ша̀мо* до на Крџ БЛ, *ша̀мо* иде́мо БЛ, *ша̀мо* нѐде ГГ, *ша̀мо* у шуми Бз, *ша̀мо* *имали* ГГ, провуче *ша̀мо* БЛ, је́ло се *ша̀мо* Ду, *ша̀мо* де сам била П, *ша̀мо* у роду Ду, ко̀пање *ша̀мо* П, да̀леко *ша̀мо* С, по Милену *ша̀мо* Ду, до̀ђемо *ша̀мо* К, *ша̀мо* се оженио Ло, де́ца су *ша̀мо* Лу, *ша̀мо* прѐса ра̀ди Д, *ша̀мо* по̀киселиш К, си́паш *ша̀мо* Ло, бу̀ре сто̀ји *ша̀мо* Лу, *ша̀мо* у ко̀манду С, прѐдај ко̀ња *ша̀мо* К, *ша̀мо* у ко̀манду Б, *ша̀мо* код мо̀је ма̀јке Б, *ша̀мо* по̀туриш Ду, *ша̀мо* по планинама Д, по̀мажем *ша̀мо* К, митра̀лѐзом *ша̀мо* С, ве́че *ша̀мо* до̀ђемо БЛ, *ша̀мо* Белѝшевац С, о̀тишли *ша̀мо* П, *ша̀мо* млѐо Б, сла̀ма се де́не *ша̀мо* Д, о̀тишли *ша̀м* БЛ, *ша̀м* на̀спеш Ду, до̀ђем *ша̀м* Б, идѐм *ша̀м* да ва̀там П, *ша̀м* преко по̀тока К, мо̀тка је *ша̀м* Д; и: *о̀шамо* комадант Ло;

онамо: *о̀на̀м* по̀шо С, а̀јде *о̀на̀м* Д.

6.6. Поред прилога *куд(а)*, на терену сам бележила и друге прилоге с просективним значењем, тј. са значењем простирања и пута:

а) во̀з је ишо́ *ву̀де* Лу, про̀ђоше *о̀ву̀да* Д, про̀лазила *о̀ву̀да* Б, *о̀ву̀да* Ду БЛ Бз С, *ву̀да* он ГГ, *ву̀да* ГГ БЛ К;

б) *шу̀да* ни́си сме́о П, *шу̀да* про̀лазио Лу, ишо́ сам *шу̀да* С, *шу̀да* пре́ђи БЛ;

в) *сву̀д* ишла Ду, био *сву̀ш* по̀сео Ло, ишли смо *сву̀де* БЛ, ме́не *сву̀де* зову́ д идѐм Лу; али *сву̀д(а)* и са значењем места вршења неке радње: *сву̀де* пе́пела Лу, *сву̀д* брѐгови Д, *сву̀ш* по̀ соби Б.

6.7. Прилози за место у комбинацији с предлогом *од*:

одакле: *ода̀кле* се ви́кало Д, *ода̀кле* су С, *ода̀кле* смо К БЛ Ду, *ода̀клен* си Б;

однекле: ту *о̀днекле* Д, *о̀днекле* пу́кне Ло, *о̀днекле* с ва̀шера Лу;

одавде: но̀сно *ода̀вде* Ло, *ода̀вде* до на вр се́ла С, *ода̀вде* је́дан БЛ, *ода̀вде* шта̀пом Б, *ода̀вде* по̀ђу К, *ода̀вде* из Се́дла̀ра Бз, ја *ода̀вде* Лу, *ода̀вден* од мо̀је ку̀ће П, свџгови *ода̀вде* излазе Ду, ко̀лко *ода̀вден* К, *ода̀вден* тесте́ром Д;

одашле: *ода̀шле* до̀ђу С, *ода̀шле* крѐну Д, *ода̀шле* до̀лазе П, *ода̀шле* Ду; и: *о̀шале* по̀с на́йђу К, *о̀шале́н* прѐнесѐм Ду, *о̀шале* по̀купе Ло, склони се *о̀шале* Ду, *о̀шале* сам ишо́ Лу, по̀се *о̀шале* Б;

оданде: био одандē ГГ, доведена оданде Лу, одандē Ду П БЛ Ло;
одоуд(а): одуд Ду С Ло Бз Лу П;
ошкуд(а): ошкуда се носила вода Ду, ошку[д] ти с коњом Ло;
ошуд(а): ошуд ис куће Ло, дивизија иде ошуда БЛ, ошуд и[з] собе Ду, ошуд и[з] шуме С, ошуд ис просторије П, моја њива ошуд К, ошуда бројим Б, гађати ошуда Бз;
одонуд(а): дошō одонūd Д.

6.8. Прилози за место у комбинацији с предлогом до:

докле: докле је њино БЛ, докле стигнемо Д, докле дође К, докле може П, докле су стигли Ду;
донекле: донекле П Ду С К ГГ;
довде: довде ГГ, довден Д Б;
дошле: дошле Бз С Лу, дошлен Ду БЛ П;
донде: донде П Д Бз, донден Ду Б Ло.

6.9. Наводим и остале прилоге за место:

доле: доле се лoжи ватра Ду, прoзори доле Бз, доле вакo намештена ГГ, имају доле вакo ГГ, зeмља доле К, свe тo доле БЛ, дођемо доле Д, доле је поток П, доле се oкреће БЛ, уриљам доле К, ногoм доле Д, умијемо доле С, сeднeш доле Ду, доле чакља Б, доле грeде Бз, сиђе дол у неку раван Б, имало доле у Рабасу Лу, доле стoци Ду, у кућицу доле Ло, дол сам била ГГ, дол је био Селенић Ло, дол имала вијока Ду, дол имали Б, дол у кошару Ду, дол срeћа нису Ло, дол имање Лу, дол код гвoздeног мoста Д, дол у вајату П, дол преко пруте К, дол из Диваца Ду, као канaп дол С, дол нам стoка била Лу;

горе: оно горе П, изађемо горе Бз, oтишо пoс горе П, горе у сeлу С, уватише ме горе Д, у борбу горе Д, горе де је Радoјичина кућа Б, горе ис планинe Бз, раниoц горе Б, горе свeже Ло, горе се зaлама Ло, висoко горе С, горе у ној кући ГГ, горе у јурњаву К, дошли ми горе П, горе био један С, гoр кући С, да свирамо гoр П, дигнyте гoр Д, видио гoр Д, лoжи гoр Б, гoр један зaлaжe Д, изађем гoр Ду, гoр на друм Ду, гoр рaзбoј Лу, oним пyтoм гoр Ло, имала гoр Лу, гoр сaмo БЛ, прeплeтe гoр БЛ, до небeсa избио гoр БЛ, имa гoрeкa Ду, гoрeкa зaвeжeмo Лу, прoтурe гoрeн Ду;

одозго(р): одозго знаш П, одозгo цаdoм Бз, чeтвeрти одозгo Б, одозгo штo дeблe С, одозгo стaви дaску Б, одозго по њeму БЛ, одозгo пoклoплeно К, одозго мeтeш Ло, одозгo по врy Ду, одозгo са имaња Лу, одозго пoкријe Лу, на њи одозгo Ло, озгo зaвeжeш Д, црeпуљу озгo Лу, озгo кaо од Вaљeвa Ло, одозгoр крпa Ду, одозгoр зaстрoг БЛ;

одоздо: одоздо o шкoлe П, одоздo се искупе Ду, одоздо се изгони Лу, крeнe одоздо К, a ми одоздoр П, одоздoр нaиђe Б, на грeдe одоздoр Д;

одоле: уватиш одоле Ду, пoтуриш одоле Бз;

унутира: увeдeш унутира Б, уђу унутира Ду, унесe унутира Лу, унутира С БЛ Д К Ло П;

изнуџра: *изнуџра* пёрда Б, *изнуџра* с једне стране Ло, измалтѣрисана *изнуџра* Лу, *изнуџра* Ду ГГ С БЛ П;
сџоља: *сџоља* (сви пунктови);
наџоље: истрчи́мо *наџоље* Ду, *изађем наџоље* ГГ, *наџоље* и пѣреш К, крѣвети *наџоље* Ло; *наџољу* шáтра Ло, *фџуруну наџољу* Ду, *наџољу* имали Б, *ово наџољу* Лу;
наџред: сѣли *наџред* К, вџче *наџред* Б, *иде наџред* П, *наџред* ја Лу;
назад: *назад* не мож ГГ, *одма назад* Лу, *назад* Ду С Д БЛ К;
позади: *идѣм позади* Б, вџче *позади* Д, сѣо *позади* Лу;
близу: вџна је кџћа *близу* Ло, *близу* Ду; *оне* су биле *близо* БЛ;
далеко: вџиве *далеко* Ду, нџсили *далеко* Лу, није *далеко* ГГ П, *далеко* до Ваљева Б, неђу *далеко* С, *оде далеко* БЛ, нџсмо *далеко* К, *далеко* пџн мѣсец Д, грбље *далеко* Ду.

6.9. Прилог *около* бележила сам и с предлозима у и на:
унаоколо чџвчица Ду, *мáло унаоколо* Бз, *унаоколо* *огџиште* П, *вакџ унаоколо* Ло; и: *пџтаџиш* *около* БЛ, *около* *исплѣтѣш* Ду, сáми обилазе *около* Д.

6.10. Забележила сам још неколико прилога за место:
 а) ни *лѣво*, ни *дѣсно* Б, у *лѣво* и *дѣсно* П, *лѣво* Ду С Ло К, *дѣсно* Ду Бз ГГ С Ло БЛ;
 б) *џзбрдо* (сви пунктови), *низбрдо* (сви пунктови);
 в) и прилошки израз: *насреџ* куће Лу, *насред* БЛ Ло, *на средини* Ду Б С Ло.

Прилози за време

Забележени су следећи прилози за време:
кад(а): нѣмам *кад* Ду, нѣма *кад* Лу, *ка[д]* да дџђе Б, *кад* имáм Ло, *кад* имáм *кад* Лу; и прилошки израз: *како кад* (сви пунктови);
некад(а): тџ се кџвало *некад* Ло, *некаш* сам ја Ду, *кажу некад* БЛ, *некаш* са три Ду, *некад* *изџђем* ГГ, *некаш* *кад* *умѣсе* Ло, *некаш* *смо* и *тѣрали* К, *пџштѣм некад* *џвце* Бз, *некад* је мџја *мајка* С, *дџђе некад* *џ нџћ* К, *некаш* сам П, *некад* је тџ С, *некад* *радили* ГГ, *некаш* *кџпали* С, *некад* је бџо П, *она* мџже *некад* Д, *некада* је бџла *жѣтва* Б, *некад* је дџдила БЛ, *некада* су бџили БЛ, *некад* и *џ њиви* К;
никад(а): *никад* га није *видѣла* Ду, *никад* није *пџо* Ло, *ника[д]* *дџвџљно* *лѣба* БЛ, *никаш* *плáвио* није Лу, нџсу *никад* Бз, *никад* нџсам С;
сад(а), саде: *сáш* се не сеђáм Ду, *сáдѣ* *кџје* не *идѣ* БЛ, де је *сáш* *шкџла* БЛ, *сáд* је сáврѣменији Бз, *сáд* нѣма ГГ, *сáш* се *тџде* П, *сáдѣ* је *тџ* *спрѣмно* П, *сáдѣ* *тџ* је *млáда* Ду, *сáш* *каке* *џнеш* Лу, и *сáд* *рѣшим* Д, *сáш* *теби* да *кáм* С, *сá* *ђу* Ду, *сáдѣ* *ти* *прѣђи* Ду, *сáд* нѣма П, *сáд* није Лу, *сáд* *бџдне* *глáт* Ду, *радим сáд* К, *саде* да *плѣтѣм* БЛ, *сáш* *кажу* Бз, *сáдѣ* *траже* С, мѣтѣш *сáд* Лу, *сáш* *кџпим* Ло, да *тај* *разбој сáдѣ* Ло, *сáд* *џстáлáм* у *шѣрпи* Б, *сáдѣ* *кад* *џне* Бз, *сáд* не *гледају* П, *сáш* сáмо *зáтвори* се Бз, и *сáдѣ* *ка* се *занођи* П, и *сад* се *зџвѣ* С, и *сáд* *вѣче* БЛ, *сáш* се *прáве* *дрџкше* К, *сáд* *знá* се С, *имá* и *сáш* С, *сáд* *учи* *Ўскрса* Д, *имá сáдá* Б, и *сáдѣ* се *тџ* *ради* Б, као и *сáдá* Б, ал *сáд* *вџш* Ду, али *сáд* Ло, а *сáд* је бџило С, *сáд* у *шѣрпама* Ду, није *имáло сáдека* Ду, није *тџ* бџило *ко сáдека* БЛ;

шад(а): нисам *шад* Ду, било сена *шадā* Б, *шадā* кòлко имā БЛ, *шад* није било ГГ, *шаш* се ишло на прела Б, *шад* је био неки брѣс П, сиротиња смо били *шад* С;

онда: *онда* урāним Д, *онда* једāн кѹје Б, *ондај* је било К, *онда* бројим Бз, сà-денѹто *онда* С, *ондај* кад је било П, *онда* маказе Д, *ондак* је се заратило Ло, *ондак* млада била Ду, *онда* јутру Ло, *онда* прву ивѣрку Д, *онда* смо видели П, *онда* сà тим Д, *онда* се скупе Б, *онда* замотāм ГГ, најћемо *онда* Б, пòтера *онда* К, Нѣмци *онда* Ло, *онда* трљаш Лу, срађају *онда* Ду, *ондак* почиње Ду, *ондак* није смѣо Ло, *ондак* је гòрео С, *ондај* ўзме кутлачу Б, *ондāј* исеје брашно БЛ, *ондак* пòсе купим Д, *ондак* је било ГГ, *ондај* на ђвим крају Ло, *ондај* смо ми дòшли К.

На читавом терену се чују и ови прилози: *докле гòд*, *до гòд*, *до сād(а)*, *до шад(а)*, *до онда*.

Наводим и остале прилоге за време:

данас: није се ко *данāс* Лу, ко што *данāс* Ло, *данāс* чѹва стòку БЛ, док је *данāс* слāме Б, *данā[с]* се свѣ изменило Бз, и *данāс* је жив ГГ, мòгò *данāз* да пòкоси Д, дрљаш *данāс* Б, трѣба ми *данāс* П, на прело *данāс* Лу, *данāс* имāм С, и *данāз* дò-ђе К, *данāс* цѣо дāн К, *данāс* седимо С, о[д] *данāс* Ду, исто *данāс* Ло, дòшò је *данāс* Ду, *данāз* бѣреш Д, нѣма *данāс* БЛ, *данāс* је мòба Лу; и прилошки израз *данāс дању* бележила сам у сваком пункту;

јуче: *јучѣ* дòшò Ду, *јучѣ* нисам Лу, *јучѣ* дòдио К, пāпила сам *јучѣ* Бз, ако нисин *јучѣ* Д;

сѹтира: причаћемо *сѹтира* Ду, *сѹтира* се рāди Лу, нѣка па *сѹтира* Бз; и: *сѹтире* мòжем Д, ђтишо *сѹтире* С, *сѹтире* ћемо Ду, ђстави за *сѹтире* П;

сѹтиредан: *сѹтиредāн* мaло Ду, па за *сѹтиредāн* Б, *сѹтиредāн* ка сам дòшла Лу, нѣ дѣра се до *сѹтиредāн* БЛ, нāшò је *сѹтиредāн* К, *сѹтиредāн* домаћин П, *сѹтиредāн* мѣсе С, *сѹтиредāн* у пријатеље К, *сѹтиредāн* се кѹпи Лу;

јѹтирос: *јѹтирò[с]* сам пòшла Лу, пòглѣдам *јѹтирòс* ГГ, *јѹтирос* изиђем К, *јѹ-тирòс* Ду Б С БЛ Д П;

вечерас: *вечѣрāс* да ме пòслушāш К, *вечѣрāс* смо Б, ђћемо ли *вечѣрāс* П, ђдѣм *вечѣрāс* Ду, *вечѣрāс* у водѣницу Ло;

ноћас: *јā* *ноћāс* пѣрѣм Ду, *ноћāс* кāже К, *ноћāс* је чѹјѣм ГГ, *ноћāс* ћемо П, *ноћāс* да се повѹчемо Д, *ноћāс* БЛ С Ло;

јѹјѹиро: ђдма *јѹјѹиро* С, *јѹјѹиро* се жѹтѣ Ду;

јѹјѹиру: *јѹјѹиру* снѣг Б, *јѹјѹиру* рāно Ло, *јѹјѹиру* из Вāлева П, *јѹјѹиру* мóрала сам Ду, *јѹјѹиру* да сам дòл Д, *јѹјѹиру* ўстајем П;

јѹиру: *јѹиру* се ўстаје Ду, ўстала *јѹиру* Бз, ајдѣмо *јѹиру* Б, ўстанѣш *јѹиру* БЛ, а *јā* *јѹиру* мѹзѣм К, *јѹиру* учи Бђжића Ло, *јѹиру* идѣш П, мóро сам *јѹиру* П, припрѣмаје *јѹиру* С, вѣжу *јѹиру* вѣпра Б; и: ђдѣмо *јѹири* К, *јѹири* у чѣтри сāта Д, *јѹири* се дāје Бз, нāпāсѣм и *јѹири* Ду, ўжѣта *јѹири* Ло, *јѹири* кāко ўстају Лу;

дāњу: *дāњу* чѹвāм стòку К, кāки *дāњу* да чѣм Ду, ника[д] *дāњу* Бз, *дāњу* ў њиви Ло, свѣ *дāњу* спāвају П, *дāњу* С Д;

ноћу: *ноћу* вѹну Ду, сāмо *ноћу* К, свѣ сам *ноћу* ГГ, *ноћу* тѣрāли Д, дòђе *ноћу* БЛ, *ноћу* кѹвāм Лу;

ноћом: прѣдемо *ноћòм* Лу, *ноћòм* мóрам К, *ноћòм* сѣрила БЛ;

Говори се и: *дāнима* и *ноћима* Б С БЛ Ду П.

(у)вече: *вече* музика П, *вече* деца Ду, *вече* се пече Лу, *вече* уносим Бз, *вече* крене Ло, *вече* се врати ГГ, *вече* ка се изува Лу, *вече* ајт кући Д, *вече* изда наређење БЛ, *вече* се скупе К, *сутра вече* каже С, *вече* играња Ду, три пута јутру, подне и *вече* Б; *увече* ка се смрачи Лу, кат пође *увече* Б, с оцџом *увече* Ло, *увече* је било П, *увече* имаду БЛ, *увече* кот куће Бз, *увече* играња море Ду, *увече* лупање Ло, *увече* се ткало К, *увече* смо правили ГГ;

предвече: *предвече* вадиш Ду;

довече: дођите *довече* П.

6.11. Забележила сам и неколико именица које означавају годишња доба, које имају функцију прилога или прилошких израза:

а) *у јесен* биле Ду, а *у јесен* С, *у јесен* Ло БЛ Бз П Д Лу К;

б) *у пролеће* бидне С, *у пролеће* Ду Б БЛ Ло;

в) *лети* су вашери П, параданз *лети* Лу, *лети* Ду ГГ К Ло Д;

г) *зими* мора Ду, *зими* дугмића Б, *зими* је додила Бз, *зими* је била С.

Говори се и *летиос*, *пролетиос*, *прети пролеће*, *на пролеће* и сл.

ире: *ире* сџ се туцала Лу, није било празника *ире* П, *ире* се позајимали ГГ, *ире* се сушило ГГ, *ире* ови опанци Бз, *ире* чем ћилим Ду, а *ире* на Рабасу Лу, *ире* дођеш Бз, *ире* се носило П, *ире* у оцаклијама П, *ире* био неки Драгић Ду, *ире* мој отац Бз, *ире* јутру пораним Лу, *ире* проговори К, *ире* се тамо К, *ире* узнем Д, *ире* није било Ло, *ире* помузем Лу, није се љубило *ире* Ду Бз, *ире* се сир Ло, *ире* испечу Ло, *ире* је то било БЛ, *ире* ишли брдари С, *ире* старинске куће Д, жене су то *ире* Д, ткало се *ире* Д, *ире* је обичај К, *ире* ужува Ду, знам *ире* играња П, *ире* се више радило Б.

идсле: *идсле* остварим инвалиду Д, *идсле* два дана С, *идсле* испереш Ло, *идсле* то простреш Лу, *идсле* су сизлазили Ду, *идсле* смо се вратили К, *идсле* престижала деца К, *идсле* преплете БЛ, *идсле* стигла коса Ло, *идс* по кућама П, *идс* вајати С, *идс* смо Бз, *идс* три дана С, *идз* до зорџ Ду, *идз* додили Ло, *идсе* да преправимо К, *идсе* сам ткала Лу, *идсе* се заратило Б Ло С, *идслен* чеш Ду, *идслен* оде Бз, *идслен* мој отац Ду, *идслен* зидџ П, *идслен* оплето Д, *идслен* самуне ГГ, *идслен* поче савременије Ду, *идслен* за вечеру К, *идслен* ми је Лу, *идслен* је дариво С, *идсен* оно меко оладиш Ду, *идслен* редара Бз, *идслен* и ја П.

на *идслетку*: ја сам на *идслетку* С, на *идслетку* Лу.

На читавом терену се чују и *раније*, *касније*.

6.12. Забележила сам и неколико прилога којима се означава трајање неке радње или стања:

ваздан је ти неки Б, *ваздан* тамо вамо Ду, *ваздан* је било С, *ваздан* сам ГГ;

увек су говорили БЛ, *увек* је било ГГ, *увек* после жалости Ло, *увек* модбран Д, доведе га *увек* неко К, он *увек* П, мој отац *увек* Д, *увек* смо Ду, кувало се *увек* П, *увек* раде С;

па само ја *стилно* С, *стилно* проју јели Д, са нама *стилно* БЛ;

једнако, *сведнако* (сви пунктови).

о̀иѐиш пѣвāмо БЛ, *о̀иѐиш* такō сѣпаш Ло, *о̀иѐиш* нāложѣш Ду, у вѣду *о̀иѐиш* Бз, *о̀иѐ[ш]* тāмо ГГ, пāнтим *о̀иѐ[ш]* дѡста С, дѡлазила *о̀иѐиш* П *о̀иѐ[ш]* дѡшѡ Д, *о̀иѐиш* нāставѣш К, *о̀иѐ* сѣтра Ду, па сѣтре *о̀иѐ* Д, па *о̀иѐ* кāже Ду, *о̀иѐ* је друкчије БЛ; и: *јѡиѐ* ће он БЛ;

тāмо *јѡш* двѡјица С, *јѡш* имāм Д, *јѡш* ѡстају Ло, ткајѣм *јѡш* Ду, *јѡш* нѡсѣм гѣлер БЛ, *јѡш* нѣје гѡдина Б, *јѡш* кѡјѣ дāн ГГ; и: жѣв је *јѡшѣ* Б, дѡле *јѡшѣ* имā Лу; *ѝдново* у кѡрито Ло, *ѝдново* се сѣри Б, *јā ѝдново* БЛ, *ѝдново* вратим С, тѣрају се *ѝдново* Лу;

врāте нāново Ло;

нѣки *ѝуш* у значењу „понекад, некад“ (сви пунктови).

6.13. У посећеним колубарским селима чују се и следећи прилози:

ја у значењу „сад“: *ђā* једно, *ђā* дрѡго Ду, *ђā* тāм, *ђā* вāм БЛ, *ђā* дѡл, *ђā* гѡр С;

ѡдма шпартāј Б, *ѡдма* ѝдѣ БЛ, *ѡдма* те ѡбију Д, *ѡдма* ѝзиђемо П, *ѡдма* у зāтвор С, *ѡдма* мобилизāција Бз, *ѡдма* ѡзмеш нѣког Ду, *ѡдма* се ѡстаје Ло, *ѡдма* се увѣчѡ К, *ѡдма* преко ѡграде ГГ;

код Рѣстића *ѡчас* Ду, *ѡчас* П БЛ Б Бз Лу К Ло;

до скѡро бѣо тāј Ду, *до скѡра* нѣје нѣко Д;

зāдāна и *зāвѣда* (сви пунктови).

Прилози за количину

6.14. Забележила сам следеће прилоге за количину:

кѡлико: *кѡлико* му се нāреже Ло, *кѡлико* ѝдѣ С, *кѡлико* ѡћеш Лу, *кѡлко* бāш ари Бз, *кѡлко* трѣба Д, *кѡлко* имā мѣса К, *кѡлко* трѣба гѡдѣна П, *кѡлко* имāш Б, *кѡлко* вāта ГГ, да брѡјѣш *кѡлко* Лу, *кѡлко* кѡрѡза К, *кѡлко* комāда Ло, *кѡлко* имā Ду, *кѡлко* штāпѡва БЛ, *кѡлко* гѡд ѡћеш С, *кѡлко* су мѡгли К, *кѡлко* траже Лу, ѡдвојѣш *кѡлко* Ду, брѣница *кѡлко* трѣба Ду, *кѡлко* трѣба тāмо С, *кѡлко* сам покѡсио БЛ, *кѡлко* да ѡватѣш Бз, *кѡлко* је мѡгла БЛ, *кѡлко* нас имā Ло, *кѡлко* имāш Д, знāш *кѡлко* ѡћеш К, *кѡлко* нāмѣнеш Лу;

неколико: *неколико* слāмарѣца Ду, *неколико* у тѡј лѣси Ло, *неколико* лѣпѣња С, стѡјѣ *неколико* дāнā БЛ, *неколко* дāнā Лу ГГ Бз П К, *неколко* сѣла П;

оволико: *вѡлико* чѡрāпа Ду, *вѡлико* осѣчѣ С, *вѡлико* љѡдѣ Д, *вѡлико* нāрода Бз, *оволико* пāрче Б.

шѡлико: *шѡлико* чаршѡвā Ло, *шѡлико* шѣнице Д, *шѡлико* кѡлѣба Ду, *шѡлико* ти трѣба Лу, *шѡлико* чāрāпа ГГ, за *шѡлико* дѣце П, *шѡлико* свѣма К, *шѡлико* нāс Б, рѡчак за *шѡлко* БЛ.

На читавом терену се могу чути и деминутивни облици ових прилога: *оволицко*, *оволицно*, *шѡличко*.

6.15. Остали прилози за количину гласе:

много: *мнѡго* ѡнѣ рѡковѣди Бз, ѡстали *мнѡго* Д, прѣ *мнѡго* гѡстијѡ С, *мнѡго* глѡп Д П, *мнѡго* сам погрѣшио П, *мнѡго* је рāдио Д, *мнѡго* рāкије Ду, *мнѡго* сам рāдила ГГ Ло, *мнѡго* ѡв њѣ П, нѣје бѣла *мнѡго* голѣма Ду, двѣ је *млѡго* К, *млѡго* и је

пòмрло Б, òна је млòго лéпа БЛ, није било млòго С, млòго прè Ду, млòго сèла П, спрèмили млòго Ду, сèјано млòго С, млòго лéпо К, нисам запàнтио млòго Лу;

дòста: имало дòста дèцè Ду, жàра дòста Бз, пèпела дòста Ло, жањèш дòста ГГ, дòста зèмљè К, дòста тòга П, дòста старије Ло, насéчеш дòста Ду, дòста је се пèвало П, да буде дòста С, имам дòста својте П, дòста зàсàдим К;

йуно: йуно пòколèм Лу, дèцè йуно Ду, сyши се йуно С, йуно рàзвлàчи Ло, йуно имà вáшера Б, йуно сирòтиње К, нàс је йуно бíло БЛ, гòстијy йуно П, йуно нòпило Ду;

вèһином: знà се: вèһинòм жèне Бз, вèһинòм дèца Ло, вèһинòм бíло óв П, вèһинòм кòд нàс Б, вèһинòм зими Д, вèһинòм ткè К, вèһинòм мèsим Ду, вèһинòм òн ГГ;

вèһма: биле су вèһма Лу, вèһма на трáви К, вèһма сам вèзала Ду, вèһма сам стòку глèдала ГГ, вèһма сáма Б, вèһма сам јà С, сàт се вèһма прèдàје БЛ, вèһма је кòд нàс П;

мàло: мàло тàње Ду, мàло бòљи гáзда К, мàло саврèменије Бз, сàд идè[м] мàло ГГ, мàло је тò бíло С, мàло се òдморимо БЛ, мàло пòдуже Ло, мàло јèднàчите Ло, мàло сйра Б, мàло сèна Лу, мàло кòчя П;

мéко и мéкице „мало“ (сви пунктови).

6.16. Половина нечега исказује се:

а) непроменљивим *йо* у вези везник *и* + *йо*: èктар *й* *йò* шyме Лу, гòдина *й* *йò* Ло, дàн *й* *йò* Ду Бз, чèтврт *й* *йò* èктàра К.

б) *йола*: *йòла* нèму С, *йòла* сòбе Ду, *йòла* вйтла Б.

6.17. Учесталост понављања или редослед вршења радње исказује се прилозима или прилошким изразима за количину, а чине их основни или редни број + реч *йуш(a)*, и *ред*; В.т. 4.16.

Прилози за начин

6.18. Наводим следеће прилоге за количину:

кàко: кàко нисам Д, да ти кàжем кàко јà Бз, знàш кàко није П, кàко су и сви дрyти С, кàко је тò найшло К, видè кàко трèбà Ло, кàко сам се јà мyчила Ду, кàко мòра ГГ, јòј, па кàко һу Б, кàко се зòвè С, кàко је прè бíло БЛ, знàш кàко је бíло Лу, и знàш кàко Ду, кàко сам рàдио П, кàко је с ожèнио Ду, кàко је с yдàла Ло, кàко һу да кàжем Д, кàко је кò мòго Б;

нèкàко: нàмицало је се нèкàко БЛ, нèкàко пòбегнèм Д, нèкàко је бíло К, мòжем нèкàко Ду, нèкàко П С;

никàко: нйкàко није Ду, нè верује нйкàко К, није мòго нйкàко Лу, нйкàко Ду С БЛ П Д Б;

òвàко: бíла нам је кyһа вàкò БЛ, бíла вàкò свàкй дàн Бз, вàкò је бíло ГГ, вàкò дебèла Ло, вàкò свè крàјом С, мèтèш вàкò вàмо Д, вàкò òкроји С, Мйлан вàкò Ду, а крпу вàкò П, вàкò ко лòпатице К, вàкò мàло Б, вàкò срòдè Ду, вàкò нà дyж Б, вàкò дèбљè за һйлиме Ду, пòгледàм вàкò БЛ, yкрстйш вàкò П, вàкò òвде Лу, глèдам вàкò дèсно Д, имà вàкò йскројено Б, вàкò јèдна рyпачица Б, вàкò је вòтyк Б,

уста ја *ова̀кō* Ду, везале *ова̀кō* Ло, *ова̀кō* крпу Д, *ова̀кō* су биле карлице Лу, оћемо *ова̀кō* С, *ова̀кō* десет П, ударē се грѣде *ова̀кō* Д, *ова̀кō* су дебѣли Бз;

ша̀ко: *ша̀кō* ловимо Д, прѣ *ша̀кō* било Д, најћемо *ша̀кō* ГГ, и сѣт се *ша̀кō* ради Д, *ша̀кō* останѣм Бз, *ша̀кō* којѣ су слали К, *ша̀кō* се упознају К, *ша̀кō* урадио Лу, *ша̀кō* мѡра П, *ша̀кō* укрѣсиш К, *ша̀кō* је се вукло Б, *ша̀кō* се радило кѡрузом Лу, прѣвѣжеш га *ша̀кō* Б, умела сам *ша̀кō* Ло, *ша̀кō* пуштимо БЛ, *ша̀кō* је обичај Ду;

она̀ко: *на̀кō* као снѡп К, био *на̀кō* С, забављали се *на̀кō* П, *на̀кō* да се набави Б, насѣчѣм *на̀кō* БЛ, крѣнемо ми *на̀кō* Бз, обична *на̀кō* Ло, нећу сѣд *на̀кō* Ду, он је-де *на̀кō* Ло, опрѣдѣм *на̀кō* ја̀че Ду, плѣтѣ *она̀кō* Лу, *она̀кō* са три Ло, ранили *она̀кō* С, *она̀кō* преко њѣга П.

6.19. Наводим и остале прилоге за начин:

утреје *д̀добро* Лу, *д̀добро* су пѡчѣли БЛ, није *д̀добро* било Ду, *д̀добро* је такѡ Бз, изиграм *д̀добро* П, није *д̀добро* ниѣи БЛ, *д̀добро* се сѣћа̀м С, *д̀добро* је Б, па тѡ *д̀добро* урѣди К;

д̀д̀бровѡлно ишѡ БЛ, дајѣм вѡлове *д̀д̀бровѡлно* Б; нема пѡсѣма *д̀д̀вѡлно* Ду, нема *д̀д̀вѡлно* лѣба Ло; биле ја̀ко ма̀ле Лу;

л̀ѣио смо слѡшали оца БЛ, бѡдѣ *л̀ѣио* Ду, сла̀гале *л̀ѣио* К;

л̀ично нисам виѣдио К, Неѣићу *л̀ично* С;

није ми *л̀ѡшо* Лу;

н̀ормѡлно је К, *н̀ормѡлно* би било Ло, *н̀ормѡлно* ко дѣчко БЛ;

ба̀ба је *ѡбично* била Ду, тѡ *ѡбично* млаћено С, *ѡбично* је ѣза П, *ѡбично* се би-рају Б, *ѡбично* фанилице К, *ѡбично* се у бѡра̀д Д, ма̀шина *ѡбично* крѣне БЛ, *ѡбично* су ма̀га̀зе Ду;

прѡлазили вѡд *ѡй̀асно* Д, тѡ је било *ѡй̀асно* Б;

ѡ̀себно за пѡсѣке Б, спрѣмани *ѡ̀себно* К, мѡраш *ѡ̀себно*, бѡду *ѡ̀себно* Ло, мѡра *ѡ̀себно* С, *ѡ̀себно* млѣкар Ду;

мѡра *ѡ̀бавѣ̀зно* да се за̀твори Д, тѡ *ѡ̀бавѣ̀зно* К;

ја̀ *ѡишѣ̀но* Д;

сѣчѣмо *ра̀вно* Лу;

рѐшко је тѡ Лу, *рѐшко* три Ду, *рѐшко* стрѣвим ко̀га П;

јѣсам *ру̀чно* БЛ, сѣја̀ло се *ру̀чно* С;

сла̀бо је радило БЛ;

сѝгѡрно ѡстане Лу, *сѝгѡрно* Ду;

сѝѡро нам било С, *сѝѡро* ДУ П Ло ГГ;

шѐшко на̀учила БЛ, било је *шѐшко* Бз, *шѐшко* је било за пѡре Ло, није било *шѐшко* ра̀дити К, било је ја̀ко *шѐшко* Лу, *шѐшко* смо живѣли П, било *шѐшко* Д;

не зна се *ша̀чно* БЛ;

не мож *дру̀кчије* Д, било *дру̀кчије* К, ра̀ди *дру̀кчије* Лу; и: биле су *дру̀га̀чије* Ду, сѣд је *дру̀га̀чије* БЛ;

не могу *за̀једно* Б, *за̀једно* живѣли БЛ, *за̀једно* пѣрѣмо Ду, јѡтру *за̀једно* П,

са њѣм *за̀једно* Ло, *за̀једно* смо биле Бз, ударѣ се *за̀једно* Д, били *за̀једно* Лу;

ѡ̀бе да нас прѣкѡмандују С, *ѡ̀бе* је (сви пунктови);

стриц и стріна *ѡбашка* К, свѣ *ѡбашка* Лу;
ѡла́ко с вѡловима Б, ја *ѡла́ко* Ду, свѣ вако́ *ѡла́ко* Бз, *ѡла́ко* нѣмѡјте Д, ѡт-
кѡваш *ѡла́ко* С, *ѡла́ко* па́лиш Б, *ѡлако* бра́ли К, *ѡла́ко* нѣс пѹт Ло, устанѣм ја
ѡла́ко ГГ, идѣ ѡн *ѡла́ко* П;
на́чистио (сви пунктови);
јѣдва сам иза́шла Ду, *јѣдва* чѣкају Бз, *јѣдва* смо ѡмали С, *јѣдва* су чѣкале Ло;
свѣ вако́ *ѡу́ке* К, бѣло *ѡу́ке* Ду, то́ *ѡу́ке* Б;
ѡго̀ѡшову кат се крио К, *ѡго̀ѡшово* са́д Бз, ро̀дителиѣ *ѡго̀ѡшову* Д, *ѡго̀ѡшову* у
јесен Б, *ѡго̀ѡшову* от шѣнице Ду, *ѡго̀ѡшову* ѡвчије Ло, *ѡго̀ѡшову* кад је лѣти П, *ѡ-
го̀ѡшову* лѣсната С;
понѣси у Ва́љево *обрани́чкѣ* К, свѣ *обрани́чкѣ* Ду, *обрани́чкѣ* БЛ ГГ;
ѡстиѡ је ба́ба Ду, *ѡстиѡ* та́ко Ло, *ѡстиѡ* је бѣло К, *ѡстиѡ* пра́вљене БЛ, *ѡстиѡ* бѣ-
бер црѣп Лу, сла́му *ѡстиѡ* Б, *ѡстиѡ* ба́ба ѡмала Бз, шѣницу *ѡстиѡ* Д, ѡн доведе́ *ѡстиѡ*
мира́жинку С, *ѡстиѡ* нѣко весе́ље П;
нѣйрекидно ло́жѣ Лу;
ѡрѡачки Лу Б С БЛ Ду;
ѡѡисти́ја Лу Ло Бз;
љу́чки, *на́гло*, *јевѡѡније*, *ѡѣшкѣ* (сви пунктови).

Предлози

6.20. У одељку о предлозима навешћу инвентар предлога који се јављају на читавом терену у њиховим фонетским и обличким варијантама. Предлоге наводим азбучним редом.³⁰⁸

Преглед инвентара предлога:

без / брез / ѡрез

с генитивом: *без* ѡѡ П, *без* ѡца Ду, *без* ја́стука ГГ, *без* пра́сетине К, свѣ *без*
мѣса Ло, *без* [з] сла́тког нѣ можѣм Лу, *без* де́це Лу; тај *брез* де́це БЛ, *брез* носѣва Лу,
брез ка́јмака Ло, *брез* му́зике П, *брез* гѐометра Д, *брез* дѡма Б, *бре*[з] за́штите Бз,
брѣс пу́шака С, *брез* ѡва́ца Лу, *бре*[з] Јстарѣшине БЛ; *ѡрес* ка́кѣ ти ка́рти К, *ѡрез* ле́-
ба Ду.

близу

с генитивом: *близу* По́жеге БЛ, *близу* чѣче то́г П, *близу* мѣнѣ Д, *близу* на́с Бз,
близу ку́ће Б.

више

с генитивом: *више* се́њака Б, *више* пу́шнице Бз, *више* ѡбале БЛ.

до

с генитивом: *до* септѣнбра С, *до* до́ручка се плѣтѹ́ у́жа Б, *до* Бра́нковине Бз,
до по́дна ра́дили К, *до* Дѡва́ца К, *до* ра́скршћа Ду, до́л *до* Бо̀јевића П, *до* зу́ба Д, *до*
кра́ја се́ла Ло.

³⁰⁸ Иако се у мојој грађи налази много више потврда за употребу предлога које наводим, за ову прилику (како не бих оптерећивала текст) издвајам само неке.

за

с акузативом: *за* Радишу К, *за* паре Ду, *за* чудо било БЛ, *за* мешење Ло, *за* чарапе Лу, ко *за* свадбу Бз; и: *за* ме, *за* те, *за* њег (сви пунктови), пошто *за* алат Лу.

с инструменталом: *за* гòведима К, *ишò за* òвцама П Лу, *носила за* ра̀динима Бз, *за* стòкòм Б БЛ Лу, *за* тр̀пезòм Лу, *за* машинòм Б, *била за* Микајлом Ду, *за* Ра̀дишòм К, òна што је *за* њим Лу, *за* плу̀гом ГГ С.

због

с генитивом: *због* сиришњаке С, òћу менè *због* тèбè Б, *збо[г]* кйше Ду, *због* ра̀та Д, *због* змија Лу, *због* деце Лу.

из

с генитивом: *из* òнè куће К, *изгони ис* куће С, òв *из* Лòзнице Ло, дòшò *из* вòјске БЛ, *из* баре Бз, *из* ја̀руге ГГ, *ис* пòтока Лу, *из* Слòвца С, *извели* ме *из* бòлнице Ло, л̀уди *ис* куће П, *и[з]* Србије Б, *из* водèн^нце Ду; мй свè *ис* куће П, *изййе ис* школе БЛ, *ис* јèднòг ца̀ка Б, свй *ис* ча̀нка Б БЛ Ду Лу Д С Бз, *ис* куће по трòје Д.

иза

с генитивом: *иза* менè Ло, *иза* вйса С, бун̀ар *иза* куће П, *иза* ча̀рдака Ду.

исйред

с генитивом: *исйред* н̀ас БЛ, *исйред* òграде Б, *исйрей* сèна П, *исйрей* плòта К.

између / измеђ

с генитивом: м̀етèш *измеђ* нòг̃у Д, *измеђ* ца̀де и пруге Ло, шуп̀ље *између* зй-дòва Б, *између* òнй дирèк̃а БЛ, *између* Цр̀не Горè и Ёрцеговине С, *измеђ* н̀ас Бз Ду.

исйод

с генитивом: *исйод* грòбља П, *исйош* поткива́ча Б, *извучу* нòге *исйод* њèг̃а Д, пòмажу *исйод* машинè К, *исйод* òнога Ду, дòл *исйод* Лòзнице П, *исйод* Блйзо̀нског вйса Лу.

ка

с дативом: *ка* Топòли С.

код / кош

с генитивом: *кош* куће Ду, *кош* кòлебе Лу, *кош* стублйнè С, *код* менè ГГ БЛ Ду К, *код* уја́к̃а Ду, *кош* куће Дамјан БЛ, *кош* н̀аши к̀ућа БЛ, пòшла *кош* сèстре П, òв *кош* ц̀ркве Д, тò је *кош* ц̀ркве П, ра̀дила *кош* куће Б, *код* ца̀кòва Б Ду Бз, завр̀шим *кош* куће Лу, *кош* школе П Ду БЛ Б, испит *кош* пòпа Б, *ко[д]* деце Ло.

кроз

с акузативом: *кроз* нèку ја̀ругу Ло, дòле *кро[з]* сèло Д, *крò[з]* шуму П, завр̀шио *кроз* Срем Д, прòшò *кроз* Беòград С, *кроз* ја̀ругу С Ду Бз К, *кроз* др̀во Б, прòтури *кроз* òну Б, прòгледај *кро[з]* сйто Ду, *крос* цѐдаљку Лу.

крај

с генитивом: прòлазе *крај* њйва Б, стòйй *крај* йконе П, в̀акò *крај* менè Ду, прòђе *крај* менè С.

међу

с инструменталом: *међу* рђавим наро́дом Ду, *међу* сто́ком К, *међу* др̀вима ГГ.

на

с акузативом: *на* по́дне ку́ћи Б, сла́нину *на* по́д ба́ци Б, до́ш̄о *на* Бо́жић Ду, но́сим *на* дрвља́ник К, *на* тре́ћи део Бз, *на* сво́је двѐ ру́ке Д, не́ жалѝм *на* мо́ј живо́т С, о́де *на* друго мѐсто Ду, *на* кола БЛ, но́си *на* извор Лу, не́де *на* свадбу Бз, *на* Цвѐте Лу, *на* Ва́скрс Ду.

с локативом: *на* сто́лу Ду Бз Ло К Д, *на* кре́вету ГГ Ло Б, *на* же́ни Лу Ду П.

навише

с генитивом: го́р *навише* во́ћа К, *навише* шу́ме Ду, *навише* цр́кве Лу, *навише* бр̀да С.

након

с генитивом: *након* тре́ мѐсеца К.

низ

с акузативом: *нис* пу́т (сви пунктови), *ни[з]* шу́му Бз, *низ* ре́ку Б, *низ* во́тъѡк БЛ.

о

с локативом: *о* зи́ду Ло, *о* Лу́чинда́ну Ду, *о* Бо́жићу К Бз П, *о* Тро́јицама (сви пунктови), *о* Мио́льдāну Б.

од / ош

с генитивом: *од* ру́чнѝ ра́дова Ло К Ду Лу, *од* на́с је Колу́бара Ло, *од* пѐпела ГГ, *од* наору́жања С, *од* мене Ду, *од* ци́глѐ о́зйдана П, на́јслабији *од* на́с БЛ, *ош* че́тнѝка Ло, пр̀ви *о[д]* др̀вета Д, *ош* сто́кѐ Лу.

око

с генитивом: *око* ку́ће Ду, *око* то́га БЛ, *око* но́гѹ врѐнгије Б, *око* уве́та Д.

ио

с локативом: о́дај *ио* њиви Б, *ио* ме́ри Бз, *ио* дупету Ду, *ио* др̀вету Д, *ио* сре́дини Лу, *ио* У́скрсу не ва́ља кр̀мпѝр се́јати Лу, *ио* Лу́чинда́ну Ду, *ио* Мио́льдāну П, *ио* Тро́јицама Бз Ду Д С К.

с акузативом: до́ш̄о *ио* ме Ду, ло́ми *ио* па́рче Ло; и: *ио* ме, *ио* ше, *ио* не́гѧ (сви пунктови).

иод

с акузативом: ова́кѡ *иод* ру́ку К, бо́мбу *ио[д]* кре́вет С, *иод* иглицу Ло, по́ту-ри *иод* вра́тило Ду.

с инструменталом: *иод* но́гама Лу, *иош* шљѝва́ма Ду.

иоред / иорај

с генитивом: спа́вају *иоред* во́дѐ Б, *иоре[д]* тре́шње П, *иорѝш* кре́вета ГГ; *иорај* о́гњѝшта Ду, *иорај* штѧ́ле БЛ, *иорај* Ра́баса Лу, *иорај* ца́дѐ С, *иорѝш* цр́кве Лу, *иорај* Јѐвти́ћа Лу.

Повр / на вр / у вр

с генитивом: *којѐ повр мѐнѐ Ду, повр слѐме Д, повр крџине БЛ, повр сѐна Ло; на вр брџа С, на вр куће К, на вр пушнице Бз; у вр крџа Ду, у вр ливаде П, у вр школѐ Лу.*

преко

с генитивом: *преко улици Д, преко њѐгѧ П, нацѐпамо преко гџдине Бз, прѐђемо преко Колубаре С, преко дѧна ГГ, преко дѧна П, јѐдѧн преко другџг П, бацила преко плџта Ду, преко зѧмѐ Ду, преко шумѐ Ло, преко пласта Ло, преко лѐта К Ду, преко куће (сви пунктови), дол преко цаџѐ Д, преко џграде Лу.*

према

с дативом: *према лампи Ло Ду К Лу, према цаку Б, према сунцу Ду, нѐде према Арѧнђеловцу С, према Слоџцу Д.*

пред

с акузативом: *прѐти славу Ло, прѐ[д] дџшу (сви пунктови), прѐти кућу Ду, пред њѐгѧ Лу; и: прѐџа ме, прѐџа се (сви пунктови).*

с инструменталом: *прѐти кућом Ло, пред веџчањом Б.*

проише

с генитивом: *проише нѐпријатеља С, проише Нѐмаца Ло, проише Луџавџана Ду, бџрба се водн проише Срба БЛ.*

ради

с генитивом: *ради паљевине Д, ради тџчије Б.*

са

с генитивом: *са рѧзбоја Ду, са вратила Ло, са Уба К, са пџтока БЛ, са јабуке П, са бунѧра ГГ.*

у

с локативом: *у кући Ло Ду С БЛ, у кући Б Бз П К, у њиви Ду.*

с акузативом: *ушџ у кућу Ло, у прѐве рџке Лу, у канту Ду, у собу Д ГГ, у њиву Лу.*

уз / уза / ус

с акузативом: *уз дѐвџку Ло, ус кућу БЛ, уз њѐгѧ Ду, уз волове К, уз џнџ брџо К; пџђу уза Слоџац Д, уза дрџво Б, такџ уза њџ П; ус пџт (сви пунктови).*

учи / уче / оче

с генитивом: *учи слѧве Ду Ло П Бз, учи Јоваџдѧна Б, учи Бџжића Лу, учи Ускрса Б, гџсти уче слѧвѐ Ду, уче жѐтџвѐ БЛ, није дао уче Бџжића Ду, оче Васкрса Ду, оче нѐкџг прѧзника Лу.*

Остале непроменљиве речи

6.21. У овом одељку осврнућу се на неколико карактеристичних везника, као и на неколико веома живих у овим колубарским селима рџци и узвика.

Везници. У испитиваним пунктовима везници *али*, *или*, *нији* углавном се употребљавају без завршног *-и*:³⁰⁹

- Она је отишла да гаји деће, *ал* је долазила код нас Лу.
- Он је смео, *ал* смо се ми плашили за њега ГГ.
- Моји нису тели чути, *ал* оћу ја за њега Ду.
- О[н] није, *ал* се она сажали, мајка је Ло.
- Неко је носио машину, *ал* ко је имо БЛ.
- Решила ја д с удам, *ал* морам ја да побегнем Ду.
- Нису имали деце, *ал* су живили са нама К.
- Ка се усолу седам дана, *ал* не ваља дуго да стoji П.
- Сви смо се потписали, *ал* имо је Шапчанин, није тео С.
- *Ал* да вам испричам ово у Лозници шта је било П.
- Ранио је ко стигне, *ал* већином жене. Бз.
- Није качило мене, *ал* за њи није бреновало Ло.
- Прѣ је било, *ал* сад нема игри Д.
- *Ил* екламо, *ил* плетемо К.
- Оћеш од десет килограма, *ил* ћеш от пет Б.
- Оћу л д идѣм нис пѣт, *ил* ћу д идѣм ус пѣт С.
- Возови *нији* долазе, *нији* одлазе С.
- Од моје школе ја нисам даље ни ишѣ, *нији* са[м] мога БЛ.

Као што срећемо на терену централне Шумадије³¹⁰ везнике *јел(и)* и *јал(и)* у значењу „или“, и у посећеним селима понекад се може чути: *Куда д идѣм јел ус пѣт, јел нис пѣт Б; Треба нешто јал јагње, јал прасе Ду; Јал ти воља, јал није П.*

За разлику од Шумадије,³¹¹ где *јел* преузима функцију везника *јер*, у посећеним селима нисам забележила примере у којима се *јел* јавља уместо *јер*. Овде је увек *јер*:

- Ту се пожање срповима, *јер* не може косом Б.
- Куће су биле блажи кровова, *јер* није имала куќа Ду.
- Ниса[м] могла да навѣјам на вратило, *јер* треба једно да окреће вратило Ло.
- Погинули радећи туђу земљу, *јер* научили смо да имамо К.
- Прѣ су гатали на Божић да се не кува кафа, *јер* ће да буде бува Лу.

6.22. Речце.

У посећеним селима говори се речца *дабоме* (ређе) или *јабоме*. Ликове које срећемо у Шумадији³¹² *дабогме*, *јабогме* нисам бележила.

Када се жели изрећи оправдана претпоставка, у свим селима се говори *ваљда* или *ваљад*.

³⁰⁹ Овде нећу наводити примере у којима стоје пуни облици.

³¹⁰ Уп. Рем. Шумадија 390.

³¹¹ Уп. нпр. Рем. Шумадија 390.

³¹² Рем. Шумадија 390.

Као што је и у књижевном језику, и овде је увек *бајаги*. На терену Шумадије стоји *баги*, *бајаги*, *бојаги*, *бејаги*.³¹³

Речце за показивање *ево*, *ејо*, *ено* овде гласе *ѐво*, *ѐјо* и *ѐнѐ*.

Као што је и у Шумадији,³¹⁴ и овде се уместо одричне речце *не* употребљава речца *јџк*, обично у вези *сад јок*, *ма јок*. Тако је у свим пунктловима.

У веома живој употреби је и речца *јашџа* „него шта, како да не ...“ (РСАНУ): *јашџа́*, дијете Ду, *јашџа* су П, *јашџа*, зџми Бз, дружили смо се, *јашџа* К, *јашџа*, било је мџбџ БЛ, било је чџтнџка, *јашџа* Ло, *јашџа́*, смо мџр џмали млџкар Ду, *јашџа*, пуцало се С, *јашџа*, додила је Б, *јашџа* Д ГГ.

Сада се само у говору знатно старије генерације може чути на читавом терену и речца *ѐда* у значењу „има ли“, нпр.: *ѐда* ли мџг Јордџна? Ду.

6.23. Узвици.

Узвик *хајде* има следеће ликове *ајде*, *ајд*, *ај* и *ајдемо*, *ајмо*, *ајше*: *ајде*, спрџмај се Ду, *ај*, у чџтнџке БЛ, *ај*, реко, полако д џдџм Ло, *ајд*, на џгру П, *ајде*, садџ на џгру Бз, *ајдемо*, на плоче Ду, *ајде*, даље на Дрџну С, *ајд*, крџнемо на[с] сџдам Ло, кајем, *ајмо* БЛ, *ајде*, да се жџнџм Б, *ај*, на Пџжегу Ло, *ајдемо* у Бџград С, *ајд* — *ајд*, ближе џдџм Ло, *ајде*, само нџк су жџви ГГ, *ај*, намџрџвај БЛ, *ајше*, куђи БЛ, кад нџеш тџ *ајде* мџни Д, *ајд*, мџ да кџпимо К, *ајд*, брзо П.

Наводим јџш неколико крџкеристичних узвика који се јављају на читавом подручју: *брѐ*, *мџре* / *мџр*, *дѐла*.

³¹³ Уп. Рем. Шумадија 390.

³¹⁴ Рем. Шумадија 391.

ЗАКЉУЧАК

Особине присутне на целом терену

а) Именице мушког рода

1. У вокативу једнине именица мушког рода наставак *-е* се проширио и на именице *с* (некада) меким сугласником у основи: *Милоше*. Такође је потврђен и наставак *-у* иза (некада) меких сугласника *ѣријашељу, коњу*; исп. т. 1.1.

2. У инструменталу једнине именица мушког рода наставак *-ом* се проширио и на именице *са* (некадашњим) меким консонантом у основи: *ножом, крајом*. Именице *с* наставком *-ем* јављају се у мањој мери и показују извесно колебање — *Радојем* и *Радојом*; исп. т. 1.2.

3. У облицима множине није констатовано озбиљније нарушавање стандардног односа *-ов-* / *-ев-*: *нојсеви, жуљеви, крајеви, чуљјеви, јањеви, мјрчеви*; али и: *дбручови, дрешови*; исп. т. 1.3–1.5.

4. Именица *јуџи* у једнини увек гласи *јуџом*, а у множини *јуџеви*; исп. т. 1.7.

5. У генитиву множине именица мушког рода забележен је наставак *-а* (има га највећи број именица), наставак *-и* се везује са одређене лексеме (уз бројеве и у конструкцијама којима се изражава нека мера или количина: *јѣти ари*), и наставак *-ију* код неколико именица (*гостџију, нокџију* и сл.); исп. т. 1.10.

6. У акузативу множине сачуван је и архаичан облик акузатива множине *ју гостџи*; исп. т. 1.12.

7. У дативу, инструменталу и локативу множине доследно је наставак *-има*; исп. т. 1.13.

8. Етници и *nomina agentis* у једнини чувају наставак *-ин* (*Баболучанин, чобанин*), док у множини губе *-ин* (*Баболучани, чобани*); исп. т. 1.15.

9. На целом терену чују се именице типа *бериоц, жетџеоц* и сл.; исп. 1.16.

10. Двосложни мушки хипокористици и лична имена (тип Јова) гласе *Пера — Пере — Перин*, и ређе *Ђуро — Ђуре — Ђурин*; исп. т. 1.17.

11. Тросложна и вишесложна имена (тип *Анџоније*) гласе *Василије, Вилоџије* и сл., а ређе се чује и *Саватија*; исп. т. 1.23.

12. Именица *дан* има промену која одговара стандарду. Стари облик ове именице није регистрован ни у именима црквених празника; исп. т. 1.31.

б) Именице средњег рода

13. У инструменталу једнине именица средњег рода готово увек је — *ом* (*уљом, грањом, љрућом, огњишћом*); исп. т. 1.47.

14. Нема озбиљнијег нарушавања стандардног односа када је у питању формант *-ей-* у косим падежима једнине у *бурејџу, дџејџу*; исп. т. 1.48.

15. Множина на *-ад* јавља се код именица које означавају младунце животиња (*јагњад*), млађа људска бића (*унучад*), као и код именица које су у једнини аналошки добиле проширење *-ей-* (*зрнад*); исп. т. 1.51.; забележена су два примера старог акузатива (држали *џелади*); исп. т. 1.51.

15а. Уобичајена је множина са проширењем *-ей-*: *бурејџа, дугметџа, окнеџа, њебетџа, увџеџа, ужџеџа*; исп. т. 1.51. (под г).

16. У употреби су облици *јаје* и *јаја*, с парадигмом у једи. *јаје-јајџа*, а у мн. *јаја — јаја — јајума*; исп. т. 1.64.

в) Именице женског рода

17. У вокативу једнине именица на *-ица* доследно је *Љубица, Зорица* и сл.; исп. т. 1.72.

18. У дативу и локативу једнине код именица чија се основа завршава на велар добро се чувају резултати друге палатализације: *Босиљци, у јабуци*, док је ређе *мајки*; исп. т. 1.74.

19. У генитиву множине именица женског рода на *-а* шири се наставак *-и* (*мачки, љричи, игри, шали*); исп. т. 1.75.

20. У дативу, инструменталу и локативу именица женског рода (и мушког рода) на *-а* доследно је *-ама*; исп. т. 1.76.

21. Говори се *нађуве* (најчешће) и *нађве, нађиве*; исп. т. 1.78.

22. У инструменталу једнине именица женског рода на нулти наставак јављају се наставци *-и* (*лејом речи*), *-ју* (*сољу*), *-ом* (*машћом*); исп. т. 1.89.

23. У генитиву множине јављају се паралелно наставци *-ију, -и: њеријџ и њерџ*; исп. т. 1.90.

г) Заменице

24. У дативу једнине личне заменице за прво и друго лице једнине и заменице за свако лице доследно је *мени, џеби, себи*; исп. т. 2.2.

25. Енклитички облици у дативу и акузативу заменица *ми, ви* гласе увек *нам, вам* и *нас, вас*; исп. т. 2.4.

26. У инструменталу једнине заменице за прво лице доследно је *мном*, док се у овом падежу заменице за друго лице и заменице за свако лице јављају ликови *џобом* и *џебом*, *собом* и *себом*; исп. т. 2.3.

27. Присвојна заменица трећег лица једнине женског рода гласи чешће *њен* и ређе *њезин*; исп. т. 2.27.

28. На целом терену у употреби је само *њин* уместо *њихов*; исп. т. 2.29.

29. Заменице *какав, џакав* и сл. јављају се на целом терену са *в* или без њега (*кака, џака*), а заменице *овакав, онакав* и сл. јављају се чешће у облику *вака, нака*; исп. т. 2.31.

д) Придеви

30. Добро се чувају наставци меких основа у једнини мушког и средњег рода придевско-заменичке промене *боље, јуџирошњег, крујније, јагњећег, нашем, њвоје*; исп. т. 3.1.

31. У генитиву (акузативу) једнине мушког и средњег рода придевско-заменичке промене употребљавају се дужи (мање примера) и краћи облици (*млађег и млађега, доброг и доброга*); исп. т. 3.2. и 3.5.

32. У дативу и локативу једнине мушког и средњег рода придевско-заменичке промене јавља се углавном на целом терену наставак *-ом / -оге*, док се спорадично на југу оцртане зоне среће и наставак *-им (неком човеку и неким Циганину)*; исп. т. 3.6.

33. Придеви, придевске заменице и редни бројеви мењају се само по одређеној придевској промени; исп. т. 3.10.

34. Присвојни придеви од именица мушког и женског рода на *-ица* доследно гласе *Љубичин, Радојичин*; исп. т. 3.15. (под 1)

35. Алтернација је доследно спроведена и код присвојних придева од именица женског рода на *к*: *Љубинчин, Добринчин, Славчин*; исп. т. 3.15. (под 2)

36. Присвојни придеви од именица на *-ија* гласе *комшински и њешадиски*; исп. т. 3.15. (под 3)

37. Доследно је *Борисављев, Милисављев*; исп. т. 3.15. (под 5)

38. Говори се *козији, божији*, а ређе и *божи, вражи*; исп. т. 3.15. (под 8)

39. Придевски наставак *ј* чува се у именима црквених празника *Јовањдан*; исп. т. 3.15. (4)

40. Присвојни придеви од назива животиња гласе *јагњећи, говећи*; и отуда доследно *јарећина, говећина, брављетина*; исп. т. 3.15. (9)

41. Компаратив придева *висок* гласи *вишљи и височији*, а само спорадично *виши*; исп. т. 3.12. (под г)

42. Јављају се и конструкције суперлатива у којима се речца *нај-* одваја од компаратива (*нај ми жалије, нај ми левше, нај ми драже*); исп. т. 3.13.

ђ) Бројеви

43. Говори се *четири* (у новије време и *четири*), *једанес, шесет*; исп. т. 4.4. и 4.6.

44. Збирни бројеви од 4 па надаље доследно имају *-оро*; исп. т. 4.12.

е) Глаголи

45. Редовно се чува наставак *-ији* у инфинитиву; исп. т. 5.1.

46. Глагол *моћи* у 1. л. једнине презента гласи *можем / не можем* и нешто ређе *могу / не могу*, и само спорадично *морем*; исп. т. 5.2.

47. У 3. л. множине глаголи шесте Белићеве врсте имају наставке *-аје, -ају, -еју, -ду (имаје, њвају, умеју, имаду)*; исп. т. 5.6.

48. У 3. л. множине глаголи седме и осме врсте имају готово увек *-е*, док је наставак *-у* ређи (*долазе, долазу*); исп. т. 5.7.

49. Имперфекат се ретко чује, и то од глагола; исп. т. 5.9.
50. Аорист је чест глаголски облик на целој територији; исп. т. 5.10.
51. Футур од инфинитива на -ћи гласи чешће *доће, ситиће* и сл., док је ређе *доћи ће*; исп. т. 5.11.
52. У 2. л. једнине императива глагола четврте врсте доследио је *йоји, са-кри*; исп. т. 5.14.
53. Глаголски придев трпни од глагола *оженићи* гласи *ожењен, жењен*; исп. т. 5.16.
54. Глаголски придев трпни од глагола *звати* гласи *зван / зваји*; исп. т. 5.16.
55. Глаголски придев трпни од глагола *савићи*, *йокрићи* гласи *савијен / йо-кривен*; исп. т. 5.16.
56. Глаголски придев трпни од глагола *ошераћи* гласи *ошераан / ошераји*; исп. т. 5.16.
57. Код трпног придева од глагола прве врсте готово увек је спроведена алтернација *йомужен, донешен* и ређе *везен, йрошресен*; исп. т. 5.17.
58. Код трпног придева од глагола седме врсте *крстићи, користићи* и сл.) срећу се облици *крићен / криштен*; исп. т. 5.18.
59. Глаголски прилог садашњи је редак; исп. т. 5.19.
60. Глаголски прилог прошли се изгубио; исп. т. 5.20.
61. Глагол *ићи* у облику с префиксом *из-* гласи најчешће *изићи* и ређе *изаћи*; исп. т. 5.25.
62. У 3. л. множине презента глагола прве врсте с основом на велар готово увек је *вучу* и сл.; исп. т. 5.5.
63. Глагол *врећи* гради презентске и друге облике по првој врсти (*вршем*); исп. т. 5.33.
64. У презенту глагола *јести* доследно је *једем*; исп. т. 5.24.
- 64а. Помоћни глагол *хитети* у треће лицу множине готово увек гласи *дћу, нћу*; исп. т. 5.86.
65. Глаголи *сести, лећи* у 3. л. множине презента гласе *седну, легну*; исп. т. 5.36. и 5.47.
66. Глагол *сиасети* остаје у првој врсти (*сиасем*); исп. т. 5.51.
67. Глагол *узети* гласи *узнем* и ређе *узем*; исп. т. 5.49.
68. Глаголи треће врсте у свим облицима чувају основу на *ну* (*бринем, бри-нула*); исп. т. 5.55.
69. Глаголи типа *заменићи* имају облике по трећој и по седмој врсти (*заменем* и *заменим*); исп. т. 5.74.
70. Глаголи типа *дариваћи* у презенту гласе *дарујем* и *даривам*; исп. т. 5.62.
71. Глаголи типа *сийаћи* остају у шестој врсти (*сийаји — сийам*); исп. т. 5.64.
72. Глаголи *дати, знаји* у презенту гласе *дам / дадем, знам / знадем*; исп. т. 5.68. и 5.69.
73. Глаголи типа *искаћи* гласе *ишћу / ишју* и ређе *искају*; исп. т. 5.72.

74. Глагол *жети* има облике презента а) *жњем* б) *жањем*; исп. т. 5.67.
75. Глаголи типа *волећи*, *горети* и сл. гласе *волим / волем, горим / горем*; исп. т. 5.73.
76. У једнакој употреби су облици *бежати* и *бегати*; исп. т. 5.80.
77. Чешћи је инфинитив *ћушати*; исп. т. 5.81.
78. Глагол *бити* у презенту гласи: *бидем, биднем, будем, буднем*; исп. т. 5.84.
79. Постоји узајаман утицај тренутних и учесталих глагола *йустийи* — *йустийати* и *йушйати* — *йушйийи*; исп. т. 5.87.
- ж) Непроменљиве речи
80. Уобичајен је прилог за место *камо*; исп. т. 6.2.
81. Прилози *овде, онде*, као и они с просекутивним значењем, имају неколико творбених ликова (*ов, вод, воде, нод, ноде*); исп. т. 6.3.
82. Забележени су и прилози у комбинацији с предлозима *од-, до-*; исп. т. 6.7. и 6.8.
83. У значењу „сад“ често се употребљава прилог *ђа*; исп. т. 6.13.
84. Прилози за начин *овако, онако* гласе *вако, нако*; исп. т. 6.18.
85. И предлози се јављају у разним обличким и фонетским варијантама; исп. т. 6.19.
86. Карактеристичне су речце *јабоме* и *еда*; исп. т. 6.21.
87. Најчешћи узвици су *бре, море, дела*; исп. т. 6.22.

Диференцијалне особине

1. У дативу и локативу једнине придевско-заменичке промене наставак — *ом / -оме* среће се у свим пунктовима, али се јужни део територије (Попучке, Лукавац, Дивци) издваја наставком *-им (овим, оним)*; исп. т. 3.6.

Изузимајући наведену диференцијалну црту, можемо констатовати да на овом терену не постоји унутрашња дијалекатска диференцијација и зато је изостало картографисање језичких чињеница. Спорадично забележени понеки архаизам, без евентуалних накнадних провера (до којих се и иначе тешко долази, неуспереним, 'нециљаним' истраживањима), таквим представљањем могао би само заварати, поготову ако одступања не би имала извесну везу са окружењем или са пореклом становништва. Из наведених разлога је, мислим, подесније дати табеларни преглед релација са суседним и сродним говорима (Колубаре, централне Шумадије, Мачве, Тршића, Љештанског и Горобиља), с којима су вршена поређења безмало свих битнијих морфолошких црта. У табеларном прегледу издвојила сам 44 појаве (појединости) које сам поредила са наведеним говорима. Издвојила сам углавном оне које су пратили и други аутори, или прецизније речено, своје сам податке прикључила подацима суседних говора

ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ

РБ	ОСОБИНА	Ваљевска (Средња) Колубара	Колубара	Шумадија	Мачва	Тршић	Љештанско	Горобљје
1.	инстр. једн. им. м.р. с (некада) меким сутлас.	-ом (-ем)	-ом (-ем)	-ом	-ом (-ем)	-ом	-ом = -ем	-ом
2.	инстр. једн. ср. р.	-ом (-ем)	-ом (-ем)	-ом	-ом (-ем)	-ом (-ем)	-ем (-ом)	-ом
3.	инстр. једн. им. пут	-ом	-ом	-ом (-ем)	-ом	-ом	-ем	-ом
4.	Јова / Јово	Петв-Пете- -Петин (Цвејо-Цвеје -Цвејин)	Сима-Симе- -Симин (Јефто-Јефта)	Пера-Перс- -Перин Божо-Боже- -Божов	Андре-Андре (Андро- -Андре) -- Борин	Драго-Драг- -Драгин	Тешо-Теше- -Тешин	Божо-Божа- -Божово
5.	Антоније	Јелесије (Саваџија)	-ија (само у ак. Арсенију)	-ије = -ија (Алиптију и Алиптије)	Димитрија	Аксентија	Димитрије (Јеремџа)	Вићентије
6.	суфикс -ин у једн. им. м.р.	Баболучанин	Баболучанин	Мисачанин	Шапчанин	хришћанин	чобанин	грађанин
7.	вок. једн. ж.р.	Љубица	Љубица	Љубица	Јелџа	Драгица	Милица	Љубица

РБ	ОСОБИНА	Ваљевска (Средња) Колубара	Колубара	Шумадја	Мачва	Тршић	Љештанско	Горобље
8.	нађе	нађуве (нађе, нађиве)	нађуве	нађиве = нађе = нађе = нађуве = нађуве = нађуи	нађуве	нађе	нађе = нађуве	нађе
9.	дат. лич. зам. ја, ти, себе	мени, теби, себи	мени (мене)	мѐн, тѐб, сѐб, мѐне, тѐбе, сѐбе, мѐне, тѐбе, сѐбе	мени = мене, теби = тебе, себи = себи	мени, теби	мени, теби	мене, тебе, себе
10.	енкл. облик дат. зам. ми, ви	нам, вам	недостаје податак	нам, вам = ни, ви	недостаје податак	нам, вам	нам, вам	нам, ви
11.	инстр. једн. ја, ти, себе	мног тобом = тобом собом = себом	тобом = тобом	мног, тобом, собом	мног (са меном), тобом = тобом	тобом = тобом, собом = собом	мног, тобом = тобом, собом = себом	многм, тобом, собом
12.	3. л. једн. прид. зам. за жр.	њен = њезин	њене = њезин	њен	њен = њезин	њен = њезин	њен = њезин	њен (њезин)
13.	3. л. мн. присв. зам.	њин	њин	њин	њнов = њив	њнов = њив	њин	њин

РБ	ОСОБИНА	Ваљевска (Средња) Колубара	Колубара	Шумадија	Мачва	Тршић	Љештанско	Горобиле
14.	какав, такав и сл.	каки, таки = какав, такав	каки, таки = какав	каки, таки (какав, такав)	каки, таки = каки = какав	какав = каки	какав = каки	каки, таки
15.	наст. јѣ	Јовањдан	Никољдан	о Ивањдану	Ивањдан	Јовањдан	Јовањдан	Јовањдан
16.	присв. прид. од им. -ија	компински = пешадиски	компинска = дивизиску	шумадински	авлински	пешадински	бекрински = ракијски	компински = ракински
17.	висок	вишљи = височији (виши)	височији = вишљи	вишљи	вишљи	вишљи	вишљи	вишљи
18.	4	четри (четири)	четри	четири	четри	четри	четри (четири)	четири
19.	11	једанес	једанес	једанес	једанес	једанес	једанес	једанес
20.	60	шесет	шесет	шесет	шесет	шесет	шесет	шесет
21.	1. л. през. гл. моји	можем (могу, морем)	не могу = можем	можем = могу	не могу = не можем	могу = можем = морем	могу (можем, морем)	могу (можем)
22.	3. л. мн. гл. VI врсте	-аје, -ају, -еју, -ду	-аје, -ају, -ду	-ају, -ау, -у, -аје, -ду	-аје, -ају, -ду	-ају	-ају	-ају
23.	3. л. мн. гл. VII и VIII врсте	-е (-у)	-е = -у	-е = -у	-у (-е)	-е (-у)	-е	-е

РБ	ОСОБИНА	Ваљевска (Средња) Колубара	Колубара	Шумадија	Мачва	Тршић	Љештанско	Горобље
24.	имперфекат	сачуван у малом броју глагола	као у ВК	као у ВК	као у ВК	скоро се потпуно изгубио	као у ВК	само најфреквентни ији глаголи
25.	1. л. мн. аориста	скренусмо (видошмо)	одошмо	дођомо, побијомо, одошмо	дођошмо (стигосмо)	дођосмо = одошмо	дођосмо	дођосмо
26.	футур од инф. на -ћи	доће (доћи ће)	доће	доћи ћу (доће)	доће	доћу	доћу	доћи ћу (стиће)
27.	2. л. једн. импер. гл. IV врсте	попи, сакри	недостаје подагак	сакри	пиј	напиј се	попи	саши, пи
28.	т. придев	звано = звао савијен = покривен отеран = отераг ожењен	зван = зваг савијен = покривен као у ВК ожењен	зван = зваг побијени = покривено теран = отераг изграђен	орато = звану убијен = напиг терато = бапан ломљен = склопит	опрат = опран добивена = добит ожењен	обрато = обрано савијен = изувен продаг = продан ожењен	позваг савијена = добијена ожењен
29.	т. придев гл. I врсте	везен = вежен донешен (донесен)	недостаје подагак	вежен донешен	извезен донешен	извезен донешен	помужен (везен) донешен = донет	навезен донешен
30.	т. придев VII врсте	кршићен = крштен	опроштен	кршићена (крштена)	кршићена = крштена	кршићен	пунћен	кршћен

РБ	ОСОБИНА	Ваљевска (Средња) Колубара	Колубара	Шумадија	Мачва	Тршић	Љештанско	Горобиље
31.	гл. прилог садашњи	редак	као у ВК	није редак	редак	као у ВК	као у ВК	као у ВК
32.	гл. прилог прошли	изгубио се	као у ВК	као у ВК	као у ВК	као у ВК	као у ВК	као у ВК
33.	3. л. мн. през. гл. I врсте	вучу (гучу)	печу (испеку)	повучу (извучу)	печу	вучу	тучу	вучу
34.	изићи / изаћи	изићи (изаћи)	као у ВК	изићи = изаћи	изићи = изаћи	изићи = изаћи	изићи = изаћи	изићи = изаћи
35.	3. л. мн. през. лећи	легну	седну (уречу)	полегну	легну	легну	легну	легну = седу
36.	спасти	спасти	недостаје податак	спастиц = спасти	спастиц = спасти	спасти	спасти (спасти)	спасти
37.	ткати	чем = ткам (ткем)	изаче = изатке = изатку	ткам, ткам (ткeјем)	ткам	ткам (чем)	чем (ткeм)	ткeм
38.	искати	ишћем = иштeм (искају)	запштeм = ишћу	иштeм = ишћам	иска = иштe = ишћe	иска = иштe = ишћe	иштe (иска)	иштe
39.	дати, знати	дам = даду знам = знаду	дам = дадем, знам = знаду	дам = даду, знаш = знаду	дам = дадем, знам = знадем	као у ВК	као у ВК	дам (дадем), знам (знадем)
40.	волети	волим (волем)	волим	волим (волем)	волим = волем	волим = волем	волим	волим

РБ	ОСОБИНА	Ваљевска (Средњс) Колубара	Колубара	Шумадија	Мачва	Тршаћ	Љештанско	Горобље
41.	бежати	бежам = бегам	бежам = бега	као и у ВК	као ВК	бежн	бежн	бежнм
42.	ћутати	ћутати (ћутити)	ћутала	ћутати	ћутати = ћутити	ћутати	ћутати (ћутити)	ћутати (ћутети)
43.	бити	бидем = биднем = будем = буднем	као у ВК	бидем = бидне = буде = будне = бидне	буде = будне = бидне = биде = бидне	буде	бидем = будем = биднем = буднем	бидем (биднем)
44.	даривати	дарују = даривају	дарује = дарива	дарива (дарује)	дарујем = дарива	дарују	дарују = даривају	дарују = даривају

	Ваљевска (Средња) Колубара	Колубара	Шумадија	Мачва	Тршић	Љештанско	Горобиле
потпуно се слаже	44	28	19	22	20	27	18
делимично слагање	44	11	24	16	19	15	23
потпуно неслагање	44	1	1	5	4	2	3
недостаје податак	44	4	0	1	0	0	0

На основу овако приказаног стања, можемо закључити да се говори средње Колубаре највише слажу са говором Љештанског, Мачве и Тршића, као и са подацима добијеним истраживањем Берислава Николића.

Током рада, а и на основу добијених резултата истраживања, уочена је потреба за испитивањем и осталих суседних говора: говора Тамнаве, говора десне обале средњег и горњег (Мионичка Подгорина) тока Колубаре, Ваљевске Подгорине — у којој сам већ започела истраживања за монографски опис, Азбуковице и Рађевине. Након истраживања говора ових области и ареалне систематизације добијених истраживања добили бисмо комплетну слику морфолошке проблематике шумадијских говора и њихов однос према прелазним западносрбијанским говорима.

П Р И Л О Г

Т Е К С Т О В И

Д у п л њ а ј

Ја била девојчица и изиђем горе на онџ Славка Радовановића, нџд највише било издигнџто, и ја и Бранка, Тџнка и вићемо игру. Вићеш гџзду, свџ поимџнџџ. ѐ Стојане Радовановићу џјде нџ игру код Миломџра Риџтића. Ми направџмо игру код Миломџра Риџтића џчас. Миломџр нам нџ брџни. Изиђемо мџ жџнскињџе и вићемо игру. Очијџ ми, јџдва чџкају да с џдџ, сџд јџк. А гџр је у Подгорџни било ... ја ка сам била код ујџка кџгџ вићну тџј дџлази нџ игру, кџгџ нџ вићну не дџлази. А џвд код нџс изиђу гџр на друм сџмо дџ ље да се чџје, вићну двџјицу џџдџ, трџјицу. А мџ прџ сџмо истрчџмо нџпоље да виђџмо сџмо дџ љ ље се вићнути игру и дџ је, и џјде спрџмај се и џјд нџ игру. А прџ мџј џтац, џн је волио. Волио џ џн игранку и чџм вићну џн, џ џн, мџ ишли смо свџде. А џ мене Милан кад је Стојџнка била девојка, бџже сџчувај. Стојџнци није дџо на свџку, бџже сџчувај. Јџдном џ Тројџцама била код Мџтровића игру. Нај ми је жџлије било...

Мџј џтац није пџсто ме сџму д џдџм. А сџмо волио џ џн на свџку, дџ гџд је игру. Јџ сам ишла и у Лџкавац нџ игру, и у Пџпучке сам ишла.

*

А мџја мџма прџ чџ љџлиме, знџш. И сџде кад џџе да џнџ већ сџчџва са рџзбоја и са вратила, и сџт кџже чџкај, пџтури гџџву, кџже, под вратило да џватџм шџвџку. Шџџфа је тџ. И да џватџм џста ја вџкџ и д изиђем нџпоље, и кџгџ вићну, кџјџ љме вићну, зџ тога љеш џтићни. Јџ сам тџ стџ пџтџ тџкџ вџтала. И ја пџтурџм гџџву и шџвџка џпадиџе, изиђем нџпоље држџм, држџм нџма ниџога.

*

И џду по Мџлену тџмо, и кџже, џнџј дџшџ Мџлисав џџе нџџ, џџе а џни џшли за Радџнка. За Бџдимџра су џни џтишли, за Бџдимџра су џни тџџи нџџ да пџведу. Јџсте, био Милан тџмо. И кџже, џјде сџде нџ знају за кџг. Мџлена говори за кога љеш. И сџт стџвџ Мџлисава на јџдну стрџну, стџвџ Бџдимџра, стџвџ Радџнка. И за кога љеш сџде тџ прџџи. И џна прџџе и пџткопџа Радџнка и кџже ја џћу за љџга.

*

Ошишаш овцу, опереш вуну, ишчешљаш вуну. Носиш да уредиш на машину код дрндара. Пјереш на води, де има вода. Прѣ на Рабасу је било. Метеш у котарице мурузаре и на обранџцу, и носиш у Рабас. Ја сам већма сама, ма није имо нико, како ћу да кажем кад није имо нико са мном. Оперем и осушим вуну, и ишчешљам. И однесем на леђима однесем ко[д] дрндаре, код мајстора да уреди вуну. На машину уреди, донесеш овде. Некад сам звала и прело. Дође жена десет-пет-нѣс жена. Опредемо. Пјослен даш да се боји, пјослен чеш шта дћеш. Јашта смо мор. Па ко Стјевке смо и чешљали ноћу вуну и код мене. Састане се друштво, причаш, онај каже како је се удо, онај како је с оженио ... и чеш. Имаш разбој, уведеш. Сајд је сачувај боже. У јесен биле, беру се курузи, комидбе, саставу се некад и свирачи. Пјвало се.

Још ја сам ћилиме ткала према лампи. Ударим ексер у зид и обесим лампу. И гурај целу ноћ, то све пироћанце ткала. То сам све према светлу изаткала, према лампи. Ткала неким женама за паре. Ткала мајка моја, ја била мала. Ткала ћилиме, сламљаче, чаршове. Јесам и ја извезла ираме, везла јастуке. Све сам то радла. Девјојке, јашта. Сејеш кудељу и ћетен. Чупаш онај ћетен, вежеш, однесеш у Рабас да киселиш. Осушиш га, набијаш га, предеш. Ту, било је то мука велика. Лјвше је прѣ било, него сајд. Није Радоване, јѣб га, било је прѣ ... доћеш на прело, доћеш зовну прело, доћу на прело то се пјва, то се прѣдѣ, сајд нема нид ништа. Сајд само затвори се ... Сајд не гледају. Само љубав по среди, ништа више. Зна се ко је љубавио, није то било тако бап.

*

Стјјала сам с Миланом, волла се с Миланом. Мајка ми није тела дати за њега. Мајка ме не да д идѣм за Милана. Тела ме на друго мјесто. И моа мајка се мор разболе, бок те млово, те(д) д умрѣ што ја оћу д и(дѣ)м за Милана. Дѣ ћеш за Милана.

Спрѣмио ми отац два крѣвета, астаљих, две столице, ѣто. Ка сам била мјжда петнѣс-шѣснѣс година. Ако ниси у њиви, ти си кот куће, плетеш и за овцама, плетеш и за говедима, већма зими и кад идеш за стокм. О момцима, мор. Удала сам се млада у седамнѣстој. Нисам тат се мјгла да вѣнчам. Нисам имала да се у што вѣнчам, море. Ћѣро, мј отац радио у Ваљеву, знаш код некога тамо, те мѣн, то ја начинила као костинић и сукњу те се вѣнчала у тима. Није било аљина ко сајд. Причам ти мј отац радио у Ваљеву. Ту жену замолио и та жена дала два, да л три метра. Ја са[м мјој] Стјјанци осамнѣс вунени аљетки, ја сам њој спрѣмла. А десеторо на испиту. Прѣ то, ћѣро, није имало, ћѣ ко је имо, он је давѣ. Мѣн моа свѣкрва није имала. Шта ћ да ми да кад није имала. У једној сѣби. Имало је две сѣбе и оцаклија, звало се прѣ оцаклија. Није сајд, ко ми зовемо сала. У једној сѣби ја спавала, у другој спавала јѣтрова моја старија. Нисам у вајату. Јѣсте било, нисам у вајату. И моја мајка спрѣмила четри кошуље, две торбице, двоје гаће, пјјас. То ми је као испитно. Испитно кошуље, гаће, пѣшкѣр ... то је прѣ се носило, ћѣро. И кад је

за рúчком ... тí си мòжда дарíвала. Ал јá нíсам. И Мíлан мòј ишò, Мíлан ишò јá сам бíла дòшла, мòр. Ў мене су бíла дèца рòђена, мòр. Ёво нека кáже Мíлена, мòжда знá кòлко је мòја мáјка, мòјòј сèстри спрémљено дòл. Свè тò бíли ирáми, вè жени јáстуци и ...

*

Ёно га нà кући гòр и рáзбој и нíти ... Ымáм и пòдложнíке и рáзбој и нíте и вратило и свè ... Стáнеш на једáн пòдложнíк, нíт одè дòле, стáнеш на други, нíт одè гòре, тàкò. Јáшта би, дíјете. Нè знáм, дèсèт мèн с чíни тòрбичíца мáли и једна је код Мáје, једна је кот Стòјáнке. Однèла, дáла јá Мíћи, као пòјасеве увèдем, увèдем мòраш пòсебно, нè мош на крај. Нè ткèм ал имала би да чèм. Трèбала би, имáм ал рáда сам сáде да плèтèм ирáм. Па нећу нàкò, оћу да рáдим сá[д] да опрèдем вуну и да прèпредèм. И да опрèдем, нàкò јáче, и да добро упрèдем. И да плèтèм, нећу да плèтèм онò чупаво. Сáд бíдне глáт. Вíдла сам и ићу да вíдим опет у онè Фрáнцускиње имá. Ымá у Сандрíнè јáк, али од вúнила једна бòја. А и јá ћу, јá ћу бèли. А овáј сам изаткáла Мáји свè једна шáра овá, једна овá. Свè сам нашáрала о свáке бóјè, а Млáдену сам исплèла бèло. А мòј Мíодрáг што вòли гýбер да се пòкрије ... А знá[ш] штá јá рáдим, а знáш штá сам јá рáдíла. Јá сам мèтила ћíлим у јòргански чáршав. Јèсте, тòплије је ћíлим.

*

Вèче прво уочи Бòжића нàмíриш свú стòку и òкáдиш свè, и дòнесèш слáме. Бáдњáк дòносиш јутру учи Бòжића. Вèче мèтèш слáме у ўжичицу свèжеш, дèцу ако имáш, мèтèш. А вèче дèца пијучú и штíпаш дèцу. Дèца се вртè. Бáциш бомбòне, бáциш òрáја, шèћера. Дèца купè кò ће више да нàкупи. И тú се нòћи. Прè је тò бíло тàкò. Јá сам нòћивала на слáми. На слáми нòћимо. Нíје дáо чíча Ылија да се нòћи на крèвету. Знáш кáко сам јá прè ка сам бíла у Гáју тáмо. Прè јутру на Бòжић ұстајè се прè зорè, ұзимáш, бíле онè вíдрице дрвене, ұзимáш и ишло се нà воду. Нèма сáд ко овò, сáд имáмо ў кући вòду. Прè идèш чак у јáругу, на пòток. И одèмо дòле и пòнесèш пèшкíр, ұмијеш се. Понесèш мáло шèнице или зоби, кúрұза. Кáж добрòјутро. Бáциш мáло на онú вòду. Хрíстос се рòдй и ұмијèш се тúде, и избрíшèш се и пòнесèш вòдè. И дòђеш кући. Вáмо су рèдаре су пòставиле да се рúча. Ломè чéсницу. Ко нáђе дíнар у онòј чéсници, кáно бíћеш бòгат. Ёто.

Тàкò, бíло је тò свèгá. А сáд нíје ... сáд се оједíнíло. Прè је бíло пúна кућа нáрода. Јáштá је, дíјете. На Бòжић пúцало. Вèче, печèница се пèчè на Бáдњй дáн. И печèница се иставлá, кò имá пúшку пúцá.

*

Људи са пúшкáма да òборе јáбуку, нè мож д ўћу унутра. Тàкò је òбичáј тáј као ако òборе јáбуку, пúштићу и унутар, ако не òбору нè дају дèвòјку. И дòћу тáмо, сèдају за стòлове, сèднú за стòлове. Рúчак рúчају, ка се дòноси печèње, млáда се извòдй. Извòдй брáт, сèстра, свòја сèстра. Ако нèма, извòдй свòја сèстра свòју

сестру. Обичај[ј] је тај. У јабуци ситнинѐ, пѐра. А млада је спрѐмла торбицу, у торбици је, има кошуљица, чарапице, мѐтуто ораја и она лѐуби дѐте, трипут мѐра да пѐлѐуби дѐте. Да добије млада пѐра, и да ѓзмѐ млада кѐцељу и да стрѐсу ... Јѐ, и повѐдѐ коло. Повѐдѐ и поватају свѐи и сѐд она идѐ око онѐг дрѐвета они свѐи, свѐи даривају. Мѐћају нѐ то грѐнице, коло стѐнѐ, млада ѓзмѐ кѐцељу, пѐтури јѐдѐн трѐсѐ. Купѐ котицу и мѐтѓ тѓдѐ ѓгле, клѓпчѐ, да плѐтѐ ... Млада ѓстајѐ јѓтру, мѐра да пѐрани да је нѐ би свирачи пробудили. Мѐра да пѐранѐи и д ѓстанѐ. Сѐд нѐма. Јѐ нѐсам ѓстала, нѐсам пѐранла прѐ свирача и дѐшли свирачи дѐл код врата и свѐирају. Нѐсам пѐранла, спѐвала сам, успѐвала се. И рѐдила Стојѐнку и ѐтишо о Лѓчиндѐну, дѐшѐ о Лѓчиндѐну и била сѐ ѓим сѐмо нѐ знам дѐ л сам била три мѐсѐца и ѐтишо на ѓуто пѓт, бѐо, три мѐсѐца бѐо на ѓуто пѓту, дѐшѐ, Лѓчиндѐн ѐтишо у ѐрмију. Три гѐдине у ѐрмији бѐо и дѐшѐ на ѐсуство и пѐнѐла дѐте, рѐдила ... дѐшѐ, двѐје дѐцѐ мѐтори.

*

Сѐ[д] дѐвѐјке жѐвѐ ко бѐгови. Сѐ[д] дѐвѐјка идѐ мѐмку и у вѐјску и кѐкѐи, ѓѓт мѐре ... сѐд је жѐвѐт, сѐд и нѐ рѐде ништа. Прѐ мѐраш да пѐранѐш да, да завршиш пѐсла до зѐрѐ и д идѐш ѓ ѓиву. И прѐдѐмо до пѐноћи. Сѐд јѐк, сѐт спѐваш и жѐвѐиш. Сѐд нѐ рѐде ништа. Јѐ сам, штѐ сам наткала нѐћу, јѐј. Кѐкѐѐм дању. Нѐса[м] мѐгла дању да чѐм, сѐмо нѐћу. А јѓтру ѓстајѐш, идѐш ѓ ѓиву. Пѐри, такѐ је бѐло. Сѐд је жѐвѐт. Кѐпѐш мѐтиком, купѐиш сѐно.

*

Ка се рѐдѐ дѐте, ѐдма ѓзмѐш нѐкога да идѐ нѐде од фѐмилије, д идѐ да пѐнесѐ злѐмѐње. Дѐнесѐ и пѐп ти кѐже име. Кад ти ѐн дѐнесе тѐ злѐмѐње, ти спрѐмиш или чѐрапе или пѐшкѐр да дариваш. А ѓ мене мѐм Мѐодрѐгу је кѓм даѐ Мѐодрѐг, а пѐп је даѐ Вѐрољѓб. Стојѐнци Мирјана. ѐдѐш кот кѓма, пѐслѐн ѐдѐ, пѐшљѐш нѐкога д идѐ, кѓм ти да ѓме. Пѐнесѐ се кѓму јабука, нѐ смѐш прѐзнѐ рукѐ. И кѓм ка[д] дѐђе ѓ цркву ти пѐнесѐш кѓму кошуљу. Ако нѐће кѓћи да дѐђе, а кѓм дѐнесѐ крѓпу вѐкѐ јѐдну, крѓница се зѐвѐ. Пѐрчѐ јѐдно и тѐ ѐн дрѓжи на рукама, ѐни дадѓ ѓѐму дѐте на рѓке да дрѓжи на тѐј крѓници и ѐн ѐбавије ѐнѓ крѓницу и дѐнесѐш и као нѐправѐш тѐ дѐте да пѐцѐпа. Јѐ сам свѐим трѐма мѐјима била.

Сѐмо кѐно кѐжу ѐдѓ па дѐнесѓ водѐ из водѐнѐцѐ де се ѐкрѐће ѐнѐј ... па пѐје водѐ да прѐ прогѐвори. ѐдѓ у водѐнѐцу па чѐкѐтало чѐкѐѐ и кѐно заѓтѐ водѐ тѓд, дѐнесѓ дѐте да се нѐпије да дѐте прѐ прогѐвори. Има кѐно мѐсе колѐчѐѓ па прѐтурају водѓ кроз онѐ да би кѐно дали дѐтѐту да пѐје водѐ.

*

Мѐји Младѐнци, тад није ни бѐло, тек је пѐчѐто бѐло. Јѐсте тек пѐчѐто и тѐ нѐ би бѐло ... дѐшѐ мѐј ѐтац дѐно јѐдну шѐрпу. И прѐ је бѐло на Зѐдушнице се спрѐма и идѐ се нѐ грѐбљѐ, идѓ нѐко кѐ ѐће д идѐ ѓ гости. Тѓт се идѐ, прѐвѐ се ѓгрѐнке и бѐднѓ ... ѓвѐче ѓгрѐнка, мѐре. Кѐјѐ тѐ, прѐвѐ се, тѐ је ѓгра, мѐр. Идѐ нѐ-

род љ гости. И неди биде игра, и ту ноће. То је се било, а сад јок, сад нема. Држe се Задушнице ал нема игри. Прe био неки Драгић Илић, свира у свиралу, поломe се играјући. Које, кад почне да свира свиралицу...

*

Зидан шпорет от циглe. Имала је овден ка сам ја дошла, имала је вурена у зиду и лoжйш ватру из оцаклије. Има вамо врата плекана, и ти нагрпаш дрва туде у то. Кат сам ја ов дошла, тамо није било. Тамо је био йсто шпорет, пeћница, ози- дано и направљено от плeка. Мoја мајка направй от плeка, као да се пeчe лeбац. А оvt ка сам дошла, ту је било у зиду, ози дано и грeјe свe сoбе. Грeјe й ову оцаклију, грeјe и оне сoбе.

*

Стрина йстера нас йс куће, јoј. Кошара уплетeна прућом, па улeплeна блa- том а покривeна слaмом. И мeтили крeвет. И мoја мајка озидала, узeла камена и озидала и олeпила блaтом, и мeтила плeк. И ту смо гoдну данa зймовали у ко- шари, покривeно слaмом. Е пoслeн мoј oтац озида кућу, осeчeмо ћeрпич. Имаш оне калупе, и оне калупе и ти нoсйш. Напунйш зeмљoм оне калупе и поравњаш, поравњаш рукoм. А вамо накопаш, накопаш зeмљe па убацйш плeвe у ону зe- мљу. Свe гaзймо нoгама то. И кад угазйш добро, оно угазйш ти послeн сaмо вa- ко учинйш рукoм oдвойш кoлко за ... бацйш онај калуп, сравњаш, нoсйш, прe- врнeш, изручйш то. А пoкрeшeш зeмљу да нeма травe и оно пуно и то се сyши. Сутрeдан мaло прeврћeш онo да се осуши мaло бoљe. Е пoслeн га вамо зйдамо, мeћaмо, мeћaмо да се добро йсуши, да ймa лyфта. Е ка се осуши, то се пoслeн прaви и лoжйш ватру, и спeчeш то. Шафoљ са рyчкaма, ймa шафoљ и тyд нa- спeш вoдe. Вамо ймаш ону кaнту, узмлaчйш вoдe, нaспeш онај шафoљ oперeш нoгe и ймијeш се, и eто oперeш се. А сyдови ... Јa мoрe, изйћeш нaпoљe и oпe- рeш. Није, није, вйдрица и лoпaрица, звaло се лoпaрица што се пoкрйва вйдри- ца. И то се нoсило вoдa. Дoћe кaно сyбота да за сутрeдан нeдeљу рйбаш оне oбручoвe да се сйјaјy вйдрицe. Дoћe нaрoд, нeкo вйдићe кaкe су вйдрицe. Није се пeглaло, није се пeглaло. Није, мeтeш вaкo вaм мaнeш по крпй мoкрoј и кад вй- дйш да ћe ти се пoгaси у пeгли, ти узмeш тe млaтaш, млaтaш мaло се упaли, знaш. Ймају оне рyпe у пeгли. Ймaм й ја. От кошуљe мyшкe да се рyкe брйшy на Бoжйћ. Пачвaрa. Сaт кaжу крпa, сaдe трaжe ... а прe је било чoбaнин ймa зaстрог дрвeни. Ймa пoклопaц. Ту се мeтe сйрa и кaјмaкa чoбaнну и тoрбa и лeп кoмaт прoјe. Пртeнa тoрбйцa, зaстрог. Ов су зaстрог. Ймa нeки вeћи, нeки мaњи. Слa- нйк јeстe дрвeни. Рaдe, йду у њиву. За слaву лaмпa је бйла. И знaш кaкo. Није бй- ло ни лaмпa. Јa знaм мoја мајкa је прaвилa. Узмe. А то је бйло млoгo прe, узмe кyтијйцу вaкo и мeтe блaтa у ону кyтијйцу и пoслeн забoдe, узмe дрвцe и зaмoтa крпoм, зaмoтa и зaмaсти, д извйнeш забoдe онo нoдe онo блaтo и мaло нaспe мa- сти и зaпaли и то гoрe. Жйжa. И нa тoм прeдeш.

*

Моја мајка прѣвила опанке. Прѣвила, имѣ дрвени калуп и осечѣ кожу. Окроји вако, окроји за носеве. Гор ће бити носеви. И обреже овѣ и сад она прѣшије прво онѣ опутѣм, она осечѣ опутѣ танкѣ. Осечѣ танкѣ опутѣ пуно и развлѣчи. И онѣ, сад онѣ прѣвлѣчи прво око онѣ опанка и буши шилом. И плетѣ онако. Е послен кад она то уплетѣ унаоколо, мало претегне, она метѣ онај калуп дрвени. И она послен вам чекићом куца и онај нос заковрчи, дотера. И послен прѣтура горен и ве-зе. Имаш прѣплетѣаке, имаш прѣстѣ. Разлика је имаш са два прѣплета и ситније, а онѣ које је веће онѣ је крупније.

*

Јесам, из Гаја. Па моја је сѣстра била за Радисава, Микајлова мајка. Па није имала ни пуни двајес. Млада је умрла, само родила Микајла, разболе се ѣто, и била међу рђавим народом. Кад је свако био на своју руку. Јесам, јесам се била удѣла баш те годне кад је она умрла. Па ја се удѣла о Лучиндану, она после Спасовдана умрла идуже, идуже годне. Остѣ мали, ѣно сликѣ. Сликао се са њѣм, држи га она за рукуцу. Нисам. Имала сам јѣш јѣдну сѣстру, она је тамо у кући. Одрѣкла сам се ја, зѣмљу у корис њѣ. Шта ћу, она је била с оцом и с мајком, она и је ранла, она и је глѣдала, прѣла. Добро, јесам и ја била док су онѣ боловали само ал нисам тѣла. Није ми даѣ Милан, ништа. Имѣм јѣднѣк сина у Ваљеву, а јѣднѣк у Бѣограду. Ћерка ми је у Ваљеву и она, ћерка ми је најстарија.

*

Јѣсу свѣтови па се прѣтурли. Полѣмили руке, па била она страна, паѣ Туро Вѣсић, она шинска кола била. И прѣтури, прѣврну се, а ја дошла, знаш. Ајде да вам испрѣчам. А питај Милана, реће ти и Милан.

*

А мој се отац подѣлио, знаш, били у кошари годну данѣ. Е сад, начинили смо кућу. Нисмо ни дорадили и сад ѣћу д идѣм за Милана и готово. А сад ми отац не брани, а мајка не да и бѣг. Моја мама ѣће менѣ сам у Пимиће, за Мију Пимића. Него је била велика имовина, зѣмља велика, знаш. Моја мајка кукала за зѣмљѣм и само ѣће менѣ мама за Мију. А тѣта није, тѣта је волио Милана. И дођоше онѣ те просѣ менѣ. И Бѣто, Срѣтен и нѣна дођоше и обећа менѣ тѣта. А ја реко, ѣћу ако ћеш ме даѣти, ја ѣћу. Ако нећеш, ја ћу д идѣм сама. Дођоше онѣ по ме. Драгиња по-којна, кажу, јѣсте рекла. Каже узми от коња ѣм и дигнем сѣто, прѣгледѣм на сѣто младѣжења кад најје. Али нисам, тѣ је у њѣ имало. Није у нас имало, нег она каже менѣ да дѣнесѣ тѣ. Јѣ нисам тѣ ни узимала, нисам тѣ ни прѣчала ѣ тима. А сѣто јесам. Најје, а Милан вако ... па прѣстом на ме. Изведѣоше онѣ менѣ. Ајд питам се ја прво с кѣумом, са старим свѣтом кѣно идѣ рѣд. Е сад, ајд са њѣм. Он повуци менѣ да пољуби, ја вуци сѣби и пољубисмо се. Јѣ, кад је врѣска до небѣса.

*

Имало је о[д] дрвета, има̄ ози́дано. Кућа старинска̄, дрвенā била о[д] дрвета и ћерпич и лепљена бла̄том и то̄ је било три-чeтpи оделeња. Звāла се оцаклија, двe сoбe, кујна, комак. То̄ се комак звāо. Од грубe грађе, несрeђено, није имало ту̀де. Јастуци су били ткāни од слāмњача онo пртено, прeло се, ткāло се. Наложени слāмoм, лeжāли смо. Устанeш јутру, извучeш онo да намештиш, да ти срāвњаш, да ти будe лeпо. Ал сād виш, сā купиш крeвет не намешташ га. Коjе крeвете мoре. Биле клупе, биле стoличнице мāле. Трпеза је била oкpугла, дрвенā, чанци били дрвeни. Ми смо звāли трпеза. Дрвeни чанци су били, јā сам била. Дрвeнe кашике биле, виљушке нису биле дрвeне. Нису о[д] дрвета. Знаш како је прe било. Прe није сeдала дeца. Прво сeднy људи да јeдy, па дeца, па жeне. Те рeдарe. Јестe, била рeдара и стāнара, знāло се. Код нeкога је било по гoдину данā, oдрeди се јeтpове. А нeди су биле и по дeсe[т] данā. Јā сам била дeсет данā, јā сам била нeдeљу данā рeдара, сeја била онaj нeдeљ данā била стāнара. Пoслeн прoђе нeдeљ данā, јā сам стāнара, она је рeдара. У нās је било ка сам јā била . . . како нe знам чoрболукe.

Па био млeкaр. Млeкaр је oзи́дан од бла̄та и от ћерпича. Млeкaр је oзи́дан од бла̄та, камeњe доле. Пoслeн је ударене дaске, тyд, и мeтy кaрлицe. А узвāриш млeкo вāмо у нoј канти на вeригāма, кoтo. Вāмо имало је ка сам јā oвдe дошла и тāмо ка сам била. Има̄ oгњиште, има̄ и лoнац од зeмљe. И мeтeш уза вāтру и то̄ се кува и у тимe се укувā. Умeсиш прoју, утрeјeш oгњиште, жāра дoста. Рāзгрнeш онaj жāр, мeтeш онy прoју у лис липов. И ти мeтeш сād, мeтeш онy прoју и пoкријeш је листом и пoслeн мeтeш онo како се зoвe, н умeм да кām, мās. И пoслeн ти нoсиш да с пeчe тā прoја. Нāправѝ се прeсo са сиром, са кajмаком, свe. Кyпус, па oнога рāсола и прoјe прeко зимe, па се мeтe. Свe то̄ било дрвeно, дрвeни чāбар, свe дрвeно било.

*

Крeвет дрвeни, пoтурене дaске. Слāмњача нāложена. Oдoзгo мeтeш ћилимчић, јал онo пртeно, чāршов от кудeљe. Имала је и клyпица, кaкѝ шивoњeр, било oрмāнчић јeдан oрмāн са виjокама. Па то̄ је било прe мoдeрнo. Није било бoљeг. Кaкo, мoре. Био нeки oрмāн вāкo са три виoкe и ту̀де спāкујeш одeло и штā имā. Имāш од дрвета чивилук. Скинeш онy твoју дрoњицу и oбесѝш нoдe. А тād је било се здрāво кад је се јeла прoја.

*

Узмeш пoквасѝш вāмо кoшуљe. Срoдиш, има̄ стyблѝна о[д] дрвета и пāкујeш кoшуљe. Пāкујeш, пāкујeш свe а првo си пoкисeл^чла. И пoслeн вāмо нāспeш, мeтeш одoзгoр крпа јeдно пāрчe пртeнo. И ти тyд нāспeш пeпeла нā то̄, а вāмо имāш тy канти и прoврѝ ти вoдa. Кат прoврѝ вoдa, мeтeш пeпeла дoста, и пoслeн ти сѝпаш на онe кoшуљe. Мeтeш ти тy крпу вeлику, зaливача, и мeтeш је и нāправѝш цeђ. На вeригāма скyвāш вoду и нāспeш онoгa, онy цeђ нāспeш и то̄ стoјѝ. Пoкупѝш кoшуљe у тoрбу и ајдe нā плoчe. Пeри, гpувај пpакљачoм, вoлика пpакљача. Лyпaj онo док дoбрo не oпeрeш да се бeли и да изѝѝ онaj лyг из тогā. Мeтeш на oбрāн^чцу онe кoшуљe, вā[м] мeтeш с oбe стpāнe, и нoси. Није то̄ било сапyна, кoјe сапyнe. Нико вѝдио сапyнe, мoре.

*

Гостију је тад највише било. Саџ нема, то је било гостіју. У наџ била пуна кућа народа. И ту се меси по три-четри вуруне леба, лепења. Ми зовемо лепења што просечеш. И у Весиће се носи свима лепења, колко год маториња има то се носи лепења а деца се носи рогач. Расечеш и сваком детету колач. Сваком детету колач то с носі. Укуваш, закољеш крме и укуваш оно[г] кувања. Ту се једє пита са сиром, нема торте, нема колача. Тѣпсија окружиш питу, можеш и на дуж, можеш округлу и метеш, и ёто. Саџ је друго.

Има чанкова колко год имаш гостіју. На свакога, по троје-четворо једє ис чанка. Четворо на чанак. Кашика дрвена, није виљушке било. Па причам ти, кување. Укувају, закољу крме и исечу кување. То се укува и проколе. Проколе и пастрма.

А каже у менє Милан, било доста деце, било деце пуно. И каже седнемо, укувана киселица. И саде, каже, седнемо наџ доста деце а ја каж заварам се па метем овде меко леба. Па кано учиним ... па онај лебац у чанак. Побегоше сви, ја се сит наједєм.

*

Ја знам учи Бџића, које море, зна се старешина. Чича Илија био старешина и вече нема. Прво стока да се ... ко је редара, ко је станара. Ко је редара вамо спрема вечеру, а ко је станара идє музє краве да се намири стока, да се положи и долази се у кућу. Молє се Богу и донесє сламє, и свєзали у узицу, и донесу сламє. Подоста сламє. И то се простерє на зємљу, и ту се простерє крпа по оној слами. Вамо је редара спремила пасуљ гвєжден, не срче се пасуљ. За Бџић се не срче, учи Бџића се не срче пасуљ. Свєзали кашике и једє се пасуљ гвєждени с рукама. Саџ се зовє пребранац. И то се, ћери, вечера, и устајє се. Редара која је, она диже одма то и склања, перє судове. Туде морају да легну сви. Ми деца, и чича, и таџа мџ, и стрина. Сви легну на сламу. Јутру се устајє, зна се редара спрема доручак, а станара идє у шталу, дол у кошару да помузє краве и овце. И чича Илија бџкал, пешкир на раме, и деца и ђ[н] на стублину. На извор, на стублину да се сви умижємо доле и да понесємо водє. Снег је, које повр менє. Идєш, гураш онај снег и трапаш д идєш. Црвенє се бутине колко жар. Изгореле от снега. И било се здраво, а саде, ћути...

Вратимо се, редара је спремила доручак. Таџа сечє мєсо и ту се сєда и сви доручкују. Ако није снег, овце се пуштају, тєрају се, говедима се полажє.

*

Дрвена магџа била, била окнєта о[д] дрвета прєграђєно туде. Кад вршє машина, ми идємо на вршај и отурамо сламу. Неки дену, неки отурају. Амо се идє у цакове товариш на кола, тєраш, сипаш у та окнєта у магџу, сипаш жито.

Купила шљиве, било то оне каце, дрвени обручеви. Имали су гвоздени. Већма су били пре дрвени и накупиш шљиве, чекаш да преври, покријеш кат преври. Наместиш лампек, казан онај чувавац и там наспеш оно у њега, и метеш онај капак. Положиш ватру тамо, потуриш да ракија иде. Потуриш била она, како се зове, вучија. То је стојало све у качари, качњак. И метеш то, нод улепиш оно блатом. Метеш оно одозго онај капак и улепиш блатом. Ложиш ватру, кад изиђе ракија ти опет послен наложиш друго. И тако док не испечеш ту ракију. Биле оне натеге, са њима се ракија вукла. Вареника се раније варила, није то пре се продавала та ракија.

Музе се крава у канту. Донесем вамо, процедим. Обесиш о веригама, узвариш млеко. Кад узвариш, проври оно мало, спениш вамо у чанак. Оно промешаш мало и чекаш мало да ври. Носиш оно, идеш у млекар. Карлице су метуте, дрвене карлице и дрвене горе, оно намештено полице. Метеш карлице, сипаш млеко у њи. До сутредан не дира се. Увати се кајмак. Ти лепо узмеш руком помичеш онај кајмак, оно сипаш вамо у ону канту. Оно млеко саспеш. Кајмак стераш руком у чанак, дрвени чабар. Купиш онај чабар и солиш. Е кад га накупиш пуног, ти добро посолеш по вру. Има поклопчић дрвени, затвориш. Све дрвенџе.

Кад салијеш тај кајмак и скинеш, ти салијеш у канту и метеш млеко да сугреје. А вамо је направљена сиришњака од сиришта, од крмета. И осушиш сириште, метеш сириште у теглу. Није тегла била, била онај лончић земљани. И узмеш, опереш шенице. Метеш мало шенице, метеш љуску од јајета, поврзеш. Стоји једно два-три дана. То се посири као тесто. И ето. Али немаш тањир прет себом. Сада има тањир. Дрвена кутлача и сипаш.

*

У Митровићима гора био овоме Милану Митровића и Шили, Драги, били, знаш, ортаци. И каже спреми Перса да постави да једу. Оно било, каж, доста деце. Деца, каже, навалила једна тражу да једу, каже, а Перса сипа, каж, оним кутлачом у чанак онај пасуљ. А дете навалило. Она, каже, оним кутлачом по дупету па опе, каж, сипа.

*

Кошуља ми ова, мор, пртен и узичицу свезала око себе. И идем у тиме. И узмем те опредем кучине. Нисам имала довољно ни песама. Опредемо од песма оћемо сламњаче, оћемо чаршове, оћемо јастуке. А оне кучине што остану ја опредем, па саставим две струке па исплетем мени сукњу и џемпер. Овога ми крста.

*

Ка сам се већ одрасла и почела девојка бити, заволела сам се с момцима. Узпознала се с Миланом. Завољела се са њим и сада нису мени моји даљи ... оћу ја за њега, они не дају и тако. Мајка ми није дала. Ти да се мучиш, пуна је кућа народа ... и ништа. Дођу свекрова и девојер и испросе и обећају ме, и свадба је била туд ...

Е ка су дошли, кад је он дошђ по ме, а мени једна жена каже из нашег сѐла, зна тђ и Милан, каже мени: Узми, каже, сђто и прђгледāj, каже, кро[з] сђто. Ја ни-сам знала, штā сам ... ја сам била ондак млада. Погледāj, каже, крос прђзор, кро[з] сђто кад он најђе и пђслен бађи га. А ја сђто ... Милан угледа и смђје се. И ђни су пђслен дошли и свђтови сѐли за стђ, и такђ.

Ѓбичā[ј] је бђо такав да није никад, није се лђубило прђ. Младђжења да с по-лђуби са младом, тђ није било прђ, Ал ја сам се полђубила са њим. Тђ је свђ врђсну-ло. Свђ је тђ скђчило и врђснуло, и тђ је њима за чудо бђло. Првā ја, тат се није ни-ко полђубио. Е пђс сād...

И дошли, ђбећали ме и спрђмила мђја мајка ... заговђрили кат ће свђдба да бђде. И мђја мајка спрђмила испитнђ. Тђ прђ није било ко сād, него пртенђ кошу-ље, ђнђ ткано. Тђ је спрђмљено за испитнђ, бђло испитнђ. Сād нђма ни испитнђ, нђма ништа. Мђја мајка спрђмила чђтри кђшуље, спрђмила трђје гаће, двђ тђрби-це, пђјас, пешкира три, да л три да л два не знам ни ја сād. Е тђ је спрђмљено за ис-питнђ ... Бђло једно пђторе чђрапе и ђемпер плђтени од вђне.

*

Тђ сам и плђла, и ткāла и ђклала и штā нђсам рāдила. Свђ. Ткāла сам ... Ѓшђшам ђвце, ђперђм вђну, ђсђшим и ишчешлāм рђкама. Ѓднесђм те урђдим у Дђвце. Машина урђди. Ја пђслен тђ опрђдђм, сāставђм, плђтђм ђемпер. Е за ћђли-ме се рāди посебно. Опрђдђш на дружбицу, ћђлимило се зђвђ. Пђслен узем бђја каки ђћђш, ђдђш код бђјације и узимаш каке ћђш ћђлиме. Двāјес нђки бђја сам ткāла. Узмеш памук, ђснујђм, навђјђм и мђтђм на разбђј, уведђм у нђте ... и чђм и изђђе ћђлим. Изачђш ћђлим.

*

Лђбац пђко се под ђним сāчом. Пђкла се прђја. Није бђло. Прђ помђзђм кра-ве и прђво узвђриш и пђсе излāди се, скинђш кајмак. Пђсен ђнђ млђко угрејђ, пђси-риш, ал сāмо сиришњаку правђш от сђришга. Ѓсђши се прђво од свђђя. Прђсђши се, пђсе мђтђш у сђрутку, пђвђжеш у тђглу. Стојђи нђколко дāнā пђ-шђз дāнā, пђсе мђж да сђриш с ђтђме и доливаш. И ђто.

Јаштā смо, мђр. Посебно млђкар, бђо и кārлице и ђв ка сам ја дошла, а и тā-мо код мђјђ мајке. Кārлице о[д] дрђвета бђле. А сād у шђрпама. Сђр у чђбровима. Сād нђма, сād дђјете, ђвāј ...

Жђто и кђруз и шђеницу, зђб и свђ је сђјано. У ђкиету, у магāзи. У магāзи и дāнāс дању се држђи. А кђрузи у чардāцима. Кђсу и кђсђ, тђ кђпђш за њима. Ѐмā кђ вђже пђсен се тђ стојђи, укрђстинђчђи се и пђслен с кђла нāтерāш, довђчђш, сādђ-нђш, доће машина овршђ, сād јђк. Сā[д] доћђш у ђвђву ... вршаћа машина бђла, вршђ, а сād јђк. Јђби га, заборавђм, ћђро, знала сам свђ.

Дђћђм у ђвђву, прђво јђтру иза рђсђ, начупају се ужђта и пђвђжу се и пђслен жањђш на руковђд мђћаш и кад жањђш, жањђш дђста ако нђма кђ да кђпђ, ђста-вђм срп мђтђм, прђстерђм ује, кђпђм жђто, свђжем или ја или мђж. Вђћма сам вђзала ја, ђто и пђсен укрђстинђчђим. Тђ је се такђ рāдило.

Прѣса сѣчѣ, ми вѣмо пакујемо и ка се ђсуши, прѣвимо циглану, лѡжимо вѣтру, три дана и три нѡћи те се испѣчѣ циглана и пѡсѣ вучѣш циглу, прѣвиш кућу. Ја сам направила кућу и ѡвде и у Вѣљеву.

Јѣсмо, имали воћа љвѣк. Јаштѣ смо. Била сѡшара са лѣсѣма. Нисам ја ѡвд, ѡвд јѣсте било прѣ ал тѣмо код мѡг ѡца било пѣт лѣсѣ, мѡј ѡтац имѡ сѡшару. Имали су ѡвѣ ѡвде од двајес лѣсѣ, ал ја нисам била. До скѡра није нико ни сѡшио, пѣшѣз година није нико сѡшио.

*

Јѡвањдан, а Ђурђиц је тѣмо дѣ сам била код ѡца. Вѣла бѡгу, дѡђе ми, гѡстијѡ, спрѣмим мѣсо, колаче, лебац.

Жито нѡсиш, укуваш жито, спрѣмиш, вѣм самѣљѣш, мѣтѣш мѣло ѡраја, нѣша-раш, ѡднесѣш цркви. Ка[д] дѡђе знѣ се ко читѣ. Прѣла на Рабасу, нѡсиш два-три кѣлометра, ѡперѣш. Прѣ није било водѣ, ѡткуда се нѡсила вода, мѡј дијете. Сѣд имѣ и ѡ кући па није им добро. А лѣжи, није им добро. Јѡј, кака је мука била.

Тѣрѣли у Вѣљеву, ѡ Вѣљеву у Колубару, није ѡвд било није.

Љѡбица Стѡјановић, 1928, неписмена

*

Рѡчнѣ сам рѣдове пѡчѣла у тринѣз година да рѣдим. Прѣла сам, ткѣла сам, вѣзла сам, плѣла сам. Вѡну прѣла, пѡѣсма прѣла, кѡчине прѣла. Опредѣ се, жѣне су тѡ прѣ знѣле, ѡснујѣш, наградѣш, чѣш. Једна сѡче цѣви, ја сѣдим и чѣм пртенѡ и пѡслѣн сѣшијѣм слѣмњачу о[д] два мѣтра. И данѣс дању. У мѡјѣ шѣсѣт пѣт година ја нѣ пустѣм рѣд. И вѣзѣње и ѣклање, и цѣмпере, и свѣленѣ блѡзе на цѣло Вѣљеву и сѣт плѣтѣм блѡзе, прѣслуке, чѣрапе... Сѣд идѣм мѣло и пѡ ѡвивама, па мѣло више мѡрам да ѡдмѣњивам. Идѣм пѡ ѡиви те рѣдим. Ал ипак свѣ свѣма, свѡј дѣци, свѣма ѡнучѣдима ... ѡшишам ѡвце, мѣло ѡставѣм за ћѣлиме, мѣло за цѣмпере. Ткѣло се прѣ и сѡкно ѡудима, па прѣвѣм гѡњ, па прѣвѣм панталѡне. Тѡ је се свѣ рѣдило. И ми смо свѣ тѣко рѣдили и тѣко сам се снѣлазила да имѣјѡ ми дѣца д с ѡбѡчѡ.

Ма[с] смо дрђѣли, имало је тѡ кѣчњѣк, за брашно и кѣце. Тѡ је о[д] дрѣвета се ѡправи. Ми тѡ прѣ о[д] дрѣвета ѡуди ѡтешѡ и ѡнда сраћајѡ, али пѡкрије црѣпом. Тѡ ти стѡјѣ кѣце са комином, кѣце са купусом, стѡјѣ брашно тѡдека. А дрѡго су млекѣри. У млекѣрима, вѣмо дѣ су млекѣри, тѡде стѡјѣ сѣр, стѡјѣ кѣмак, стѡјѣ мѣс. Штѡ имѣш пѣстрме тѣ тѡ ѡсушиш и тѡ пѡслѣн сѡпѣш и ѡставѣ жѣне тѣ пѣстрме да имѣ за цѣло лѣто. Али тѡ је у тѡм млекѣрићу. Лѣб закуваш рѡкама. Квѣсац и прѡсејѣм брашно у нѣживе и ѡзмѣчѣм водѡ и пѡсолѣм тѣј квѣсац. Имѣ сѣто, прѡсејѣм и тѡ с мѣкињама, нисам ти тѡ рѣкла. Не да је било прѡсејѣно брашно сѣт ко бѣло, не-го мѣкиње. Сѣмо ѡтерѣш и самѣљѣш и сѣднѣш вѣче и мѣтѣш ѡбранѣцу и сѣто, тѣраш, тѣраш ѡдвајѣш ѡнѣ мѣкиње, прѡсејѣш, закуваш тѣј лѣбац свѣ рѡкама закуваш до[к] га нѣ напрѣш да бѡдѣ гѡст. И пѡкријѣм тѣј лѣбац, кад пѡчнѣ да надѡлази тѣ лѡжиш вѣтру. Сѣчѣш мање, сѣчѣш вѣше, сѣчѣш лѣпниње кѣке ѡѣш. Рѡкама, ѡткѣнем ѡ[д] тѡг тѣста и размѣсим вѣмо. И тѣко. И тѡ пѡтрпѣм. Ал имали су прѣвили су

о[д] дрвета. У деде је твог Обрена било, кољко одавден донден. Све је то о дрвета оправљено и ископано. И сад си ту размесила лебац, ти само си га убацила туд. И убацила си га туд и кад мећеш у вуруну, ти само узимаш онај леб на ону лопарицу. Ко је имо, а ко није имо ја размесим на крпу. Простерем чаршав мој пртени па размесим.

Веш смо прали, стублина о[д] дрвета. То су пртенџ кошуље, то све изаткано пртенџ. То се устајџ јутру и киселе се те кошуље. Наставља се котџ на ваџру, сипа се пџео. Кошуље срађаш у то буре, ту стублину. Метула сам једно пртенџ повр ти кошуља, ка сам све сродила, покрила тај чабар, па на ту крпу сам метнула пџео. Изатискала да није не мож да прођу кошуље. Е вамо сам оправила цеђ са пџелом, ја то сипам. Сипам све вако полако, имаш кутлић. Није то кутлић био, него посадиш у бапчи врк, тиква и ти то пробушиш. И то стоји до пред вече. Пред вече вадиш те кошуље. Скинеш то, истресеш и вадиш, и мећеш у белу торбу, и на обранџу на јаругу. Пракљачу понесеш, доле грушкаш па пракљачом лупаш. Пракљача је од дрвета начињена горе вако волика шира, а доле је ужа кољко сам да уватим руком. То су тудека прати пешкири и чаршави, пртени јаџуци. Све то туд у ту стублину средиш на плочама опереш.

Видосава Радовановић, 1937, 4 разреда

Л у к а в а ц

Зовџ се. Ко биде на ручку кад умрџ, те зовџш и на дађу после. А ко није био те не зовџш. Ко није сеџо да јеџе, те не зовџш после. Мене свудџ зовџ и ти Нестџровића и те... Душни је брав главна дађа. Ако је мушкарац, кољџ се џван да бидџ леп с рџговима. Има велике рџгове, а ако је женско џвца дџбра. И џнда то се узме која има сина, ћерка. То џнесџ се и сви сеџџ за столџ и џн каже: џвог душног браву прџ[д] душу. А не за душу. Прџ[д] душу дајџм а не ваља казати за душу. То џнда није даџо. Пред душу значи дајџ се џџџи пред џџну душу, а кад би рџџо за душу...

Само се исплетџ леп венчић џко врата и метџ и са тим венчићџм се заколџ и ту ка се колџ метџ се кафа, шећер. Кувана кафа, шећер, слатко, ракија, вина. И пџс џкупи се рџдбина ближа. Прџстерџ се џилим и на крају џилима се заколџ тај душни брав. И тај који колџ, џџџу се џгрне кошуља, да. Дарива се. И то после сви помало узму тога. Осладе се и метџ се нешто џ пара, и те парџ џџџу идџ, џнај ко је клаџо. И после се испџчџ и џндај се такџ са ражњџм џнесџ унутра у куђу за стџо. И метџ се на аџтал маџо да стџане. После се џзнесџ и постала џ вечера. Прво се узима вино, жито. Прво се очита, па се пале свеће, узме се жито, вино. Ако су две, два жита. Прво једно жито и свеђу, па џнда попијџ прџ[д] душу. Тај венчић ако се стџави, и пџсе се џн нџси. Ка[д] пође на грџбље џвече, да идџ џнда понџсу на крџс да метџ тај венчић. Главне су џве зимске, таџ се намењива. Намењива се мртвим. Мртвим се помџси лебац са слџовима. За мушкарџе направџ се крџташ, а за женскиџе направџ се џкругло. То се зовџ баџице, девојџице.

Правџ се за намењивање пивке за свако[г] коџм намењива, четвртку волико и ту је слџво. После то узмеш и свеђу коџме ћеш. Ако је мушкарџу по имену кажеш: џву свеђу и летурџдију џџџу прџ[д] душу. Пошто после тим мушкарџима,

онда после женскињама. Тò се нешто однесè на грòбље, нешто пòједè се. За дру̀ге се не намèњива. Ја сад не могу д идèм нѝде на грòбље, за дру̀ге Задушнице. И сад и за овè намèнем кòт ку̀ће, спрèмим рúчак. Скúвaм пилетине, сúпè, прòколе, пршуте, умèсим јèдну патишпа̀ну. Ка̀ко комè намèнеш прòгутaш кaп рaкије и кaп вѝна. А свѐће, спрèмим пèсак у нèки сúд. И кат свè намèнем, пòрèшaм свѐће и пòпaлим и тú погòрú у ку̀ћи. Пúстим начисто изгòрú. Ја и за славу целу свѐћу изгòрèм. Не оста̀љaм да онò останè да не изгòрè. Па да ти кaжем, нисам јèдно врèме ка су дѐца била ма̀ла. Нисмо били ни свèтло увели. Отишли у клòзет по̀љски, па однèли свѐћу от слaвè запaлили. Били су ма̀ли, За̀гини. Ја кат сам вѝдила, ја сам ... ја нú изгòрèм до кра̀ја. Ја имaм сад гòр на̀јмање пèтнèз-двaјес свѐћа вèћи, ма̀ни.

Милена Мaрковић, 1921, неписмена

Ба̀бина Лúка

Ја сам Ћèбић из Ба̀бине Лúкè, а у̀дaла сам се у Мaтѝће. У Ћèбића стaра је кú-ћа била. Пòсле смо се одèл`ли, изишли смо. Нaс чèтворо дѐцè било, и òтац и ма̀јка. Имaли смо јèдно оделèње. Била стaра кúћа. Имaло за̀друге. Било је нас три пòродице. Било ми от чèче двòјица синовa и нaс чèтворо. И нa[с] смо чèтворо се исèл`ли гòре, и òтац и ма̀јка. Имaли јèдно оделèње. Оправили се и пòсле смо ... òтац је прaвио згрaде и гaјио нас.

Било је ма̀ло оделèње и мi смо се тúде прèватили и одгaјили. Пòдуже смо живили, па пòсле је òтац прaвио кúће и нaставио онú. Лèпо смо мi слúшали òца. Јèсам, ишла у школу чèтри гòд`не у Ба̀бину Лúку. Тú је била кòт нaши кúћа у Ћèбићима, де сам се рòдила. И тú сам ишла двè гòд`не. Пòсле сам ишла дòле у шко̀ле у Ра̀бас дè је сад шкòла, двè гòдине.

Имaла сам двòје чèче и вèгове синове. Јèдан ми чèча није имò дѐцу. Стрèне двè и ба̀ба. Чèча нам је јèдан био та̀ј брез дѐцè, он је био нaјстарији. Сви смо нèгa слúшали. И стрèне. Три јèтрве. Оне су се свè слaгале лèпо. Нису се свaђале. Стaрији се знa кò се слúшa. Ба̀ба нам је била, дèду нисмо запaнтили. Ба̀ба нам је била бaш онa прaва дома̀ница и сви смо је слúшали. И синови су је слúшали, и мi дѐца.

Нèка стaнара, нèка рèдара, нèка у̀ниву. Та̀кò по мèsèс дaнa, по недѐљу дaнa. Оне се та̀ко догòворè ка̀ко ће да биднú. Стaнара је мúзла крaве, сирила и око тòгa се бавила. И ка[д] дòспè, изѝће у̀ниву, а рèдара спрèма рúчак. У пашама, нисмо имaл` ус кúћу дòл има̀ње, него су тaмо ливaде и прè су по шумaма чу̀вале крaве. Та̀ко, пушгтимо стòку. Чу̀вам и пòсле у пашњaк повèжем. Дѐца тò чу̀вају. Стòка ондa и брстила. Јèсте, мi дѐца идèмо у школу и са̀де које не идè дaнaс онò чу̀ва стòку. Старèшина мòра да се слúшa.

Прè је било онè кaрлице, а сад је другaчије. Сaт се вèћма прèдајè млèко. Прaвимо, у шèрпама мi. Прè су ча̀брови. Ка̀јмаци. Ча̀брице онè дрвенè, па тò стaнара нaкупи. Јèдè се сир, кaкi.

*

Ови су ме рoд^нтељи тељи да удад^у, те чиче и oтац. Била сам и млада. Они волили oвде да дођем. И кажу да ме послуша^ш. Oтац каже и чича. Да нас послуша^ш, ја сам њи послушала шта ћу. Правили свадбу добру. Нисам, имала как^и. Имала сестру старију, па је се она тек била удала. Ја нисам тек била две год^нне пошла у школу. Иш^о ми бра^т, шта ћеш. Мoраш чуваш стоку, мoраж да радиш. Дог бра^т изиђе ис школе. Е после две год^нне, ја пођо у школу. Сам сам изишла ис школе и удали ме. Oвде ка сам дошла имала сам седамнeс год^нна. Ја сам oвде била вако сваки дан, oвде нису имали децу никад. Никад се oвд деце није родило. Све било старо, нису имали децу и све тако узимали oви старији ко ће да и слуша. И тако су наслеђивали једно друго. Е ка сам ја дошла, oнда сам род^нла oви двојицу. И тако је народу било мило и oвима. Само тај Милошев чича и стрина и узели вeгa. Они су били, живили, нема ко да и рани, ни сарани. Нису имали децу. Узимали све тако. Неко бидне по два месеца, неко по по године и oде. Неће да и слуша. Е после ка су узели Милоша, ја сам и слушала лепо. Дали имовину oвој деци, нама били дали. После се oви двојица родили и томе чичи млого мило било што су се родили. Са[д] треба да пренесе на Милоша, а он каже ако се децо нећете ви љутити што ја преписивам деци. Али ја би волио, та ми је жеља да ја то дам, деци. Они се родили oв, а ми смо сви дошљаци. Ми тако и престанемо. Ал ми смо били увек стараоци да нас не би мого рeметити нико.

Дијете, oв се и не зна ко је како постo. Није имало ника[д] деце ту, све је то узимано своје по некога. Увек су говорили: нећемо да продајемо, и тај стари први који је узео, он је казо: немoј да продајете, него ако немате деце ви узимајте да се ту oгњиште не би угасило. Родите се, каже, никад. И ја родила њи двојицу. Онај се оженио, oвај неће. Е са[д] да Радиша је се оженио све би било добро. Не можем да га натерам и не вреди.

*

Све сам радила. Прe је се жело и са српом и са косом, купили смо oно сноплe, накупш. Мoрам да вежем па ужета да плетем. Па сам и са Милошом рад^нла. Дeнула сeно, дeнула сламу, све сам рад^нла кућне полове женске. Гледала ми та стрина и она oстанe ко[д] деце. Тај чича волио децу. Они нису могли радити. Стрина је од Мирковића, а чича је од Матића. Били су добри. Била нам је кућа, вако, старија кућа. После смо ми oво oправили. Имали смо зграда, ал све у дрвенo било. И вајат дрвени, и млекар.

*

Седамнeста ми била год^нна и ја се удала. Послушала. Oдем на прело, а неки дeчко oће и са миом да разговара. Изудара ме часом.

Он је стајо са мoјом сестром и волио мoју сестру. Е после се мoја сестра удa, ја ишла у школу. А он је дошo oв па био регрутован три године за војску. Мoја сестра старија, а он је волио њу. Била лепа и каже њoј, дошo да се поздрав^и, па каже: Цуко, oћеш да ме чекаш сигурно ћу да те узмем. Немoј да с удаш. А ја пишем нешто тамо, ћак. А она се смеје вeму. Oпет он: Цуко, кажи ми сигурно, а био је он

мират, кажи ми сигурно ђеш да ме чекаш. Опет се она смјє. А ја њему кажем: Иди Милоше у војску, таман ћу реко д узрстем кај запета пушка. Шта је реко молиш, јєбєм је. Кад такò и бєше, бòк с тобом. Цука се уда, он дође и ... ајде да нас послушаш да се удаш за Милоша. Милош је добар дєчко, поштєн дєчко, имање лєпо. Ови двоје старии. Он ковач, тај ми чича, Милош ковач. Ту смо близу, чиче ми кажу и ту ћеш бити са нама стално. Сви ћемо ти помоћи. И ја послушах такò.

Спрємила је мајка. Прє је то било такò, ткање онò и чаршòви, јастуци. Колко је могла. Спрємила ми је ваљда дванєс чаршòва, па ћилима једно пєт. Ја, па сламарице прє биле. На кола се то натòвари. Е питали су за машину, ал није ми òтац спрємио. Тражили су, ја и био ми òтац òбећò машину. Пòслє ми òвај свєкар каже: ћути, шта ти пријатељу да пребаћиваш из баре у мòре.

Јєст ми купио. Прє они шифоњєри били са три крила, па астал, па стол^{ич}це. Сàмо то што је Милош волио машину.

Пòслє, дошла ми два свєкра, онàј Милошев òтац и òвај чича. Договорио се за свадбу. Тага, мој òтац каже: Ја нисам рад вѹ да дам јел она нєма тє год^{ич}не, а нисам дєте спрємио ништа. Овој сам стариијòй ћєрци, тек испратио био. Испратио лєпо, није ни вòј машину. Њòј је крєденац.

Мој је òтац то свима свадбòво. Једног је сина даò истò на имање, онòг стариијєг. Овај је òстò кòт кућє Дамјан. И ожєнио је и њєга. Он је доводио Милєну прво, па је пòслє он се раставио са Милєном òвòм Дòбрисављевом. Дòјину Милєну, òвѹ вашу там. И пòслє су се растали. И довео òвѹ другу. И пòслє је тај мој брат дòбно сина и нє знам, била му је година-двє, он је настрада. Вуко је ћубре у њиву. Тамо имали у пòтесу њиву. И пустио волове и наранио волове и пòслє и уватио у јарам и такò пòшò кући. А скòчнè на кола. На онàј патос а удари волове са бичом. Волови тргну одједно и он је паò. Оклизò се са онòга знаш то је било влажно. Оклизò се, паднє и ударнè ваљда вратом од онàј катлов и паднє у каналчић. И он је био нєпокрєтан шєснєз год^{ич}на. Сломио кичму. Та га је жєна лєпо глєдала и òтац и мајка радили, а она га је глєдала. Није он мòгò ни нòгама, ни рукама. Био је у болници, ал нај му лєпшє било кòт кућє. Жєна је га дòбро глєдала, Ласа. На врєме га обуче, на врєме га нарани.

Мо[ј] је òтац био опанчар, и ја сам рад^{ла}ла òпанке. Òтац имò тє калупе и он онда ... учињали кòжу, купили шиишарке. Учини кòжу и он то исечє пòслє. Имò је тє калупе и он нам сàмо преплетє гòр. Сàмо удари онє лєдице и ми дєца пòслє то радимо. Имало са три онє кукачице, а имало ткàни òпанци, па шарєни. Па имà иглу, ўзмє, прво мєтє на калупе, па пòслє ўзмє осечє такò кòжицу пòтању òколо, знаш, òпанка. И он то провуче тамо и пòслє нам преплетє гòр сàмо вако по једно. Он је мнòго радио лєпо òпанке у сєлу. Па ја онє нòсєвє што су имали, ал имò је и брез носєва. То су од гумà. Радио ми је и òвај буразер Живорад. Он ми је òправио, није òтац тєò да ми òправи òпанке. А нисам ни ципєла òбула, нисам се ни обукла ал удали ме. Сам дєвєр кад ми је донєò, па ка су ме обукли. Ў, кака сам била. Ў, ка сам òбула ципеле, па вєнчаницу. Била сам мàло и пòлєпа.

Свадбòм ме довели. И сàд вєче, млада мòра д òстајє, дијєте. А ја òћу кући. Ёј, Милоше, ја мòрам кући. А òне жєне мєни кажу: Дє ћеш, дијєте, ниси ти дошла па да се вратиш. Па реко òћу ја сѹтра. Бòгами, нє може Òлга кући. Ти си дошла

овд да биднѐш. После онѐ дане сам тѐшко научила. Тѐ је била бѐсна свадба, овд нико није свадбово.

Олга Матић, 1933, 3 разреда

Бранковина

Некада је била жѐтва завршена прѐ Петровдана и поденута ал дође ти о Ма-лој Госпојини да врше. Вукла запрега, полако с воловима. Био парни котѐ, казан. Увати се пар парѝ волѐва и вучѐ. Тако је се вуκλο учѐтвориш пар парѝ волѐва, за-каче се ланци и терај, вуци. Тѐ је било тѐшко, сачувај боже. Имѐ је који је ложаѭ био. Био је неки Богољуб Живановић. Он је био ложаѭ и руководиоц машинѐ. Храстовина, грабовина. Није мѐгло граѐе, поготову лиснато. Дрво није смѐло што је тѐ топло врѐме, а ради се о житу. Ради паљевине. Морала су дрва стрѐго да будѝ чѝста, али без листа. Није смѐо лис[т] да будѐ. Тѐ су дрва прѐ спрѐме, испре-сецају се, испарају се за ложеѐе за котѐ док не дође машинѐ. Довучѐ се каца с во-дѐм, мѐра да има водѐ јер он ради са водѐм. Он узима воду и испарава воду тај парни казан. И ту зависи колко имаш ти жѝта. Ако имаш више, мѐра довући две каце водѐ, мѐжда око пѐсто-шѐсто литара водѐ. Радило је пуно. Бацају снопље, бацају сламу. Један је на коцу, снопље баца, двојица-тројица ... Има раниоц гѐре, гѝзда водѝ момка који рани машину. А једнога домаћина вршаја даје да сѐчѐ ужа, да додаје снопове и да сѐчѐ ужа. Тѐ дајѐ онѐме који рани, раниоцу машинѐ. Додајѐ сноп и сѐчѐ ужа са српом. А тѐ је моја ѐбавеза била. А ѐви ѐстали бацају снопље. Имаш жѐне које носѐ сламу, има жѐне које вучѝ плѐву. Тамо људи дѐнѝ сламу. Јѐ-дан дѐнѐ сламу, двојица бацају плѐву вамо ... ѐбично старији људи ѝ плѐву, дѐнѝ плѐву. Старији људи забацивају плѐву јер тѐ је лакше. Оплетѐн плѐвњаѭ, мѐраш уплѐсти плѐвњаѭ да узмѐш плѐву, јер плѐва је коришћена за исхрану стѐкѐ. Јер није било сѐна тада, није било сѐјани ливѝада. И та је плѐва чувана да се не расипа пиљѐж. ѐбично су штѐле биле близу кућѐ, нѝсу у ѝивама биле. Стѐка близу и пи-љѐж ѐће да чѐпрѭ плѐва. Сѝтна, прѐсипа штѐта. Штѐта, трѐба да појѐдѐ крава, во-лови. А сламу ѝстѐ. Ус колац се дѐнуло. Код цаѭѝва су ѝсто били старији људи. Двојица људѝ су били код цаѭѝва. А који су вукли жѝто, ѐни приватају цаѭѝве, на вагу и с вагѐ. ѐни старији сѝмо помѝжу испод машинѐ де жѝто излази. Један др-жѝ, један свѐже и прѐтурѐ га. Е кад ѐви дођу, кат су одвукли кола са жѝтом, врати-ли се. ѐни тѐ цаѭѝве пакују на вагу. Жѝто вуκλο је се кући у магазу. Већинѐм је ѐв кот нѝс у Бранковини било магазе. Магаза је свѝ о[д] дрѐвета за пшѐницу. И патос и дувареви, ѐкѐће. Тѐ је четвртасто, прѐграђено. Дирѐчићи, свѐ тѐ комплет је др-вено. Вадило се мѐрчевима, мѐрац дрвенѝ. Сѝв је он о[д] дрѐвета. Има ѐксѐра што је заковѝно. Окружено је задно у круг, савијѐно бѭково. Тѐ су мајстори из гѐрњи крајѐва, гѐре из планинѐ цѐпали, кували бѭковну. Савију и укују ѐксерима, тѐ је савијѐно зависи од величинѐ. ѐћеш о[д] десѐт килограма, ѐћеш от пѐт килограма ил ћеш ... Јѝ имаѭ са[д] два по двајѐс килограма. Стѐјѐ толикѐ гѐдине, не кори-стим и. Тѐ су ти мѐрчеви служили.

Радѝјица Павић, 1933, 4 разреда

С л ó в а ц

После смо сѣјали, од шѣсѣ[т] друге године дрџо сам коње. С коњима сам сѣ-
јо, обрађиво све. И Златија кад је дошла коњи су били. А седамдесѣ[т] друге смо
узѣли трактор.

Копали, тражили се кѳрузи. Брало се. У орању није било д идѳ жѣне, него
смо ми. А шѣницу се орао једнѳм, а ѳ јесѣн се угарѳва за кѳруз, а ѳ пролеђе по
други пѳт ораш да сѣјеш кѳруз.

Ранили онако, није као сад, него сѣно, шарѳвина, слама прѳстѳрка и ишло
да пасѳ. Жѣли се са српом, с кѳсом, са жѣтелицама ѳним руковѳдарѳма. Стѳрији
љѳди припремаје јѳтру, начупаје се жѳта от шѣнице за жѣта. И ка[д] дођу радни-
ци да раде, дечѳрлија ѳва око школски ѳзраста кѳпѣ рѳковод. А ѳви ѳѳдн вѣжу
сноплѣе и ѳно се поскѳпи, упѣтичи.

Ја сам био, то је у мају месѣцу. Дошли смо, само нѳжда изгонѳ ис кућѣ, кака
је кишѳ била. Ми смо ѳвде били код Миѳјловића колебе, вѣче тамо дођемо. И до-
шли смо тамо, а раније је тај Остојић кад је замењу ѳвде неке каје: Ићи ће о[д] да-
нас сви спѳспособни за војску редѳм. А мој ѳтац био у том ѳдбору ѳинѳм. Не би рекѳ,
каже, да ће баш бити такѳ. Опѣт ће бити неке муљавине. И ка смо дошли тамо јѳш
двојица и[з] Словца, ја и мој ѳтац са мнѳм. Ако се обѳчѣш маѳло бѳље, а пѳстѣ те,
ѳни скинѳ сам да мѳж доћи до кућѣ. А ѳно није да се изгонѳ ис кућѣ. Нѣма нама да је
било ма шта сѳво на теби. У вашѳј ѳвлији ѳнде двѣста чѣтѳника. И чѣка се само Нѣго-
вана Штѳулића. Био је Љѳба Милѳутинов дѳтерѳн по други пѳт и ѳн прича ...

Милоје Добривојевић, 1918, неписмен

П ѳ п у ч к е

Био, имала је тѳ стѳра зграда једна тамо. Тѳ је био као шѳпа, не шѳпа нег
зграда је била, али је у тѳј згради имало једно оделѣње као затвор дѣцѣ. Ако не на-
учѳ, ако згрѣши нешто. Оставѣ га послѣн и затворѣ га тѳд у тѳ оделѣње, а тѳ је био
послѳжитѣљ Драгомир Миѳровић, Чиле звѳни. Послѳжитѣљ био. Ја сам био дѣчѳк
мали. И сѳде, ја сам био пошѳ ѳ школу, мислим тад. И сад је Нѣмци, ѳвај ѳдозгор
идѣ каже: тѳку, убијају, шта не бива, шта ће ... дај, каже да се звѳно склѳни ѳво
школско. И ја био у дворѳшту тѳ. Чиле мѣнѣ вѳче: ѳди, ѳди ѳамо. Ја дѳтрча. Чиле
пѳдиже ѳнај пањ што је се сѣкѳ дрва, преко ѳѣга што се сѣчѳ дрва. Пѳдиже, ѳткло-
ни тамо и каже мѣни ѳт копамо ѳвд, ѳт копај ѳво, копај. И ја и Чиле копај, копај
вѣлико ѳно звѳно, високо. Треба ископати рѳпу. ѳјд брзо дај, ѳдри, ѳдри и иско-
памо ми ѳно. И ѳн, а сад не можемо наз два, и пѳтѣшко звѳно да га мѣтѣмо ѳиде.
Не[г] котрљај, помало котрљај, ваљај и спѳстѳмо га у ѳну рѳпу. И ѳзме Чиле неки
папѳр, шта је било не сећѳм се. Само мѣтѣ онако преко ѳѣга и нагрѣне зѣмљу. А
прво смо ѳнај ѳвер склѳнили у странѳ. ѳно површѳински, ѳно што се сѣкѳ дрва,
ѳнај ѳвер. Склѳнили у странѳ, у лѣво и дѣсно. И ѳнда ѳзмѣмо зѣмљу и затрпамо, па
сѳв ѳнај ѳвер нагрѣнемо ѳпет на ѳну рѳпу. И ѳпет пањ што је био мѣтѣмо преко

звона. И немаш појма, онај ивер стоји, нико нема ништа да је то, какви да је ту за-
копано, да ту има шта, да је то. Прoшли Немци, oтишли. Ништа није било.

Бегo сам у Бабину Луку, оидај кад је то било. Овде је било ко школе као не-
ко скупљање војске и шта ја знам. И пoтирају одоздор исто и шта бидне. Ја, сестра
ми старија чувала стоку доле код, код Маринца дол. И она шта је, није могла да
стигне кући. Остави стоку и побегне у Радовић код ујака, а нас четворо и баба по-
бегнемо у Бабину Луку у Ациће, у подрум у Бабину Луку. Јесте, побегнемо и у
подрум, а та Живана Ацића имала је сина непокретног. И он је лежо, он је муче-
ник кад онo пуца, грми, ударају гранате око куће, шта не бива. Он јадан вришти,
шта не ради, непокретан био. А био је и учитељ Богољуб, овај што је буразер ми.
И он је био тамо и његов брат Момчило. И на једанпут само повикаше: беште у
поток. Кућа је Живане Ацића на брегу, а вако је воћњак а доле је поток. А поток
има доле, има оне оспине, има рупе оне дол, мoж да се подвучеш под њи дол. И
они побегну сви, али ја не смем д изађем ис подрума. И не смем, и не смем. Оти-
шли сви, не смем ја и нећу, и нећу. И дође овај Богољуб, учитељ буразер. И каже
мени Мильо, ајд ја ћемо и ти да буднемо оvd. Од вамо, од оvd код врата да видимо
шта се дешава и де бива. Ја изађем код врата, он мене увати за руку, свуко ме до
потока доле. Само што смо oтишли отале, изашли мoжда послен па ни десет ми-
нута граната је ударила пред врата. Пред врата ударила граната, а са Виса Бабo-
лучког.

Овде су ове школске тополе имале су, мoгле су да се виде са Уба. Могу да се
виде те три школске тополе. И саде ми кад изађемо горе да видимо шта се дешава.
Ка смо ми једно попoдне погледали, а у мене деда дењуо сeно па то није било мло-
го сeна. Он увек на вру узме па метне сламу да не би прoпало сeно. А Немци наи-
шли и мислили да је ту мунџија, обележено докле је мунџија у сeну. Запале сe-
но и метну тату испрет сeна иза њeга с пушком стајали, ако овај мрдне и почне да
бега да убију њeга. Пошто је сeно изгорело и није имало ништа, није им пуцало
ништа, они шта ћу и у кућу, они упадну у кућу и покупе све живо што је било. По-
купе и однесу, све је однето. Изашли ми на Баболучки вис и гледамо. Баш покрај
топола бије пламен, горе у бoжију матeр. Ми смо мислили да кућа горе, а срећом
није него је само, а одвојено сeно било тамо. И тако смо ми послен ти били једно
време. Кад је то прoшло, ми смо се онда вратили. Чак су нам oтерали свиње из
обора и то натерали тату да мoра да гoни до Иверка. Свиње и ствари у њиним ка-
мионима што је било, што је покупљено све. Било је нешто некоко сребра, мало то
баба што је имала неки своји накита.

Миодраг Нићифоровић, 1934, 4 разреда

Д и в ц и

Имале су воденице на Колубари. Ов је била, он је мoжда упантио Росу Ра-
довановића што је имаје воденицу. А то је пос узo Светомиров oтац Терзића ис
Попучака. Светислав Терзић, купили. Па купили неки из Бранковине, неки Бог-
дан, чича. Био је у Београду. Имала воденица шeс каменова, звани витлова. И ту
идеш, одеш одавден oтераш. Није имало прекрупача, није имало за стоку. Него

свѣ дѡл тѡ мѣлѣш. Плѣтиш ушӯр. Тӯ по трѣ дѣна ноћивајемо ка[д] дѡђе зѣмски пѣриод, ка се пѡчнѣ млѣти за стѡку. Штѣ јѣ јѣрмѣ потрошѣм, сунце ти јѣбѣм, да није прекрупѣча дѣ ћу тѡ самлети. Рѣнила је се, сѣне, шарѡвинѡм, слѣмѡм, сѣном. Сѣно, кѡсѣ се и сӯши се. Мѣло је кѡ у ѡнѡ вѣреме и сѣдио, сѣјѡ дѣтелину или којекаквѣ бѣли сѣде, сѣјӯ грѣшкове, овај мѡре кѣљ...

Тӯ трѣбѣ умети прѡво откѡвати кѡсу, па наѡштрити, па кѡсѣште, па ѡндак умети. Имајѣ звѣна бѣбица или ѡвѣ чѣканац од гвѡжђѣ је тѡ чѣтврѣгастѡ, па дѡл уда-риш у нѣко дрѡво. Ѣнда гѡре чѣканац имѣ дршку и ѡштар са двѣ стрѣне. И ѡнда тѣ откѣваш полѣко. Имѣ позѣјимѣ се чѣтрѣ-пѣт. Па кѡсили смо ѡво свѣ што постѡјѣ имѣње, свѣ је тѡ кѡшено рӯчно. Ни чему, ни ко није имѡ. Тѣ идѣш кѡсѣш на ѡткос и сӯши се ѡткос. Сутрѣдан се прѣврћѣ и ѡндак пѡсле купѣш у плѣстѡве. Пѡсле на кѡла па довлѣчиш кӯћи те дѣнѣш сѣна. Држѣш у двѡришту, сѣна гѡр дѣнѣш. Па тѡ мѣсто зѡвѣш, тӯ је штѣла, дѡле сам дѣнуѡ сѣна. По дѣсет сѣна сѣденѣш. Сѣт шарѡвину бацѣмо.

Мирослав Пѣтровић, 1923, 4 разреда

Лѡ з н и ц а

Испитујӯ по јѣднѡг. Ѣни сѣли вѣкѡ на рѣд и сѣднѣмо тѣмо, и дѣјӯ нѣма да јѣдѣмо. Сѣчӯ мѣса нѣма да јѣдѣмо и сѣслушѣње и прѣтрѣса те. У мѣјку му јѣбѣм, пѣде ми нѣ памѣт. Мѡжѣм дѣ изѣћѣм нѣпоље у ... кѣже, мѡже. Пӯштѣ ме стрѣжѣр, изѣћѣм јѣ тѣмо нѣпоље. А јѣ ѡдѣм свѣ докუმѣнта имѡ код мѣнѣ. Мѣлићѣве, Влѣдимѣрове, свѣ докუმѣнте. Дѣли мѣни ѡни ако тѣ доћѣш прѣ кӯћи, а прѣ ћѣш тѣ доћи не-го мѣ, и тѣ понѣси ѡвӯ успомену, пѡдѣј тѣмо. Ѣнѣј мѣне пӯштѣ, а јѣ па дѣ извѣнеш ѡно из цѣпа па у... Да су ми нашли ѡнѡ мѣни гѡтово би бѣло. И бѣцѣм јѣ тѡ свѣ тӯде. Сѣслушѣјӯ нас тӯде, и кад ѡнѣј јѣдѣн бѣо лӯд Лѣчанин ...

Мѣломѣр Мѣлутѣновић (Киба), 1916, неписмен

*

Ѣт сѣдам гѡдѣна сѣдмѡро гѡвѣди и двѡје кѡњѣ. Мѣ се ѡдѣлили и бѣо је јѣдѣн вѣјѣт, а тѡ је бѣби мѡјѡј дѡшѡ ка су се дѣлила мѡја мѣма и мѡј стрѣц. И ѡнда су рѣкли да не ѡставѣ нӯ ни бес чѣгѣ. Мѣ смо имѣли вѣлику кӯћу ка смо бѣли у зѣјѣдници, и јѣдну мѣњу са прѡчѣвљѡм, и вѣјѣт, и штѣлу, и мнѡго стѡкѣ, и вѡлове и кѡње и вѡловскѣ кѡла, и кѡњскѣ кѡла.

Бѣло је јѣштѣ и ко гѡд је ишѡ сѣмо је тражѣо да му се спрѣми да јѣдѣ и штѣ је тѣо. Бѣло чѣтнѣка, бѣло партизанѣ, али јѣдну ћу стѡр да кѣжем да су партизанѣ бѣли бѡљи от чѣтнѣка. Нѣсу мнѡго истражѣвали. Ѣни јѣсу јѣли, али штѣ им се спрѣми и нѣсу смѣли да истражѣјӯ. А чѣтнѣци су, дѡћу и ѡдма се увѣчӯ у кӯћу. Кѡ је имѡ добру кӯћу и тѡ пӯшке у крај и нарѣђујӯ да се пѣчѣ гѣбаница да јѣдӯ и да се кѡлѣ, и да се пѣчѣ. И мѡја мѣјка и вѣна јѣтѡро тӯд из комшилѣка дѣ смо се мѣ до-сѣлили, грѣјѣли фӯруну. По цѣлу ноћ пѣчӯ лѣб, а дрӯги ѡпет тѣмо пѣчӯ прѣсице.

Дрѣгѡслава Мѣлутѣновић, 1925, неписмена

К л а н и ц а

Имала је кућа трн оделења. Сала имала је за славе, и две собе. Имали смо посе тамо посебно кухињу де је се ручкови готовили. Шпорети су били у прво време зидани от циглѣ. Озидани от циглѣ, табла се стави озгѣ. Е после су почѣли плѣкани шпорети. Спавали смо, имали су и вајати те се распоред направио. Моји су родитељи ... ми смо деца са родитељима. Стрина и стриц обашка, дѣда обашка. Ту су који су млади били зими.

Преко лета, то је све био рад успорен. Нису биле машине. Иду људи за оним воловима полако по читав дан. Колко ураде. Ми жене идѣмо те носимо ручкове, по цело лето се носѣ ручкови.

Ангелина Мѣкић, 1922, неписмена

*

Имала старију сестру. Није спремила губѣре ко ће да јој попредѣ. Дај ја ћу. Ја с удаља и попредем и губѣре и изаткѣм. Она кад је дошла, крсти се. Ни како не верује да сам то ја радила, а све прѣла и ткала и ћилиме ја сама. Од дванѣс-тринѣс гођина. И пуна кола дотерала рада. Имала старију сестру. Ја сама себи спремила, научила. Нисам се лепо удаља. Удаља за сиромѣка, па морала да чувам говѣда и овце по шуми, да носим дѣте нѣликѣ, а једно да водим. Да чувам говѣда и овце и да наберѣм пѣчурѣка и дѣте да донесѣм. Нѣка каже да је такѣ. И данас и сутра и купине и пѣчурке, цѣлу ноћ рѣжѣм пѣчурке. Цѣлу ноћ. Двајес пѣт кила сам прѣдала, купила сину плац. То сам чувала стоку и брала и рѣзала. И вѣче почнѣм да рѣжѣм до јутру. Држали крмаче, прѣсице, коприве брала. Бѣрѣм коприве, чувам говѣда, кувам свињама. Немам ништа да замѣтим. Само укувам и нараним, и опѣт пуштам говѣда и овце отерам да и чувам. Намучила сам се сачувај боже. А то цѣла Кланица зна и мало и маторо. До подна, и на подне дођем нараним свиње, пијеж и опѣт. А ноћу мѣсим, кувам.

Гођину дана договорили се да с узмѣмо, ни играли ни стајали нисмо. Ни ко не зна. Не да мајка дѣе да се убије, а отац јој каже само нек идѣ за кога дѣе, за кога дѣе. Оставили старију сестру, нису дали нѣд и остала тријес гођина. Унесрѣтали је и каже нек идѣ дѣ дѣе. А негов отац служио код моје мајке кад је била у роду. Служио. Мајка плачѣ.

Мѣсила ноћу, кувала ноћу, прала и носила воду долѣко и долѣко да оперѣм. Имѣ је опрано. То је све ноћу и пѣгласно и прано, а дању чувам стоку и бѣрѣм пѣчурке и купине. Ноћу откувала, откувала у лонцу и прала и носила воду. Пра-ла сам кући. Доношена је вода, пѣглала с пѣглѣм на ватру.

Плѣла сѣкњу, не треба ми почѣтак, ја сама створим и почнѣм. И блузу.

*

Оставимо от посека сирѣште. Мѣтѣмо сѣрутку па онѣ надѣје. Пробаш. Ако је надѣшла, ти одаспѣш па осушиш онѣ сирѣште, па опѣт после наставиш кад ви-

дйш да ће да нѣстанѣ. И понѣси у Вѣлево пѣшкѣ на обраничкѣ, ђнај кофѣтине и цѣгер, сйр и јѣја. Мѣло смо ђвце мѣзли, дѡјѣ јѣгањце па продѣмо јѣгањце.

Мѣшаш, мешѣлицу рѣчнѣ. Сѣмо јѣја и шѣћер. Тѡ је бѣла тѡрта за фѣловѣње, нѣје знѡ нѣко. ђБично ђблѣнду и фѣнилице. Нѣсмо дрѣго нѣшта прѣвили, тѡ смо прѣвили.

ђЧистѣмо лѣпо свѣкѡ зрѣно, прѣберѣмо, ђперѣмо двѣ-трѣ вѡде па вѣче пѡки-селиш да се прѣ ѣкувѣ. ђКувѣмо па мѣло ђцѣдимѡ. Крос цѣдѣлку цѣдимѡ да се бѡ-лѣ самѣлѣ, да нѣ бидѣ рѣтка. Сѣмѣлѣш, пѡмѣшаш шѣћера дѡста и сѣслѣдиш и ђрѣ-ја самлѣвѣнѣ. Тѡ панѣја се зѡвѣ. Слѣжимо гѡсте прѣво с тѣме. На астѣлу кѡт свѣћѣ.

Пѣчѣ душнѡг брѣва.

Јѣлена Тѣрзийћ, 1928, неписмена

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА ПУНКТОВА СА СПИСКОМ ИНФОРМАТОРА

Бѣбина Лѣка — БЛ, септембар 2003.

1. Јѣков Милинковић, 1919, 4 разреда
2. ђЛга Мѣтѣћ 1933, 3 разреда

Блѣзоње — Бз, септембар, 2004.

3. Милена Ђурђѣвић, 1925, неписмена
4. Милена Ђурђѣвић, 1926, неписмена

Брѣнковина — Б, октобар 2003.

5. Дѣвна Јѣфтић, 1920, неписмена
6. Рѣдѡјица Пѣвић, 1933, 4 разреда

Гѡрња Грѣбовица — ГГ, септембар, 2004.

7. Лѣубѣнка Грѣбовић, 1915, неписмена

Дѣвци — Д, август 2003.

8. Мирослав Пѣтровић, 1923, 4 разреда

Дѣуплѣј — Ду, боравила сам приликом сваке посете од августа 2003.
до марта 2005.

9. Бѡрисав Рѣдовѣновић, 1938, 4 разреда
10. Вѣдѡсѣва (Стѣнковић) Рѣдовѣновић, 1937, 4 разреда
11. Дѣмјѣнка Рѣдовѣновић, 1920, неписмена
12. Дѣсанка Рѣдовѣновић, 1920, 4 разреда
13. Йвѣнка Рѣдовѣновић, 1914, неписмена
14. Јѡвѣнка Тѣрзийћ, 1934, 8 разреда
15. Лѣубица Стѡјѣновић, 1928, неписмена
16. Мѣлан Стѡјѣновић, 1922, 4 разреда

17. Милена Радовановић, 1928, неписмена
18. Радован Радовановић, 1938, 4 разреда
19. Синђелија Радовановић, 1909, неписмена
20. Стѣвка Радовановић, 1940, 4 разреда
21. Прѣдрѣг (Шиља) Митровић, 1914, неписмен

Кланица — К, август 2003.

22. Ангелина Мѹкић, 1922, неписмена
23. Бѳривој Мѹкић, 1912, 4 разреда
24. Живко Тѣрзић, 1926, 3 разреда
25. Јелена Тѣрзић, 1928, неписмена
26. Милка Срѣћковић, 1931, неписмена
27. Станоје Рафѣјловић, 1914, 3 разреда

Лѳзница — Ло, јануар 2003.

28. Драгослава Милутиновић, 1925, неписмена
29. Живка Милутиновић, 1916, неписмена
30. Милкомир Милутиновић (Киба), 1916, неписмен
31. Мића Ивѣновић, 1927, 2 разреда
32. Радмила Ивѣновић, 1928, неписмена

Лукавац — Лу, април 2003.

33. Јовиша Пѣнтић, 1932, 4 разреда
34. Љубица Пѣнтић, 1934, 4 разреда
35. Милена Марковић, 1921, неписмена
36. Сима Мѣтић, 1935, 3 разреда
37. Тикомир Марковић, 1920, 4 разреда

Пѳпучке — П, јануар 2003 / јануар 2004.

38. Бѳривој Деспѳтовић, 1922, 3 разреда
39. Јулијана Крстић, 1934, 4 разреда
40. Милван Јанкићевић, 1934, 4 разреда
41. Миѳдрѣг Нићиѳровић, 1934, 4 разреда

Слѳвац — С, март 2003.

42. Милѳје Добривѳјевић, 1918, неписмен
43. Злѣтија Добривѳјевић, 1920, неписмена

ЛИТЕРАТУРА

1. Белић, Александар, *Истѳорија срѳског језика*, Београд, 1999 (скр. Белић Истѳорија).
2. Белић, Александар, *Штѳокавски дијалекатш*. У књизи: Проф. Ст. Станојевић, *Народна енциклопедија срѳско-хрватско-словеначка*. — Загреб (Библиографски завод), 1929, књ. IV, 1064–1077.
3. Бошњакѳвић, Жарко, *Говори Смедеревског Подунавља*, Нови Сад, 2004, 765, одбрањена докторска теза у рукопису.
4. Вујаклија, Милан, *Лексикон стѳраних речи и израза*. — Просвета, Београд, 1975.

5. *Географска енциклопедија насеља Србије, књ. 2 и 3* (под Ваљево и под Љиг). Географски факултет, Београд, 2002, 2003.
6. Ивић, Павле, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*. — Нови Сад (Матица српска), 1956.
7. Ивић, Павле, *О говорима Баната*. — ЈФ, 1949–1950, књ. XVIII, 141–156 (скр. Ивић Банат).
8. Ивић, Павле, *Инвентар морфолошке проблематике штокавских говора*, ЗМСФЛ, 1992, књ. XXXV/1, 195–213.
9. Ивић, Павле, *Српскохрватски дијалекти. Њихова структура и развој. Прва књига: Остала размањрања и штокавско наречје*. Целокупна дела III, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 1994.
10. Ивић, Павле, Бошњакловић, Жарко, Драгин, Гордана, *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Прва књига: Увод и фонетизам*. — СДЗБ, 1994, књ. XL (скр. Ивић, Бошњакловић ... Банат I).
11. Ивић, Павле, Бошњакловић, Жарко, Драгин, Гордана, *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта. Друга књига: Морфологија, Синтакса, Закључци, Текстови*. — СДЗБ, 1997, књ. XLIII (скр. Ивић, Бошњакловић ... Банат II).
12. Ивић, Павле, *Српски дијалекти и њихова класификација*. — ЗМСФЛ, 1998, књ. XLI/2, 113–132.
13. Ивић, Павле, *Српски дијалекти и њихова класификација (II)*. — ЗМСФЛ, 1999, књ. XLII, 303–354.
14. Ивић, Павле, *Српски дијалекти и њихова класификација (III)*. — ЗМСФЛ, 2001, књ. XLIV/1–2, 175–209.
15. Ивић, Павле, *Местно банатског херског говора међу српским дијалектима*. — Нови Сад, 1958 (скр. Ивић Хере).
16. Павле Ивић, *О неким проблемима наше историјске дијалектологије*. — ЈФ, 1955–1956, књ. XXI, 97–129 (скр. Ивић О неким проблемима).
17. Караџић, Вук С., *Српски рјечник, истолкован њемачким и латинским ријечима. Скупио га и на свијет издао Вук Стефановић*. — У Бечу, 1818.
18. Московљевић, Милош С., *Акцентални систем јоцерског говора*. — Библиотека Јужнословенског филозога, Београд, 1928, књ. I, стр. VIII + 110 (скр. Моск. Поцерина).
19. Московљевић, Милош С., *Икавизми у Ср Србији*, ЈФ, 1963–1964, књ. XXVI, св. 1–2, 471–509.
20. Николић, Берислав М., *Колубарски говор*. — СДЗБ, 1969, књ. XVIII, 1–71, (скр. Ник. Колубара).
21. Николић, Берислав М., *Мачвански говор*. СДЗБ, 1966, књ. XVI, 179–313 (скр. Ник. Мачва).
22. Николић, Берислав М., *Сремски говор*. — СДЗБ, 1964, књ. XIV, 201–412 (скр. Ник. Срем).
23. Николић, Берислав М., *Тршићки говор*. — СДЗБ, 1968, књ. XVII, 367–473 (скр. Ник. Тршић).
24. Николић, Мирослав, *Именице с наставацима — у / -ију у генијиву множине*. — НЈ, н.с., 1981, књ. XXV, св. 1–2, 82–99.
25. Николић, Мирослав, *Говор села Горобиња (код Ужичке Пожеге)*. — СДЗБ, 1972, књ. XIX, 619–746 (скр. М. Ник. Горобиле).
26. Николић, Мирослав, *Говори србијанског Полиња*. — СДЗБ, 1991, књ. XXXVII, 1–548.
27. Павловић, Љубомир, *Колубара и Подгорина. Антироектогеографска промањрања Љуб. Павловића, Ваљево, 1991* (скр. Павл. Колубара и Подгорина).
28. Петровић, Драгољуб, *Најомене о говору Качера*. — ЗМСФЛ, 1999, књ. XLII, 383–394, (скр. Петр. Качер).
29. Ресо, Azim, *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Београд (Научна књига), 1978.
30. Пешикан, Митар, *О уметнику -ов- (-ев-) у множини именица прве врсте*. — НЈ н.с., 1956, књ. VII, св. 7–10, 270–275.
31. Пижурница, Мато, *Говор околине Колашина*. — Титоград (ЦАНУ. Посебна издања, књ. XII. Одјелене умјетности, књ. 2), 1981.

32. Поповић, Иван, *Говор Госпођинаца у свейлостии бачких говора као целине*. — Београд (САНУ. Посебна издања, књ. CDXXV. Одељење литературе и језика, књ. 21), 1968 (скр. Поп. Госпођ.).
33. *Правоиис српскога језика*. — Нови Сад (Матица српска), 1993.
34. Реметић, Слободан, *О незамењеном јашу и икавизмима у говорима северозајадне Србије*. — СДЗБ, 1981, књ. XXVII, 7–105.
35. Реметић, Слободан, *Говори централне Шумадије*. — СДЗБ, 1985, књ. XXXI, 1–155 (скр. Рем. Шумадија).
36. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Na svijet izdaje JAZU — Zagreb, 1880–1976, књ. I–XXIII.
37. *Речник српскохрватскога књижевног језика*. — Нови Сад — Загреб (Матица српска — Матица хрватска), 1967 — 1969, књ. I–III, Нови Сад (Матица српска), 1971–1976, књ. IV–VI (скр. РМС).
38. *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. — Београд (Српска академија наука и уметности — Институт за српскохрватски језик / српски језик), 1959–2001, књ. I–XVI (скр. РСАНУ).
39. Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. — Zagreb (JAZU), 1971–1974, књ. I–IV.
40. Стевановић, Михаило, *Савремени српскохрватски језик. Грамаиички системи и књижевојезичка норма*. — Београд (Научна књига), 1975, књ. I (скр. Стеван. ССХЈ I).
41. Стевовић, Игрутин, *Шумадијски говор у Грузји с особиишим осврћом на акцените*. — СДЗБ, 1969, књ. XVIII, 401–635.
42. Тешић, Милосав, *Говор Љештанског*. — СДЗБ, 1977, књ. XXII, 159–328 (скр. Теш. Љештанско).
43. Тополинска, Зузана, *Грамаиика на именската фраза во македонскиот јазик*, Скопје, 1974, 24–26 (скр. З. Топол. Иф).
44. Цвијић, Јован, *Метанастиазичка кретања. Њихови узроци и последице*. — СЕЗБ, 1922, књ. XXIV, [VIII] + 96.
45. Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom — hrvatskosrpskom jeziku*. Treće izdanje. — Sarajevo (Svjetlost), 1973.

Драгана Радовановић

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕНОСТИ ГОВОРОВ СРЕДНЕЙ КОЛУБАРЫ

Резюме

Средняя Колубара или Валевская Колубара, как эта область именуется в географической и этнографической литературе, охватывает среднее течение реки Колубары. Она расстилается к востоку от Подгорини вплоть до реки Лиг. На севере она граничит с Баболучским косогором и Близоньской возвышенностью, а южная граница тянется до горного массива Малена и Суворора. Река Колубара отделяет южную от северной части данной территории.

Материал для настоящего исследования автор собирал в северной части Колубарской области, левее реки Колубары, в одиннадцати селах. Это села: Горня Грабовица (ГГ), Бранковина (Б), Близоне (Бз), Бабина Лука (БЛ), Дупляй (Ду), Попучке (П), Лукавац (Лу), Дивци (Д), Кланица (К), Лознива (Ло), Словац (С).

Говоры средней Колубары принадлежат к т. наз. ятовским говорам (дѣда, врѣла, нѣдеља, прѣ), в которых сохраняется следы переселенческих иекавизмов (чаще всего лексикализованных), а в них также находим новые эквизмы.

Предметом настоящей работы являются морфологические особенности говоров средней Колубары. Цель работы — отметить и подробно описать морфологические признаки говоров средней Колубары, выявить наибольший возможный инвентарь явлений, для того чтобы обследовать дифференцирующие факторы данного лингвистического пространства. Имеется также в виду сравнение собранного материала с данными ранее исследованных соседних говоров, а также с данными, которые в будущем будут получены.

При обработке материала автор применял дескриптивный и компаративный метод анализа морфологических особенностей. В настоящей работе имеющийся материал сопоставлен с данными соседних говоров, а именно с данными центральной Шумади, Горобилия, Љештанского, Тршича, как и с данными Берислава Николича, описанными в его монографии *Колубарски говор*.

Для того чтобы реализовать заданные цели, прежде всего выделено девяносто общих и только одна дифференциальная морфологическая черта, на основании чего автор пришел к выводу, что на рассматриваемой территории отсутствует внутренняя диалектная дифференциация.

Наиболее ярко выраженными являются следующие черты: существительные мужского рода с (исконно) мягким согласным в конце основы имеют в звательном падеже окончание *-е* (*Милоше*) или *-у* (*йрѣјашѣлу*); в творительном падеже единственного числа существительных мужского рода окончание *-ом* распространилось и на существительные с (исконно) мягким согласным в конце

лицо множественного числа настоящего времени глаголов первого спряжения с основой на велярный согласный почти всегда имеет формы *вучӯ, њечӯ, сечӯ*; первое лицо единственного числа глагола *јести* последовательно употребляется в форме *јѣдем*; вспомогательный глагол *хити* в третьем лице множественного числа имеет форму *ѡну*; очень употребительны частицы *јабоме, еда*, характерны междометия *бре, море, дела*.

Продолжение работы посвящено сравнению сорока четырех морфологических черт с соответствующим материалом соседних говоров. Сопоставляя результаты данного исследования с состоянием в соседних говорах, автор пришел к выводу, что говоры средней Колубары больше всего аналогичны говорам Лештанского, Мачвы, а также результатам исследований Берислава Николича.

Превод на руски
Богдан Терзић

Милета Букумирић

ТЕРМИНОЛОГИЈА КУЋЕ И ПОКУЋСТВА
У СЕВЕРНОЈ МЕТОХИЈИ

САДРЖАЈ

I. УВОД	379 [5]
II. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА	382 [8]
1.0. КУЋА И ЊЕНИ ДЕЛОВИ	382 [8]
1.1.0. Типови куће	382 [8]
1.2.0. Зид	383 [9]
1.3.0. Кров	384 [10]
1.4.0. Отвори, застори и њихови делови	386 [12]
1.5.0. Соба	388 [14]
2.0. ПОМОЋНЕ ПРОСТОРИЈЕ	390 [16]
3.0. ПРЕДМЕТИ У КУХИЊИ	391 [17]
3.2.0. Прибор за ватру	393 [19]
3.3.0. Прибор за осветљавање	394 [20]
4.0. НАМЕШТАЈ	395 [21]
5.0. СУДОВИ	397 [23]
5.1.0. Земљани судови	398 [24]
5.2.0. Дрвени судови	399 [25]
5.3.0. Метални судови	400 [26]
5.4.0. Стаклени судови	403 [29]
5.5.0. Судови од других материјала	403 [29]
6.0. ОСТАЛИ КУЋНИ ПРЕДМЕТИ	404 [30]
6.1.0. Опрема за држање и ношење других предмета	404 [30]
6.2.0. Предмети од прућа	405 [31]
6.3.0. Предмети за припремање хране и пића	405 [31]
6.4.0. Опрема за одржавање хигијене	408 [34]
6.5.0. Сечива	409 [35]
6.6.0. Опрема за друге кућне потребе	409 [35]
7.0. ПРИБОР ЗА РАД	410 [36]
7.1.0. Прибор за домаћу радиност	410 [36]
7.2.0. Прибор за рад у пољу	414 [40]
7.3.0. Прибор за гајење животиња	417 [43]
8.0. ОБУЋА	420 [46]
9.0. ОДЕЋА	421 [47]
10.0. ПОСТЕЉИНА	425 [51]
11.0. ОКУЋНИЦА	427 [53]
12.0. ДВОРИШНЕ ОГРАДЕ	429 [55]
III. ТВОРБЕНА АНАЛИЗА	430 [56]
Грађење деривацијом	430 [56]
Закључак	437 [63]

IV. РЕЧНИК	440 [66]
СПИСАК ПУНКТОВА И ИНФОРМАТОРА	504 [130]
Скраћенице истраживачких пунктова	505 [131]
ЛИТЕРАТУРА	505 [131]
РЕЗЮМЕ	509 [135]
ПРИЛОЗИ (карте, слике, скице)	511 [137]

I. УВОД

При скупљању грађе за анализу говора северне Метохије показало се да лексика умногоме доприноси да представа о говорима буде јаснија и потпунија. Сем тога, имајући у виду положај популације чији се говор овде испитује¹ императивно се наметала потреба да се она забележи на терену док се могу пронаћи поуздани информатори, којих је све мање, не само зато што се у време овог истраживања другачије живело и радило у односу на време око Првог светског рата, већ и због новијих историјских збивања у јужној покрајини која су изазвала ново покретање становништва и корените промене њене етничке структуре.

Пришло се њеном систематском изучавању иако *Речник косовско-метохиског дијалекта* Глише Елезовића, капитално дело дијалекатске лексикографије српског језика, делимично обухвата лексику подручја северне Метохије, што је и разумљиво кад се има у виду да су промене у начину живота настале у току јединог века после његовог објављивања узроковале и промене у језику.

У неколико наврата смо се освртали на лексику северне Метохије, али је садржина неких од тих радова фокусирана на тематску лексику села Гораждевца,² те нису постојале могућности да се представе ареалне карактеристике говора. Нешто бољи увид у дијалекатску лексику подручја пружају радови којима је обухваћен шири простор, онај који покривају косовско-ресавски говори.³

Монографија Голуба Јашовића *Пасџирска џерминологија Пећког Подгора*,⁴ којом је обухваћена грађа из поменуте области забележена у селима пограничног дела западно од Пећи насељеним Србима старинцима, представља вредан допринос познавању дијалекатске лексике подручја, јер је снабдевена подацима из шест пунктова.

Грађа за овај рад делимично се заснива на материјалу прибележеном за дисертацију *Говори северне Метохије*, а већим делом на подацима који су добијени

---

¹ Лексика је бележена од Срба старинаца чији говор припада косовско-ресавском дијалекту.

² Букумирић, *Из рајарске лексике села Гораждевца, Пасџирска лексика села Гораждевца, Прилог познавању лексике села Гораждевца.*

³ Букумирић: *Из воденичарске лексике горње Метохије, Терминологија неких игара на подручју горње Метохије, Називи особа у лексичи северне Метохије, Зайрежна џерминологија северне Метохије.*

⁴ Јашовић, *Пасџирска џерминологија Пећког Подгора.*

на терену попуњавањем упитника у тридесет пунктова одабраних, са тежњом да буду тако распоређени да се, у границама могућности, равномерно покрије подручје које се испитује. У вишенационалној средини то није било увек могуће, јер су Срби у време одабирања пунктова у знатној мери били проређени.

Упитник за овај рад био је подељен на такозвани „мушки“ и „женски“ према природи послова којима су се Метохијци бавили. У одабирању информатора настојало се да то буду особе у одмаклим годинама које нису боравиле дуже време у другим срединама, особе код којих се није примећивао утицај школе или средстава јавног информисања. Упитници су попуњавани у току пролећа и јесени 1999. године. Међутим, догађаји на Косову и Метохији, који су се десили те године, у почетку су отежавали бележење грађе, а средином те године и прекинули, јер су Срби исељени из свих насеља која су одабрана за испитивање, изузев Гораждевца код Пећи и села Бање у Источком Подгору.

Бележење је настављено у току јесени те године тако што су информатори пронађени углавном по колективним центрима централне Србије. За неколико пунктова ипак је било немогуће пронаћи жене поуздане информаторе, па су подаци узимани од људи за „мушки“ и „женски“ упитник, а за непотпуне одговоре на питања која су им била нејасна консултоване су старије жене из тих села које су удате у Гораждевцу. Иако им је од удаје прошло преко 40 година, биле су аутентични информатори.

Питања су груписана у дванаест тематских целина и не односе се само на кућу и њене делове, помоћне просторије, материјал за њихову изградњу, судове, већ и на одећу, обућу, постељину, разне алате који се употребљавају у домаћој радиности, алате за обраду земље, као и смештајне објекте и предмете који се користе у гајењу домаћих животиња. Претендовало се да радом буду обухваћени називи свих предмета што се налазе у кући и око куће.⁵

Структуру рада чине лексичко-семантичка и ареална анализа, творбена анализа и речник. Приложен изван број карата којима се прецизира распрострањеност приказаних лексема, а да би представа о неким предметима који се више не употребљавају била јаснија, рад је поткрепљен и фотографијама или скицама урађеним по сећању на предмет који илуструју.

Знатан део рада представља речник са одредницама у акценатским и фонетским ликовима како су забележене, које су дефинисане и поткрепљене илустративним материјалом. Неке се јављају у различитим гласовним и акценатским ликовима, од којих је за главну узета најраспрострањенија или најближа по форми или значењу лексеми у књижевном језику. Акценатски ликови дати су уз главну одредницу која је дефинисана и поткрепљена примерима, а скраћеницом *Уй* упућује се на друге гласовне ликове и синониме: *ћѣрчиво/ћерчиво/ћѣрчиво ... Уй ћѣрчиво, чѣрчев, чѣрчево, чѣрчиво, ѡел'ѣр*. Уз друге гласовне ликове дате по азбучном поретку скраћеницом *в* упућује се на дефинисану одредницу, затим се даје илустративни материјал: *чѣрчиво с в ћерчиво, тел'ѣр -ѣра м в ћерчиво*.

⁵ Запрежна терминологија је уобличена у посебан рад.

Мада се гласовне и морфолошке особине уочавају у илустративном материјалу, потребно је осврнути се на њих због неких дијалекатских појава, као што је бележење латерала *л* и *љ*, пошто се сонант *л* у положају испред палаталних вокала палатализује и изједначава са сонатом *љ*. Они се у раду обележавају истим знаком *л'*: *л'ейва*, *л'уйка*.

На 37 карата приказана је распрострањеност лексема за означавање дате семеме, а фотографије и скице, премда имају већу етнографску него лингвистичку вредност, приложене су поред осталог и зато што се некима од њих илуструје више семема (слика бр. 1, 18, 22; скице бр. 7, 9, 10), а понеке прецизирају предмет чиме се отклања двосмисленост (слика бр. 15).

Користим прилику да искрено захвалим информаторима за стрпљење и разумевање, спремност и отвореност без икакве резервисаности, без чега би рад био бесмислен и немогућ.

II. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

1.0. КУЋА И ЊЕНИ ДЕЛОВИ

1.1.0. Типови куће

1.1.1. Општи назив за зграду намењену становању је *кућа*.

1.1.2. За кућу саграђену од плота забележени су називи мотивисани материјалом којим је кућа изграђена: *илошњача* Бл БП Би Г Гр Д Др Дс Дњ Дш Ки Кг Ље П Пр Св С Т, *илошњача* Бр ДД Ж К Љ Н СЛ, *ил'ешњача* Бс, *блатњача* Л, *прућара* Б, *илошара* Љу Си (карта бр. 2).

1.1.3. Кућа од брвана назива се *брвњача* Б БП Бр Би Бс Г Гр Др Дс Ж Ки Н Пр, *брвњача* Бл К, *брвара* ДД Д Дњ Дш Кг Л Ље Љ Љу П Св Си С СЛ Т (карта бр. 3).

1.1.4. Обично је трочлани назив за кућу од камена. Међутим, у Будисавцима и Лоћанима забележене су лексеме: *камењача* Бс, *камењуша* Л.

1.1.5. Кућа од чатме назива се *чакмара* Б Бл Г Др Ж Л Си С Т, *чајмара* БП Бр Би Бс Гр ДД Д Дс Дњ Дш Ки К Кг Ље Љу Н П Пр Св СЛ, *чакмара/чакмарка* Љ.

1.1.6. За кућу на два нивоа напореда се употребљавају називи *кула* и *двоспратница* (слика бр. 1).

1.1.7. Ниво куће означава се лексемом *спрат*, која је потиснула из употребе турцизам *кај*.

1.1.8. Предњи део куће свуда се означава лексемом *лице*, а за задњи употребљава се сложена лексема *задњи део*.

1.1.9. За кућу чији је кров покривен сламом употребљава се трочлани назив *кръв од сламе*. У једном пункту, међутим, забележен је назив *сламњача* К.

1.1.10. Колиба покривена бусењем назива се *бусењара* Б, *бусењача* Бр Би Бс Д Ж Л Н Пр Св С, *бусара* ДД Др Дс Дш Ки Ље П Си, *земунџа* Г Кг Љ Љу СЛ Т. У другим пунктовима напореда се употребљавају по две лексеме: *бусењара/земунџа* БП, *бусара/бусењара* Гр, *бусовача/бусењача* Дњ, *бусењача/бусара* Бл, *буснача/бусара* К (карта бр 4).

1.1.11. За кућу покривену црепом постоји вишечлани назив *кућа с црепом*, *кућа с црејем*.

1.2.0. Зид

1.2.1. Вертикални, спољашњи, или преградни, унутрашњи део куће од цигле, блокова или камена повезаних малтером, или смесом других материјала, назива се *зид*.

1.2.2. Истом лексемом, али у различитим акценатским ликовима, означава се семема 'део зида у земљи': *шѐмел* БП Бс Г ДД Др Л Ље Љ Н Св Си, *шѐмѐл* Б Бл Бр Би Гр Д Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу С СЛ Т, *шѐмел*/'*шѐмѐл*' П Пр.

1.2.3. Део зида изнад земље од тврђег материјала, бетона или камена и малтера, који служи као основица зграде, означава се германнзмом *цѡкла* Бл Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т, који се јавља и у фонетском лику *цѡкна* БП, а само у пункту Б наведена семема означава се турцизмом *дѡлма*.

1.2.4. За водоравне гредице на зидовима које су уграђене са унутрашње и спољашње стране на растојању од око 80 цм забележен је назив *аџула*.

1.2.5. Лексема којом се означава место где се спајају два зида, употребљава се у више фонетских, акценатских и творбених ликова *ћѡше* Б Бл Би Ж П Св, *ћѡшак* Бс Г Гр Д Дс Дш Ки Кг К Љу Н Т, *ћѡшѡк* Дњ, *ћѡшнѡк* БП, *ћѡше* С, *ћѡшак*/*ћѡше* Л СЛ, *ћѡшак*/*ћѡшнѡк* Љ Пр, *ћѡшак*/*ћѡше* Ље Си, *ћѡшак*/*ћѡшнѡк* Бр, *ћѡшак*/*ћѡш*/*ћѡше* ДД.

1.2.6. Турцизам *калкан*, у акценатским, фонетским и морфолошким варијантама, најфреквентнија је лексема за означавање семеме 'троугласти зид под кровом на две воде': *ка̀лкан* Б Бл К Љу, *ка̀лкан* БП Бр Бс Г ДД Дс Дњ Л Н, *калкан* Си, *калкан* Би Дш Ж Ки Љ П Св С, *ка̀вкан* Ље, *ка̀вкан* Т, *калкана* (ж) Др. Друге две лексеме употребљавају се у неколико пунктова: *ла̀сѡаѡица* Пр, *ла̀'иѡира* Д Кг СЛ.

1.2.7. Такође и за означавање семеме 'непечена цигла' турцизам *ћѡриѡч* употребљава се у више фонетских варијаната: *ћѡриѡћ* ДД Л Љ, *ћѡриѡч* БП Бс Г Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг Ље Љу П Пр Си С СЛ Т, *ћѡриѡч* Б Бл, *ћѡриѡч* Бр Би К, *ћѡриѡћ* Св.

1.2.8. Непечена цигла већих димензија назива се *шѡла* Л (у пункту Би забележена је форма *шѡгла*).

1.2.9. За житку смесу воде и земље која се користи као везивни материјал при зидању непеченом циглом напореда се употребљавају лексеме *блѡшо* и *кал* *иѡше*.

1.2.10. Слог тек изрезане сирове цигле у којем се суши природним путем назива се *камѡра* Б Бл БП Би Дс Дш Ље Љ Си, *ћимѡја* Бр Бс Г Др Дњ П, *ћемѡја* Гр ДД Д Кг Л Н Пр Св С СЛ, *ћемѡр* Ж Љу, *дизѡја* К, *кѡиѡца* Ки, *кѡѡа* Т (карта бр. 5).

1.2.11. Количина непечене цигле специјално насложене да се пече назива се *фурѡна* Б Бл БП Бр Би Г ДД Д Др Дс Дш Ж Ки К Л Љ Љу П Н Св Си С СЛ Т, *фурѡна* Бс К, *фурѡна* Пр, *фурѡна*/*форѡна* Гр Н, *фурѡна*/*фурѡна* Дњ.

1.2.12. Печен ћерпич, опека, назива се *цигла*.

1.2.13. Мешавина песка цемента и воде назива се *бешѓн*.

1.2.14. Опека већих димензија за зидање произведена од глине, бетона или смесе цемента воде и шљаке, која има шупљине, назива се *блѓк*.

1.2.15. Житка смеса воде песка и креча за облагање зидова и плафона назива се *малѓтер* Б Бл Бс Г Гр ДД Др Дњ Љу П Св СЛ Т, *малѓтер* БП Гр Д Дс Дш Ж Ки К Л Ље Љ Н Пр Си, *расан* Би, *расан/малѓтер* Кг Си.

1.2.16. Бела материја добијена печењем камена кречњака назива се *крѓч*. Поред овог облика, у селима где је приметнији утицај албанског језика, забележени су и фонетски ликови *ћѓрић* Гр Др, *ћѓреч* Л Н.

1.2.17. Преграда у кући између простора где се налази огњиште и просторије намењене за спавање назива се *ѓерда*.

1.3.0. Кров

1.3.1. Целокупна дрвна конструкција над зидом, са црепом или другим материјалом, која покрива кућу назива се *крѓв*. Та лексема потиснула је из употребе арханзам *кулѓм*, забележен у више фонетских и акценатских ликова: *кѓл'м* Гр Д Др Дњ Н С, *кѓл'ум* Дш Ж Т, *крѓв* Ље Љу Пр Си СЛ, *кѓл'м/кѓл'ем* Бр, *кѓл'м/кѓл'ум* Би П, *кѓл'м/кѓл'им* Св, *кѓл'ум/крѓв* Б Бл, *кѓл'м/крѓв* БП Бс Г ДД Дс Ки К Кг Л Љ.

1.3.2. За кров са једином косином забележен је назив *наѓѓрѓшница* у Бл Д Дш Пр Т. У другим пунктовима употребљава се сложени назив *на јѓдну косѓну*.

1.3.3. Такође и за кров на две воде, као и за кров на четири воде, употребљавају се сложени називи.

1.3.4. Врх крова назива се *шл'ѓме* Б Бр Би Бс Д Кг Ље Љ П Св С Си, *сл'ѓме* Г Гр ДД Л Н, *наѓл'ѓвница* Дс, *кѓл'м* Бл Др Дњ Дш Ки К Пр, *кул'мар* Љу СЛ Т, *кул'маш* Ж, *било* БП (карта бр. 6).

1.3.5. Део крова који стрчи изван зидова назива се *сѓрѓа*.

1.3.6. Греде и све друго од дрвета што се употребљава за изградњу крова означава се лексемом *грѓђа*, која потискује из употребе лексему *јайѓја*. Поред наведене две у Дрснику је забележена лексема *л'ѓс*.

1.3.7. Греда која се ставља по дужини зида назива се *ѓѓула* Б Бл БП Бр Бс ДД Д Дс Дш Ки Кг Л П Св, *венчаниѓа* Би Г Гр Ж К Љ Љу Н С, *ѓѓвала* Дњ, *наѓзидница* Пр, *ѓѓдрѓжнѓча* СЛ, *наѓѓѓвница* Т. Лексеме *ѓѓула* и *венчаниѓа* напореда се јављају у пунктовима Др и Ље, а лексеме *ѓѓула* и *ѓѓвала* у Сиги.

1.3.8. Водоравна греда преко тавана која крајевима лежи на зидовима, назива се *ѓавањѓча* Б Бл БП Бр Би Бс Г ДД Д Др Дс Дш К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Св С СЛ Т, *ѓаванка* Дњ, *ћѓриш* Гр Ки, *срѓдел'* Ж, *ѓаваниѓа* Си (карта бр. 7).

1.3.9. Коса греда која једним крајем лежи на тавањачи или венчаници, а другим се спаја са таквом гредом на врху крова, свуда се назива *рѓг*. Та лексема потискује из употребе лексему *мѓрѓшек*, а у Сувом Лукавцу наведена семема се означава лексемом *кл'ѓч*.

1.3.10. Коса греда крова на четири свода која једним крајем лежи на углу зида, а другим на слемenu, назива се *мајја* Б Бл БП Бр Би Бс Г Гр ДД Дс Дш Ж Ки К Кг Л Љ Љу Н П Св Си СЛ Т, *ћошник* Др Пр, *најсиревница* Дњ, *ћошник/мајја* Ље, *ћушник/мајја* С, *кул'маш/мајја* Д.

1.3.11. За краћу греду која стрчи изван зида на краћој страни крова на четири свода, забележени су називи *рукавац* БП, *клејчић* Би, *челник* Д Ље Љу, *идиче* Т. У другим пунктовима назив је непознат.

1.3.12. Део кровне конструкције на стубовима постављене у виду правоугаоника на којима средином леже рогови, назива се *разбој* Бл Бр Би Дс Ж К Љу С Т (у једном пункту лексема је забележена са узлазним акцентом *разбој* Б), *крёвети* Бс Г ДД, *стиол 'ица* БП Др П Пр Си, *разбој/крёвети* Гр Н Св, *разбој/стиол 'ица* Д Дњ Дш Ки К СЛ, *стиол 'ица/крёвети* Кг Л Ље Љ.

1.3.13. Стуб који држи водоравне греде столице у кровној конструкцији назива се *дирек* Б Бл Бр Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Љу П Пр Св С Т, *уириач* СЛ, *кушак* БП Г Н Си Љ, *дирек/ћондра* ДД, *дирек/иди*, Би *дирек/иослоњач* Ље.

1.3.14. Дрвени подметач на стубу асоцира на јастук, па се тај турцизам јавља у свим пунктовима за означавање наведене семеме, или се јавља у корену изведенице: *јастук* Б Би Гр ДД Д Др Дш Ж К Кг Ље Љ Љу Н П Св Си Т, *јастак* Бл БП Бс Г Дс Дњ С, *јастичница* Л, *јастак/крс/иддога* Б, *ирџ/јастук* Ки, *јастак/јастук* Пр, *јастак/јастиче* СЛ.

1.3.15. Семема 'гвоздени клин за закивање' означава се лексемом *ексер* Б БП Бр Бс Г Гр ДД Др Дс Ж К Ље Љ Н Пр Св Си СЛ, *ексер* Бл Би Д Дш Дњ Љу П С. У једном пункту наведени турцизам потискује из употребе лексему *шел'иш*, која је позната само старијим особама: *ексер/шел'иш* Т.

1.3.16. Одређена количина сламе повезана прутом или другим материјалом назива се *сиди*.

1.3.17. У већини пунктова врх сламног крова назива се *ил'еиенџа* Бл Бр Би ДД Дс Ж Л Ље Н Пр Св Си С СЛ Т, у једном пункту — *вџац* Гр, у осталим назив је непознат.

1.3.18. Дрвени држач сламе на крову покривеном сламом назива се *л'џез*.

1.3.19. Даска за равнање сламе при покривању крова назива се *равњача*; у пунктовима П и Си забележен је фонетски лик *равњача*.

1.3.20. Правоугаона опека којом се покривају куће у новоградњи назива се *цреј*.

1.3.21. Врста старинског, коритастог црепа назива се *ћеремџа* (за коју постоји и сложени назив *џигански цреј*). У пункту Дњ поред наведених облика употребљава се и лексема *корийарка*.

1.3.22. Коритасти цреп којим се покривају крајеви црепа врхом крова односно угловима крова на четири свода назива се *иоклоџац* Бс Дс Дш К Ље, *самар* Бс Дњ Ж Л Н П Т. У другим пунктовима напореда долазе обе лексеме, а у БП поред те две још и *кайак* и *кул'мар*.

1.3.23. Семема 'дрвени држач крепа' свуда се означава лексемом *л'ејва*. За првокласну летву у пункту БП забележен је израз *канџинџла*.

1.3.24. За кров покривен даском свуда се употребљава сложени назив *крѳв са даском*.

1.3.25. Једна дашчица из дашчаног крова назива се *шјнда* Б Бл Бр Би Г Гр ДД Д Др Дш Ки Кг П Пр Св С Т, *шјнда* Ж, *шјндра* СЛ, *шјкл'а* Љ, *даска* БП Си, *шјица* Ље. У другим пунктовима семема је била непозната.

1.3.26. Водоравна греда између спрата и приземља назива се *јѳдница* Бл БП Бр Би Г Гр Д ДД Др Дш Кг Л Ље Пр Св Си СЛ, *јѳдњача* С, *јѳдрумјача* Б, *јшавања-ча* Дњ Ж К Љу П, *јшавјаница* Љ Н, *мајја* Бс Т, *јирјш* Дс Ки (карта бр. 8).

1.3.27. Дебља греда на средини куће на којој по средини леже поднице назива се *јујрија* Б Бл БП Бр Би Бс Г ДД Д Др Дњ Дш Ж К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т, *рјш* Гр Дс Ки (карта бр. 9).

1.4.0. Отвори, застори и њихови делови

1.4.1. Отвор на крову назива се *баца* Бл БП Г Дс Дш Л Пр Св СЛ, *баца* Н, *бага* Бс, *фрјенјја* Дњ. У другим пунктовима семема је непозната.

1.4.2. За вертикални отвор на зиду кроз који излази дим изнад крова напоре се употребљавају лексеме *ѳак* и *дјмњак*, с тим што турцизам уступа место славенизму.

1.4.3. Простор испред оцака уздигнут око 10 цм у односу на други део пода назива се *сјнијрач* Гр Дњ Кг Љ. У другим пунктовима семема је непозната.

1.4.4. За димњак од шупљег дрвета у кућама под сламом, у пункту Б забележен је назив *ѳрл'ак*.

1.4.5. Истурени део оцака изнад полукружног свода над огњиштем назива се *ћемер/ћемјр*.

1.4.6. Семема 'отвор на зиду кроз који пролази светлост' означава се лексемом прозор, која је свуда потиснула из употребе турцизам *јјнцјр*.

1.4.7. За дрвени рам прозора у који се ставља стакло постоји читава лепеза фонетских и акценатских ликова: *ћерчјво* Б Бл Ж, *ћјрчјво* БП Бр Бс Г ДД Д Др К Л Ље, *чјрчјв* Би, *чјрчјво* Т, *чјрчјво* ДД Д Др К Љ Љу Н П Пр С, *ћјрчјво/ћјрчјво* Гр, *ћјрчјво/ћјрчјво* Дњ, *чјрчјво/ћјрчјво* Кг СЛ, *чјрчјво/јјел'јр* Св.

1.4.8. За провидну материју од кварцног песка на прозорском окну турцизам *јјм* познат је само старијим особама, али је и у њиховом говору замењен лексемом *сјјјкло*.

1.4.9. Дрвени застор на прозору са спољашње стране назива се *јоклјјац* Б Др Дњ Љ П, *чјјјнак* БП Ки (у другим пунктовима *кајјак*).

1.4.10. Дуги, унутрашњи, застор за прозор израђен од тканине финијег квалитета, који има и декоративну функцију, назива се *зјвеса*.

1.4.11. Кратки прозорски застор од танке тканине у већини пунктова означава се германизмом *фирџа* Бл Бр Би Д Др К Кг Н П Св С СЛ, *фирџа* Б Бс Г Ж Т. Такође је фреквентна и позајмљеница из француског језика: *виџица* БП Гр ДД Дс Дњ Дш Ки Л Ље Љ Љу Си. Други галицизам за означавање ове семеме забележен је само у једном пункту: *драјери* Пр.

1.4.12. Велики отвор на дворишној огради за пролаз колима и стоке назива се *вратишница* (слика бр. 2).

1.4.13. Мањи отвор на дворишној огради кроз који пролазе људи означава се турцизмом *кайџик* (слика бр. 2).

1.4.14. Отвор правоугаоног облика кроз који се улази у кућу, односно собу, назива се *врата*.

1.4.15. Дрвени оквир који држи врата назива се *каса* Бл БП Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дњ Ж К Кг Л Љ Љу Н Пр Св С Си СЛ Т, *рам* Дс, *оквир* Дш Ки, *каса/кућ* ја Б, *каса/оквир* Ље, *каса/шиџк* П.

1.4.16. Доња даска на оквиру за врата назива се *џаг*.

1.4.17. Покретна метална омча на вратима којом се врата затварају са спољашње стране намицањем на статични део који је постављен на оквиру за врата означава се турцизмом *рџа*.

1.4.18. Метални део који је једним делом учвршћен на вратима, а другим делом на оквиру за врата, преко којег се врата отварају и затварају, назива се *баглама*. Тај турцизам у једном пункту забележен је у фонетском лику *боглама* П.

1.4.19. Дрвена пречка уграђена у зиду у водоравном положају која служи за затварање врата с унутрашње стране на источном делу подручја означава се лексемом *џул* Бл Би Бс Гр Дс Дњ Дш Ки К П Т. Централни део северне Метохије покрива лексема *дрџа*, која се употребљава у више фонетских и морфолошких варијаната: *дрџ* БП ДД, Д Кг Љу Н, *дрџа* Г Л Пр, *дрџ* Бр, *дрџа* Др, *дрџа/дрџ* Љ, *дрџ/дрџ* СЛ. Лексема *засовница* бележи се у Источком и Пећком подгору: *засовница* Ж Си С, *засовница/засовница* Б Ље, а само у једном пункту забележена је лексема *мандало* Св).

1.4.20. Метални уређај за затварање кључем са унутрашње и спољашње стране назива се *брава*

1.4.21. Већи кључ којим се може откључати свака простија брава означава се турцизмом *калауз* Б БП Г Дњ К Кг Л Н П Св С СЛ Т, који се у половини пунктова бележи са непренесеним акцентом *калауз* Бл Бр Би Бс ДД Д Др Дс Дш Ж Ки Ље Љ Љу Пр.

1.4.22. Отвор за калауз на брави назива се *кључница*.

1.4.23. Покретна полука при дну браве за затварање собних врата с унутрашње стране означава се већим бројем лексема: *мачка* Б П, *рџа* Бл Би Д Дш Кг Љу Н С, *џул* БП Г Гр Др Дс Ки К Пр Св Т, *џакавац* Бр, *џакавица* Бс Дњ, *џакал'ица* Л Си, *закл'џак* ДД, *кључница* Ж Ље, *закл'учница* Љ, *шџенац* СЛ.

1.4.24. Семема 'рукохват браве' означава се лексемом *квѝа*.

1.4.25. Назив за примитивну дрвену направу за затварање врата с унутрашње стране водоравним померањем њеног краја лево-десно у већини пунктова мотивисан је значењем глагола у њиховим основама (*врѝеѝи*, *обрѝаѝи*, *ѝракараѝи*): *врѝѝушка* Бл Св, *брѝѝушка* БП Би Бс Г Др Дњ Кг П Си СЛ, *обрѝѝушка* Ж, *ѝрѝаковица* Гр Дш, *ѝрѝакал'ица* Л Н. Од осталих већу заступљеност има изведеница *кл'учѝаница* Д Ки К Ље Љ Љу Пр С Т, док је напоредна употреба двеју лексема, односно двају облика, ређа појава: *браѝѝушка/бреѝѝушка* Б, *брѝѝушка/шѝл'* Бр, *брѝѝница/врѝѝушка* ДД, *брѝѝушка/врѝѝушка* Дс.

1.4.26. За дрвену куку провучену кроз кружни отвор стуба што представља део оквира касе, којом се врата могу отворати и затварати са спољашње и унутрашње стране окретањем лево-десно, употребљавају се називи *кѝка* Н, *кл'учѝаница* Б Бл БП Д Дњ Ж Ки К Ље Љ Љу Пр С Св Си СЛ Т, *брѝѝушка* Бр Би Бс Г Кг П, *ѝрѝаковица* Гр Дс Дш, *ѝрѝакал'ица* ДД Др Л (карта бр. 10).

1.4.27. Метална направа којом се просторије закључавају спајањем алке и резе, назива се *каѝѝанац*.

1.4.28. Семема 'примитивна метална или дрвена направа за затварање собних врата притиском палца на полугу која подиже и ослобађа полугу којом су врата затворена у већини пунктова означава се лексемом ономатопејског порекла: *ѝрѝаковица* Дс Дш Ки, *ѝрѝакал'ица* Бл БП Би Бс Г ДД Д Др Л Љ П Пр Св Си СЛ Т. Од осталих нешто већу заступљеност има турцизам *рѝза* Бр Гр К Кг Н С, а сем ње забележене су и *маѝка* Б, *кл'учѝаница* Ље.

1.4.29. Правоугаоно удубљење у зиду собе које представља мању оставу означава се турцизмом који се јавља у више фонетских и акценатских ликова: *дѝлай* Бс Г Д Др Дс Ље Си, *дѝлой* Б Бл БП Бр Д Др Дњ Дш Ж К Кг Л Љ Љу П Св С Т, *дѝлај/дѝлај*, Би Гр ДД Ки Љ, *дѝлой/дѝлуй* СЛ.

1.4.30. На већем делу простора СМ лексемом *ѝл ѝскавица* означава се отвор на зиду кроз који се избакивала употребљена вода: Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ки К Кг Љу П Пр С СЛ Т. У околини Пећи за ту семему употребљавају се друге четири лексеме, од којих је једна од њих забележена у Источком Подгору: *водѝал'а* Г, *баѝа* ДД Ж Л Љ Н, *л ѝг* Ље Си, *жл'ѝб* Св, *издисѝѝена* БП (карта бр. 11).

1.5.0. Соба

1.5.1. Општи назив за просторију у кући у којој се борави свуда је исти — *сѝба*.

1.5.2. За већу собу у којој се примају гости употребљава се сложени назив *л ѝѝка сѝба*. Напоредо са њом, нарочито у срединама са приметнијим уделом албанског становништва, употребљава(ла) се сложена лексема *мусафѝрска сѝба*, која је потиснута сложеном лексемом *госѝѝнска сѝба*.

1.5.3. У делу Метохије који се овде испитује собе нису имале под од материјала који се употребљава у другим, економски развијенијим срединама, већ је

собни под од набијене земље. У собама на спрату, такође, била је земља разасута преко, хрстових цепаница поређаних преко греда између приземља и спрата. За такав под у пункту БП забележен је назив *земл'ара*, а у пункту Н *земљуша*, док се у другим пунктовима означава лексемом *зѐмл'а*.

1.5.4. Греде између приземља и спрата називају се *иџднице* у свим пунктовима.

1.5.5. Гостинске собе биле су делимично застрте сламом преко које се стављала черга у делу где се седело, постављала софра и обедовало. Да се слама не би растурила по другим деловима собе које није черга покривала, у земљани под делимично су се упопавале четвртасте гредице, које су десетак центиметара стрчале изнад њега, постављене тако да овичавају простор који може черга да покрије. Та гредица укопана у земљаном поду, која је спречавала да се слама растура по незастртом делу собе, назива се *саниџрач*.

1.5.6. Гостинска соба имала је ошак, који је обично био на средини зида. До њега се долазило простором са земљаним подом по средини собе, тако да је само тај део гостинске собе био незастрт. То растојање између двају сантрача назива се *арџлак*.

1.5.7. Под од дасака означава се лексемама *иџд* БП Гр Д Др Си, *иџд* Б Би, *иџшос* Бл Бр Бс Г ДД Дс Дш Ж Ки К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр С СЛ Т, *иџд/иџшос* Дњ Св.

1.5.8. За семему 'горњи део собе обложен даскама' (слика бр. 3), употребљавају се посуђенице: турцизам *иџван* БП Бр Бс Г Гр Дњ Дш Ки Ље Љ Љу Н П Пр Св Си СЛ, *иџван* Дс Т и германизам *иџнда* Бл Д Др Ж К С, *иџнда* Б. Занимљиво је да се ове две посуђенице местимично напоредо употребљавају: *иџван/иџнда* Кг, *иџван/иџнда* Би П, а бележи се и напоредна употреба лексема: *иџван/иџкл'е* Л и *иџнда/иџндра* ДД.

1.5.9. Горњи, омалтерисани део собе назива се *иџафџн*.

1.5.10. За дневну собу у којој су боравиле жене с децом употребљава се сложени назив *џџенска соба*.

1.5.11. Двема лексемама означава се спаваћа соба. Турцизам *иџил'ер* употребљава се на западном делу испитиваног подручја, у околини Пећи: БП Г ДД Л Ље Љ Н Св Си, а на другом делу подручја означава се посуђеницом из немачког језика, која се јавља у различним гласовним ликовима: *иџина* Бл Бр Бс Гр Др Дс Дњ Дш К Ки Т, и *иџена* Б Би Д Ж Кг Љу П Пр С СЛ (карта бр. 12).

1.5.12. Германизам *иџајз*, којим се означава просторија у кући за држање и чување намирница, ушао је у лексички фонд са променом величине куће и намењеном просторија у њој, свакако после завршетка Другог светског рата.

1.5.13. Простор између соба, којим се пролази до других просторија, назива се *џдник*.

1.5.14. Шири простор између соба на спрату означава се турцизмом *диваџна* Б БП Би Бр Бс Г Д Дс Ж Кг Ље Љу Н П Си С СЛ Т, *диваџна* Гр ДД Др Дњ Дш К Л Љ Пр Св, *диваџна* Ки, *диваџн* (м) Бл.

1.5.15. За означавање просторије у којој се врши нужда употребљава се лексема *нужник* напоредо са англицизмом *клозет/клозѐт*. Мада је турцизам *ћенеф* потиснут из употребе, забележен је као архаизам у пуктовима Б БП Бр Би Бс Г ДД Д Др Ж К Кг Л Ље Љу Н Св Си С СЛ и *ћенеф* Бл Гр Дс Дњ Дш Ки П Т. Сем њих у употреби је била и лексема *зод*, која звучи пристојније од наведених и не доживљава се као реч чију употребу треба избегавати; забележена је у пуктовима БП Љ Си.

1.5.16. Једино се турцизмом *шаван* означава семема 'простор изнад плафона под кровом': *шаван* БП Бр Бс Г Гр ДД Д Др Ж Ки Кг Л Ље Љу Н П Пр Св Си СЛ, *шаван* Бл Би Дс Дш К С СЛ, *шаван/шаван* Б Дњ.

1.5.17. За истурени део изнад степеница претежно се употребљава романизам *балкѓн* Б Би Г Гр ДД Дс Дш Кг Л П Пр Св Си С СЛ, који се у неколико пуктова напоредо јавља са турцизмом *чардак*: *балкѓн/чардак* Др Си Т. У другим пуктовима семема није позната.

1.5.18. Јасно су распоређене лексеме којима се означава приземље спратне куће у којем се држала стока. На већем делу подручја употребљава се назив *изба* Б Бл БП Бс Г ДД Д Др Ж К Кг Л Ље Љу Н Пр Св Си С СЛ Т. Источни део територије покривен је фонетским ликом турцизма ахар: *јар* Бр Би Гр Дс Дњ Дш Ки П (карта бр. 13).

1.5.19. Дрвена направа, односно бетонска грађевина којом се излази на спрат, означава се лексемом *сшубе*.

1.5.20. За водоравну површину на степеништу где се гази, претежно се употребљава израз *гәзишше* Д, напоредо са лексемом *сшѐјеница*, тако да је турцизам *басмак*, са акценатским варијантама *басмак* (забележен у пункту Ки, и *басмак* у пункту Дс) — потиснут из употребе.

1.5.21. Ограду поред степеништа обично је сачињавала једна мотка, па ограда није имала посебно име, те је у свим пуктовима забележена лексема *машка*, изузев у СЛ, где се означава изведеницом *наслонча*.

1.5.22. За ограду изнад степеништа у једном пункту забележен је назив *душеклак* Кг.

2.0. ПОМОЋНЕ ПРОСТОРИЈЕ

2.1.1. Помоћна просторија са огњиштем у којој се спрема храна на ватри назива се *кућа*.

2.1.2. Место у кухињи где се ложи ватра, где се у земљаним судовима кува и загревају посуде и други предмети за печење хлеба и неке врсте јела, назива се *огњшше* (слика бр. 4).

2.1.3. За наткривен простор пред степеништем забележена је једна лексема у више фонетских ликова *ајат*: Б Бл БП Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Ље Љу Љ Н П Пр Св Си СЛ, *ајет* С Т, *ајат/вајат* Г.

2.1.4. Позајмљеница из румунског језика — *бачија*, најраспрострањенија је од трију лексема којима се означава мања помоћна просторија за прераду млека. Она се не употребљава једино у непосредној околини Пећи и Дечана: *бачија* Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу П Пр Св С СЛ Т, *ладник* БП Г ДД Л Н Си, *сиџан* Ље Љ (скица бр. 1, карта бр. 14).

2.1.5. Мања помоћна просторија у дворишту, са мањим вратима, обично исплетена пружеом и уздигнута на четири ногара, која служи за смештај прокуваног млека при производњи кајмака, на већем делу подручја назива се *ладник* Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж К Кг Љ Љу П Пр Св С СЛ Т. Деминутивна форма *ладниче* има знатно нижу заступљеност: БП Г ДД Ки Ље Н Си, а само у једном пункту означава се лексемом *ћараник* Л (карта бр. 15).

2.1.6. Већа помоћна зграда за разне потребе којој кровна конструкција с једне стране лежи на зиду, а с друге на стубовима, назива се *иџслон* Б Бл БП Бр Би Бс Г ДД Др Дс Дњ Ж Ки К Кг Ље Љ Љу Н П Св С Т, *иџслон* Дш Л, *иџслон/иџслон* Гр СЛ, *наслон* Пр С, *наслон/иџслон* Д.

2.1.7. Просторију за сушење меса становници СМ почели су градити после Другог светског рата, па за њу нема више назива, већ се на читавом подручју означава лексемом *сџиница*.

2.1.8. Такође ни за семему *иџрай*, којом се означава остава у земљи за чување кромпира, није забележен синоним.

3.0. ПРЕДМЕТИ У КУХИЊИ

3.1.1. Гвоздени предмет са краћим ногарима на који се наслањају дрва у огњишту назива се *иџеклад* (слика бр. 5).

3.1.2. Ланац над огњиштем о који се веша суд са врелом у којем се нешто кува или загрева назива се *верџа* Б Бл Бр Би Бс Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг Љу Н П Пр СЛ Т, а у неколико пунктова лексема је забележена у облику pluralia tantum: *верџе* БП Г К Л Ље Љ Св Си С.

3.1.3. Покретна лимена направа на врху димњака која спречава враћање дима обликом асоцира на петла, па се означава том лексемом *иџеџао* у свим пунктовима. Међутим у пунктовима Ки и Си јавља се и у облику *иџеџац*.

3.1.4. Лимени, испупчени покривач са дршком на средини, који се загрејан и прекривен жаром и пепелом ставља преко хлеба у црепуљи, односно преко неког суда у којем се подгрева или пече јело, назива се *сџч*.

3.1.5. За рачвасту дрвену, или обичну полугу, при врху затесану и подешену да се њоме може померати сач под пепелом у водоравном положају и подстицати ватра, постоји више назива са именицом сач у основи: *сачџрник* Б, *сачарица* Бс Г Д Дњ Ж Кг С СЛ, *сачница* БП ДД Л Ље Љ Пр Си. Друга лексема јавља се у различним фонетским ликовима: *савал иџа* Би Гр Др Дс Дш К Т, *савел иџа* Бр Н, *совал иџа* Бл Ки П. Изведеница *рогл иџа*, забележена је у два пункта Љу Св (карта бр. 16).

3.1.6. Метална кука за подизање сача и подстицање ватре назива се *џжек* Б Бл БП Бр Би Бс Г Гр Д Др Дс Дш Ж Ки К Кг Ље Љу Н Си Т, *џжак* ДД Дђ Л Љ Пр Св С, *џжес* П. Осим те лексеме с гласовним варијантама у једном пункту употребљава се лексема *кукач* СЛ.

3.1.7. Већа лопата са дрвеном дршком којом се посипа жар и пепео по сачу назива се *јосийка*. Замена вокала *о* вокалом *а* факултативна је гласовна појава; лексема *јасийка* забележена је у пунктовима Б БП Би Гр Дш Л.

3.1.8. Турцизмом *сџак* означава се гвоздени подметач троугластог облика са ножицама, на који се поставља суд да се пече или подгрева јело под сачем.

3.1.9. За најпростију лимену направу са ногарима, у коју се ставља жар за грејање просторије, мангало, употребљава се једна лексема у више фонетских ликова: *шагџр* Б Бл Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дђ Дш Ж Ки К Кг Љ Ље Љу Н П Пр Св С СЛ Т, *шангџр* БП Л, *шегџр* Си (слика бр. 6).

3.1.10. Метална пећ с пекаром, штедњак, која се користи за грејање просторија и припремање јела, назива се *шиџрети* (скица бр. 2).

3.1.11. Горњи тучани део штедњака са једним или два кружна отвора назива се *јлџча*.

3.1.12. Плоча кружног облика која затвара отвор тог облика на плочи штедњака назива се *рингла*. У пунктовима Бр Д Л Н забележена је у облику средњег рода *рингло*.

3.1.13. Отвор на предњој страни штедњака, који служи за ложење, назива се *враџа*.

3.1.14. Простор у штедњаку где гори ватра означава се турцизмом *фурџна* Б Дс, и изведеницама мотивисаним значењем именице, односно глагола у основи: *ложјоница* Бл Бр Л, *лџжишџе* БП Би Бс Г Гр Ки ДД Д Др Дђ Ж К Кг Ље Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т, *вајџришџе* Дш.

3.1.15. Лимена посуда правоугаоног облика испод ложишта штедњака у коју испада пепео означава се изведеницом *јейел џара* Бл БП Би Бс Гр ДД Д Дс Дђ Дш Ж Ки К Кг Л Љ Н П Пр Св Си СЛ Т, и посуђеницом *фијока* Г Др Ље С. Напоредо се обе лексеме употребљавају у пунктовима Б Бр Љу.

3.1.16. За део штедњака у којем се пече напоредо се употребљава назив *јџкара* и германизам *рџерна*.

3.1.17. Један од четири стубића на којима штедњак стоји на подлози назива се *ногџр*.

3.1.18. На читавом простору емајлирана или лимена цев која одводи дим од штедњака до димњака означава се турцизмом *чунак*, који се јавља у више фонетских ликова: *чџнак* Б Бр Бс Г Д Љ Н Пр С, *чџњак* Бл Би Д Др Дс Дш Ж Ки К Кг Л Љу П Св СЛ, *ћџнак* БП Гр ДД Си, и алтернативно са другом позајмљеницом и(ли) изведеницом *чџњак/сулунџар* Т, *рукав/сулунџар/ћџнак* Ље.

3.1.19. Краћа цев савијена под углом од 90', која служи за одвод дима из штедњака или пећи, асоцира на део људског тела, па се означава лексемом *лакаћ* у Б ДД Др. У другим селима забележена је лексема *кривџна*, изузев у пункту С, где се напоредао јављају лексеме *кривџна/колџно*.

3.1.20. Лексемом *маша* означава се гвоздена штисаљка за хватање жара и подстицање ватре у пећи или штедњаку.

3.1.21. За означавање емајлиране пећи за огрев, која је произведена у фабрици, употребљава се турцизам *фурџна* Бл Г Ље Љу Пр Св С, *фарџна* БП Гр ДД Дњ Ки К, *форџна* Д Л Љ Си. Мада је у неколико пунктова забележена употреба лексеме *џећ* Б Бр Бс Др Дш Ж Кг Н П СЛ, мало је вероватно да се не употребљава и турцизам у неком од наведених гласовних ликова, као што је забележена напоредна употреба: *џећ/фарџна* Би Т, *џећ/фурџна* Дс.

3.1.22. Лимена пећ без шамота, за огрев дрвима, која је произведена у лимарској радионици, означава се посуђеницама из албанског и турског језика и изведеницом која у основи има глагол *бубњати*: *бубњара* Г, *кафџор* Б Бл Би Гр Дс Дњ Ж Ки К П Пр Т, *фарџна* БП Н, *форџна* Л Љ Си, *фурџна* Ље Љу Св, *кафџор/фарџна* ДД Кг СЛ, *кафџор/форџна* Бр Бс Д, *кафџор/фурџна* Др Дш П С (скица бр. 3).

3.1.23. Мала лимена лопата у којој се држи жар са тамњаном приликом извођења верских обреда означава се лексемама у деминутивној форми: *џосџиџица* Г Ље Љ Н Пр Св Си, *џасџиџица* БП, *џосџиче* Бл Бр Бс ДД Д Др Дс Дњ Ж Ки К Кг Љу П С СЛ Т, *џасџиче* Б Би Гр Дш Л.

3.1.24. Приближно исту заступљеност имају оба акценатска лика изведенице којом се означава лимени или земљани суд са дршком у којем се држи жар са тамњаном при кађењу приликом обављања верских обреда: *кадиџиџица* Б Бл БП Бр Би Гр Дс Дњ Дш Кг Љу П Пр Т, *кадиџиџица* Бс Г Д ДД Др Ж Ки К Л Ље Љ Н Св Си С СЛ.

3.2.0. Прибор за ватру

3.2.1. Проста челична направа која ударом о кремен изазива варнице, претежно се означава лексемом *крџиво* Бс Л Ље Љу Пр Св Си, која је фреквентнија у форми *крџало* Бл Бр Би Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг П СЛ Т. Местимично се бележи и са другачијим гласовним склопом: *крџиво/крџило* Б. Изведеница са именичком основом има знатно нижу заступљеност, и потврђена је само у неколико пунктова: *огњило* БП Г ДД Н, а забележена је и њихова напоредна употреба: *огњило/крџиво* Љ, *огњило/крџало* Си.

3.2.2. Лако запаљиви материјал од прокуване па сасушене специјалне врсте гљиве, што обично расте на стаблима или дебљим гранама старих врба или ораха, која се, при употреби, држи на кремену и пали варницом при удару огњила о камен, назива се *џруд*.

3.2.3. Кутија са палидрвцима за паљење ватре назива се *џиџиџица*, а турцизам *џибриџ* Б Бл БП Бр Бс Гр Д Др Дс Ж Ки Кг Љу П СЛ Т, као и његови акценатски и фонетски варијетети *џибриџ* Би, *џибре* Г Дњ Дш Св, већ су потиснути из употре-

бе, тако да их ни најстарији представници овде испитиваних говора више не употребљавају.

3.2.4. Метална или пластична направа са кременом и запаљивом течномшћу, бензином или течним гасом, која се користи за изазивање ватре, назива се *уџал'а*ч.

3.3.0. Прибор за осветљавање

3.3.1. Парче дрвета од бора које је лако запаљиво због високог процента смоле, што се користило за осветљавање просторије у недостатку функционалних средстава назива се *лџ*ч.

3.3.2. Застакљена светиљка на петролеј, која служи за осветљавање просторија означава се германизмом: *лампа* Б Бл БП Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дш Ж Ки К Л Ље Љ Љу Н П Св Си С СЛ Т. У неколико пунктова бележи се у нешто другачијем гласовном склопу: *лампа* Дњ П, *лампа* Кг, *лампа/лампа* Бр Пр.

3.3.3. Горњи стаклени део лампе означава се лексемом *стџкло* у већини пунктова: Б БП Бр Г Гр ДД Др Дњ Ки К Ље Љ Пр Св Си С СЛ. Турцизми *срча* у Д Ж Кг Л и *ишше* имају нижу заступљеност: Бл Би Бс Дс Дш Љу Н П Т (карта бр. 17).

3.3.4. Метални део лампе са навојем који се навија на стаклени део у којем стоји петролеј, у већини пунктова означава се турцизмима *бурма* Б Бл Би Бс Д Др Дс Дш Ж Ки Н П Пр Св С СЛ Т, *чарак* Г. Сем наведених турцизама семема се означава и лексемом *вида* према глаголу *завидати* БП Гр ДД К Л Ље Љ Си и деминутивом *кайица*, забележеним у пунктовима Бр Дњ Кг Љу.

3.3.5. Платнена врпца у петролејци или фењеру назива се *фиџил'* (фонетски лик *фешџил'* забележен је у пунктовима Ки Кг Н П СЛ).

3.3.6. За застакљену лимену светиљку на петролеј која се користи за осветљавање просторија изван собе употребљава се турцизам *фењер*, забележен у више акценатских и гласовних ликова: *фешер* Бс Г К Л С, *фењер* Б Би Дс СЛ, *фенер* БП Гр ДД Др Дњ Л Ље Н Пр Св Си, *фенер* Бл Бр Би Д Дш Ж Ки Кг П Т.

3.3.7. Лимена светиљка звонастог облика на петролеј која је без стакла, и економичнија од лампе или фењера, која се обично користи за осветљавање просторија у којима није неопходно јако осветљење, назива се *фиџил'а*ча Б Бл Д Дш Кг, *гас* БП Гр ДД Дс Ље Љу Св, *гас* Би, *гакче* Бр Бс Др П Т, *гас/фиџил'а*ча Л, *гас/гасче* Дњ, *гас/гакче* П, *газурак* Ж, *фиџил'ак/гас* Ки, *фиџил'ак/гас* Г, *фиџил'ач/гас* Л, *фиџил'ак* К Пр С, *фешил'ак* Н, *гасарче/фиџил'ак* СЛ.

3.3.8. Дрвено постоље за лимену светиљку звонастог облика без стакла означава се изведеним лексемама које у основи имају глагол са значењем *дубиџи*, *светлетиџи*, *чучаџи*: *дубак* Дс Дњ, *свешинак* Б, *свешњак* Ж Кг Пр, *свешил'ак* Н, *чучавац* Гр, *чуча* Дш К П и лексемом *иолица* која се бележи у форми *џал'ица* Л. У осталим пунктовима предмет је непознат.

4.0. НАМЕШТАЈ

4.1. Дрвени предмет за седење једне особе назива се *стол 'ица* Б Бл БП Бс Г ДД Д Дш Ж Ки Кг К Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т. Замена вокала *о* је факултативна појава; облик *сталица* је забележен у пунктовима Бр Би Гр Др Дс Дњ.

4.2. Примитивна дрвена направа за седење једне особе која се састоји од даштице полукружног облика, или облика полумесеца и три ножице, назива се *стол 'ица* (слика бр. 7). Бележи се и назив *йронџика*, али је употреба те лексеме спорадична

4.3. За пањ, који се у недостатку столице, обично у помоћним просторијама користио за седење, постоји више назива: *крл 'а*, забележена у половини пунктова: БП Бс Г Гр ДД Др Дс Ки К Л Ље Љ Љу Н Пр С; у једном пункту деминутивна форма *крл 'че* Дњ. Приближно у трећини пунктова означава се лексемом *йруйина* Б Бл Бр Би Д Ж П Св Т, док је деминутив *йруйинче* забележен у пункту СЛ. Лексема *крља* напореда се јавља са другим лексемама: *крл 'а/йруйина* Кг, *крл 'а/йруйл 'ак* Си, *крл 'а/ч'уча* Дш.

4.4. Столица са или без наслона на четири ножице, квалитетнија и виша од трношке, и боље се уклапа у намештај који се временом побољшава, назива се *кокл 'ица*.

4.5. Дрвена направа од даске различите дужине која се користи за седење већег броја особа, назива се *клуја* (слика бр. 8).

4.6. Сандук за држање одеће и постељине у спаваћим собама, назива се *ковчег* (слика бр. 9).

4.7. Мала преграда у сандуку за рубље назива се *йрегр'аче*. У пункту Г употребљава се турцизам *чекмџе*.

4.8. На зиду причвршћена даска у водоравном положају, која служи за држање предмета, назива се *йолица* Б Бл Бр Би Бс Дњ Дш Ж Л Ље Љ Н П, *йал 'ица* Бр Би Дс Ки Љу, *йоличница* Гр, *рафш* БП Г Д Др К Пр Св Си С, *йол 'ица/рафш* БП Д.

4.9. Турцизмом *чив'илук* означава се направа за вешање одеће: *чив'илук* Б Бл БП Би Бс Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Ље Љ Љу Н Пр П Св Си С СЛ, *чив'илак* Бр Г Т. Изведеница *веш'ал 'ка* забележена је само у Лоћанима.

4.10. Мотка учвршћена у водоравном положају за држање одеће или постељине назива се *йр'еметш*.

4.11. За већи сандук са вратима фиокама који стоји у усправном положају, а служи за држање ствари, постељине и одеће, употребљава се *орм'ан*.

4.12. Лексема којом се означава део ормара што се извлачи, на читавом подручју које се овде испитује, означава се хунгаризмом *фиј'ока*.

4.13. За означавање семеме 'ормар без фиока за рубље и постељину' употребљава се позајмљеница из француског језика која се бележи у два фонетска лика: *шифуњ'ер* Б Бл БП Би Бр Бс Гр ДД Д Др Дс Дш Дш Ки К Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Т, *шифоњ'ер* Г Ж Кг Си С СЛ.

4.14. Позајмљеница *regál*, којом се означава комплет од неколико ормара (обично од четири), постала је саставни део лексике и подручја СМ.

4.15. За дрвени или пластични део кућног намештаја са куком на средини, који се користи за вешање одела, постоји више назива, од којих је најзаступљенија посуђеница из немачког језика: *џфингер* Бл БП Г ДД Кг Ље, *офџнгер* Б Гр Ж К Л Љ Н Пр Си С, *фџнгер* Би Дш. У неколико пунктова означава се изведеницама од глаголске основе: *вешал'ка* Бс, *вешал'ица* Д Др Дс Дњ П Св Т, *вешалица/вешал'ка* Бр, *офџнгер/вешал'ица* Љу; док турцизам забележен у једном пункту вероватно одражава нејасну представу о предмету: *чивџлук* Ки.

4.16. Ормарић смештен поред кревета за ситне ствари назива се *наџиказа* Б Би Дс Ки Пр, *наџиказна* Бл Бр Бс Д Др Дш Ж К Кг Н П Т, *наџикасна* БП Г ДД Дњ Л Ље Љ Си С СЛ. Различни гласовни ликови лексеме објашњавају се чињеницом да је предмет реткост у инвентару кућног намештаја. У једном пункту забележена је лексема *сандџче* Љу.

4.17. Низак округао сто за којим се обедује седећи на треношцима назива се *сџфра* БП Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ки Л Ље Љу Н Пр Св Си. На северном делу овде испитиваног подручја лексема је забележена у фонетском лику *сџвра* Б Бл Д Ж Кг К П С СЛ Т, а у пунктовима Бр и Би јављају се оба лика.

4.18. Виши сто правоугаоног облика назива се *остџал*, а фонетски лик *астџал* напоредо се јавља у Б Гр ДД Др Ки К.

4.19. Даска на постољу за одлагање судова назива се *џол'ица*. Замена вокала *о* вокалом *а* није ретка појава нарочито у срединама где је приметнији утицај албанског језика, па је у пунктовима Бр Би Гр Дс Ки Кг Л Љу забележен гласовни лик *џал'ица*.

4.20. Висећи сталак за судове са неколико полица' означава се лексемом *стџалџа*.

4.21. Делимично застакљен орман за држање судова и прехрамбених намирница назива се *крџенац*.

4.22. За већи сандук са ногарима и поклопцем на багламама, у којем се меси и чува брашно (скица бр. 4), употребљавају се називи *наџва* Бл Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т, *мешџка* Л Љ, *наџвар* Ље. У два пункта забележена је спорадична употреба различних морфолошких ликова *наџвар/наџева* Б, *наџвар/наџва* БП

4.23. Плића преграда у наџвама где се меси назива се *мешџница* Д, *наџварник* Дњ Ки. У другим пунктовима назив није забележен.

4.24. Плићи сандук без поклопца, који се употребљава за мешење хлеба означава се изведеницама са основом од именице *наџва*: *наџвар* Св, *наџварник* Бл Гр Др Дс Дњ Дш Ж К Љу П, *наџвица* БП Бр Би Бс Г ДД Д Л Ље Н Пр Си С Т. У три пункта, међутим, употребљава се лексема изведена од друге основе: *мешџник* Б Кг СЛ (карта бр. 18).

4.25. Дрвена или гвоздена направа подешена за постељу на којој се спава назива се *крѐвети*.

4.26. Непокретни кревет назива се *шрѐњ* Б Бл БП Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дв Дш Ж Ки К Кг Љу П Пр Св Си С СЛ Т, *шрдњ* Л Ље Љ.

4.27. Постоји лепеза гласовних и акценатских ликова лексеме којом се на, малтене, читавом подручју означава непокретни лежај у људској соби на коме се седи или лежи: *шрајазан* Бл БП Г ДД Д Љ Н П Пр, *шрајазан* Л, *шрајезан* Би, *шрејезан* Б Бр Дс, *шриазан* Дв Св, *шриезан* Др Дш Ки С СЛ. Друге две посуђенице имају незнатан удео у означавању ове семеме: *душѐклак* Љу, *саншрач* Си. У осталим пунктовима предмет је био непознат информаторима.

4.28. За метални лежај од федера употребљава се двочлани назив *фѐдѐрни крѐвети*.

4.29. Део дрвеног или гвозденог кревета изнад главе или испод ногу назива се *шабла* (у Љубожди горња *чѐлник*, доња *йѐднѐжје*).

4.30. За означавање мрежастог дела гвозденог кревета где се простире простирка, на којем се спава свуда се употребљава германизам *фѐдер*.

4.31. Кревет на спуштање и подизање, за седење и спавање, назива се *кауч*.

4.32. Кауч без наслона назива се *ѐшман*.

4.33. Отоман са узглављем назива се *сѐфа*.

4.34. Покретни лежај у којем се повијају и љуљањем успављују бебе назива се *кол'ѐвка*.

4.35. Полукружни део колевке изнад узглавља назива се *лѐбац*.

4.36. Дрвена направа за ношење деце, колевка мањих димензија без постолја и лупца, назива се *л'ул'ак*.

4.37. Платнени појас којим се обавија беба у колевци назива се *йѐвој*.

4.38. Дечији лежај за љуљање, који је окачен на кукама причвршћеним на стабилном постолју, назива се *бешѐка*.

4.39. Дрвена или метална направа за спавање, димензијама прилагођена дечијем узрасту, назива се *крѐвѐшац*.

4.40. За означавање дрвене направе са дашчаним постолјем, стубовима повезаним са горњим делом на коме је отвор пречника тридесетак цм. где се стављају бебе да стоје, употребљава се лексема *дѐбак*. Наведена семема означава се и турцизмом *дурѐѐѐак*, с тим што архаичније звучи и није фреквентан.

5.0. СУДОВИ

5.0. У овом семантичком пољу биће обухваћени предмети који се користе за спремање, чување и уношење јела и пића, са освртом на њихове делове. Ради боље прегледности разврстани су према материјалу од којег су саграђени.

5.1.0. Земљани судови

5.1.1. Земљани суд за кување на огњишту (слика бр. 10) означава се лексемама *грне* Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу П Пр С СЛ Т, и *рукѝшка* БП Г ДД Л Ље Љ Н Св Си (карта бр. 19).

5.1.2. За означавање семеме 'грне веће запремине у којем се спрема јело за већи број особа, на гозбама' најраспрострањенија је лексема *грнац* Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дњ Дс Дш Ж Ки К Кг Љу П С СЛ Т. Остале се нису понављале у другим пунктовима: *куѝушињарка* БП, *лѝнац* Ље, *рукѝшка* Н. У једном пункту означава се сложеном лексемом: *рукѝшка свечарка* Си, а у неколико пунктова предмет је био непознат информаторима.

5.1.3. Горњи део земљаног суда за кување јела (грнета, грнца) назива се *вѝнац*, изузев у пункту Пр, где је забележена лексема *грл'ић*.

5.1.4. Земљани суд за печење хлеба назива се *цреѝул'а* Б Бл Г Д Ж Ки Кг Си С. Синкопирање вокала *е* факултативна је појава, и може се чути у свим пунктовима. Фонетски лик са синкопираним вокалом у овом примеру покрива 2/3 територије која се овде испитује, те је облик *црѝул'а* забележен у БП Бр Би Бс Гр ДД Др Дс Дш К Л Ље Љ Љу Н П Пр Св С СЛ Т.

5.1.5. Плићи земљани суд левкастог облика, који служи за кување јела, означава се турцизмима *ћѝвек* Б Бл Бр Би Бс Др Д Дс Дш Ж Ки Кг К Љу П Пр С СЛ Т, и *ѝѝфа* БП Г Гр ДД Дњ Л Ље Љ Н Св Си. Друга лексема за означавање ове посуде — *ѝѝфа* покрива западни и југозападни део подручја СМ (в карту бр. 20).

5.1.6. За емајлирани земљани суд са дршком у виду ћупа, који се обично користи за држање киселог млека, у свим пунктовима употребљава се лексема *коѝл'ѝнка*.

5.1.7. Земљани суд за мед означава назива се *ћѝѝ*.

5.1.8. Већи, емајлирани земљани суд из којег једе већи број особа, назива се *кал'еница* Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг К Љу П Пр С СЛ Т. На западном делу подручја, у околини Пећи и Дечана, та посуда означава се турцизам *чаѝнак* БП Г ДД Л Ље Љ Н Св Си (карта бр. 21).

5.1.9. За мањи земљани суд из којег се једе употребљавају се деминутивне форме лексема *кал'ѝнче* Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг К Љу П Пр С СЛ Т и *чанѝче* БП Г ДД Л Ље Љ Н Св Си. Наравно, деминутивне лексеме су распоређене као и именице од којих су деминутиви изведени.

5.1.10. Емајлирани земљани суд за воду која се користи за пиће означава се позајмљеницама, од којих је најфреквентнија лексема *конѝѝа*, преузета из новогрчког језика: Б Бл БП Бс Г Гр ДД Д Ж К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си С СЛ. У мањем броју пунктова означава се позајмљеницом из латинског језика: *крчаѝг* Др Дс Дњ Дш Ки, која се местимично јавља напореда са фреквентнијом лексемом *крчаѝг/конѝѝа* Бр Би Т (скица бр. 5).

5.1.11. Земљани суд за воду истог облика, али мање запремине од суда који се означава лексемама *конџа/крчаг*, није познат на читавом подручју СМ. У Гр означава се лексемом *ћуйџк*, а у Г Ж К деминутивном формом *конџче*.

5.1.12. Мањи отвор на земљаним судовима за течност означава се изведеницама које у основи имају именицу *нос* или *чей*: *нос* Ж, *носак* Б Бл БП Би Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ки К Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си Т, *носић* СЛ, *носац* Кг, *чейурак* Бр Бс С.

5.1.13. Земљани суд за ракију, који има дршку, већи отвор с горње и мањи, истурен при врху с предње стране, означава се турцизмима *џбрик* и *бардак*, који се напоредо употребљавају, с тим што лексема бардак звучи архаичније од синонима (скица бр. 6).

5.2.0. Дрвени судови

5.2.1. Већи суд за комину са дугама повезаним обично металним, а ређе дрвеним обручима означава се лексемом *каџа* (слика бр. 11).

5.2.2. За означавање дасаке у каци или бурету употребљава се лексема *дуга*.

5.2.3. Доњи, хоризонтални део каце или бачве, назива се *днд* БП Бр Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Л Ље Љ Љу Н Пр Св Си С Т, *данце* Б Бл Би Кг П СЛ.

5.2.4. Жлеб при крају дуге за дно каце или бурета назива се *џшор*.

5.2.5. Лексемом *дбруч* означава се дрвени или метални појас којим су стегнуте даске у каци или бурету.

5.2.6. Суд за ракију с два утора а испупченим дугама назива се *буре*. Позајмљеница *ардов* напоредо се употребљава са лексемом *буре*, посебно у говору старијих особа. Фонетски лик *рдџв* забележен је у пунктовима Бр Би Др Св.

5.2.7. Буре мање запремине с два утора, назива се *ардџвче* и јавља напоредо са фонетским ликом *рдџвче*.

5.2.8. Дрвени суд за ракију с два утора, а правим дугама, једним или два мања отвора на гоњој површини назива се *бачва*.

5.2.9. За дрвени суд са дугама за млечне прерађевине лексема *каџа* потиснула је лексему *џбар*.

5.2.10. каца мање запремине за држање млечних прерађевина означава се деминутивним формама: *каџица* Гр Д Дш Ж Кг Н С, *каџурче* Б БП Л Си, *каџурак* ДД Ље, *каџенче* Бл Др Дс, *каџенце* Бс, *каџица/каџурче* К, *џбрица* Д Љ Љу, *каџица/џбрица* Бр Пр Св СЛ Т, *џбрица/џбрџенче* Би, *џбрица/каџурче* Ки Дњ П.

5.2.11. Дрвени суд са дугама за млечне прерађевине са отвором већег пречника од дна означава се лексемом *кабл'ић*, која се јавља у различитим акцентским ликовима: *кабл'ић* БП Г Гр ДД Д Ж Л Ље Љ Љу Н Св Си СЛ, *кабл'ић* Б Бр Би Бс Др Дњ Дс Дш Ки К Л Ље Кг П Пр Т.

5.2.12. Дрвени суд за млеко мале запремине, који се користи за држање млечних производа, назива се *кабл'иће* (у Си се означава лексемом *дџбе*).

5.2.13. За уску а дубоку кацу која се користи за производњу масла метењем употребљавају се лексеме: *дѣбе* БП Г К Љу Пр, *сѣѣа* Бр Би Бс ДД Др Дш Ље Н Си СЛ и *сѣѣй* Д (у другим пунктовима предмет је био непознат информаторима).

5.2.14. Дашчана палица у виду лопате којом се мете млеко при производњи масла назива се *сѣѣй*.

5.2.15. Пљоснати дрвени суд кружног облика са поклопцем за млечне пре-рађевине, које се носе за оброк у пољу или на пашњаку, назива се *засѣруг*. У Би се означава лексемом *сол'арче*.

5.2.16. Ваљкасти дрвени суд са дршком полукружног облика, с два утора и два отвора, од којих је већи на горњој, хоризонталној површини, а мањи при врху с предње стране, који служи за држање воде за пиће, назива се *бурило* (слика бр. 12).

5.2.17. Дрвени суд мање запремине, који се користио за држање воде у пољу за време рада, назива се *џбан* Б Ж Љу П Т, *џбан* СЛ, *џбан/џбан* Кг, *џбанче* Дњ, *џбанче* Дш, *буџак* Г Гр ДД Н Пр Си, *бурилце* Бл Бс Др Л, *бурилче* Бр Св, *буренце* Дс (у другим пунктовима предмет је био непознат информаторима).

5.2.18. Мањи отвор на суду за воду у горњој зони с предње стране преко којег се точи течност назива се *носак* Б Бл БП Бр Бс Г ДД Д Др Дш Ж Ки К Л Ље Љ Н Св Си С СЛ, *нос* Љу, *носац* Кг П, *чеј* Би Дс Пр Т, *чејурак* Дњ, *чејчић* Гр.

5.2.19. Суд од дашчица са дршком за држање соли означава се већим бројем изведеница: *сланик* Б Бл БП Бр Би Бс Г Д К Кг Л Ље Љ Н П Пр Св Си С СЛ Т, *сол'арник* Гр ДД Дњ Дш, *сол'арица* Др Дс, *сол'аник* Ж, *сол'еник* Љу, *сол'еница* Ки (карта бр. 22).

5.2.20. Дрвени суд кружног облика, већих димензија, из којег је истовремено јео већи број чланова породице, назива се *ваган* БП Г ДД К Л Ље Љ Н Св Си. Акцентски лик са дугим акцентом непознат је на западном делу подручја СМ: *ваган* Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ки Кг Љу П Пр СЛ Т, *воган* Б Ж С.

5.2.21. Дрвени суд са дршком, који се користи за мужу оваца, означава се лексемом *ведрица*.

5.2.22. Коритасти дрвени суд у који се разлива млеко при производњи кај-мака означава се лексема *џдставица* БП Бр Би Бс Г Гр ДД Дс Дш Ки Ље Љ Н Св Си, *корѣшо* Бл Д Др Дњ Ж Кг К Л Љу П Пр С СЛ Т, *карл'ица* Б (слика бр. 13).

5.3.0. Метални судови

5.3.1. Бакарни или лимени суд са полукружним држачем, који је постављен на две алке при ивици, назива се *кошѣо*.

5.3.2. Котао средње величине означава се деминутивном формом *кошл'ић*.

5.3.3. За котао мале запремине употребљава се назив *кошл'ице* (слика бр. 13).

5.3.4. Полукружна покретна дршка на котлу окачена на две алке причвр-шћене при ивици котла назива се *врѣсло*.

5.3.5. Романизмом *бронзин* означава се емајлирани суд са покретним држачем полукружног облика: *бронзѝн* Г Д Дш Си. У осталим пунктовима забележен је у више фонетских варијаната: *брзѝн* Б Бр Би Бс Гр ДД Др Дс Дњ Ж Ки Љу Н П Св СЛ, *бросѝн* БП К Кг Л Љ Ље Пр, *бразѝн* Бл С, *бранзѝн* Т.

5.3.6. Лимени или емајлирани суд са врелом чије је дно кружног облика мањег пречника од отвора назива се *кѡфа*. У Дрснику забележена је лексема *кѡшла*, а у Бичи се напореда употребљавају лексеме *кѡфа* и *кѡшла*.

5.3.7. За назив емајлираног суда са учвршћеним држачима у водоравном положају, који се употребљава за кување јела, германизам *шѣрѝа* потиснуо је турцизам *шѣнѣра*.

5.3.8. Мањи емајлирани суд са учвршћеним држачима у водоравном положају означава се латинизмом *ѝорѣѝа*.

5.3.9. Дубљи емајлирани суд ваљкастог облика са дршкама у вертикалном положају назива се *лѡнац* Б Бл БП Бс Г Гр ДД Др Дњ Ж К Л Ље Љ Н Пр Св Си С СЛ Т, *лѡнац* Бр Би Д Дс Дш Ки Кг Љу П.

5.3.10. Плитки, бакарни, лимени или емајлирани суд који се користи за справљање пите и других јела која се пеку под сачем или у пекари штедњака назива се *шѣйсѝја*⁶. Фонетски лик *шѝйсѝја* забележен је у пунктовима Би Др Дш Ки Љу Т.

5.3.11. Емајлирани, пластични или стаклени суд са дршком за воду означава се позајмљеницом *бокѡл*. Фонетски лик *бакѡл*, у којем је замена вокала факултативна појава, забележен је у пунктовима Б БП Бр Би Гр Дш Ж Ки Н СЛ.

5.3.12. Турцизмом *шѡс* означавање се емајлирани или лимени суд са дршком из којег се пије вода.

5.3.13. Већи емајлирани суд са два дршкама, који се обично користи за држање теста док ферментира, означава се германизмом, који се јавља у облику ж р *вѡнгла* Бл Г ДД Дс Дш Ки К Ље Н Пр Св С СЛ, и у облику с р *вѡнгло* Б БП Бр Би Бс Гр Д Др Дњ Ж Кг Л Љу П Си Т.

5.3.14. Лимени или емајлирани тањир са дужом дршком у којем се приправља запршка за јела назива се *шѝгѡњ*.

5.3.15. За означавање посуде мање запремине, са дужом дршком, у којем се приправља запршка за јела употребљава се деминутив у фонетским ликовима *шѝгѡнѣ* у пунктовима Б Бл Бр Би Г Гр Д Дш К Кг Л Ље Пр С Св Си Т, и *шѝгѡнѣ* у БП Бс ДД Др Дс Дњ Ж Ки Љу Н П СЛ.

5.3.16. За лимени или емајлирани суд кружног облика из којег једе већи број особа употребљава се турцизам *сѡхан*, прилагођен језичким особинама подручја СМ, који се бележи у свим пунктовима у фонетском лику *сѡн*.

5.3.17. Лимени или емајлирани суд кружног облика, мање запремине, из којег једе једна особа означава се деминутивним обликом турцизма *сѡнѣ*.

⁶ У говору се спорадично чује облик у којем је сугласничка група африкатизована.

5.3.18. Турцизам *ћаса*, као архаични назив за дубљи емајлирани суд за супу, потиснут је турцизмом *чинџа*.

5.3.19. Лексема *йослужаѝоник*, која се напоредо јавља и у фонетском лику *йослужѝник*, за означавање плитког металног суда полукружног или елипсастиг облика са дршкама или без њих, који се употребљава за сервирање кафе, потискује турцизам *йѝабак*. Он се у свим селима и даље чује у говору старијих особа.

5.3.20. За означавање веће кашике полулоптастог облика за сипање јела или одвајање сурутке од сира при сирењу бележи се албанизам *горѝжда*, која се осећа као архаизама те ју постепено потискује позајмљеница из грчког језика *куѝлача*.

5.3.21. Лимена посуда ваљкастог облика са дршком, која иде кроз осу, а служи за пржење кафе на ватри, означава се двома лексемама од којих се фреквентнија јавља у више фонетских ликова: *дѝлай* Г Др Дш Ље Љ С Св Т, *дѝлой* Б Бл БП Бр Бс Гр ДД Д Дђ Ж К Кг Л Љу Н П Пр, *дѝлуй* Дс, *дѝлай/дѝлай* Би Ки, *дѝлай/дѝлай/дѝлой* Си, *йржул'ин* БП.

5.3.22. Плићи затворени лимени суд са дршком и поклопцем са горње стране, који служи за пржење кафе на ватри, означава се изведеницама, које у основи имају корен од глагола пржити: *йржул'ин* Бл БП Бр Г Гр ДД Д Др Дђ Ж Ки К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т, *йржарин* Би, *йржиѝница* Б Бс Дш, *йржеѝак* Дс.

5.3.23. Већа посуда за топлеење масти назива се *казан* БП Бс Г ДД Д Др Л Ље Љ Н Св. Дужење акента пред сонантима као факултативна појава одликује источно подручје СМ, те је акценатски лик *казан* забележен у пунктовима Б Бл Бр Би Гр Дс Дђ Дш Ж Ки К Кг Љу П Пр С СЛ Т.

5.3.24. Већа посуда ваљкастог облика од поцинкованог лима, са вертикалним дршкама у горњој зони, која служи за кување веша при прању, назива се *казан* БП Бс Г Д ДД Др Л Ље Љ Н Св Си. У другим пунктовима забележен је акценатски лик *казан*.

5.3.25. Турцизмом *ђуѝум* означава се бакарни суд са уским грлом и дршком, којим се сипа вода за умивање. У Др и П забележен је акценатски лик *ђуѝум*.

5.3.26. Плића бакарна или лимена посуда кружног облика за прање ногу или прихватање употребљене воде при прању руку назива се *л'еген* БП Г ДД Л Ље Н Св Си. За тај турцизам у другим пунктовима забележен је акценатски лик *л'еген*.

5.3.27. Емајлирана лимена, или пластична посуда кружног облика за прање означава се позајмљеницом из француског језика *лавор*.

5.3.28. Подужа лимена, пластична или дрвена посуда за прање и купање назива се *корѝйо*.

5.3.29. Специјални суд за мокрење деце и изнемоглих особа назива се *ноша* Б Бл Бр Би Бс Гр ДД Д Др Дс Дђ Дш Ж Ки Кг Л Љу Н П Си СЛ Т. Напоредо са другом формом (*ноша/нокѝир*) јавља се у пунктовима БП Г К Љ Пр Св, а са лексемом другог корена (*ноша/йѝѝа*) у Ље и С.

5.4.0 Стаклени судови

5.4.1. За већи стаклени суд од 5, 10, 20 или 50 л употребљавају се називи *балон* и *димиџана*. Позајмљеница из француског језика са непренесеним акцентом *балџн* потискује лексему *димиџана*, која се искључиво односи на стаклени суд, док се под појмом *балон* подразумева и суд наведене запремине произведен од пластике.

5.4.2. Стаклени суд (балон) запремине 5, 10 или 20 литара оплетен пружењем назива се *ил'еџениџа*.

5.4.3. За мањи суд са уским грлом назив *флаша* потискује архаизам који се бележи у више фонетских ликова: *арџика* Б ДД, *рџика* БП Г Гр Др Дњ Ки Л Ље Љ Н Св Си, *рајџша* Бл Бр Би Бс Д Дс Дш Ж К Кг Љу П Пр С СЛ Т (крта бр. 23).

5.4.4. Суд за ракију купастог облика од безбојног стакла, запремине од једног литра, означава се изведеницама, које у основи имају корен именице *кило* или придева *бео*: *киџиш* Б Бл Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу П Св С СЛ Т, *киџнаџа* БП Л Ље Љ Си, *белић* Н. У Пр напоредо се употребљавају лексеме *киџиш* и *саџил'ик*.

5.4.5. Стаклени суд за ракију купастог облика од пола литра означава се де-минутивним формама суда од једног литра: *џолакџилче* БП Бс Г ДД Ље Љ Пр Св Си, *џолокџилче* Б БП Бр Би Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Љу П СЛ Т, *беликче* Н, *рајџкче/џолокџилче* Бл.

5.4.6. Стаклена бочица запремине испод пола литра означава се турцизмом *џиџе*.

5.4.7. За стаклени суд из којег се пије ракија лексема *џаџа* потиснула је из употребе турцизам *срџа*.

5.4.8. Већа чаша из које се, обично, пије кувана ракија назива се *вруџара* Б Љу П СЛ Т. Њом се служи и вино при верским обредима па се назива и *вињска*: БП Бр Би Бс Г ДД Др Дс Дњ Дш Ки Кг Л Ље Љ Н Си С. Она је веће запремине из које се пије ракија па се назива и *вџл'ика* Бл Гр Ж Св. Назив *фаџаџа* забележен је у К Пр, а напоредна употреба *вињска/вруџара/вџл'ика/џл'есџрка* у Д. Синоними *фаџаџа* и *џл'есџрка* мотивисани су њеним изгледом, јер је она са вертикалним линијама које иду паралелно ниже појаса с ивице чаше.⁷

5.4.9. Стаклени суд за конзервирање салате назива се *џџгла*. Назив у облику средњег рода *џџгло* забележен је у неколико пунктова: Д Дс Ж Пр.

5.5.0 Судови од других материјала

5.5.1. Порцелански суд кружног облика из којег се једе назива се *џањџр*.

⁷ У говорима северне Метохије лексема *фаџа*, која се јавља и у лику *фаџсга*, синоним је лексеме *линиџа*, а с обзиром на то да су плесирни набори правих паралелних линија на једној врсти сукње, чаша са таквим обликом асоцира и на њих, те се назива и хипокористиком *џлесџрка*.

5.5.2. Мањи суд од порцелана из којег се пије кафа означава се лексемом *шол'а*. Турцизам *финџан* познат је на простору СМ; у неколико пунктова забележен и у фонетском лику *филџан*: Б Ље Љу Пр. Мада се турцизам потискује се из употребе, може се чути у говору старих особа.

5.5.3. За порцелански суд са дршком из којег се пије чај употребљава се назив *шол'а*.

5.5.4. Плитки тањир на којем стоји шоља назива се *шајна* (акцентски лик *шајна* забележен је у пунктовима Бр ДД К Кг Ље Н Св).

5.5.5. Суд са дужом дршком од специјалне врсте тикве, врга (бот. *Lagenaria*) служи за захватање воде или млека, а користио се при мужи крава и за сличне кућне потребе, назива се *црџка*.

5.5.6. Лексемом *ајдук* означава се посуда од посебне врсте тикве (бот. *Lagenaria*) на чију је дршку насађена цев дужине до један метар, а на бочној страни лоптастог облика уграђено парче цеви за усисавање ваздуха при вађењу ракије из бурета.

5.5.7. Козја кожа прилагођена за држање млечних производа (сира, кајмака) назива се *мешница*.

6.0. ОСТАЛИ КУЋНИ ПРЕДМЕТИ

6.1.0. Опрема за држање и ношење других предмета

6.1.1. Предмет од тканине са две стране опшивен конопом (на једној страни има већу петљу која се намиче преко главе, на другој крајеве конопа дужине око 1 метар, којима се привезује терет на леђима) означава се лексемама изведеним од корена глагола *иришии*, или глагола *везаши*: *иришица* Б Т, *иришњак* Дс, *ирил'ача* К, *иришњача* Бл Бр Бс ДД Д Дш Ж Ки Кг Л Љу П Пр Св С СЛ, *увезача* БП Ље Љ Н, *увезача/ уиришњача* Г Си, *уиришач* Би Гр Др Дњ.

6.1.2. Коноп од упреденог вуненог канапа којим се стеже бремене на леђима назива се *иришица* Б Ж П Т, *иришница* Би, *иришњача* Бл Бр Бс Д Дњ Дш К Кг Љу СЛ, *уиришњача* Др, *ујзе* БП Л Ље Си, *кондиче* Гр Дс Ки, *урииче* Г ДД Љ, *урииче* Н Пр Св.

6.1.3. Подметач од тканине прстенастог облика за тепсију кад се носи на глави, назива се *кошур* Б Ж Пр, *кошрл'ач* Бл БП Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ки К Кг Л Ље Љ Љу Н П Св Си С СЛ Т, *иошурак* Бр (карта бр. 24).

6.1.4. Мања торба у којој обично деца носе школски прибор назива се *макл'а* Б БП ДД Ж Л Ље Н Пр Св Си С. У другим пунктовима је *јанџик* (карта бр. 25).

6.1.5. Двострука торба од тканине назива се *бисаге* Б Бл БП Бр Бс Г ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т, *бисази* Би Гр Кг.

6.1.6. Мрежаста торба назива се *цегер*.

6.2.0. Предмети од пружа

6.2.1. Котарица са већом дршком полукружног облика, која служи за држање или ношење разних предмета, назива се *кóрѝа*.

6.2.2. Корпа крушкастог облика од неогуљеног пружа са дршком полукружног облика, израђена у домаћој изради, а користи се обично за брање воћа и поврћа, назива се *кóрѝа* Св Т, *кофѝн* БП Бс Г Гр Др Дс Дњ Ки Л Ље Н Пр Си. У другим пунктовим јавља се у фонетском лику *ковѝн*.

6.2.3. За малу корпу од неогуљеног пружа израђену у домаћој радиности, у којој су обично пастирице носиле плетиво и ужину, употребљавају се деминутивне форме лексема: *кофѝнче* БП Бс Г Гр ДД Др Дс Дњ Ки К Л Ље Љ Н Пр Св Си, *ковѝнче* Б Бл Бр Би Д Дш Ж Кг Љу П С СЛ, *кóрѝица* Т.

6.2.4. Мања корпа од тесаног пружа у којој су плетиле носиле плетиво назива се *крóшња*.

6.2.5. Већа корпа са дршкама на ободу назива се *ковѝн* Б Бл Ж П СЛ, *кофѝн* Св, *сеѝеѝа̋к* Л; у другим пунктовима је *сеѝеѝи*.

6.2.6. Уска а дубока корпа домаће израде која служи за држање воћа назива се *ил'еѝа̋к*; у Л *сеѝеѝа̋к*, у СЛ *сеѝеѝи*.

6.3.0 Предмети за припремање хране и пића

6.3.1. Мала дрвена лопата којом се захвата брашно назива се *лоѝа̋ѝица* Б БЛ БП Бс Г ДД Д Дш Ж К Л Н П Пр Св Си С СЛ. Облик са замењеним вокалом *лаѝа̋ѝица* забележен је у пунктовима Бр Би Гр Др Дњ Ки Кг Ље Т. У једном пункту лексема нема деминутивну форму: *лоѝа̋ѝа* Љу.

6.3.2. Мрежаста направа кружног облика за сејање пшеничног брашна назива се *сѝѝо*, или се означава сложеном лексемом *свил'ѝно сѝѝо*.

6.3.3. Сито за кукурузно брашно назива се *сѝруѝа̋к* у Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг Љу П Т. У другим селима означава се сложеном лексемом *колóбóѝње сѝѝо*.

6.3.4. За означавање дрвене пљоснате палице којом се меша тесто пројаног брашна употребљавају се изведенице са основама од именице *лоѝа̋ѝа*, глагола *бркаѝи*, *мешаѝи* и *сѝругаѝи*: *лаѝа̋ѝица* Би, *бркл'а̋ја* Б БП Бр Г Гр ДД Д Др Ж Л Ље Љ Н П Св Си СЛ Т, *бркл'а̋јка* Дњ, *бркл'а̋ча* Ки К, *меша̋јка* Дш, *сѝруѝика* Бл и лексеме којима се именују други предмети: *горѝжда* Љу, *лажѝица* Бс Дс. У једном пункту употребљава се лексема *каѝѝика* П, а у једном назив синтагмичке структуре *дрвѝна каѝѝика* Кг.

6.3.5. Даска кружног облика, са дршком дугуљастог или полукружног облика, којом се умешени хлеб полагао у црепуљу, означава се лексемом *ѝанѝр* (слика бр. 14).

6.3.6. Дашчица гружног облика којом се притиска сир у каци именује се лексемом *крѝг*.

6.3.7. За ваљкасту дрвену палицу којом се развијају коре употребљава се назив се *клагџја*. Фонетски лик са иницијалним вокалом знатно је ређи од облика без њега. Форма *оклагџја* забележена је у пунктовима ДД Д СЛ, што не значи да се и ту не може чути облик са испуштеним вокалом.

6.3.8. Дрвена направа за млевење паприка назива се *сиџуја* Б Бл БП Бр Би Бс Г Др Дш Ж К Кг Ље Љ Љу Си С СЛ Т, *сиџујњак* Н, *иџуцањ* Гр Ки Л П Пр, *иџуца* ДД Дс Дњ Св, а у Д напоредо долазе обе лексеме *сиџуја* и *иџуцањ*.

6.3.9. Дрвени тучак за лук назива се *иџуцањ* Бл БП Бр Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ки К Кг Л Ље Љ Љу П Пр Св Си СЛ Т, *иџч* Б, *иџчак* Би Ж Н С.

6.3.10. Лимена решеткаста направа за уситњавање поврћа назива се *рѣнда* БП Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ки К Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си С Т. У другим пунктовима лексема је забележена са другачијим акцентом: *рѣнда* Б Бл, у другачијем роду: *рѣндо* Ж, *рѣнде* СЛ, или изведеница са том лексемом у корену: *рѣндача* Кг.

6.3.11. Апарат за ручно млевење меса назива се *машиџна*.

6.3.12. Лимени додатак машини за месо у виду левка, за пуњење црева при производњи за кобасице, назива се *иџка*.

6.3.13. Предмет левкастог облика за пресипање течности, левак означава се лексемом *иџка*.

6.3.14. Гвоздена направа ваљкастог облика за ручно млевење кафе назива се *водениџца* Др Дш Ж Кг Љу С. Фонетски лик *воданиџца* забележен је у Б Бл БП Бр Бс Гр ДД Д Дс Дњ Ки К Л Ље Љ Н П Св Си СЛ Т. Напоредна употреба лексема *млиџн/млиџнац* бележи се у Г Пр.

6.3.15. За газу, платнену крпу кроз коју се цеди млеко, употребљава се назив *цедило*.

6.3.16. Ретко памучно платно, газа у коју се сипа сирење да би се исцедила сурутка назива се *грџдњаца*.

6.3.17. Назив за правоугаони рам од летвица са ексерима на спојевима, на који се поставља крпа за цеђење млека, мотивисан је значењем глагола у основи изведенице: *цедиџл'ка* Б Бл БП Бс Г ДД Д Ж К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си СЛ Т, *цедиџл'ка* Бр Би Гр Др Дс Дњ Дш, *цеџџл'ка* Ки. У С предмет се именује лексемом *рџзбој*.

6.3.18. Машина за дестилацију ракије назива се *казан*. Лексема се јавља са кратким акцентом на западном и дугосилазним на источном подручју СМ: *кџзан* БП Г ДД Ље Љ Н Св Си Л, *казџн* Б Бл Би Бр Бс Гр Д Др Дњ Дс Дш Ж К Кг Ки Љу П Пр С СЛ Т.

6.3.19. Непокретни казан за дестилацију ракије који је озидан циглом назива се *блатџар* Бл Д Др Дњ Ки Кг Љу Н С СЛ, *чџчавац* Г ДД К Л Ље П Пр Т, *иџџинџр* БП. У другим пунктовима забележени су синтагмички називи *стиџарџнски казан*, *зидани казан*, *зџмл'ани казан* (скица бр. 7).

6.3.20. За усавршенији казан, који је уграђен у лименој пећи и може се померати с места на место, употребљава се назив синтагмичке структуре: *машински казан/казан*.

6.3.21. Део казана у који се сипа комина назива се *кошџо* Бл БП Бр Би Бс Г Гр ДД Дс Ж Ки К Л Љ Љу Н П Пр Си СЛ Т, *казан* Д Др Ље Св, *казан* Дњ Дш С, *казан/кошџо* Б Кг.

6.3.22. Назив за решеткасти бакарни лим, који се ставља на дно казанскога котла да не загорева комина, јавља се у два фонетска лика: са замењеним вокалом *рашејшка* Б Бл БП Гр ДД Д Др Дс Дњ Ки К Љу П С Т, и у гласовном склопу као у књижевном језику: *решејшка* Бр Би Бс Г Дш Ж Кг Л Ље Љ Н Пр Св Си СЛ.

6.3.23. За означавање лименог ложишта око котла на машинском казану употребљава се турцизам у различитим акценатским и гласовним ликовима: *фуруна* Б Бл БП Би Г Гр ДД Д Др Дњ Кг Л Ље Љ Љу Н П Св Си СЛ Т, *фаруна* Бс, *фаруна/форуна* Бр Пр; позајмљеница из албанског језика: *кафџор* Ки и изведеница са основом од глагола ложити: *лџишише* Дс Дш Ж К С.

6.3.24. Горњи део казана који поклапа доњи део где се кува комина назива се *кајак*.

6.3.25. Покретна бакарна цев ракијскога казана, при крајевима лучно савијена под углом од 90°, кроз коју пролази пара при дестилацији ракије, назива се *лула*.

6.3.26. Дрвени или лимени суд са водом кроз коју пролази бакарна цев у којој се кондезовује пара алкохола у течно стање, табарка, назива се *крбла*.

6.3.27. За посуду у средини табарке машинскога казана за дестилацију ракије, која се састоји од ваљкасте бакарне посуде или спиралне бакарне цеви где се кондезује пара алкохола, употребљава се назив *ајарџи*, изузев у пунктовима Б Др Ж Кг, где се означава лексемом *резервар*.

6.3.28. Крпница окачена о рачвасто дрвце на излазу бакарне цеви кроз коју тече ракија назива се *мамак* ДД Дш Ки Кг Н Т, *мамац* Бс Г Др Дњ К, *маџац* Гр, *мамак/мамац* СЛ (у другим пунктовима предмет је био непознат информаторима).

6.3.29. Дрвена посуда у облику зарубљене купе, са једним или два отвора са горње, водоравне стране, запремине око 20 литара, која служи за прихватање ракије при дестилацији, назива се *бачва*.

6.3.30. Апарат за мерење јачине алкохола означава се позајмљеницом из латинског језика у већем броју пунктова. Лексема *град* забележена је у: Б БП Би Бс Гр ДД Дс Дњ Ж Ки К Кг Л Ље Љу Си СЛ. У мањем броју пунктова означава се изведеницама и сложеницама од те позајмљенице: *градир* Бл Г Д Дш Н П Пр С, *градомер* Бр Др Љ Св, *градомир* Т.

6.3.31. Изгравирана летвица за мерење количине ракије у бачви назива се *рабош*⁸. Позајмљеница из грчког језика *кџндир* није забележена у основном значењу (*врг, крчаг*), а у овом употребљава се у БП.

⁸ За порекло лексеме в Skok, Rječnik, knj. III, стр. 160.

6.3.32. За означавање гуменог црева које се користи за вађење ракије из бурега употребљавају се називи: *гўма* БП Г ДД Д Дс Ље Пр Си, *црево* Б Бл Бс Гр Др Дњ Дш Ж Ки К Л Љу П С СЛ, *шмрќ* Би Т.

6.4.0. Опрема за одржавање хигијене

6.4.1. Предмет биљног порекла којим се скупља смеће из просторија назива се *меїла*.

6.4.2. Деминутивним формама *меїлица* и *меїленче* означава се мања мекла којом се уклањају мрвице хране са софре: *меїл'ица* Б Бл БП Би Г Гр ДД Д Др Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Ље Љ Пр Св Си СЛ, *меїл'енче* Бр Бс Дс Љу Н П С Т.

6.4.3. Дрвена посуда, сандук у који се слагао веш за прање цеђом, назива се *сандук* Б Бл Д Др Дс Дш Ж Кг Љу П С СЛ Т, *чул'ина* БП Бс Г Гр ДД Дњ К Л Љ Н Пр Св Си, *сандуче* Бр. У пунктовима Би Ки забележена лексема *корїшо*, свакако, има основно значење, а користило се и за ове потребе. У Љевоши предмет је непознат.

6.4.4. Дрвена лопата за лупање веша при прању на реци назива се *їерџка* Бл БП Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ К Кг Л Ље Љу Н П Пр Св Си Т, која се јавља и у гласовном лику *їирџка* Б Дш Ж Ки С СЛ.

6.4.5. Метална направа која се загрева жаром или струјом, а служи за глачање одеће, назива се *їегла* Бс Г ДД К Си СЛ. У већем броју пунктова лексема се јавља у облику средњег рода: *їегло* Б Бл БП Бр Би Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг Л Ље Љу Н П Пр Св С Т.

6.4.6. Крпа за брисање загрејане црепуље назива се *оїрњача* БП Л Ље, *їирањача* Бр Г Гр Др Дњ Кг Љ Пр, *їрњача* Би Бс ДД Дс Дш Ки К Т, *оїирџч* Д, *їачџвра* Н Си, *обџак* Б Бл Ж Љу П Св С СЛ.

6.4.7. Крпа за брисање посуђа означава се посуђеницом *салвџа*, која је из италијанског језика у наш ушла после Другог светског рата.

6.4.8. Лексемом *канџче*, забележеном у пунктовима Бл Др Дш Ж Кг Љу СЛ Т, и лексемом *марџица* забележеном у другим пунктовима, означава се мали четвртасти убрус од танке тканине финог квалитета. Оне су у потпуности потиснуте из употребе турцизам *чџре*, којим се означавала наведена семема.

6.4.9. За већу крпу специјално намењену за брисање руку или лица, новија лексема *їешкїр* потиснула је архаизам *канџвац*.

6.4.10. Платнена крпа којом се завија отвор каце назива се *завијач* БП Г ДД Дс Ки Ље Љ Н Си, *їокривџач* Бл Д Ж Кг Љу П С, *їрекривџч* Дш, *їревџач* Бр Би Др Дњ СЛ, *їровџач* СЛ, *завијач/їокривџач* Б, *завијач/їревџач* Пр. Свакако, предмети *грудњача* (забележена у пунктовима Бс и Т) и *цедїло* (у К Л и Св) имају ширу намену, те се називи односе на основно значење семеме, а предмети употребљавају и за ове потребе.

6.5.0. Сечива

6.5.1. Предмет из кућног прибора са дугим непокретним сечивом за резање хлеба и других намирница назива се *нож*.

6.5.2. Сечиво са корицама на склапање које се употребљава за дељање и користи за друге ситне потребе у домаћинству назива се *брѝва*.

6.5.3. За бритву са равним сечивом забележен је назив *чаќија* у пунктовима Б БП Г ДД Дс Дњ К Л Ље Љу Пр Си; у другим је та лексема непозната.

6.5.4. Сечиво дотрајалог ножа или бритве без корица које се употребљава за стругање дрвеног посуђа, односно хлеба испеченог под сачем, назива се *сѝрѝшка*.

6.5.5. Већа гвоздена алатка са дрвеним држалом за сечење дрва назива се *секѝра*. У Би Гр Дш Св П Т забележен је фонетски лик *сикѝра*.

6.5.6. Секира мањих димензија назива се *секѝрче*. У истим пунктовима Би Гр Дш Св П Т забележена је напордна употреба форме са икавском заменом јата — *сикѝрче*.

6.5.7. Дужа и шира оштрица са дршком за сечење меса назива се *сатѝара*, (у Жакову напореда се употребљава и лексема *сѝцавица*).

6.5.8. Сечиво за грање савијеног врха у виду кљуна, са дрвеном држалицом назива се *качѝја* (слика бр. 15).

6.5.9. Челично сечиво за пруже у виду српа неназубљене оштрице назива се *косѝр*.

6.5.10. Проста направа за резање дувана, која се састоји од ножа и корита-сте подлоге за дуван у листовима, назива се *авѝн*.

6.5.11. Сечиво направе за резање дувана фиксирано на држачу тако да се може померати горе-доле назива се *грѝза*.

6.6.0. Опрема за друге кућне потребе

6.6.1. Направа од прућа са две даске на бочним и чеоној страни, која је служила за млаћење кукуруза да би се одвојило зрно од шишарке, назива се *л'ѝса*.

6.6.2. Машина за круњење кукуруза назива се *круњѝч*, у БП *окруњѝч*, а у Би Ки — *крул'ѝча*.

6.6.3. За ишупљено дрво које се користило за круњење кукуруза млаћењем у Пољанама је забележена лексема *чул'ѝна*. У другим селима није позната.

6.6.4. Машина за одвајање уродице, плеве и прашине од жита означава се позајмљеницом из француског језика *ѝрѝјер*, која се у пунктовима Б Бл Д П С Т јавља са замењеним вокалом *e*: *ѝрѝјор*.

6.6.5. Суд кружног облика са лименим, избушеним дном, који служи за пре-чишћавање жита од прашине или плеве, назива се *решѝто* Б Бл Би Г Д Др Ж К Кг Ље Љ П Пр Си С Т. Гласовни лик *решѝто* није реткост БП Бр Бс ДД Дс Дњ Дш Ки

Л Н СЛ, а напоредна употреба оба фонетска лика *rašětšo/reshětšo* бележи се у Гр Љу Св.

6.6.6. За означавање направе за мерење тежине која се састоји од куке за држање, полуге са подеоцима, покретне кугле, две куке и таса окаченог о три ланца, употребљава се лексема *kāñšar*, „балкански турцизам романског подријетла“⁹

6.6.7. За покретну куглу на кантару постоје више назива: *jáje* Б Бр, *šěg* ДД Др К Пр Св Си С, *šěg* Дњ Дш Кг Љу П, *baždār* Г, *balāñca* Д, *brēnce* Н, *kúgla* Дс. У другим пунктовима назив није забележен.

6.6.8. Простија направа за мерење тежине која се састоји од алке на једној, опруге и куке не другој страни назива се *kanšarića* БП Бр Бс Г Гр ДД Др Дш Ж К Кг Л Ље Љ Н П Пр С Св Си Т, *vákče* Б, *kanšarče* Бл Би Д Дс Дњ Ки Љу СЛ.

6.6.9. Метална кутија за држање резаног дувана, *šabakera*, назива се *kušijja*.

6.6.10. Прошупљена направа за држање цигарете при пушењу назива се *mušijka*; у Дш Ки *mušijkla*.

6.6.11. Платнена кеса за држање новца означава се турцизмом *hēsa*.

6.6.12. За кожну нараву у којој се држи новац употребљава се лексема *novčanik*. Германизам *šlájiek* јавља се у више фонетских ликова: *šlájiek* Бл Др Дњ Дс Ки Кг Љ Н Св, *šlájiaк* Бр Би Бс Т, *šlájiiк* П СЛ. Напоредо са овим лексемама употребљава се и посуђеница романског порекла *baišifōka*, која је знатно мање фреквентна од наведеног германизма.

6.6.13. Стаклена направа са металним или пластичним држачима за поправљање вида назива се *naočari* Б Бл Д Дњ К Љ П, *naočari* Би Бс Др Св, *naočare* БП Бр Г Гр ДД Дс Л Ље Љу Ки Дш Н Пр Си С СЛ Т, *naočnice* Кг Ж, *naočare* Бл, *naočnice* Кг.

6.6.14. Покретна дрвена направа са пречкама за пењање, мердевине, назива се *šijba*.

7.0 ПРИБОР ЗА РАД

7.1.0 Прибор за домаћу радиност

7.1.1. Дрвена направа којом се ломи стабљика конопље или лана да би се издвојило влакно назива се *šrl'ica*.

7.1.2. Средња даска трлице са ручицом којом се ломи стабљика конопље или лана назива се *nož* БП Би Г ДД К Л Ље Љ Си. Наведена направа означава се и већим бројем изведеница с кореном од глагола *šrliiti*: *šrlaц* Б Бл Бр Бс Д Дш Ж Кг П СЛ, *šrl'ак* Ки, *šrl'ica* Гр Др Дс Дњ Н Пр Св Т, *šrlišiie* Љу С (карта бр. 26).

7.1.3. Једна од двеју рачви пободених у земљу или углављених у дрвеном крсту у вертикалном положају, где су постављене даске трлице, назива се *šda*.

⁹ Skok, Rječnik, knj II, стр. 35.

7.1.4. Прибор са дугим гвозденим зупцима усађеним у три реда на дрвену подлогу са дршком, којим се гребена вуна или влакно биљног порекла, назива се *грѐбен* Дњ Ж СЛ, *грѐбене* Б Бр Др Дс Ље Љ Н Св П Т, *грѐбени* Бл БП Би Бс Г Гр ДД Д Дш Ки К Кг Л Љу Пр Си С.

7.1.5. Направа од коже с кочети дивље свиње, која служи за финије чешљање вуне или влакана биљног порекла, назива се *чешџа*.

7.1.6. Дрвена направа на којој се причвршћује вуна кад се преде, преслица, назива се *кудџа* (слика бр. 16).

7.1.7. Дрвени штапић зашиљен на крајевима којим се упредају влакна вуне или конопље назива се *врџено* Б Бл Г Ж К Кг Љ П Си С. Лексема се јавља у фонетском лику с вокализаним сонантом *р*, *врџено*, који је забележен у пунктовима БП Бр Би Бс Гр ДД Д Др Дњ Дс Дш Ки Л Ље Љу Н Пр Св СЛ Т.

7.1.8. Врста вретена које се при употреби држи у водоравном положају и окреће супротно смеру кретања казаљке на сату назива се *маљка*.

7.1.9. Рачвасти дрвени штап дужине око један метар на којем је на другом крају причвршћена летвица у виду слова „Г“ (слика бр. 17) назива се *мотавило* Бс Г ДД Д Ж Кг Л Ље Н П Пр Св Си С СЛ Т. Облик са замењеним вокалом о *маџавило* фреквентнији је на источном делу подручја: Б Бл Бр Би Гр Др Дњ Дш Ки К Љу, али је у питању факултативна појава којој се не могу прецизирати границе, што подразумева напоредну употребу оба гласовна лика *маџавило/мотавило*, као што што је забележено у пунктовима БП и Дс.

7.1.10. Летвица на горњој страни мотовила назива се *йол 'ица* Б Г ДД Др Дњ Ж Кг Л П Св Си СЛ, *йал 'ица* Бр Гр К Т, *йол 'ицица* Б Д Н Пр, *йал 'ицица* Би Бс Дс Дш Ки Љу (у три пункта није добијен податак).

7.1.11. Покретна дрвена направа у виду крста, који је на средини пробијен и постављен на стубићу (употребљава се за држање пређе при мотању са кануре на клупко или цевке) назива се *виџо* Б Бл Бр Гр Д Др Дс Ки Кг С СЛ Т, *виџил 'ић* БП Би Бс Г ДД Дњ К Л Ље Љ Љу Н Пр Св Си, *виџил 'ићак* Дш, *виџило* П, *виџо/виџео* Ж (скица бр. 8).

7.1.12. Дрвена направа за мотање пређе састављена од два неједнака, у средини пробушена крста, по ободу унакрсно спојена летвицама, а у средини кроз крстове осовином, назива се *л'ема* Б Бл Бр Би Бс Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу П СЛ Т, *л'емла* Г Н Пр Си (у другим пунктовима предмет је био непознат информаторима).

7.1.13. Проста направа од точка на ручни погон, који је канапом спојен са осовином на коју се постављају цевке мотање потке, назива се *чџкрк* Б БП Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Л Љ Н Пр Св Си С Т, *цевл'еник* Бл Ље, *чџкрк/цевл'аник* Љу П, *чџкрк/цевл'еник* Кг СЛ (слика бр. 18).

7.1.14. Цевчица од зове дужине око 15 цм, на којој се мота потка, назива се *цџка*.

7.1.15. Дрвена цевчица са ободима на коју се мота памучна основа назива се *кал'ем*.

7.1.16. Дашчица избушена у два паралелна реда кроз чије се отворе провлачи пређа при сновању назива се *сновал'а* БП Г ДД Д Дш К Кг Л П Пр СЛ, *сновал'ка* Бр (у другим пунктовима семема је непозната).

7.1.17. Назив за статичну дрвену направу која се користи за ткање јавља се са оба дуга акцената: *ра̀збој* Б Бл БП Би Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Љ Ђу П Пр Св Си С Т, *ра́збој* Бр Бс Ље Н СЛ (скица бр. 9).

7.1.18. Правоугаона страна разбоја са ногарима назива се *ста̀йи́ва* Б Бл Би Ж Ки Ђу П Пр С Си СЛ, *ста̀йи́во* БП Бр Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ки К Ље Љ Н Св Т. Акценатски лик *ста̀йи́во* забележен је у пункту Л.

7.1.19. Водоравна даска испод задњег вратила, која спаја два статива, назива се *у̀шега* Бл БП Бр Гр Д Др Дш Ље Љ Ђу П Си Т, *сѝега* Би, *ср̀це* Г. У другим пунктовима означава се лексемом *да̀ска* Б Бс ДД Дс Дњ Ж Ки К Кг Л Н Пр С Св СЛ.

7.1.20. Дебља летва на горњем делу разбоја која спаја два статива назива се *у̀шега* Б БП Бр Г Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Ђу Н П Пр Си СЛ Т, *да̀ска* Бл, *сѝега* Би Гр, *сѝезал'ка* Д, *у̀зглавл'е* Си (у другим пунктовима семема је била непозната информаторима).

7.1.21. Део прибора за ткање на којем се мота основа, а стоји на задњем делу разбоја, односно тканина на предњем делу разбоја, назива се *вр̀и́ло*.

7.1.22. Прут у жлебу задњег вратила назива се *шѝйкица* Б Би Љ Ђу, *шѝйка* Бл БП Бр Бс Г Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Ље Н П С Св СЛ Т, *и́руи́* ДД Пр Си.

7.1.23. Део прибора за ткање којим се затеже основа увртањем предњег вратила назива се *зайи́ња́ча* Б Бл БП Бр Бс Г ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг К Л Ље Н П С Св СЛ. Лексема се јавља и у фонетском лику *зайе́ња́ча* Би Љ Ђу Пр Си Т, а за означавање наведеног предмета бележе се и лексеме *зави́ја́ча* Гр и *и́ал'и́чица* Бр.

7.1.24. Прибор за ткање састављен од две ижлебљене полуге, у које се ставља брдо, назива се *бр̀дило* Би Бс Г ДД Дс К Ље Ђу Си С Т, *бр̀дила* Б Бл БП Бр Гр Д Др Дњ Дш Ж Ки Кг Л Љ Н П Пр Св СЛ.

7.1.25. Једна од двеју вертикалних летава провучених кроз отворе на ивицама брдила, које их држе на разбоју у висећем пложају, назива се *шѝйило* Б Бр ДД К Кг, *шѝйка* Дњ Ж (у другим пунктовима семема је била непозната информаторима).

7.1.26. Прибор за ткање што се налази у брдилу, којим се, покретањем напред назад сабија потка, назива се *бр̀до*¹⁰ (слика бр. 19).

7.1.27. За котурачу са једним односно два точкића, по ободу ижлебљена, о коју су окачене ните употребљава се назив *цк̀ри́ушке* (скица бр. 10).

¹⁰ У народним говорима за овај део ткачког прибора употребљавају се називи *листа*, *листвоке* и *чешаљ* (в Арсенијевић, Терминологија, 263), који нису забележени у говорима који се овде испитују.

7.1.28. Прибор за ткање од два штапа спојена нитима, којим се укрштају нити основе, назива се *ниџе* Б БП Бр Би Бс Г ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Ље Љу Н П Пр Св С СЛ Т, *ниџи* Бл Љ Си, *ниџ* Гр (скица бр. 10).

7.1.29. Место у нитима где се укрштају нити назива се *кошџац* Б Бл БП Бр Бс Г Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг Л Ље Љу Н П Св С СЛ Т, *кошџац* Би Гр ДД К Пр, *кошџоц* Си.

7.1.30. Летвица провучена кроз основу назива се *џејац* Бс Г ДД Ки Љ Пр Св Си СЛ Т, *џејац* Б БП Бр Би Д Др Дс Дњ Дш Ж К Кг Љу Н П Си СЛ Т, *ниџић* Гр.

7.1.31. Део прибора за ткање што се налази по средини испод разбоја којим се ножним притиском папучице, која је повезана за нити, оне померају у вертикалном положају, назива се *јодношке* (слика бр. 20).

7.1.32. За чун којим се провлачи потка кроз основу при ткању употребљава се назив *савџ'ка* (слика бр. 21).

7.1.33. Дрвце у цевки смештеној у чуну за провлачење потке кроз основу назива се *срџе* Пр, *срџакце* БП Бс Г Гр Др Дњ Дш Љ Св Си СЛ Т, *сврџакце* Б Бл Би Д Ж Љу П Т, *сврџакце/срџакце* Бр Ки С, *дрвце* ДД Дс Ки Л Ље Н (слика бр. 22).

7.1.34. Дрвена рогља на којој су се плели гајтани за украшавање одеће назива се *вил'ушка* Г, *рџгл'а* Гр Дњ Ки Кг, *рџкл'а* Б Би Ж П (у другим пунктовима лексема је непозната).

7.1.35. Дрвени калуп за грађење опанака назива се *ојанчџр* БП Бс Г Гр ДД Др Дњ Дш Ки Л Ље Љу Н Пр Св Си, *калуј* Бр Би Дс К Т, *сџџа* Б Бл Д Ж Кг П С СЛ (карта бр. 27).

7.1.36. Челична направа за резање тканине састављена од два ножа спојена завртњем назива се *ноџице* Б Бл Гр Д Ж Кг Љу П С СЛ (у другим пунктовима *ноџице*).

7.1.37. Прибор оштрог врха који се користи за пробијање тврђег предмета, с једне стране зашиљен, а с друге углављен у дрвену дршку, назива се *шило*.

7.1.38. Метална направа у виду већег ексера при врху спљоштена, заоштрена па у круг савијена, служи за бушење материјала од којег се граде опанци, у већини пунктова назива се *јреџџац* Б Бр Би Бс Г Гр Др Дњ Дс Ж Ки Кг Љу П Св Си С СЛ Т. Форме *јреџџац* и *јреџој* немају знатнији удео у означавању наведене алатке: *јреџџац* Дш Ље Н Пр, *јреџој* Бл. У пунктовима БП ДД К Л означава се турцизмом *зџмба*.

7.1.39. Зашиљен челични предмет са отвором на задњем крају, кроз који се провлачи конац за шиће, назива се *јгла*.

7.1.40. У већини пунктова игла за шиће средње величине означава се лексемом *кошџрка*. За ту врсту игле у Драгољевцу је забележена лексема *гумџа*, у Гораждевцу *гумџа*, а у Пољанама и Тучепу *крџл'џча*.

7.1.41. Већа шиваћа игла којом се граде опанци означава се лексемом *ојанчџрка* Бл БП Бр Бс Г ДД Д Др Дш Ж Кг К Л Ље Н П С Си СЛ Т, која се јавља и без

у Ље, а *чешел'* у Б, *чевѝја/чивѝја* у СЛ Т, *чивѝја/кл'ѝн* у Си, и као алтернативна лексема с наведеним турцизмом: *чивѝја/кајла* у Би.

7.2.17. Дршка на косишту, рукохват за десну руку, назива се *рукѝл'*.

7.2.18. Специјална врста камена којим се оштри коса назива се *брѝс*.

7.2.19. Специјално фабрички израђен брус за оштрење косе назива се *бел'егѝја* (у Дњ забележен је и фонетски лик *бил'изѝја*).

7.2.20. Читав низ лексема употребљава се за означавање посуде са водом за држање бруса при косидби *брусѝра* Б Бл, *водѝр* БП Бс Г Кг Пр Св СЛ Т, *букѝла* ДД, *водењача* Д, *корѝшо* Др, *кѝфа* Дњ Ље Н, *калѝа* Ж Љу, *канѝица* К, *рог* Дс Ки Л, *чуѝѝра* П, *брусѝра/рог* Бл, *букѝла/рог* Дш, *водѝр/рог* Би Гр Дњ Дш СЛ, *водѝр/чешѝра* Бр, *канѝа/кѝфа* Љ, *кѝфа/чевргѝња* Си, *кабл'ѝна/каланѝра* С.

7.2.21. Прибор за откивање (чекић и наковањ) и оштрење косе назива се *алаѝ*.

7.2.22. Наковањ за откивање косе назива се *кула*.

7.2.24. Назив за челичну алатку са дрвеном држалицом којом се откива коса забележен је у више фонетских ликова: *чѝкић* Б Г Др Ље Н Св Си Т, *чѝкич* Бл БП Бр Би Бс ДД Д Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу П Пр С СЛ, *ћѝкић* Гр Л Љ.

7.2.25. Дрвена алатка за сакупљање сена која има два парошка савијена навише, а трећи у средини од састава доњих парожака под углом од 45°, назива се *вила*.

7.2.26. Доњи рог на вилама назива се *ѝрожак* Б Бл Ж С, *ѝрошак* Г ДД Д К Л Ље Љ Љу П Пр Св С, *ѝрошка* (ж р) Би, *ѝрош* Н, *ѝражњак* БП СЛ, *ѝрачак* Т, *рог* Бс Гр Др Дњ Дс Дш Ки, *ѝрош/ѝражњак* Бр, *ракал'* Си.

7.2.27. Горњи рог на вилама назива се *ѝрожак* Б Бл БП Ж С, *ѝрожњак/ѝражњак* Бр, *ѝрошак* Г ДД Д Л Ље Љу П Пр Св Си С, *ѝрошк* Љ, *ѝрошка* (ж р) Би, *ѝрош* СЛ, *ѝрачак* Т, *рог* Бс Др Дњ Дш Ки, *рожак* Гр, *ѝрожњак/ѝрошк* Љ, *ѝражњак* Бр, *мушкѝ* Дс.

7.2.28. Примитивна дрвена направа на којој се савијају парошци дрвених вила назива се *крчѝла* Б Бл Гр Дс Л П Пр С, *крчѝл'а* Бр Дњ Дш К Св, *крчѝл'е* Г ДД Др Ки Љу Н Т. Она асоцира на дечије саонице, па се именује том лексемом *санѝца* Бс Др Љу. Подсећа на мердевине па се означава лексемом *стиѝбе* у Ж, и на јарам, те се напоредо јавља са лексемом *крчѝл'е/јарам* у Ље. Напоредна употреба двеју лексема *крчѝл'е/рогл'а* бележи се у СЛ, а у пункту Си употребљавају се три лексема: *стиѝбе/крчѝл'е/санѝца*.

7.2.29. За гвоздену алатку са четири лучно повијена шиљка навише, насађену на дрвеном држалу дужине око 1,5 м, употребљава се сложена лексема *гвојзѝна вила*. Сем тога у неким пунктовима забележене су и лексема *вил'ѝшка* Б Љу, *рогл'а* Г, *буњѝшиѝрка* ДД.

7.2.30. Дрвена направа са већим бројем зубаца која служи за сакупљање сена назива се *грабул'а*.

7.2.31. Држало на грабуљи означава се изведеницом *грабул'ишиџе*.

7.2.32. Један из низа дрвених клинова на грабуљи назива се *зубац* Б Бл Бр Би Бс Д Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Љ Љу Н П Пр С СЛ Т. У другим пунктовима јавља се са узлазним акцентом *зубац* БП Г Гр ДД Др Ље Св Си.

7.2.33. Полукружна челична алатка са ситним зупцима и рукохватом, којом се ручно жање, назива се *срџ*.

7.2.34. Ручица на српу назива се *сџи* Б Бл Г Д Ж К Кг Н П Св С Т, *ручица* БП Бр Би Бс ДД Др Дњ Л Ље, *ручка* Дш Љ Љу, *рукџл'* Пр, *дршка/ручица* Гр Дс, *дршка/ручка* Ки, *дршка/рукџл'* Си, *ручка/рукџл'* СЛ.

7.2.35. Већи дрвени чекић којим се набија коље назива се *мџл'* Б Би Љ Пр СЛ Т. Турцизам *шокмак* је знатно чешће заступљена лексема *шакмак* Бр Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ки К Л Н, *шокмак* Си, *мџл'/шакмак* Бл П, *мџл'/шокмак* Ж Кг Љу Св С.

7.2.36. Дрвени кочић којим се расађује поврће назива се *сџил'ка* Б Бл БП Би Г Ж Ље Н П Пр Св Си СЛ, *сџџл'ка* Пр Т, *шил'ак* Бр Бс Гр Д Др Дс Дш К Кг Л Љ, *кџлац* Дњ, *кџлац/мџчуџа* ДД, *кџлац/кџчић/шил'ак* Ки, *сџдњица* С, *сџдњица/сџџил'ка* Љу.

7.3.0. Прибор за гајење животиња

7.3.1. За дрвену нараву од плота, дасака или бетона из које стока једе сено, употребљава се лексема *јџсла*.

7.3.2. Торбица из које се даје коњима зоб назива се *зџбница* Бс Д Др Дс Дњ Дш Л Н П Св. Изведеница са акцентом на пенултими има већу фреквенцију: *зџбница* Б Бл БП Бр Би Г Гр ДД Ж Ки К Кг Ље Љ Љу Пр Си С СЛ Т.

7.3.3. Плетара кружног облика из које овце једу сено означава се лексемама *јџсла* Бл Г Гр Ки Љ Пр, *кошарџца* Б Ж К СЛ, *кошџр* БП Бр Би Бс ДД Д Др Дс Дњ Дш Кг Љу Н П С Т, *кџш* Л Св, *кошџр* Ље Си (скица бр. 11; карта бр. 30).

7.3.4. Дугачко дрвено корито са четири ногара у којем се овцама даје зоб назива се *корџиџо* Б Бл Бр Би Бс Гр Д ДД Др Дс Дњ Дш Ж К Ки Кг Л Љ Љу П Пр Св СЛ Т. Позајмљеница из албанског језика употребљава се на западном делу подручја које се овде испитује: *л'џџ* БП Ље Н Си. Сем навадених у означавању овог предмета употребљава се и лексема *жл'џб* Г С.

7.3.5. Већа елипсаста корпа дужине око 1, а дубине око пола метра којом се носи сено стоци назива се *кошџр* БП Г Дњ Ље Љ, *кџш* Бс ДД Л Св, *кошџр* Б Бл Бр Би Д Др Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу П Пр С СЛ Т, *кџш/кошџр* Гр Дс, *кџш/крџшња* Си.

7.3.6. Прућем исплетена врата за затварање одређеног простора за стоку називају се *л'џса*.

7.3.7. Плетара полулоптастог облика са две мотке по бочним ивицама подешена за изношење ђубра из штале назива се *буњшишџџрка* Г ДД. У другим пунктовима употребљава се синтагма *л'џса од ђубра*.

7.3.8. Дрвена или бетонска направа коритастог облика у коју се сипа храна свињама или псима назива се *корѝшо*.

7.3.9. Метална направа која се веша о врат једном грлу у стаду, да звони у покрету, назива се *звџно* БП Би Г Гр ДД Др Дс Дњ Дш К Кг Л Ље Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т. Замена иницијалне фонеме факултативна је појава и фреквентнија на источном него на западном делу подручја: *звџно/свџно* Б Бл Бр Бс Д Ж Љ.

7.3.10. Врста звона за овце назива се *ѝракача* Л Ље Љ, *ѝракарче* БП Ж, *ѝрокача* Бс ДД Н Си, *чакѝар* Св, *звџно* Б Бл Гр Др П Пр С Т, *звџно/ѝракача* Љ, *звџно/чакѝар* СЛ (слика бр. 23).

7.3.11. Говеђе звоно од бронзе крушкастог облика назива се *цингар* у Н, *меденица* и *цингара* у Ље. У другим пунктовима означава се општом лексемом *звоно*.

7.3.12. Куглица у звону назива се *брџнце*.

7.3.13. За металну направу о коју се веша звоно говечету о врат има више назива од којих је најфреквентнији *врџсло* Бл Би Г Д Др Дс Дњ Дш Кг Л Н П Пр С СЛ, који се употребљава у половини пунктова. Сем тога јавља се напоредо са другим лексемама: *врџсло/лџбац* Гр, *огрл'ица/врџсло* Љу, *огрл'ак/врџсло* Си. Друге лексеме имају знатно нижу заступљеност: *ѝџл'иг* Б, *огрл'ак* БП К, *грл'ица* Бр, *џбруч* Бс, *лџбац* Ж Ки Љ Т, *огрл'ак/огрл'ица* ДД (слика бр. 24).

7.3.14. За дрвени огрљак о који се веша овчије звоно свуда је забележена лексема *лџбац* изузев у селу Бање, где се означава лексемом *ѝџл'иг*.

7.3.15. Механизам којим се затвара огрљак за овчије звоно означава се већим бројем назива; првенствено позајмљеницама из турског језика: *чивѝја* Б Бл Бр Би Бс Гр ДД Д Дс Дњ Ж Ки Кг К Љу Н С, *чевѝја* П СЛ Т, *багљама* Дс, *ѝул'ѝја* Г, *кл'ѝн/чивѝја* БП, *чивѝја/чевѝја* Љ Св, *чивѝја/сѝица* Си. Германизам *кајла* бележи се као алтернација турцизму *чивѝја*: *чивѝја/кајла* Ље. Забележене су и лексеме *кл'ѝч* Л и *крс* Пр.

7.3.16. Дебља дрвена палица, штап за терање стоке, назива се *мачџга*.

7.3.17. Штап мањих димензија означава се деминутивом од *мачуга* — *мачџке*.

7.3.18. Штап којим се одвајају (љукају) телаод од мајке назива се *л'укач*.

7.3.19. Рогља пободена у тору којој се приведе теле при мужи и клином провученим кроз рачве изнад телећег врата задржава удаљено од мајке док се крива музе, назива се *рџкл'а* Б Бл П Т, *рџгл'а* БП Бс ДД Ље Љ Љу Н Си, *рџкл'а* Д С, *л'ѝика* Г, *ѝрел'ѝбак* Би Ж Кг, *крџкл'а* Дс, *лџбац* СЛ (у другим пунктовима предмет је био непознат информаторима).

7.3.20. Штап у кога је рукохват савијен у полукруг назива се *ѝѝајкл'а* Бл Би Гр Д Др Дс Дњ Дш Ки К Кг П С СЛ Т, *кукл'аца* БП Ж Ље, *крѝѝа* Бс ДД Л Н Пр Св, *увѝјача* Љ, *крџл* Љу, *кукл'аја* Г Си, *крѝл'а/кукл'аца* Б, *ѝѝајкл'а/крѝѝа* Бр.

7.3.21. Проста метална свирала од цеви која је избушена по дужини на осам места назива се *кавал* Б Бл Бр Би Бс Г Гр ДД Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Св Си СЛ Т, *ириџа* БП, *свирајка* Д С.

7.3.22. Кукаста дрвена или гвоздена направа којом се чупа сено из стога назива се *кл'уч* Б БП К Ље Љ, *шил'ак* Бр Бс Др Дњ Ж Љу Н П С СЛ Т, *рџл'а* ДД, *кџкл'а* Ки Св, *краба* Л, *кл'уч/шил'ак* Бл Би Г Гр Д Дс Пр Си, *кл'уч/рџкл'а* Кг, *шил'ак/кџка* Дш.

7.3.23. Назив за зупчасту гвоздену направу са дршком за тимарење стоке јавља се у више фонетских ликова: *кашагџја* Б Гр Дс Дњ Ки, *чашагџја* Бл Дш, *чешагџја* Бр Би Г ДД Д Др Ж К Л П Пр Св Си С СЛ Т, *чешегија* Бс К Н, *чашагџја/чешегија* БП Ље, *кашагџја/чешагџја* Љ Љу.

7.3.24. За означавање гвоздене направе којом се путају коњи најфреквентнија је лексема *жел'џа* Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Ж К Кг С Т, која се јавља приближно у половини пунктова. Позајмљеница из турског језика *букагџје* БП Г ДД Л Ље Љ Пр Св Си, фреквентнија је од германизма *џранге*, забележеног у два пункта у два гласовна лика: *џранге* Б, *франге* Љу. Остале три лексеме нису се поновиле у другим пунктовима: *сиџишло* Дш, *кл'џчка* Ки, *верџе* П (карта бр. 31).

7.3.25. Део коњске опреме који се ставља товарепој животињи на леђа назива се *самар* (слика бр. 25).

7.3.26. Предњи део самара назива се *рамњача* ДД, *џблук* Г Л Н Си, *наврајињак* Пр, *наврајињак* Љу, *макџзе* П, *рамњча/наврајињак* БП, а означава се и сложеном лексемом *џредњи крџс* Др Дс Ки Ље Т (у другим пунктовима предмет је био непознат информаторима).

7.3.27. Задњи део самара назива се *крџс* Бл БП Би Бс Г Дш Ки Л Љ Љу П Пр СЛ Т, *крџс/крџиџна* Си, *зџдњи крџс* Др Дс С.

7.3.28. Попречне летвице на самару којима се спаја предњи са задњим делом називају се *рибице*.

7.3.29. Мекани део самара напуњен ражаном сламом, који се налази испод дрвене конструкције, назива се *стиџл'а*.

7.3.30. Део конопа на страни самара једним делом привезан на предњи, а другим на задњи део самара, назива се *џрађа* Б БП Би Бс Г Гр ДД Дс Дњ Дш Л Ље Љ Н Пр Си С, *џрађка* Бл Д Ки К Љу П Св СЛ Т.

7.3.31. Мекани део седла или самара који се ставља коњу испод репа назива се *кџскун* БП Бс Г Ки Си СЛ, *кускун* Би Гр Дс Кг Љу П Т, *коскун* Б Бл К Љу, *џодрејињак* ДД, *џалдум* Др, *рејињача* Дњ Дш, *нарџиџица* Л Н, *џодрејињача* Љ Св, *џодрејињик/кџскун* Ље, *џодрејињак/џалдум* Пр, *џџируг/џалдум* С.

7.3.32. Уже од упредених влакана конопље назива се *конџиџац*

7.3.33. Краћи коноп којим се везује стока назива се *конџиче* Б Бл Бр Би Д Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг П С СЛ Т, *џорџе* БП Бс Г Гр ДД Др Л Ље Љ Љу Н Пр Св Си.

7.3.34. Прибор за јахање који се ставља јахаћем коњу назива се *седло*.

7.3.35. Метална папуча која виси о каишу седла назива се *зѣнгија*, *узѣнгија* Г Си.

8.0. ОБУЋА

8.1. Део обуће који се ручно производи од коже или гуме и канапа, а навлачи на ногу преко чарапа, назива се *оџанак*. У говору није реткост изостављање иницијалног вокала. При бележењу лексике фонетски лик *џанак* забележен је пунктовима Б Би Гр Св, али је појава изразитија у спонтаном говору и може се чути и у другим местима, нарочито источно од Источке реке и Белог Дрима.

8.2. Опанци ручне израде израђени од коже, с горње стране изукрштани опутама, називају се *бугарѣши* Б Бл Бр Би Бс Г Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Љ Љу Н П С СЛ Т, *богурѣри* Би, *гогиши* ДД, *гџски* БП Пр Си, *гџачки* Св.

8.3. Врпца којом су се градили опанци добијена резањем коже назива се *оџџа*. Фонетски лик без иницијалног вокала, *џџа*, забележен је у пунктовима Бл Бр Би П СЛ (исти је случај као са лексемом опанак).

8.4. Упредени канап састављен од више нити назива се *сеџма* Б Бл Г ДД Д Др Дс Ж Кг Ље Љу Пр Св С, *сеџма* БП Бр Би Бс Гр Дњ Дш К Л Љ Љу Н Си СЛ Т, *сеџма/сеџмка* Ки.

8.5. Назив за канап којим се плете лице опанка јавља се у више фонетских ликова: *врџанка* Б, *врџаница* Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу П С СЛ Т, *врнџаница* Ж. На западном делу испитиваног подручја употребљава се фонетски лик *фрџаница* БП Г ДД Л Ље Љ Н Пр Св Си.

8.6. Канап којим се опанци притежу назива се *џица* Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Кг Н П С СЛ Т, *обувџа* БП Г ДД К Ље Љ Пр Св Си, *сеџма* Љу, а у другим пунктовима бележе се по две лексеме које се употребљавају алтернативно: *сеџма/сеџмка* Ки, *џица/обувџа* Б, *сеџма/обувџа* Л.

8.7. Ивични и средишњи део лица опанака с фрчаницама назива се *џреџ'еџ* Б БП Бр Би Д Др Дњ Дш Ки К Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Св, *џоџ'еџ* Бл Бс Г Гр Дс Ж Си С СЛ. У Добром Долу употребљавају се обе: *џреџ'еџ/џоџ'еџ*.

8.8. За део опанка произведеног у фабрици, којим се опанак привезује за ногу, употребљавају се лексеме *каџи* и *рџмик*, с тим што је турцизам *каџи* потиснуо је из употребе лексему *рџмик*.

8.9. Уложак од тканине, одрезак од неког дела одеће или чарапе који се ставља у опанак, назива се *обџак*.

8.10. Хунгаризам *џџела* потиснула је из употребе турцизам *кџџџра*.

8.11. Врста гумене обуће, која допире до ниже колена, означава се лексемом *џџма*.

8.12. За означавање лаке собне обуће са гуменим ђоном употребљава се лексема *џџџа*.

8.13. Турцизмом *нанула* означава се врста папуче од дрвета с каишем на предњем делу. На подручју СМ јавља се у два фонетска лика: *нāлāна* Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дс Дњ Дш Ки Кг К Л Ље Љ Љу Н Св Т, и *нāлӯна* Б Бл Ж П С СЛ.

8.14. За врсту летње обуће, обично с каишима одозго, употребљава назив *сāндала*.

8.15. Плетене папуче називају се *шйуџке*.

8.16. Део обуће од плетива, који се навлачи на ногу, назива се *чарāиа*.

8.17. Беле мушке, вунене чарапе називају се *назӯвице* Б Бл Би Др Дс Дњ Дш Ж Кг Љу Н СЛ, *белāче* БП Бс Г Гр ДД К Л Ље Љ Пр Св Си С. Напoredна употреба обеју лексема *назӯвице/белāче* забележена је у Бр Др Ки П Т.

8.18. Назив за малу, дечију чарапу напoredо се јавља у морфолошким ликовима *чарāиџа* Б БП Гр ДД Дс Дњ Ки Љу Пр Св Си С, *чарāйче* Бл Бр Би Бс Г Д Др Дш Ж К Кг Л Ље Љ Н П СЛ Т.

8.19. Вунена мушка чарапа без горњег дела, која се навлачи преко чарапа, означава се једном лексемом забележеном у два гласовна лика: *йозӯвак* Б Бл Гр Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Ље Пр С, *йазӯвак* БП Бр Би Бс Г ДД Д Кг Л Љ Љу Н П Св Си СЛ Т.

8.20. Горњи део чарапе назива се *нāгрл'ина* (фонетски лик *нāгрл'ена* забележен је у пунктовима Б Кг).

8.21. Доњи део чарапе који обавија стопало назива се *наглāвак*.

8.22. За врсту, обично украшене, чарапе без наглавка употребљава се назив *гџиа*; у пункту Ље за чарапу без наглавака забележен је назив *калчйна*.

9.0. ОДЕЋА

9.1. Општи назив за одећу преузет је из албанског језика, тако да је лексема *шџеше* забележена у свим пунктовима.

9.2. Део мушког рубља од лаке тканине, који покрива горњи део тела, назива се *кошӯл'а*.

9.3. Дуга женска кошуља од грубог конопљаног платна назива се *дебел'ача*.

9.4. Дуга женска кошуља од финијег конопљаног или ланеног платна назива се *рубйна*

9.5. Дуга женска кошуља од тира, финог памучног платна, назива се *ширāнка*.

9.6. Дечија кошуља назива се *кошӯл'че*; у пунктовима Б Гр Д Пр Си *кошӯл'ица*.

9.7. Део кошуље који обавија руку од рамена до шаке означава се лексемом *рукāв*.

9.8. Изведеницом *рукавиџа* означава се део одеће којим се штити шака.

9.9. Доњи део женске одеће од вунене тканине назива се *рџша*. Лексема *сукња* забележена је у пунктовима Д Ж С СЛ.

9.10. Вунена сукња са паралелним борама по вертикали назива се *ил'есџрка* (фонетски лик *ил'исџрка* забележен је у пунктовима Др Дш С).

9.11. Један од паралелних вертикалних набора на сукњи од вунене тканине назива се *ил'есџр*.

9.12. Део женске одеће од вунене тканине који се носи с предње стране преко сукње назива се *вијанка* (у Л СЛ јавља се у фонетском лику *увијанка*).

9.13. Исхеклани украс на бочним и доњој страни вијанке назива се *џоџл'еџ* Б Бл БП Бр Бс Г Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Л Ље Н П Пр Си Св С СЛ Т, *џреџл'еџ* Би. Турцизми *џикма* и *реџма* представљају реткост у означавању овог дела *џикма* Љ Љу, *грџма/реџма* ДД.

9.14. Део женске одеће од памучне тканине, по крајевима украшен везом, који се носи с предње стране преко сукње, назива се *кеџел'а* Б Бл Бс Д Дњ Дш Ж К П Пр Св С Т; у пунктовима БП Бр Би Г Гр ДД Др Дс Ки Кг Л Ље Љ Љу Н Си СЛ назив је забележен у фонетском лику *киџел'а*.

9.15. Турцизам *боџча*, којим се означава део женске одеће украшен везом, а носио се преко сукње са задње стране, употребљава се у гласовном лику *бџча*.

9.16. Обично украшени део женске одеће од тканине којим се потпасује одећа у струку назива се *џџас*.

9.17. За кожни опасач којим се потпасују мушкарци у струку, архаизам *реџмик* потиснут је турцизмом *каџиш*.

9.18. Женски кожни каиш украшен металним плочицама назива се *кованиџ*.

9.19. Назив *блџза* за горњи део мушког одела потиснуо је из употребе архаизам *сеџра*.

9.20. За означавање женске штофане блузе употребљава се позајмљеница *костџим*.

9.21. Доњи део мушког одела назива се *џанџџалоне*. Морфолошки лик *џанџџол'е* звучи архаично и може се чути местимично само од старијих особа.

9.22. Дечије панталоне од тање тканине са ластиком на дну ногавица називају се *џџмиџарице*.

9.23. Сукнене панталоне украшене гајтанима означавају се лексемом *џакџиџре*, која се јавља у више фонетских ликова: *џаџиџре* Б Бл Д Ж Кг Љ П С СЛ Т, *џаџиџре* Г Ље, *џеџиџре* БП Бс Г ДД Др Дњ Л Н Пр Св Си, *џеџиџре* Бр Би Гр Дс Дш Ки К.

9.24. Део панталона око ногу назива се *ногџвиџа*.

9.25. Исплетена врпца од вуненог конца за украс једне врсте мушких панталона назива се *гајџан*.

9.25. Уваљана дебља вунена тканина од које су се кројила мушка одела назива се *сџкно*.

- 9.27. Тања вунена тканина изаткана на двоје нита назива се *клайње*.
- 9.28. Турцизмом *џей* означава се прорез на одећи са кесицом у којој се носе ситне ствари.
- 9.29. За означавање доњег, подврнутог дела ногавица од панталона употребљава се позајмљеница из француског језика — *мажџина*.
- 9.30. Петља на горњем делу панталона кроз коју се провлачи каиш назива се *гајка*.
- 9.31. Доњи део рубља од конопљаног или памучног платна, који се носи испод панталона, назива се *гаће*.
- 9.32. Део доњег женског рубља обично од памучног платна, који се носи испод хаљине, назива се *йодал'инка*.
- 9.33. Део женске одеће од грубог конопљаног платна означава се лексемом *йодрмајка*.
- 9.34. За врпцу увучену у горњи део гаћа, којим се оне стежу око паса, напоре се употребљавају називи *учкур* и *гайњик*. Обе лексеме се јављају у више фонетских ликова: *учкѹр* Бл БП Би Бс Г Гр ДД Дс Дњ Дш Ки К Л Пр С СЛ Т, *очкѹр* Љ Н, *ушкѹр* Др, *ушѹр* Ж, *гајњик* Кг, *гајњак* П, *гајњик* Д Ље Љу Св Си, *гајњак/ушѹр* Б, *гајњик/учкѹр* Бр.
- 9.35. Састав двају делова одеће сашивених концем назива се *ушивач* Б Бл Бр Др Ки, *руб* БП Би Бс Г Гр ДД Д Дс Дњ Дш Ж Кг К Л Ље Љу Н П Пр Св Си С СЛ Т.
- 9.36. Отвор на горњем делу панталона с предње стране назива се *шл'иц* Бл БП Бр Бс Г ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж К Ки Кг Л Ље Љ Љу Н П Пр Си С СЛ Т, *шн'иц* Б Св, *чкѹр* Би.
- 9.37. Метална петља за закопчавање панталона назива се *кѹйча* (у пункту Д означава се лексемом *кѹкл'а*).
- 9.38. Метална кука која се провлачи кроз копчу при закопчавању панталона назива се *кукан* Б Бл Д Ж Кг П С СЛ Т, *кукл'ан* БП Бр Би Бс Г Гр ДД Др Дс Дш Ки К Л Ље Љ Н Пр Си, *койчан* Дњ Љу Св (карта бр. 32).
- 9.39. Предмет, обично округлог облика, који служи за закопчавање одеће, означава се лексемом *дѹгме*, с којом се напоре употребљавају облици *йѹл'ка* у лунктовима Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки, и *йул'ѹја* у БП Г ДД Л Ље Н.
- 9.40. Отвор на одећи кроз који се провлачи дугме за закопчавање назива се *йѹкл'а*.
- 9.41. Метални предмет округлог облика величине дугмета за кошуље, који се састоји из два дела, а служи за закопчавање утискивањем једног дела у други, назива се *шѹшша*.
- 9.42. Патентни затварач на одећи место дугмади, рајсфершлус назива се *йашѹнш*.
- 9.43. Део кошуље око изреза за врат назива се *кол'ѹр*.

9.44. Обично украшене ивице мушке кошуље испод отвора за грло називају се *идстџава* Б Би Ж П С СЛ Т, *идстџавица* Бл, *огрл'ак* БП Гр Дс Д Дс Дњ К Ље Љ Пр Св Си, *грло* Бс Др, *усиџсл'ица* Бр К Л Љу, *усиџсница* Бр Дш Кг.

9.45. Доњи, украшен део рукава кошуље назива се *иџсл'ица* Б Бл Бр Би Гр Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг П Т, *нарџквица* БП Бс Г ДД Л Ље Љ Н Пр Св Си, *налџица* Д Љу С СЛ (карта бр. 33).

9.46. Украшени део женске одеће који се носио око врата преко кошуље назива се *огрл'ак* (у пунктовима Б СЛ напоредо са том лексемом означава се и посуђеницом *џуксџр*).

9.47. За део одеће који се облачи при спавању напоредо се употребљавају лексеме *сиџаџица* и *иџама*.

9.48. Горњи део одеће од плетива са рукавима означава се англицизмом *џемиџр*.

9.49. Џемпер без рукава означава се лексемама *иџслук* Б Бл Бр Би Бс Гр ДД Д Др Дс Дш Ж Ки Кг Љ Љу П Пр Св Си С СЛ Т и *иџловер* Г К Л Н, које се напоредо употребљавају у пунктовима БП Дњ Ље *иџслук/иџловер*.

9.50. Дечији џемпер назива се *џемиџрче*.

9.51. Сукнени огртач без рукава назива се *ал'ак*.

9.52. Кратки огртач од грубог сукна означава се турцизмима *џџка* у пунктовима Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу П С СЛ Т и *џџка* у БП Г ДД Л Љ Н Пр Св Си. У пункту Ље за ту семему употребљава се лексема *стиџалџан* (карта бр. 34).

9.53. За означавање дебљег крзненог огртача употребљава се хунгаризам *бџнда*, који је у потпуности потиснуо из употребе турцизам *џџрак*.

9.54. За огртач од овче коже напоредо се употребљавају облици *кџџук* и деминутивна форма *кџџуче*.

9.55. Дуги пастирски огртач од сукна назива се *џаџџица*.

9.56. Прслук од сукна означава се позајмљеницама из турског језика: *џамџдан* БП Г ДД Л Ље Љ Св Си, *џемедџн* Б Бл Бр Би Бс Гр Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки Кг К П Пр Св С СЛ Т, *алџа* Љу.

9.57. За прслук од платна који је испуњен памуком употребљава се назива *иџмукл'иџа* Бс Г Др Ж Л Љу Н Св Си СЛ. Лексема са замењеним вокалом *а* — *иџмуклиџа* забележена је у пунктовима Б Бл Бр Би Гр Д Дс Дњ Дш Ки П Т, а напоредна употреба те изведенице и турцизма забележена је у Кошу *иџмуклиџа/џамедџн*.

9.58. Кратки мушки, као и женски прслук украшен везом, назива се *џелџче*.

9.59. Општи назив за део одеће који носе мушкарци на глави назива се *каџа*.

9.60. Капа с дуплим странама од специјалне врсте штофа, српска капа, назива се *иџџкача*.

9.61. Капа са ободом назива се *шеџиџр*.

9.62. Капа од крзна назива се *шубара*.

9.63. Врста капе са штитом на предњој страни назива се *качкѐић*.

9.64. За округлу чохану капу употребљава се лексема која се јавља и са замењеним вокалом: *барѐйика* Б Бл Бр Би Бс Д Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Кг Љу Н П Пр СЛ Т, *берѐйика* Г, *борѐйика* Св.

9.65. У селу Бичи забележен је назив *йѐрлак*, којим се означава плића, плетена капа од памука.¹³

9.66. Обично једнобојна памучна крпа, или декорисана местимично ивицама, односно на угловима, коју жене носе на глави, назива се *шамјја*.

9.67. Свилена крпа украшена бојама коју носе млађе жене на глави назива се *шалче*.

9.68. За нараву од непромочивог платна разапету на жицама којом се штити од кише, турцизам *џадор* потиснула је сложеница *кишобран*.

9.69. Вlakно вуне, конопље или лана прворазредног квалитета, назива се *влас*.

9.70. Остатак вуне, конопље или лана при гребенању, влакно другоразредног квалитета, назива се *шћим*. Напоредо са њом се употребљава лексема *кучина*.

9.71. Замотуљак најквалитетнијег конопљаног влакна назива се *йовѐсмо* Б Бл Бр Би Д Дс Дњ Дш СЛ Т. Претежно на западном делу подручја јавља се у облику женског рода *йовѐсма* Г Гр Др Кг Љу Н Св (у другим пунктовима предмет је био непознат информаторима).

9.72. Одређена количина пређе намотана на мотавилу назива се *канџра*.

9.73. Грубо конопљано платно од којег се израђивао веш назива се *дебел'авина* Б Бр Др Дш Н П, *дебел'ишће* Бс Д Ж Кг Љу П СЛ Т, *узйна* Гр Дс (у другим пунктовима податак није добијен).

9.74. Квалитетније конопљано платно за израду доњег рубља назива се *дебел'ина*.

10.0. ПОСТЕЉИНА

10.1. За означавање предмета који се употребљавају за одећу, обућу и постељину, које девојка доноси у кућу у коју се удаје, употребљава се лексема *сирѐма*.

10.2. Тканине које се простиру у лежајима за спавање називају се *йростйрка*.

10.3. За све што се употребљава за покривање при спавању општи назив је *йокрйвка*.

10.4. Предмети од тканине израђени у домаћој радиности и други предмети фабричне производње који се користе за опремање лежаја за спавање називају се *йосћел'йна*.

¹³ Упитником није била обухваћена семема, тс се констатује само њена употреба у пункту у којем је спонтано откривена.

10.5. Конопљана тканина у виду великог цака напуњена сламом или другим материјалом биљног порекла, разастрта на кревету и подешена да се на њој спава, назива се *слџмарица*.

10.6. Листови клипова кукуруза коришћени за пуњење сламарица за спавање називају се *шџжбина* Бл БП Г ДД Др Дњ Ки К Кг Л Ље Љ Пр Св Си С Т, *шџшкор* Би, *шџша* Б Бр Бс Гр Ж Љу Н, *шџла* Дс, *шџловина* П, *шџшловина* Дш СЛ (карта бр. 35).

10.7. Турцизмом *дџшек* означава се дебела мека простирка напуњена вуном или памуком на којој се спава.

10.8. Лаки покривач фабричне производње назива се *ћџбе*.

10.9. Дебљи покривач напуњен памуком или вуном назива се *јорган*.

10.10. Горњи део јоргана назива се *лице*.

10.11. Чаршав који се пришива с доње стране јоргана и повремено скида ради прања назива се *јџсџава*.

10.12. Чаршав подешен да се у њега увлачи јорган назива се *уџлака* (у пунктовима Г К Л Си С СЛ Т означава се лексемом *нџвлака*).

10.13. Покривач од уваљаног сукна назива се *јџвџл'ак*.

10.14. Покривач од неуваљане тканине означава се лексемом *јџоњџава*.

10.15. Украсни покривач за кревет изаткан од вунене пређе назива се *дџкица*.

10.16. Прстирач за колевку напуњен вуном назива се *дуџџече*; у пунктовима Бл Дс Дњ Ж П Т бележи се фонетски лик *дуџџекче*.

10.17. Украсни покривач за колевке назива се *јџокривџа* Бр Би Гр Д Др Дс Дш Кг С СЛ, *сџрџка* Љу, *дуџџема* БП Г ДД К Љ Пр Си, *ирџм* Бл Бс Ж Л Ље Н П Св Т, *ирџмче* Дњ Ки (карта бр. 36).

10.18. Конопљана тканина која се простире назива се *јџрџсџирџч*.

10.19. За означавање чаршава од дебље, грубе конопљане тканине који се простире употребљавају се лексеме: *бел'јна* Б БП Бр Би Бс Др Дс Дњ Дш Ж К Кг Л Љу Н П Пр СЛ Т, *бел'јнче* Бл, *бџл'* Гр ДД Ки, *јџрџсџирџч* Г Д Л Ље Љ Св С Си.

10.20. Прстирач од финијег платна назива се *чџршаф*. На северном делу овде испитиваног подручја у пунктовима Б Д Дс Ж Љу Н П СЛ, јавља се у фонетском лику *чџршав*.

10.21. Подметнач за главу назива се *јџсџук*. Гласовни лик *јџсџак* забележен је у пунктовима: БП Бр Би Г Гр Др Дњ Ки Кг Љу Св Т.

10.22. Платнени покривач за сто назива се *чџршав* Б Ж П, *чџршаф* Бл Др Дш Л Пр, *сџџџлџак* Бр Бс Г Гр ДД Дс Дњ Љ Љу Н Св Си С СЛ Т, *чџршаф/сџџџлџак* Би Ки К. Сложеном лексемом *осџџлски чџршаф* означава се у пунктовима БП Д Ље.

1023. Украсни поливинилски покривач за сто назива се *муџџема*.

11.6. Турцизмом *bâšîia* означава се део окућнице где се гаји поврће Кг Си. Позајмљеница је знатно фреквентнија у гласовном лику *bâkча*¹⁴ Б Бл БП Би Бс Г ДД Д Др Дс Дњ Дш Ж К Л Љу Н П Пр Св С Т. Напоредна употреба оба лика *bâkча/bâšîia* забележена је у пунктовима: Бр Гр Ки Ље Љ СЛ.

11.7. Остава за кукуруз назива се *кџи* без обзира на материјал од којег је израђен (слика бр. 26).

11.8. За просторију у којој се складишти пшеница употребљава се назив *амбар*, без обзира на облик и величину, тј. да ли је у питању помоћна просторија у дворишту, или већи сандук за ту намену смештен у некој просторији у кући (слика бр. 27).

11.9. Преграда у амбару назива се *џресек*.

11.10. Постоји читава лепеза гласовних ликова лексеме којом се означава покривена остава за сточну храну: *ил'евња* Б Бл Би Д Дс Ж К Кг Љу Н Пр Си С, *ил'евна* Бс Др Љ П Т, *ил'евл'а* Бр Л Св, *ил'емња* Дш, *ил'евња/ил'емња* Гр, *ил'евна/ил'евња* Ље, *ил'евна/ил'евл'а* СЛ. Напоредо са њом у Белом Пољу употребљава се и изведеница *ил'евњаџа* (у другим пунктовима наведена помоћна просторија је непозната).

11.11. Озидана и покривена просторија за узгој стоке назива се *шџала*.

11.12. За означавање посебне просторије у дворишту за стоку, која је обично покривена сламом, напоредо се употребљавају лексеме *кошџа* и *џојџа*.

11.13. Смештај за телад назива се *џел'ечџк* БП Бр Бс Г Гр ДД Д Љ Н П Св, *џелџџк* Кг Љу Пр Т, *џелџџк* С, *џел'ечџк/џелџџк* СЛ, *џел'еџџк* Л, *џел'ечџр* Си, *коџџк* Б Бл Би Др Дс Дњ Дш Ж Ки К Ље.

11.14. Стаја за свиње назива се *кџчина* Б Бл БП Би Бс Г ДД Д Др Дс Дњ Дш К Ки Кг Л Ље Н П Пр Св С Т, *коџџк/кџчина* Гр Ки, *свиџарник* Љ, *свиџац/кџчина* Бр Љу Си СЛ.

11.15. Коритаста посуда из које једу свиње означава се лексемом *корџио*.

11.16. Стаја за кокошке назива се *кокошџр* Б БП Би Бс Г ДД Д Др Дш Ж К Кг Л Ље Љ Љу Н Пр Св Си С СЛ Т, *кокошџрник* Дс, *кокошџр/кокошџрник* Гр Ки, *коџџк* Бл Дњ П, *кокошџр/коџџк* Бр.

11.17. Место где кокош носи јаја назива се *гњездо* Бл, *гњездо* Бр Би Д Дњ Дш К Кг Љу П Пр С Т, *џолог* БП Г ДД Ље Љ Н Си СЛ, *џолог/гњездо* Бс Гр Др Дс Ж Л Св, *лџгло/џолог* Б Др.

11.18. Смештај за патке назива се *шоџџрник* Бр, *шоџџр* Г. У другим пунктовима назив за тај смештај није забележен.

11.19. Смештај за голубове је *голубџрник*.

11.20. Покривено склониште у пољу назива се *кол'џба* (у Наклу је забележена лексема *кџкор*).

¹⁴ Исти облици употребљавају се за означавање семеме воџџак.

11.21. Пастирска колиба у планини за становање, производњу и смештај млечних производа, на источном и централном делу подручја назива се *бачија* Б Бл Бр Би Гр Д Дс Дш Ж Ки Кг К Љу П Пр Св С СЛ Т, а на западном и југозападном *сџан* БП Бс Г ДД Др Дњ Л Ље Љ Н Си.

11.22. За посебан тип колибе која је направљена од цепаница постављених у виду купе, а служи за боравак пастира с јесени и пролећа, у Љубожди је забележен назив *шил'а*¹⁵.

11.22. Ограђен, непокривен, простор за привремени смештај стоке назива се *шор* Б Бл БП Бс Г ДД Д Ж К Кг Л Ље Љ Љу Н Пр Св Си С СЛ Т. На југоисточном делу подручја СМ означава се лексемом *шрло* Дњ Дш Ки П, или се напореда употребљавају обе: *шор/шрло* Би Гр Дс (карта бр. 37).

11.23. Улаз у тор назива се *сџруга*.

12.0. ДВОРИШНЕ ОГРАДЕ

12.1. На северном делу подручја СМ, висока ограда дворишта од плота назива се *авл'ија* Б Бл Д Ж Кг Љу П Пр С. У другим пунктовима бележи се лексема у више фонетских и акценатских ликова: *куфија* Бс Г ДД Др Л Ље Н Си, *кофија* Љ Св, *кувија* Бр Би Гр Дс Дш Ки К СЛ Т, *кофија/куфија* Дњ, *куфија/кунор* БП.

12.2. У већем броју лексема, којима се означава, дебљи, косо пободени, само при врху уплетени колац у дворишној оградн, запажа се лепеза облика са основном глагола *уирети*, *иодуирети*, *иослониџи*: *уиоран* БП Си, *уирњак* Би Дс, *иодриањ* Б Т, *иодуирач* Бл Бс Др Дш Ки К Л Св Т, *иослоњач* Ље, од којих се у неким пунктовима неке употребљавају истовремено са другим обликом истог корена: *иодуирач/уирњак* Бр, *уирањак/уирњак* Гр, или са неком позајмљеницом: *уирњак/шиџил'е* Дњ, *иослоњач/ћондра*¹⁶ Љ Н, *уирач/ћондра* СЛ, *иодуирач/ћондра* ДД. У Источком Подгору тај албанизам јавља се самостално: *ћондра* Д Ж Кг Љу Пр С. Друге две лексеме нису се поновиле у другим пунктовима: *косник* Г, *сџа* П.

12.3. За означавање горњег дела покривача дворишне ограде од прућа постоји већи број лексема, од којих је најраспрострањенија *сџреа* Бл БП Бр Би Бс Г Гр ДД Д Др Дш Ки К Кг Ље Љу Н П Си С СЛ Т. Изведенице са основном те именице немају знатнијег удела у означавању наведене семеме: *иосџреџиница* Б Дс Ж, *иосџреџина* Пр, *наџреџиница* Св, док се друге лексеме јављају као појединачни случајеви: *иол'ица* Дњ, *сџдраћа* Л, *крџеџи* Љ (карта бр. 38).

12.4. Дворишна ограда од дашчица вертикално закованих за хоризонталне носаче веома је ретка код становништва чија се лексика овде испитује, али није непозната. Означава се турцизмом *тарџа*.

¹⁵ У упитнику се није налазило питање, већ је податак добијен спонтано кроз разговор са информатором, тако да је нејасно да ли се та реалема јавља у неком другом пункту, и који су синоним тој семем.

¹⁶ У албанском *çandër/dra*, f. подупирач (Ndreca, Fjalor, 45).

III. ТВОРБЕНА АНАЛИЗА

Грађење деривацијом

У творби именица ове области тридесет и два суфикса нису се поновила: **-бина**: *шўжбина*; **-ав**: *рукāv*; **-нво**: *крѣсиво*; **-агија**: *чешагїја*; **-ја**: *грађа*; **-аник**: *новчаник*; **-ак**: *шел'ећāk*; **-л'āk**: *шруйл'āk*, **-ел'(а)к**: *ўржел'āk*; **-ика**: *ражнїка*; **-ало**: *сїдйало*; **-авило**: *мошавїло*; **-лија**: *йамукл'їја*; **-ил'**: *йушїл'*; **-арин**: *ўржарїн*; **-ул'ин**: *ўржул'їн*; **-на**: *їл'евна*; **-авина**: *дебел'авина*; **-ње**: *имāње*; **-ор**: *шўшкор*; **-аћ**: *мушкāћ*; **-ух**: *кѡжух*; **-анац**: *ластїранец*; **-ница**: *ўшинице*; **-уница**: *земунїца*; **-анце**: *корїћанце*; **-енце**: *буренце*; **-овача**: *бусовача*; **-икче**: *бел'икче*; **-урче**: *качурче*; **-еш**: *бугареш*; **-еша**: *райеша*.

Запажа се да су неки од наведених суфикса употребљени за грађење речи које се јављају само у народним говорима (*-л'āk*, *-ил*: *-арин*, *-ул'ин*, *-икче*, *-урче*), неки су непродуктивни и у књижевном језику, (*-ав*, *-агија*, *-ел'(а)к*), а неки су у овој области дијалекатске лексике уникати, иначе се у књижевном језику убрајају у продуктивне (*-ика*, *-лија*).

Суфиксом **-а** изводе се именице женског рода од основе глаголског порекла: *влāча*, *ўшега*; и од основе именичког порекла: *кл'ўна*, *сїрўка*.

За суфикс **-л'аја** који је у овој области лексике потврђен у следећа два примера: *бркл'аја*, *кукл'аја*, нема потврда у књижевном језику,¹⁷ јер у њему лексеме које означавају те предмете имају нешто другачији облик.¹⁸

„Широко заступљен суфикс **-је**“¹⁹ овде је потврђен у творби збирних именица: *шрње*, и префиксално-суфиксалних изведеница: *узглāвл'е*.

Изведенице суфиксом **-(а)к** изведене од именичких основа имају деминутивно значење: *āl'ак*, *ндсак*, *ўршл'енак*, *рѡжак*, а од глаголских основа означавају предмете помоћу којих се врши радња имперфективних глагола: *дубак*, *л'ул'ак*, *мамак*, *шўчак*.

У случају именнице *шїл'ак*, неизвесно је да ли је изведена од глагола *шиљїи* или од придева *шиљасї*.²⁰

¹⁷ Стевановић, Савремени, 453–538; Клајн наведено дело.

¹⁸ В РМС, књ. прва, стр. 280; књ. трећа, стр. 114.

¹⁹ Клајн, Творба, 128.

²⁰ Клајн, нав. дело, 27.

Суфиксом **-ур(а)к** изведене су именице у којима се осећа извесна доза де-минутивности: *газурак, качурак, чејурак*.²¹

Изведенице добијене суфиксом **-ак** од именичке основе имају извесну дозу пејоративности: *виџл'ићак, сејетџаћ, ћуџаћ, фиџил'а*, што није случај са изведеницом од придевске основе: *џел'ећаћ*, која означава просторију и оном са глаголском основом: *џрл'аћ*, којом се означава оруђе.

Палатална варијанта овог суфикса²² продуктивна је од придевских основа на *н*: *грудњаћ, дџмњаћ, сџболњаћ џрбуџњаћ, уџрџњаћ, уџњаћ*, а потврђена је и у творби од именичких основа: *сењаћ, сџруњаћ*.

Изведенице добијене суфиксом **-ик** од придевске основе, разноврсног су значења: *ладнић*, је просторија у којој се држи бели смок, *нџжњик* просторија у којој се 'врши нужда', *сланић* посуда у којој се држи со, *уџњик* отвор за држало на гвозденој алатки, *осџрџик* сечиво алата. Девербативи су мотивисани значењем глагола у основи: *бранџк, кованић*.

Имајући у виду значење именице *гаџињик*, рекло би се да је изведена овим наставком од придевске основе, за разлику од именице *челњик* чије се значење може дефинисати 'онај који је на челу'.²³

Неколике именице изведене суфиксом **-ић** од именичке основе означавају исто што и именице од којих су добијене: *власнић, ћушњик*, док изведенице од придевске основе као *коснић* означавају предмет са особином придева од којег су изведене.

Суфикс — **јанић/јенић** није идентификован у творби именица у савременом језику,²⁴ али га Бабић наводи у списку суфикса у именичкој творби.²⁵ У области лексике која се овде истражује потврђен је у двома изведеницама од именичке основе, које се јављају у двама гласовним ликовима: *сол'анић, сол'енић/цевл'анић, цевл'енић*.

Суфиксом **-арнић** изведене су именице од именичке основе, које означавају смештајни објекат за живину и животиње: *голубарнић, кокошарнић, шоиарнић, свињарнић*, и предмете кухињске опреме: *сачарнић*.

Суфикс **-оџић** потврђен је у творби изведеница од глаголских основа: *џослужбџнић, ораџоник*.

У творби именица ове тематске области суфикс **-ка** спада у продуктивније. Изведенице од именичких основа означавају оруђе које се користи у домаћој радности: *греџка, џул'ка, решеџка, рџчка*, или предмете који су у њој настали: *џл'есџрка, сеџџмка*.

²¹ У творби те категорије именица суфикс је непродуктиван, јер је у њиховој творби фреквентан суфикс **-че**.

²² Клајн, нав. дело 31.

²³ Клајн допушта могућност извођења те именице и из придева: '... могли бисмо изводити и из придева, уколико је дефинишено као 'челни човек' — мада је прикладнија дефиниција 'онај који је на челу чега.''' Клајн, нав. дело 157–158.

²⁴ Клајн, Творба, 398.

²⁵ Babić, Sufiksi, 147.

Од глаголских основа забележене су изведенице: *дршка*, *л'ушка*, *стирушка*.²⁶ Нешто је другачија творба именица од именица са глаголском основном: *бркл'ајка* < *бркл'аја*, *мешајка* < *мешаја*.

Неколико именица изведених суфиксом **-ајка** потврђују његову непродуктивност, посебно у творби од именичких основа, где је потврђен у једном деривату: *гумајка*. Од основе несвршених глагола изведенице означавају оруђе: *ћерајка*, *свирјајка*, или суд: *цегрл'ајка*.

У творби именица суфиксом **-ал'ка** узете су глаголске основе на *-аји*: *вешал'ка*, *мал'ка* (према махати), *навијал'ка*, *сновал'ка*, *стијезал'ка*, а изведенице означавају оруђе којим се врши радња глагола у основи.

Од основе глагола на *-аји* граде се именице суфиксом **-ил'ка**: *садил'ка*, *цедил'ка*.²⁷

Именице изведене суфиксом **-арка** такође означавају оруђе: *буњишијарка*, *ојанчарка*; *буњишијарка* су виле којим се износи ђубре, *ојанчарка* игла којом се граде опанци, или особином асоцирају на предмет с именом у основи: *коришијарка*, *кујушијарка*, *свечарка*, *чакмарка*.

Суфикс **-ушка** нешто је продуктивнији у творби именица од глаголских основа: *брашћушка*,²⁸ *обрћушка*, *врћушка*, него у творби именица од именичких основа, где је потврђен у једном случају: *вил'ушка*.

Искључиво од основе глагола на *-аји*, суфиксом **-ло** граде се именице које означавају оруђа: *држало*, *кл'ејешало*, *кресало*, *орало*. Од изведеница другачијег значења забележена је именица *л'егло*.

У савременом језику суфиксом **-ило** изведен је врло мали број речи од именичких основа.²⁹ У лексици која се овде испитује његова ниска продуктивност није изразита ако се упореди са заступљеношћу других суфикса: *брдило*, *бурило*, *огњило*, *шијило*. Слична је ситуација и у творби именица од глаголске основе: *вршило*, *кресило*, *сиушило*, *цедило*.

Непродуктивни суфикс **-ел'** потврђен је у творби од именичких основа: *грџел'рукел'*.

Суфиксом **-л'а** граде се именице које означавају предмете: *кукл'а*, *рџл'а*.

Суфикс **-ан** нешто је продуктивнији у творби од именичких основа: *којчан*, *кукан*, *кукл'ан*, него од придевских, која је потврђена у деривату *шил'ан* и глаголских основа у примеру *иуџан*.³⁰

На основу броја потврда у творби именица овог дела лексике суфикс **-ина** сврстава се у продуктивне. Чешће је заступљен у творби од именичких него од придевских основа: *вошијина*, *главина*, *кабл'ина*, *крсијина*, *илајина*, *иосиел'ина*,

²⁶ Може се схватити да је у основи изведеница *вијанка* и *врчанка* трпни придев преко којег су оне изведене овим суфиксом, као што је изведена именица *врчаница*.

²⁷ Забележена је и изведеница *цедил'ка* у фонетском лику *цедал'ка*, *цећал'ка*.

²⁸ Од глагола *обршати*.

²⁹ Стевановић, Савремени, 490.

³⁰ За именицу *гривна* у Скоковом Рјечнику налазимо да је поименичени придев на *њн*, а одатле *гривна*, в. Skok, Rječnik, knj I, стр. 620.

Деминутивни суфикс **-це** потврђен је у следећим примерима: *бурилице, дрвце*.

Перетежно од глаголске основе несвршених глагола, граде се именице суфиксом **-ач** које означавају разне предмете: *кошрл'ач, чаркач, л'укач, њослоњач, уйирач, справе: круњач, обрй'ач, окреј'ач*. Именичке основе су знатно ниже заступљене и потврђене су само у изведеницама: *кукач и фишл'ач*.

Суфиксом **-ача** изводе се *nomina instrumenti* од именичке и глаголске основе: *рамењача, рогл'ача, шрањача, фишл'ача; дрл'ача, зайињача, крул'ача, обувача, ошрњача, њокривача, рендача, и nomina attributiva*, претежно са именицом у основи: *бел'ача, дебол'ача, кукача, кукл'ача, брвњача, бусњача, бусењача, њл'еишњача, фашича*.

Сложеним суфиксом **-њача** изведенице имају именичку основу, од којих се издвајају оне које означавају тип куће: *бл'ишњача, д'ишњача, њл'ишњача, сл'амњача*. Остале су разноврсног значења: *гр'одњача, реј'ишњача, њд'ишњача*.

Суфикс **-че** спада у најфреквентније суфиксе у творби деминутива области која се овде испитује: *ард'овче, бел'инче, бурилице, ва'кче, г'акче, г'ашче, кан'тарче, душ'екче, душ'ече, жб'анче, ир'амче, јас'иш'уче, јел'ече, кабл'иче, кал'енче, кан'овче, кож'уче, кон'аче, конд'ишче, ко'ил'иче, коф'инче, кош'ул'че, крл'че, ладн'ишче, ма'иш'иш'иче, мачукче, њд'ишче, њолак'ил'че, њос'иш'иче, њрег'раче, рај'екче, рд'овче, санд'уче, сан'че, сек'ирче, срд'акче, шиг'а'иче, шруј'иш'иче, ур'ивче, ур'иш'иче, чан'аче, чар'а'иче, њбан'че, њем'иш'ерче*.

Деминутивног су значења изведенице суфиксима **-енче**: *л'есенче, ме'ил'енче*, и **-арче**: *гас'арче и сол'арче*, али су неупоредиво ниже фреквенције.

Мада се убраја у продуктивне суфиксе, суфикс **-аш**,³⁴ у творби ове тематске лексике потврђен је у грађењу од именичких основа, и то само у неколико примера: *килаш, крст'аш, кул'маш*.

Именице изведене суфиксом **-уша** спадају у категорију *nomina attributiva*: *земл'уша* је земљани под, *камењ'уша* је кућа од камена, *клај'уша* — велика чаша, *њатирл'уша* — врста конопљаног влакана, *њойл'еиш'уша* је врста плетиће игле.

Основно значење суфикса **-иште** је да значи место намењено појму с именом у основи: *ва'ишриш'иште, огњ'иш'иште*. Истог су значења и неке именице од глаголске основе: *г'ашиш'иште, л'д'жиш'иште*. Из те скупине се издваја именица *шр'ол'иш'иште*, која је са призвуком аугментативности, а означава исто што и именица у основи, те је изведеница само по форми нова реч, али не и по семантичкој вредности.

Други тип изведеница овим суфиксом од именичке основе означава део оруђа: *грабул'иш'иште, кос'иш'иште, њрл'иш'иште*, а са придевском основом особину појма: *дебол'иш'иште*.

Именица *кал'иш'иште* нема аугментативно-пејоративно значење, јер се именица у основи изведенице не употребљава у говору чија се лексика овде истражује.

У префиксално-суфиксалној творби заступљени су само неки суфикси потврђени у творби са основом без префикса.

³⁴ Клајн, Творба, 68.

- за-** -ък: *закл'учак, з̄ас̄ӣдрак;*
 -ница: *з̄аочница;*
 -аница: *закл'уч̄аница;*
 -ача: *завӣјача;*
- из-** -ък: *иск̄д̄сак;*
- на-** -ък: *наг̄ла̄вак, на̄ӣр̄сӣак;*
 -ка: *на̄влака;*
 -јак: *на̄вра̄ӣња̄к, на̄ӣр̄ӣња̄к;*
 -ина: *на̄гр̄л'ина;*
 -ица: *нар̄ӯквица;*
 -ница: *нар̄е̄йница, на̄сл'е̄вница, на̄стӣр̄е̄вница, на̄стӣр̄е̄шница,*
на̄очница, на̄ӯшница;
 -ача: *на̄ил'е̄ӣјача;*
- над-** -ница: *на̄д̄з̄идница;*
- о-** -јак: *огр̄л'ак;*
 -ица: *огр̄л'ица;*
 -ач: *о̄ӣӣра̄ч;*
- но-** -а: *ӣд̄сӣава;*
 -ък: *ӣов̄а̄л'ак, ӣов̄ла̄сак, ӣо̄ӣӯрак;*
 -ка: *ӣокр̄ӣвка, ӣос̄ӣйка;*
 -ник: *ӣб̄в̄дник, ӣодр̄е̄йник;*
 -ница: *ӣо̄ӣе̄зница;*
 -ал'ка: *ӣо̄ил'е̄ӣа̄л'ка;*
 -ача: *ӣо̄ил'е̄ӣјача, ӣовӣјача;*
 -ица: *ӣд̄сӣавица;*
- под-** -ача: *ӣодр̄б̄ж̄на̄ча;*
 -јак: *ӣодр̄б̄ра̄д̄ња̄к, ӣодр̄е̄й̄ња̄к;*
 -је: *ӣб̄д̄н̄б̄ж̄је;*
 -ка: *ӣодал'ӣнка, ӣд̄дношке;*
 -ник: *ӣодр̄е̄йник;*
 -ина: *ӣос̄ӣр̄е̄шина;*
 -ица: *ӣд̄ӣковица;*
 -ачица: *ӣогла̄в̄а̄чица;*
 -ница: *ӣос̄ӣр̄е̄шница;*
 -њача: *ӣодр̄е̄й̄ња̄ча;*
- пре-** -ък: *ӣрел'убак;*
 -ъц: *ӣр̄е̄б̄ја̄ц;*
 -ица: *ӣр̄е̄г̄ла̄вица;*

- ница: *йѣвѡјница*;
 -ач: *йрєвєзѡч, йрєкривѡч, йрєломѡч*;
- про-** -ач: *йрєвєзѡч*;
 -ка: *йрєсѡйѡрка*;
- са-** -ыц: *сѡковац*;
- у-** -ач: *увѡйѡч, уѡл'ѡч, уѡрѡйѡч, ушивѡч*;
 -ача: *увєзѡча, увѡйѡча*;
 -њача: *уѡрѡйњача*;
- уз-** -је: *узглавл'є*
 -лица: *усѡрслица*.

Закључак

На основу изложене грађе из ове тематске збирке лексике северне Метохије могу се се извести следећи закључци.

За 625 семема забележено је близу 1100 лексема, од којих се многе јављају у различитим акценатским и фонетским ликовима (који не улазе у наведени збир): *лѡмѡа, лѡмба, лѡмба, сѡвра и сѡфра, ѡраѡзѡн, ѡраѡзѡн, ѡраѡзѡн, ѡрєѡзѡн, ѡрѡзѡн, ѡрѡзѡн, ѡрѡзѡн*.

Као мотивација за именовање предмета послужила је анатомска лексика људског тела: *врѡй, грл'йѡ, грло, зѡбац, кол'єно, л'йце, нѡочаре, нѡочнице, нѡйр-сѡак, нѡйрѡшњак, нарѡкѡвица, нѡуѡнице, ногѡвица, ногѡр, нѡс, нѡсак, носѡй, огрл'ица, ѡглавѡчица, ѡддношке, ѡрѡл'єнак, рѡбро, рукѡв, рукѡвац, рукавѡца, рукѡл', ручѡйца, рѡчка, срдѡкце, срѡце, сѡѡѡало, ѡронѡшка, ѡзглавл'є, чѡлник*.

Неки називи животиња послужили су као мотивациони појам за именовање: *йѣѡѡо и рѡбица*, покретна лимена направа на димњаку асоцира држање петла, као што летвице на самару асоцирају на рибе. Називом *мачка* означава се примитивна направа за затварање врата, која на њу асоцира зато што скаче при употреби.

Називи животиња су знатно продуктивнији у мотивацији изведеница. Њима су именовани смештајни објекти: *голѡбѡрник, кокошѡр, кокошѡрник, свињѡрник, свињѡц, ѡел'єчѡк, ѡел'єѡк, шѡчѡр, шѡѡѡрник*.

Делови животињског тела послужили су као мотивациони елеманат у именовању одевних предмета *кѡжѡк, кожѡче*, али су знатно фреквентнији у називима предмета и њихових делова који се користе у пољопривреди, гајењу и презању домаћих животиња: *кл'ѡн, кл'ѡна, огрл'ѡк, рѡг, ѡши, црѡво*;

рѡйњѡча, рѡгл'а, рогл'ѡча, рѡжѡк, ѡрѡѡшњак, ѡшник, ѡшнице, ѡшњак; нѡвраѡшњак, нарѡйница, ѡрѡжѡк, ѡдрѡйник, ѡдрѡйѡча.

Биљке су нешто мање заступљене у мотивацији лексике куће и покућства. Од њихових назива, односно од назива њихових делова, претежно су именоване лексеме које се односе на одећу и постељину: *ѡамѡкл'ѡја, слѡмарица, слѡмѡча, шѡша, шѡѡѡвина*, на судове и помоћне зграде: *куѡшњѡрка, ѡл'євна*.

Следећу већу скупину представљају изведенице мотивисане материјалом од којег су предмети сачињени. То су већином типови кућа: *блaйшњача, брвнaра, брвњача, бусaра, бусењaра, бусењача, бусовача, земунџа, камењача, камењуша, њлошњача, чапмaра, чакмaрка, или њихови делови: земл'aра, земл'уша. Од осталих категорија именица бележе се изведенице које спадају у *nomina attributi-va*: *блaйшaр*, и *nomina instrumenti*: *вошпшйна*.*

Апелативна лексика заступљена је у основама разних предмета: *буњшпшaрка, вaйшришпше, водењача, водшр, водовaл'а, дшмњак, дшмњача, коришшaрка, кршaра, огњшло, огњшшпше, ошанчaр, ошанчaрка, њеел'aра, сачаршца, сачншца, сачaрник, сол'аншк, сдл'аршца, сол'aрче, шaвaњача, шaвaнка, шaлдвшна*.

На основу особина које им се приписују придевима, издваја се неколико типова именица.

а) према боји: *бeл, белaча, бел'шћ, бел'шкче, бел'шна*;

б) према облику, величини и оштрини: *кошрл'ач, крвшна, кршг, дебел'ача, дебл'шшпше, кшлaш, кшлнaча, ошшршк, дшшшршца, ошшшршк, шшл'а, шшл'ак, шшл'ан, шшл'шбод*;

в) према температури: *вршшaра*.

Девербативи који означавају оруђе, најбројнија су категорија изведеница: *бркл'aја, бркл'aјка, бркл'ача, грeбени, закл'шчак, закл'шчaншца, зашшњача, гршза, завшјач, кадшоница, крeсало, кршсшво, л'укaч, мaл'ка, навшјaл'а, нашл'ешшача, шосшшка, шодушшрaч, шокрвшача, шокрвшка, шошл'ешшaл'ка, шошл'ешшача, шошл'ешшшца, шосшшшчшца, шослшжaоншк, шрeбој, шрeбдшјац, шревезач, шрекрвшач, шрел'шбак, шршшшца, шршшњача, равњача, садшл'ка, сaдншца, сeцaвшца, сновaл'а, сновaл'ка, сшшшшшло, сшшeга, сшшeзaл'ка, сшшршшшца, шшрл'шца, шшрл'шшпше, шшрлац, шшшцањ, увезача, увшјaнка, увшјача, швлака, шшл'ач, шшшрaч, шшшран, шшрњак, шшшшшч, шшшшшњача, шшшшшч, шедшло, шедшл'ка, чешaгшја, чешaл'а*.

Изведенице имају знатан удео у лексци куће и покућства (око 40% укупног броја). Од исте основе изводи се већи број деривата: *нашвaр, нашвaрншк, нашвшце; бусaра, бусењaра, бусењача, бусовача и буснaча*.

Фреквентне су деривационе форме са именицом у основи: *сачaрншк, сачаршца, сачншца, сачшшца*, као и девербативне изведенице: *бркл'aја, бркл'aјка, бркл'ача*.

Основни фонд испитиване лексике је словенског порекла, али и туђице су у знатној мери заступљене. С обзиром на историјску прошлост подручја које се овде испитује, разумљиво је да су турцизми најбројнији, и сачињавају преко 19 % укупног броја лексема. Од осталих позајмљеница знатнији удео имају германизми заступљени са 4 %, позајмљенице латинског порекла са 1,60 %, а од осталих у грађи су се нашле и позајмљенице из:

мађарског језика: *aм, ардoв, асшшaл, рaбош, фшјoка*;

француског језика: *дрaшeри, качкeш, косшшшм, мшл'e, шшршшер*;

енглеског језика: *кашч, клдзеш, шшцaма, шаншшaлoне, цeмшшер*;

талијанског језика: *барeшшка, бoкaл, буршло, крeдeнaц, салвeшшa*;

албанског језика: *горшшжда, шшшкс, кашшшшр, шшeше*;

грчког језика: *кoндшра, кшшшлaча, лaмшa, шшeмeл', шшршш*, тако да укупан број посуђеница у области лексике куће и покућства северне Метохије износи 32,50%

IV. РЕЧНИК

А

авѧп -ѧна м *ѧпростѧа найправа за резање дувана*. — Кѧ ѧије имѧо авѧн мѧрѧо је да рѧже дувѧн бритвом.

ѧвл'ѧја ж в *куфија*. — Ограѧијо обѧр ѧвл'ѧјом.

ѧјат/ѧјѧт м *найкривен ѧпростѧор ѧред стѧейенишѧем или улазним вратиѧа куће*. — Л'ѧти би спѧвѧо у ѧјат да побѧгне од бѧва. *Уѧ ѧјетѧ, вѧјѧѧѧ*. 2. *ѧпростѧор између соба, ходник*. — Код нѧ(с) за ѧдник вѧчу ѧјат.

ѧјдѧк -ѧка м *ѧосуда за вађење ракије из буреѧа усисавањем ваздуха, найправљена од ѧособне врстѧе ѧиикве боѧѧ*. *Lagenaria*. — Ајдѧком се вѧдила ракија из ардѧва.

ѧјет м в *ѧјѧѧѧ*. — У ѧјет смо држѧл'и ѧмбар и кѧцу с купѧсом. Не макѧње се из ѧјета.

ѧлѧт -ѧта м *ѧрибор за оѧкивање косе*. — Алѧт се носѧјо у ѧѧкл'ицу. Нѧмѧше ѧишѧа од алѧта, а дошѧо да кѧси за пѧре.

ѧлѧца ж в *ѧмадан*. — Нѧгде ѧије излѧзијо без алѧце.

ѧл'ѧк, ѧл'ка м *сукнени огрѧѧач без рукава*. — Ткало се сукно за ѧл'це, за мѧшка одѧла.

ѧмбар, амбѧра м *остѧава за ѧшеницу исѧлешена ѧрућем и облейљена с унуѧрашње стѧране балегом, или найправљена од дасака*. — Свѧ су ми потрѧбил'и за вишѧк, ѧмбар су ми побрѧсал'и.

ѧпарѧт -ѧта м *бакарни суд у ѧѧбарци у којем се кондезује алкохол ѧри ѧроизводѧи ракије*. — Пѧсе свѧког казѧна мѧра да се премѧје лѧла и апарѧт. *Уѧ резервѧр*.

ѧрѧлак -алѧка м *расѧѧојање између двају санѧѧрача*. — Лѧцка сѧба цѧла застревѧна, само онѧј арѧлак ѧије.

ѧрѧпка ж в *флаша*. — Арѧпка ракије му седѧи покрај кревѧта, без ѧѧј не мѧже.

ѧрдѧв -ѧва м *дрвени суд за ракију с два уѧѧора, а исѧуѧченим дугама ѧо средини, буре*. — На мѧку би бѧл'и за ардѧве, нѧ би имѧл'и дѧ да турѧмо ракију. *Уѧ рдов*.

ѧрдѧвче -та с *дрвени суд за ракију мањѧх заѧремина који је с два уѧѧора а исѧуѧченим дугама*. — Бѧл'и су нѧкол'ико ардѧвчиѧа, но јѧдан вѧл'ики ардѧв. *Уѧ рдовче*.

аста́л -ала м в *остал*. — Ови аста́л'и о дасака су бо́л'и од они́ја куповни́ја. Поку́пи су́дове с аста́ла.

асу́ра ж *ипростирач* мањих димензија *ипроизведен од ирске*. — Ретко ко је имао асу́ре, а че́рге у сваку домаћинску ку́ћу.

ату́ла ж 1. *водоравно узидане гредице са сиволашње и унуиришне сйране сиволашњих зидова сйрајних кућа, на растојању од око 1 м*. — Атул'е држу́ зид ка армату́ра. Сигурни́је су ку́ће с атулама, но без њи́. 2. *венчаница*. — Рече ма́кни оно́ што држи́ш испод атул'е.

Б

ба́га ж в *баца*. — Кроз ба́гу се излазило на кро́в кад би се препокривала ку́ћа.

багла́ма ж 1. *метални део на врати́ма и каси иреко којег се врати́ ои́варају и зайварају*. — Подмаживо багла́ме да не шкрипну́, да му не разбу́ду же́ну. *Уи боглама*. 2. *в иул'ија*. — Лу́бац са звџном затвори се багла́мом о(д) дрвета.

баждар -ара м в *баланца*. — Ско́ро кило́ има у она́ баждар.

бака́л -ала м в *бокал*. — Кад искочи́ше ови́ пла́стични бака́ли, до́бро, не мо́жу да се сло́ме.

ба́кча ж 1. *део окућнице где се гаји иоврће*. — Да му погл'едаш ба́кчу не́ма ништа од њџзи. *Уи баши́а*. 2. *оиши́и назив за воћњак*. — Ове го́дине од ба́кче — Бо́г да помо́гне.

бала́нца ж *иокрејина кугла на кантару*. — Ону́ бала́нцу помѣраш док се кантар не умири. *Уи баждар, брџце, јаје, кугла, шег*.

балко́н -она м *испурени део сйрајних кућа изнад сйејеница*. — По це́о да́н не ми́че се з балко́на. *Уи чардак*.

балџо́н -она м *стйаклени суд од 5, 10, 20 или 50 л*. — Купи́јо балџо́н раки́је од педесџт кило́ и пита се да л' ће да му иско́чи за сла́ву. *Уи димица́на*.

барда́к -ака м в *ибрик*. — Они́ не ви́ду што барда́к чени́ бућ-бућ. Раки́ја се слџжи́ла из барда́ка.

барџ́тка ж *берџка*. — По барџ́тке мо́ж да зна́ш које́ је ве́ре.

басамак/басамак м в *газишџе*. — Скотрл'ао се низ басама́це о(д) стџба и разби́јо гла́ву.

баски́ја ж в *ексер*. — Л'џтве се ку́ју баски́јема.

бати́фока ж в *новчаник*. — Изва́дим ти ја́ бати́фоку, ту́рим ју испред ме́не на оста́л, а у њу́ не́ма ни ди́нара.

ба́чва ж *дрвени суд за ракију с два уи́ора а иравим дугама*. — Има ве́л'ики́ја и ма́л'и́ја ба́чава.

бачи́ја ж 1. *иасџирска колиба у иланџни*. — По ба́чија би бачова́л'и и спа́ва́л'и. *Уи сџан*. 2. *ж в ладник*. — Имало́ бе́лога смо́ка, бил'џ су пу́не бачи́је ка́ца сйра и ско́рупа.

ба́ца/баца ба́це ж 1. *ошвор на крову сйрајних кућа иокривених ћерамидом*. — Уда́ријо грџм кроз ба́цу, па проша́о зи́дом порет креве́та, па до́л'е у и́збу. *Уи бага, френђи́ја*. 2. *в ил'ускавица*. — Она́ вода́ по́се из л'егџна расипл'е се на ону́ ба́цу да иско́чи на́пол'е.

башта ж 1. *в бакча.* — Кака ти је башта ове године. **2.** *в бакча* — Убила слана баште нема ништа од њи.

бѣл -а м *в бел'ина.* — Унѣси помало слѣме, па прѣстри бѣл место чѣрге.

бѣлача ж *бела вунена мушка чараѣа.* — Мѣрѣла је да сапл'ѣте по нѣкол'ико пѣри бѣлача. *Уѣ назувице.*

бел'егѣја ж *специјално, фабрички израђен брус за оширење косе.* — Ако се оштри коса з бел'егѣјом сувѣм, бел'егѣја се брзо троши, је ју коса. *Уѣ бил'узија.*

бел'ѣћ -ѣћа м *в килаш.* — Реко женѣ донѣси, жѣно, она бел'ѣћ ис подрѣма — она дѣнесе ѣдма.

бел'ѣкче -ѣкчѣта с *в ѣолакѣлче.* — Донѣси, жѣно онѣ бел'ѣкче да попијемо по јѣдну да се прекрѣстимо.

бел'ѣна ж *дебѣла, груба конойѣлана ѣканина која се ѣросѣише.* — От конопл'ѣ ткѣл'ѣ смо за бел'ѣне, простирачѣ за тѣше... *Уѣ бел'ѣнче, бѣл.*

бел'ѣнче -ѣнчѣта с *в бел'ина.* — Тѣри бел'ѣнче у чул'ѣну испот пѣпѣла. Бел'ѣнчѣше се ткѣл'ѣ от конопл'ѣ.

берѣтка ж *округла чохана кѣѣа.* — Берѣтке нѣсе кѣтал'ѣици, ћулафе Шѣпѣтари, а пѣјкаче Срѣби. *Уѣ барѣшка, борѣшка.*

бетѣн -ѣна м *мешѣвина ѣска цементѣа и воде која се уѣошребѣвава у грађевинарѣѣву.* — Стврѣдило се, бетѣн се учинѣло. Сѣ(д) су и темѣл'ѣ и за кѣће од бетѣна.

бешѣка ж *дечију лежѣја за ѣуѣање, који је окачен на кукама ѣричврѣћеним на стабилном ѣостѣѣљу.* — Бешѣке су имѣл'ѣ гѣспође, а ми сел'ѣнке повѣјѣл'ѣ смо дѣцу у кол'ѣвке.

бѣло с *в сл'ѣме.* — Прѣво се постѣви бѣло, па мѣѣје, па рѣгови.

бил'ѣгѣја ж *в бел'егѣја.* — Кад би косѣл'ѣи, бил'ѣгѣју би држѣл'ѣи у кѣфу с водѣм.

бисѣге, бѣсага ж *мн двѣстирука ѣѣорѣа од ѣканине.* — Сѣме от пшѣнице смо узѣмѣл'ѣи из бѣсага и бацѣл'ѣи из рукѣ. *Уѣ бисѣзи.*

бисѣзи, бѣсага м *мн в бисѣге.* — Пѣни бисѣзи стѣвѣри што сам кѣпѣјѣо за слѣву.

блатѣр -ѣра м *стѣари ѣшиѣ казана за дѣстилѣцију ракије који је узѣдан цицѣлом.* — Онѣм старѣнскѣм казѣнем, онѣм блатѣрем нѣ мож више од четѣри на дѣн д истѣраш. *Уѣ ѣѣћинар, чучаѣац.*

блѣтѣвача ж *в ѣлоѣћѣвача.* — Нѣјпре кѣће бѣл'ѣ блѣтѣчѣе, у блѣтѣчѣе се жѣвѣло.

блѣто с *в кѣл'ѣишѣе.* — Рѣд чѣрпѣча, рѣд блѣта. З блѣтем се и зѣдѣло и мерѣмѣтило.

блѣк м *ѣѣека већѣх дѣмензија за зѣдање која има шуѣѣѣине.* — Брже идѣ ка се зѣда блѣковѣма но цицѣлом. Мѣјстор мѣже да узѣда прѣко пѣсто блѣкова на дѣн.

богѣлама ж *в баглама.* — По дѣве богѣламе на јѣдна врѣта дѣста је ако нѣсу тѣшка.

богурѣр -ѣра м *в бугарѣш.* — Кад би ни се окѣвѣсил'ѣи богурѣри, отѣгла би се она кѣжа, а кад би се осѣшѣл'ѣи, скорѣл'ѣи би се.

бокѣл -ѣла м *ѣмајѣлирани, ѣлѣстѣични или стѣаклѣни суд са дрѣшѣком за воду.* — Бокѣлом посѣпѣе да се умѣѣву. Расѣпѣла би по нѣкол'ѣико бокѣлѣа водѣ по ѣбѣру. *Уѣ бакал.*

бѡкча ж део женске одеће који се носио преко кошуље, односно сукње са задње стране. — Стареје жене носил' и бѡкче преко рубине. У бѡкача сам се удала.

борѣтка ж в *берейка*. — Како га знам, знам га з борѣтком.

брѡва ж *метални уређај за затварање вратиша кључем*. — Кад изгубиш кл'уч, мѡраж да разбијеш брѡву, но штѡ ћеш.

бразин -ина м в *брозин*. — Реко да испразним и опѣрем овај бразин да се не кѹпе мѹве по њѣму.

бранзин -ина м в *брозин*. — Ѐспаде ти ми из руке онај бранзин, па ти се скѡтрл'а, па се ѡл'иша, ѹпропасти се.

братѹшка ж в *брѹшка*. — Врѡта била прѡста па се затвѡрала братѹшкама.

брвнѡра ж *кућа од брвана*. — Брвнѡре правил' и по планинѡ, код нѡс плѡтнѡче. Уѹ *брвнача, брвњача*.

брвнѡча ж в *брвнара*. — Истѣшу се грѣде, усѣчѹ се на крајеве, па се наслѡжу, ѣто ти брвнѡча. У брвнѡче здравѹје да се живѹи, но у ове кѹће што су од бетѡнскија блѡкова.

брвнѡча ж в *брвнара*. — Брвнѡче несѹ бил'е вел'ике, по једна сѡба, рѣтко којѡ да је била виша.

брдила с мн в *брдило* — Брдил'има удѡраш да сабијаш пѡтку.

брдило с *ѹрибор за ткање састѡављен од две ижлебљене ѹолуге у које се сѡавља брдо*. — Брдо је у брдило; увѡтиш за брдило па ткѣш. Уѹ *брдила*.

брдо с *ѹрибор за сабијање ѹѡшке кроз који су ѹровучене ниѹи основе*. — Прво се увѡди у ниѹе па у брдо.

брѣнце, брѣнцеѡта с 1. в *баланѡа*. — Онѡ окрѹгло от канѡара, онѡ се зовѣ брѣнце. 2. *куглиѡа у звону за сѡоку*. — Како ће да се чѹје без брѣнцеѡта.

брѣтѹшка ж *брѹшка*. — Она брѣтѹшка би се разлабѡвила и вадила, па не смо имѡл'и чѹм да затвѡрамо врѡта.

брзин -ина м в *брозин*. — Шѡта да рѡдим с мл'ѣкем, ѹма ка пѡло брзинѡа.

брѹтва ж *врѹиша ножа са кориѡама за склаѹање*. — Какав ми је тѡ чѡбѡнин без брѹтве.

бркл'ѡја -ѡје ж *дрвена ѹѡснаѹи ѹалиѡа којом се меша ѹесѹѡ ѹројаног брашина*. — Сѹпа се врѹћа вѡда у брѡшно, па се мѣша бркл'ѡјѡм. Уѹ *бркл'ѡја, бркл'ѡча, горужѡа, кашѹка, лѡжиѡа, лаѹаѹиѡа, мешѡјака, сѹѹруѹка*.

бркл'ѡја ж в *бркл'ѡја*. — Нѡјпре брѡкамо бркл'ѡјком, па га угнѣтамо па га тѹримо на танѹр и растѡњимо, па га тѹримо у црпѹл'у.

бркл'ѡча ж в *бркл'ѡја*. — Ако неѡмаш бркл'ѡчу, брѡкај клагѹјѡм.

брѹница ж в *брѹшка*. — Каже, помѣри тѹ брѹницу, неѡко је на врѡта. Брѹнице-ма се врѡта затвѡрал'и.

брѹшка ж 1. *ѹримѹѹивна дрвена најрава за затварање вратиша с унутрѡрашње стране ѹѡмерањем лево-десно*. — Нѹсмо имѡл'и ове фѡбричне брѡве, но смо затвѡрал'и врѡта брѹшкама. Уѹ *браѹшка, брѹшка, брѹница, брѹшка, врѹшка, кл'учаниѡа, обрѹшка, ѹракавиѡа, ѹракал'иѡа, шул'*. 2. в *кл'учаниѡа* 2. — Брѹшѡком мѡжу да се отвѡрају и затвѡрају врѡта и са спѡл'ашње и са унутрѡшње стране.

брози́н -ина м *емајлирани суд са врелом*. — Котл'ичиће би турал'и на ве-
рйге, а брозине на шпорет, да се не огара. Уй *брзин, бразин, бранзин, бронзин*.

бронзи́н -ина м *в брозин*. — Бронзи́н се највише употребл'авао да се ва́ри
мл'еко у њега.

бру́с м *специјална врста камена којим се ошири коса*. — Не трѣба ми бру́с,
цео дан ћу да косим без њега.

брусара ж *в водир*. — Пра́ви косач не би коси́о без брусаре. Закачи брусару
за каиш, ил' за ногу испот кол'ена, па те́рај.

бубња́ра ж *врста лимене њећи за огрев дрвима*. — Ништа брже не може да
ти утрије сабу од бубњаре. Уй *кафшор, фаруна, форуна, фуруна*.

бугаре́ш -еша м *врста кожног ојанка који је озго изукришан ојушама*. —
Бугаре́ше су носил'и овј дол'е преко Дрима. Уй *богурери, гогачки, гогиши, гок-*
ски.

бу́дак м *в шрнокој*. — Без бу́дака ово се не може. Ово већ бу́дакем, мати́ком
не мож.

букаги́је, букагија ж *мн гвоздена направа за љушање коња*. — Букаги́је није
умео свако да распути. Уй *железа, сиушило, клечка, вериге, љранге, франге*.

буко́ла ж *в водир*. — Цео дан коси з буколом везаном испот кол'ена.

бу́нда ж *в ћурак*. — Ојдоше му паре от куће на бу́нде.

буњштарка ж *в рога*. — Ви́лом се издаје се́но, а гвојзеном ви́лом, буњи-
штарком се това́ри и де́не.

бурѣнце -ѣнци́та с *в буцак*. — Бо́л'а је била во́да из бурѣнци́та, но ис крча́га.

бури́ло с *дрвени суд са дршком љолукружног облика, два ушора и два*
ошвора; служи за држање воде за љиће. — Једна же́на ис По́л'ана украла бури́ло
ка се жени́о једа(н) на́ш рођак.

бури́лце -љлце́та с *в буцак*. — Напу́ни бури́лце воде, па понеси са себо́м у
њи́ву, кад ожѣдниш да пи́јеш.

бури́лче -љлче́та с *в буцак*. — Неко би носи́о во́ду у бури́лче, а ко га не би
имао носи́о је у кона́ту.

бу́рма, бу́рме ж *в чарак*. — Одвидаш ону́ бу́рму, па напу́ниш ла́мбу га́сем.

бусара ж *кућа љокривена бусењем*. — Не́кат се живѣло у бусаре. Уй *бусења-*
ра, бусењача, бусовача, буснача, земуница.

бусења́ра ж *в бусара*. — Мој о́тац се роди́о у ту́ бусења́ру.

бусења́ча ж *в бусара*. — Није се има́ло, па се живи́ло у бусења́че.

бу́снача ж *в бусара*. — Бу́сначе су покривѣне бусењима.

бусова́ча ж *в бусара*. — Причају да су не́клад у Кош бил'е све бусова́че.

буца́к -а́ка м *дрвени суд за држање воде за љиће мање зајремине од бурила*.
— У буца́к смо носи́л'и во́ду ра́дницима у по́л'е кад би ра́дил'и. Уй *љбан, жбан,*
љбанче, жбанче, бури́лце, бури́лче, бурѣнце.

В

ва́ган вага́на/вага́н -а́на м *дрвени суд кружног облика већих димензија из*
којег је истовремено јео већи број чланова љородице. — Да си вре́дан за мати́ку ка
што си на ва́ган до́бро би би́ло. Уй *воган*.

вајат м в *ајай*. — Падао је снѐ(г) ка бок што мџе и сѐмо су попџви за-пѐл'ил'и и кл'ѐке, и то у вајат — други нико.

вакче, **вакчѐта** с в *канџарица*. — За помѐло могѐше да с измѐри и онѐм ва-кчѐтем.

вангла, **вангл'ѐ** ж *већи емајлирани суд са двема дршкама, који се обично користи за држање џесџа док ферменџира*. — Искџпѐло ми тѐсто, искџчило из вангл'ѐ. Уџ вангло.

вангло -а с в *вангла*. — Напрѐвила би по пуно вангло уштџпака децѐма. Уџми сѐма, извади ис тога вангла.

ваџриште с в *ложџиште*. — Онџма цџганскимѐ шпорѐтимѐ брџо прегорџ ваџриште.

ведрица ж *дрвени суд са дршком за мужу*. — На јѐдну мџжу напунила би по нѐкол'ико ведрица мл'ѐка.

вѐл'ника в *вруџара*. — Ко пије ракију, вџл'ику чѐшу треба да попије ка се укрџсти.

вѐнац -нца м 1. *горџи део, ивица земљаног суда за кување јѐла*. — Напуни грѐне до вѐнца, не смѐж да га препуниш. Уџ грлић. 2. в *џлеџеница*. — Онџ горе посе се упл'ѐте у вѐнац.

венчанџца ж *грѐда која се сџавља на зид џо дужини, на којој лежи кровна консџрукција*. — Држаџ сакривѐну пушку испод венчанџце. Уџ айула, насџевница, џодвала, надзидница, џодрџснача.

верџга ж *ланац над огниџиџем о који се вѐша суд са врѐлом у којем би се неџио скувало или џодрџјало*. — Да скинем котл'џче с верџге, па ти се спотѐкнем па пѐнем и попѐрим се. Уџ верџге.

верџге, **вѐрига** ж мн 1. в *верџга*. — Нџди да ми помѐгнеш да скинем котѐо с вѐрига. 2. ж в *букаџије*. — Спуџти га верџгема и остави у л'ивѐду поред рѐкѐ и тџ га наџѐм џвече.

вѐшал'нца ж в *офингер*. — Ко знѐ кол'џко џма џл'ина на вѐшал'ице, пуџн шифуџѐр.

вешѐл'ка ж 1. в *чивилук*. — Закѐчи на вешѐл'ку одѐло да ти се не вџчѐ по собѐ. 2. ж в *офингер*. — Нѐкад се џије имѐло, а сѐд по нѐкол'ико кошул'а на јѐдну вешѐл'ку.

вѐда вѐдѐ ж в *чарак*. — Полако одвидѐј вѐду и пѐзи да не остѐне џ руке.

виџѐнка ж *део женске одеџе од вунене џканине који се носио с џредње сџране џреко сукње*. — Преко раше опѐше се виџѐнка попл'ѐтѐна и навѐзѐна. Уџ увиџѐнка.

вѐла ж *дрвена алаџка за сакуџљање сѐна која има два џарошка савџјѐна навише, а џреџи у средини џод углом од 45'*. — Тури му вѐлу сѐна волѐвима за вѐчѐру.

вил'џшка ж 1. *дрвена рогља на којој су се џлели гаџџани*. — Гаџтѐне смо пл'ѐл'и на вил'џшку. Уџ рогља, рокл'а. 2. в *рогл'а*. — Вил'џшком се рџне, а вѐлом плѐсти.

вѐтео -тла м в *виџлић*. — Помѐриш онџ дрѐце на вѐтео.

ВѢТЛО с в *виѣлић*. — Кад нѣ би имѣл'и вѣтло, нѣко би мѡрао да држи канѹру док овѣ матѣ на цѣвку.

ВѢТЛ'ИЊ м дрвена најрава у виду крѣпа у хоризонталном положењу на који се стѣвљала ѣређа кад се моѣвала. — Вѣтл'ић — овѣко укрѣћена двѣ дрѣвета на један ка кѡлац закѡвана. Уѣ *виѣло, виѣлићак, виѣло, виѣло*.

ВИТЛ'ИЊАК -ѣка м в *виѣлић*. — Канѹра се стави на витл'ићак па се мотѣ. Матѣл'и би с витл'ићака.

ВѢТО -тла с в *виѣлић*. — Тѹри канѹру на онѡ вѣто па матѣј цѣвке, ил' клѹпче, шта ѡћеш.

ВИТРАЊИЦА ж в *фиранга*. — Зѣвесе су дугѣчке, а витрајнице кратке.

ВЛѦС -а м *влакно вуне, конойѣ или лана ѣвразредног квалитѣта*. — Ка смо гребенѣл'и конѡпл'у, прѣво би извѣдил'и влѣс па пѡсл'е штѣм. Уѣ *власник*.

ВЛАСНИК -ѣка м в *влѣс* — Онѣ власнице ѹзми па на онѹ чешѣл'у чешл'ѣј.

ВОГѦН -ѣна м в *ваган*. — Задрѡби пѹн вогѣн кѣселога мнѣка ел' сѹрутке, па тѹри на сѡвру, кѡме се јѣ нек јѣ, ко нѣ, нек се дѣгне

ВОДАНИЦА ж в *мл'инац*. — Воданица за кѣфу мѡже да се наѡштри да мѣл'е ка нѡва.

ВОДЕНИЦА ж в *мл'инац*. — Ђто и тѹ двѣ нѣисправне воденице, а јѣ нѣм ш чѣм да самѣл'ем кѣфу. Уѣ *воденица*.

ВОДЕЊАЧА ж в *водир*. — Кат кѡсиш брѹз држиш у водењачу. Брѹс мѡкар ка се извѣди из водењаче, бѡл'е оштри кѡсу.

ВОДѢР -ѣра м *ѣосуда са водом за држање бруса ѣри косидби*. — Тѹри бел'егѣју у водѢр, па га закѣчи за кѣиш, ил' вѣжи за нѡгу. Уѣ *брусара, букола, водењача, кабл'ина, калаѣа, каланкура, канѣа, канѣица, кориѣо, кофа, рог, чѣштура, чевргања, чуѣура*.

ВОДОВАЛ'А ж в *ѣл'ускавица*. — Готѡво свѣка кѹћа имѣла је водовал'у. Онѹ вѡду пѡсе расѣпл'и низ вѡдовал'у.

ВОШТѢПА ж *вошѣана* кугла којом се глача конац ѣри ручом шивењу. — На воштѣш кѡнац воштѣном па шѣјеш.

ВРАТ м в *ѣѣа*. — Понѣко ју завѣри по једно пѣрче арматѹрѣ у врат да ју ојачѣ.

ВРАТА -ѣти с мн 1. *ѡѣвор* кроз који се улази у кѹћу, односно собу. — У овѹ кѹћу су за тебе врата увѣк отвѡрена. 2. *ѡѣвор* на шѣедњаку за ложење. — Затвѡри врата о шпорѣта да не пѹши.

ВРАТНИЦА ж *велики ѡѣвор* на дворишној огради за улаз колима. — Крз вратницу се улази кѡл'има, а фамѣл'ѣја крс капѣцик.

ВРЕСЛО с 1. *метѣална најрава* о коју виси звоно говечеѣу о вратиѹ. — Вресла за звѡна прѣвил'и су ковѣчи. Уѣ *ѣел'ѣг, огрл'ак, огрл'ѣца, грл'ѣца, обрѹч, лубац*. 2. с *ѣолукружна ѣокреѣна дршка* на кѡѣлу. — Лѡнац ѣма дршке, а котл'ѣчићѣи вресла.

ВРЕТѢНО с дрвени *шѣѣић* зашѣѣен на крајевима, на којем се ѣреде. — Прѣл'и смо на мал'ку и на вретѢно. Уѣ *врѣшено*.

ВРНЧѢНИЦА ж *канѣ* којим се ѣлеѣе лице ѡѣанка у домаћој раѣиноѣти. — ВрнчѢнице (о д) дѣбл'ѣга кѡнца. Уѣ *врчанка, врчаница, врнчаница, фрчаница*.

гнѣздо с *месѣо где кокош носи јаја*. — Не дѣже се из гнѣзда, оће да л'ежѣ. *Уѣ гнѣздо, ѣолог, легло.*

гњѣздо с *в гнѣздо*. — Напрѣвила ми једна кокѣшка гњѣздо у сѣми ѣѣшак, оће да л'егне (да лежи на јајима).

гѣгачки -ија (о опанцима) *в бугареш*. — Од говѣђе кожѣ гѣгачки су нѣшто и вал'ѣл'и, а о(д) свѣѣскѣ бѣш нѣшга.

гогѣшт м *в бугареш*. — Најпре смо грѣдил'и гогѣште.

гѣкски -ија (о опанцима) *в бугареш* — Гѣкски су от кожѣ и ѣпута.

голубѣрник м *смешѣјај за голулове*. — Подивл'ѣл'и гѣлубови нѣте у голу-бѣрник.

горѣжда ж 1. *већа кашика ѣолуѣѣѣстѣог облика са дрѣшом, служи за сѣѣ-ње јела или одвајање суруѣке од сира*. — Сѣрутку одирѣјѣмо горѣждом. *Уѣ куѣлѣча*. 2. *в брк'ѣја*. — Измѣша се тѣсто горѣждом, па се тѣри на танѣр да се растѣњи.

грабѣл'а ж *дрвена найрава са већим бројем зубаца која служи за сакуѣља-ње сена*. — Прво се повилѣ па се пограбул'ѣ грабѣл'ом.

грабул'ѣште с *држало на грабуѣи*. — Грабул'ѣшта се прѣву од лѣкога и мѣкога дрѣвета.

грѣд м *мера за мерење јачине алкохола*. — Сѣгуран сам да нѣма вѣше от петнѣјез грѣдѣ. *Уѣ градир, градомер, градомир*.

градѣр -ира м *в град*. — Кад нѣмам градѣр д измѣрим кол'ѣко је јѣка, вѣдим онѣко на тѣмин.

градомер м *в град*. — Вала, кад би нашѣо нѣгде да кѣпим градомер, кѣпијо би га.

градомир м *в град*. — Кат попијем дѣбро, знам кѣка је ракија и без градомира.

грађа ж *в јѣија*. — Прѣпаде му грађа за кућу.

грѣбен м *в грѣбени*. — Прво се онѣ конѣпл'а очешл'ѣ на грѣбен, па на че-шѣл'у.

грѣбене ж мн *в грѣбени*. — Пѣсл'е грѣбѣнѣј з грѣбенема, остѣла би до пѣсл'е пѣла нѣѣи.

грѣбени м мн *найрава са дугим мѣталним зуйцима за грѣбенање коноѣѣе*. — Јѣш ми седѣ грѣбени на тѣван. *Уѣ грѣбене, грѣбен*.

грѣна ж у *ѣолукруг савијена игла, задњим делом ѣричврѣћена за ѣарче ѣканине, која служи за ѣридржѣвање ѣканине ѣри ручном шивењу*. — Грѣпом се закѣчи онѣ што се шѣје, па се држѣ испот кол'ѣна. *Уѣ грѣйка, кука, кукл'а*.

грѣпка ж *в грѣја*. — Кѣ нѣ би имѣо грѣпу, држѣо би пот кол'ѣно један крај онѣга што шѣје.

грѣшма ж *в ѣѣл'ѣи* 2. — Пѣсе нѣоколо ју се урѣди грѣшма за ѣкрас и ѣна дѣђе л'ѣпа.

грѣва ж *в грѣвна*. — Мѣкнеш онѣ чивѣју испод грѣве па скинеш кѣсу са ко-сѣшта.

грѣвна/грѣвна ж *мѣтални ѣрсѣен који сѣјаја косу са косишѣем*. — Грѣвне смо купѣвал'и кот ковѣчѣ. *Уѣ грѣва, грѣвња, грѣмна, ѣрсѣен*.

грѣвња/грѣвња ж *в грѣвна*. — Ако си мѣјстор, грѣвњу мѣш сѣм да напрѣ-виш.

грѝза грѝзѣ ж *сечиво најраве за резање дувана*. — Грѝзѣм се усѝтни дуван баж добро.

грѝмна ж в *гривна*. — Грѝмна стѣгне кѝсу на косиште да не мрда.

грѝло с в *усѝрслица*. — Онѝ грѝло испот кол'ѝра л'ѣпо навѣзѣно.

грл'ѝћ -ѝћа м в *вѣнац*. — Ако је напуњена преко грл'ѝћа, ѝна ће да искѝпи.

грл'ѝца ж в *врѣсло*. — Грл'ѝце су гвојзѣне, куповал'и смо и кот ковача.

грѝнац -нца с *грне веће заѝремине*. — За свадбе, ил' за славе ка трѣба више јѣла, пристал'ал'и би у грѝнѝве. *Уѝ куйушњарка, лонац*.

грѝне -та с *земљани суд за кување на огњѝштиу*. — Раније смо кѝвал'и у грѝнѝће. *Уѝ рукаѝка*.

грѝдњача ж 1. *рейко ѝамучно ѝлаѝно, газа, у коју се сѝпа млеко згрушано дејсѝвом сириштиа, да би се исцедила суруѝка*. — Прво се одѝри, па се сѝпа у грѝдњачу да се добро исцѣди онѝ сѝрутка. 2. в *завѝјач*. — Каѝце са смѝкем завѝјају се грѝдњачема.

гѝвно/гувно, -а с *ѝпростѝор у двориштиу за смешѝтај сѝна*. — Да му видиш гѝвно, пуно му стѝгова сѝна. *Уѝ гумно, сењак*.

гугѝш -ѝша м в *бугарѝш* — Гугѝши су гѝкски опанци, овѝ што се нѣгде вичу бугарѝши.

гѝжва ж 1. *карика од армаѝуре, уѝреденог ѝруѝа, односно лозе, која држи ражнику окачену о сѝуйцу*. — Направи гѝжву од лозѣ, па се прекѝне, па мѝке. 2. в *игл'еница*. — Пребију се сѝнѝца и проѝеп сврѝдлом па се крз анѣ рѝпе прѝтне гѝжва.

гѝма ж *гумено или ѝластѝично црево за вађење ракије из бурѝта*. — Ка дѝђе при днѝ арѝова тѣшко се ваѝи гѝмом. *Уѝ црево, шмрк*.

гумѝјка ж в *гумача*. — Да нѣмаш јѣдну гумѝјку да ми дѝж за маѝо.

гумѝча ж *шиваћа игла средње величине*. — Ыгла гумѝча је вел'ика, с ѝѝ(м) мѝжеш да закрѝпиш опанце. *Уѝ гумаѝка, коѝторка, крѝл'ача*.

гѝмно -а с в *гувно*. — Дотѣра нешто сѝна тѝ у гѝмно па шта му дѝ Бѝг.

гѝња ж *вунена блуза*. — Огрѝни гѝњу, па ѝјт за стѝком.

Д

дѝлап -ѝпа м 1. в *долай* 1. — Свака кѝћа у л'ѝцку сѝбу имѝла је дѝлап покрај оѝѝака. 2. в *долай* 2. — Тѝри помало јѣчма место каѝфе, па окрѣћи онѝ дѝлап на огањ.

дѝнце дѝнѝѣта с в *дно*. — Окренеш ју дѝнце гѝре па тураш помало воде да заѝне.

дѝска ж в 1. *срѝце*. — На онѝ дѝску се тѝри камен да се не помѣра рѝзбој. 2. в *уѝгега*. — Рѝзбој гѝре ѝма дѝве ѝтеге. 3. в *шинда* 2. — Код нас нѣма крѝвова покривѣнија дѝскама.

двоспрѝтница ж в *кула*. — Постѝо домаѝин чѝвек, направијѝ двоспрѝтницу.

дѣбе -та с 1. в *кабличѣ*. — Имѝдсомѝ неко дѣбе пуно смѝка. 2. в *сѝуйа*. — Маѝсло се прави тако што се ставѝ мнѣко у дѣбе, па се мѝти.

дебел'ѝвина ж в *дебел'ина*. — Шѝл'и смо рубѝне о дебел'ѝвине.

дебел'ѝча ж *женска кошуља од грубог коноѝљаног ѝлаѝина*. — Не знѝте ви шта су дебел'ѝче.

дебѣл'вна ж *фино конољано илаино од лана и ѿвесме*. — О(д) дебѣл'ине није бiло лoше да се нoси.

дебл'ишта с *грубо конољано илаино од влакана слабијег квалииетиа*. — О деbl'ишта смо прaвил'и прoстирaче.

дѣкица ж *урасни ѿкривач за кревети*. — Дѣкице се украсaвају ка се ткѣду. Дѣкицама се покривa напрaвл'ен крѣвет.

диван м *в дивана*. — Више сам вол'ѣо да спaвам на диван но у сoбу.

дивана -анѣ/дивана -е ж *ѿрoсѿор између соба на сираиу*. — Покoјни стaрац oстаде да спaва на дивану. *Уи диван*.

дизија ж *в ђимија*. — Прoпaдоше ми чѣрпичи у дизаје.

димица ж *в балон*. — Траје још мaло, ѿма ка пoла димицане.

дѣмњак м *в оцак*. — Ако је спoл'а, дѣмњак мoра да се озидa фaсадном ци-глoм.

дѣмњача ж *кућа са огњишћем на средини*. — Онo најпре нико није имao кул'е но смо сви живѣл'и у дѣмњаче.

дѣрек дирѣка м 1. *греда у верѿициалном ѿложају која држи водоравне греде уграђене у кући*. — Ови тaмо штo су, одвојо сам и за дирѣце. *Уи кушак, уи-рaч, ѿондра, ѿой, ѿослоњач*. 2. м *сѿуб на којем лежи греда у кућној констѿрукцији*. — Отѣкл'е му нoге, учинѣл'е се кај дѣрек.

днo с доњи хоризонѿални део каце или бачве. — Ако не држи, посипл'и помало пшеничнога брашна по днy. *Уи данце*.

дoлап долапа м 1. *ѿравоугаono удубљење у зуду собе, које служи за ошаву*. — У долап се држаo шећер и кафа. *Уи далай, долой, долуй*. 2. *лимена ѿосуда ваљкастoг облика са ошвором и дршком која иде кроз осу, служи за ѿржење сирове кафе на ваѿри*. — Онo кад нeсмо имaл'и шпорѣте узел'и би помало јѣчма па тyри у долап па нa огањ пржи; тo смо ти мл'ел'и и пил'и уместо кафе. *Уи долой, долуй, ѿржул ин, далай*.

дoлма дoлмѣ ж *в цокла*. — Висoка дoлма, овaко ка до кoл'ена. Искочило преко дoлмѣ.

дoлон м 1. *в долай*. — У дoлоп смо пржил'и јѣчам, кo је па имaо да купи кa-фу. 2. *в долай*. — У дoлоп ми је бѿјо ѿвек пyн буђелар пaра, онако незакл'учане.

дoлуп долyпа м 1. *в долай*. — Понѣки дoлуп би бѿјо онако само окрѣчен, а понѣко би му напрaвијо поклoпaц па је мoго и да се закл'учa. 2. *в долай*. — Штa се ѿчени с онѣм долyпем да л'знa кo да ми кaже.

дрaнг м *в дронга*. — Старѿинскѣ кyће затвaрал'е се дрaнгом.

дрaнга ж *в дронга*. — Затвaрал'и смо вратa онѣма дрaнгама.

драпѣри -ѣра м мн *в фирaнга*. — Кад ѿма зaвеса, мoже и без драпѣра.

дрвце дрвцѣта с *в срдакце*. — Тyриш цѣвку на онo дрвце у савѣл'ку, па прѣтснеш, па ткѣш.

држaло с *дрвена ручка на мошѿици или некој другој гвозденој алаѿки*. — Држaло за матѿку је нaјбол'е от црвѣне врбѣ.

дрoнг/дрoнг -а м *в дронга*. — Рече: мoрам да се дѿгнем, заборaвила сам да тyрим дрoнг.

дронга ж дрвена ѓречка уграђена у зиду у водоравном положају, која служи за зашварање врати са унутрашње стране. — Тӯри дронгу и спавај мирно без брйге. Уй дранг, дранга, дронг, засовница, засоница, шул'.

дршка ж в сай. — Показовали би ми мōзōл'е о(д) сапа.

дубак -пка м дрвена најрава која се састјоји од ѓостјоља које ѓовезују чешири сјубића са горњим делом, на коме је ошвор ѓречника шридесетјак цм, у којој се сјављају деца да сјоје. — Извукла би ми се чорица из дупка па би се баул'ала по куће. Уй дурацак.

дуга ж једна од дасака у каџи, бачви, односно бурейу. — Између дуга прави мајстор тура шавар.

дугме -та с ѓредмеј округлог облика са ружицама, служи за заковчавање ѓровлачењем ѓроз ѓейшу. — Сад ви́чемо дугме, а не́кат смо то звал' и пул'ија. Уй ѓул'ија, ѓул'ка.

дурацак -а м в дубак. — Неће дете да седи у дурацак, но плаче, оће да се држи. Извукла би се сама из дурацака.

душек душѣка м део ѓостјелине најуњен вуном на коме се сјава. — Макосмо сламарице кад искочише душѣци.

душѣклак -еклака м 1. ограда изнад сјейенишиа. — Ограда повр стуба зовѣ се душѣклак. 2. м в шрайазан. — Мусафјрске сѣбе имал'е су душеклаце.

душѣкче -та с в душече. — Треба да се изнесе душѣкче на сунце да се суши.

душѣма ж украсни ѓокривач за колевке. — Душѣмом би покривал'и кад би ѓшл'и у рѣд, ел' кад би имал'и гѣсте. Уй ирам, ирамче, ѓокривача, сјрука.

душѣче -та с ѓросширач за колевку најуњен вуном. — С једнем душѣчетом сам подњивила сву децу. Уй душекче.

Б

ђемјја ж в ѓимија. — Иж ѓѣмија ћерпичи се слажу у фуруне ако те да се печу.

ђимјја ж слог ѓек изрезане сирове цигле у којем се суши ѓриродним ѓуштем. — Ка се просушу ћерпичи, ређају се у ѓимјје да се осушу. Уй ѓемија, дизија, камара, ћемер, која, куиџа, кућарица.

ђу́век м в ѓа́фа. — За ѓу́век надрѣбиш та́зе мѣса свѓњско́га, па помѣшаш с орѓзом и удрѣбл'еним кромѣдом, па тӯриш пот сач, да се запѣче — прсте да пол'ѓжеш.

ђу́гум ѓугума/ђугум -ума м бакарни суд за воду са уским грлом и дршком. — Л'егѣн у јѣдну рӯку, а ѓугум с водѣм у дрӯгу, па посипуј л'уде да перу рӯке.

ђуксѣр -ѣра м в огрл'ак. — Она ѓуксѣр цѓпцео извѣзѣн стави се ка се идѣ на сабор.

Е

ѣксер/ексѣр -ѣра м гвоздени клин за закивање. — Требаће ми дѣсет кѓла ѣк-сера. Уй баскија, шел'иш.

Ж

жбѣн м в буцак. — Пртӯрал'и смо се не́како са жбѣновима.

жбѣнче -та с в *буцак*. — Имѣл'и смо некаке жбѣнчиће за вѣду, у њи смо носил'и кад би ишл'и да радимо у пол'е.

жел'ѣза с мн в *букагије*. — Жел'ѣзема би спућавѣл'и кѣње кад би пѣсл'и.

жл'ѣб м 1. *дугачко дрвено кориио у којем се овцама даје зоб*. — Дјѣмо и помало зѣби у жл'ѣб. *Уи кориио, л'уг*. 2. в *ил'ускавица*. — Пл'усни ону вѣду на жл'ѣб, она искѣчи напол'е.

3

зѣвеса ж *дуги, унутрашњи засѣор од иканине за ирозор*. — Ка се нѣко усѣл'и у кућу свѣко донѣсе по нѣшто, нѣко зѣвесе, нѣко сѣдове, штѣ кѣ мѣже.

завијач -ѣча м *илатинена криа којом се завија отвор каце*. — Они завијачи бѣл'и ка снѣг. *Уи грудњача, иокривача, иривезач, ировезач, ирекривач, цедило*.

завијача ж в *зайињача*. — Ка(д) ткѣш, попущтиш оснѣву па затѣгнеш завијачом.

зѣкл'учак -чка м в *шул'*. — Онѣ дѣл'е испод брѣве мѣ зовѣмо зѣкл'учак.

закл'учѣница ж в *шул'* — Каже, повучи закл'учѣницу да не најѣ нѣко.

зѣод м в *нужник*. — Срмѣта је било да се каже нѣжник ил' ѣнеф, виѣл'и смо зѣод.

зѣнењача ж в *зайињача*. — Запењача има двѣ дѣла, јѣдан се тѣри у рѣпу од вртѣла, а дрѣги прѣтне кроз њѣга, па закѣчи ексѣром, ел' дрѣцѣтом.

зѣпињача ж *ирибор на иредњем вратишу којим се зѣшеже основа*. — Зѣдња зѣпињача је ѣбична мѣчѣга, а прѣдња је краћа. *Уи зѣињача, завијача, ил'ичица*.

зѣсѣвница ж в *дронга*. — Куће бѣ(з) зѣсѣвница нѣсу бил'и сѣгурне нимѣло.

зѣсѣвница ж в *дронга*. — Напрѣви се кутѣја о дѣсака за зѣсѣвницу, па се узѣда у зѣд на средѣну врати.

зѣсторак -рка м *иканина иосѣављена иреко максимално најѣњене вреће*. — Ка се врећа прѣпѣни, одозгѣр се тѣри зѣсторак, па се преко њѣга изукрѣшта канѣпем да се не расипѣје жѣто из њѣје.

зѣструг зѣструга м *иљоснаиши дрвени суд кружног облика са иоклоицѣм за млѣчне ирѣрађевине које се носе за оброк у иѣљу*. — Понѣси у зѣструг мало сѣра и скѣрупа па ѣжинај, се нѣм ка(д) да ти донѣсем. *Уи сол'арче*.

зѣдно с *метална најрава која се вѣша јѣдном грлу о врати да звони у иокрѣшу*. — Ако нѣмаш угѣча зѣдно се турѣ на најбол'у ѣвцу. Нѣмаш да виѣдиш бѣл'ук бѣз(з) зѣвна. *Уи своно*.

земл'ѣра ж *земљани иод у собама*. — Није бѣо пѣд о(д) дѣсака ка сѣд, но земл'ѣра. *Уи земл'уша*.

земл'уша ж в *земл'ара*. — Земл'уша се брѣсала мѣтлом.

земунѣца ж в *бусара*. — Нѣкол'ико гѣдина се кријѣ у земунѣце.

зѣнгѣја ж в *узѣнѣја*. — Тѣри нѣге у зѣнгѣје.

зѣд зѣда м *верѣиѣкални, сѣѣлаишњи, или ирѣградни унутрашњи дѣо куће од цѣгле, блокова или камена иѣвезаних малѣшером*. — Испѣцѣл'и зѣдови ка да је бѣо зѣмл'отрес.

зѣбница/зѣбница ж *шорбица из које се даје коњима зоб*. — Напѣни и зѣбница зѣбом и не бѣј се за њи

зубац/зубац -пца м *један из низа дрвених клинова на грабуљи*. — Дао ми једну ломатину грабуљ'е која нѐма поља зубаца.

зѐмба ж в иребојац. — Рѐпе на она опанак пробѐју се зѐмбом, па се прѐтне опѐта.

S

свѐдно с в звоно. — Кад би слѐзил'и ис планинѐ, на угѐче двѐ вѐл'ика свѐна.

И

ибрик ибрѐка м *земљани суд за служење ракијом који има дршку, већи ошвор с горње и мањи ири врху с бочне сѐране*. — У домаћинску кућу се слѐжи из ибрѐка, а не и(з) шишића. *Уй бардак*.

игла ж 1. *зашиљен метални предмет са ошвором за конац на задњем делу, уйошребљава се за шиће*. — Терзије шил'и иглом. **2.** *ирибор од челичне жице са кљуном ири врху, уйошребљава се за илешење*. — Пѐсе попл'ѐтеш иглом. Цѐмпѐре пл'ѐтемо иглама.

ижѐпа ж в ђилер. — Не знѐм штѐ ју је, не излѐзи из ижѐне. Да ју видиш ижину, срѐђено ка у патѐку.

изба ж ириземље сѐрајине куће у којем се држала сѐока. — Л'ѐти у појѐте, а зѐми у избе. *Уй јар*.

издистѐна ж в ил'ускавица. — Код нѐс понѐко вѐче баца, понѐко издистѐна.

имѐње/имѐње с земља која иријада једном домаћинству. — Имѐње око кѐће плаће нѐма. *Уй имаће*.

имѐће с в имање. — Нѐсам бијо лѐд да дѐм цѐло имаће у кол'ектив. Нѐјбол'е су прѐшл'и у кол'ектив онѐ без имаћа.

инка ж 1. *направа левкасиог облика за иресийање шечности, левак*. — Сѐпајући онако без инке поља сам расѐпала. **2.** *лимени додаѐак машини за месо у виду левка за иуњење црева за кобасицу*. — Реко, да имамо инку мѐгл'и би и да и напѐнимо.

ирѐм -ѐма м 1. *лаки иокривач за колевке*. — Повѐје се дѐте у кол'ѐвку, па се покрѐје ирѐмом. *Уй ирамче, иокривача, иел'ена, сѐрука*. **2.** *в душема*. — Ирѐми су украшени разнѐм бѐјама, и шѐрама.

ирѐмче -га с 1. *в душема*. — Мѐја снѐ стѐлно покрѐва кол'ѐвку навѐзѐним ирѐмчетом. **2.** *в ирам*. — Ка се разбѐди дѐте заврни му онѐ ирѐмче да не плаче покрѐвѐно, оће и ѐно да гл'ѐда.

искѐсак -ска м сужена, дошрајала коса. — Тѐи мѐсл'иш д испѐчеж дѐн с овѐм искѐском. *Уй кл'еѐеница*.

Ј

јѐје јѐјѐта с в *балѐнца*. — Пѐда ми овѐ јѐје, нѐјади ме. Ка се умири онѐ јѐје на кантар, тѐјпут је тѐчно.

јѐнцик јѐнцика м в *цакл'а*. — Књѐге носѐл'и у јѐнцик. Јѐ прѐтѐрам по јѐнцику да нѐђем плајвез.

јапџја ж *грече и све друго од дрвета ишло се уиошребљава за кровну конструкцију*. — Нема јапџје без ругџвске. *Уџ грађа, л'ес.*

јапџнца -џнци ж *дуги џасџирски огрџач од сукна*. — Не мџже да се дџгне испод јапџнциџ.

јар м *в изба*. — Краџе смо дрџал'и у јар, а џвце и преко зџмџе у пџслому.

јасла, -ала/-ал'и с мн 1. *дрвена најрава из које сџока једе сено*. — Пала нџкако у јасла и тџ л'џпцала. Свако јџтро ја извадим огрџину из јасал'и па ју прџстрем по тџру. 2. *в койџарица*. — Заборавџо сам ка сам вадио огрџину из јасала. Оно што нџсу појџл'и извади из јасал'и па прџстри по тџру.

јастак јастака м 1. *џодмџшач за главу*. — Нађо једно дрџво па га тџрим испод главџе место јастака, и тако ти пренџћим. *Уџ јастџук*. 2. *јастџук*. — О(д) тџ грџдџе иззџђе и за џупрџју и за један јастак.

јастџук јастџука м 1. *дрвени џодмџшач на сџџубу у конструкцији куђе*. — Дџрек на камен, на дџрек јастџук, па на јастџук џупрџја. *Уџ јастџак, јастџуче, јастџучница, крс, џодлога, џраг*. 2. *в јастџак*. — Ми нџсмо имал'и пџрје у јастџџе но неке траџе, шта бџло.

јастџџе -та с *в јастџук*. — Вупрџја мџже да се спџји на јастџџе, а на дрџго мџсто нџ.

јастџџница ж *в јастџук*. — Јастџџница дџђе повр дирџка испот џупрџје.

јел'џче -та с *џрслџ украшен везом*. — Навџзџене јел'џчиџе маом су носџл'е девџјке.

јемџнџје ж мн *сандале без џџџа, имају само џредџи део*. — Ова госпџда л'џти носџл'и јемџнџје, а ми џшл'и бџси.

јџрган јџргџна м *дебџи џокривач најџњен џауком или вуном*. — Зџми се покрџвамо јџргџнима, а л'џти џџбџћима.

К

кабл'џна ж 1. *дрвени суд са дугама и уџором за сџлачину*. — Опџри сџдове, па онџ сплџчину баџи у кабл'џну. 2. *в водир*. — Кад извадиш брџс ис кабл'џне, џн мџкар, па бџл'е оштрџ.

кабл'нџ -а/каблџћ -џћа м *дрвени суд са џоклоџџем за млџчне џрерађевине заџремине до 10 л, са оџвором веђег џрџчника од дна*. — Кабл'нџи су се лџкше то-ваџрил'и на самџр но каџе.

кабл'џче -та с *дрвени суд мале заџремине, користџи се за дрџжање млџчних џроизвода*. — Порџћџ му, тако ти бџга, да ми напуни једно кабл'џче џџђенога мл'џка. *Уџ дебе*.

кавал -ала м *џрџџа метална свирала која се састџоји од џеви на осам мџста избушена*. — Ови старџи чџбџни знал'и да свџрају у кавал. *Уџ џирџџа, свџрајка*.

кавкан/кавкан -џна м *в калкан*. — Остџдоше ми кавкџни неззџдани збџг врџмена.

кадџоница/кадџџница ж *мали лимени, земџани или лимени суд са дрџком у којем се дрџи жџр са џамџаном за кађење*. — Донџсемо мало жџра у кадџџоницу, па тџримо мало тамџџа, па се каџимо.

кџан/казан -џана м 1. *већа лимена њосуда у којој се кува веш њри њрању.* — Која нџма машину за прање, џна мџра да прокува пел'џне у кџа(н) на шпџрет, па да и испџре на јџз. 2. *већа њосуда за џоџење масџи.* — Нџ мога сланина и сџло свџ да стџне у један кџан. 3. *суд за десџилаџију ракије.* — По кџло ракије от казџна, тџ му је кирија, казанџја.

кџиш м *кожна џрака за оџасивање, са мџиалном алком на крају.* — Прот-неш кџиш кроз гџјке па закопџаш. Вџше се појаси не нџсе но се кџишом џџвек стџгне око пџса.

кџјла ж 1. *в чивија.* — Кџјлу направџиш бритвом, а заглџвиш чекџчем да ти не кламбарџ коса. 2. *в џул'џја.* — Тџри му кџјлу у лубац, и у кџјлу једно дрвце и тџ такџ сџди.

каланкџра ж *в водир.* — Нџко зовџ калџпа, нџко каланкџра. Не мџгу да тр-пџм каланкџру да ми ландарџ.

калџна ж *в водир.* — Тџри ми мало водџ у калџпу, да се поквџси брус, бџл'е оштри.

кџлауз/калаџз м *већи кџуч којим се може оџкџучаџи свака брава.* — Нџ-кака ти нџје сигџрнос кад зак'учџш кџлаузом

калкан/калкџн калкџна м *џроугластџи зид џод кровом на две воде.* — Трџба прџво да се озџдају калкџни па да се постџл'ају рџгови. *Уџ, кавкан, калкана, ласџавиџа, л'исџра.*

калкџна ж *в калкан.* — Нџстаде ми блџкова јџз за јџдну калкџну, остџће ми неозџдана.

калџп м *в оџанџар.* — Ка се фрџају опџнци, турџју се на кџлуп, дрџкше не мџже.

калџйна ж *џараџа без наглавака.* — Л'џди су носџл'и онџ калџине, нарџџ-то зџми.

кал'ем -џма м *шџџа дрвена најрава са ободима за моџање основе.* — Пџсл'е онџ кал'џме наниџи, од свџкога џзми крај па снџј.

кал'ениџа ж *в џанак.* — Отпрџ несџ имџл'и овџ порцелџнски ил' плџстични сџдови, но кал'ениџе ил' сџдови о(д) дрвџта.

кал'џнџе -џнџџа с *в џаначе.* — Тџри деџџама да јџдџ ис кал'џнџиџа. Онџ кал'џнџиџе покџпи па опџри.

кал'џште с *џиџка смеса воде и земџе која се корисџи за зидање џеџече-ном џиглом.* — Вџрпџч се зида кал'џштом. *Уџ блаџо.*

камџра ж *в џимија.* — Тџл'е седџду у камџре по нџкол'ико дџнџ док се не осџше.

камењџџа ж *куџа од камена.* — Ко је бџјо имуџнџи направџио би камењџџу. *Уџ камењџуша.*

камењџуша ж *в камењџџа.* — По Лџџану кџће су камењџуше, а џма и от ђџр-пиџа.

канџвац -џвца м 1. *дуга, уска џлаџинена џиканина на којој се у џџљу радниџи-ма џостџавџа јџло.* — Радниџима јџло у пџл'е на канџвац се постџл'ало; с канџвца би јџл'и. 2. *в џешкир.* — Кад би посџповал'и л'џде да перџ руке у јџдну рџку би др-жџл'и џџгум с водџм, у дрџту л'џген, и преко џџј канџвац, да обришџју руке.

канџвче -та с в *марџмица*. — Онѣм канџвчетом би брѣсал'и рѣке пошто би ђпрал'и.

кѡнта ж в *водир*. — Кѡнта за брѣс правила се од лѡстре. Понѣко би косѣо онѡко бес кѡнте.

кѡнтар м *наѣрава која се састѣоји од ѣолуге са ѣодооцима, ѣокреѣине кугле две куке и ѣаса окаченог о ѣири ланца; уѣоѣребѣва се за мерење ѣежине*. — Ра-није се мѣрило буцѣком, ил' кѡнтаром, а сад ваѣом.

кантарѣца ж *ѣросѣија наѣрава за мерење ѣежине која се састѣоји од алке, куке и оѣруге*. — Док сам продавала меѣне, стѡлно са(м) мѣрила кантарѣцом. Уѣ вакче, канѣарче.

кантѡрче -та с в *канѣарица*. — Понѣко није вѣровао у кантѡрчиѣе, па би траѣжиѣо да му се измѣри на ваѣу.

кантинѣла ж *лѣѣва ѣрвокласног квалиѣѣѣа*. — Пол'етваѡ крѡв с кантинѣлама.

кѡнтица ж в *водир*. — Пребѣушила ми се кѡнтица, па нѡсим брѣс овѡко ѣ руку.

канѣра ж *одреѣена количина ѣреѣе намоѣшана на моѣшовиту*. — С мотавѣла се скѣну канѣре, пѡсе се стѡве на витл'иѣѡк, па се мотѣју цѣвке да се ткѣ.

кѡпа ж *део мушке одеѣе који се на глави*. — Да мушкарац изаѣе у сѣло бес кѡпе, знѡ се, десѣло се неко злѡ.

кѡпак -ѡка м 1. *дрвени засѣор на ѣрозору*. — Смрѣл'и би се да не затвѡрамо капѡце. Уѣ ѣоклоѣац, чеѣенак. 2. в *ѣоклоѣац*. — Побацаѡ ми вѣтар црѣп и капѡце. 3. *горѣи део казана за десѣилацију алкохола из комине*. — Пѡсе свѡког прелѡгаѣња мѡра капак да се испѣре и премѣје. Спотѡко се замѡло с капѡком да пѡнем да се ослѣтим.

капѣцик -ѣка м *маѣи оѣвор на дворѣшној оградѣ кроз који ѣролазе ѣуди*. — Крос капѣцик не мѡжу кѡла да ул'егну, тѣ пролази само фамѣл'ија.

кѡрл'нца ж в *ѣосѣавѣца*. — Кѡрл'ице прѣ имѡло, па нарѣѣај на пол'ицу пѣне мл'ѣка. Имѡл'и вѣл'ику стѡку, имѡл'и кѡрл'ице с мл'ѣкем.

кѡса ж *дрвени оквир који дрѣжи враѣа*. — Оѣу да ми је кѡса пѣна од петѣце дѡске, шѣрѡка кол'ѣко је зѣ(д) дебѣо. Уѣ куѣија, оквир, рам, шѣок.

кѡт м в *сѣрайѣ*. — Кѣл'е су на два кѡта. Добар домаѣин, ѣма куѣу на два кѡта.

катѡлац -ѡпца м в *коѣалац*. — Требају две жѣне ка се увѡди у катѡлац.

катѡнац -ѡнца м *мѣѣална наѣрава којом се сѣјајају и закѣучавају алке и враѣа намицаѣем резе на омчу*. — Сѣушницѣ мѡрам да закл'учѡвам катѡнцом и ѡпет нѣсам сигуран.

кѡуч м *кревѣѣ на сѣушѣѣање и ѣодѣзање за седење и сѣавање*. — Више ниѣко не дрѣжѣ кревѣте, кѡучи су мнѡго бѡл'и.

кафтѡр м в *ложѣиѣѣе*. — Тѣри којѣ дрѣво у кафтѡр да не стѡне казѡн, још ма-ло нек идѣ.

кѡца ж *вѣѣи дрвени суд са дугама, корѣстѣи се за комину и млѣчне ѣрераѣе-вине*. — Напѣни кѡцу купѣса па преко зѣмѣ и купѣса и рѡсѡнице кол'ѣко ѡѣеш. На-пѣниѣо би по нѣкол'ѣко кѡца шѣрица. Носѣло се без мѣре нѣкол'ѣко кѡца сѣра и скѡрупа планѣнскѡга.

качѐнце -ѐнчѐта с в *качица*. Поручила би да ми сл'егне једно качѐнце скѐ-
рупа за раднице, преко л'ѐта.

качѐнче -ѐнчѐта с в *качица*. — Од једне краѓе мл'ѓка ка водѓ, напунила би
кач'ѓнче скѐрупа. Извѓди из онѓга качѐнчѐта, забрчкај да се презалогѓји.

качѓја ж *метално сечиво са дрвеном држалицом, користи се за сечу ши-
иражја*. — Кадгѓд је прошѓо овудѓр, прошѓо је сас качѓјом ѓ руке.

качница ж *дрвени суд са дугама нешто мање зајремине; служи за држање
млечних ѓредађевина*. — Купила би кад би нашла једну качницу планинскога скѐ-
рупа. Уѓ каченце, каченче, качурак, качурче, чабрица, чабренче.

качкѓт -ѓта м *врста каје са шшином*. — Са се више носу качкѓти но шајкаче.

качурак, -рка м в *качица*. — Дѓста би ми било да си ми доно качурак сира,
нѓм шта ни робл'у, а не радницима да спрѓмим.

качурче -урчѓта с в *качица*. — Сл'ѓгни ми једно качурче смѓка да ѓма, да
ми се нађе.

кашагѓја ж в *чешагија*. — Свако јутро да и истимѓриш кашагѓјом па да и
упрѓгнеш.

кашѓка ж в *брклаја*. — Онѓм кашѓком се мѓша док не упѓје вѓду, па се из-
гнѓта.

квѓка ж *рукохват браве*. — О тѓтѓ нѓ мож да се увѓтиж за браву кол'ѓко је
прл'ава.

кецѓл'а ж *део женске одеђе од ѓамучне ѓканине који се носи ѓреко сукње с
ѓредње сѓране*. — Мнѓдице имѓл'е навѓзѓне кецѓл'е, а жѓне виѓанке.

килаш -ѓша м *стаклени суд за ракију куѓастог облика зајремине од једног
лиѓра*. — Донесе ѓдма килаш ракије, те ти мѓ по једну до(к) га не исцѓдѓсмо. Уѓ
килнача, бел'ѓћ, саѓл'ѓк.

килнача ж в *килаш*. — Мѓло помѓло, исцѓдѓсмо пуну килначу л'уте ракије.

кицѓл'а ж в *кецѓл'а*. — Виѓанке су носил'и старије жѓне, а кицѓл'е млѓдице
и девојке.

кишобран м в *чадор*. — Рече: не ѓди бес кишобрана се ће киша, покѓсну-
ћеш.

клагѓја ж в *оклагија*. — Клагѓјом смо развиѓјал'и кѓре за пѓту, мѓшал'и ка-
чамак.

клѓшње -а с *ѓања вунена ѓканина изѓћкана на два ниѓа*. — Каже, ѓдри
клѓшње нек је лѓшње.

клозѓт -а/клозѓт -ѓта м в *нужник*. — Погл'ѓдај му кѓкав му је клозѓт, па ћез
да видиш кѓкав је домаћин.

клуна -ѓпѓ ж *дашчана стѓлица за више особа*. — Порѓђај клупе поред аста-
ла да сѓдну л'ѓди.

кл'ѓпеница ж в *искосак*. — Тавакија кл'ѓпеница јѓ ѓмам на тѓван кол'ѓко
гој ѓћеш.

кл'ѓпчић м в *рукавац*. — Кл'ѓпчићи држѓ рѓгове на крађе стране крѓва на
четѓри вѓде.

кл'ѓчка ж в *букагије*. — Док је кѓњ пѓсо дѓл'е у л'ивѓде, нѓко му скинуо
к'ѓчку и пѓнео.

кл'ин -ина м 1. *в чивија*. — Зацўкај ми овај кл'ин испод грйве, ус косйште да се утёгне кўса. 2. *в йул'ија*. — Прётне се кл'ин кроз онё две рўпе на крајевима лўпца и тўри дрвце у његову рўпу да се не извади.

кл'ун м *в кл'уна*. — Онём кл'унем се заваћа пл'ётиво ка се пл'етё.

кл'уна -ўпё ж *усек на врху игле којом се илетше*. — Сада йма игалá бес кл'уна онако.

кл'ўч -ўча м 1. *в шил'ак*. — Кл'ўч за сёно прáвил'и смо о(д) дренўвога ил' од глогўвога дрвета. 2. *в рўг*. — Кл'ўчёви л'ежёду на подрўжнáче. 3. *в йул'ија*. — Тáј клўч је о(д) дрвета кај кл'ин, само што је пл'ўснат, и што је дўл'е пребўшен

кл'учáница ж 1. *ошвор за калауз на брави*. — Тўрим кл'ўч у кл'учáницу, окрёнем, нёће да откл'учá. 2. *йримийивна дрвена кукаста найрава йровучена кроз кружни ошвор на сшубу, која служи за затйварање вратйа са сйолашиње сшарне*. — Она кл'учáница кўкаста, ако ју окрёнеш на једну стрáну — отворйш врата, на дрўгу — затворйш. *Уй брўушка, шракавица, шракал'ица*. 3. *в шракалица*. — Уваћйш рукўм, па претйснеш пáлцем кл'учáницу, тáмо унўтра онё се подйгне па се отворё врата.

кованйк -йка м *кожни йојас укрáшен метáлним йлочицама*. — Око пўјаса опáши кованйце. Пўцао у њёга па га погодијо у кованйк.

ковйн -ина м 1. *в кофин*. — Јáбуке би брáл'и у ковйне. 2. *в сейей*. — Примáкни ковйн са тёшем па крпй док ти очй испáну.

кўвчег кўвчёга м *сандук у сйаваћој соби за одећу и йостйёлину*. — Нйје имáло регáлá ка сáд но смо одёла држáл'и у кўвчёзе.

кўжук кожўка м *огршáч од овче коже*. — Пáмтим га, стáлно је носйјо кўжук. *Уй кожуче*.

кожўче -га с *в кожук*. — Покўјна Стёвка у задње врёме стáлно је йшла с кожўчетом.

кўкл'ица ж *сшюлица са четйри ножйце без наслона*. — Кўкл'ице је мўго да кўпи само онај кў је имáо плáту.

кўкор м *в колиба*. — Насрёд бостáна напрáви се кўкор ка се чўва бўстан да се седи у њёга.

кокошáр -áра м *сшáја за кокошке*. — По јёдна и јёдна нестáдоше ми свё ис кокошáра. *Уй кочак, кокошарник*.

кокошáрник м *в кокошар*. — Пўнесе ми и твўр ис кокошáрника свё за јёдну нўћ.

кўблац кўлца м *в садил'ка*. — Папрйке расаћўјемо кўлцом, а кўпус и парадáјс на оáце.

кол'ёвка ж *лежáј у којем се йовйјају бебе*. — С кол'ёвком су жёне йшл'е да жўёдў пшеницу.

кол'нба ж *йокривено склонишйе у йољу*. — Онај што чўва бўстан мўра да йма кол'йбу. *Уй кокор*.

комйн -йна м *в оцак*. — Кáфа и шећёр одма тў у дўлап поред комйна да је нá руку.

котѧлац -ѧлац м *место у ниѧима где се укрѧијају ниѧи*. — Оснѧва се провѧче крос котѧлце, па крос брѧдо. *Уѧ кѧѧалац, кѧѧаоц.*

котѧо кѧтла м 1. *бакарни или лимени суд са ѧокреѧним ѧолукружним држачем, који је ѧостављен на две алке ѧри ивици*. — Остѧо ми је бакѧрни котѧо от четрѧс кѧла. *Потовѧри кѧце и котлѧве свѧ шта трѧба за планѧну*. 2. *део казана за дестѧлацију у који се сѧѧа комина*. — Котѧо от казѧна фѧта око осамдѧсет кѧла цѧбре. *Уѧ казан*.

котѧоц в *кѧѧалац*. — Онѧ котѧоци подѧжу и спѧштају жице оснѧве ка се ткѧ.

котѧр -ѧра м 1. *в кѧѧарица*. — За сѧѧгњене ѧвце бѧл'е је да јѧдѧ ис котѧрѧ но из јѧсала. 2. *в коѧир*. — Кад би одмѧрѧл'и волѧве у ораѧе, примѧкни и котѧр сѧна да јѧдѧ док одмѧрају.

котарѧца ж *округла јасла за овце, сѧлешена од дебљег ѧруѧа*. — Кад јѧду ис котарѧце ѧвце мѧѧе расипѧју. *Уѧ јасла, кѧѧар, коѧ, коѧир*.

котл'ѧнка ж *емајлирани земљани суд са дрѧком у виду ѧуѧа, обично се корисѧи за кисело млеко*. — Узбѧчѧло ми мл'ѧко у котл'ѧнку, мѧрѧѧу да га бѧцим свѧѧѧама.

котл'ѧн -ѧна м *кѧѧао средње величине*. — Вѧрѧла би по двѧ котл'ѧна мл'ѧка на дѧн.

котл'ѧче -та с *кѧѧао мале заѧремине, мали кѧѧао*. — Кѧ имѧо више стѧке имѧо би више котл'ѧчиѧа.

котѧрка ж *в гумача*. — Котѧрка је ѧгла са круѧл'им уѧѧама.

котрл'ѧч -ѧча м *ѧодметѧач ѧрѧиенасѧог облика, израѧен од ѧканине, сѧлава се исѧод ѧейсије кад се носи на глави*. — Прво тѧриш котрл'ѧч на главу, па тепѧију преко ѧѧга, упрѧтиш л'ѧбове, а ѧ руке мл'ѧко, ел' нешто дрѧго, па нѧси. *Уѧ коѧѧур, ѧѧѧѧурѧ*.

кѧтур м *в коѧѧрл'ѧч*. — Онѧ кѧтур ти штѧти главу од врѧѧе тепѧије.

кѧфа ж 1. *лимени или емајлирани суд са вреслом чије је дно кружног облика и уже од ѧѧвора*. — Кѧфом смо вѧдил'и вѧду из бунѧра. *Уѧ куѧла*. 2. *в водир*. — Сѧпл'и ми чѧшу водѧ у кѧфу за брѧс.

кофѧја ж *в куѧија*. — Кофѧја је плѧт око кѧѧе висѧк прѧко двѧ мѧтра.

кофѧн -ѧна м 1. *корѧа од неогуљеног ѧруѧа која има дно кружног, а дрѧку ѧолукружног облика, израѧена у домаѧој изради, обично се корисѧи за браѧе воѧа и ѧѧврѧа*. — По двѧнајес кофѧна пасул'а на дѧн трѧба д убѧре пасул'ѧр. *Уѧ ковин, корѧа*. 2. *в сѧѧей*. — Чно ти га гѧре у кофѧн, па ѧзми сѧма, шта траѧиш од мѧне.

кофѧнче -та с *мала корѧа од неогуљеног ѧруѧа израѧена у домаѧој раѧиносѧи, обично се корисѧила за држѧње ѧлешива*. — У кофѧнчиѧе су чѧре држѧл'и пл'ѧтиво кад би чувѧл'и стѧку. *Уѧ корѧица*.

кочѧк -ѧка м 1. *в кокоѧѧр*. — Чвече и затвѧрамо у кочѧк, а по дѧну су пѧшѧене по обѧру и по бакѧче. 2. *в кочина*. — Прескѧчи се у кочѧк изабѧри којѧ дѧеш. 3. *в ѧел'ѧчак*. — Да ми претвѧрѧиш вѧртницу от кочѧка да ми не изѧђу тѧѧи.

кѧѧина ж *сѧѧаја за свиѧе*. — Држѧл'и смо свѧѧе у кѧѧину у ѧзбу испот стѧба. *Уѧ кочѧк, свиѧарник, свиѧѧац*.

кѡлчнѣи кѡлчиѣа м в садил'ка. — Зашил'иш кѡлчиѣи, па расађујеш паприкѣ.

кѡш м 1. *остѣава за кукуруз.* — Лако је мишу по пуноме кѡшу. Испразнил'и би кошѣве прѣ Божѣиѣа. 2. в *кошарица.* — Бѡл'и су кошѣви за ѡвце, јер не убивају вуну кад јѣдѣу из њѣи. 3. в *кошир.* — Скуби онѡ сѣно полако док се не напуни кѡш.

кошѣра ж *ѣосѣбна ѣрѣторија у дворишћу за сѣоку, која је, обично ѣокривена сламом.* — У кошѣре смо држали јаловѣну. Уѣи ѣојѣиѣа.

кошир -ѣира м 1. *ѣлеѣара којом се носи сѣно сѣоци за оброк.* — Кад је дотѣро волѡве, ѣвече дѡно и пуи кошир сѣна. Уѣи кош, кошар, крошѣа. 2. в *кошарица.* — Кошири ѣмају мау што заузимају мѣсто, за друго за свѣ су бѡл'и.

кошѣл'а ж *део мушког рубља од лаке ѣканине за горњи део ѣела.* — Бајрак се закѣти кошѣл'ом. Ткал'и смо платно за кошѣл'е.

кошѣл'ница ж *дем од кошуља.* — Пѡједе ми крава детѣњу кошѣл'ицу док сам ју помѣзла.

кошѣл'че -ѣл'чѣта с в *кошуљица.* — Онѡ кошѣл'че краћко, није му ни до пупка.

краба ж в *шил'ак.* — Саѣ ни крабе не трѣбају ништа, кад нѣмамо сѣна да скубѣмо.

крабза ж *игла са дрвеном дршком на врху савијена, служи за хеклање.* — Попл'ѣѡвал'и би крабзом. Уѣи *наил'ѣѣача, ѣѡил'ѣѣача, ѣѡил'ѣѣал'ка, ѣѡил'ѣѣуша.*

крамп м 1. *врѣѣа алаѣке за коѣање ѣврде ѣодлоге којој је једна сѣѣрана зашиљена, а друга заошѣрена.* — Крамповима смо ископаљ'и тѣмел'и за поѣрум. Уѣи *ѣѣѣук, ѣукан, шил'ѣбод, шил'ан, шил'бок.* 2. в *ѣрноюѣ.* — Да му чѡвек разбѣје главу крампем.

крѣбла ж *дрвени или лимени суд са водом за кондезовање ѣаре алкохола у ѣѣечно сѣање.* — По правилу, у крѣблу не смѣ да бѣдне вода врућа, ако ѣеж да ѣмаж дѡбру ракију.

крѣвет -ѣта м 1. *дрвена или мѣтална најрава ѣодешена за ѣосѣљу на којој се сѣава.* — Више ни су ни дрвени ни фѣдѣрни крѣвети, но каучи. 2. в *сѣѡлица.* — Крѣвет је и онѡ де се спава и онѡ де л'ѣжидѣу рѡгови от крова. 3. в *ѣѡсѣрѣшница* — Ка се заврѣши кофија, горе се сапл'ѣте крѣвет.

крѣветац -ца м *дрвена или мѣтална најрава у којој деца сѣавају.* — Кад мало порастѣ л'ѣгаж га у крѣветац.

крѣденац -нца м *делимично засѣакљѣен орман за храну и судове.* — У крѣденац мѡже да стѣне и понѣшто што се спреми за зиму. Макосмо сталѣже кад искочише крѣденци

крѣкл'а ж в *л'уйка.* — Кад му тѣриж дрво одозгор, ѡно не мѡже д извѣчѣ главу.

крѣсало, -а с в *крѣсиво.* — Тѣриш трѣд на камен па удѣраш крѣсалом по камену да пушти жѣшку.

крѣсиво с *ѣрѣѣа чѣлична најрава која ударом ѡ сѣѣѣијалну врѣѣу камена изазива варнице.* — Нѣсмо имал'и шѣбице ел' упал'ѣче ка саѣ, но смо пал'ѣл'и крѣсивом. Уѣи *кресало, ѡгњило, кресило.*

крѣснло с в *кресиво*. — Ка се шибица оквѣси, не мѡже да се упѡл'и, а крѣснло мѡже.

крѣч м бела маѡтерија добијена ѡечењем камена кречњака која се ѡмешана са водом користии у грађевинарстиву као и за за кречење куће. — Нѣстаде ми крѣча, ктѣдо да окрѣчим јож дивѡну. Уй *ћиреч*, *ћирић*.

кривѡна ж краћа цев за одвод дима савијена ѡод углом од 90 стѡейени. — Шпѡрет з двѣ кривине слабѡје вучѣ. Уй *лакаш*, *кол'ено*.

крл'а ж ѡањ за седење. — Нисмо имѡл'и за свакога стол'ицу па би понѣко седѣо на крл'у, ел' би чучѡо. Уй *крл'че*, *ћруѡина*, *ћруѡинче*, *ћруѡл'ак*, *чуча*.

крл'че крл'чѣта с в *крл'а*. — Понѣко крл'че би држал'и у сѡбу па би седѣл'и на њѣга.

крѡв крѡва м дрвна констѡрукција са цреѡом која ѡокрива кућу. — Мѡже да бѡдне ѡпасно кат пѡне снѣг с крѡва. Уй *кул'м*, *кул'ем*, *кул'им*, *кул'ум*.

крѡћ м в *кукл'аја*. — івце се тѣрају крѡћем.

крѡшња ж 1. мања корѡа од цѣяног ѡрућа у којој су ѡлетѡише носиле ѡлѡшиво. — Помало сѡра и л'ѣба у крѡшњу и клупче пл'ѣтива, па ѡјт за овцама. 2. в *кошир*. — Примѡкни волоѡима ону крѡшњу сѣна да јѣду из ѡѡј док одмѡрају.

крпѡра ж сѡаза изѡйкана од крѡа. — Л'ѣпо је и ка се застрѣ сѡба крпѡрама.

крпл'ача ж в *гумача*. — Крпл'ачема би крпил'и чарапе, панталѡне и прѡвил'и пѡнце.

крс м 1. задњи део шоварећег самара. — Закачи бисѡге на крс о самѡра. Уй *крстѡина*. 2. в *јасѡук*. — Крс мѡже само да л'ѣгне на дирек, не мѡра да се закује. 3. в *ѡул'ија*. — Крстем се онај лубац затѡри и не мѡже сѡм да се откопчѡ.

крстѡна ж в *крс*. — Товѡр се затѣгне конѡпцима за ѡвратњак и за крстѡну от самара.

крѡг м *дашчица кружног ѡблика којом се ѡриѡиска сир у каѡи*. — Повр круга тѡри се неки камен да га прѣтѡсне д изл'ѣгне сѡк одозгѡр повр њѣга.

крѡл'а ж в *кукл'аја*. — Какав је то чѡбѡнин за овцама, ако за ѡима идѣ бес крѡл'е.

крул'ача ж в *круњач*. — Јѣдан вртѡи крул'ачу, а дрѡги турѡ одозгѡр колѡмоћ у ѡу.

круњач -ача м *машина за круњење кукуруза*. — Нѡјпре смо рѡнѡл'и рѡчно па пѡсе круњачѡима. Уй *ѡкруњач*, *крул'ача*.

крута ж в *кукл'аја*. — За круту је нѡјбол'и прѡт от коштѡна кад изрѡстѣ и(з) земл'ѣ.

крчѡг -ѡга м в *конаша*. — У пѡл'е кад би рѡдѡл'и пѡл'и би вѡду ис крчѡга.

крчѣла ж ѡримѡшѡвна дрвена ѡаѡрана на којој се савијају ѡарѡшѡи дрвених вила. — Онѡ дрво ѡаѡриш на пламен, па савијеш на крчѣлу, да ѡаѡравиш вѡлу. Уй *крчел'а*, *крчел'е*, *јарам*, *рогл'а*, *саница*, *сѡубе*.

крчѣл'е крчел'а ж мн в *крчела*. — Кѡ нѣма крчѣл'е мѡже вѡлу да савије и на стѡбе.

куѡѡја ж в *куѡѡја*. — Куѡѡје су бѡл'е сапл'ѣтѣне от прѡћа, а ѡвр су имѡл'е ка стрѣу, сапл'ѣтѣну, па преко ѡѡј ѡаѡцано кл'ѣка ил' слѡме да не кѡсне.

кугла ж в *баланца*. — На кантар се мѣри онѡм кѡглѡм.

кудѐл'а ж дрвена најрава на којој се иривчишује вуна или конойља кад се иреде, иреслица. — Ка сам била у планину, сама сам правила и кудѐл'у и вртѐно от чамовине.

кѹка ж 1. в шил'ак. — Кад је сѐно збијѐно тѐшко се скѹбѐ кѹком. 2. в греја. — Онѐм кѹком закачиш ѐно што шијеш рѹчно.

кукан -ана м 1. в кул'ан. — Куканем закачиш за кѹпчу. 2. в койча. — Панталѐне се закопчавају кѹкл'ом и куканом.

кукач, -ача м в ожсек. — Да видиш код ковача да ми направѐ машу и један кукач.

кѹкл'а ж 1. в греја. — Јѐдан крај закачиш кѹкл'ом па држиш испот кол'ѐна. 2 в койча. — Панталѐне се закопчавају кѹкл'ом и куканом. 3. в шил'ак. — Реко да прекинем онѐј глѐг, га направим једну кѹкл'у да кѹбѐм сѐно.

кукл'аја ж шѹай у кога је рукохват савијен у ѹолукруг. — Чобѐни што су чѹвал'и и ѐвце имѐл'и су кукл'аје. Уѹ кул'ача, круѹа, шѹакл'а, увијача, кроћ, крул'а.

кукл'ѐн -ѐна м метална најрава кукастѹог облика за закопчавање. — Понѐке панталѐне ѹмају пул'ѹју и кѹпчу с кукл'ѐном. Уѹ койчан, кукан.

кукл'ѐча ж в кул'аја. — Узмѐш дрво от кошѹана, ѐвако ка пѐлац тѐнко, па га напѐриш на ѐгањ, па га савијеш и направѐши кукл'ѐчу.

кѹла кѹл'ѐ ж 1. већа кућа на два нивоа. — Извѐдоше га ис кѹл'ѐ Јеремѹћа. Уѹ двѐспрашница. 2. наковањ за окивање косе. — За једну днѐвницу косѐч је мѹго да кѹпи чѐкич и кѹлу.

кѹл'ем м в кров. — Дѹнала ми кошѹл'у и кудѐл'ку вѹне за на кѹл'ем.

кѹл'им м в кров. — ймаш л'и јапѹју за кѹл'им?

кѹл'м м 1. в кров. — Ка се кѹл'м подѹже, тура се бѐјрак на њѐга. 2. в сл'еме. — Најдугѐчку и најправу грѐду оставѐши за кѹл'м.

кул'мѐр -ѐра м 1. в ѹоклоѹац. — Одозгѹр се постаѹу кул'мѐри и зал'ѹју мѐлтѐром. 2. в сл'еме. — Пофуѹо се дѹжући кул'мѐр и пѐо с крѹва — разбијо се.

кул'мѐш -ѐша м 1. в маѹја. — Крѹв на четѹри вѹде ѹма четѹри кул'мѐша. 2. в сл'еме. — Преко кул'мѐша дѹђу рѹгови, а преко њѹ л'ѐтве па црѐп.

кѹл'ум м в кров. — Седѐла му јапѹја за кѹл'ум трѹ гѹдине.

кумѹи -ѹна м в ѹац — Порѐђѐл'и би се кот кумѹина па би ѹстѐл'и по свѹ нѹћ.

кунѹр м в куфија. — Свака кѹћа била је ѹграђѐна кунѹром.

кѹпица ж в ѹимија. — Дан два би ѹѐрпѹчи седѐл'и онѐко рашѹирени, па би и рѐђѐл'и у кѹпице.

купушњѐрка ж в грнац. — Купушњѐрке смо корѹстѹл'и само за свѐдбе и за испрѐтнице.

кѹскун кускѹна/ кускѹн -ѹна 1. мекани део седла или самара који се сѹтавља коњу исѹод реѹа. — Кад ѹма кускѹн, седло не мѹже да идѐ напред. Уѹ коскун, нарѹйница, реѹњача, ѹдрѹйник, ѹдрѹйњак, ѹдрѹйњача, ѹалдум, ѹѹруг. 2. в ѹѹруг. — Трѐбало би јѹш мѐло да му затѐгнем кускѹн.

кутџа ж 1. *метална кутија за држање резаног дувана, шабакера*. — Ранџе су пушачи пушил' и котробан и држал' и га у кутџе. 2. *в каса*. — Види како су ти кутије, то није пуна петица.

кутла ж *в кофа*. — Некад смо музл' и у ведрице, а сад у кутл'е, ел' црпке.

кутлача ж *в горужда*. — Беж од мене да ти га не викнем овом кутлачом по главе, да ти остане ка од баба.

кућа ж 1. *зграда намењена за становање*. — Ка се кућа прави и Бог помаже. 2. *домаћинство са целокујном имовином*. — Гл'едало се да је ис куће и дома, о добрија родител'а.

кућарица ж *в ђимџа*. — Ка се сложу у кућарице черпићи требају да се покрију.

куфџа ж *висока ограда дворишта од њлоша*. — Од нас Срба више нико не пл'ете куфџе. *Уј авл'ија, кофија, кувија, кунор*.

кућина ж *в шџим*. — От кучине није добра основа.

кушак -ака м *в дирек*. — Остало још нешто од јапије, вал'аће за кушаце.

Л

лавор м *емајлирана, или пластична посуда кружног облика за љрање*. — Добри су ови пластични лавори, не могу ни да се ол'ишају ни да се сломе тако лако.

ладник -и́ка м 1. *јомоћна јросторија за љраду млека*. — Смок смо држал' и у ладник. *Уј бачија, стан*. 2. *в ладнице*. — У ладник се ладило мл'еко да се фата скоруп.

ладниче -та с мања јросторија са мањим вратишама у дворишту, обично *ис-љетшена љрућем, уздигнуша на чешири ногара; служи за смештај јрокуваног млека љри јроизводњи кајмака*. — Кол'ико сам пут сркао мл'ека на сламку из ладничета. *Уј ладник, ћараник*.

лажџа ж *в бркл'аја*. — Не мож без лажџе, ћеж да се попарџи ако мешаш рукама.

лакат -кта м *в кривина*. — Готво скупл' и лакат но чунак о(д) шпорета.

ламба ж *в лампа*. — Кад није имало гаса турал' и би нафту у ламбу, па би поцрнело стакло, би се учинело ка угарак.

лампа/лампа ж *застаакњена светиљка за собу која користи џетиролеј као гориво*. — Најпре смо имал' и луч, на луч би вечерал' и док не искочише лампе. *Уј ламба*.

лапџица ж 1. *в бркл'аја*. — Она лапџица за бркање, љска, није шџра о три прста. 2. *в лойџица*. — Направи ми једну лапџицу, нем ш чим д узимл'ем брашње из нађеви.

ластавице ж мн *калкан*. — Ластавице љмају крвови на две воде.

ластраџац -нца м *коџао од лима (ластџре)* — Сваки дан сам сџрила по пун коџао ластраџац.

ложџиџица ж *в ложџиште*. — Напуним ложџиџицу о(д) шпорета пуну дрва, ал' сирова па неће да писну.

лѡжиште с 1. *ѡпростѡр у шѡедњаку где гори ваѡра*. — Мало му лѡжиште, не мѡже у њѡга да стѡне дрвѡ кол'ико би трѡбало да се загрѡје сѡба. *Уѡ ложионица, ваѡришиѡе фуруна*. 2. *лимено ложишиѡе око койла за дестѡилацију алкохола*. — Мѡже и крп'а да стѡне у лѡжиште од машинскога казѡна. *Уѡ кафѡѡр, фаруна, форуна, фуруна*.

лѡнац/лѡнац м 1. *дубљи емајлирани суд ваљкастѡг облика са дршкама у верѡициалном ѡлѡжају*. — Да се испразни свѡ из лѡнаца и да се опѡру. 2. *в грнац*. — Млѡго је укусније јѡло из лѡнца но и(з) шѡрпѡ ел' некога дрѡтога сѡда ка се кѡва на шѡрет.

лопѡта ж в *лоѡиѡица*. — За јѡдну колобѡтницу бил'ѡ би дѡста двѡ-трѡ лопѡте брашна.

лопѡтица ж 1. *дрвена лоѡиѡа са краѡком дршком за узимање брашна*. — Тѡри брашна у сѡто с лопѡтицом, па сѡј. *Уѡ лоѡиѡица, лоѡиѡа*. 2. *в лоѡар*. — Окретѡч ѡма двѡ орѡника, а јѡдну лопѡтицу.

лѡбац -пца м 1. *ѡлукружни део колевке изнад узглавља*. — Извѡклѡ ми се дѡте повијѡно, онако испод лѡпца. 2. *дрвени огрљак о који се вѡша овчије звоно*. — Лѡбац је најбол'и од орѡове жил'е. *Уѡ ѡел'иг*. 3. *в врѡсло*. — Звоно се нѡкако откѡчило и испѡло с лѡпца, дѡшла крѡва с лѡпцем без њѡга. 4. *в л'уѡка*. — Код нѡс вѡчу лѡбац и за онѡ крѡкл'у у тѡр де се држѡ тѡоци ка се мѡзѡ.

лѡла ж 1. *ѡокреѡна бакарна ѡев ѡри крајевима савијѡна ѡод углом од 90' кроз коју ѡролази ѡара ѡри дестѡилазију ракије*. — Нѡма кѡ да ми помѡгне да премѡјѡем лѡлу. 2. *ж ѡрибор за конзумирање никоѡина*. — Рѡтко кѡ је имѡо лѡлу, но смо завѡјѡл'и дувѡн у пѡрче ѡртѡје и такѡ пѡшил'и.

лѡч, лѡча м *ѡарче дрвѡѡа од бора које је лако зайѡливо због високог ѡроцентѡа смоле, а користиѡло се за освѡѡљавање ѡпростѡрије*. — Дог би вечѡрал'и снѡша би држѡла лѡч покрај софрѡ.

л'ѡген/легѡн -ѡна м *ѡлиѡа бакарна или лимѡна ѡосуда кружног облика за ѡрање ногу или ѡрихваѡање ѡѡѡребљѡне воде ѡри ѡрању руку*. — Опѡреш најпре свѡкру нѡге у л'ѡген, па пѡсе бѡциш онѡ вѡду из л'ѡгѡна низ вѡдовал'у; такѡ свѡмѡ рѡдом.

л'ѡгло с в *гнездо*. — Гѡмилѡју се по двѡ у јѡдно л'ѡгло па ми полѡмѡл'и јѡјца.

л'ѡма -ѡ ж в *л'емл'а*. — Како је кѡ имѡо, такѡ је мѡтѡ ѡѡвке, на л'ѡму ил на витл'ѡѡ.

л'ѡмл'а ж *дрвена најрава за држање ѡређе ѡри моѡању, састѡављѡна од два нејѡднака, у центѡру ѡробушѡна крѡѡа, ѡо ободу сѡѡјѡна леѡѡицима, а у средини осѡвином*. — Л'ѡмл'а ѡсто слѡжи ка вѡтл'ѡѡ. *Уѡ л'ѡма*.

л'ѡс -а м в *јѡиѡја*. — Остѡло ми бѡло јѡш л'ѡз да набѡвим, дрѡто сам свѡ спрѡмѡо.

л'ѡса ж 1. *враѡа од ѡруѡа за зайѡварање одређѡног ѡпростѡра у којѡм борави сѡѡка*. — Вѡше нѡко не пл'етѡ л'ѡсе, лѡкше и да направѡ тарѡбе.

л'ѡмез м *дрвени држѡч сламе на крову*. — Преко крѡва о(д) сламе турѡ се л'ѡмѡје.

л'ѣтва ж дрвени држач цреја у кровној конструкцији. — Поста́ве се рѣгови, па се пол'ѣтва́ с л'ѣтвама, па се покрѣје цре́пом.

л'ѣс м в *илаино*. — Ко́збашина ко́са скѣро и да нѣма л'ѣста кол'ѣко је потрѣшена.

л'ѣстра ж в *калкан*. — Дѣбро би бѣло да зазѣдамо још л'ѣстре, па да пол'ѣтва́мо.

л'ѣце с 1. *горњи део јоргана*. — Са́д ѣма јѣргана с једнѣм и з два л'ѣца. 2. *ипредњи део куће*. — Л'ѣце куће трѣба да бѣдне окрѣнуто према јѣту.

л'ѣг м 1. в *ѣл'ускавица*. — Посипѣвани су л'ѣгн на л'ѣгу да опѣру рѣке и да се омѣју. 2. в *коришо*. — Л'ѣг за зѣб имѣо је ногѣре. Напѣнијо би л'ѣг зѣби свако јѣтро.

л'ѣкач -ѣча м *шѣйај* којим се одвајају, шѣрају, шѣлад од мајке ѣри мужи. — Л'ѣкнеж га ма́ло л'ѣкачом, ѣно се одѣл'и и тѣ посл'е помѣзѣш.

л'ѣл'ак -л'ка м дрвена найрава за ношење беба, мања колевка без ѣостѣоља и луѣца. — Кад би ѣшл'и нѣгде с маќѣом, носѣл'и смо ју у л'ѣл'ак.

л'ѣпка ж рогља ѣободена у шѣору, којој се ѣриведе шѣле и клином ѣровученим кроз рачве изнад шѣлећег вѣрѣа задржава удаљено од мајке док се крава ѣомузе. — Ако ѣма л'ѣпка, не трѣба нѣко да ти помѣга да мѣзѣш. Уѣ ракл'а, рогл'а, рокл'а, ѣрел'убак, крекл'а, лубац.

М

мажѣтна ж ѣодврнути део ногавица ѣаншало́на. — Јѣ нѣ би обѣко панталѣ́но не ако нѣмају мажѣтне.

маѣнја ж 1. *коса греда крова на чѣѣири свода која једним крајем лежи на зиду, а другим на слемену*. — За маѣју трѣба да је дугѣчка и права гредѣ. Уѣ хошник, настѣревница, ћушник, кул'маш. 2. в *ѣодница*. — Преко маѣја цепѣнице, па преко ѣнѣ зѣмл'а.

маќѣзе маќаза ж мн в *навѣрѣњак*. — Маќѣзе о самѣра су напред, озѣд је крѣс.

маќтер маќтѣра/маќтер -а м *жѣѣика смеса воде ѣеска и крѣча која се кориѣти у грађевинарѣѣву*. — Са́ су куће омалтерѣсане маќтѣром, а по прѣ обл'ѣпл'ене кал'ѣштѣм. Уѣ *расан/расан*.

маќл' маќл'а м в *ѣакмак*. — Бѣл'е је маќл'ем, ал' ако га нѣма мѣже и са секѣром да се побѣја.

маќл'ак -ѣка в *ѣакмак*. — Онѣ ко́л'е побѣдај па удѣрај маќл'акѣм да се не л'ѣл'ају.

маќл'ка ж *врѣѣа врѣѣена која се у водоравном ѣоложају окрѣе суѣроѣино смеру крѣѣања казаљке на саѣу*. — Прѣло се на врѣтѣно, а препрѣдало на маќл'ку.

маќмак -мка м *крѣѣца у дрвеној рачвици на излазу бакарне цѣви кроз коју шѣче дѣѣѣилисана ракија*. — Онѣ маќмак слѣжи са́мо д идѣ ракија пра́во у ба́чву, да не шѣта та́мо-ва́мо. Уѣ *мамац, маѣѣац*.

маќмац -мца м в *мамак*. — Мѣже и без маќмаца, ал' с маќмцом је бѣл'е, не расипѣје се.

марамница ж *четвртаксти комад њканине од њањег љајна који се користи за брисање руку.* — Никад није изашо у село без марамнице у цџп. *Уи канаџче, чеџре.*

матавјило с *в мошавило.* — Понџкад би мџрил 'и с матавјил'ем кол'јко да пшгтимо.

матац -ца м *в мамак.* — Она ракија идџ право низ матац у балон, беж њџга би се расиповала.

матјика ж *метална алатјика са дрвеним држалом којом се коља.* — Најбол'е је врбово држало за матјику.

матјикница ж *в матјикче.* — Треба ми једна матјикница, да опрашим нешто паприка.

матјикче -јкчџта с *метална алатјика мањег обима, са дрвеним држалом којом се окољава џоврђе.* — Колџмбоћ се праши матјиком, а паприке матјикчџтем. *Уи матјикница.*

мјчка ж **1.** *в џракал'ица.* — Кот коџача би кшпил'и мачку, па би ју закоџал'и на врата, па с њџм отварал'и и затџварал'и. **2.** *в шул'.* — Оно мајло што вири испод браве, што се с њџм затџварају врата ми зџвџмо мачка.

мачуга ж **1.** *дебља дрвена џалица за џерање сџоке.* — Тамо би краве пасл'и, а ми би се играл'и мачугема. **2.** *в садил'ка.* — Неко виче садил'ка, а ми мачуга.

мачугица ж *в ражан.* — У не рупе од ражника турају се мачугице.

мачујкче -ујкчџта с *дем од мачуга.* — Мбраж да џмаш какав прут, ел' како мачујкче, не мош такџ без њџшта.

машја ж **1.** *метална шџиџијаљка за хџаџање жара и џодстицање ваџре.* — Ја нећу да горим рuku кад џмам машу.

машјина -јнџ ж *машина за млеџење меса.* — Више њико не мџл'е мџсо ручно, машинџм, но понџсе у касапницу, па му самџл'у за чџс.

меденица ж *звоно за краве, крушкастџог је облика, а најрављено од бронзе.* — У планину кад тџднеш, како да чуџваш краве ако немају меденицу. *Уи цингар, цингара.*

мџртек мџртџка м **1.** *в рог.* — Нема мџтар између мџртека. Остџло ми јџж за мџртџце да набџвим грађу. **2.** *м дебља цџјаница.* — Натџварџо пшна кџла мџртека, дџтџро из Ругџве.

мџтла ж *џредмеџ биљног џорекла којим се скуџља смеђе из џросџорија.* — Ёзми мџтлу па побриши сџбу, видиш кака ти је.

метл'енче -џнчџта с *в метлица.* — Пџсе се сџвра побрише метл'џнчџтем и дџгне.

мџтл'ица ж *мања метла за уклањање мрџица хране са софре.* — Кад је рџбл'е, мнадица подџгне сџдове, па побрише сџфру мџтл'ицом. *Уи метл'енче.*

мешајка ж **1.** *в бркл'аја.* — Тџсто се измџша мешајком, па се угњџта рукама. **2.** *в наџва.* — Брашно смо држал'и у мешајку.

мешајник м *в наџвица.* — Ми смо замешџвал'и у мешајнице.

мешајница ж *илића* *преграда у наћвима где се меси*. — Забрка се у мешајницу, па се тури на танур, па се с њега тури у црепул'у да се испече. *Уи наћварник*.

мешница ж *козја кожа* *прилагођена за држање млечних* *производа*. — У мешницу би држал'и скоруп.

мил'е -еа м *исхеклани* *прекривач за сто*. — Да видиш како има л'епо изеклане мил'еје, да се прекрстиш од чуда. *Уи стољњак, шустиекла*.

мл'ин м в *мл'инац*. — Мл'ин за кафе може да бидне ручни и на струју, овчички ручни мл'инови су бол'и од ел'ектричнија.

мл'иннац -нца м *гвоздена* *направа ваљкастог облика за ручно мљење кафе*. — Нико ти више не мел'е кафе мл'инцом, но купује самл'евену. *Уи воданица, воденица, мл'ин*.

мост моста в *подница*. — Од моста до моста нема више од седамдесет метра.

мотавило с *рачвастии* *шиши* *на којем се моћа* *пређа*. — Кад испредеш, смоташ на мотавило, направитиш кануру. *Уи мотавило*.

моткица ж в *моткиче*. — С моткицом се окопавају паприке.

моткиче, моткичета с в *моткиче*. — У бакчу сваки дан има посла да се ради с моткичетом. Шта ћеш ми у њиву без моткичета. Домаћин има по некол'ико моткичића.

мушема ж *украсни* *поливинилски* *покривач за сто*. — Мушема ти је спас, прођи мокром крпом преко њој и очисти се.

мушкаћ -ћа м *горњи* *парожак на вилама*. — Ако нема грећи крак, мушкаћ може и да се закује. *Уи парошк, рожак*.

муштика ж *прошуйљена* *направа за држање* *цигарете* *при* *пушењу* — Зави цигару, тури ју у муштику, па пуши. *Уи муштика*.

муштика ж в *муштика*. — Никад није пушија без муштик'е.

Н

навијал'а ж 1. *направа за навијање основе*. — Која не би имала навијал'у, турала би основу у корито па би навијала. *Уи навијал'ка* 2. *жена која навија*. — Ми, навијал'а, зовемо ону жену што навија.

навијал'ка -е ж в *навијал'а*. — Ако немаш навијал'ку, туриш основу у корито па навијаш.

навлака ж *чаршав* *идешен да се у њега увлачи* *јорган*. — Сад је лако, скини навлаку, опери стави ју опет — без мукe. *Уи увлака*.

навратњак / *навратњак* м *предњи* *део* *шоварећег самара*. — Навратњак је ка даска прорезана за врат од коња ил'и магарета, горе зарезана за конопац, а са страна пребивена за рибице. *Уи маказе, облук, рамњча*.

наглавак -авка м *део* *чарайе који обавија* *стојало*. — Наглавак се не би видео у опанак.

нагрл'ена ж в *нагрл'ина*. — Нагрл'ене од белача бил'е нашаране, имал'е су разне шаре.

нагрл'ина ж *горњи* *део* *чарайе изнад* *чланака*. — Нагрл'ине белача шаране су разним шарама. *Уи нагрл'ена*.

на̀дзѝдница ж в венчаница. — Цѝо да̀н изгубѝше паостѝл' ајуѝи на̀дзѝднице.
на̀зѝвица ж в белача. — Мѝшке се зовѝду на̀зѝвице, а жѝнске — чарѝпе.

на̀ла̀на ж *врста ѝаѝуче, састављена од каиша крајевима ѝрикованог за дрвени љон*. — На̀ла̀не се носѝл'е по собѝе. *Уѝ налуна*.

на̀ла̀тица ж в *наруквица*. — Па ка(д) ти нестѝне ѝрча за на̀ла̀тице — на мѝку, не мож да га на̀ђеш.

на̀лѝна ж в *налана*. Ко би ишѝо у на̀лѝне чѝо би се чак та̀мо кол' ѝко кламбра̀рѝју.

на̀очаре наочѝра̀ ж мн *ста̀клена на̀права са метѝалним или ѝластѝичним држачима за ѝоѝрављање вида*. — Ако ѝма деведесѝд го̀дина, чита̀ без наочѝра̀. *Уѝ наочари, наочнице*.

наочѝрн -ѝра̀ м мн в *наочаре*. — Не вѝднм ни д идѐм без наочѝра̀, а не да рабѝтам.

на̀очнице ж мн в *наочаре*. — С на̀очницема мо̀гу понѝшто да урабѝтам, без ѝѝ ѝишта.

напл'етѝча ж в *крабза*. — Напл'етѝчом би попл'еѝвал' и онѝ попл'ет око вѝѝанке.

на̀прѝстак/на̀прѝстак -ска м *метѝални део кројачког ѝрибора, чахура која се ста̀вља на ѝрстѝ ѝри ручном шивењу да се ѝим ѝоѝискује игла кроз ѝврђу ѝканину*. — Кад је тврдо онѝ што се шѝје, на̀прѝском погѝраш ѝглу. *Уѝ на̀прѝшњак, ѝрил'енак*.

на̀прѝшњак м в *на̀прѝстак*. — Држи се на ова̀ прѝ до ма̀лога о(д) дѝсне рѝкѝе, не мо̀же се без на̀прѝшњака.

на̀рѝпница ж в *кускун*. — На̀рѝпница до̀ђе ко̀њу испод рѝпа да му не идѐ самѝр на̀рѝд.

на̀рѝквица ж до̀њи, *украшен део рукава*. — Кошѝул'е бил' и с навѝзѝнема на̀рѝквицама. *Уѝ, на̀ла̀тица, ѝаслица*.

на̀слон на̀слѝна м в *ѝослон*. — Сва̀шта л' ѝди држѐду у на̀слѝне, и сто̀ку и берѝћет.

на̀слѝнача ж *ограда ѝоред стѝеѝенишѝа коју је обично сачињавала једна мо̀шка*. — Мо̀гу пола̀ко и сама ако се држѝм за на̀слѝначу.

на̀сл'ѝница ж в *сл'еме*. — На̀сл'ѝница л' ежѝ на дирѝце.

на̀стрѝвница ж 1. в *венчаница*. — Оста̀ви ту̀ грѐду, до̀бра је за на̀стрѝвницу.
2. в *маѝја*. — Трѐбала ми је још јѝдна пра̀ва грѐда за на̀стрѝвницу.

на̀стрѝшница ж 1. *кров на јѝдну косину*. — Под на̀стрѝшницу би држа̀л' и др̀ва.
2. в *ѝосѝрѝшница*. — Сва̀ка кофѝја трѐба да ѝма на̀стрѝшницу.

на̀тказа ж в *на̀йкасна* — Сто̀лна ла̀мба седѐла му на на̀тказу порет крѝвѐта.

на̀тказна ж в *на̀йкасна*. — Ўвек ѝма ра̀пку ракѝје у на̀тказну поред крѝвѐта.

на̀ткасна ж *ормарић смешѝен ѝоред крѝвѐта за сѝѝне стѝвари*. — Пу̀на му на̀ткасна но̀вина и књѝга. *Уѝ на̀йказа, на̀йказна*.

на̀ћва -ава с мн *веѝи сандук на ногарима са ѝоклоѝцем и багламама у којем се меси и чува брашно*. — Дру̀кше се чѝовек осѝћа ка су му пу̀на на̀ћва. *Уѝ на̀ћева, на̀ћвар, меша̀јка*.

наћвар -ára м 1. *в наћава*. — Сã се фãта пãучина по наћварйма. 2. *в наћвица*. — Помёри овај наћвар нёгде с краја да ми не смёта. Одãл'ила се Мара од наћвара.

наћварник м 1. *в мешајница*. — Из наћава се узмё брашње, па се пресёје у наћварник, замёси и растãњи на танур. 2. *в наћвица*. — Штã да рãдим с оваким наћварником?

наћвица, наћвица с мн *илићи*, *сандук без йоклойца*, *који служи за мешење хлеба*. — Јã сам колоботње мёсила у наћава, а пшенично у наћвица. *Уй мешајник, наћвар, наћварник*.

наћева -ви *в наћава*. — Узмё се брашно из наћеви па се замёси, па се испёче у црпул'у.

наушнице ж мн *в уши*. — Држãло се набйје у наушнице. Онёма наушницама би тукл'и груде.

нит м *в нише*. — Онã нит пёсл'е помёра оснóву гóре-дóл'е.

ните нита ж мн *йрибор за ткање од две лешвице сйојене нишима којим се сйушиа и йодидже основа йри ткању*. — Йма ните за четвóрак и ните за двојанац. *Уй ниши, ниш*.

нити нита м ми *в нише*. — Прво се увёде у нити па у брдо.

нитйи -йћа м *в цейац*. — Нитйи су овако ка двã прста широки, а дугãчки ка пола метра.

новчанйк -йка м *кожна йорбница за новац*. — Домãћин је онãј код кóга је новчанйк. *Уй байифока, ћеса, шлајйак, шлајйек, шлајйик*

ногãвица ж *део йаншалопа или гаћа око ногу*. — Заврни ногãвице да се не оквãсе.

ногãр -ára м *један од четири дела шйедњака на којем сйоји на йодлози*. — Крãтки су чункови, мóра мало да се подйгне да му туримо нёшто испод ногãра.

ногãр -ára м *в соа*. — Онó рãкл'асто зовёмо ногãр.

нож, нóжа м 1. *йредмёй за резање са дугим нейокрећним сечивом*. — Нёкад нё би имãл'и ни струшку, а сãд ймамо по нёкол'ико нóжева. 2. *в йрлац*. — Чýла сам да за тó тãмо преко Дрйма вйчу трлац, а ми тó зовёмо нож.

ножнице ж мн *мешална найрава за резање йканине састављена од два, заврйшем, сйојена ножа*. — Овце стрйжёмó ножницама. *Уй ножнице*.

ножнице ж мн *в ножнице* — Овце се стрйжý ножницама.

нокшйр -йра м *специјални суд у којем се врши нужда*. — Ако је дёте, ил' бóл'есан, па не мóже д идё, он мокри у нокшйр. Кó је имãо мãлу дёцу, тёшко без нокшйра. *Уй ноша, йушйа*.

нóс нóса м *в 1. нóсак*. — Кад нё би имãл'и чãшу, наврнул'и би бурйло, па би пйл'и на онã нóс. Онó от конãте што е кај сйса, онó ко(д) дршке онó се зовё нóс. Обрйши му мало око нóса.

нóсак -ска м 1. *мањи отвор на земљаним судовима за шечност*. — На вёл'ики отвор крчãг се пуни, а на нóсак се пйје из њёга. Бурйло гóре йма отвор вёћи, а са странё нóсак да се точй вóда из њёга. *Уй нос, носак, носйћ, чейурак, чейчић*.

нóсац -сца м *в носак*. — Ка се точй вóда на нóсац, йшла би полãко и нё би мóгла да се расипује.

опанчър -ára м дрвени калуј за грађење ојанака. — Ставиш опанак на опанчър, па фрчаш. Уј *јанчар, калуј, сјоја*.

опанчърка ж већа шиваћа игла. — Опанчърком би крпил'и вреће. Уј *јанчарка, широкоушка*.

опўта ж *врица добијена резањем коже или гуме, којом су се градили ојанци*. — Протнеш ону опўту наоколо кроз онѐ рўпе. Уј *јуџа*.

орл'ак орл'ака м *димњак од шуйљег дрвџа који се користи у кућама јод сламом* — Дим излазијо кроз орл'аце.

орман -ана м дрвена *најрава са фиокама служи за држање сјвари*. — Реко да повадим овѐ ствари из ормана да га пречјстим.

острїк -ика м в *рез*. — Острїк се дотерўје кл'епанем.

острица ж в *рез*. — Не мѐже кѐса да ти сѐчѐ ка ти је овако назўбл'ена острица.

отирач -ача м в *шрањача*. — Побриши црпўл'у сас отирачем, па тўри л'ѐб.

отоман м *кауч без наслона*. — На отомане се седи и одмара ка некад на трапазане, а мѐже и да се спава.

отрњач ж в *шрањача*. — Така кака је не вел'а без отрњаче, мѐра најпре да се с њом побрише, па да се спушти л'ѐб.

офнигер/офнигер м дрвена или *иласична најрава са куком на средини; служи за вешање одела*. — Закачи га на офнигер и тўри у регал. Уј *вешалица, вешал'ка, фингер, чивилук*.

очкўр -ўра м в *гајњак*. — Понѐкоме би искочијо очкўр напол'е, па ландарао.

џац оџака м *вертикални ојвор на зиду и крову за дим*. — Направил'е чавке гнездо у џац, па нѐће да повўчѐ. Уј *димњак, комин, кумин, орл'ак*.

оштрїк -ика м в *рез*. — Требаш да полџиш брўс кад ју оштриш, да ју не понѐсеш оштрїк.

П

пазўвак -ўвка м *вунена, украшена мушка чарайа без горњег дела, назувак*. — Пазўвце преко чарапа. Домаћини нѐсу јшл'и бес пазўвака. Уј *јозувак*.

палдум палдўма м в *кусун*. — Палдум седи коњу испод репа па смрдї.

пал'ица ж 1. в *јолица*. — Кад завршиш мотање, пѐчнеш с пал'ице да скидаш канўру. 2. в *свејњак*. — Покупѐ би се покрај пал'ице с фитил'ачом, па би рабџал'е док се не раздани.

пал'ицица ж 1. в *зайњача*. — Тўриш запињачу у задње вртїло, а прѐдње затѐгнеш пал'ичицом. 2. в *јолица* — На матавїло дџл'е јма крѐкл'а, а гѐре пал'ичица.

памукл'ија ж *јрслук од илајна исцўњен јамуком*. — Бџл'и домаћини носїл'и памукл'ије. Уј *јомуклија, џамедан*.

панак панка м в *ојанак*. — Украдоше ми нѐве нѐвцате панце.

панталѐне -ѐна ж мн доњи део *мушког одела*. — Носїло се от сўкна и сѐтра и панталѐне. Уј *јаншол'е*.

пантол'е -ѐла ж мн в *јаншалоне*. — Бїло би срмџта да те нѐко вїди у кратке пантол'е.

пѣкл'а ж *ошвор на одећи кроз који се њровлачи дугме за закоичавање.* — Прво се изрѣжу пѣкл'е, па се опшивају. Рашпирѣла ми се пѣкл'а па ми се раскопчѣва.

пел'ѣпа ж *в ирам.* — Ка се дѣте повѣје, кол'ѣвка се покрѣје пел'ѣном, ел' њбетом.

пѣнцер м *в њрозор.* — Сѣмо би вѣрѣла крс пѣнцер да вѣди кѣ пролѣзи сокакем.

непел'ѣра ж 1. *в ѣиксла.* — Зѣви мнѣдицу да истрѣсѣ овѣ непел'ѣре и да очѣсти астѣл. **2.** *в фијока.* — Не напѣни се непел'ѣра о шпорѣта ни за недѣл'у дѣнѣ ка су сѣва дрѣва.

нерѣјка ж *дрвена лѣиѣиѣ за лѣиѣње вѣша ѣри ѣрању на реци.* — Ранѣје се прѣло перѣјком на јѣз. *Уѣ ѣирајка.*

нерѣда пѣрдѣ ж *ѣреграда у кући између ѣросѣора где се налази огњѣиѣше и ѣросѣорије намењене за сѣавање* — Понѣка би имѣла пѣрду, а млѣго и је бѣло бес пѣрдѣ.

пѣта пѣтѣ ж *задњи, дебљи, косо уздигнути део косе који се ѣриљубљује уз косѣиѣше.* — Кѣса се обѣчно ломѣ у пѣту. *Уѣ враѣи, уши, ѣука, ушиница.*

пѣтѣо пѣтла м *ѣокрејѣна лимена најѣрава на врху дѣмњѣака.* — Дѣ си тѣрно пѣтла, нѣ би ти враѣао вѣтар кат пѣва. *Уѣ ѣевац.*

пѣћ пѣћи ж *и м в фуруна.* — Зѣ овѣ сѣбу ти трѣба онѣ бѣла пѣћ, што је озѣдана унѣтра.

пѣћѣнар -ѣра м *в блаѣар.* — С пѣћѣнарѣма е млѣго тѣже бѣло, мѣрѣо си да га прѣзѣниш рѣчно.

пѣшкѣр -ѣра м *вѣћа крѣа сѣѣцијално намењена за брисање руку или лица.* — Ка су вѣдел'и да брѣшем нѣге пѣшкѣром, крѣстѣл'и су се. *Уѣ канавац.*

пѣјук м *в крамѣ.* — Нѣје ѣсто пѣјук и трѣнокѣп.

пѣксла ж *стѣаклена или метална ѣосуда за ѣѣѣо и ѣиушке цѣгарѣиѣ.* Ако нѣмаш пѣкслу, донѣси јѣдну тацну. — *Уѣ ѣѣѣл'ѣра.*

пѣрѣјка ж *в ѣерѣјка.* — Прво га тѣриш у цѣћ, па га излѣпаш пѣрѣјком, убѣл'ѣ се ка снѣг.

пѣринѣца ж *в кавал.* — Занѣмѣо би се свѣрѣаући у пѣринѣцу док би му ѣвце пѣсл'е.

пѣцѣма -ѣмѣ ж *в сѣаваѣиѣца.* — Доцкѣн искѣчиѣше пѣцѣме, по прѣ се за ѣѣ нѣје знѣло.

платно с ѣанки, широки део ѣо дужѣни косе. — Платно се врѣменѣм трѣши и кѣса бѣва свѣ ѣжа. *Уѣ л'ис.*

платѣн -ѣна м *в ѣѣѣос.* — На платѣн мѣже вѣше да се натѣварѣ но на канѣте.

платѣн -ѣна м *горњи, ѣмалѣѣерисани део собе.* — Млѣго ми кѣпл'е крѣч ис чѣтке кат крѣчим платѣн.

платѣ м *месѣо, ѣѣрен на којѣм се гради куѣа или је ѣѣѣодан за ѣу намену.* — Покупѣвал'и л'ѣди платѣве по Срѣбије, ѣбезбѣдѣл'и се за недѣјбѣже. *Уѣ ѣѣрол, ѣѣрол'иѣиѣше.*

плѣтѣнѣча ж *в ѣлѣиѣнѣча.* — У ѣѣѣр би имѣло по нѣкол'ѣко плѣтѣнѣча, бѣл'е вѣл'ѣке фамѣл'ѣје.

плѳтња́ча ж кућа саграђена од илоша. — У плѳтња́чу сам се довѣла. Уй блаи́нча, ил'еи́ара, ил'еи́енача, илои́нача.

плѳча ж горњи ишчани део ии́ореша. — Од јако́га ђгња мо́же да пукне плѳча.

пл'евл'а ж в ил'евња. — Понѣко држи сѣно у пл'евл'у, а понѣко у сто́гове на́пол'е.

пл'евна ж в ил'евња. — Донѣси један по́лагај сѣна ис пл'евне да поло́жимо волѳвима.

пл'евња ж иокривена осшава за кабасту сто́чну храну. — Покѳси сѣно па дотѳрај у пл'евњу. Уй ил'евл'а, илевна, илевња́ча, ил'емња.

пл'евња́ча ж в ил'евња. — Ту́ око куће, ту су бил'е појате, а у гу́вно пл'евња́че.

пл'емња ж в ил'евња. — Нисам ни зна́ла да л'ежи у пл'емњу, извѣла ми два́најес пил'и́на.

пл'есирка ж 1. врста́ сукње са и́равим, и́аралелним борама ио вери́икали. — Девѳјке и мла́дице носил'е пл'есирке навѣзѣне. Уй ил'исирка. 2. в вру́ара. — Ни́шта с ма́лом ча́шом док не донѣ ону́ пл'есирку.

пл'исирка ж в ил'есирка. — За на ревѣну пребу́чѣмо се, обу́чѣмо ра́шу пл'исирку.

пл'етѳра ж в илои́нча. — Нѣсу бил'е куће от ци́гл'ѣ но пл'етѳре.

пл'етеня́ча ж в илои́нча. — Куће су бил'е пл'етеня́че, ма́ло ко́ је имаѳ ку́лу.

пл'етени́ца ж 1. горња ивица сламног крова. — Оно што стрчи́ повѣже се у пл'етени́цу. Уй венац. 2. сиа́клени балон ои́лейшен и́руѳем. — Да ми напу́ниш пл'етени́цу о де́сет кила раки́је.

пл'ускави́ца ж ои́вор на зиду левкасти́ог облика кроз ко́ји се избаи́вала уи́ошребљена вода. — Посипл'у се л'уди д опѳру ру́ке, па се она́ во́да из л'егѣна ба́ци на пл'ускави́цу. Уй баца, водо́вал'а, жл'ѣб, издисшѣна, л'уг.

новѳл'ак -л'ка м иокривач од ува́љаног сукна. — Ни́је ми те́шко д опѳрем повѳл'це, но ка́ко да и осу́шим.

повѣсма ж и с 1. свежа́н конои́љаног влакна и́вворазредног квали́иеша. — Оно што очешл'аш повѣжи у повѣсму. Оно повѣсмо посл'е намоташ на кудѣл'у па прѣдѣш. 2. в влас. — Испрѣди повѣсму за оснѳву а шгѳим за по́тку. Она́ вла́с смо́тамо па повѣжемо у повѣсмо.

пови́ја́ча ж иелена ко́ја се и́роси́ице деи́ешу у колевци. — За пови́ја́чу мо́же нешто по́ старо да се ту́ри у кол'ѣвку.

повлѳсак -ска м в влас. — Шта́ би чинѣл'и с повлѳском, остѳл'ало се за оснѳву.

пѳвој пѳво́ја м иојас ко́јим се обави́ја беба у колевци. — Л'ѣгне се де́те па се уви́је пел'ѣнама, па се обави́је пѳво́јом.

поглавѳчи́ца ж криа́ ко́ја се сиа́вља иод главу деи́еша у колевци. — Ту́ри шта́ и́маш место поглавѳчи́це.

пѳд м в иаи́ос. — Преко по́да и́ил'им.

пода́л'и́нка ж део женског доњег рубља ко́ји се носио исѳод ха́йине. — Ру́бине повр подал'и́нке.

пѳдвала ж в венчани́ца. — Ви́ди се пѳдвала испод ро́гова.

послова́ч -а́ча м 1. *в йодуи́рач*. — Куфи́је се учврсту послова́чима да се не л'у́л'ају. 2. *в дирек*. — Повр послова́ча ја́стук.

послужа́оник м *в шабак*. — Са се преко послужа́оника ту́ри нешто навезе́но, па преко то́га шол'е с ка́фом.

послужо́ннк м *в шабак*. — Ка́фу служимо послужо́ником.

поста́ва ж 1. *чаршав који се и́ришивао с доње сти́ране јоргана*. — Оно́ рани́је јо́ргани су се поста́л'али поста́вама. 2. *ж в усирсл'ица*. — Кошу́л'е о жу́тога платна има́л'и су навезе́не поста́ве.

поста́вица ж 1. *кори́шастии дрвени суд у који се разлива млеко и́ри и́роизводњи кајмака*. — За ру́чак, поста́вица мл'ије́ка с кајма́ком. Сва́ки дан је мо́рала бачи́ца да па́ри поста́вице врело́м водо́м. Уи́ карли́ца, кори́шо. 2. *в усирл'ица*. — Му́ку би има́л'и же́не с поста́вице́ма дог би и навез́л'и, то́ пола́ко идѐ.

постакѝ́ја ж *в йоси́ашија*. — Оста́л'ал'и би ко́жу од овна́ за постакѝ́ју, ел' за ко́жук.

постаѝи́ја ж *ушѝа́вљена, неосѝи́рижена овча кожа која се користи́и као и́ростѝирач*. — Ка спа́ва чо́век на постаѝи́ју, не бол'и́ га кичма. Уи́ йасѝаки́ја, йосѝаки́ја.

постел'и́на ж *ои́шии назив за и́канине које се користи́е за ойрема́ње лежа́ја за спа́вање*. — Све́крови плаћа́л'и да се спрѐма мна́дица, доноси́л'и а́рач за спрѐму, за постел'и́ну.

пострѐ́шина *в йосѝи́решина*. — Пострѐ́шину од авл'и́је покрѝ́јемо кл'ѐкама ил' сла́мом.

пострѐ́шница ж *горњи део у виду сти́рехе на дво́ришној огади од и́рућа*. — Пострѐ́шница се сапл'ѐте па се преко њо́ј ту́ри кл'ѐка ил' сла́ме да не кисне. Уи́ йосѝи́решина, насѝи́решина, йол'и́ца, сандра́ћа, сти́реа, кревети́.

потѝл'ак, -л'ка м *в йуи́шиљ*. — Платно́ от косѐ је оно́ између ре́за и потѝл'ка.

поту́рак -рка м *в кошрл'ач*. — Бес поту́рка не́ би мо́гла тепси́ја да седи́ на главу́.

пра́г м 1. *доња даска на каси вра́та*. — Сна́ша пр́ви пу́т тре́ба дѐсном ного́м да прескочи́ пра́г от ку́ће. 2. *в јасѝук*. — Пра́г је оно́ што се тура́ повр дирѐка па се на њѐга насла́ња грѐда.

пра́нга ж *в букаѝи́је*. — Ја́ н умѐдо да му ски́нем ону́ пра́нгу, но га дотѐра она́ко спу́ћенога.

пра́ћа ж *део коно́ја на сти́рани шоваре́ћег самара, који је једним крајем и́ривезан на и́редњи, а другим на задњи део самара*. — Ту́ри се врѐћа на пра́ћу, па се затѐгне кондо́шом за облук и кр́с о(д) самара. Уи́ и́раћка.

пра́ћка ж *в и́раћа*. — С оба́двѐ страна́ самара́ има́ по јѐдна пра́чка.

пребо́ј -ѐбоја м *в и́ребојац*. — Избу́ши се онѐм пребо́јем.

пребо́јац -бојца м *метална наи́рава за буше́ње руи́ца, зумба*. — Пребо́јцом се избу́шу ру́пе не ону́ гу́му, па се по́сл'е кроз ру́пе провучѐ опу́та, па се по́сл'е пл'етѐ опана́к. Уи́ зумба, и́ребој, и́ребојац, и́ребојац.

превеза́ч -а́ча м *в зави́јач*. — Повѐжу се ка́це превеза́чима, да се не натру́ни смо́к у њи́.

прегра́че -та с *в чекме́же*. — У прегра́че од ко́вчѐга држа́ла сам помало па́ра.

прéклад -éклáда м *гвоздени предмети са краћим ногарима у огњишћу на које се наслањају дрва*. — Баџи нарамаг дрва на прéклад у огњиште, потпáл'и, онó се óдма разгорй. Скинй сáч с пéклáда, па га тóри на црпóл'у.

прекривáч -áча м *в завијач*. — Прекривáчима се кáце завéжу и пáзи се смóк.

прел'убак -пка м *в л'уйка*. — Кад одóји, увáтим тёл'е зá уши и доведем га до прел'упка, тóрн(м) му клин одозгóр, па мóзём.

прéмет прéмéта м *мошкa учвршћена у водоравном йоложају служи за држање одеће или йосћељине*. — Нёсмо имáл'и шифуњёре ни регáл'е, па смо држáл'и постел'йну и тёше на прéмет.

прёобој м *в йребојац*. — Нёко виче прёобој, нёко прёобој.

преобóјац -óјца м *йребојац*. — Преобóјац направйш сáм од ексёра. Преобóјцима смо пребйвáл'и гóму за опáнце

прéпл'ет -éпл'ёта м 1. *в йойлёт 1*. — Нáјзад одозгóр прéпл'ет. 2. *в йойл'ей 2*. — Прéпл'ет се рáди крáбзом.

прéсек -ёсёка м *йреграђени део, један део амбара*. — Напóнно сам свё прёсёце и нйје ми свё стáло.

пржарйн -йна м *в йржул'ин*. — Мáкни рйнглу о(д) шпорёта, тóри онá пржарйн, па мёшај, за чá(с) се испржй.

пржел'áк -áка м *в йржул'ин*. — Кад учинёсмо шпорёте пржйл'и смо кáфу пржел'áкем.

пржйоница ж *в йржул'ин*. — С једнóм пржйоницом се слóжила цёла мáла.

пржул'йн -йна м 1. *йљоснай лимени суд са йокрейним йоклојцем, служи за йржење кафе на вайри*. — Кад искочйше шпорёти, нё мога да се пржй кáфа до лóпем, но смо пржйл'и пржул'йнем. *Уй йржарин, йржйоница, йржел'ак. 2. в долай*. — Истрёси онá јёчам ис пржул'йна на нёшто да се оладй.

провезáч -áча м *в завијач*. — Рёко Чёдё да ми кóпи једну крпу за провезáч, нём ш чйм кáце да покрйјем.

прóзор -óзóра м *отвор на зиду кроз који йролази светлостй*. — Стáре кóће имáл'и су мáл'е прóзоре, па се нйшта нё би видело у сóбе. *Уй йенцер*.

простирáч -áча м *конойљана йканина која се йросйире*. — Кó нё би имáо, простйро би простирáч место чёрге.

простйрка ж *ойшйи назив за йканине које се йросйиру*. — Нёма шта да ју вйдиш у сóбу, ни од простйрке ни от покрйвке.

прслук -ўка м *в йуловер*. — Више нйко не пл'етё прслóце, пáре па у прдáвницу готóв.

прстен м *в гривна*. — Нёко кáже грймйа, нёко прстен, тó је оно надно косйшта.

пртйца ж 1. *в уйрйњача*. — Остáло је још нешто сýкна да направйм једну пртйцу. 2. *в урййче*. — Онó што нóсиш на л'ёђа, стёгни пртйцом, па йди.

пртл'áча *в уйрйњача*. — Онóм пртл'áчом пóсе стёгнеш онó брёме па нóсиш

пртница ж *в урййче*. — Натовáрила се шавáром, упртйла на л'ёђа, а пртница ме жóл'и.

пртњак -а м *в уйрйњача*. — Имáл'и смо пртњаце, па би се пртйл'и.

пртњача ж 1. *в урииче.* — Ако нѣмаш пртњачу, упртѣ се конѡпчетом. **2.** *в уиришњача.* — Реко снаѣ: предрѣжи ми пртњачу док се упртим и нѣ кте ни да чѣје.

прут м 1. *уиушил'.* — Мѡра да бѣдне кѣше, вѣдиш како је поплавѣо прут от косѣ. **2.** *в шийка.* — Прѡтне се вртило кроз оснѡву, па се тѣри прут у вртило, па се навѣја.

пршл'ѣнак -нка м *в наирстѣак.* — Кад загне ѣгла, погѣраш ју онѣм пршл'ѣнкем.

пѣловер м *ѡемѣер без рукава.* — Каже, назѣпшћеш бес пѣловера. *Уи ѣрслук.*

пул'ѣја ж 1. *в дугме.* — Ыма пул'ѣја са двѣ, а ѣма и са четѣри рѣпе. Покидал'и би пул'ѣје с кѡшул'а да се играмо. **2.** *механизам за затѣварање луйца.* — Ка ставиш лѣбац овцѣ на врат, прѡтнеш пул'ѣју кроз оне двѣ рѣпе, па ставиш дрвце да н испане. *Уи баглама, кл'уч, крс, клин, кајла, сѣица, чевија, чивија.*

пѣл'ка ж *в дугме.* — Раније се шл'ѣц закопчавѡ пѣл'кема. Играл'и смо се пѣл'кама.

пѣмпарѣце ж мн *ѣантиалоне од шањег материјала са ластѣиком на дну ногавѣца.* — Дѣца су носѣл'и пѣмпарѣце, а л'ѣди панталѡне.

пѣта ж *в оуѣша.* — Па пѡсе изукрѣштај нѣма пѣтема.

путѣл' -ѣл'а м *горњи дебљи део, венац косе.* — Кѡса трѣба да ѣма дѡбар путѣл' да се не савѣја. *Уи рѡм, рѡме, рѣбро, ѣишѣл, ѣишѣл'ак, ѣруш, шѣл'иш.*

Р

рѡбош м *изгравѣрана лѣѣвица за мерење количине ракије у бачви.* — Кол'ѣко ѣма у бачву ракије измѣри се рѡбошом. *Уи кондѣр.*

равѣнѡча ж *в равњача.* — Пѡсе узмѣш равнѡчу па паравнѡш онѣ слѡму што си раширѣјо, па вѣжеш, па преко ѡѡјзе тѣриш л'емѣје да ју не растѣра вѣтар.

равњѡча ж *даска за равнање у грађевинарстѣву.* — Постѡви се слѡма па се поравнѡ равњѡчом. *Уи равнѡча.*

рѡзбој рѡзбоја/рѡзбој рѡзбѡја м 1. *дрвена наѣрава за шакање.* — Не мѡгу да маќнем јѡш онѡ с рѡзбѡја. Ёно ти га растѣрено по рѡзбоју. **2.** *в сѣол'ица.* — Рѡгови л'ѣжеду на рѡзбој. **3.** *в ѡедил'ка.* — Скини ѡедѣло с рѡзбѡја и донѣси да с опѣре.

рѡкал' -кл'а м *в ѣарѡжак.* — Почепрлѡ маљо рѡкл'ом од вѣл'е да вѣдим шта ѣма испод откѡса.

рѡкл'а ж *в л'уйка.* — Превѣди тѣл'е код онѣ рѡкл'е, тѣри му кл'ѣин одозгѡр па музи бе смѣтѣѣ.

рѡм -а м 1. *в каса.* — И врата и рѡмови офѡрбани ѣстом фѡрбом. **2.** *в ѣушѣл'.* — Ка(д) сам косѣјо поред бѣнѡце, закѡчи у крл'у и слѡми рѡм от косѣ.

рѡме -на с *в ѣушѣл'.* — За онѡј гѡрњи дѣо косѣ ми вѣчемо рѡме, а нѣгде вѣче дрѣкше.

рапѣкче -ѣкчѣта с *в ѣолакѣлче.* — Да си пѡно једно рапѣкче ракије да се маљо утрѣјемо

рапѣшѡ ж *в флаша.* — Ка сам и вѣдала да су имѡл'и по рапѣшу ракије у ѡѣп, знѡла сам шта те.

рѡпка ж *в флаша* — Домаћѣни л'ѣди слѣжу из ѣбрѣка, а јѡ ни рѡпку нѣмам, но неко шѣше дѡно.

расан -а/расан, -ана м в *малтер*. — Са(д) се зйда и малтерйше расанем, а прѣ блаѣтем.

рафт м на зиду *причвршћена даска у водоравном њоложају која служи за држање ѡпредмета*. — На рафт се држал'е ситније ствѣри, а испод рафта се обе-шавѣло тѣше. *Уй њол'ица*.

раша ж доњи део *женске одеће, сукња*. — За раше смо ткал'и од вуне. *Уй сукња*.

рашѣтка ж в *решѣтка*. — Прво тѣриш мало водѣ у казан, па рашѣтку, па пѣсл'е тога цѣбру.

рашѣто с в *решѣто*. — Пошто се омнѣти пасул', рашѣтом се очѣсти од онѣ трѣње.

рдѣв -ова м в *ардов*. — Утѣчи мало ракије из онѣга рдѣва што је от пѣсто кѣла.

рдѣвче -та с в *ардовче*. — Нѣ напуни се ни пѣла рдѣвчета, а мѣсл'ијо сам нѣ-ће д увѣти.

рѣбро -а с в *ѣушѣ*. — Рѣбро држи кѣсу да бѣдне чврста, да се не савѣја.

регѣл -ѣла м *комѣлѣй од неколико ормана, шифоњера*. — Регѣл'и су дѣбри, ал' зауѣмају мѣлого мѣста.

рѣз -а м *ѣшанак, узани ошѣтар део косе којим се сече ѣшава, ошѣтрица косе*. — Како ће да сѣчѣ кад ју је овакав рѣз. *Уй ошѣтрик, ошѣтрица, ошѣтрик, ѣше*.

рѣза ж 1. *метална омча којом се враѣа заѣварају са сѣлошашње сѣране*. — Рѣзама се куће затвѣрал'е. 2. ж в *шуљ*. — Ми зовѣмо рѣза и за онѣ напѣл'е што се врата затвѣрају и за оно изнутра. 3. в *ѣракал'ица*. — Рѣзе су правѣл'и ковачи.

резервѣр -ѣра м в *ѣпарѣй*. — Онѣ пѣра како идѣ низ резервѣр, ѣна се лѣди и прѣвѣра у ракију.

рѣмник -а м в *кашѣ*. — Исключѣше овѣ рѣмици, па се не нѣсе пѣјаси. Нѣкад смо вѣкал'и рѣмик, а сад кашѣ.

рѣна рѣнѣ ж в *ѣкара*. — Кад је бѣјо нѣв у рѣну би се испѣкло пѣдједнако са свѣке стрѣнѣ.

рѣнда рѣндѣ/рѣнда -е ж *лимена решѣткастѣа найрава за усѣѣњавање, рѣндање ѣоврѣа*. — За тѣквѣник трѣба да се исѣтни тѣква рѣндѣм. *Уй рѣндо, рѣнде, рѣндача*.

рѣндѣча ж в *рѣнда*. — Прво да се ол'ушти кѣра па да се изрѣнда рѣндѣчом.

рѣнде -а с в *рѣнда*. — Зарѣјало ми рѣнде и нѣје вѣше за употрѣбу, а без рѣнда не мѣгу да усѣтним тѣкву.

рѣндо с в *рѣнда*. — Да ѣмам једно рѣндо, мѣгла би да направѣм пѣту с јѣбу-кама.

рѣпњѣча ж в *кусун*. — Прво тѣриш сѣдло кѣњу на л'ѣја, па тѣриш рѣпњѣчу испод рѣпа, па стѣгнеш пѣпруг.

рѣрни рѣрнѣ ж в *ѣкара*. — Имѣдни навр на лѣб у рѣрну да ти не изгорѣ.

рѣш м в *ѣурија*. — За рѣшове смо мѣрал'и д идѣмо у шуљу, чак у Волујак.

рѣшѣтка ж *решѣткастѣа бакарни лим који се сѣавѣа на дно казана да не загорева комина*. — Кад је густа цѣбра, ни рѣшѣтка ти не помѣже нѣшта. *Уй рашѣка*.

решѣто с *йредметй кружног облика са избушеним дном од лимѣ, који служи за йречишићавање жици од йрашине или йлеве*. — Кад би вршѣл'и коњима, мѡрѡл'и смо посе пошто скинемо слѡму и покупимо зрна на решѣто да пречисти-мо. *Уй рашѣто*.

рѣшма ж в *йойл'ей* 2. — Сапл'ѣте се рѣшма наоколо ширѡка овако ка двѡ прста.

рѣбница ж *једна од осам йойречних лейвица на самару којима се сѡјаја йредњи са задњим делом*. — Све су рѣбнице помѡло савијѣне

рингла рингл'ѣ ж *йлоча кружног облика која зайивара ойвор йог облика на йлочи шйедњака*. — Не мѡже крл'а да ул'ѣгне на врата, мѡра да се подйгне рингла па да се тѡри у шпорѣт. *Уй рингло*.

рингло -а с в *рингла*. — Испѡцало рингло од јѡкога ѡгња, преполовило се.

рѣка ж в *ѡока*. — Рѣку на раме па за овцама и по л'йвада и по планина.

рѡг м 1. *коса греда која једним крајем лежи на венчаници, а другим се сѡјаја са йшаквом гредом на врху крова, која је на венчаницу йосйављена са суйрошине сйране*. — Бајрак се турѡ на кул'м ка се дйжу рѡгови. *Уй мерйек, кл'уч*. 2. в *водир*. — Оно ѡ шта се држй брус ка се кѡси зовѣ се рѡг и кад нйје рѡг од вѡла. 3. в *йаро-жак*. — Натѣго да му баѡим што вйше, сломй рѡг од вил'е.

рѡгл'а ж 1. *гвоздена алатка са шйљцима насађена на дрвеном држалу*. — Гвозѣну вилу зовѣмо рѡгл'а. *Уй буњишйарка, вил'ушка*. 2. в *крчела*. — Вил'е се савијају на рѡгл'е. 3. ж в *вил'ушка*. — Нѣко би гѡјтѡне пл'ео на рѡгл'у, неко на бурйло, како ко мѡго. 4. в *л'ушка*. — Да йма рѡгл'а, мѡгла би сѡма да мѡзѣм, а овако треба нѣко да ми л'ука тѣоце. 5. в *шил'ак*. — Онѣ ковѡчке рѡгл'е бил'ѣ су бол'е, но овѣ што смо мй правил'и о(д) дрвета.

рогл'ѡча ж в *сачарица*. — Рогл'ѡча йма двѡ крака, а сачарица је кај кѡлац.

рѡжак -шка м в *мушкай*. — Ана двѡ дѡлња крака, тѡ су рѡгови, анай гѡрњи је рѡжак.

рѡкл'а ж 1. в *вил'ушка*. — На рѡкл'у пл'ѣл'и гѡјтѡне, а ко нйје имѡо, пл'ѣо на бурйло. 2. в *шил'ак*. — Полако рѡкл'ом чѡпај сѣна док не начѡпаш кол'йко ти трѣба. 3. в *л'ушка*. — Вйчем човѣку да ми направй једну рѡкл'у у тѡр да мѡзѣм сѡма, а овако мѡра понѣко да ми помѡгне.

рѡб м *сѡшѡв где су шивењем сѡсйављена два дела йканине, шав*. — Ка се дѡбро сашйје, рѡб се слѡбо познѡјѣ.

рубйпа ж *дуга женска кошуља*. — Ткѡл'ѣ су жѣне платно за рубйне, ткѡл'и клѡшње. Стѡре жѣне носйл'и бѡкче преко рѡбина.

рубйнче -йнчѣта с *дем од рубина*. — Чѡрице би носйл'и рубйнчйће, па цем пѣрчиће преко ѡй.

рукѡв -ѡва м 1. *део одеће око руке од рамена до шаке*. — Носйл'и се цѣмпѣри с рукѡвима и без рукѡвѡ. 2. в *чунак*. — Мѡраћемо један рукѡв о шпорѣта да скрѡтимо да би га углавил'и у димњак.

рукѡвац -авца м *краћа греда која сйрчи изван зида на краћој сйрани крова са чѣшйри свода*. — Остѡви тѡ, вѡл'ѡће за рукѡвце. *Уй кл'ейчић, челник, йойче*.

рукавйца ж *део одеће којим се шйшйше шаке од хладноће*. — Пл'ѣл'и смо рукавйце с једним и са пѣт прстй.

рукџтка ж в грне. — Приста̀ви рукџтку купу̀са ел' пасу̀л'а, примџкни ју уз огњџште, ђна пола̀ко крџка, а ти ченѝш џзмет по ку̀ће. ~ *свечџрка в грнац.* — Нѐ би мо̀гла да и најџм да сам имџла пу̀ну рукџтку свечџрку.

рукџл' -џл'а м 1. *дршка на косишџу.* — Нѐко џма ко̀су с једнѐм а нѐко з двџ рукџл'а. **2. в сай.** — Ср̀п је од гво̀јза, а рукџл' о др̀вета, свѐ на са̀п зарежџвала кол'џко је да̀на жњџла.

ручџца ж в сай. — Жњџла ср̀пем без ручџце, па ми напра̀вијо жу̀л'еве.

руџка ж в 1. сай. — Имџдо једну ломатџну ср̀па са иџџпаном руџком. **2. в шрлац.** — За та̀ј део код на̀с у Бѐрково нѐко каже но̀ж, а нѐко трлац.

С

савал'џца ж в сачарица. — По̀диже ти са̀ч оно̀м савал'џцом ка да је ста̀рица.

савџл'ка ж дрвени чун којим се џровлачи џоџка кроз основу. — Ту̀ри се џџв-ка у савџл'ку, па се ткџ.

сада̀л'ка ж в садил'ка. — Да имџм још јџдну сада̀л'ку да ми помно̀гнеш да расаџу̀јемо.

саџил'ка ж дрвени кочиџ којим се ошварају руџе џри расаџивању џоврџа. — Папрџке расаџу̀јемо саџил'ком, а за ку̀пус и парада̀јс отвџрамо оџџце. *Уџ садал'ка, садница, колац, мачуга, кочиџ, шил'ак.*

са̀дница ж в садил'ка. — Папрџке расаџу̀јемо са̀дницема, а ку̀пус и парада̀јс на оџџце.

сактиџан -џна м џрераџена кожа за џпроизводњу обуџе. — О ста̀рија џџпела би узџмал' и сактиџан, па би пра̀вил'и пра̀џке.

салвџта -џтџ ж криа за брисање џосуџа. — На̀јбол'е су салвџте от ко-нопл'џног пла̀тна.

самџр -џра м 1. в џоклоџац. — Не зна̀м ка̀ко да и зал'џјем ка су самџри пу̀ни осџњака. **2. део џтрансџорџине оџреме коју се сџваџа џовареџој живоџишџи на ле-џа.** — Нѝје ла̀ко са̀м да наговџриш то̀вар на самџр. Пу̀шти ји са самџрима да па̀су.

са̀н са̀на м веџи метџални суд левкасџог облика из којџ је јео веџи број осо-ба. — Поку̀пи и опѐри су̀дове, и са̀нове и кашџке.

са̀ндџла/са̀ндала ж врџта леџиње обуџе. — Јџсен, а ја̀ још но̀сим са̀ндџл'е. Ку̀пила би деџама са̀ндџл'е.

са̀ндраџа ж в џостџрџешница. — Склонџсмо се от кѝше испод једнѐ са̀ндраџе од шипта̀рске куфџје.

са̀ндук са̀ндука м в чул'ина. — Прел'џје се врџлом водо̀м преко пџпџла тѐше порџџано у са̀ндук да се перџ.

са̀ндуџе -та с в чул'ина. — Она̀ џџћ пола̀ко ка̀пл'е кроз тѐше порџџано у сан-дуџе да се перџ.

са̀нтрач са̀нтрача м 1. гредица у собама са земџаним џодом да се не расџу-ра слама испод черге којом је застџрџи део собе. — Рече поко̀јни Милош истџрај ме ако ти до̀ђем та̀мо преко са̀нтрача, а одџвут ја̀ џмам део. **2. м месџо исџред оџака, око 10 цм уздигнуџо у односу на остџали део џода.** — Са̀нтраџ је оно̀ ма̀ло удџгну-то код оџџака. **3. в џрайазан.** — На са̀нтрач се про̀стре нека поњџва па се сеџи на џџга, а мо̀же и да се л'џгне да се спа̀ва.

сѣпет -ѣта м 1. *већа кориа са дршкама на ободу*. — Опрано тѣше смо држѣл'и у сепѣте. *Уй ковин, кофин, сѣпѣшак*. 2. *в шл'ейак*. — За Божјић, скини сѣпет ђораса па крѣцај.

сепетѣк -ѣка м 1. *в сѣпѣй*. — Опрно тѣше што нѣсимо држѣл'и би у сепетѣце. 2. *в шл'ейак*. — У сепетѣце би чѣвѣл'и ораѣсе и л'ѣшнице.

сѣтра ж *горњи део мушког одела*. — Искочиће ти сукна за сѣтру и панталѣне. Свашта је имѣо у цѣп о(д) сѣтрѣ.

сѣцавица ж *в сѣшѣра*. — Лѣкше ми је да сѣчѣм кѣпус са сѣкиром но са сѣцавицом

сѣцада -ѣдѣ ж *украшени ѣрекривач мањих димензија, ѣросѣири се на черги у ѣрочѣљу собе*. — Преко чѣрге поред оѣѣка де трѣба да сѣди пѣп ел' учѣтел' прѣстремо сѣцаду. *Уй сацада*.

сѣцѣма ж 1. *в сицѣма*. — Вежѣвал'и смо чарѣпе и опѣнце сѣцѣмема. 2. *в обувача*. — Пѣсе ка се обѣју онѣ опѣнци се вѣжу са сѣцѣмама, лѣки ка пѣро, не осѣѣаш и.

сѣцѣмка ж 1. *в сицѣма*. — Са сѣцѣмком смо понѣкад вежѣвал'и и панталѣне. 2. *в обувача*. — Онѣ сѣцѣмке вѣжеш па идѣш.

сѣкѣра ж *в сѣкира*. — Не мѣже са сѣкиром да се сѣчѣ прѣѣе, но за тѣ ѣма брѣтва.

сѣкирче -ѣрчѣта с *в сѣкирче*. — Ако ѣпеш с тавѣм сѣкирчѣтем да ми закѣл'еш тавѣга пѣтла.

сѣто с *мрежасѣта найрава кружног облика са дрвеним ободом за сејање брашна*. — Сѣјал'и смо колобѣтње брашно на колобѣтње сѣто, а пшенично на свил'ѣно сѣто.

сѣцѣма ж *уѣреден канѣй сѣшѣвѣен од више ниѣи*. — Упрѣди сицѣму, па вѣжи чарѣпу испот кѣл'ени. *Уй сѣцѣма*.

слѣмарица ж *коноѣлана ѣканина у виду великог ѣака найѣѣена сламом, на којѣ се сѣава*. — Би му вѣкѣл'и кѣмшиѣе да извѣди пѣре и(з) слѣмарице да му и не поѣдѣ мѣши.

слѣмњѣча ж *куѣа сламом ѣокривена*. — Кѣко ко имѣо, нѣко у кол'ѣбе, нѣко жѣвѣо у слѣмњѣче.

слѣник -ѣка м *дрвени суд од дашчица са дршком за држање соли у кухињи*. — дзми мало сѣл'и и(з) слѣника па посѣл'и вѣриво. *Уй сол'арник, сл'арица, сол'аник, сол'еник, сол'еница*.

сл'ѣме -на с *горњи део, врх крова*. — Рѣгови се гѣре наслѣњају на сл'ѣме. *Уй било кул'м, кул'мар, кул'маш, насл'евница, шл'ѣме*.

сновѣл'а ж *дашчица избушена у два ѣаралелна реда кроз чије се руѣице ѣровлачи ѣреѣа ѣри сноваѣу*. — Ако нѣмаш сновѣл'у, узмѣш онѣ прѣѣу овакѣ ѣ руку па снѣеш. *Уй сновѣл'ка*.

сновѣл'ка ж *в сноваѣа*. — Са сновѣл'ком идѣш и снѣеш, лѣшње се снѣе.

сноп м *одреѣена количина сламе ѣовезана ѣруѣом или другим матѣријалом*. — Рѣжана слѣма повѣзана у снопѣве.

сѣѣ ж 1. *једно од двају рачвасѣих сѣубова на ѣрлицѣ*. — Овѣко двѣ сѣе побѣне и на ѣѣ три дѣске. 2. *в ѣодуѣирач*. — Авл'ѣје мѣрају да ѣмају сѣе са обѣдвѣ странѣ гѣре упл'ѣгѣне.

сѡба ж *иросѡторија* у кући у којој се седи. — Нѣкад нѣје имѡло ѣба, а сѡда на-
правнѣо кућу з двѡнајес сѡба. Прѡђе живот ка да прѡђеш преко прѡга и(з) сѡбѣ у
сѡбу.

совал'ѣца ж *в сачарица*. — Нађи један кѡлац да ми направѣиш совал'ѣцу,
нѣм с кѣм да подѣгнем сѡч.

сѡвра ж *в софра* — Шиггѡри јѡш рѣчају за соврѡм.

сол'ѡнѣк -ѣка м *в сланик*. — У сол'ѡнѣк је мѡгло да стѡне два-три кѣла
сѡл'и.

сѡл'арица/сол'арѣца ж *в сланик*. — Сѡ се држѡло у сѡл'арице.

сол'арѣник м *в сланик*. — Шта се ѣчени с онѣм сол'арѣником да л' знѡ ко да
ми кѡже.

сол'арче -ѡрчѣта с *в застѣруг* — Чѡбѡни би носѣл'и за себѡм ѣжину у сол'ар-
чѣѣ.

сол'ѣнѣк -ѣка м *в сланик*. — Сол'ѣнѣци су бил'и од бѣковога дрѣвета.

сол'ѣнѣца ж *в сланик*. — Остѡло нешто сѡл'и на дно сол'ѣнѣце.

сѡфа сѡфѣ ж *ѡшоман са узглавѣем*. — По цѣѡ дан седи, не скида се са сѡфѣ.

сѡфра -рѣ ж *низак округаѡ стѡо за којим се обедује седећи на ѣроношцима*.
— Ка трѣба да се рѣча поставѣи сѡфру. Ка се заврши рѣчак, дѣгни сѡфру и склѡни
да ти не смѣта. *Уѣ софра*.

спавѡнѣца ж *део одеѣе коју се облачи ѣри сѡавању*. — Кѡ ти је па имѡло спа-
вѡнѣце ка вѣи сѡ што ѣмате, спавѡло се у кошѣул'е. *Уѣ ѣнѣцама*.

спѣнца ж *в ѣул'ѣја*. — Тѣри спѣцу у онѣ рѣпе на крајеве од лѣпца да се не от-
копчѡ па да пѡне.

спрѡт м *хоризонѣнална целина куѣе*. — Кѣѣе су ѡбично на двѡ спрѡта, дѡл'е у
ѣзбу држѡла се стѡка, а на гѡрњи спрѡт рѡбл'е. *Уѣ кѡиѣ*.

спрѣма ж *ѡишѣи назив за одећу и ѣосѣѣљину коју млада доноси у кућу кад
се удаје*. — Седеѣла би девојка вѣрена по нѣкол'ико гѡдина спрѣмѡла спрѣму.

спѣтѣло с *в букагије*. — Ка се спѣти с онѣм спѣтил'ем, кѡѣ не мѡже д иде
дол'ѣко.

срдѡкце -та с *дрѣце у чуну за ѣкање, које држи цѣвку намоѣшану ѣѡишком*. —
Ка се потрѡши пѡтка, мѡкнеш цѣвку са срдѡкцета па тѣриж дрѣту. *Уѣ сврдакце,
срдѡкче, срце, дрѣце*.

срдѡкче -та с *в срдѡкце*. — Срдѡкче је онѡ што држи цѣвку у савѣл'ку ка се
ткѣ.

срѣдел' -ѣдѣл'а м *в ѣавањача*. — Онѣ грѣде гѡре зѡвѣ се срѣдѣл'и.

срп м *ѣолукружна челѣчна аѡишка са сѣишним зѣицима и дрвеним рукохва-
шом, којом се ручно жање*. — Нѣкад се жњѣло са српем, а сѡ(д) са кѡмбајом

срце -а с 1. *водоравна даска на разбоју ѣсѣод доњез враѣшила која сѣјаја два
сѣѡиѣива*. На срце тѣри неки кѡмен да се рѡзбој не помѣра ка се ткѣ. *Уѣ даска,
сѣгега, ѣшегега*. 2. *в срдѡкце*. — Намѡтѡј на цѣвку, па ју тѣри на онѡ срце.

срча ж 1. *в чѡша*. — Срча не мѡже мѡго да издржи врѣѣе, пѣкне ѡдма. 2. *в
сѣѡкло*. — Огѣшла на јѡз да ѡпѣре срчу од лѡмпе.

ста́кло с 1. *провидна материја од кварцног њеска на прозорском окну.* — Сломѝла ти де́ца ста́кло от про́зора. *Уѝ џам.* 2. *горњи сѝаклени део лампе.* — Сва́ки дан би мо́рало да се перѝ ста́кло од ла́мпе. *Уѝ срча, шише.*

сталла́ган м в *џока.* — О(д) су́кна тка́л' и л'у́дѝма за оде́ла и чоба́нима за ста-
лага́не.

стал'нѝца ж в *сѝол'ица.* — Ко́ би угра́био стал'нѝцу седе́о би на њу́, ко нѝне
се́о би на трупи́ну.

ста́н м 1. в *бачија.* — Горашки ста́нови бил'и су та́мо на кра́ј Штедѝма
бл'ѝзо Ајл'е. 2. м в *ладник.* — У ста́н се ла́дѝло мл'е́ко и држа́о бе́л' и смо́к.

ста́п м 1. *дрвена ѝалица са задебљањем на дну којом се метѝе млеко ѝри про-*
изводњи масла. Ка се пра́ви ма́сло, ста́пом се метѝе мл'е́ко у сту́пу. 2. в *сѝуѝа.* —
Ту́ри се мнѝко у она́ ста́п па се метѝе.

ста́тѝва -ѝвѝ ж / ста́тиво/ста́тиво -а с. — Ста́тѝва је оно́ што ти до́ђе са л'е́ве
и са де́сне стране́ ка ткѝш. *један од двају бочних делова разбоја.* — Ра́збој ѝма два
ста́тѝва.

сте́га ж 1. в *срце.* — Сте́гама се спа́јају ста́тѝва. 2. в *уѝега.* — Го́ре на ра́збој
ѝмају две́ сте́ге.

сте́зал'ка ж в *уѝега.* — По́се се ра́збој уте́гне и учврсти она́ма сте́зал'кема.

сте́л'а ж *мекани део шоварењег самара који се налази испод дрвене кон-*
сѝрукције. — Самарѝија тура́о па́ре у сте́л'у од једно́га ста́рога самара.

сте́пеница ж в *газишиѝе.* — Кол'ѝко сте́пеница ѝмају сту́бе, да и ја́ ри́бам, не
мо́гу.

сто́лѝца ж 1. *дрвени ѝредмеѝ за седење једне особе.* — Нѝсмо имал'и
сто́л'ица но смо седе́л' и на крл'е. *Уѝ сѝал'ица.* 2. *греде кровне консѝрукције ѝо-*
сѝављене на сѝубове у облику ѝравоугаоника на којима средином леже рогови.
— За стол'нѝцу гра́ђа тре́ба да је де́бл'а од ро́гова. *Уѝ разбој, креветѝ*

сто́лња́к м 1. в *чаршав.* — Поку́пи све́ сто́лња́це да и ту́римо у маши́ну да с
опѝру. 2. в *мил'е.* — Преко оста́ла изѝклани сто́лња́к, да ви́диш, очѝма да га
упрл'аш.

сто́па ж в *оѝанчар.* — Нафрча́ се преко онѝ сто́пе.

стре́а ж 1. *део крова који сѝрчи изван зѝдова.* — Склонѝсмо се пот стре́у и
ту оста́досмо сву́ ноћ. 2. в *ѝосѝреѝиница.* — Приче́касмо испот стре́е од једне ко-
фѝје док про́ђе ки́ша.

стру́га ж *улаз у ѝор.* — Ко́ ѝма бу́л'ук ова́ца, мо́ра да и му́зе на стру́гу, како́
ће дру́кше.

стру́ка ж 1. *ѝелена која се сѝавља деѝеѝу у колеѝци* — Прво се про́стре по-
вија́ча, па уви́еж де́те стру́ком кад га л'ѝгнеш у кол'ѝвку, а кад га дѝгнеш, опа́-
шеш му увија́чу. 2. в *ирам.* — Изву́кло ру́ке испот по́воја и са́мо скинуло стру́ку с
кол'ѝвке. 3. в *душема.* — Са́ме смо тка́л'е пел'ѝне и за стру́ку да се покрѝва
кол'ѝвка.

струња́к -а́ка м *сѝѝо за кукурузно брашно.* — Колобо́тње бра́шње мо́ра да
се пресе́је на струња́к.

стру́шка ж 1. *сечиво доѝрајалог ножа или бриѝве без корица које се уѝо-*
шребљава за сѝругање дрвеног ѝосуђа. — Стру́шком смо стру́гал' и л'ѝб кад га из-

вадимо из препу̀л'е и по̀ставице кад смо и прал'и. 2. в бркл'аја. — Реко снаѐ: остружи то што е остало на струшку, и нѐ кте да чу̀је.

стуба ж *иокрејина дрвена најрава са иречкама за иењање, мередевине.* — Рече, дошао сам да видим имаш л'и радника и да ми даш ону стубу да здѐнем једну талу.

стубе -уба ж мн 1. *дрвена или бетонска инокрејина најрава којом се излази на сирай куће.* — Бол'е су дрвене од бетонскија стуба. 2. в крчела. — Ону вилу са стубама посе дигни на кров да се суши.

ступа ж 1. *уска а дубока каца за ироизводњу масла мейењем.* — Још мѐжу да се нађу ступе ко(д) Шиптарѐ. Уи сѐиай, дебе. 2. *дрвена најрава за млевење иаирика.* — Ступа то ти је издубл'ено стабло о(д) дрвета. Уи сѐиуйњак, шуцан, шуцань.

ступањ -пња м в сѐиуа. — Турѐ паприке у ступањ, па удѐрај одозгѐр док се не усѐтни.

суд суда м *иосуда за јело.* — Дѐже се ђѐде, нѐ ктеде ни судеве да опѐре.

сукно с *увањана дебља вунена шканина изаѐкана на чеѐири ниѐа.* — Терзѐје шѐл'и л'удѐма о(д) сукна.

сукња ж *доњи део женске одеће.* — Л'уди нѐсе пантол'е, а жѐне сукње.

сулундар -ара м в чунак. — Дрва дебѐла ка сулундари о(д) шпорѐта, пуна ко̀ла.

сушница ж *иомоћна иростѐорија која се користѐи сушење меса.* — Ко̀ је гра̀дѐио сѐшнице, мѐсо смо сѐшил'и на тѐван.

Т

табак табака м *илиѐки мейални суд кружног или елийсѐиог облика са дршкама или без њих за сервирање кафе.* — Сѐатови кад излазу од пријател'а, попију кафу и остал'ају пѐре на табак. Уи иослужаоник, иослужоник.

табла табл'ѐ *горњи, односно доњи део дрвеног или федерног креветѐа на који се каче сѐранице, односно лежај.* — Стрѐанице о дрвѐнога креветѐа ка̀чил'е су се за табл'е, а на њѐ су се рѐђѐл'е дѐске.

таван тавана/таван тѐвана м 1. *иростѐор између илафона и крова куће.* — Бол'е је било док се сѐшило мѐсо на тѐван. 2. в шинда. — Мѐрам да орибам тѐван.

тавањача ж в *шавањача.* — Закѐј ексѐр за таванѐчу, па обешѐј понѐшто.

тавѐница ж 1. в *шавањача.* — Онѐ таванѐце поцрнѐл'е о(д) дѐма. 2. в *иодница.* — Виду се таванѐце окрѐчене, ал' сѐвѐ то поцрнѐло ка кѐтран.

тавѐнка -е ж в *шавањача.* — Између тавѐнака ѐма ка један мѐтар.

тавањѐча ж 1. *водоравна греда иреко шавана која крајевима лежи на зидовима.* — Тавањѐче млакѐве, смрѐти нѐмају. Уи *шаванача, шаванка, ћириш, средѐл', шаваница.* 2. в *иодница.* — Прво сам заковао л'ѐтве за тавањѐче, па преко л'ѐтава иверицу.

тагѐр -ара м *најирѐсѐија најрава за огрев са ногарима у коју се сѐиавља жар за грејање, мангало.* — Извѐдил'и би у тагѐр жѐра, па га турѐ насрѐд собѐ, па би се тако грѐјал'и. Уи *шангар, шегар.*

такмаџ м *већи дрвени чекић којим се набија коље*. — Не цѣпа се кôл'е ка се удара такмаџом. *Уѝ мал', мал'ак, шокмак*.

таља ж *в шужбина*. — Ол'ушти л'йстове од онѣ тãл'е, одвãјај па напунѝ слãмарицу, такô се сналãзило рôбл'е.

талôвина ж *в шужбина*. — Спãвãл'и на слãмарицу напунѝену талôвином.

тангãр -ãра м *в шагар*. — Јãдно је бѝло гријање тангãром, ту се угрије само онãј кô је поред нѣга.

танур -ура м *даска кружног облика са дршком којом се умешени хлеб йолагао у црејуљу*. — Умѣси се на танур, па се танурем полãко спунѝти у црпун'у.

тарãба ж *дворишна ограда од дашчица вертикално закованих за хоризонталне носаче*. — Вѣжи кôња за тарãбу па ãјде унутра.

тãс м *метални суд са дршком из којег се служи вода*. — Снãша је мôрãла да двôри рôбл'е док вечѣра и да држи у руке тãс и бокãл водѣ.

тãсл'ница ж *в наруквица*. — Кошун'е бѝл'и з дугãчкима рукавѝма, с навѣзѣ-нема тãсл'ицема.

тãфа ж *илићи земљани суд левкастог облика; служи за кување специјалне врсте јела*. — Тãфу би спрѣмил'и кад би клãл'и свѝње ил' кад би имãл'и срãмне гôсте. *Уѝ љувек*.

тãцна/тãцна тãцнѣ ж *илићи шањир на којем стоји шоља*. — Прво ју прврнемо на тãцну, па посл'е гл'ѣдамо штã йма у љу.

тѣ (само у том облику) *в рез*. — Овѣ кôсе дѝвл'и вѣпар, ðне ймају дôбар тѣ.

тѣг м *в баланца*. — Йма вãга тѣг, а йма и тѣг от кãнтара.

тегãр -ãра м *в шагар*. — Налагãл'и би у оцãце, па извãди помало жãра па тунри у тегãр, да с угрѣје сôба.

тѣгла тѣгл'ѣ ж/тѣгло с *сѝаклени суд за конзервирање салате*. — Прôђу ми зѝми по нѣкол'ико тѣглã пãприка. Прво се испѣчу, па се ол'ушту, па се наслãгају у тѣгло.

телачãк -ãка м *в шел'ечак*. — Не мôгу д истѣрам тѣоце ис телачãка.

телочãк -ãка м *в шел'ечак*. — Не мôгу да се јã јурим с тѣоцима по телочãку.

тел'ѣр -ѣра м *в ћерчиво*. — Понѣ Мãду једну л'ѣтву да ми направѝ један тел'ѣр за прозор од л'уцке сôбе.

тел'ећãк -ãка м *в шелечак*. — Кад бѝ за вѝшак, истѣраше ни и тѣоце из тел'ећãка.

тел'ечãк -ãка м *смешѝај за шелад у шѝали*. — Пунѝтил'и се тѣоци ис тел'ечãка па посѝсал'и. *Уѝ кочак, шелачак, шел'ећãк шел'ечãр, шелочак, шолочак*.

тел'ечãр -ãра м *в шелечак*. — Мôрãо сам да направѝм тôр за ðвце и тел'ечãр за тѣоце.

тѣл'иг тел'йга м 1. *в вресло*. — Скинул'и с кравѣ и тѣл'иг и звôно и ðднел'и, муãсѣрил'и ме. 2. *в лубац*. — Правѝјо сам јã тѣл'иг за ðвче звôно од ораове жѝл'е.

тел'йш -йша м *в ексер*. — Тел'йш је ковãчки ексер. Порѣђају се л'ѣтве па се закунје с тел'йшѝма.

тѐмел'/темѐл' -ѐл'а м део зида у земљи, обично од бетона или камена и малтера. — Закoл'е се гуре, ал' јагње, па му се глава тѹри у темѐл' кат пoчне кѹћа да се гради.

тѐпцера ж в шерѡа. — Ми смо вѡкал'и тѐнцере, а ви сад нѐ него шерпе.

тѐпик м велики засѡирач за под фабричне израде. — Нѐкад зѐмл'а, а сад тѐпици у сваку сoбу.

тепсѡја ж илишки бакарни, лимени или емајлирани суд који се најчешће користи за сѡрвањање ишиѐе. — Наслoжи пѡту у тепсѡју бакарну, па понѐси пoклон. Уи ишиѡсија.

тѐрлак тѐрлака м илѡшена каѡа оѡи ѡмука, облика берѡшке, али од ње илѡћа. — Тѐрлакем се само мао одозгoр покрѡје глава.

тѐше с оишѡи назив за одећу. — Раније се тѐше држало у кoвчѐзе, а сад у регал'е.

тигѡпче -та с в ишигањче. — Разлабавѡла ми се дршка о тигѡнчета, ѡе да пѡне.

тигѡњ -ѡња метѡлни ѡањѡр са дужом дршком. — Спрѐмал'и би запршке у тигѡње.

тигѡњче -та с ишигањ мање зайремине, дем. од ишигањ. — Да ти попрѡжим неко јѡје у тигѡњче да не седѡж гладан. Уи ишиганче.

тѡл'ић -а м в ѡуѡил'. — Потрошѡла се коса, дошла до тѡл'ића, не мoже више да се оптрѡи.

типсѡја ж в иѡѡсија. — Тѹри типсѡју на саѡак, посѡпку жѡра испод вѐга, па сад одозгoр.

токмак м в ѡакмак. — Остѡви тѹ грабoву крл'у да направѡмо један токмак.

толочак -ѡка м в иѡел'ечак. — Ко(д) толочака бес толочака, сѡшу ми тѐоци сваки дан.

тoр тoра м ограђен, ѡѡокривен ѡросѡор за ѡривремени смеѡиѡј сѡоке. — Мoрам неки дан раније д идѐм у планину да поправим и притврдѡм тoрове, да ѡмам дѐ да затвoрим oвце кад и отѐрам. Уи ѡрло.

тракавац -вца м в шул'. — Ако ѡеж да ти не улѡзи у сoбу нѡко док си унѹтра, затвoриш врата тракавцем.

тракавица ж 1. в шул'. — Онѐ стѡре брѡве су с тракавицом нoве и нѐмају. 2. ж в брѡушка. — Ко је па имѡо квѡке — тракавицом смо ти затвѡрал'и врата о(д) собѐ. 3. в кл'учаница 2. — Тракавицом смо затвѡрал'и и отвѡрал'и врата. 4. в ѡракал'ица. — Док не искочѡше тракавице мѹку смо мѹчил'и с вратѡма.

тракал'ица ж 1. ѡримѡиѡвна метѡлна или дрвена најрава за отѡварање собних врати ѡриѡискањем ѡлицем ѡлуге која ѡдиѡже ѡлугу с унѡиращѡе сѡране. — Раније нѐсу имѡл'е овакѐ квѡке но се тракал'ицама отвѡрала и затвѡрала врата. Уи мачка, реза, кл'учаница, ѡракавица. 2. в брѡушка. — Тракал'ицом се отвѡрала и затвѡрала врата од собѐ. 3. в шул'. — Тракал'ицом се закл'учѡва бес кл'уча. 4. в кл'учаница 2. — Заглавѡла се тракал'ица, нѡкако не мoжу да се отвoру врата.

тракарче -ѡрчѐта с в ѡракача. — Ораo сам чoвѡку чѐо дан за једно тракарче.

трака̑ча ж *врста звона за овце*. — Онò звòно за òвце зовè се трака̑ча. Уи *шракарче, шрокача, чакшар*.

трања̑ча ж *крпа за брисање загрејане црејуље*. — Ка се скине с òгња мòра прво да се обреше трања̑чом па да се у њу турѝ л'èбац. Уи *шрњача, ошрњача, оштирач, обојак, ѝачавра*.

трап м *остѝава у земљи за чување кромѝира*. — Понèко би држаò компѝре у трапове, а понèко би трапијо ñапол'е.

трапазѝн -ѝна/трапазан -ѝна м *нео̀крѝни лежај у људској соби на коме се седи или лежи, канабе*. — Трапазѝни су бил'и у л'уцке сòбе. Уи *шрайезан, шрејезан, шриазан, душеклак, санѝрач*.

трапезѝн -ѝна м *в шрайазан*. — Покòјни стѝрац имаò је òбичај да прòстре постаѝију и л'ежи на трапезѝн.

трбушњак / трбушњак -а м *в ѝдѝруг*. — С овѝким трбушњаком не смѝж да крèнеш нигде.

трепезѝн -ѝна м *в шрайазан*. — На трепезѝне би седѝл'и домаѝни ил' старѝн л'уди.

тријер м *машина за одвајање уродице, ѝлеве и ѝрашине од жиѝа*. — Ранѝје би пшеница има̀ла вѝка, ако се не истријерише на тријер, није мòгло да се је. Уи *шријор*.

тријор м *в шријер*. — Сѝме смо чинѝл'и на тријор.

трѝац -лица м *средња даска са ручицом на ѝрлицѝ којом се лóми стѝабљѝка коноѝље или лана*. — Онò у срѝде, онò се зовè трѝац. Уи *нож, шрл'ѝца, шрл'ак, шрл'ишѝе*.

трло с *в ѝор*. — Прѝтел'у, да се нагòдите, немò мнòго да му траѝиш пѝра да му не срушѝиш трло.

трл'ак -ѝка м *в шрлац*. — Једнòм рукòм дрѝиш, др̀гом бијеш трл'акем.

трл'ѝца ж 1. *дрвена наѝрава којом се лóми стѝабљѝка коноѝље или лана да би се издвојило влакно*. — Трл'ило се трл'ѝцом. 2. *в шрлац*. — Онѝ дѝска у срѝде зовè се трл'ѝца код нѝс у Дрнòвац.

трл'ѝште с *в шрлац*. — Мѝ тò вѝчемо трл'ѝште.

трнакòп м *в шрнокој*. — Кр̀чѝл'и ш̀ме трнакòпима.

трнòкоп -кòпа м *гвоздена алаѝка са дрвеним др̀жалом за коѝање ѝврде ѝодлоге, крамѝ*. — Каже ѝмрала матѝка за мѝне; јѐс вала, матѝка, ал' није трнòкоп. Уи *шрнакој, крамѝ, будак*.

трња̑ча ж *в ѝрања̑ча*. — Пòсе побрѝши трња̑чом па сп̀шги кѝсел'ѝцу нис тан̀р у црп̀л'у.

трока̑ча ж *в шракача*. — Пој̀о в̀к òвцу што је носѝла трока̑чу.

трòл/трòл -а м *в ѝлац*. — Трòл на с̀ло тр̀ба да је вѝл'ик да ѝма мѝста и за к̀ћу и за стòку и за г̀вно.

трòл'ѝште с *в ѝлац*. — Да му вѝдиш трòл'ѝште — тѝсно, нѝма дѝ да се окр̀не.

тронòшка ж *стòлица на ѝри ножице*. — Кад би седѝл'и за софрòм, посѝдѝл'и би на тронòшке.

трòњ/трòњ -а м *нео̀крѝни креветѝ*. — Нѝсу бил'и креветѝ ка сѝд, но некаки трòњови.

ћѣрћиво/ћѣрћиво -а с в *ћерчиво*. — Од старинскија прозора билã су мãла ћѣрћива.

ћѣрчиво/ћерчиво/ћѣрчиво, -а с *дрвени рам ѣрозора на који се ставља стãкло*. — Пѣпи вѣл'ику чãшу л'уте на дѣшак, па ка(д) ти ју ѣспи, гãђа у прозор, па пѣломи и стãкло и ћѣрчиво, свѣ у пãрчиће. *Уй ћѣрћиво, ћерчиво, черчев, черчево, черчиво, шѣл'ер*.

ћѣса ж в новчаник. — Нãл'ути се мãјка сирѣта, па ўзе ћѣсу од овѣга старѣјѣга па дãде млãђѣму; каже: кѣга није дãо Бѣг да бидне домãћин — није

ћѣбре -та с в *шибица*. — За шибциу вѣчу ћѣбре овѣ дѣл'е преко Дрѣма.

ћѣбрит/ћибрѣт м в шибица. — Рече, да нѣмаш ћибрѣд, брѣ, да запãл'им, нѣсам одãвно.

ћѣл'ер ћил'ѣра м *сãваћа соба*. — Бил'ѣ су мусãфѣрске сѣбе, жѣнске сѣбе и ћил'ѣри. *Уй ижсена, ижсина*.

ћѣреч м в креч. — Нãјздравѣ је ка се окрѣчи ћѣречом.

ћѣрић м в креч. — Крѣћил'и смо ћѣрићем.

ћѣриш -иша м 1. в *ѣодница*. — Ћѣриши с једнѣга зѣда на дрѣги. 2. в *шãвања*-ча. — Онѣ грѣде за ћѣрише дебѣл'е, више од једнѣ не мѣже на кѣла.

ћѣндра ж 1. в дирек. — Сву нѣћ сам бѣјѣ вѣзан за једну ћѣндру да нѣса(м) мѣго да се помѣрим. 2. в *ѣодуѣирач*. — Вѣзãо кѣња за ћѣндру од ãвл'ѣје.

ћѣш м в ћуше. — Скãче мãчка ис ћѣша у ћѣш. Повѣчи кѣнац из онѣга ћѣша до овѣга.

ћѣшак -шка/ **ћѣшãк** -ãка м в *ћуше*. — Ёно ти га гѣре крај ћѣшка. Прѣговори нѣко ис ћѣшãка.

ћѣше -та с в *ћуше*. — Растѣгне се кѣнац с ћѣшета на ћѣше. Видѣћеж га дѣл'е према ћѣшету.

ћѣшник -иãка м 1. в *ћуше*. — Повѣчи кѣнац от ћѣшника на ћѣшник. 2. в *маи*-ја. — Л'ѣтве се спãјају на ћѣшнице.

ћѣўка ћѣкѣ ж 1. в *ѣѣша*. — Тѣриш косѣште на рãме да ти рукѣл' дѣђе изã врãта такѣ да рѣком довãтиш од ћѣкѣ до врã косѣ. 2. в *уши*. — Ћѣўка је чѣло матѣке кѣјѣм се тѣчу грѣде. Удãрај сеќѣру по ћѣкѣ.

ћѣкãн м в крамѣ. — Камѣње за кѣће вãдил'и смо ћѣкãнима из Бѣстрице.

ћѣўњак -нка м в *чунак*. — Да си вѣдо сãмо шта сам истрѣсла из ћѣўнка.

ћѣўн м земљани суд за мед. — Домãћини л'ўди држãл'и су пчѣл'е, па би имãл'и по нѣкол'ико ћѣўпова мѣда.

ћѣўпãк -ãка м в *коначе*. — Пѣло се на нѣсак от ћѣўпãка.

ћѣўнрѣја ж дебља гредã на средини куће на којѣ ѣо средини леже ѣоднице. — Ћѣўнрѣја мѣра да је дѣбл'а от пѣдница. *Уй рѣш*.

ћѣўрак -рка м *дебљи крзненѣ огрѣшãч*. — Ка донѣсе рѣч (обећа да ће дати де-војку), наводацãја трѣба да добѣје ћѣўрак на дãр и нѣшто у тамнину. *Уй бунда*.

ћѣўскнѣја ж дебља гвоздена ѣолугã којом се ошварãју руѣе за ѣришке, или кѣље ѣри заграћивãњу ѣлошом. — За прѣтке се нãјпре отвѣре рѣпе ћѣўскнѣјом, па се побãдају.

ћѣўше -та с *месѣо где се сãјају два зѣда*. — Мãйђа идѣ о(д) сл'ѣмена преко ћѣўшета. *Уй ћѣш, ћѣшак, ћѣше, ћѣшник, ћуше, ћушник*.

ћушник -ика м 1. *в ћуше*. — Нђпре се вјскују ћушници, па се повуче конач с једнога ћушника на други. 2. *в маија*. — Л'егла квочка испот самог ћушника и ту извела пил'иће.

У

увезача ж *в уирињача*. — Упртимо увезачом л'ебове на рбат па у њиву нџси ргатима ручак.

увијанка ж *в вијанка*. — Срмота би било жена д искочи надвор без увијанке.

увијача ж 1. *иелена која се ојасује дејешу*. — Опашовал'и смо децама увијаче. 2. *в кул'аја*. — Увијаче носу чобани, и стари л'уди се поштапају с њима.

ўвлака ж *в навлака*. — Пред славу поскидам ўвлаке с јоргана па и оперем.

ўже -та с *в урииче*. — Укрсти онџ же па пребаџи преко главџ, а крајевима вежи с једне и з друге странџ.

ўзглавл'е -а с *в уйгеа*. — Онџ што ти је повише главџ ка ткџш зовџ се ўзглавл'е.

узџнгџја ж *метална џајуча која виси о каишу седла* — Бјстрица до узџнгџје, замало ми оквасила нџге. *Уй зџнџја*.

узџна ж *в деџел'ина*. — Узџна џма оснџву о(д) штџма.

ўзица ж 1. *деџљи канай широке намене*. — Код ўзице — без ўзице. 2. *обуџача*. — Стално ју се вўкл'е ўзице од опанака.

упал'ач -ача м *метална или џластџична најрава са кременом и џлином од носно бензином за џаљење цигарџа или ваџре*. — Сад је лако, упал'иш упал'ачом и по кџше, не смџта му кај шџбице што смџта ка се овлаџи.

упнрач -ача м 1. *в џодуџирач*. — Кувџје се пл'етџду прўћима, а са странџ џмају упираче да су јаче. 2. *в дирек*. — Једнџм крајем наслањају се на зџд, а другим крајем на упирач.

ўпоран -рна м *в џодуџирач*. — Куфџју држў ўпорни да се не преврне.

ўпрањак м *в џодуџирач*. — Мџраџо је да маќне све онџ ўпрањаце од кувџје с џегове странџ.

ўпрњак м *в џодуџирач*. — Мало дўжи, деџл'и и јачи коџлац се остави за ўпрњак.

упртач -ача м *в уирињача*. — Упрџти упртач на л'џђа, па ајт у Кл'џну.

упртџача ж 1. *џарче шќанине са две сџране оџшџвено конойом којим се џривезује шовар на леђима*. — Упрџти л'ебове на л'џђа упртџачом, а тепсџју на главу, а ў руке мл'џко и тако до у Дџбри Дџ. *Уй џрџл'ача, џрџњак, џрџњача, џрџџица, уџрџчач, увезача*. 2. *в урииче*. — Нџко виће упртџача, а нџко урииче.

урџвче -та с *в урииче*. — Упрџди нџкол'ико стрўкова вўненога конца да дџђе деџело ка прс, џто ти урџвче.

урџпче -та с *коной од уџреденог вўненог канайа којим се сџеже време на леђима*. — Упрџти нарамак дрва урџпчетом на л'џђа, па нџси из лўгова кот кўће. *Уй урџвче, џрџџица, џрџџница, џрџњача, уџрџњача, уџже, конойче*.

успрслица ж *ошвор на кошуљи испод грла*. — Кошўл'е су имал'е навџзџне и успрсл'ице и нарўквице. *Уй грло, огрл'ак, џосџава, џосџавџца*.

уста устѝ с мн *ошвор на кайици њетиролејке кроз који вири фишѝлѝ*. — Спѝшти га до устѝ, па га поравнѝј нѝжницама да се изједнѝчи.

џтега ж 1. *дебља лѝтѝва на горњем делу разбоја која сѝаја два сѝаѝиѝва*. — Разбој ѝма двѝ џтеге, прѝдњу и задњу. *Уѝ даска, сѝнега, сѝнезал'ка, узглавл'е*. **2.** *в срце 1.* — За тѝ понѝгде вѝчу дѝска, а мѝ кѝжемо џтега.

џтор м *жлеб ѝри дну дуге за дно каце или бурѝта*. — Изгл'ѝда да помѝло клѝдѝ на џтор.

утѝр утѝра м *в гайѝњак*. — Сѝд млѝго бѝл'е овѝ гѝће на лѝстику, без утѝра.

учкѝр -ѝра м *в гайѝњак*. — Рѝспро га од учкѝра до грѝла. Нѝма више гѝћа с учкѝрѝма.

џшенице ж мн *в уши*. — Убѝјо змѝју џшеницама од матѝке. Онѝма џшеницама смо тѝкл'и грѝде.

џши ушѝ ж мн 1. *ошвор на дебљем крају шиваће изле кроз који се ѝровлачи конац*. — Не вѝдим да џтнем конац у џши од ѝгл'е. **2.** *ошвор на гвозденој алаѝки кроз који се ѝровлачи држало*. — Вѝл'ика секѝра мѝра да ѝма вѝл'ике џши. *Уѝ на-ушнице, ушник, ушенице, ушницице, ушнице, ушњак, ѝѝка*. **3.** *ѝѝта*. — Кад је јѝднако кл'ѝпана од вра до ушѝ, ѝна коси л'ѝпо.

ушнѝвѝч -ѝча м *в руб*. — Ушивѝч је онѝ де се сашѝју двѝ пѝл'е.

џшиннице ж мн *в уши*. — Ка(д) су мѝл'е ју џшенице секѝре, ломѝ ју се држало.

ушкѝр -ѝра м *в гайѝњак*. — Ушкѝр је дебѝо онѝко ка мѝл'и прс.

џшник м *в уши*. — Не мѝже да се извѝчѝ пѝрче држала из џшника.

ушнѝца ж *в ѝѝта*. — Ка се слѝми џшница, мѝже да се завѝри, да ти бѝдне кај нѝва.

џшнице ж мн *в уши*. — Да ми помѝгнеш да заглѝвим овѝ држало у џшнице.

џшњак м *в уши*. — Кѝко је бѝла мѝка ѝѝва, упада матѝка до ушњака.

Ф

фарѝна ж 1. *в ложишѝте*. — Ако те не мрзѝ да пѝл'каш свѝки чѝс у фарѝну, мѝж и на тѝлу д испѝчеш ракију. **2.** *в фуруна*. — Фарѝну ѝѝрпича нѝје умѝо свѝко да зазѝда. У фарѝну идѝ дрѝва више но у шпѝрет. **3.** *в бубњара*. — Искрѝтијо сам ка јѝдну фарѝну дрѝва, надам се да ће бити.

фашѝача ж *в врућара*. — У неко врѝме онѝј увр софрѝ кѝже домаѝину да му донѝсе фашѝачу, из њѝј да пѝјемо.

фѝдер фѝдѝра м *мрежасѝти део метѝалног креветѝа на коме се ѝпросѝице ѝпросѝирка*. — Кат пропѝне фѝдер, пропѝне и кревет, не мѝже да се опрѝл'а.

фѝнер/фенѝр -ѝра м *застѝакњена свѝшѝлка на ѝѝтиролеј која се користѝи изван куће*. — Кажњѝвѝла је мил'ѝција ако би те уфѝтила бес фенѝра кад би ишѝо по нѝћи с кол'има. *Уѝ фењер*.

фѝњер -ѝра/фењѝр м *в фенер*. — Кат пѝва вѝтар, истѝл'и ти фењѝр, па ѝорѝтај по пѝмрчине.

фѝтил' -ѝл'а м *в фишѝл'ѝ*. — Фѝтил'ем се подѝшава кѝко ће да се вѝди у сѝбу.

фѝтил'ѝк -ѝка м *в фишѝл'ѝк*. — Слабо се вѝдело на фѝтил'ѝк, ал' ка се нѝје имѝло ништа дрѝго, с ѝѝм смо се слѝжѝл'и.

фијока -ōkē ж 1. део ормана који се извлачи; служи за држање ситних ствари. — Штā претџраш по фијокē, штā трāжиш? 2. лимена њосуда испод ложишиџа шџедњака у коју испада њеџео. — Свако јџтро мџраж да прāзних фијоку ако корџстиш џгал'. Уџ њеџел'ара.

филџан -ана м мањи суд од њорџелана са дршком из коџез се џиџе кафа. — Сџпала сам кафу у филџане, поџтај да се не олади. Уџ финџан, шол'а.

фџнгер м в офингер. — Штā џу с овџм слџмл'еним фџнгером, дрџги нџмам.

финџан -ана м в филџан. — Ол' џзала би и онај тоз от кафе ис финџана.

фиранга ж краџки застџор од џиканине за џрозор. — Фиранге су сџмо за џкрас. Уџ фиронга, виџираџиџа, драџери.

фирџнга ж в фиранга. — Да се поскидају овџ фирџнге, данџске да се опџру.

фџтил' -џл' а м џлаџинена џљоснаџа вриџа у џеџролеџи. — Ако џеж бџл'е да се вџди, подџгни фџтил', ако џеж да штџдџш гџс, уџвил' и лџмпу. Уџ фџџил.

фџтил'џк -џка м лимена свџџиџџа на џеџролеџ, коџа је звонаџтоз облика и без стџакла. — Подрџни џџутру на подрџнак, па рабџтај на фџтил'џк. Уџ газ, газурак, гакче, гас, гасарче, гасче, гаџче, фџџилак, фџџил'аџ, фџџил'аџа.

фџтил'џч -џча м в фџџил'џк. — Тако кџко је фџтил'џчом, бџше бџл'е но лџчом.

фџтил'џча ж в фџџил'џк. — Ёма јџш нешто гџса у фџтил'џчу, реко да подрџним џџутру да закрџим деџџама кошџл'чиџе.

флџша ж мањи стџаклени суд ваџкаџтоз облика са уским грлом. — Ранџје смо џбавезно носџл'и по флџшу раџџе ка само џшл'и на сџхране. Уџ араџка, раџка, раџеша.

форџна ж 1. в бубџара — Тџри, снаџо коџџ дрво у форџну, поскаџпаше ти деџа. 2. в фуруна. — Ка се печџду џџрџиџи форџна, прџгџта млого дрва. Ка се разгорџи форџна, мџже д изаџе плџмен до навр чџунка. 3. в лоџишиџе. — Кад је студџно, трџба да изгорџи форџну дрва док поџе казџн.

фрџнге ж в букаџиџе. — Мџрам да га препџњем, ни фрџнге му више не помџгају нџшта.

фрџнџџа ж в баџа. — Пџпоео се на крџв па пџџа крс фрџнџџу.

фрџџаница ж в врнџаница. — С опџнцима на фрџџанице џшл'и би и на игрџнке.

фуруна ж 1. емаџлирана џеџ за огрев џроизведена у фабриџи. — Вџл'џку сџџбу нџ мож да угрџџеш бес фуруне. Уџ фџруна, фџруна, џеџ. 2. в бубџара. — Нарџџај онџ мџкру обџџу око фуруне да се сџши, а онџ што је нџј бл'џзо поџџти ако ју на пџзиш. 3. количина џеџечене џигле слоџжена да се џече. — Тџшко да се подлџжи фуруна, посл'е горџи и сирџво дрво. Уџ фџруна, фџруна. 4. в лоџишиџе. — Прџпа-ла му фуруна крџџт, ако се не закрџи, нџџе мџј да се печџ у џџга. Уџ фџруна, фџруна, лоџишиџе, кафџџор.

Ц

џџвџка џџвџкџ ж џџџџиџа од зове на коџој се мџџа џџџка. — Тџри џџвџку у савџл'ку па ткџ.

џџвл'џнџк -џка м в чеџрк. — Цеџл'џнџкем је мџџање џшло и брџже и лџкше.

џџвл'џнџк -џка м в чеџрк. — Мџџл'и би џџџе џџвл'џнџкем, ил' нџ руке.

цегер цегѐра м *мрежаста шорба*. — Гѐспође су имал'и цегѐре, а ми сел'анке кѐрпе.

цедал'ка ж в *цедил'ка*. — Пѐрил'и би и стрѹгѧл'и и цедал'ку, мѐрѧла је и ђна да бидне чѧста.

цедѧло с 1. *ређа ѡлајинена крѧа за цеђење млека*. — Тѹри цедѧло на цедил'ку, па прецѧди мл'ѐко. 2. *в завијач*. — Цедил'има смо и каце завѧјѧл'и.

цедил'ка ж *правоугаони рам од лејвица сѡјених ексерима, који сѡрче да се на њих ѡсѡвања газа за цеђење млека*. — Тѹри се цедѧло на цедил'ку па се прцѧди мнѐко. *Уѧ цедал'ка, цеђал'ка, разбој*.

цеђал'ка ж в *цедил'ка*. — Ако нѐмаш цеђал'ку, мѐра нѐко да ти држи цедѧло.

цѧпак цѧпка м в *цѧпац*. — Цѧпци су иза нѧта. Нѧте су овѧмо испред цѧпаца.

цѧпац/цѧпац -пца (мн цѧпцови) м *ѡљоснѧта лејвица која се налази у основи до задњег врайиша на разбоју*. — Цѧпце турѧју у оснѡву да би се жѧце укрстѧл'е. Цѧпцови ѧмају ѹзицу на крајеве. *Уѧ ниѧиѧ*.

цѧгла цѧгл'ѐ ж *грђевински маѧеријал за зидање, сѧндардних димензија, од осушене и исѧечене глине*. — Кѹђа о цѧгл'ѐ је јѧча, ал' мѐже да влажи.

цингѧр -ѧра м в *меденица*. — Кад замркну крѧве у планѧну, изѧђемо да послушамо да чѹјемо нѧгде да се не чѹје цингѧр, да и потѐрамо да дѡђу бржѐ.

цингѧра ж в *меденица*. — Цингѧру турѧмо на најбол'у крѧву.

цѧпела ж *врѧта обуђе ѡпроизведена од коже*. — Каке цѧпел'е, ни опѧнце нѐсмо имал'и, а не цѧпел'е. *Уѧ кондура*.

цкрѧпушке -шака ж мн *коѧурача о коју су окачене ниѧе на разбоју за ѧкање*. — Сѧма сам направѧла цкрѧпушке.

цѡкла ж *бетѡнски део зида над земљом*. — Кѹпијо плац са подѧгнутом цѡклом. *Уѧ долма, цокна*.

цѡкна ж в *цокла*. — Бијо пѡсан бетѡн, па пѡчала цѡкна да се рѹни.

црево с в *гѹма*. — Н умѐм да вѧдим цревом но се стѧлно застрѧнем.

црѧп м *ѡека којом се ѡкривају грађевински објекѧи да не кисну*. — Мѐрѧо сам да продѧм крѧву за црѧп. Ранѧје су се кѹће покрѧвал'е слѧмом ел' ћерамѧдом, а сѧд црѧпом.

црепѹл'а ж *земљани суд за ѧечење хлеба*. — По прѐ се пѧкло у пѧпо, па пѡсл'е искочѧше црепѹл'е. *Уѧ црѧул'а*.

црпка ж *врѧта ѧикве, врг, боѧ. Lagenaria*. — У црпку смо мѹзл'и, црпком смо се посипѡвал'и.

црнѹл'а ж в *црепѹл'а*. — Л'ѐб ис црпѹл'е мнѡго је укуснији но из пѧкаре, ел' овѧј купѡвни.

Ч

ча̑бар -бра м в каца 2. — Да вѣдиш у планину пун ста̑н ча̑брова смо̑ка.
чабрѣнче -ѣнчѣта с в качица. — Отишло би по поља чабрѣнчѣта аргѣтима за рѣчак.

ча̑брица ж в качица. — Спрѣмѣи му једну ча̑брицу да сл'ѣгне ис планине мало смо̑ка да ми се на̑ђе.

ча̑дор м *направа од нейромочивог ља̑тина разайѣта на жицама којом се шѣиѣти од кише.* — Ак ђ да г узмѣш, љма да ти купи и ча̑дор и цѣпел'е и пл'есѣрку. *Уѣ кишобран.*

ча̑кѣја ж *бриѣва са равним сечивом.* — Бриѣва љма вр̑, а ча̑кѣја га нѣма.

чакмѣра ж *кућа од ча̑шме.* — Дђл'ни спрѣт озѣдан, гђре чакмѣра. *Уѣ ча̑шмара, чакмарка.*

чакмѣрка ж *чакмара.* — У једну чакмѣрку би имѣло двѣјес рђба̑, и ни̑кад ни̑је бѣло галѣмѣ.

чактѣр -ѣра м в *ѣракача.* — Да ми бѣше какав чактѣр да тѣрим на неку ђвцу, лѣкше би ми бѣло.

ча̑кшѣре ча̑кшира ж *мн вр̑ста сукнених љанѣилона које су украшене га̑ѣианима.* — Носѣл'и смо и мѣ Срби чакшѣре. *Уѣ ча̑шире, че̑кире, че̑шире.*

ча̑нак -ѣка м *ве̑ћи земљани суд из којег једе ве̑ћи број особа.* — Задрђби ча̑нак сѣрутке, поста̑ви на сђфру, па ако ти се јѣ, јѣђи, ако не — дѣк се. *Уѣ кал'еница.*

ча̑па̑че -га с *ма̑њи земљани суд за јело, дем. од чанак.* — Кђ би мђго да најѣ тал'ѣко рђбл'е ис чанѣчића, напѣни ва̑ган па тѣри на сђфру. *Уѣ кал'енче.*

ча̑ѣрак -рка м *мѣшални део лампе са навојем који се навија на ље̑йролејку.* — Ка се пѣни лампа га̑сом, мђра да ју се одвије ча̑рак, да се скине па пђсе ђпе да се тѣри. *Уѣ бурма, вида, кайциѣ.*

чара̑па ж *део обуће исѣлѣшен од љлѣшва.* — Крпил'и смо чара̑пе пл'ѣтивем.

чара̑пница *мала, дечија чара̑па.* — Обѣ му чара̑пице да му не зѣбѣ ноге. *Уѣ чара̑пче.*

чара̑пче -ѣпчѣта с в *чара̑пица.* — Дђнала му на пђвојницу чара̑пчиће и цемпѣрче.

ча̑рдак м в *балкон.* — Онђ више стѣба мѣ зовѣмо ча̑рдак.

чарка̑ч -ѣча м *дрво којим се љодстиче ва̑ѣра.* — Пр̑шни мѣло по огњѣшту онѣм чарка̑чем, да се разгорѣ.

ча̑ршав ча̑ршава м 1. *љла̑тинени љокривач за стио.* — Треба да се премѣни ча̑ршав но нѣма опе̑глан. *Уѣ чаршаф, стиолња̑к.* 2. в *чаршаф.* — Ка сам се довѣла имѣла сам бѣл'ѣја и вѣзѣнија ча̑ршава.

ча̑ршаф ча̑ршафа м 1. *љла̑тинени љпростѣрач.* — Намѣштѣн крѣвет прекривѣн навѣзѣним ча̑ршафом. *Уѣ чаршав.* 2. в *чаршав.* — Ка̑ко да ста̑вим пр̑л'аве ча̑ршафа на аста̑л'е.

чатмѣра ж в *чакмара.* — Чатмѣре су здра̑ве да се у њѣ жи̑ви.

ча̑ша ж *стиаклени суд из којег се служи ра̑кија.* — Прво идѣ три ма̑л'е, па вѣл'ика ча̑ша с којђм се тре̑ћи пѣт укр̑сти. *Уѣ срча.*

чашагѝја ж в *чешагија*. — На мѹку беш чашагѝје, нѣм ш чѣм д истимѣрим кѡња.

чашѝре чѣшира ж мн в *чакшире*. — Жѣне носѝл 'и бѡкче, а л'ѹди чашѝре.

чевѝја ж 1. в *чивија*. — Испѣла ми чевѝја, па ми се разглѣвила кѡса. 2. в *ѡул'ѡја*. — Ка се лѹбац стѣви овцѣ око вѣрата, углави се чевѝјом да се не отвѡри и не испѣне.

чевѣрѣња ж в *водир*. — Чевѣрѣња о(д) дрѣвета ѡма два гвојзѣна ѡбруча.

чѣвре чѣврѣта с в *марамица*. — Која је имѣла црну шѣмију на свѣдбу цреко њѡј тѹрила чѣвре.

чѣкић -ѝћа м *део ѡрибора којим се ѡшквива коса*. — Ковѣчки чекѝћи су бѝл'и бѡл'и но фѣбрични. *Уѝ чекѝч, ѡекић.*

чѣкич -ѝча м в *чекѝћ*. — Удѣријо сам се чекѝчом по прѣсту.

чекмѣже -та с *мала ѡреграда у сандуку за рубље*. — У чекмѣже смо држѣл'и понѣшто што је сѣтно. *Уѝ ѡреграче.*

чѣкрк чѣкрка м *дрвена најѣрава за моѝање ѡѡшке на цевкама*. — Кѡ нѝје имѣо чѣкрк, могаѡ је на руке. *Уѝ цевл'аник, цевл'еник.*

чекшѝре чѣкшира ж мн в *чакшире*. — Жѣне бѝл'и з бѡкчема, а л'ѹди ш чекшѝрема.

чѣлник м 1. *горња ѡабла дрвеног или федерног креветѡа*. — Опѣрѹжијо се кол'ѡко је дугѣчак, от чѣлника до пѡднѡжја. 2. в *рукавац*. — Извѣдићемо чѣлнице од овѝја пѣрчића.

чѣп м в *носак*. — Понѣкад би пѝл'и преко онѡга чѣпа.

чепѣнак -нка м в *каѡак*. — Ўвече би затвѣрал'и чепѣнге.

чепѹрак -рка м в *носак*. — Жбѣчне је имѣло овѣмо са стрѣнѣ при вѣру један чепѹрак. Навѣрни чепѹрак от конѣте па пѝ кол'ѡко ти се пѝје.

чѣпчић м в *носак*. — Пѹнило се водѡм гѡре, а точѝло се на чѣпчић.

чѣрга ж *велики засѡирач од ѡканине, за коју је ѡѡѡребљѣна ѡређа од козје длаке*. — По прѣ нѣсмо имѣл'и патосѣране сѡбе, но зѣмл'у у ѡѝи, па у један крај прѡстри слѣме, па преко њѡј тѹри чѣргу, а поред зѝда преко чѣрге јастѣце, да се сѣди на ѡѝи.

чѣрнић чѣрпѝћа м в *ћерѡич*. — Здрѣве су кѹће о чѣрпѝћа, јер нѣмају влаге.

чѣрпич чѣрпѝча м в *ћерѡич*. — Чѣрпѝчи се сѣчѹ, мало пресѹшу, па се слажу у ѡемѝје.

чѣрчев чѣрчѣва м в *ћерчиво*. — Беше отишаѡ у Кл'ѡину да застѣкл'и један чѣрчев.

чѣрчево с в *ћерчиво*. — Шта да рѣдим с овѣким чѣрчевом ћѡра јѣ, на јѣде ћу од чѡвѣка.

чѣрчиво с в *ћерчиво*. — Неки наѡлѡн рашѝрил'и преко чѣрчива, не вѝди се нѝшта у сѡбу.

чѣтка ж в *чешѣља*. — Пѣрво би влачѝл'и з грѣбенима, па пѡсл'е чѣтком.

четѹра ж в *водир*. — У алѣт спада и четѹра за бѣрсда се оштри кѡса ка се кѡси.

чешагѝја ж *зѡйчастѡ гвоздена најѣрава са дршком за ѡѡмарење сѡкоке*. — Пѣрво да истимѣриш кѡње чешагѝјом па чѣтком. *Уѝ кашагија, чашагија, чешегѝја.*

чеша̀л'а ж *на̀права од кочейи дивље свиње за чешљање вуне или конойље.*
— Прво се чешл'а на гвојзѣне грѣбене, па на чеша̀л'у, дође кај сви́ла.

чешегѣја ж *в чешагија.* — Нѣсу скѹпе чешегѣје, но нѣм кад д идѣм да ју кѹ-
пим.

чѣшел' -л'а м *в чивија.* — Узѣ једно па̀рче дрѣвета за чѣшел' од косѣ.

чешѣре чѣшира ж мн *в чакшире.* — Чешѣре би́л'и з га̀јтанама.

чешл'ара ж *украшена зидна ѿорбица за сийне ствари.* — На̀шли му пи́смо
у чешл'ару, па га повѣл'и вѣзанога. *Уй чешл'арица, ѿклица.*

чѣшл'арница/чешл'арица ж *в чешл'ара.* — У чешл'арице би држа̀л'и чѣшел,
огл'еда̀ло и тако̀ понѣшто од ситнија ства̀ри.

чивѣја ж 1. *дрвени клин у металном ѿрстѣну којим се коса заглављује за*
косишће. — Нѣко ѿма јѣдну, понѣко по две чивѣје на косиште. *Уй ка̀јла, кл'ин, че-*
шел', чевија. 2. *в ѿул'ија.* — Прѣтни једно дрѣвце крош чивѣју да не испане.

чивѣлак -вилака м *в чивилук.* — Набрѹкасмо беш чивила̀ка, нѣмаж дѣ да
обѣсиш блѹзу.

чивѣлук -вилѹка м 1. *дрвена на̀права, или од неког другог ма̀теријала, која*
служи за вешање одеће. — Помѣгни детѣту да скине ѿѣмпер ш чивилѹка, шта га
гл'ѣдаж да се мѹчи. *Уй чивилак, вешал'ка.* 2. *в офингер.* — Донѣси мн кошѹл'у ш
чивилѹка из рега̀ла.

чѣзма ж *дубока, гумена или кожна врста обуће која сеже до ниже колена.*
— Чѣзма гла̀ву чу̀ва, а ка̀па ју кра̀си.

чѣкма ж *в ѿойл'ѣи* 2. — Ка̀ка је то вија̀нка бес чѣкме, то̀ нѣма ни́где да ви-
диш.

чѣм м *в шѣим.* — За оснѣву прѣђа од власнѝка, а поткѣва се чѣмем.

чинѣја ж *емајлирани суд за суѹ.* — Са̀ се сѣпл'е су̀па у чинѣју, па иш чинѣ-
је сва̀ко у свој та̀њир. *Уй ѣаса.*

чкѹр -ѹра м *в шлиц.* — Понѣко идѣ онакѣ са раскѣпчаним чкѹрем.

чул'ѣпа ж 1. *издубљена дрвена ѿруѣина, сандук за ѿеђ.* — Порѣђа се у
чул'ѣпу онѣ што трѣба да се перѣ, па се гѣре прѣстре нека врѣђа, па повр њѣј тѹри
пепѣла, па преко њѣга одозгѣр врѣл'е водѣ. *Уй сандук, сандуче, кориѣо.* 2. *ишу-*
ѣљено дрво за круѣење кукуруза. — Тѹрил'и би трома̀це коломбо̀ћа у чул'ѣпу, па
лѹпај по њѣму.

чу̀нак -нка м *права емајлирана или лимена ѿев која одводи дим од шѣедња-*
ка до димњака. — Пу̀ши мло̀го, мо̀рамо да му очистимо чѹнкове од ча̀ђе. *Уй ру-*
кав, сулундар, ѣунак, чу̀њак.

чу̀њак -њка м *в чунак.* — Мо̀раѣмо да кѹпимо шпѣрет за̀једно ш чу̀њковима.

чутѹра ж *в водир.* — Ни́кад нѣсам узѣмо чутѹру ка сам косѣјо, нѣса(м) мо̀го
да трѣпим да ми ланда̀ра испот кол'ѣна.

чу̀ча чу̀чѣ ж 1. *в крл'а.* — Понѣко о(д) дѣца̀ би седеѣ на тронѣшку, понѣко на
чу̀чу. 2. *в свѣшњак.* — Фитил'а̀чу смо држа̀л'и на чу̀чу, ил' на неку стол'ѣцу.

чу̀чавац -а̀вца м 1. *в блашар.* — Чу̀ча̀вци се нѣсу помѣра̀л'и с мѣста, но се
носила ѿбра та̀мо де су би́л'и озидани. 2. *в свѣшњак.* — Ко̀ ни́је имаѣ чу̀чавац,
фитил'а̀чу би држа̀о на стол'ѣцу.

Ц

цакл'а ж мања *шорба* у којој обично деца носе школски *урибор*. — Кò је па имао ташне, књиге смо носил'и у цакл'е. *Уй јанџик*.

цакл'ица ж в *чешл'ара*. — Никад ми није фал'ило, увек сам имала *йглу* и кал'ем конца у цакл'ицу.

цам м в *сџакло*. — Нигде цамова на пѣнцере, фирја са сваке странѣ, поскапаше деца.

цамадан -ана м *йрслук од сукна*. — Имао је цѣп на цамадан и у њѣга је стално држао кутџу за дуван и муштџу. *Уй алаца, цемедан*.

цбан м в *буцак*. — Носил'и смо воду за пиће у цбанове.

цбанче -та с в *буцак*. — Уточи ми та̄с водѣ из цбанчета, пуко жѣдна, не могу више да трајем.

цегрл'ајка ж *флаша неправилног облика*. — Нѣкад смо служил'и из ибрџка, а сад из овѣ цегрл'ајке.

цемедан -ана м 1. в *цамадан*. — Овамо гòре цемедани. 2. в *йамуклија*. — Стареји л'уди, домаћини носил'и су цемедане.

цѣмнер цѣмпѣра м *горњи део одеће од илеџива са рукавима*. — Цѣмпѣри бил'и вужени.

цѣмпѣрче -та с *дечији цѣмѣр*. — Òстаде ми мало пл'ѣтива, ка за једно цѣмпѣрче.

цѣп м *кесица на одећи у којој се носе сџине сџвари*. — Да му вѣдиш, пуни му цѣпови пара.

цòка ж *крајки огрџач од грубог сукна*. — Кад би покисл'и, онѣ цòке би отежал'е да нѣ мож д идѣш. *Уй рка, сџалаган*.

Ш

шав м в *руб*. — Разрѣзало се по шаву, свѣ се рашџло.

шажкача ж *каџа с дуџлим сџранама, срџска каџа*. — Срџби носил'и шажкаче, а Шиптарџ пл'йсове.

шажче -та с обично *свилена криа украшена бојама коју жене носе на глави*. — Пòсе кад искочџше шажчићи девојке нӣсу носил'е шамџје но шажчиће.

шамџја ж *криа коју жене носе на глави*. — Ка сам ја бџла мнада, ни чòре нӣсу йшл'е бе(з) шамџје.

шаша шашѣ ж в *шужбина*. — Најпре смо пунил'и сламарице сламом, па пòсе шашòм.

шашòвина ж в *шужбина*. — Кад би л'уштил'и, одвајал'и би шашòвину за у сламарицу.

шѣрпа шѣрпѣ ж *емајлирани суд са учвршћеним држачима у водоравном йложају, који се уйòшребљава за кување јѣла*. — Имала сам вел'ику шѣрпу за ајвар, дадо ју и упропастџше ми ју. *Уй шенѣра*.

шешџр -џра м *каџа са ободом*. — Шешџри су за господџне, а нѣ за сел'аце.

шџбица ж *направа са йалидрвџима која се користџи за йаљење ватре*. — Ка се овлаџи шџбица, нѣће да упал'и. *Уй џибре, џибриш*.

шикл'а ж в шинда 2. — Шикл'ама код нас нико не покрива куће, то тамо по планина. Прво се ижл'ебу греде, па се у она жл'еб турају шикл'е.

шило с игла с дрвеном дршком. — Она се кожа прво пробјеје шилом па посл'е се провучу опуте.

шил'а шил'е ж врста колибе за боравак иастира с јесени и йролећа, која је састављена од цейаница иостављених у виду куће. — Кад би јесенил'и с овцама, чобани би спавал'и у шил'е.

шил'ак -л'ка м 1. кукаста дрвена или гвоздена найрава којом се чуја сено из стога. — Скубл'и би сено шил'ковима па би полагал'и. Уй кл'уч, рогл'а, рокл'а, кука, краба. **2.** в садил'ка. — Шил'кем отворимо рупу, па туримо струк папrike, па поред њега забодемо да збијемо земљу у с корен.

шил'ан -ана м в крами. — Шил'анима би вадил'и камење кад би правил'и куће.

шил'бок м в крами — Повадијо камење за зид, ископао темел', све с једним шил'боком.

шил'ибод м в крами. — Шил'ибод је с једне стране ка хускија, а з друге ка трнокоп.

шинда/шинда ж 1. горњи део собе обложен даскама. — Неко зове таван, неко шинда. Она соба поцрнела о(д) дима, не познају се шинде. Уй шаван, шиндра, шикл'е. **2.** дашчица којима се йокривају дашчани кровови. — Шиндом се покривају кровови по планина. Уй даска, шикл'а, шиндра, шийица.

шиндра ж 1. в шинда. — Шиндра је бол'а от плафона. **2.** в шинда 2. — Тамо по Колашину има кућа покривенија шиндром.

шипило с вершикалне летве йровучене кроз рује на ивицама брдила, којима се брдила вешају о йречку на разбоју. — Оне две л'етве што држу брдила на разбоју, зову се шипила. Уй шийка.

шипка ж 1. йрути у жлебу задњег врашила. — Кроз основу се најпре протне шипка, па се навја. Уй шийкица, йрути. **2.** в шийило. — Брдила вјсе на шипке.

шипкица ж в шийка. — Шипкицу смо правил'и од л'есковог прута.

широкоушка ж в ойанчарка. — Она вел'ика йгла зове се широкоушка.

шифоњер -ера м део кућног намештаја без фиока за рубље и иостељину. — Ка се мало доватисмо таката, узесмо шифоњер — разгуши се соба. Уй шифуњер.

шнфуњер -ера м в шифоњер. — Сад је лако, ка ћеж да л'егнеш, извадиш постел'ину и(з) шифуњера, јутру ка се дигнеш, јопе ју турриш у шифуњер и не прл'а се и не смета по собе.

шише -га с 1. стаклена бочица. — Махни ове шйшиће, донеси бардак ка што л'ичи домаћину човеку. **2.** в стакло. — Оно шйше од лампе поцрнело, ка угарак се учинело.

шлјајпак -апака м в новчаник. — Да видиш пун му шлјајпак пара, а он иде ка богал'ија.

шлјајпек -ајпёка м в новчаник. — Не памтим да ми је остао шлјајпек да у њега нема ништа.

шлјајпик -ајпика м в новчаник. — Нема ту куће де се деца играју са шлјајпиком.

шл'еме -на с в сл'еме. — Први дан постависмо тавањаче и шл'еме и друго ништа.

шл'епак -ака м уска а дубока кориа домаће израде која служи за држање воћа. — Напуни по два-три шл'епака браса па дигни на таван да се сүшу. Уй сейе-шак, сейеи.

шл'иц м ипрорез на горњем делу ианшалона. — Стар човек може и да заборави да закопча шл'иц. Уй шниц и чкур.

шмрк м в гума. — Из ардѡва смо некад вадил'и ракију ајдүкем, а сад шмркем

шниц м в шл'иц — Сад овѣ шницови на патент.

шол'а шол'е ж 1. иорцелски суд са дршком из којег се иије чај. — Свако јүтро чекала га шол'а чаја на астал. 2. в филцан. — Ако не преврне шол'у, ка да није попила кафу.

шотарник м в шочар. — Покрадоше ми шотке ис шотарника не остаде ни једна.

шочар -ара м ипросиорија у којој сјавају иаишке. — Шотке се држү затворене у шочар док не снѣсу. Уй шотарник.

шпјз м мања ипросиорија у кући за држање намирница. Ми смо држал'и смок у ладнице, а наше снае у шпјзове.

шпѡрет -орѣта м мѣшална иећ с иекаром, шиедњак. — Кад искочише шпѡрѣти, мање се трошило дрѡва.

шпүтка ж врста чараице за сшоило без дела који иде уз ногу. — Ове године не могу бес шпүтака.

штакл'а ж в кукл'аја. — Ми онѣ овчарске мачүге што су горе савијене, њи зовемо штакл'е.

штала ж озидана и иокривена ипросиорија за узгој домаћих живоишриња. — По прѣ смо држал'и стѡку у избе, а сад у штал'е.

штија ж в гредел'. — Да одвојим једно дрво за штију, вал'аће ка дође време да се ѡре.

штил'е -та с в иодуирач. — Куфију подупиremo са штил'етем.

штим м осшаишак конойе, вуне или лана који се издваја гребенањем, влакно другоразредног квалииеша. — Од власа се прѣде за основу, а од штима за потку. Уй кучина.

штица ж в шинда 2. — Исцѣпка се јела у штице, па се њима покривају куће.

штѡк м в каса. — Штѡкови од л'есонита не могу да бидну ка кад је пуна петица.

шүбара ж каиа од крзна. — Чизма главу чүва, а шүбара ју криси.

шүжбина ж лисѡви клииа кукуруза којима су се иуниле сламарице. — Сламарица напуњена шүжбнином, млого је удобнија за спавање. Уй шала, шаловина, шаша, шашовина, шушкор.

шүл' м 1. иокрейна иолуга ири дну браве за механичко зашварање собних враиша с унуираише сшране. — С унутрашње странѣ могло је да се закл'уча са шүл'ом. Уй мачка, реза, иракавац, ираковица, иракал'ица, закл'учак, кл'учаница, закл'учаница, шиенац. 2. в дронга. — Онај шүл се извүчѣ и(з) зида, и затвѡру

се врата да и нико не може отворит. *3. в брѣушка.* — Ако ћеж да отвориш и затвориш врата, мѡраш да помѣриш она шѡл.

шустѣкля ж в мил'е. — Нѣкол'ико нѣдел'а сам изгубила док сам изѣклала овѡ шустѣклу.

шѡшкор м в шужбина. — Почепрл'ај мѡло по онѡме шѡшкору, у слѡмарицу да се растрѣсѣ.

шѡшта ж метални предмет округлог облика, величине дугметѡа за кошуље, који се састѡји из два дела и служи за закоичавање утиискивањем једног дела у други. — Шѡштама се закопчавају рукави на блѡзе.

СПИСАК ПУНКТОВА И ИНФОРМАТОРА

Бање	Милоје Ковачевић рођ. 1922. Златана Ковачевић рођ. 1920.
Белица	Милета Арсић рођ. 1935. Даница Петровић (Шкргић) из Крвина рођ. 1939.
Бело Поље	Радојко Павловић рођ. 1926. Јефто Павловић рођ. 1930. Ђука Петровић (Павловић) рођ. 1931.
Берково	Огњан Мисирлић рођ. 1926. Голуб Јевтић рођ. 1935. Стојана Јерemiћ рођ. 1934. Љубица Машић рођ. 1938.
Бича	Радоје Дончић рођ. 1929. Михаило Дончић рођ. 1931. Јана Ремиштар рођ. 1922.
Будисавци	Крсто Каравелић рођ. 1928. и Анђелија Живковић рођ. 1931.
Гораждевац	Живко Букумирић рођ. 1923. Станица Букумирић рођ. 1914.
Гребник	Миле Јоцић рођ. 1919. Светислав Костић рођ. 1931. Велика Сташић (Јоцић) рођ. 1929.
Добри До	Мирко Богичевић рођ. 1919. Стамена Симоновић (Богичевић) рођ. 1934.
Драгољевац	Саво Седларевић рођ. 1923. Бојана Рајчић рођ. 1934.
Дреновац	Миодраг Степић рођ. 1936. Марија Шарковић (Степић) из Видања рођ. 1935.
Дрсник	Јован Рибач рођ. 1917. Петкана Ристић (Рибач) рођ. 1939.
Дугоњево	Цветко Томић рођ. 1920. Милан Сташић рођ. 1938. Анђелија Рашковић (Јоцић) рођ. 1928.
Душевић	Милош Заић рођ. 1948. Злата Рибач (Воштић) рођ. 1933.
Жаково	Александар Белошевић рођ. 1934. Милена Белошевић рођ. 1928.
Кијево	Рако Вучковић рођ. 1929. Љубица Јоцић (Стефановић) рођ. 1929.
Ковраге	Спасимир Николић рођ. 1932. Петруша Николић (Седларевић) из Драгољевца, рођ. 1925.
Кош	Рако Томић рођ. 1933. Олга Дашић из Гораждевца рођ. 1938 (родом из Коша од Милетића)
Лоћане	Милутин Јовановић рођ. 1925. Љубица Здравковић из Гораждевца рођ. 1927. (родом из Лоћана од Јовановића).
Љевоша	Бранко Ашанин рођ. 1910. Борка Дакић из Гораждевца, рођ. 1932. (родом из Љевоше од Ашана)
Љубенић	Спасоје Стојковић рођ. 1918. Лазар Стојковић рођ. 1932. и Драгиња Милићевић из Гораждевца, рођ. 1924. (родом из Љубенића од Стојковића).

Љубожда	Вукајле Зарић рођ. 1929. Станка Благојевић (Зарић) рођ. 1924.
Накло	Павле Армуш рођ. 1930. Јелена Портић из Гораждевца, рођ. 1931. (родом из Накла од Поповића)
Пољане	Марко Шмигић рођ. 1942. Милисав Јовановић рођ. 1931. Милијана Јовановић рођ. 1930. (родом из Бања од Ковачевића).
Прекале	Јеврем Петровић рођ. 1936. Вукоје Раџић рођ. 1948 и Јелка, Јеремић рођ. 1924. (родом из Прекала од Раџића)
Сврке	Душан Мирковић рођ. 1928. Даница Симоновић из Гораждевца, рођ. 1922. (родом из Сврка од Мирковића).
Сига	Милош Јашовић рођ. 1906. Бојана Симоновић из Гораждевца, рођ. 1930. (родом из Сиге од Јашовића)
Синаје	Драгош Зувић рођ. 1936. Десанка Пејчиновић из Ђураковца, рођ. 1950. (Родом из Синаја од Зувића).
Суви Лукавац	Сретко Дубић рођ. 1928. Мирко Живановић рођ. 1925. Даринка Томовић (Ратковић), рођ. 1930.
Тучеп	Вукоје Мемаровић рођ. 1938. Милојка Голаћ (Радовановић), рођ. 1922.

Скраћенице истраживаних нунктова

Б	Бања	К	Кош
Би	Бича	Кг	Ковраге
Бл	Белица	Ки	Кијево
БП	Бело Поље	Л	Лоћане
Бр	Берково	Љ	Љубенић
Бс	Будисавци	Ље	Љевоша
Г	Гораждевац	Љу	Љубожда
Гр	Гребник	Н	Накло
Д	Драгољевац	П	Пољане
ДД	Добри До	Пр	Прекале
Дњ	Дугоњеве	С	Синаје
Др	Дреновац	Св	Сврке
Дс	Дрсник	Си	Сига
Дш	Душевић	СЛ	Суви Лукавац
Ж	Жакова	Т	Тучеп

ЛИТЕРАТУРА

Арсенијевић, Текст.	Миро Л Арсенијевић, <i>Из текстилне терминологије</i> . — Наш језик, књ. XIX, Београд, 1972–73, стр. 256–264.
Бабић, Суфикси	Stjepan Babić, <i>Koliko ima sufiksa u imeničkoj tvorbi?</i> Jezik, Časopis za kulturu hrvatskoga književnoga jezika, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1981, sveska br. 5, 146–148.
Белић, О стварању	Александар Белић, <i>О стварању нових речи</i> . — Наш језик, књ. I, 1933, стр. 72–76.
Белић, О грађењу	Александар Белић, <i>О грењу глаголских именица на -ње и -ће</i> . — Наш језик, књ. I, 1933, стр. 262–268.

- Белић, О грађењу 2   Александар Белић, *Ограђењу нових речи*. — Наш језик, књ. IV, 1936, стр. 129–131; 161–165; 193–197, 225–232; 256–264.
- Бошњаковић, Пастир.   Жарко Бошњаковић, *Пастирска терминологија Срема*. — Нови Сад, 1985.
- Букумирић, Метохија   Милета Букумирић, *Говори северне Метохије*. — СДЗБ L, Београд, 2003. стр. 356.
- Букумирић, Ратарска   Милета Букумирић, *Из ратарске лексике села Гораждевца код Пећи*. — ППЈ 19, Нови Сад, 1983, 71 — 105.
- Букумирић, Пастирска   Милета Букумирић, *Пастирска лексика села Гораждевца*. — ЗФЛ XXXVI/1, Нови Сад 1992, 161 — 193.
- Букумирић, Прилог   Милета Букумирић, *Прилог познавању лексике села Гораждевца*. — Зборник књ. I (Универзитет у Приштини), Приштина, 1991, 113 — 137.
- Букумирић, Воденица   Милета Букумирић, *Из воденичарске лексике горње Метохије*. — Бапштина, Институт за српску културу, Приштина, књ. бр. 14, Лепосавић, 2002, стр. 159–170.
- Букумирић, Игре   Милета Букумирић, *Терминологија неких игара на подручју горње Метохије*. — (Зборник Филолошког факултета, Косовска Митровица, 2001, стр. 11–28.
- Вујаклија, Лексикон   Милан Вујаклија, *Лексикон сѝраних речи и израза*, четврто допуњено и редиговано издање, Београд, 1970, стр. 1103.
- Вук, Рјечник   Вук Караџић, *Српски рјечник (1852)*, Београд (Просвета), 1986, стр. 1906.
- Вуковић, Кућа   Гордана Вуковић, *Терминологија куће и покућства у Војводини*, Нови Сад, 1988, стр. 1–508.
- Вуковић Коларска   Гордана Вуковић et all, *Војвођанска коларска терминологија*, Нови Сад, 1984. 258.
- Гортан-Премк, Речник   Даринка Гортан-Премк, *О терминолошким јединицама и њиховој обради у Речнику САНУ*. — Наш језик, књ. Београд, XXIX, св. 1–2, 1991, стр. 49–55.
- Гортан-Премк, О струк.   Даринка Гортан-Премк, *О сѝруктури и семантици деривата према творбеној основи*. — Наш језик, XXX, 1995, стр. 76–81.
- Дешић, О дефиницијама   Милирад Дешић, *О дефиницијама у Речнику САНУ*. — Наш језик, књ. XXIV, св. 3, Београд, 1980, стр. 115–128.
- Елезовић, Речник   Глигорије Глиша Елезовић, *Речник косовско-метошкоског дијалекта*. Св. I, СДЗБ IV, 1932, XXIII + 477 (с картама). Св. II СДЗБ VI, 1935, 1–587.
- ЗФЛ   Зборник за филологију и лингвистику. — Нови Сад (Матица српска) 1957–1993, књ. I–XLIV/ свеска 1–2, 2001.
- Ивић, Значај   Павле Ивић, *Значај лингвистичке географије за ујоредно и историјско проучавање јужнословенских језика и њихових односа према осталим словенским језицима*. — Јужнословенски филолог, књ. XXII, Београд, 1957/58, стр. 179–206.
- Исаиловић, Терминолог.   Д. Исаиловић, *Терминологија куће и покућства у Судимљи под Койао-ником*. — Наш језик, XXIX, св. 5. Београд, 1994, стр. 318–327.

- Јашовић, Пастирска   Голуб Јашовић, *Пастирска терминологија Пећког Подгора*. — Дом Културе „Свети Сава“ — Исток ЈП „Стари Колашин“ — Зубин Поток Народна и универзитетска библиотека — Приштина, 1997, стр. 213.
- Киршова, Творба   Маријана Киршова, *Творба српскохрватских назива йословно-сметшайјних објеката са суфиксом -ница*. — Књижевност и језик, XVII, бр. 1 1970, стр. 40–54.
- Киршова, Творба 2   Маријана Маријана, *Творба српскохрватских назива йословно-сметшайјних објеката са суфиксом -ница*. — Књижевност и језик, XVII, бр. 2 1970, стр. 208–221.
- Клаић, Рјечник   Братолјуб Клаић, *Veliki rječnik stranih riječi*. — Zagreb (Zora), 1972, str. XVI + 1440.
- Клајн, Творба   Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику Други део суфиксација и конверзија*, Београд, 2003, стр. 514.
- Лалевих, Синоними   Миодраг Лалевих, *Синоними и сродне речи српскохрватскога језика*, Београд, 1975.
- Лексикографија   *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Међународни скуп о лексикографији и лексикологији, Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, Нови Сад — Београд, 2002, стр. 380.
- Марков, Именице   др Борис Марков, *Именице с наславцима -че, -чић*. — Наш језик, књ. X, св. 7–10, Београд, 1960, стр. 228–246.
- Марковић, Гранање   Рајна М. Марковић, *Гранање значења речи које означавају јућу и неке делове*. — Наш језик, књ. XXIX, св. 1–2, Београд, 1991, стр. 55–77.
- Melingver, Теорије   Jasna Melingver, *Teorije lingvističkih polja и semantici. Metod stilističkih polja Pierreа Guiraudа*. — Прилози проучавању језика, књ. 2. Нови Сад, 1986, стр. 23–39.
- Миловановић, Златиб.   Емилија Миловановић, *Прилог йознавању лексике Златибора*. — Прилози проучавању језика, књ. 19. Нови Сад, 1983, стр. 15–70.
- Михајловић, Синоним.   Велимир Михајловић, *Из српскохрватске дијалекатске синонимике*. — Зборник за филологију и лингвистику, књ. XII, Нови Сад, 1969, стр. 195–206.
- Ndreca, Fjalor   Mikel Ndreca, *Fjalor shqip-serbokroatisht*, Prishtinë (Rilindja) 1980, 377.
- Николић, Творба   Берислав Николић, *Основни йринципи йтворбе речи у савременом српскохрватском књижевном језику*. — Наш језик, књ. XIX, 1972, 142.
- Петровић, Упутства   Драгољуб Петровић, *Основна упућства за бележење дијалекатске лексике Војводине*, Матица Српска, Нови Сад, 1980.
- Петровић, Змајево   Драгољуб Петровић, *Из карпатске лексике у говору Змајева*, Змајево, 1977, стр. 131–138.
- Пецо, Именице   Асим Пецо, *Именице на -ура у нашем језику*. — Наш језик, књ. XXXI, 146–162.
- Пижурница, Пастирска   Мато Пижурица, *Етимолошке белешке из йастирске лексике*. — Зборник за филологију и лингвистику, књ. XXVII–XXVIII, Нови Сад, 1984–1985, стр. 625–632.
- Правопис   *Правопис српскога језика*, приредили Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, Матица српска, Нови Сад, 1993.

- Радић, Суфикси Првослав Радић, *Турски суфикси у српском језику са освртом на сјање у македонском и бугарском*, Институт за српски језик САНУ, Библиотека јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 17 Београд, 2001, 1–207.
- Радић, Изведенице Првослав Радић, *Творбено-семантичке изведенице са суфиксом -че на делу балканизираних јужнословенских говора*, *Анали Филолошког факултета*, Београд, књ. XVIII, 227–236.
- Ракић-Милој. Пастирска Софија Ракић-Милојковић, *Пастирска терминологија Кривовирског Тимока*. — СДЗБ, књ. XXXIX, Београд, 1993. стр. 11–148.
- Ристић, Суфикс Олга Ристић, *Упошреба суфикса -је у језику неких српских и хрватских романшичарских њесника*. — *Наш језик*, XV, 1966, стр. 288–294.
- Ристић, Морфема Стана Ристић, *Морфема -тељ у савременом српскохрватском језику*. — *Наш језик*, књ. XVI, 1983, стр. 6–24.
- RJAZU, *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Na svijet izdaje JAZU. — Zagreb, 1880–1976, knj. I–XXIII.
- PMC *Речник српскохрватског књижевног језика*. — Матица српска * Матица хрватска, Нови Сад — Загреб, 1967–1976, књ. 1–6.
- РСАНУ *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. — Српска академија наука и уметности — Институт за српскохрватски језик, Београд 1959–2001, књ. 1–16.
- РСГВ *Речник српских говора Војводине*, Матица српска, Одељење за књижевност и језик, Лексикографска издања, књ. III, Дијалекатски речници, књ. 2, Нови Сад 2005, Свеска 1–5.
- Родић, Речи Никола Родић, *Речи грчког њорекла у „Речнику кос. метш. дијалекта“ Г. Елезовића*, Зборник радова лексикографија и лексикологија, Нови Сад — Београд, 1984, стр. 157–160.
- Skok, Rječnik Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. — Zagreb 1971–1974, knj. I–IV.
- Стевановић, Савр. Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. Граматички системи и књижевнојезичка норма*, књ. I — Београд (Научна књига) 1975, стр. X + 653.
- Стијовић, Васојевић Рада Стијовић, *Из лексике Васојевића*. — СДЗБ XXXVI, Београд, 1990, 119–381.
- Суботић, Називи Јелисавета Суботић, *Називи за сјоку, ојрему и сјочарске производе у говору Кривошија*. — Прилози проучавању језика, књ. 8, Нови Сад, 1972, 145–160.
- Томић, Сточарство Светозар Томић, *Сјочарство и прерада млека код Срба*. — Гласник географског друштва, св. 7–8, Београд, 1922, стр. 239–260.
- Ћупић, Туђице Драго Ћупић, *Туђице у дијалекатској лексици и њихова обрада*, Лексикологија и лексикографија, Нови Сад, 1984, 197–203.
- Škaljić, Turcizmi Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom — hrvatskosrpskom jeziku*. Treće izdanje. — Sarajevo (Svjetlost), 1973, str. 662.

Милета Букумирич

ТЕРМИНОЛОГИЈА ДОМА И ДОМАШНЕЈ УТВАРИ

Резюме

Терминологија, касајућа се дома и домашнеј утвари у северној Метохији, истраживана је у тридесет села, насељених преимућствено Србима старожитима. Материјал сабрао се током 1999. године, према питању, садржавајућем питања, касајућа се типова дома, делова дома, грађевинарских материјала, а такође предмета, налазећих се у дому и око њега (окружење, посуђе, обућа, одећа, постељина, приспособљења за израду обуће и одеће, приспособљења за пољска рађа, приспособљења за одржавање домаћих животиња). Из предмета, налазећих се у двору дома, у овом истраживању не се доводи до уједначке терминологије, која се третира као одвојено целино.

Тешкоће при регистрацији предмета били су изазвани не само догађајима, дојављеним у овој години у овом ареалу, који су довели до коренитих промена националне структуре насељеника, но и тим фактом, да значајно број предмета изашао из употребе током Другог светског рата. Због наведених околности олакшана су услова за идентификацију предмета и такође такође њихова имена постепено заборављена и у одвојеним случајевима потпуно изашао.

За то да се истраживани материјал представити у систематизованом облику аутор га поделио по главама (их дванаест). Такође такође обезбеђена је могућност израде детаљног лексико-семантичког и словообразовног анализа; такође такође, израђен алфавитни указатељ ове лексике, а распрострањени неки лексеми представљени на картама.

Већина семема изражена једноставним лексемама, по чему присуство сложених лексема незначително (*крав на једну воду, крав на две воде* и т. п.). Почти једна трећина разматрајемој лексике позајмљена је из других језика — турског, венгерског, француског, енглеског, италијанског, грчког. Турцизми најчешће позајмљенија и њих броји се два пута више, него свих других позајмљенија. Овај говор осетљив такође к албанском језику, из којег позајмљено неколико лексема, према *горужда, ијеше*. Неке позајмљенија потпуно изашао из употребе и задржани су само у меморији старије генерације; они се користили са циљем илустрације промена у говорима северне Метохије (*џам: сџакло, ијенџер: ирџор, чевере: марџица*).

В качестве мотивирующих факторов при наименовании предметов использована анатомическая и апеллятивная лексика, а также названия растений и животных. Больше половины семем обозначается одной лексемой (*каца, кућа, разбор*), однако есть случаи, когда для обозначения одной семемы используется больше десяти лексем.

Слова образуются путем словосложения и словопроизводства. Сложные слова представлены в незначительном количестве (*двосірайница, кйшобран*) в отличие от производных слов, которые значительно представлены в лексике данной тематической области. В словопроизводстве имеют место многие суффиксы, с помощью которых образуются существительные и в литературном языке, хотя есть и такие суффиксы, которых нет в литературном языке — *-икче, -урче*.

Лексико-семантический анализ показывает, что для косовско-ресавского говора сербов в Метохии характерны особенности, полученные в результате межъязыковых контактов. В этом отношении обособилась окрестность г. Печ от большей части территории северной Метохии в том смысле, что тут некоторые лексемы сконцентрировались, а не встречаются к востоку от линии Источская река — Белый Дрим (см. карты номер 19, 21, 25). Районирование наблюдается также по отношению к некоторым звукосочетаниям в отдельных лексемах: *фрчаница* в западной, а *врчаница* в восточной части данного ареала; это также касается просодических особенностей данного говора: *кѣзан* в окрестностях г. Печ, *казан* в окрестностях местностей Клина и Исток.

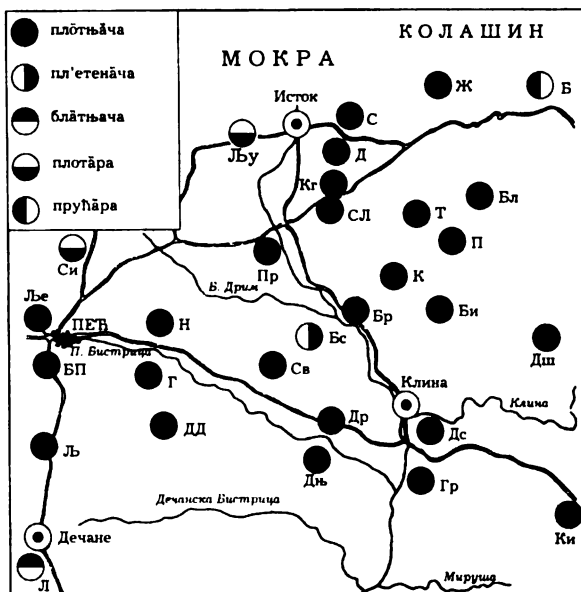
Разнообразие, проявляемое в сфере частотности заимствований, в звуковых и акцентных особенностях лексем, обусловлено контактом с местным населением, говорящим на другом языке, и значительным влиянием черногорских говоров переселенцев, заселенных в этих местах в период между двумя мировыми войнами.

Превод на руски
Богдан Терзић

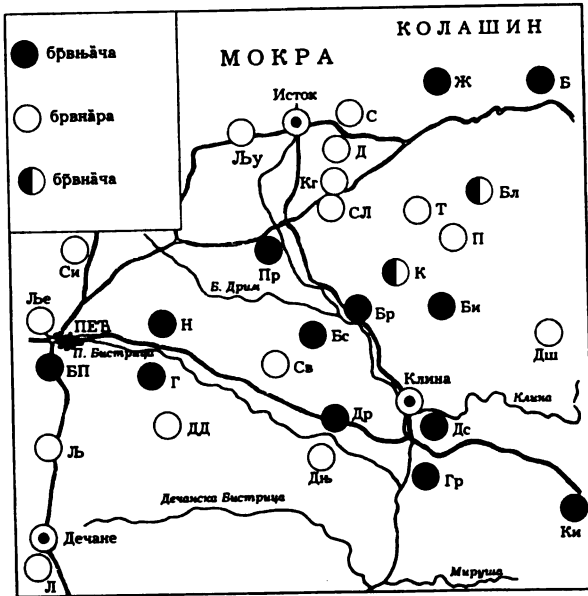
Карте

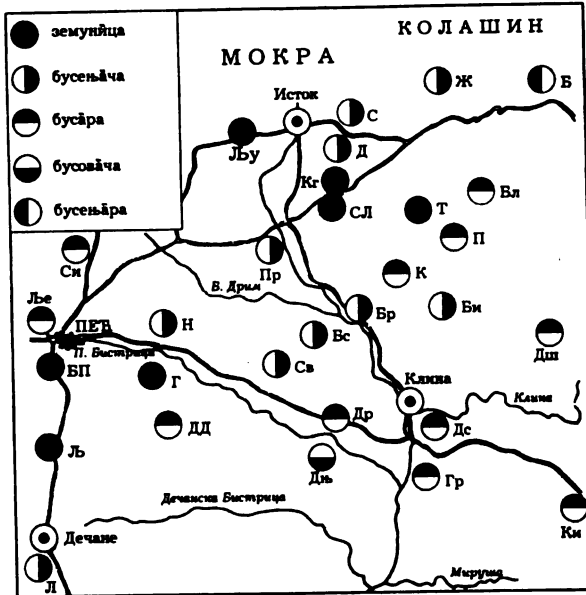
Карта бр. 1: Преглед националне структуре становништва испитиваних пунктова

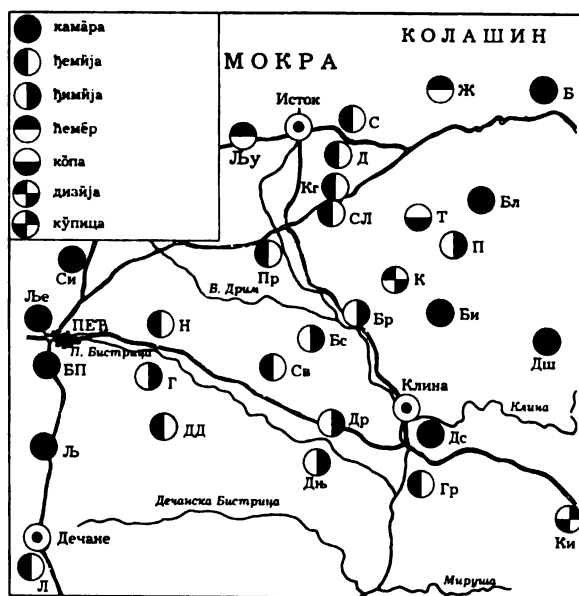
Карта бр. 2: Назив за кућу од пруха

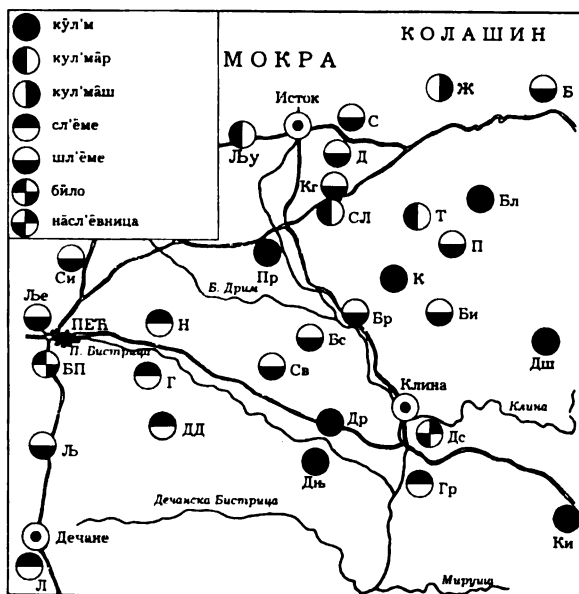
Карта бр. 3: Назив за кућу од брвана

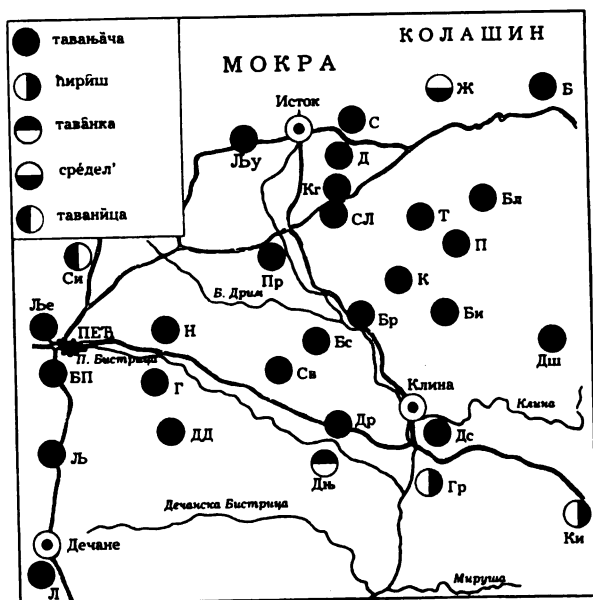
Карта бр. 4: Назив за колибу покривену бусењем

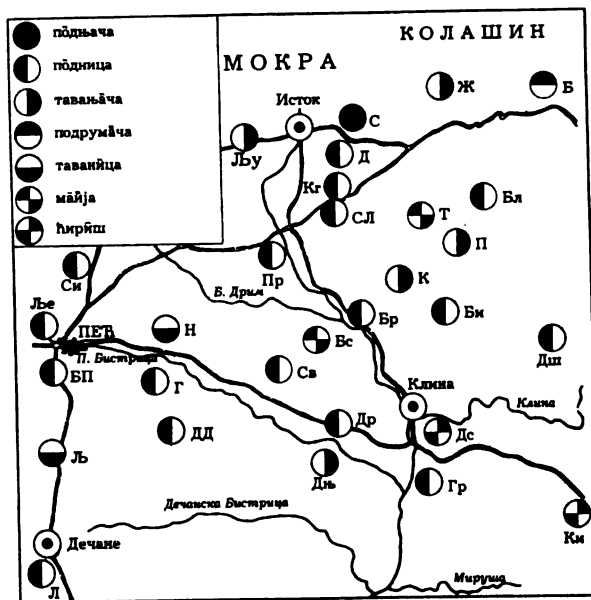
Карта бр. 5: Назив за слог од сирове цигле

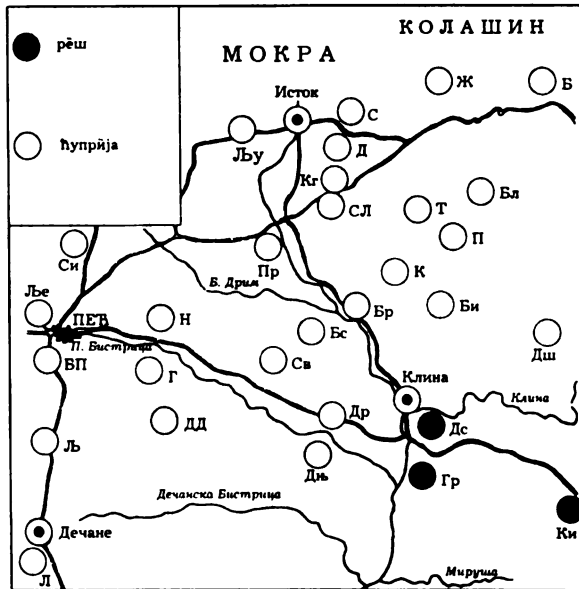
Карта бр. 6: Назив за врх крова

Карта бр. 7: Назив за водоравну греду преко тавана

Карта бр. 8: Назив за водоравну греду између приземља и спрата

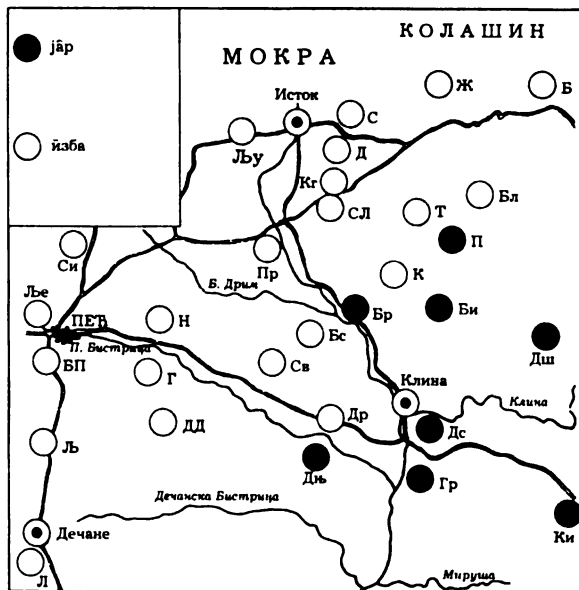
Карта бр. 9: Назив за дебљу греду по средини куће

Карта бр. 10: Назив за кукасту дрвену нараву којом се затварају и отварају врата

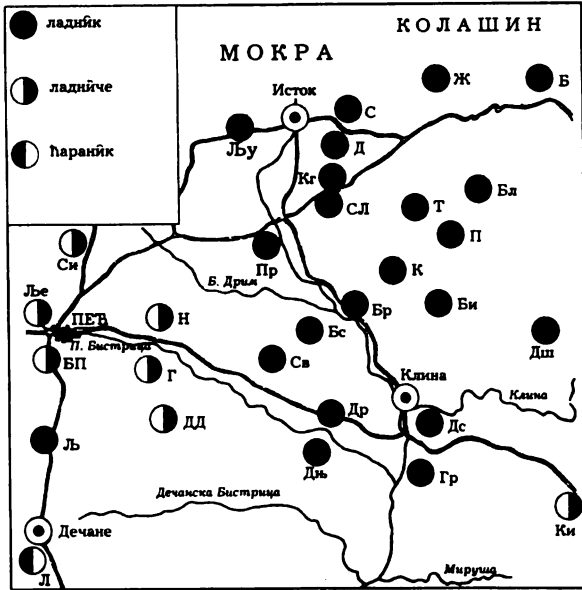

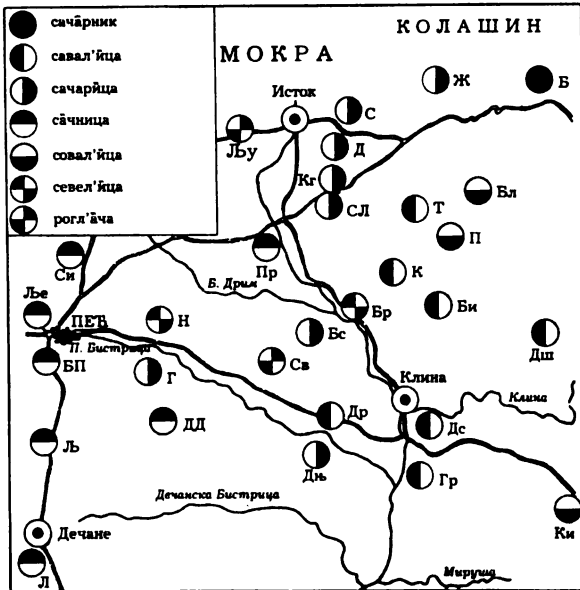
Карта бр. 13: Назив за приземље куће

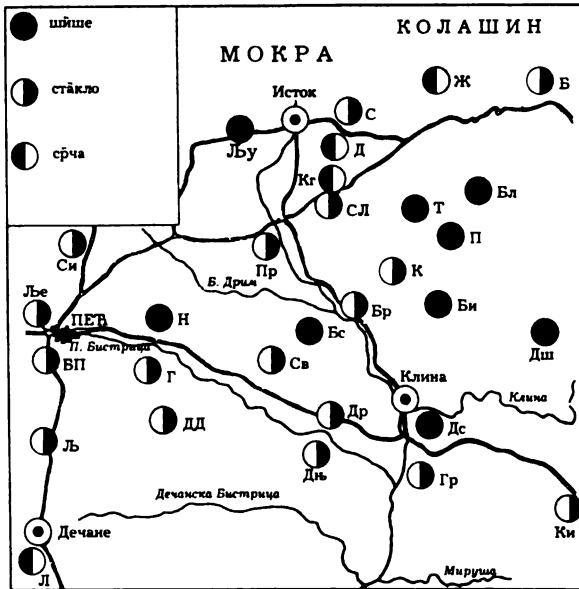
Карта бр. 14: Просторија за прераду млека

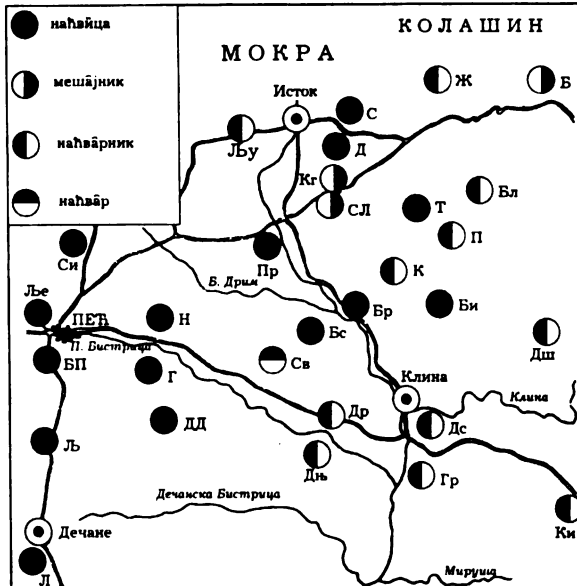
Карта бр. 15: Помоћна просторија за прераду млека

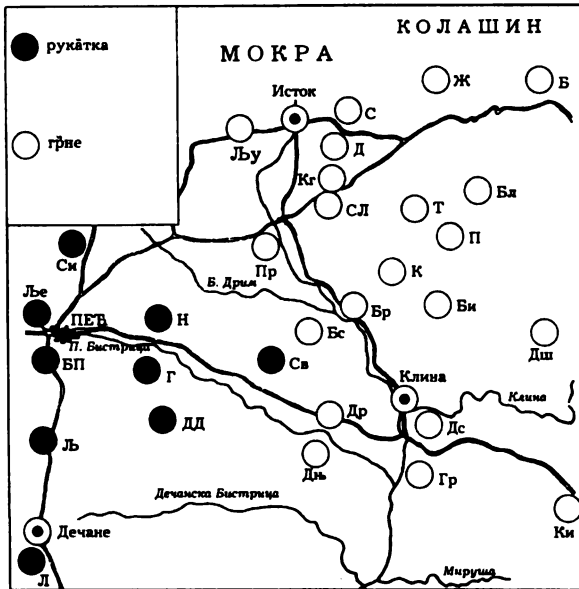
Карта бр. 16: Назив за дрвену палицу за подизање сача

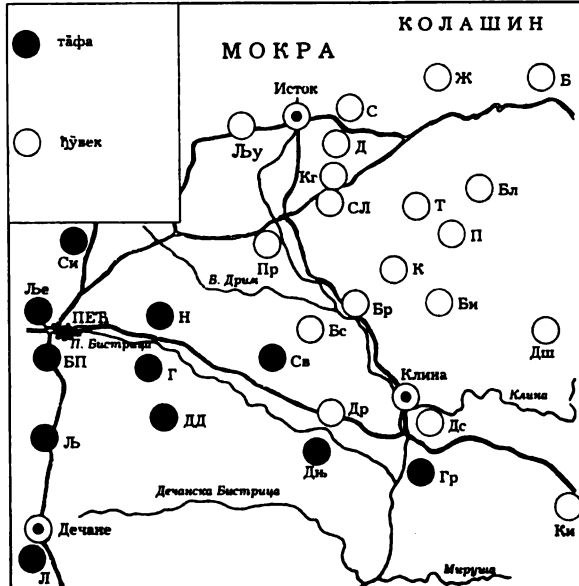
Карта бр. 17: Назив стакла петролејке

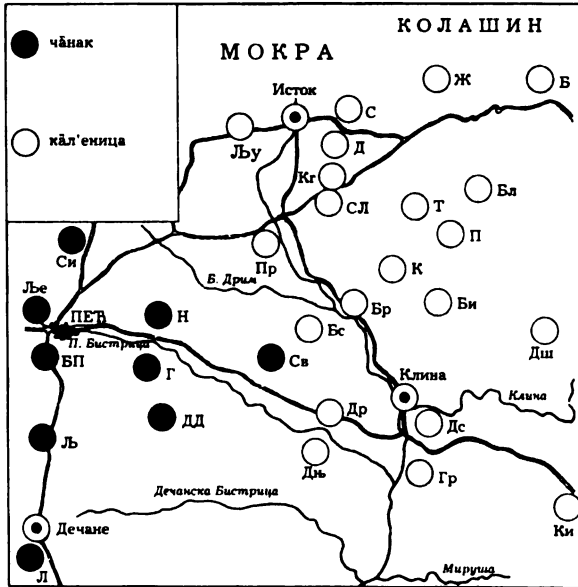
Карта бр. 18: Назив за плићи сандук без поклопца за мешење хлеба

Карта бр. 19: Назив земљаног суда за кување на огњишту

Карта бр. 20: Назив плићег земљаног суда за кување јела

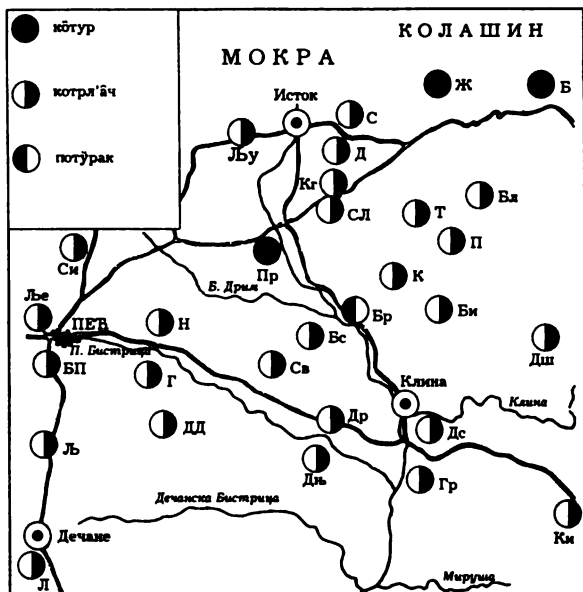
Карта бр. 21: Назив за већи земљани суд из којег једе већи број особа

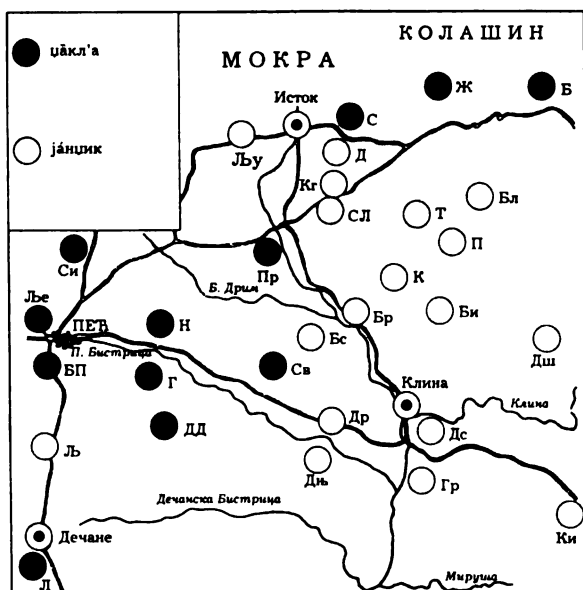
Карта бр. 22: Назив за дрвени суд са дршком за држање соли

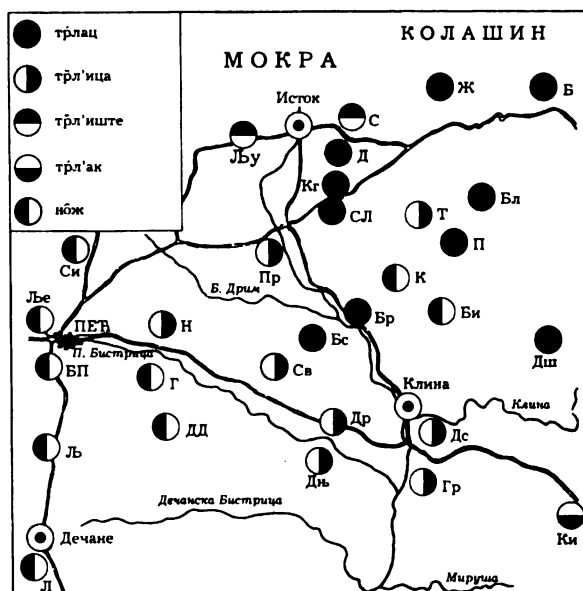
Карта бр. 23: Назив за стаклени суд од литра, са уским грлом

Карта бр. 24: Назив за подметач за тепсију кад се носи на глави

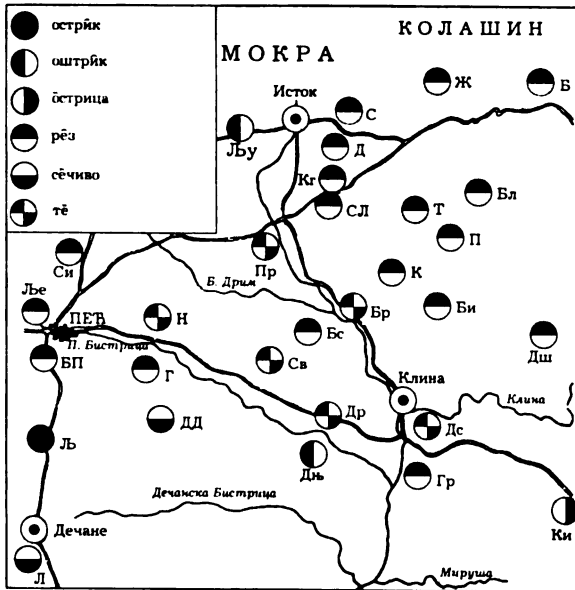
Карта бр. 25: Назив за мању торбу у којој, обично, деца носе школски прибор

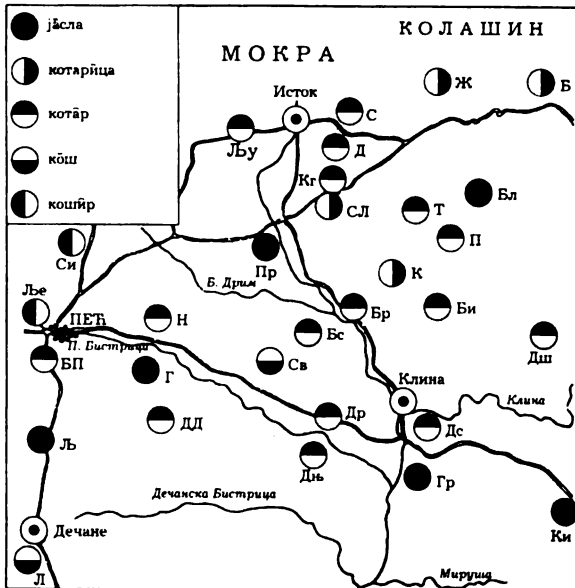
Карта бр. 26: Назив за средишну, покретну даску са ручицом на трлици, којом се ломи стабљика конопље

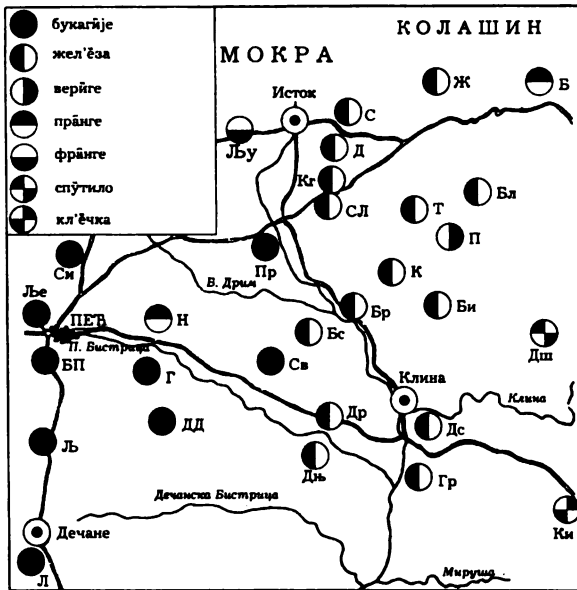

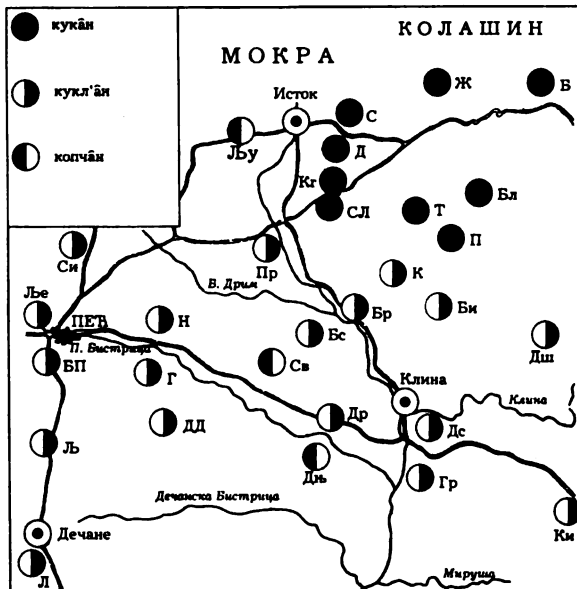
Карта бр. 29: Назив за оштрицу косе

Карта бр. 30: Назив за овчија јасла од прућа

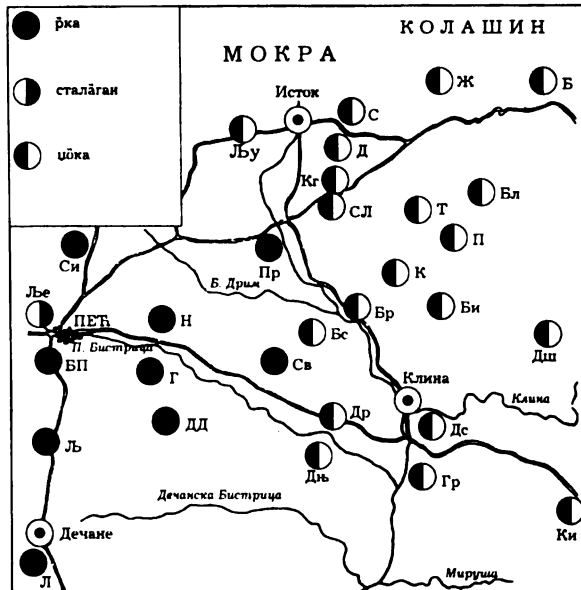
Карта бр. 31: Назив за гвоздену нараву којом се путају коњи

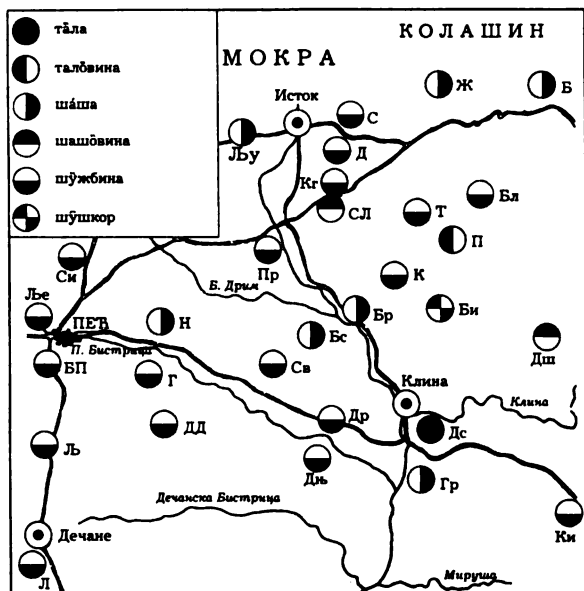
Карта бр. 32: Назив за металну куку која се провлачи кроз копчу при закопчавању панталона

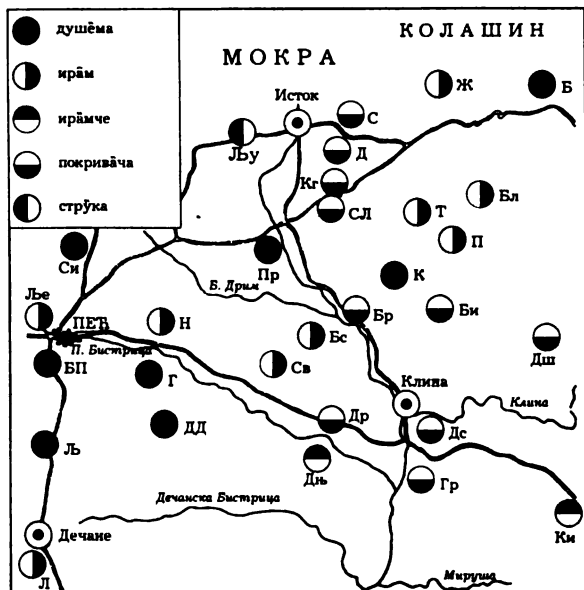
Карта бр. 33: Назив за доњи, украшени део рукава кошуље

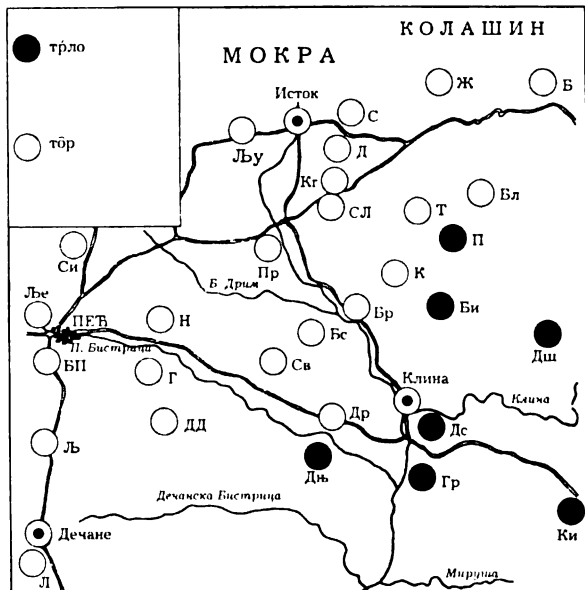
Карта бр. 34: Назив за кратки огртач од грубог сукна

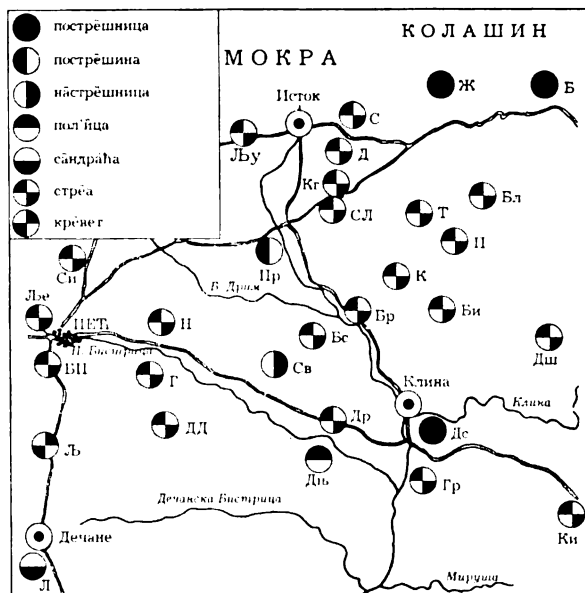
Карта бр. 35: Назив за листове око клипа кукуруза којим су се пуниле сламарице

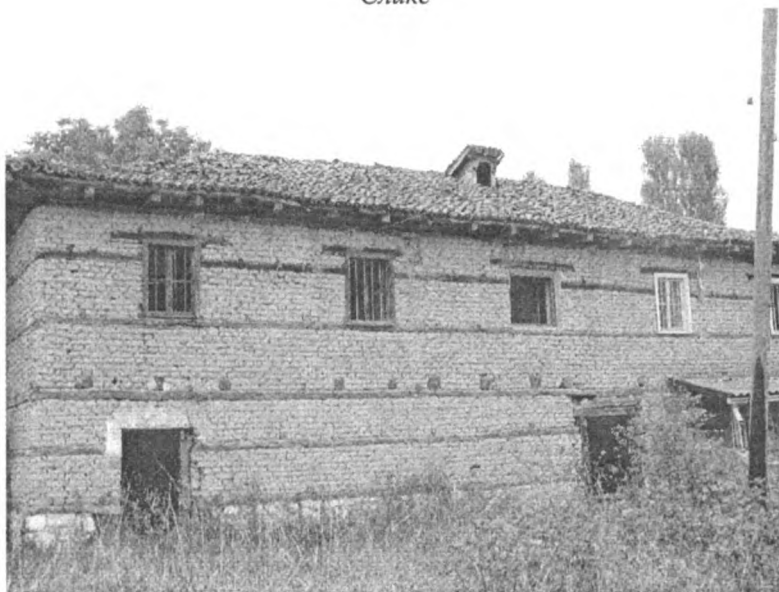
Карта бр. 36: Назив покривџача за колевке

Карта бр. 37: Назив ограђеног простора за приврени смештај преживара

Карта бр. 38: Назив горњег дела у виду стрехе на дворишној огради од прућа

Слике

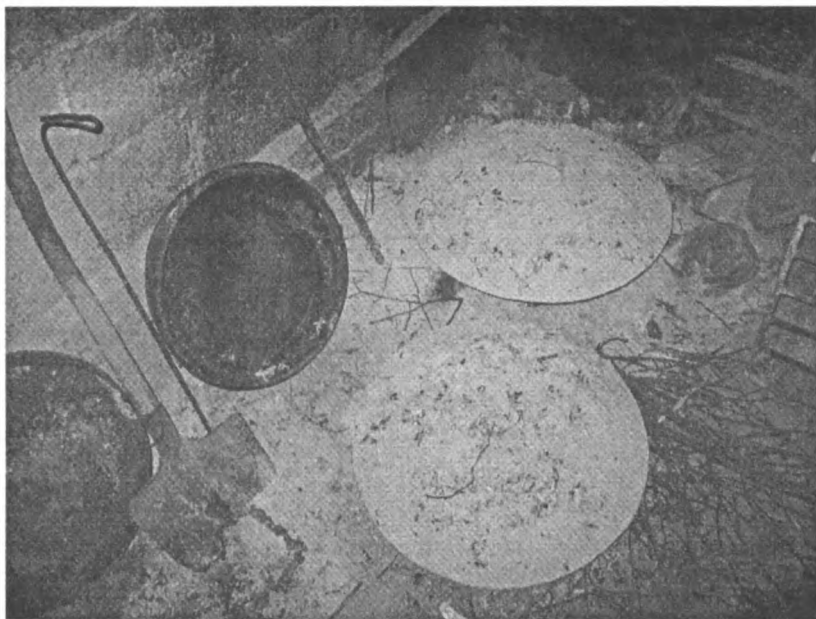
Слика бр. 1: Спратна кућа у Метохији

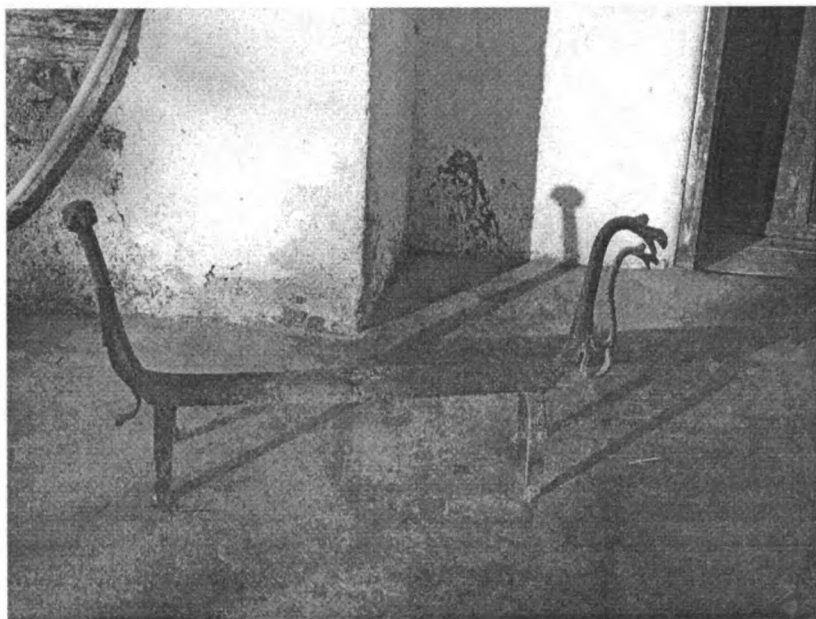
Слика бр. 2: Велики и мали улаз у двористиште

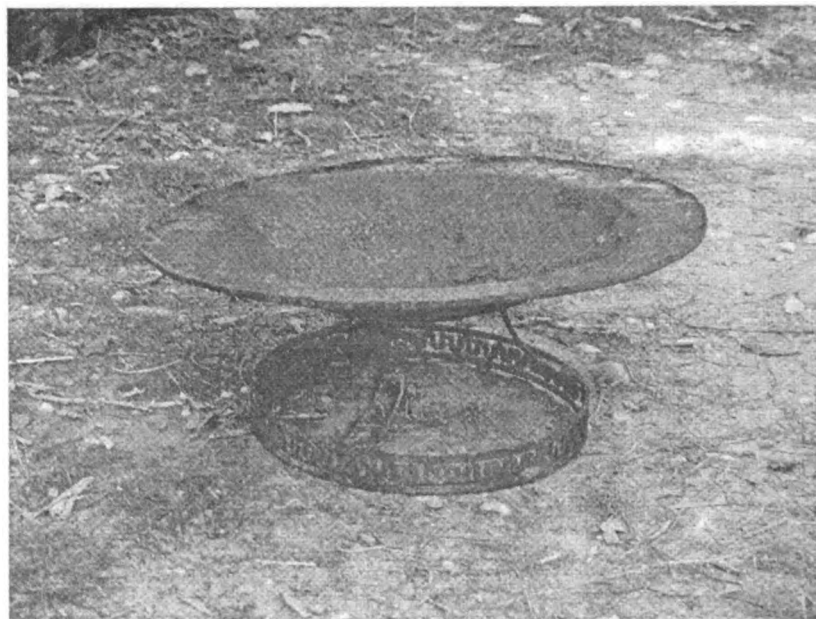
Слика бр. 3: Таван собе у Метохији

Слика бр. 4: Огњиште са прибором за печење

Слика бр. 5: Преклад

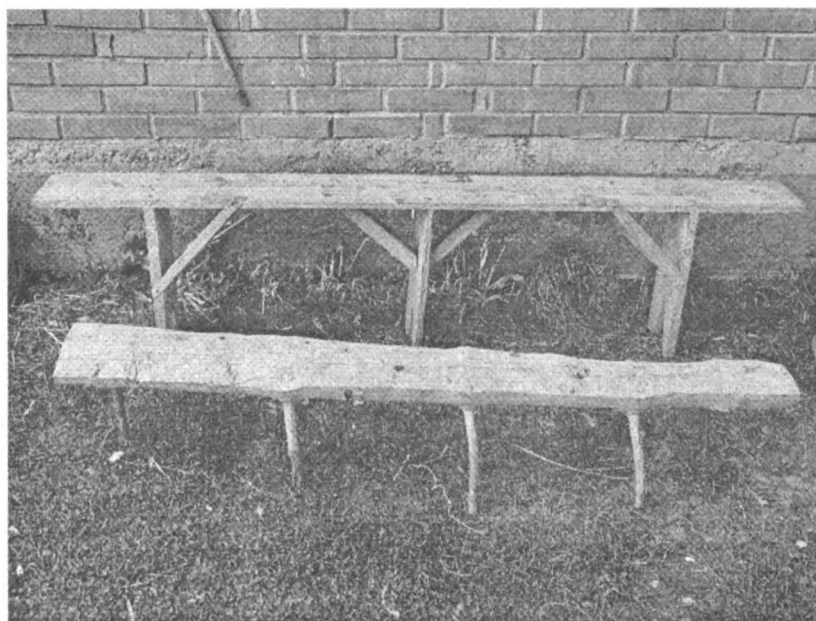

Слика бр. 6: Тагар

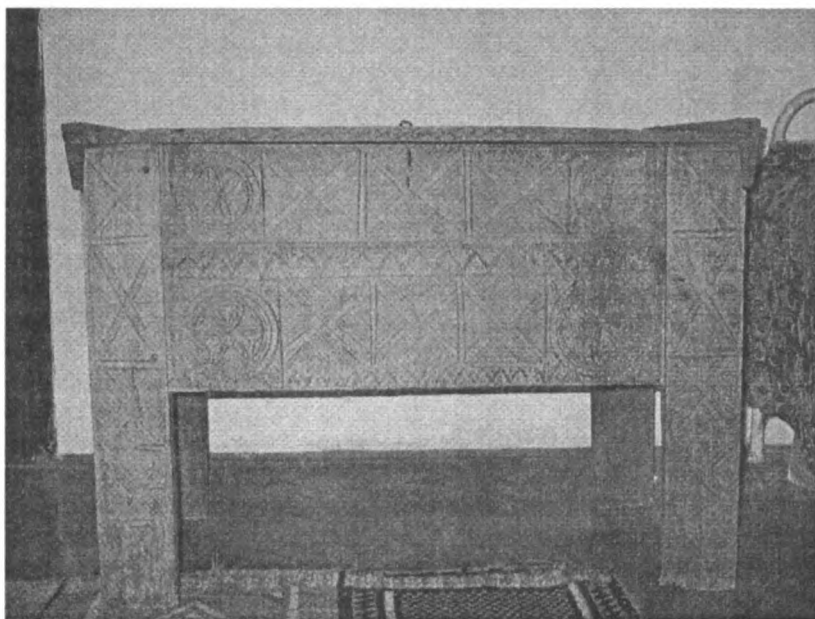

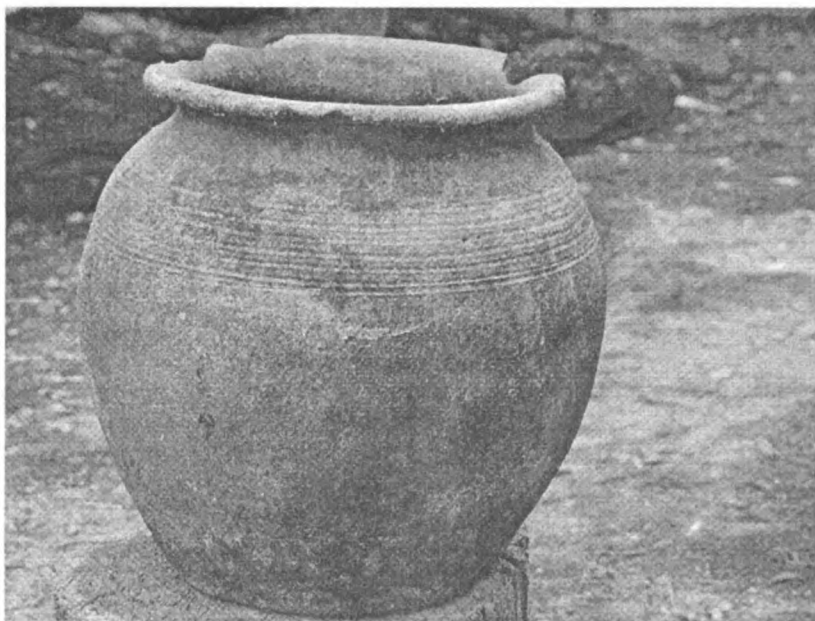
Слика бр. 7: Столица трношка

Слика бр. 8: Типови столица за седење већег броја особа

Слика бр. 9: Сандук за чување обуће, одеће и постељене

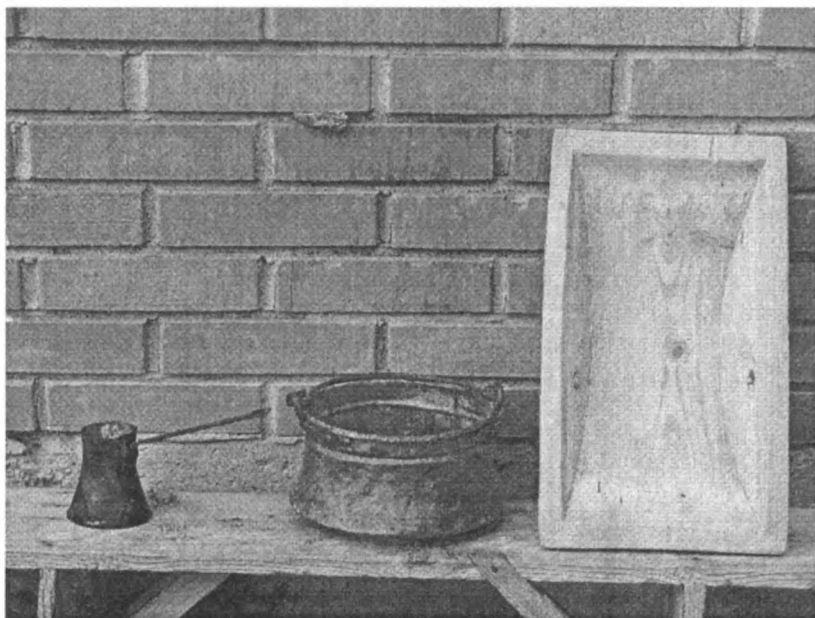
Слика бр. 10: Земљани суд у којем се кува уз огњиште

Слика бр. 11: Дрвени судови за комину

Слика бр. 12: Дрвени суд за воду

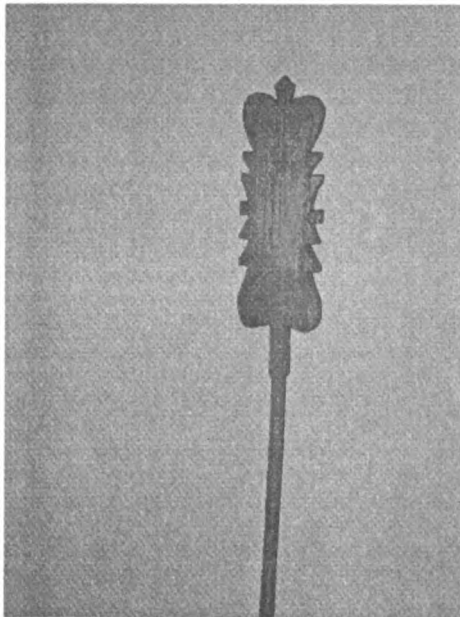
Слика бр. 13: Цезва, котличе и корито за разливање млека

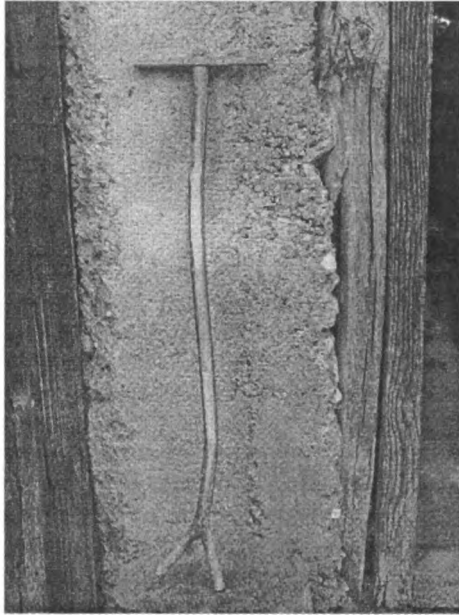
Слика бр. 14: Танур

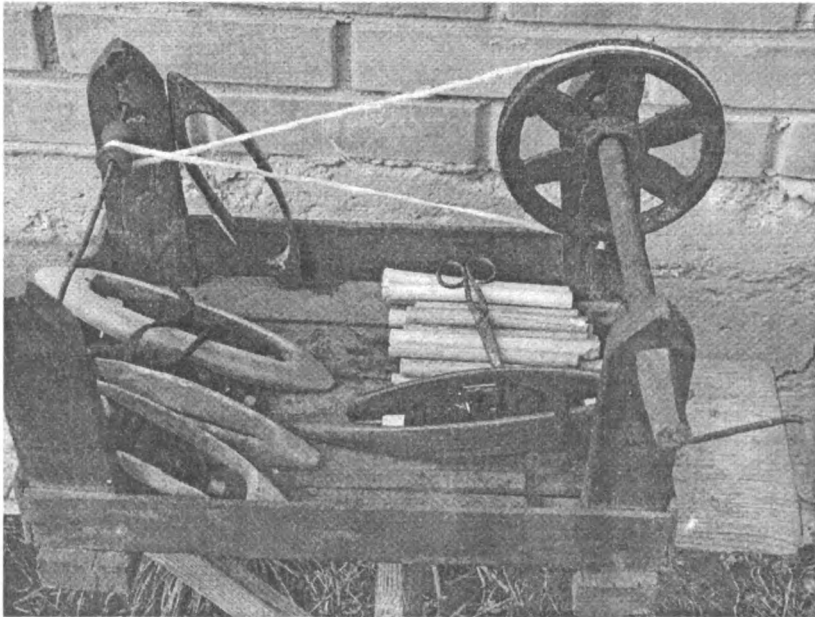
Слика бр. 15: Сечиво за грање

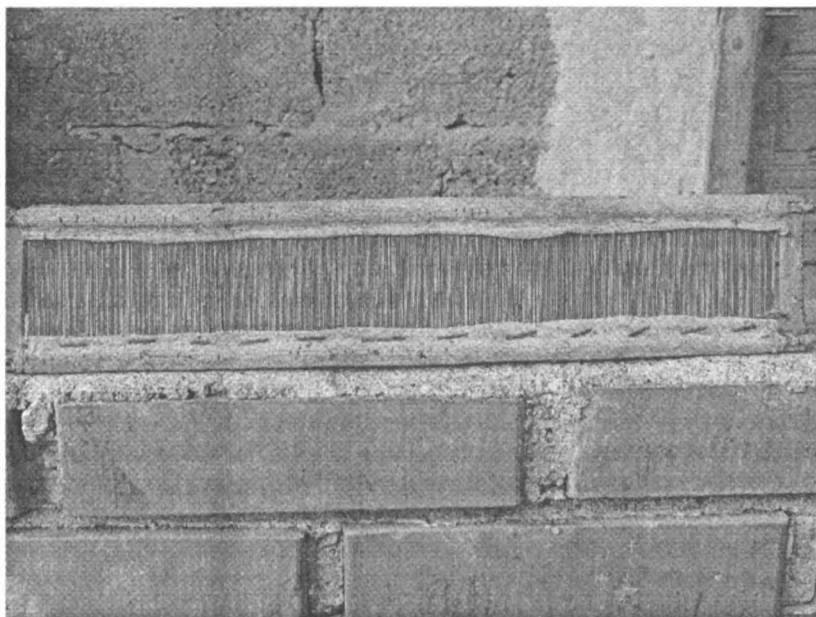
Слика бр. 16: Кудеља

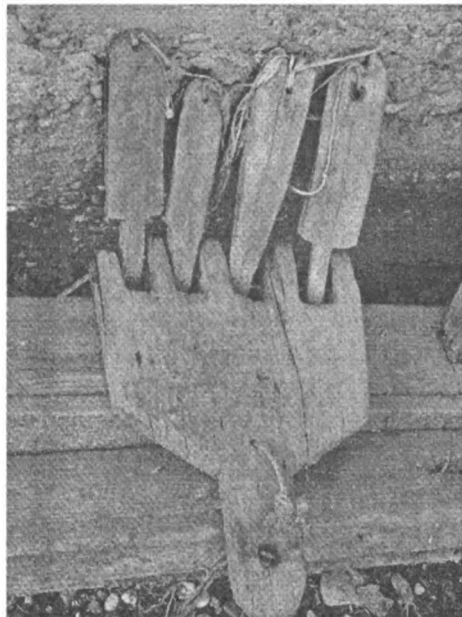
Слика бр. 17: Мотовило

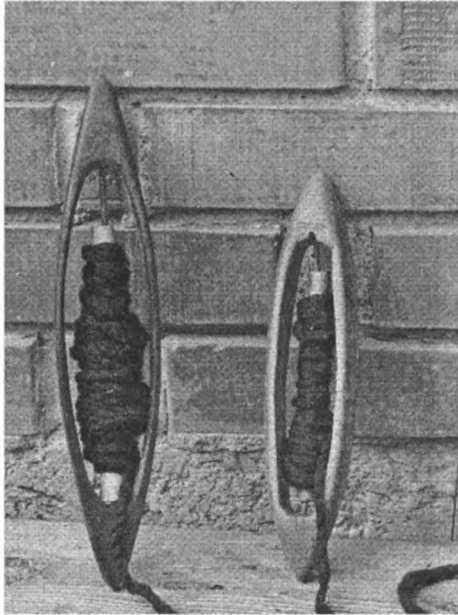
Слика бр. 18: Дрвена направа за мотање пређе

Слика бр. 19: Прибор за ткање (брдо)

Слика бр. 20: Прибор за ткање (подношке)

Слика бр. 21: Прибор за ткање (савељка)

Слика бр. 22: Дрвце у чуну за ткање (срдакце)

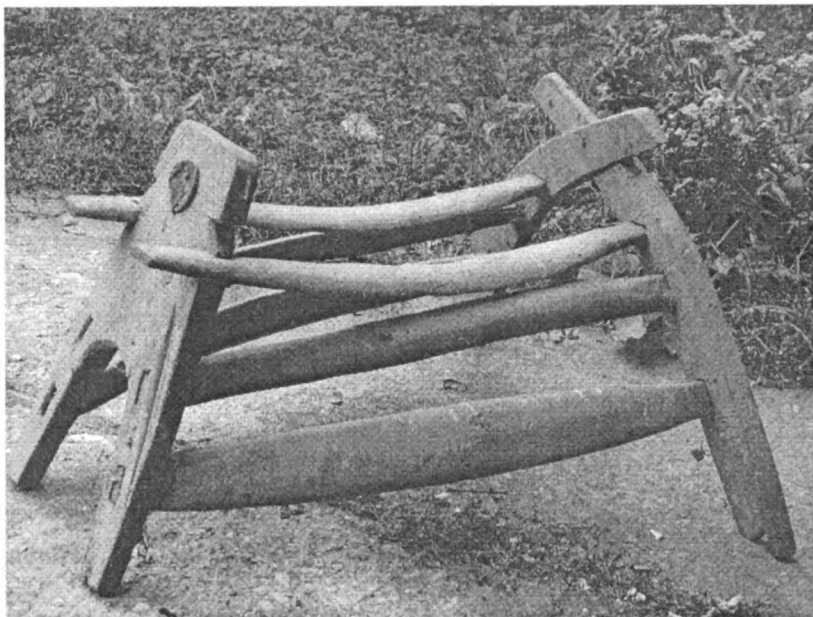

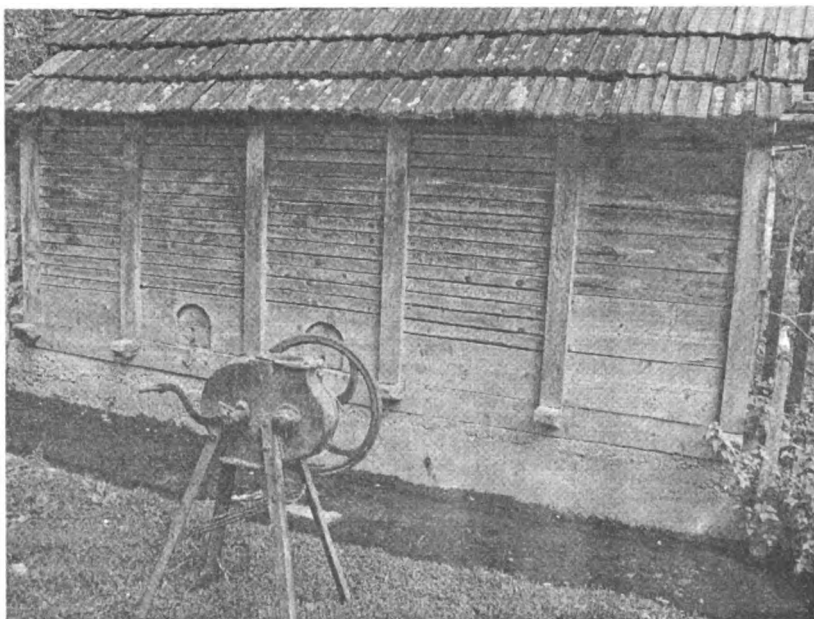
Слика бр. 23: Врсте овчијих звона

Слика бр. 24: Говеђе звоно са носачем

Слика бр. 25: Дрвена конструкција самара

Слика бр. 26: Остава за кукуруз (кош)

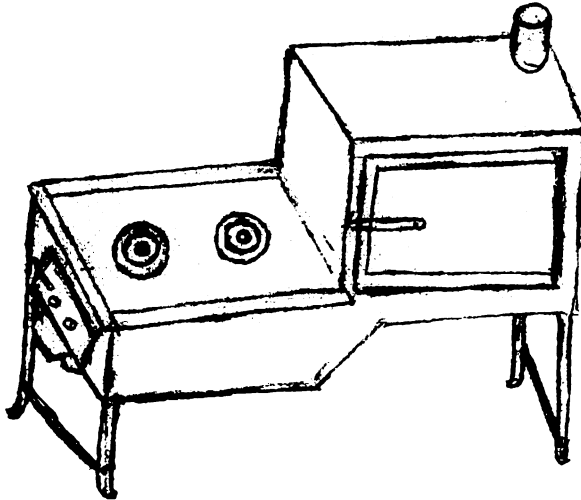

Слика бр. 27: Остава за жито (амбар)

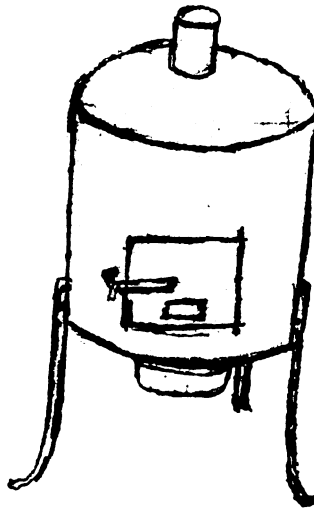
Скице

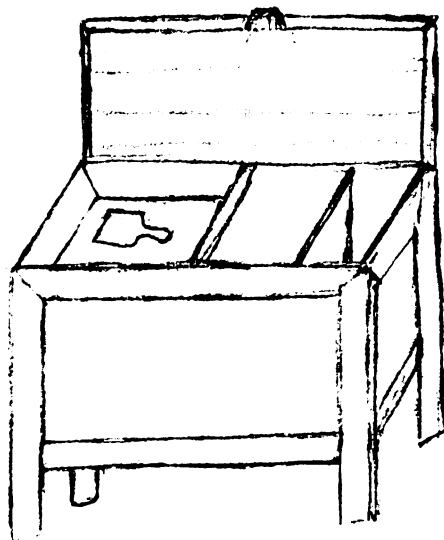
Скица бр. 1: Помоћна просторија за прераду млека

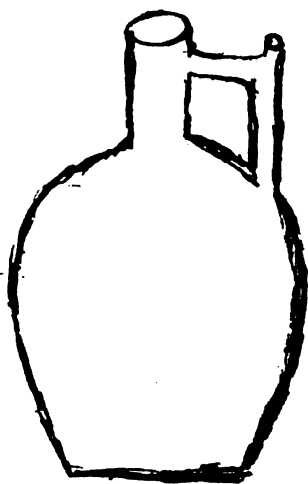
Скица бр. 2: Шпорет

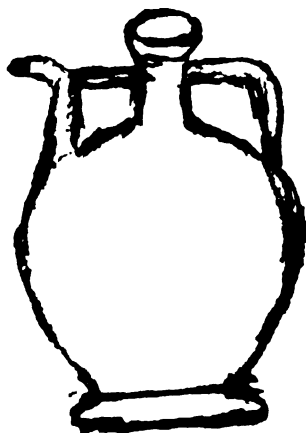
Скица бр. 3: Фуруна

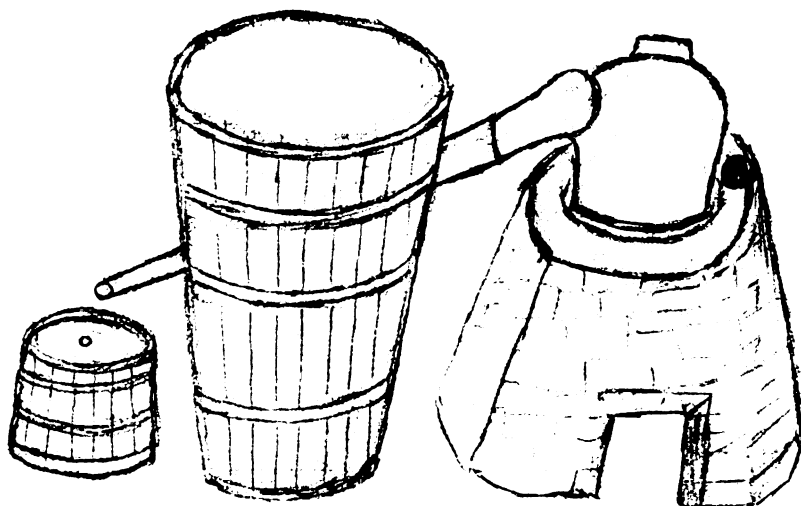
Скица бр. 4: Наћва

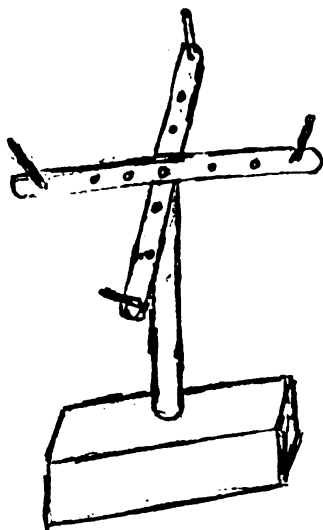
Скица бр. 5: Земљани суд за воду (тестија)

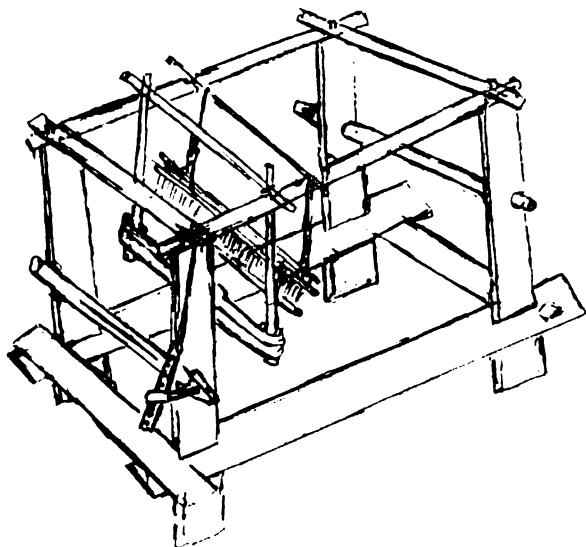
Скица бр. 6: Земљани суд за служење ракијом (ибрик)

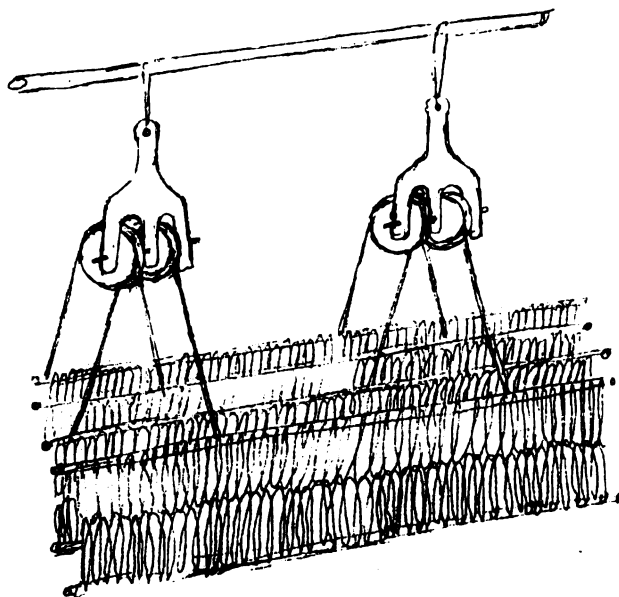
Скица бр. 7: Казан за дестилацију ракије

Скица бр. 8: Дрвена направа за држање пређе при мотању (витлић)

Скица бр. 9: Разбој

Скица бр. 10: Ните

Скица бр. 11: Јасле за овце

